THEOLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

EX TRACTATIBUS OMNIUM PERFECTISSIMIS UBIQUE HABITIS, ET A MAGNA PARTE EPISCOPORUM NECNON THEOLOGORUM EUROPÆ CATHOLICÆ, UNIVERSIM AD HOC INTERROGATORUM, DESIGNATIS, UNICÈ CONFLATUS,

Plurimis annotantibus presbyteris ad docendos levitas pascendosve populos altè positis.

ANNOTAVIT VERO SIMUL ET EDIDIT

J.-P. MIGNE,
BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,
SIVE
CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS VIGESIMUS-OCTAVUS ET ULTIMUS.

CONSPECTUS TOTIUS CURSUS THEOLOGIÆ. — NOMENCLATURE, PAR ORDRE DE TOMAISON, DES AUTEURS CONTENUS DANS CE COURS. — LISTE ALPHABÉTIQUE DES AUTEURS ET TITRES DES OUVRAGES CONTENUS DANS CE MÊME COURS.—TABLE COMBINÉE ET STATISTIQUE CURIEUSE DES NOMS, PROFESSION, PAYS ET MORT DES DEUX CENT TRENTE-HUIT AUTEURS QUI COMPOSENT LES DEUX COURS D'ÉCRITURE SAINTE ET DE THEOLOGIE. — INDEX ANALYTICUS UNIVERSALIS.

28 VOL. PRIX : 138 FR.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA *D'AMBOISE*, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE.

1845

ELENCHUS

OPERUM QUÆ IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

Ex typis MIGNE, au Petit-Montrouge.

MONITUM.

Hunc igitur *Cursum Theologiæ completum*, cum totâ prostrati animi demissione, Sanctæ Sedis judicio libens submitto; et, si quid, vel immodicâ celeritate abreptus, vel scientiæ infirmitate delusus, vel immensâ millium arduarumque rerum copiâ distractus, sanctum dogma, sanctam moralem, sanctam disciplinam tantisper lædens, inscius certè non ultroneus ediderim, totum istud heterodoxum absque misericordiâ citò sit anathema. Quæcumque autem in operibus meis approbaverit GREGORIUS XVI, cum summâ suî laude et summo Ecclesiæ bono feliciter regnans, festinus approbo; quæcumque ut minùs rectè sonantia damnaverit, damno; quia scientia mea, coram scientiâ Domini mei, Doctoris mei, Judicis mei, tanquàm lucernula coram sole meridiano evanescit. Ego enim, ut quivis omnimodè catholicus, sanctam Ecclesiam Romanam, cujus summus Pontifex visibile solus est et immediatè caput, sub Christo invisibili capite, profiteor esse matrem dominamque omnium Ecclesiarum, centrum unitatis, fontem omnis jurisdictionis, interpretem omnis veritatis, normam omnis justitiæ, judicem omnis controversiæ, custodem infallibilem et indefectibilem doctrinæ sanctæ; ex his autem quibus pollet Ecclesia titulis, ipsa decus et potestatem adipiscitur, mihi verò totidem protinùs incumbunt officia.

Si enim mater est Ecclesiarum quæ ipsæ parturientes et fœcundæ sunt oves, quantò magis et mater est meî, inter agnellos infirmissimi, nihil ex me meisque viribus creare valentis! Imò illa mihi mater est præ cæteris matribus; siquidem nati qui matre indiguerunt ut in lucem venirent, labentibus annis corroborati, suis necessitatibus abundè suppetere possint; ego verò nec sine eâ nasci, nec sine eâ vivere queo; vitis enim est gemmam suam germinans et nutriens; quocumque momento ab ejus vitâ vita mea discesserit, pereo, perii. Cùm verò mater mea sit, oportet ut quasi infantulus nomen ejus semper in ore, bonum ejus semper in mente, amorem ejus semper in corde feram, illius lætitiis lætus, illius doloribus dolens.

Si omnium domina est Ecclesiarum, quantò magis est humillimi domina sacerdotis! Hujus ergo præceptis impulsibusque docilem me præstare debeo, solius ejus scientiæ sciens, solius ejus sapientiâ sapiens.

Si centrum est unitatis, nusquàm aliò centrum illud mihi investigandum, ac propterea omne prorsùs abjicere debeo quod se ab eâ sejungit, omnique adhærere quod ei adhæret. Extra eam scilicet omnes, vel schismatici frangunt unitatem, vel hæretici quamdam veritatem abnegant; aut erroris alicujus venenum diffundunt.

Si omnis jurisdictionis fons est, memetipsum non possum mittere; cum eâ debeo consociari, nec ullam mihi veram potestatem creditam arbitrari, nisi quam ipsa *mediatè* vel *immediatè* commiserit.

Si omnis est veritatis interpres, meas omnes cogitationes ipsi submittere debeo, ideòque tanquàm verum credere et amplecti quod illa verum pronuntiârit, falsum verò habere et abominari, quod tanquàm falsum exploderit vel notâ affecerit.

Si omnis est justitiæ regula, omnes illi actiones meas debeo subjicere, ac tanquàm bonum approbare quod ipsa bonum declaraverit, malum autem repudiare quod ipsa malum edixerit.

Si omnis controversiæ judex est, omnes meas difficultates ejus pedibus debeo substernere; omnemque rem quamlibet claram, certam ac definitam agnoscere, statim ut illa pronuntiaverit. *Roma locuta est, causa finita est.*

Si divini fidei moralisque depositi custos infallibilis est, credere debeo omnes quas tulit

approbationis sententias justas esse, omniaque doctrinalium damnationum decreta quæ condidit, meritissima. Eam insuper solam audire debeo, quoniam ipsa sola, seu dubitantis animi cruciatus comprimens, seu errantis ingenii nubes discutiens, intellectûs mei instabiles motus sistere potest, si omne quod credendum docet crediderim, quia omne quod verum est credam; ipsaque sola pacem cordi meo infundere, omnem scilicet ab eo remorsûs ac stimuli possibilitatem amovendo, si omne quod agendum præscribit egerim, quia omne quod bonum est agam.

Si indefectibilis est, non inter ista versatur quæ vitæ mortisque vices per recentiora decem et novem secula subierunt; è contra fixum animis esse debet omne quod extra Ecclesiam vivit morti esse obnoxium, quantùmvis exteriori sanitatis specie diuturnitatem longævitatemque ominetur.

O sancta Romana Ecclesia! qualem te Christus stabilivit, titulisque et prærogativis honestavit, ita in religione necessariam te profiteor, ut nisi divinitùs extares, creanda ab hominibus esses, spirituum orbem regendi et componendi causâ. Tibi ex præcordiis inhærendum; et, eò quòd sis, gratiæ Deo litandæ sunt in perpetuum.

O sancta Romana Ecclesia! quotquot, post Christum, edidisti oracula typis celebrare jamjam gestio speroque, ut apprimè noscat orbis universus quantâ, in omni tempore, sapientiâ, doctrinâ, providentiâ, sanctitateque eminueris.

O sancta Romana Ecclesia! si te verbo quolibet unquàm lædere audeam, adhæreat lingua mea faucibus meis, quippe matricida foret; et si quid adversùs te dextera mea delineare audeat, arescat et oblivioni detur, quippe matricida foret.

O sancta Romana Ecclesia! quotiescumque aliquid de te faustum audio, nempe populum quemdam qui sedebat in umbrâ mortis ad lumen tuum accessisse, vel magni nominis peccatorem in gratiam tecum rediisse, vel scriptorem quempiam impium iisdem quibus antea te lacessiverat armis, amicum nunc te adjuvare, tunc dilatatur cor meum ac gaudio superabundat. È contra, si quis te calumniis aut facinorosis operibus insectatur, si quis te deserit, immenso dolore affligor; sed te eò majori veneratione eòque magis filiali amore prosequor quò te sæviores appetunt injuriæ, aut molestiores attingunt proditiones: eò arctiori vinculo tibi adhæreo, quò insolentiùs tua potestas contemnitur; quia spretæ dignitatis sublimitati, accedit magni decus infortunii, sacraque nobilium in te corona ærumnarum. Plagas tuas osculis operio et lacrymis irrigo, ex illisque spero, sicut olim è cruore martyrum, fore ut emergas vi gloriâque eminentior. Quid tibi persecutiones, quid proditiones, quid calumniæ, quid apostasiæ, nisi coram sole nebulæ? Aliquantisper fulgorem ejus obscurare videntur; intactum verò ab his inviolatumque sidus procedit, tanquàm sponsus e thalamo. In te senilis majestas juvenili robori sociatur, quia Fundatoris tui ad exemplum, formâ enites semper antiquâ semperque novâ.

O sancta Romana Ecclesia! quid de te sentiam aperui, intima mea tibi patent; gaudebo, et sufficit mihi, si, quamvis ex me ipso nec scientem nec sapientem, in agendo me stimulaverint pura causa, et purus finis, gloria nempe Dei ac Virginis Deiparæ, tuîque ipsius bonum, et Cleri catholici decus.

Et sic me adjuvet Deus Optimus Maximus, tueatur immaculata Virgo Maria, aspectu excitet Ecclesia, exoptetque Clerus ut alios omnes sanctæ doctrinæ ramos, Biblicorum ac Theologicorum instar, magis ac magis faustè indefessus excolam

L'Abbé Migne.

MONITUM

DE INDICE GENERALI

QUI INCIPIT COLUMNA TRIGESIMA - SEPTIMA HUJUS VOLUMINIS.

In hoc Indice generali, qui septem et viginti tomos Theologiæ Cursum efficientes omnimode perfecta analysi complectitur, duplex identidem notabitur paginatio : quod ubi animadverteris, lector benevole, non erit cur anceps animi hæreas, modo me hujus varietatis causas evolventem audire non recusaveris.

Equidem editori tantam hanc collectionem juris publici facere primum aggredienti non in mentem venerat *stereotypandi* necessitas : quomodo enim auspicari fuisset ausus, suorum laborum primitias tanto studio ab omnibus susceptum iri ut vix aliquid simile in typographiæ annalibus reperire esset? Ubi vero, studiosorum ex quatuor orbis partibus *subscribentium* numerus in immensum crevit, tum, re ipsa clamante, intelligere fuit obvium, quotcumque libri prælo destinarentur, eos tantæ multitudini non satis futuros, periculumque imminere Cursum integrum de novo maximisque impensis *componendi* necnon et *imprimendi*, nisi stereotypia adhiberetur. Tota igitur collectio typis solidis efformata est, ex quibus quasi ex inexhausto fonte manantes sibi editiones succedunt, diversæ quidem ordine, re autem ita inter se similes ut nullus subscriptorum sit qui suam cæteris aut ante aut postponere merito jure queat. At vero, cum septem circiter tomi ante vulgati essent quam stereotypia ita se proderet ineluctabilem, illos, jam pridem ruptis tabulis, ex integro restituere necessarium fuit: qui quidem tomi non *primus, secundus, tertius, quartus, quintus, sextus, septimus*, ut quisque meminisse potest, sed *primus, nonus, decimus, duodecimus, tredecimus, quatuordecimus, secundus* evasere, hoc exigente hinc materiarum quas ordo requirebat defectu, illinc subscriptorum studio moram ægre ferentium. Aliunde cum optaret editor septem illos tomos ita recudere ut minori chartæ quantitate in totum continerentur, singulas lineas majori litterarum, singulas autem paginas majori linearum numero donavit, ita ut, verbi gratia, tomus primus, juxta priorem editionem 1544 columnis, juxta posteriorem vero non nisi 1224 coaluerit. Hinc duplicis paginationis quæ duplici horum septem tomorum editioni responderet, facile æstimanda est utilitas : siquidem, illa quasi clave remota, 4400 primi subscriptores non majorem ex Indice generali quam ex ænigmate quodam inscrutabili fructum percepissent.

Forte etiam non abs re erit notare : 1° Hunc Indicem, quem trecentas paginas medii characteris comprehensurum pollicitus fuerat editor, ad usque præsentem numerum ultra spem omnium crevisse ; 2° *Conspectum* nonnullosque addititios Indices, quibus hoc inchoatur volumen, tibi, amice lector, documenta valde utilia præstituros. His porro donativis appendicibus gratum animum promere mihi congratulor in eos qui tanta tamque benevola longanimitate hanc herculeam publicationem per totum quadriennium votis aucupavere

CONSPECTUS

TOTIUS CURSUS THEOLOGIÆ.

DE SS. TRINITATE.

DE DEO CREATORE.

DE INCARNATIONE.

DE GRATIA CHRISTI.

DE RELIGIONE NATURALI.

DE RELIGIONE REVELATA.

DE RELIGIONE CHRISTIANA.

DE ECCLESIA CHRISTI.

DE MEMBRIS ECCLESIÆ, DE HÆRESIBUS, ET DE SCHISMATE.

DE FIDE.

THEOLOGIA MORALIS.

DE BAPTISMO.

DE CONFIRMATIONE.

DE POENITENTIA.

DE INDULGENTIIS.

DE CASIBUS RESERVATIS.

DE CENSURIS.

DE BENEFICIIS.

DE DISPENSATIONIBUS.

DE MATRIMONIO.

NOMENCLATURE, PAR ORDRE DE TOMAISON,

DES AUTEURS CONTENUS DANS LE COURS DE THÉOLOGIE.

Tome I. — *Prolégomènes*, par les Editeurs; *Lieux théologiques* de Melchior Canus, dominicain espagnol; *Avertissement* de Vincent de Lérins, religieux français et Père de l'Eglise; *Prescriptions* de Tertullien, prêtre de Carthage, et docteur de l'Eglise; les *Controverses* des frères de Valenburch, théologiens hollandais; *La Règle de foi*, de Véron, missionnaire français; *du Sens des propositions*, par Montagne, sulpicien français.

Tome II. — Traité philosophique de *Dieu* et traité théologique de la *Religion*, par Hooke, théologien irlandais; *sur l'Incrédulité, l'Histoire de la Religion naturelle, les Sources de l'impiété, la Nécessité, et les caractères de la Révélation, la Religion primitive, la véracité de la Genèse*, extraits de la *Théologie de Rouen*, de Valsecchi, dominicain italien; de la *Théologie de Toulouse*, etc.; *Censure d'Emile* par la Sorbonne.

Tome III. — Fin du traité de la *Religion*, par Hooke; *sur la véracité des auteurs du Nouveau Testament, la conduite des premiers Chrétiens, les efforts tentés par Julien l'Apostat pour rebâtir le temple de Jérusalem, la morale de l'Evangile, la révélation évangélique*, extraits de Bullet, professeur de théologie à Besançon; Bailly, de Dijon; Jacques, savant théologien français; Valsecchi, Traité *sur la Religion qu'il faut embrasser*, par Lessius, jésuite belge; *Pri-*

mauté du pontife de Rome; Puissance ecclésiastique du souverain Pontife et des conciles généraux; Infaillibilité du Pape en matière de dogme, par les frères Ballerini, prêtres italiens.

Tome IV. — *Préface générale du* traité de l'*Eglise*, par les Editeurs; *Notions préliminaires sur la nature, l'auteur et l'antiquité de l'Eglise*, par Legrand, sulpicien français; traité de l'*Eglise*, par Régnier, sulpicien français; *de l'Autorité et de l'Infaillibilité des souverains Pontifes*, par Petitdidier, bénédictin français.

Tome V. — Complément du traité de l'*Eglise*, concernant les *Hérésies*, les *Conciles*, les *souverains Pontifes*, les *SS Pères*, par Gautier, jésuite français; *sur l'usage des livres liturgiques en théologie, et sur les Inscriptions chrétiennes*, par Zaccaria, jésuite italien; *Appel des schismatiques à l'Eglise catholique*, par Thomas de Jésus, carme déchaussé espagnol; *Primauté de l'Eglise romaine contre les schismatiques d'Orient*, par Piascewitch, jésuite polonais; *Rappel des protestants à l'Eglise catholique romaine*, par Camus, évêque de Belley; *Méthode courte et facile à l'aide de laquelle tout catholique peut imposer silence à tout ministre protestant*, par Véron; *Accord des doctrines ultramontaines et gallicanes*, par les Editeurs; *sur la maxime qu'un honnête homme ne change jamais de religion; sur la nature et les effets du schisme, sur l'unité catholique*, par le comte J. de Maistre; *Hiérarchie de l'Eglise*, par Devoti, prélat et jurisconsulte italien.

Tome VI. — *Explication théologique du Symbole*, par Noël Alexandre; *Dissertation sur le Symbole*, par Madrisius, théologien italien de l'Oratoire; *Anciennes formules de croyance*, par Lazer, jésuite français; *Traité de la Foi*, par Kilber, savant jésuite allemand; *Commandements de la foi, et vices opposés à la foi*, par Patuzzi, dominicain italien; *Notice critique du sens orthodoxe et hétérodoxe de toutes les propositions morales et dogmatiques condamnées par l'Eglise*, par Carboneano, franciscain italien; *Exposition de la doctrine de l'Eglise catholique*, par Bossuet, évêque de Meaux; *Analyse de la foi divine*, par Holden, théologien anglais; *Règle de la foi catholique, et recueil des dogmes de foi*, par Chrismann, franciscain allemand; *Controverse pacifique sur la foi des enfants et des adultes ignorants*, par Lefranc de Pompignan, évêque du Puy; *Du schisme en général*, par Holden; *Du schisme des Grecs, des Protestants, des Juifs et des Mahométans*, par Libermann, grand vicaire de Strasbourg, et par Perrone, jésuite italien; *Du schisme de* 1791, *et du Concordat de* 1801, par les Editeurs; *De la Tolérance*, par Duvoisin, évêque de Nantes, et par Muzzarelli, théologien romain; *Des Propositions condamnées, sur la foi*, par Viva, jésuite italien; *De l'esprit philosophique*, par Valsecchi.

Tome VII. — Traité théologique de *Dieu* et de ses *Attributs*, par Lafosse, sulpicien français; des *Anges*, par Pétau, jésuite français; *Commerce des démons avec les hommes*, par Perrone; *Ouvrage des six jours*, par Pétau; *Questions sur l'Auteur, l'époque et le but de la création*, par Montagne; *sur le Monde et sur l'Homme*, par Perrone; *des Fins dernières*, par Dens, archiprêtre belge.

Tome VIII. — *De la Trinité*, par Witasse, théologien français; *Défense de la Trinité par de nouvelles découvertes logiques et mathématiques*, par Leibnitz, philosophe allemand; *Culte des saints*, par Perrone; *Analyse de l'ouvrage du pape Benoît XIV sur les Béatifications et Canonisations*, par Baudeau, ecclésiastique français; *Avénement du Christ*, par Thomassin, théologien français de l'Oratoire; *Mystères du Christ et de la sainte Vierge*, par Billuart, théologien français; *Dévotion au Sacré-Cœur de Jésus et de Marie*, par Gallifet; *Culte du Sacré-Cœur*, par Perrone.

Tome IX. — *Incarnation* de Legrand; *de l'Adoration due à la sainte Humanité de N.-S. J.-C.*, par le cardinal Gerdil, barnabite savoyard.

Tome X. — Partie historique de la *Grâce*, par Montagne; partie dogmatique, par Leclère de Bauberon, théologien de Caen; sur la *Grâce justifiante*, extrait de Habert, théologien de Châlons-sur-Marne; sur le *Congruisme*, par les théologiens de Nancy.

Tome XI. — *Introduction à la Théologie morale*, par Patuzzi; de la *Conscience*, par Brocard, théologien allemand; *Système moral*, par S. Liguori; *Raison humaine*, par Patuzzi; des *Actes humains*, par Billuart; des *Péchés*, par Noël Alexandre; des *Passions*, par Billuart; des *Vertus et des Vices*, par Patuzzi; *Règle des opinions morales*, par Muzzarelli; *Lettre sur la théologie morale de S. Liguori*, par M. Gousset, archevêque de Reims; *Naissance, caractère et progrès du Probabilisme*, par Manhart, théologien tyrolien; *Sage application des opinions probables*, par Gonzalez, jésuite espagnol; *Logique des probabilités*, par Estrix, jésuite belge; *Conciliation théorique et pratique des opinions des Probabilistes et des Probabilioristes*, par les Editeurs.

Tome XII. — Des *Lois*, par Domat, jurisconsulte français, et Suarez, jésuite espagnol.

Tome XIII. — Des *Commandements en général*, par Noël Alexandre; préliminaires sur le *Décalogue*, par Mayol, frère prêcheur français; *Vertus théologales*, par le même; *Mauvais livres*, par S. Liguori et les Editeurs; *Questions dogmatiques sur l'Espérance*, par Patuzzi.

Tome XIV. — *Décalogue*, par Mayol; *Prière, magie, sacrilége, sanctification du dimanche et des fêtes, culte des saints, vénération due aux reliques, violation du secret, abstinence et jeûne*, par Habert, Patuzzi, Billuart, Noël Alexandre, et les Editeurs.

Tome XV. — *Exercice biblico-philologique sur la religion des Hébreux sous la loi naturelle*, par Hermann Goldhagen, philologue, jésuite allemand; *Sur les préceptes moraux, les cérémonies religieuses, les ordonnances judiciaires de la loi Mosaïque, les canons et les constitutions apostoliques, les canons apostoliques et les décrétales*, par le même. *Des principales fêtes de Notre-Seigneur Jésus-Christ et de la sainte Vierge Marie*, par les Editeurs. *Principes et devoirs du droit naturel et du droit des gens, expliqués conformément aux règles de la doctrine évangélique*, par Suarez et Guarini, théatin italien. Traité *de la Justice et du Droit*, par Lessius et Lyonnet, supérieur du petit séminaire à Lyon. *Instruction théorique et pratique touchant les obligations de la restitution en général*, par Vogler, jésuite, professeur à l'université d'Ingolstadt.

Tome XVI. — Traité *canonico-légal des Pactes et des Contrats en général*, par Beüch, jésuite allemand. Des *Contrats en particulier*, traité *approprié au droit français actuel*, par Lyonnet. De l'*Usure*, par Zech, jésuite et canoniste allemand. *Dissertation juridique*, par Biner, jésuite allemand. *Du titre légal*, par Bath, canoniste allemand. *Encyclique du pape Benoît XIV touchant le prêt à intérêt. Mandement de Mgr. l'évêque de Belley au sujet d'un ouvrage récent sur le prêt à intérêt. Apologie du Saint-Office dans les décisions sur le prêt à intérêt*, par M. Boyer, directeur au séminaire de Saint-Sulpice. *Discussion sur l'Usure*, par M. l'abbé Mastrofini, théologien italien. *Des obligations*, par Antoine, jésuite français. *De l'état religieux*, par Billuart.

Tome XVII. — Des *Censures*, par Collet, théologien français. Des *Irrégularités*, par le même. De la *Simonie*, par Suarez. De la *Prière*, par le même. De l'*Oraison dominicale*, par Noël Alexandre.

Tome XVIII. — Des *Heures canoniques*, du *Chant* et de la *Psalmodie*, par Suarez. Du *Purgatoire*, par Collet. De l'*Accord des deux Eglises d'Occident et d'Orient sur le Purgatoire*, par Léon Allatius, bibliothécaire du Vatican, natif de l'île de Chio. De l'*Etat des âmes et des prières faites en leur faveur*, par Eustrate, prêtre de l'église de Constantinople. Des *Indulgences*, par Collet. Des *Jubilés*, par le même. Des *Bénéfices ecclésiastiques*, du *Droit de patronage* et des *Dîmes*, par Reiffenstuel, franciscain allemand. *Sur la juste possession des biens temporels par l'Eglise*, par Noël Alexandre. Du *Droit des premières prières et des institutions*, par Biner. Des *Investitures des évêchés et des abbayes, des Immunités ecclésiastiques*, par Reiffenstuel. Des *Cas réservés*, par Pauwels, professeur à Louvain.

Tome XIX. — Des *Dispenses*, par Pyrrhus Corradus, canoniste italien. Des *Rites sacrés*, par Antoine.

Tome XX. — *Histoire des Sacrements*, ou *de la manière dont ils ont été administrés dans l'Eglise, depuis le temps des apôtres jusqu'à présent*, par Chardon, bénédictin français. Des *Sacrements en général*, par Drouin, dominicain français.

Tome XXI. — Du *But de la circoncision*, par Billuart; *De l'intention du ministre des Sacrements*, par le même; *Du sujet des Sacrements*, par Tournely, docteur de Sorbonne, Collet et les Editeurs, *Traité historique et dogmatique sur les paroles et les formes des sept Sacrements de l'Eglise*, par Merlin, jésuite français. Du *Baptême*, par Tournely. De la *Confirmation*, par Witasse.

Tome XXII. — De la *Pénitence*, par Collet. *Pratique du Confesseur*, par S. Liguori. *Avis aux Confesseurs*, par S. Charles Borromée. *Canons pénitentiaux, disposés d'après l'ordre du Décalogue*, par les Editeurs. *Devoirs du prêtre en tant que juge et médecin*, par Du Jardin, dominicain belge. *Distinction spécifique et numérique des péchés*, extrait de la *Théologie* de Poitiers.

Tome XXIII. — De l'*Eucharistie*, par De Lugo, cardinal espagnol. *Du saint Sacrifice de la Messe*, par Benoît XIV. *Traité ascétique de la Messe*, par Bona, cardinal italien.

Tome XXIV. — De l'*Extrême-Onction*, par De Sainte-Beuve, docteur de Sorbonne. Des *Elections* et des *Ordinations*, par Hallier, docteur de Sorbonne.

Tome XXV. — De l'*Ordre*, par Perrone. Des *Ordinations anglicanes*, par Kenrick, coadjuteur de Philadelphie. *Du Célibat des prêtres*, par Perrone. *Des devoirs sacerdotaux et pastoraux*, par Sœttler, professeur à l'université de Strasbourg. *Du Mariage*, par Perrone. *Abrégé alphabétique du traité du Mariage* de Sanchez, jésuite espagnol, par Soarez, théologien portugais. *Des Empêchements de mariage*, par Moser, professeur à Louvain. *Sainteté du mariage, Formalités requises pour le contrat de mariage, cérémonies du mariage*, par Drouin; *De la Monogamie*, par la Théologie de Nancy; *du Consentement requis pour la validité du mariage*, par Billuart; *de la Chasteté requise dans l'usage du mariage*, par Thomas de Charmes, capucin français; *du Ministre, de la Matière, de la Forme et des Effets du Sacrement de Mariage*, extrait de la Théologie de Nancy. Traité complet *du Synode diocésain*, par Benoît XIV.

Tome XXVI. — *Fêtes et Sectes des Juifs*, par Zanolini; *Fêtes de Notre-Seigneur Jésus-Christ et de la sainte Vierge*, par Benoît XIV; *de l'Immaculée Conception*, par Delorme; *des Rites sacrés*, par Asseman: *Véritable sens des Cérémonies sacrées*, par Languet; *Transsubstantiation de la Présence réelle*, par Perrone; *Traditions non écrites, leur nécessité, leur autorité, et Véritable usage des Pères*, par Noël Alexandre; *Introduction à la Théologie*, par De la Chambre; *Méthode pour étudier la Théologie*, par Du Pin; *Discussions théologiques et liste des meilleurs ouvrages sur chaque branche de la science religieuse*, par Witasse, Du Pin, Dinouart.

Tome XXVII et dernier. — *Histoire des Saintes Images, de leur véritable usage et de leurs abus*, par Molanus; *Discours sur les* Agnus Dei, par le même; l'*Antifebronius vengé*, ou *Traité du souverain pouvoir du Pape contre Febronius et ses défenseurs*, par Zaccaria.

LISTE ALPHABÉTIQUE DES AUTEURS

ET TITRES DES OUVRAGES

CONTENUS DANS LE COURS DE THEOLOGIE.

(Les chiffres romains indiquent le volume; les chiffres arabes, la page.)

* C'est l'illustre évêque de Belley.

TABLE COMBINÉE

ET STATISTIQUE CURIEUSE

DES NOMS, PROFESSION, PAYS ET MORT DES DEUX CENT TRENTE-HUIT AUTEURS QUI COMPOSENT LES DEUX COURS D'ECRITURE SAINTE ET DE THEOLOGIE.

(*On donne ici le premier de ces cours à cause de sa grande connexion avec le second, et de l'appui mutuel qu'ils se prêtent l'un l'autre.*)

COURS D'ECRITURE SAINTE.

TOME I.

Bonfrère, jésuite belge. Mort en 1645
Renaudot, académicien français. 1720
Walton, évêque anglican. 1661
Mariana, jésuite espagnol. 1624
Jérôme, (S.) prêtre sarmate, Père de l'Eglise. 420
Ponce de Léon, (Basile), augustin espagnol. 1629
Marcel, jésuite belge. 1664

TOME II.

Bécan, jésuite belge. 1624
Huet, évêque français, de l'Académie. 1721
Acosta, jésuite espagnol. 1600
Frassen, franciscain français. 1711
Jahn, orientaliste allemand. 1817
Ackerman, théologien allemand du XIXe siècle.

TOME III.

Marchini, prêtre italien. 1773
Carpenter, docteur anglais du XIXe siècle.
Barbié du Bocage, géographe français, membre de l'Institut. 1825
Le Quien, dominicain français. 1733

TOME IV.

Duvoisin, évêque français, docteur de Sorbonne. 1813
Turache, théologien français du XIXe siècle.
Stattler, docteur allemand du dernier siècle.
Weith, jésuite allemand. 1796

TOME V-VI.

Cornélius à Lapide, jésuite belge. 1637
Carrières, oratorien français. 1717
Calmet, bénédictin français. 1757

TOME VII.

Munck, professeur juif du XIXe siècle.
Kahen, professeur juif français.
Masius, orientaliste belge. 1573

TOMES VIII, IX, X, XI.

Rondet, savant français. 1785
Sanchez (Gaspard), jésuite espagnol. 1628
Sacy (Lemaistre de), prêtre français. 1684
Duclot, prêtre savoyard. Mort en 1821
Tirinus, jésuite belge. 1636

TOME XII.

Vatable, savant hébraïsant français. 1547
Sérarius, jésuite français. 1609
Ménochius, jésuite italien. 1655
Estius, prêtre hollandais. 1613
Wolfius, homme de lettres prussien. 1754
Junius, ministre français. 1602
Drusius, savant belge. 1616
Bochart, ministre français 1667
Grotius, savant hollandais. 1645
Piscator, théologien allemand. 1546
Malvenda, dominicain espagnol. 1628
Osiander, ministre bavarois. 1604
Bonnart, commentateur allemand du XVIIIe siècle.
Houbigant, oratorien français. 1783
Glaire, professeur et docteur de Sorbonne.

TOME XIII.

Corder, jésuite belge. 1650
Rosenmuller, orientaliste allemand du XIXe siècle.
Drach, rabbin français, converti.
Senault, oratorien français. 1672
Duguet, oratorien français. 1733

TOME XIV.

Génébrard, bénédictin français. 1597
Berthier, jésuite français. 1782
Bellarmin, jésuite, cardinal archevêque italien. 1621
Bellenger, sulpicien français. 1749
De Muis, professeur d'hébreu français. 1644
Flaminius, théologien italien, 1590
Agellius, évêque italien. 1608

TOME XV.

Genoude, prêtre français.
Jansénius, évêque belge. 1576
Cajétan, dominicain, cardinal évêque italien. 1534
Maldonat, jésuite espagnol. 1583
De Lyre, franciscain français. 1340
Mercerus, savant français. 1570
Castalio, savant helléniste français. 1563
Pinéda, jésuite espagnol. 1637
Codurcus, savant hébraïsant français. 1660
Coccéius, théologien allemand. Mort en 1669
Hammond, docteur anglais. 1660
Rivet, ministre français. 1651
Munster, cosmographe allemand. 1552
Géjer, théologien allemand. 1681
Calov, théologien allemand. 1686
Cappel (Louis), ministre français. 1658
Cappel (Jacques), fils du précéd., converti du XVIIe siècle.
Ainsworth, théologien anglais. 1629

TOME XVI.

Bayne, évêque anglais (catholique). 1550

COURS DE THEOLOGIE.

TOME XIX, XX.

Corradus (Pyrrhus), canoniste ital., au XVIIe siècle.
Chardon, bénédictin français. 1771
Drouin, dominicain français, docteur de Sorbonne. 1742

TOME XXI.

Tournely, théologien français, docteur de Sorbonne. 1729
Merlin, jésuite français. 1747

TOME XXII.

Borromée (S. Charles), évêque-cardinal italien. 1584
Dujardin, dominicain belge du dernier siècle.

TOME XXIII.

De Lugo, jésuite, cardinal espagnol. 1660
Benoît XIV, souverain pontife. 1758
Bona, feuillant, cardinal italien. Mort en 1674

TOME XXIV.

De Sainte-Beuve, théol. français, doct. de Sorbonne. 1677
Mabillon, bénédictin français. 1707
Hallier, évêque français, docteur de Sorbonne. 1658

TOME XXV.

Henrick, évêque irlandais.
Sœttler, professeur français du dernier siècle.
Moser, professeur belge du dernier siècle.
Soarez, théologien portugais du XVIIe siècle.
Sanchez (Thomas), jésuite espagnol. 1610
Thomas de Charmes, capucin français. 1765

TOME XXVI.

Zanolini,
Benoît XIV, pape. 1758
Delorme,
Asseman, évêque d'Apamée. 1782
Languet, archevêque de Sens. 1753
Perrone, jésuite.

TOME XXVII.

Noël Alexandre, dominicain. 1724
De la Chambre, docteur de Sorbonne. 1753
Du Pin, docteur de Sorbonne. 1719
Vitasse, docteur de Sorbonne. 1716
Dinouart, jésuite. 1786
Jean Molan, chanoine belge. 1785
Zaccaria, jésuite italien. 1786

IL RÉSULTE DU TABLEAU PRÉCÉDENT, QUE NOUS AVONS DONNÉ DANS NOS COURS :

1 Auteur du IIIe siècle, savoir, *Tertullien ;*
2 Auteurs du Ve siècle, savoir : *S. Jérôme* et *S. Vincent de Lérins;*
2 Auteurs du XIIe siècle, savoir : *Aben-Ezra* et *Jarchi;*
1 Auteur du XIIIe siècle, savoir, *Kimchi ;*
1 Auteur du XIVe siècle, savoir, *De Lyre ;*
23 Auteurs du XVIe siècle, savoir : *Melchior Canus*, *Thomas de Jésus*, *Masius*, *Vatable*, *Piscator*, *Génébrard*, *Flaminius*, *Jansénius* (év. de Gand), *Cajétan*, *Maldonat*, *Mercerus*, *Castalio*, *Munster*, *Bayne*, *Clarius*, *Molanus*, *Sa* (Emman.), *Foreiro*, *Badvel*, *Calvin*, *Erasme*, *Gagnée*, *Borromée* (S. Charles);
81 Auteurs du XVIIe siècle, savoir : *Bonfrère*, *Walton*, *Mariana*, *Ponce de Léon*, *Marceil*, *Bécan*, *Acosta*, *Cornélius à Lapide*, les deux frères *de Walembourg*, *Véron*, *Lessius*, *Camus*, *Sanchez* (Gaspard), *Lemaistre de Sacy*, *Tirinus*, *Lazerus*, *Holden*, *Pétau*, *Serarius*, *Ménochius*, *Estius*, *Junius*, *Drusius*, *Bochart*, *Grotius*, *Malvenda*, *Osiander*, *Corder*, *Senault*, *Bellarmin*, *De Muis*, *Agellius*, *Thomassin*, *Estrix*, *Domat*, *Suarez*, *Mayol*, *Guarini*, *Codurcus*, *Pinéda*, *Coccéius*, *Hammond*, *Rivet*, *Géjer*, *Calov*, les Deux *Cappel*, *Ainsworth*, *Cartwright* (Thomas), *Jansénius* (év. d'Ypres), *Boot*, *Luc de Bruges*, *Buxtorf*, *Cartwight* (Christophe) *Louis de Dieu*, *Durand*, *Fuller*, *Gataker*, *Glassius*, *Giggée*, *Lightfoot*, *Allatius*, *Corradus* (Pyrrhus), *Mède*, *Delrio*, *Scultet*, *Poli*, les deux *Pearson*, *De la Haye*, *Arnauld*, *Harœus*, *Jean à Gorcum*, *Fromond*, *De Lugo*, *Bona*, *De Sainte-Beuve*, *Hallier*, *Soarez*, *Sanchez* (Thomas);
90 Auteurs du XVIIIe siècle, savoir : *Renaudot*, *Huet*, *Frassen*, *Marchini*, *Lequien*, *Statler*, *Weith*, *Carrières*, *Calmet*, *Hooke*, *Valsecchi*, *Bullet*, les deux frères *Ballerini*, *Legrand*, *Regnier*, *Petit-Didier*, *Gautier*, *Zaccaria*, *Piascewicht*, *Rondet*, *Alexandre* (Noel), *Madrisius*, *Kilber*, *Patuzzi*, *Carboneano*, *Bossuet*, *Chrismann*, *Lefranc de Pompignan*, *Viva*, *Lafosse*, *Dens*, *Wolfius*, *Bonnart*, *Houbigant*, *Duguet*, *Berthier*, *Bellenger*, *Witasse*, *Leibnitz*, *Baudeau*, *Billuart*, *Galiffet*, *Le Clerc de Bauberon*, *Habert*, *Brocard*, *Liguori* (S.), *Manhart*, *Gonzalez*, *Goldhagen*, *Vogler*, *Beüch*, *Zech*, *Biner*, *Barth*, *Antoine*, *Griffet*, *Besoigne*, *Jaquelot*, *Sherlock*, *Collet*, *Reiffenstuel*, *Pauwels*, *Chardon*, *Drouin*, *Du Hamel*, *Wouters*, *Péquigny*, *Tournely*, *Merlin*, *Dujardin*, *Benoît XIV*, *Mabillon*, *Sœttler*, *Moser*, *Thomas de Charmes*, *Delorme*, *Assemanni*, *Languet*, *De la Chambre*, *Du Pin*, *Witasse*, *Dinouart*, *Jean Molan*, *D'Asfeld*, *Contant de la Molette*, *Paulmier*, *Fabricy*, *Biornstahl*, *Pezron;*
29 Auteurs du XIXe siècle, savoir : *Iahn*, *Ackerman*, *Carpenter*, *Barbié du Bocage*, *Duvoisin*, *Tuvache*, *Montagne*, *Bailly*, *Jacques*, *Maistre* (le comte de), *Devoti*, *Munck*, *Kahen*, *Duclot*, *Liebermann*, *Perrone*, *Muzzarelli*, *Glaire*, *Rosenmuller*, *Drach*, *Gerdil*, *Gousset*, *Lyonnet*, *Genoude*, *Boyer*, *Mastrofini*, *Guénée*, *La Luzerne*, *Kenrick*.

Parmi ces auteurs, 13 sont encore vivants, savoir : *Drach*, rabbin converti ; les deux Juifs *Munck* et *Kahen*, chefs d'institution israélite ; *Rosenmuller*, orientaliste protestant d'Allemagne ; *Liebermann*, vicaire général de Strasbourg ; *Perrone*, jésuite italien ; *Glaire*, professeur de Sorbonne ; *Gousset*, archevêque de Reims ; *Lyonnet*, chanoine et professeur à la faculté de Théologie de Lyon ; *Genoude*, ecclésiastique français ; *Boyer*, directeur à Saint-Sulpice ; *Mastrofini*, théologien italien ; *Kenrick*, coadjuteur de Philadelphie en Amérique.

100 de ces auteurs appartiennent à la France, savoir : *Renaudot*, *Huet*, *Frassen*, *Barbié du Bocage*, *Le Quien*, *Duvoisin*, *Tuvache*, *Carrières*, *Calmet*, *Vincent de Lérins* (S.), *Véron*, *Montagne*, *Bullet*, *Bailly*, *Jacques*, *Legrand*, *Régnier*, *Petit-Didier*, *Gautier*, *Camus*, *Maistre* (le comte de), *Munck*, *Kahen*. *Rondet*, *Lemaitre de Sacy*, *Alexandre* (Noël), *Lazerus*, *Bossuet*, *Lefranc de Pompignan*, *Liebermann*, *Duvoisin*, *Lafosse*, *Petau*, *Vatable*, *Serarius*, *Junius*, *Bochart*, *Houbigant*, *Glaire*, *Drach*, *Senault*, *Duguet*, *Génébrard*, *Berthier*, *Bellenger*, *De Muis*, *Witasse*, *Baudeau*, *Thomassin*, *Billuart*, *Galifet*, *Le Clerc de Bauberon*, *Habert*, *Gousset*, *Domat*, *Mayol*, *Lyonnet*, *Genoude*, *De Lyre*, *Mercerus*, *Castalio*, *Codurcus*, *Rivet*, *Cappel* (Louis), *Cappel* (Jacques), *Boyer*, *Antoine*, *Griffet*, *Besoigne*, *Guénée*, *La Luzerne*, *Jacquelot*, *Luc de Bruges*, *Durand*, *Collet*, *Chardon*, *Drouin*, *Jarchi* (Salomon), *Badvel*, *Calvin*, *De la Haye*, *Arnauld*, *Du Hamel*, *Péquigny*, *Gagnée*, *Tournely*, *Merlin*, *De Sainte-Beuve*, *Mabillon*, *Hallier*, *Sœttler*, *Thomas de Charmes*, *De la Chambre*, *Fabricy*, *Dupin*, *Witasse*, *Dinouart*, *D'Asfeld*, *Contant de la Molette*, *Paulmier*, *Pezron*, *Delorme*.

Après la France, l'Italie en compte le plus grand nombre, c'est-à-dire 26, dont voici les noms : *Marchini*, *Valsecchi*, les deux frères *Ballerini*, *Zaccaria*, *Devoti*, *Madrisius*, *Patuzzi*, *Carboneano*, *Perrone*, *Muzzarelli*, *Viva*, *Ménochius*, *Bellarmin*, *Flaminius*, *Agellius*, *Liguori* (S.), *Guarini*, *Cajétan*, *Clarius*, *Mastrofini*, *Giggée*, *Corradus* (Pyrrhus), *Borromée* (S. Charles), *Benoît XIV*, *Bona*, *Zanolini*, *Assemanni*.

L'Allemagne nous en a donné 22, savoir : *Iahn*, *Ackerman*, *Statler*, *Weith*, *Kilber*, *Chrismann*, *Piscator*, *Bonnart*, *Rosenmuller*, *Leibnitz*, *Brocard*, *Goldhagen*, *Munster*, *Coccéius*, *Calov*, *Géjer*, *Zech*, *Beuch*, *Barth*, *Biner*, *Scultet*, *Reiffenstuel*.

La Belgique en a produit 18, savoir : *Bonfrère*, *Marceil*, *Bécan*, *Cornélius à Lapide*, *Lessius*, *Masius*, *Tirinus*, *Dens*, *Drusius*, *Corder*, *Estrix*, *Jansénius* (év. de Gand), *Molanus*, *Pauwels*, *Wouters*, *Fromond*, *Dujardin*, *Moser*.

L'Angleterre nous en offre 16, savoir : *Walton*, *Carpenter*, *Holden*, *Hammond*, *Ainsworth*, *Bayne*, *Cartwigth* (Thomas), *Sherlock*, *Cartwigth* (Christophe), *Fuller*, *Gataker*, *Lightfoot*, *Mède*, *Poli*, *Pearson* (Jean), *Pearson* (Richard).

L'Espagne en compte 15, savoir : *Mariana*, *Ponce de Léon*, *Acosta*, *Melchior Canus*, *Thomas de Jésus*, *Sanchez* (Gaspard), *Malvenda*, *Gonzalez*, *Suarez*, *Maldonat*, *Pinéda*, *Kimchi*, *Aben-Ezra*, *De Lugo*, *Sanchez* (Thomas).

La Hollande nous en a fourni 11, savoir : *Les deux frères de Walembourg*, *Estius*, *Grotius*, *Jansénius* (évêque d'Ypres), *Boot*, *Louis de Dieu*. *Delrio*, *Erasme*, *Harœus*, *Jean a Gorcum*.

Le Portugal en présente 3, savoir : *Sa* (Emmanuel), *Foreiro*, *Soarez*.

L'Irlande en a 2, savoir : *Hooke et Kenrick*.

La Savoie, 2, savoir : *Gerdil et Duclot*.

La Bavière, 2, savoir : *Osiander et Vogler*.

La Grèce, 2, savoir : *Allatius et Eustrathe*.

L'Afrique, 2, savoir : *Tertullien et Jérôme* (S.)
La Prusse 1 : *Wolfius.*
La Pologne, 1 : *Piascewicht.*
La Saxe, 1 : *Glassius.*
La Westphalie, 1 : *Buxtorf.*
Le Tyrol, 1 : *Manhart.*
La Suède, 1 : *Biornstahl.*

L'illustre et savante société des jésuites compte 43 de ses membres parmi nos auteurs, ce sont : *Bonfrère, Mariana, Marceil, Bécan, Acosta, Weith, Cornélius a Lapide, Lessius, Gautier, Zaccaria, Piascewicht, Sanchez* (Gaspard), *Tirinus, Lazerus, Kilber, Perrone, Vira, Pétau, Serarius, Menochius, Corder, Berthier, Bellarmin, Galiffet, Manhart, Gonzalez, Estrix, Suarez, Vogler, Maldonat, Pineda, Beuch, Biner, Antoine, Griffet, Sa* (Emmanuel), *Delrio, Merlin, De Lugo, Sanchez* (Thomas), *Muzzarelli, Dinouart, Paulmier.*

Après la société de Jésus, l'ordre de S. Dominique nous a fourni le plus d'auteurs; ils sont au nombre de 12, sav.: *Le Quien, Melchior Canus, Valsecchi, Alexandre* (Noël), *Patuzzi, Malvenda, Mayol, Cajétan, Foreiro, Drouin, Dujardin, Fabricy.*

L'ordre de S. Benoît en compte 6, savoir : *Calmet, Petit-Didier, Génébrard, Clarius, Chardon, Mabillon.*

L'ordre des Pères de l'Oratoire nous en offre 7, savoir : *Carrières, Madrisius, Houbigant, Senault, Duguet, Thomassin, Du Hamel.*

La société de S. Sulpice nous en a donné 6, savoir : *Montagne, Legrand, Regnier, Lafosse, Bellenger, Boyer.*

L'ordre de S. François nous présente le même nombre d'auteurs, savoir : *Frassen, Carboneano, Chrismann, De Lyre, Reiffenstuel, De la Haye.*

Nous comptons encore parmi nos auteurs 2 capucins, sav.: *Péquigny* et *Thomas de Charmes* ;
2 Augustins, savoir : *Ponce de Léon* et *Wouters* ;
2 prêtres de la mission, savoir : *Véron* et *Collet* ;
1 carme déchaussé : *Thomas de Jésus* ;
1 théatin : *Guarini* ;
1 feuillant : *Bona* ;
1 barnabite *Gerdil* ;
1 oblat : *Giggée* ;
1 missionnaire du Saint-Rédempteur : *Liguori* (S.).

La Sorbonne nous a donné 20 auteurs, qui sont : *Duvoisin, Montagne, Hooke, Legrand, Regnier, Holden, Habert, Besoigne, Drouin, Arnauld, Gagnée, Tournely, de Sainte-Beuve, Hallier, de la Chambre, Du Pin, Vitasse, D'Asfeld, Contant de la Molette, Glaire.*

Au nombre de ces auteurs se trouvent :
1 souverain pontife, savoir : *Benoît XIV* ;
3 Pères de l'Eglise, savoir : *Tertullien, Jérome* (S.), *Vincent de Lérins* (S.);
7 cardinaux, savoir : *Bellarmin, Gerdil, Cajétan, Borromée* (S. Charles), *De Lugo, Bona, La Luzerne.*
25 évêques catholiques, savoir : *Huet, Duvoisin, Melchior Canus, Devoti, Bossuet, Lefranc de Pompignan, Agellius, Bellarmin, Gerdil, Liguori* (S.), *Gousset,* les 2 *Janséniins, Cajétan, Bayne, Clarius, La Luzerne, Sherlock, Borromée* (S. Charles), *Hallier, Kenrick, Canus, Petit-Didier, Assemanni, Languet.*
3 académiciens français, savoir : *Bossuet, Huet, Renaudot.*
3 membres de l'Institut, savoir : *Guénée, Barbié du Bocage et Mabillon.*
1 pair de France, *La Luzerne.*

Parmi nos auteurs, 31 appartiennent à la religion prétendue réformée, savoir : *Walton, Carpenter, Leibnitz, Junius, Drusius, Bochart, Grotius; Osiander, Rosenmuller, Castalio, Piscator, Rivet, Munster, Géjer, Calov, Cappel* (Louis), *Ainworth,* Thomas et Christophe *Cartwigh, Jacquelot, Boot, Louis de Dieu, Durand, Fuller, Gataker, Glassius, Mède, Lightfoot, Baduel, Pearson* (Richard) et *Calvin.*

Nous y trouvons aussi 8 juifs, savoir : *Munck et Kahen,* les trois rabbins *Aben-Ezra, Kimchi, Jarchi* (Salomon) et *Drach,* rabbin converti.

INDEX ANALYTICUS UNIVERSALIS.

A

Multo facilius impendenda est absolutio in venialia frequenter relabentibus quam in mortalia, 1248. — Frequenter relabentibus in eadem specie venialia, idque deliberate, merito consulitur, ut dum hæc confiteri volunt, renovent dolorem de aliquo peccato mortali ante confesso, vel veniali jam emendato, illudque simul cum aliis rursus subjiciant Ecclesiæ clavibus, ne forte ob defectum sufficientis doloris circa venialia præsentia sacramentum infructuose suscipiatur, 1250. — Sacerdos videtur posse ex multis venialibus peccatis auditis, a duobus determinatis absolvere, non ab aliis in confessione dictis, XXIII, 155.

De absolutione a censuris, XVII, 78-105. Vid. Censura.

Formula absolutionis et dispensationis cum simoniacis, XIX, 571 et seq.

Absolutio in foro conscientiæ fit extra confessionem; secus dicendum de potestate absolvendi in foro pœnitentiæ, XXV, 389. — De l'absolution ou réconciliation du pécheur. De la manière dont on a donné l'absolution depuis le commencement de l'Eglise, tant en Occident qu'en Orient. Jusqu'au treizième siècle, cela s'est fait par l'imposition des mains. La forme était déprécatoire, XX, 639. — Changement arrivé sur ce point, 641. — Les Grecs et les Orientaux ont gardé l'ancienne pratique, 643. — La formule de l'absolution de l'excommunication était autrefois déprécatoire, 644. — La réconciliation des pénitents publics se faisait pendant la messe publique en présence du peuple, 645. — Variété sur ce sujet, 647. — La réconciliation secrète se faisait ordinairement après la messe privée, 648. — La réconciliation des pénitents ne se faisait pas partout le même jour. — L'Eglise de Rome avait choisi pour cela le jeudi-saint, 649. — Dans d'autres églises la réconciliation se faisait le vendredi-saint ou le samedi-saint, 650, XXII, 698. — Ceux qui n'étaient point en pénitence publique étaient réconciliés en tout temps, XX, 652. — On n'admettait à l'absolution, au jour désigné, que ceux qui s'étaient bien acquittés de leur pénitence, 652. — Des cérémonies que l'on observait dans la réconciliation publique du jeudi-saint : il en reste encore des vestiges, 653.

De la réconciliation secrète chez les Grecs et chez les Latins, 656. — La réconciliation se faisait d'ordinaire par l'évêque. En Afrique, du temps de S. Cyprien, le clergé imposait les mains conjointement avec l'évêque, 659. — Dans la suite, les prêtres ont réconcilié publiquement les pécheurs, même hors le cas de nécessité, 660.

De la vertu et des effets de l'absolution. Différentes opinions des docteurs. Leur embarras pour concilier les effets de l'absolution avec les dispositions requises pour la recevoir, 661.

De la réconciliation des hérétiques, 664. — Douceur de l'Eglise à leur égard, 665. — Rigueur dont elle usait quelquefois, 667, 668. — Cette réconciliation se faisait surtout en trois manières : par l'onction du saint chrême, par l'imposition des mains, 669 et seq. — et par l'abjuration de l'erreur, 672. — Exception en faveur des hérétiques ordonnés que l'on recevait dans le clergé, 673.

De l'absolution donnée aux pénitents malades. Elle était refusée à ceux qui ne l'avaient pas demandée avant de tomber malades, 465, 507, 675. — Du temps de S. Cyprien, l'absolution qu'ils recevaient mettait fin à leur pénitence, 675. — On les reléguait ensuite dans la classe des consistants, et enfin dans la pénitence où la maladie les avait surpris, 677. — L'absolution se donnait autrefois à ceux mêmes que la maladie avait privés de l'usage des sens, ou qui étaient tombés en démence. Conditions que l'on exigeait, 680, XXII, 510, ut supra.

Plusieurs scolastiques ont des opinions trop dures sur ce sujet, XX, 683. — Autrefois on ne communiquait pas avec les pénitents morts sans avoir reçu l'absolution, surtout dans l'Eglise romaine. On a ensuite mitigé cette rigueur, 685. — De la condamnation et de l'absolution des morts, 688. — De quelques absolutions extraordinaires, 690.

Præscribitur modus a confessario observandus circa dilationem absolutionis, quoties ea opus fuerit, XXII, 1255.

Abstinentia. — Juxta vim nominis, est substractio ciborum. Ut virtus specialis, *abstinentia* est substractio cibi secundum dictamen rectæ rationis ad spiritualem animi utilitatem, XI, 1239. — Varii gradus abstinentiæ, 1240. — Est pars subjectiva temperantiæ, 1239. — Circa abstinentiam duæ hæreses contrariæ versantur : prima, quæ quosdam cibos natura sua immundos et illicitos reputat, XIV, 1295-1019. — Altera hæresis contendit nullum cibum unquam posse aut debere interdici, 1296-1020. — Ecclesia jure potest interdicere jejunantibus esum carnium, *ibid.* — Abstinentia a carnibus pars ecclesiastici jejunii semper fuit, *ibid.* — Convenienter ab Ecclesia interdicitur jejunantibus esus carnium, ovorum et lacticiniorum, 1297-1021. Solvuntur objectiones, 1298 et seq.-1021. — Præceptum abstinendi a carnibus, ovis et lacticiniis, secundum se obligat sub mortali, 1306-1028. — Admittit levitatem materiæ, 1307-1028. — Qui comedit carnes, toties peccat quoties in die jejunii comedit. Qui die jejunii non habet alium cibum nisi carnes, potest eas comedere, 1307-1029. — Dispensatus in abstinentia a carnibus, hoc ipso non est dispensatus in abstinentia a pluribus refectionibus, et e contra, *ibid.* — In locis in quibus tempore quadragesimæ prohibentur ova et lacticinia, sunt etiam prohibita diebus dominicis. Est communior sententia, 1308-1029. — Cui licet ex dispensatione comedere carnes aut ova, ille potest etiam comedere pisces, *ibid.* — Prohibitio permiscendi carnes cum piscibus in eadem comestione, obligat sub gravi; obligat etiam diebus dominicis. Permissio carnes manducandi non extenditur ad vespertinam refectiunculam, 1309 (in nota) - 1030. — Cui plus permittitur in hac materia, permittitur et minus, *ibid.* — Quibus cibis uti debeat qui tenetur jejunare sive ex voto, sive ex pœnitentia injuncta, sive jubilæi lucrandi causa, *ibid.* — Pueris nondum adeptis usum rationis et amentibus licet ministrare carnes diebus jejunii, 1310-1031. — Religiosi exempti, extra conventum, non possunt comedere carnes et ova nisi prius obtenta licentia sui prælati regularis, quando episcopus pro sua diœcesi dispensavit, *ibid.* — Non licet sine justa et rationabili causa, violaturis jejunium ministrare cibos vetitos aut cœnam ; sed licitum est cum adest rationabilis causa, 1310 et seq.-1031. — Quædam sunt volucres de quibus inter eruditos controvertitur, an intacto abstinentiæ præcepto comedi possint, XXII, 834. — De iis quibus concessum est vesci carnibus, in diebus abstinentiæ et jejunii, 834-835. — Feria sexta et sabbato cujuslibet hebdomadæ, et tribus diebus Rogationum, est obligatio sub mortali abstinendi a carnibus, XIV, 1268-998. — In Gallia in Belgio et pluribus aliis provinciis licite comeduntur carnes sabbatis inter Nativitatem Christi et Purificationem B. M. Virginis, etiam ipsa die Purificationis, si sabbato evenerit, ut declaravit concil. Carnotense anno 1526, *ibid.* — Si festum Nativitatis Christi in feria sexta inciderit, ea die carnes comedere licet, ex rescripto speciali Honorii III, et secundum consuetudinem Ecclesiæ generalis, *ibid.*

Abstinentiam a sanguine lex præcipiebat, quia sanguis animalium erat typus sanguinis Christi, III, 361. — Cur abstinendum a suffocato, IV, 537.

Abusus sanctæ Eucharistiæ, aut sanctorum reliquiarum, aut sacræ Scripturæ ad exercitium artium magicarum, est gravissimum sacrilegium et casus reservatus, XVIII, 1003 et seq. — Corollaria, 1006, XXII, 825.

Abyssinorum natio, V, 548. — Errores qui Abyssinis tribuuntur, 550 et seq. — Eorum errores brevius expositi, 605. — De variis Abyssinorum ritibus, 554. — De methodo illos juvandi, 555. — De Æthiopica lingua, et de aliis pro unione Abyssinorum, 557. — An Abyssinis ab Ecclesia catholica permitti possit ritus circumcisionis, non tam religionis quam honoris gratia introductus? Non potest, 560; 705. — De erroribus Abyssinorum hac nostra ætate grassantibus, 563 et seq. — Fratris Theclæ Mariæ, presbyteri Abyssini, declaratio anno 1594 Romæ facta, 565.

Acceptio personarum opponitur justitiæ distributivæ. Ex genere suo est peccatum mortale, maxime quando radicatur in obligatione officii, XII, 1358-1075. — Acceptio personarum est vitium contra justitiam, quo nempe quis re sibi debita privatur. X, 1079-850. — Acceptio personarum non reperitur in facilius dispensante in matrimonii impedimentis cum divitibus et potentibus, XXV, 389.

Accessionis nomine intelligitur jus quo dominus alicujus rei ea acquirit quæ a re sua producuntur, vel ipsi necessario uniuntur. Unde duplex jus accessionis, aliud in fructus rei, aliud in res rei unitas, XV, 860. — Omnes fructus Domino rei acquiruntur jure accessionis, cum onere solvendi impensas quæ ad eos obtinendos ab alio factæ sunt, 860. — Regula generalis accessionis : quando res unius conjungitur rei alterius, totum compositum ex utroque est illius cujus est principale in composito. Intellige tamen semel pro semper, cum obligatione reddendi domino æstimationem minus principalis, etiamsi bona fide fuerit usurpatum, 860 et seq.

Accessorium sequitur principale, est principium generale cujus ope fere omnes solvuntur difficultates, XV, 860.

Accidentia sine subjecto in Eucharistia manent, XXIII, 371. — Manent omnia accidentia realia panis et vini. 372. — Omnia accidentia panis et vini manent æque per se, et sine subjecto mediato et immediato, 372 et seqq. — Hæc accidentia in statu separationis, ut connaturaliter sint per se, exigunt modum positivum, non substantialem, sed accidentalem et sibi proportionatum. Hæc sententia probabilis est, 377. — Accidentia in Eucharistia habent virtutem naturalem ad effectus accidentales producendos

luntas, sed qui corporis ministerio exercetur; ut deambulatio, membrorum flexio. — Actus humanus qui elicitur ab homine utente libero arbitrio fundat moralitatem et debet, 1° esse voluntarius; 2° quibusdam mensurari regulis, 70. — Principia actuum humanorum sunt voluntas et conscientia. Vid. HÆC VERBA. — Unus actus a voluntate elicitum alium imperare potest. Imo idem actus elicitus esse potest et imperatus; elicitus, quatenus immediate procedit a voluntate, imperatus in quantum procedit vi imperii voluntatis. Ita amor proximi, 77.—Actus humanus fit secundum quod homo se movet, et est actio; et secundum quod movetur, et est passio, 606.

Liberi sunt actus voluntatis intrinsece et elicitive; actus vero intellectus imperative, et per denominationem ab actu voluntatis, XVII, 214. — Actus indeliberati alii sunt naturales qui objectum habent quod naturæ viribus attingi potest; alii sunt supernaturales qui voluntatem inclinant ad actus liberos supernaturales, v. g., ad actum spei, etc. Actus liberi qui naturæ vires non excedunt, possunt esse boni vel mali, VII, 214.

De actibus voluntatis elicitis, XI, 497-520 — Sex sunt actus a voluntate eliciti: tres circa finem, scilicet simplex volitio, intentio, et fruitio; et tres circa media, scilicet consensus, electio, et usus activus, 497. — Actibus voluntatis correspondent a parte intellectus quinque actus dirigentes: duo circa finem, nempe simplex apprehensio, et judicium; tres circa media, nempe consilium seu consultatio, judicium practicum seu discretivum mediorum, et imperium, 497-514. — Ex parte potentiarum executivarum, usus passivus, 497-519. — Primus actus voluntatis est simplex volitio, quæ est nuda complacentia, et quæ dicitur etiam voluntas. Si fortis sit movet intellectum, 497. — Intentio, secundus actus voluntatis, est desiderium efficax finis per media assequendi, 515.— Fruitio, tertius actus voluntatis, est jucunda quies amantis in re possessa, 513. — Consensus, actus quartus voluntatis, est approbatio mediorum propositorum, 514. — Electio actus quintus voluntatis, est acceptatio discretiva unius medii præ alio ad finem consequendum, 514. — Electio non est de fine ut finis est, sed tantum de mediis, 514.—Usus activus, sextus actus voluntatis, est applicatio alicujus rei ad aliquam operationem, 519. — Usus activus est actus distinctus ab electione, 520, 521. — Usus passivus est ipsa executio mediorum virtute cujus finis acquiritur, 497.

ORDO ET ÆCONOMIA ACTUUM ELICITORUM.

Actus intellectus,		Actus voluntatis.
Apprehensio	producit	volitionem
Judicium	producitur	volitione
Judicium	producit	intentionem
Consilium	producitur	intentione
Consilium	producit	consensum
Judicium practicum	producitur	consensu
Judicium practicum	producit	electionem
Imperium	producitur	electione
Imperium	producit	usum activum,

seu applicationem potentiarum executivarum. Huic applicationi activæ respondet ex parte potentiarum voluntati subditarum usus passivus, cui tandem succedit ex parte voluntatis fruitio, quæ est jucunda quies in fine possesso, 497.

De actibus imperatis. Imperium est actus ordinans aliquem ad aliquid agendum cum quadam intimativa motione, XI, 521. — Datur in homine imperium respectu sui et suarum potentiarum, 521. — Imperium est substantialiter actus rationis, præsupposito actu voluntatis, in cujus virtute ratio movet per imperium ad exercitium actus, 523. — Solv. objectiones, 524. — Actus voluntatis, excepta volitione, imperari possunt, 526. — Actus qui sunt in potestate nostra et arbitrio nostro, imperari possunt, non vero alii, 526. — Actus rationis quantum ad exercitium imperari possunt eo sensu quod possunt ex imperio rationis admitti vel respui. Quantum ad objectum actus rationis non semper subjacent imperio rationis, 526. — Quidam actus appetitus sensitivi cadunt sub imperio rationis, quidam non cadunt, quia quidam sunt in potestate nostra, quidam non sunt, 527. — Actus animæ vegetativæ non subduntur imperio rationis, 528. — Quidam actus membrorum exteriorum non subjiciuntur imperio rationis; quidam subjiciuntur, quia membra corporis sunt organa quædam potentiarum animæ. 528.

De actibus humanis in esse moris. In actu humano esse naturæ, seu physicum distinguitur ab esse moris, XI, 527. — Actus moralis definitur: *actus procedens a deliberata voluntate cum subjectione ad regulas morum*, quæ sunt lex æterna et recta ratio, 527. — Actus moralis reddit hominem laude vel vituperio dignum, 527. — Solus actus liber proprie denominatur moralis, quia solus liber actus est laude vel vituperio dignus, XIII, 12-11. — Moralitas in communi non consistit in denominatione extrinseca petita a regulis morum, XI, 528. — Libertas requiritur ad moralitatem, non tamen formaliter in ea consistit, 529. — Moralitas in communi consistit formaliter in tendentia seu relatione reali transcendentali ad objectum subditum regulis morum, 530 et seq. — Species moralitatis sunt bonitas et malitia. Bonitas moralis est ordo realis transcendentalis actus ad objectum consonum regulis morum, 532. — Bonitas quadruplex considerari potest in actione humana, 547. — Malitia moralis est ordo realis actus ad objectum dissonum regulis morum, 535. — Probabilius videtur indifferentiam esse speciem moralitatis, 533 et seq.

Tria sunt principia moralitatis: objectum, circumstantiæ et finis, 537. — Prima et essentialis bonitas vel malitia actus humani desumitur ab objecto moraliter considerato, 537 et seq. — Diversitas specifica actuum desumitur a diversitate specifica motivorum se tenentium ex parte objecti, 150. — Circumstantia est accidens actus humani, ipsum in esse morali jam constitutum moraliter afficiens, 541. — Actus humanus desumit aliquam bonitatem vel malitiam a circumstantiis, 543. — Actus humanus aliquando desumit a circumstantiis speciem boni vel mali, aliquando tantum aggravationem vel diminutionem bonitatis aut malitiæ intra eamdem speciem, 544 et seq. — Finis operis differt a fine operantis, 546. — Actus humanus desumit bonitatem vel malitiam a fine, 546. — Homo in omnibus suis actibus humanis agit propter finem, 603. — Omnia agentia agunt aliquo sensu propter finem, 605. — Proprium est naturæ rationali agere propter finem formaliter et movendo se; brutorum autem, agere materialiter et ut ab alio mota, 605. — Actus humani specificantur a fine, 606. — Actus ex objecto bonus ad bonum finem imperatus, desumit bonitatem suam specificam et essentialem ab objecto, accidentalem a fine. 547

Ut actus sit moraliter malus sufficit quod malitia sit indirecte, virtualiter et implicite volita; ut autem sit bonus, requiritur quod bonitas sit formaliter et directe volita, saltem in actu exercito, 549. — Bona intentio, ut movens ad malam electionem, ex ea vitiatur; et electio mala ex bona intentione non cohonestatur, ejus tamen malitia minuitur secundum quid, 551. — Electio bona, ut electio, sordescit ex mala intentione, et intentio mala rectificatur ex bona electione, 552. — Idem actus potest simul habere duplicem bonitatem, vel duplicem malitiam: unam ex objecto, alteram ex fine, 653. — Actus bonus potest dupliciter eligi propter finem malum: 1° sic ut malus finis sit ratio totalis et adæquata cur eligatur bonum opus; 2° sic ut non sit ratio totalis et adæquata, 554. — Actio moralis ex officio bona, ex fine mala, verum est peccatum, X, 1100 - 866. — Actus alias secundum se bonus, cujus malus finis est totalis et adæquata ratio cur eligatur, ex multa parte est bonus, sed totus malus, XI, 555.—Solv. obj. 558. — Actus alias secundum se bonus, cujus finis malus non est totalis et adæquata ratio cur eligatur, potest esse bonus ex objecto, et malus ex fine. 555—Solv. obj. 559

Actus humanus potest dupliciter considerari: 1° secundum speciem et ex parte objecti tantum; 2° in individuo, et ut est a parte rei vestitus suis circumstantiis, 565. — Dantur actus humani indifferentes ex sua specie: ita communiter, 563. — Nullus est nec esse potest actus indifferens in individuo. Est communior, 565 et seq.—Solv. obj. 571. — Actus exterior, ut est præcise executio actus interioris, illi bonitatem aut malitiam non addit simpliciter, sed secundum quid tantum, 586 et seq. solv. obj. 589. — Eventus sequens prævisus et aliquo modo intentus, addit ad bonitatem vel malitiam actus exterioris, sive per se sequatur, sive per accidens, 596. — Eventus per se sequens ad actum, etiam si non sit prævisus nec in se volitus, addit ad bonitatem vel malitiam, 597. — Eventus sequens per accidens ex actu, si non sit aliquo modo intentus, non addit ad bonitatem vel malitiam, 598; XXV, 389. Actus voluntatis non potest esse coactus simpliciter quoad actus velle et nolle, 390. — Actus binus inducit consuetudinem. 390

Actus quo Deus creavit mundum duplici modo concipi potest, IX, 770 - 609. — Actus conjugalis in gratia exercitus, debitisque circumstantiis vestitus, est meritorius, et confert gratiam ex opere operantis tantum, XXV, 590.

ADAMUS. (*Vide* HOMO.) Adamus originali justitia fuit exornatus, saltem ante peccatum, X, 1057-816. — A Deo ipso fuit edoctus, II, 984. — De cœlestis Adam, sive Christi, gratia, X, 1019 et seq. — 801. (*Vide* GRATIA.)

ADIAPHORISTÆ externam verbi divini prædicationem, sacramentorum dispensationem et usum, etc., inter *adiaphora*, hoc est, indifferentia reponunt, docentes hæc omnia suppleri Spiritus sancti operatione. IV, 57

ADJUNCTIO est unio duarum rerum ad diversos dominos

944. — Hanc Theologiam ex illimibus Scripturæ fontibus haustam nobis sancti Patres propinarunt, 944. Erat lex lege mosaica antiquior, et intimior, hominum mentibus naturaliter insita atque ingenita, qua obligabantur et cujus prævaricatione constringebantur omnes etiam extra genus Abrahæ peccatores terræ. 946. — Per utramque legem Verbum non disparem humano generi condiebat medicinam, sed hic evidentius, illic obscurius, 947. — Accessit lex mosaica, patentius factum est, quod antea obscurius erat hominis flagitium, 949.— *Peccator oblitus erat se, nec videbat se. Data est illi lex ut videret se.* S. Aug., 950. — Non cunctabatur qui curare jam tum volebat, 951. Prælndia curationis nostræ abunde per sui umbras et vacuas imagines exercebat Verbum, 953. — Quo sensu lex mosaica imperfecta erat, 953 et seq. — Data est lex non solum ut inveniretur, sed etiam ut augeretur infirmitas, et sic medicus quæreretur, 955. — Lex homini demonstrat suam infirmitatem, ut quærat demonstrata infirmitas Salvatorem. Lex igitur adducit ad fidem, 958.

Ex Christi meritis lex olim dispensata est. Etiam nunc post Christi adventum eadem medicinæ ratio perdurat, et ante legem ac sub lege prius sumus quam sub gratia, VIII, 960 975. — A veritate delluxus homo, non nisi quatuor gradibus ad pristinum statum redit. Primo ante legem in inscitia veri et æqui tenebrosus gemit. Deinde lege illustratus, infirmitate constrictus torpet. Tertio aspirante gratia infirmitati suæ obluctatur. Quarto in pacem recipitur, ut jam caro immortalitatem induta, nihil renititur spiritu, 960. — Illa curandi lex quatuor gradibus distincta, non ad humanum genus tantum, sed ad singulos homines pertinet, 960; 962 et seq.—Dominatur in omnia tum tempora, tum temporalia Verbum caro factum. Nam non deitas tantum Verbi, sed et caro Verbi in omnia retro perinde, ut in omnia post sæcula principator, 965.—Singulis vel ante legem vel sub lege versantibus, vel adfuit, vel adesse potuit gratia Christi, nisi eam a se repudiassent intempestivo noctis et sordidæ voluptatis amore, 968. — Quicumque singularie ad certam sapientiam pervenerunt, nonnisi eadem veritate suarum sigillatim ætatum opportunitate illustrati sunt. A qua veritate ut populus sapiens fieret, ipsius generis humani opportuna ætate homo susceptus est, 969. — Hujus capitis doctrina ad certa capita reducitur, 969 et seq. — Verbum non decuit prius humano generi hypostatice sociari quam infantiæ nugis excussis et adolescentiæ intemperiis sedatis, opportuna ad sapientiæ et justitiæ maturitatem juventa affuisset, 971. — Hæc temporum in quatuor ætates divisio et alia in senarium numerum nihil dissonant, 971 et s.

Timor sub lege prius quam charitas adhibendus fuit. Pueritia generis humani prius timore sub lege regenda fuit, quam charitate per Christum ejus juventa imbueretur. Nec aliter etiam nunc consulitur singulis post Christi adventum, VIII, 975-995. — Illi hominum ætati offerendus erat Christus, quæ amore inflammescere poterat, non quæ non poterat nisi metu rigescere, 977. — Timor ergo moras objicit Christo, 981.—Attamen initium sapientiæ timor Domini. Timor ad justitiam prælusio est, 981, 982. — Prius incarnari non debuit Christus, quam timor et timori consecrata ætas expungeretur; Augustini sententia est, 983. — Est duplex præceptorum genus, quorum alteri obeundo paratior est timor, 984. — Timor iste est bonus, utilis, pueritiæ spirituali necessarius, ad charitatem, ad sapientiam et justitiam necessario præstruendus, 987; 992 et seq.

Temporalia prius quam æterna dona fuere largienda. Temporalia æternorum umbris et figuris honestanda fuerunt, VIII, 996-1011. — In utroque Testamento Christus, eadem æternorum bonorum charitas et felicitas, ibi opertius, hic apertius, 998. — Velantur et revelantur arcana sapientiæ pro sua cuique fumigantium cupiditatum vel obtenebratione, vel serenatione, 999. — Humano generi Christum jam tum Deus repræsentabat, sed illum sibi obnubilabat infantia et adolescentia hominum. Insaniebant homines terrenarum libidinum vesania, 999 et seq.— Ipsi incarnato Christo carnaliter primum, inde spiritualiter inhæremus, 1002 et seq. — Consentaneum erat, ut illi ætati quæ solo timoris freno poterat ad bonum agi. solo etiam temporalis felicitatis gustu pietas rudis præformaretur, 1004. — Non erat e dignitate Christi, ut tunc temporis ad terras devolaret, 1005. — Justitia eorum qui sub lege divinis obsequebantur mandatis, non alio quam temporalium bonorum delinimento illecti, æquo plus non extollenda est, vel deprimenda, 1007. — Cum sub lege, vel ante legem degeret genus humanum, non defuit cuiquam interioris gratiæ Christi validum auxilium, 1008. — In veteri Testamento promissiones sunt rerum terrenarum, in novo autem regni cœlorum, 1010.

Quæ hactenus de humani generis pueritia, legis, timoris et temporalis mercedis tirociniis imbuenda, et ita ad Christum manuducenda, disputata sunt, ex uno Augustino, confirmantur ex aliis sanctis Patribus, VIII, 1011-1055. — Ambrosius de lege, 1013. — De timore, 1021. — Hieronymus ab eadem doctrina non deflexit, 1023. — Nec Hilarius, 1029. — Nec Cyprianus, 1030. — Tertullianus timorem appellat *fundamentum salutis*; et salubri timore percitos, necdum fide imbutos, ait timore fieri *candidatores Dei*, 1032. — Nunc audiantur Patres qui post Augustinum, aut eodem tempore floruerunt. Paulinus Nolanus, 1032. — Prosper, 1033. — Fulgentius, 1036. — Gregorius Magnus, 1037.—Christus est Christo prævius. Christo non præparat animam nisi Christus, 1042. — S. Bernardus de timore, 1042. De lege, 1047. — Ex Græcis Justinus martyr, 1047. — Basilius, 1050. — Gregorius Nyssenus. 1051.— Cyrillus, 1052.

Præceptis minoribus ante informanda erat humani generis pueritia per sapientiæ servos, quam majoribus ab ipsa per se sapientia imbueretur, juventus, VIII, 1055. — Nostris utilitatibus apptime consulitur dum majoribus majora, minoribus minora præcipit, 1059. — Ea est non natura instituti, sed pœna damnati hominis, ut non in matris modo, sed et in suo mœrore ac detrimento pariatur, edaturque in lucem sordidus, brutus, insipiens, nec nisi per longa ætatum intervalla erudiri, et expoliri in usum aliquem sapientiæ et religionis possit, 1067. — Christi magis quam hominis cujuslibet censendæ sunt variæ ætates; ita enim ab orbis condito ad ejusdem exitum nascitur, crescit per varia augmentorum curricula et maturescit Christus, 1068. — Ut Moyses Christi quædam imago et portio est, ita lex Mosaïca gratiæ evangelicæ quædam portio, quædam erat anticipata prolusio, 1070.

Insuefacienda erat primum gens humana per figuras et umbras, postea per corpus proprium contrectare Deum et contueri, VIII, 1070. — Non quodlibet temperamentum cuilibet ætati et imbecillitati hominum opportunum est, 1071.—Ne nunc quidem nuda patet nobis deitas, nec nisi sub carnis involucro, 1074. — In omnium decursu seculorum nihil admirabilius quam quod homo ad Deum semper proficiat, hominem Deus ad se semper provehat, 1074.— Per omnia succedentium temporum volumina nihil aliud quam impluitur homo divinis beneficiis, irrigaturque jugiter et crescit, 1075. — Tota vetus in lege et in figuris dispensatio a Verbo administrabatur in hominis augmentum, in hominis salutem. Nec posteriora legis evangelicæ et uberioris Christi gratiæ, et virtutis in carne conspicuæ incrementa capere homo potuisset, nisi prioribus illis augmentis confortatus, 1075. — Illa Verbi per multiplicem figurarum varietatem apparitiones, quibus olim carni suæ præludebat, incarnationes totidem fuere, quibus coaptabat se Verbum illis tum hominibus qualem poterant pro sua vel infantia vel pueritia ferre, 1075-1076. — Non ergo procrastinatam diutius quæramur Verbi corporationem, quæ ab initio statim facta est jugiter, nec fieri umquam desiit desinetque. Numquam enim cessavit, aut cessabit Verbum intelligibilem et intolerabilem nobis in infantiam revolutis lucem suam opacare et attemperare per corporea involucra, id est per corpus, per carnem suam, 1076. — Adjumenta erant ad Deum pro captu mentis intelligendum, illa omnia legalium sacramentorum spectacula, 1079. — Objectio a Judæis qui Christum non agnoverunt ducta facile solvitur, 1080. — Universitas hominum, tanquam unus ingens et ubique gentium sparsus, et omnes temporum tractus pervadens homo, gubernatur a Deo, per ordinata ætatum profectuumque intervalla, 1081. — At singuli breviori gyro et loci et temporis coarctantur, 1081. — Ergo secernenda est singulorum ratio ab universitate, 1081. — Propterea Deus eligit unam gentem et unum locum, ubi sacramenta non ad unius gentis tantum, sed ad salutem totius mundi pertinentia initiaret, ut unitas ubique commendaretur, ut humanus animus intus et foris ad unitatem revocaretur. 1084

Sacramentorum corporalium multitudine et obscuritate domandum primo fuit, dum puerascit genus humanum, et ita Christo initiandum, VIII, 1084. — Ut timoris, ita et sacramentorum onerumque servilium utilitas erat permagna jam Christo dedicans hanc ætatem, 1085.— Hæc servitus ad filiationem gradus erat, ideoque necessario præcurrenda, et divinæ adscribenda erat gratiæ, 1085.—Utimur nos paucioribus, illi pluribus sacramentis. Si prodest nobis leviori jugo premi, proderat et illis graviori; sed gradus servandi erant, ut a jugo timoris signorumque pondere graviori ad charitatis jugum lenius sarcinamque leviorem progrederemur, 1088. — Per corporalia in quæ cecidimus, supra corporalia ad intelligibilem veritatis charitatem enitimur, 1089. — Plura erant olim, pauciora nunc sacramenta, nulla penitus erunt in patria; quia olim emergere incipiebant ex voragine vitiorum, nunc ex parte emersimus, tunc in plenam respirabimus veritatis libertatem. Hæc compendiaria

est ratio corporalium omnium signorum, 1089. — In nullum nomen religionis seu verum seu falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signorum vel sacramentorum visibilium consortio colligentur. Ideo contempta vis sacramentorum sacrilegos facit. Nam impie contemnitur, sine quo non potest perfici pietas, 1089. — Exterior hæc et universalis sacramentorum administratio, delineatio est expressioque clandestinæ singulorum curationis, 1091. — Seminabatur Christus, seminabatur gratia a Moyse, a prophetis; surgebant et adolescebant hæc semina, jamque maturæ erant segetes, cum messores immisit Christus apostolos, 1092. — Incredibilem quamdam paucitatem perhibent sancti Patres extitisse eorum, qui Christum in mosaicis sacramentis intelligerent, 1092 et seq. — Fatigabantur tam diuturna expectatione populares animi, et dubitationis ac desperationis fluctibus plerumque mergebantur, 1094. — Attamen non prophetæ tantum, sed et qui prophetis prædicantibus acquiescebant, ii Christum videbant, 1095. — Nec omnes omnia videbant prophetæ, sed alii alia, 1096. — Constanter urget S. Bernardus ut salus multis, non paucissimis, multitudini, non solis patriarchis et prophetis et paucis latentibus sanctis aperta fuerit ante Christum legalium ope sacramentorum, 1096. — Fides in Christo implicita tantum saluti tunc necessaria erat, non vero explicita, 1096, 1097. — In eadem sententia stat Hugo Victorinus qui hæc habet : « Ante legem dicit Deus se esse, sub lege unum, sub gratia trinum, ut paulatim cresceret cognitio veritatis, » 1098 — Et infra : « Sic per tempora crevit fides. Ante legem Deus creator credebatur et ab eo salus et redemptio expectabatur....... sub lege persona Redemptoris mittenda prædicabatur et ventura expectabatur....., sub gratia manifeste ab omnibus jam et prædicatur, et creditur, et modus redemptionis et qualitas personæ Redemptoris, » 1098. — Et rursus : « Hæc sunt quibus nihil umquam minus recta fides haberi potuit, ut unus Deus credatur factor omnium et hominum Salvator, 1098, 1099. — Quidam sentiunt quod nullus de antiquis potuit salvari, nisi ista quatuor ad minimum crederet : scilicet Christum venturum, moriturum, resurrecturum et ad judicium venturum, 1099. — Alii quibus magis assentimur dicunt fidem Christi olim velatam fuisse in mysterio, » 1001 et seq. — Fides quidem exigebatur a populo Israel, scilicet ut crederent, quod Deus patrum suorum, Deus Abraham, etc., unus et solus verus Deus esset, et quod in semine Abrahæ benedicendæ omnes gentes essent; sed illud ab iis exigi non poterat quod non eis erat annuntiatum, ut crederent scilicet quod hoc modo vel tali ordine benedictiones illæ implendæ forent in Christo, 1105.

Non potest Christus a mortalibus nisi adumbratus teneri : quocirca et Musaicis s cramentis, etsi umbraticis, continebatur; et nostris etsi verioribus, adhuc tamen obumbratur, VIII, 1106. — Illustriora sunt nobis umbracula, id est, sacramenta quam Judæis, sed sacramenta sunt tamen et umbracula, 1106. — Ab hominis lapsu unum eumdemque Christum, hoc est, sapientiam Dei incommutabilem, humanæ ægritudinis reparatricem, omnia penitus religiosa personavere sacramenta, et etiamnum personant omnia, 1107. — Omnis varietas in signis et sacramentis versatur, quibus Verbum Dei vel nobis se coaptat, vel nos ad se sustollit; cum religio, cum salus una eademque invariabiliter omnibus seu locorum seu temporum tractatibus dominetur, 1108 — Priscis non tantum patriarchis et prophetis, sed eorum auctoritati accedentibus populis, idem infundebatur, qui nobis spiritus fidei, idem spiritalis cibus potusque Christus esitandus potandusque porrigebatur, sub cortice sacramentorum legalium : ergo ne cunctatorem Christum querelis fatigemus, non cessabat enim qui vorandum hauriendumque se publice largiebatur, 1110 et seq. — Nobis emolumento est, non quod corporalem, sed quod spiritualem escam comedimus. Nam etiam dum caro Christi manducatur, spiritus est qui vivificat, spiritualis satietas expetitur, 1115. — Mysteria Christi, ut antiquis futura, ita nobis præterita, neutris adfuisse vel adesse putabuntur, si rerum species extima non remoratur, 1115. — Christi mysteria ita tempori sunt obligata, ut æternitatem spirent nec prætereundo oblitterantur, sed jugi et invicta præsentia perennant, 1116. — Omnia olim erat Christus; nunc multo magis Christus omnia in omnibus adimpletur, et multo maxime in beata patria erit Christus, cum jam nihil supererit adimplendum, 1118. — Quamdiu mortalem vitam et viam terimus, quia via hæc est et non meta, necesse est ut vacui aliquid et figurati supersit, quod impleatur, ut Christus omnia in omnibus adimpleatur, 1118. — Nondum totus advenit Christus. Tenemus nunc eum in imagine; tenebatur olim et in umbra, 1119 et seq. — Umbra erat justitiæ et sapientiæ Christi, timor servilis seu initialis; imago est Christi, amor filialis sed et initialis; nondum plena veritas, quia necdum plena charitas, 1121. — Umbra Judæis carnalibus, imago nobis, veritas resurrecturis, 1125. — Ne stupeamus, si tamdiu umbræ orbem in omnem se protenderint, cum ne nunc quidem nisi in umbris tametsi paulo lucidioribus versemur, 1126. — Priorum nubium enubilatio humanitas Christi, nubes et ipsa est, 1127. — Quas a lapsu primi hominis oculo nostro nebulas eduxerat nostra ægritudo, paulatim enubilandæ fuerant, et enubilatæ sunt, et enubilantur adhuc in dies; cumque lugerint omnia nubila, tunc patria lucis se aperiet, 1128 et seq. — Dedit suæ Ecclesiæ Veritas veritatem, Christus corpus suum et sanguinem, 1133. — Sed ista carnis veritas in sacramento velanda fuit, 1134.

Caro ipsa Christi, quæ Novi Testamenti summa beatitas est, vel asportanda hinc fuit, vel hic velanda, ut non car naliter, sed spiritaliter, et qualiter etiam a patriarchis et prophetis diligi poterat, diligeretur, VIII, 1134. — Mens nostra peccati lue ita contabuerat, ut non jam nisi corporalia et imaginari et amplecti posset; ergo Verbum incarnatum complectatur mens, non manus, non oculus, 1135. — Per carnem admensa se nobis est et tamquam parvulis latescere voluit deitas veritatis, 1137. — In apostolis cæterisque tum fidelibus, nos præsentem Christi carnem vidimus.. ., illi in nobis absentem credunt, visam recordantur, 1137. — Vidit ergo humanum genus et totum vidit corporalibus oculis illam carnem, quam prius expectatione, quam nunc recordatione colit ac veneratur, 1139. — Reges et prophetæ videre illam carnem concupivere. Beatum est enim eam credere, et antequam videris; beatius videre postquam credideris, 1141. — Illud omne quo populi Dei infantia lactabatur, caro Verbi quædam erat; velata illa quidem, sed nec nunc nobis nisi velata offertur, 1147.

Vetus Testamentum quædam erat adumbrata Verbi Incarnatio, et ea quæ puerili pietati sufficeret, VIII, 1148. — Scriptura vetus est quædam verbi Incarnatio, 1148. — Probatur testimonio SS. Patrum, 1149 et seq. — Loquebatur ergo et scribebat seipsum per prophetas Christus ipse. In omnibus ipse veniebat, 1154. — « Lege libros omnes propheticos non intellecto Christo, ait S. Augustinus, quid tam insipidum et fatuum invenies? Intellige ibi Christum, non solum sapit, quod legis, sed etiam inebriat, 1155. — Quid est quod dicitur Testamentum vetus, nisi occultatio novi? Et quid est aliud quod dicitur novum, nisi veteris revelatio, » 1155. — Quid Scriptura, nisi manifestatio Verbi, 1155. — Prout quisque vel timore, vel amore religionem colit, vel litteræ corticem, vel spiritus penetralia lambit; ita et vel legem adhuc sapit in Evangelio, vel in lege Evangelium degustat, et vel servus est inter libertatis, vel liber inter servitutis insignia. Utrobique autem Christus est idem unusque, quem suus cuique timor obvelat, vel amor revelat, 1157 et seq. — Non Scriptura tantum vetus, sed ipsa totius populi dispensatio quædam erat Christi adventantis promulgatio. Totus ille populus tamquam catholicus quidam propheta gestabat Christum exerebatque, 1160 et seq. — Malis operibus significantur aliqua Christi mysteria malorum omni expurgatoria, 1164. — Nihil est quod miremur, si sacramenta Christi per aliqua hominum flagitia significentur, 1165 et seq.

In veteri Testamento nunquam latuit charitas veritatis. Nusquam non adfuit, id porro unum, id totum Christus, id solus est, VIII, 1169 et seq. — Nec ipsa Christi lex aliud quidquam complectitur, nec Christus ipse a nobis aliud esse intelligitur, quam charitas veritatis et veritas charitatis, 1170 — Charitas ipsa nec antiqua est, nec nova, est semper antiqua, semper nova est, quia incommutabilis est et æterna, 1174. — Quidquid salubriter vel mente concipitur vel ore profertur, vel utcumque ex sacris Litteris exculpitur, ad charitatem pertinet, quia Christus ipse charitas est 1175. — Extat in tota latitudine Scripturarum unus Christus, moriens et resurgens, et hoc lacte alas nostræ charitatis nutriens, 1177. — Finis legis, finis præcepti jure merito Christus est, charitas est, qua Christo veritati adhæretur. Id Scriptura tota canit, natura et conscientia tanquam gemina Scripturæ et germana soror, ab eodem parente et institutore Deo informata, succinit, 1178. — Liquet totam Christi doctrinam, una charitate contineri; liquet totam Christi dispensationem morte et resurrectione ejus constare, et ad hæc cætera revocari, 1179. — Qui Christum nescit, nescit et legem, 1182. — Lex ergo charitatis, quia naturalis, liberalis, communis omnibus, nunquam cessavit, ea una a Christo rogata est, sive ante legem clam, sive sub lege palam, sive in carne sub gratia manifestius largiusque, 1185 et seq.

Verbum Deus ante carnem suam, ad omnes ubique gentium populos visis congruis veniebat, et præcoquis futuræ Incarnationis suæ beneficiis quibusdam irrorabat, VIII. 1187 et seq. — Adducuntur Patrum et doctorum testimonia, Nicolai a Casa cardinalis, 1188, — S. Augustini, 1198, — Hieronymi, 1211, — Tertulliani, 1214, — Origenis, 1215, — Justini mar-

tyris, 1218,—Cyrilli Alexandrini, 1219, —Gregorii magni, 1228,—Richardi a sancto Victore, 1229,—Cassiani, 1230.—Christus est desideratus omnium gentium, 1189, 1190. — Itaque, ait S. Augustinus, « Ab exordio generis humani quicumque in eum crediderunt, eumque utcumque intellexerunt, et secundum ejus præcepta pie et juste vixerunt, quandolibet et ubilibet fuerint, per eum procul dubio salvi facti sunt, »—1199 In promptu est quid hic studeat Augustinus: nimirum salutem per Christum ante Christi adventum non Hebræis tantum, sed et reliquis per orbem disseminatis impartiri, 1199. — Ex S. Augustino liquet Christum etiam ante carnem suam ad gentiles venisse per interna veritatis lumina, per externa etiam quædam sui vaticinia, selectis ex ipsa gentilitate pauculis vatibus effusa, 1202 et seq.— « Quod ergo in Israel, ait Augustinus, per constitutionem legis et prophetica eloquia gerebatur, hoc in universis nationibus totius creaturæ testimonia et bonitatis Dei miracula semper egerunt, » 1207.—Eadem ergo gratia, eadem salus, idem Christus nullis se negans, omnibus se vel per creaturam, vel per legem, vel per Evangelium præbens, sed mensura et quantitate non una, 1210. —S. Clemens Alexandrinus refert hæc verba Numenii philosophi Pythagorei : *Quid enim est Plato, nisi Moyses, qui loquitur attice*, 1222. — Quod ait Clemens, Christum sibi ex gentibus prophetas delegisse, id etiam sensit Augustinus, Gregorius, aliique, et Jobi exemplo invectissime demonstratur. Quod vero ait philosophiam Græcis perinde ut legem Hebræis a Deo misericorditer concessam, vix aut ne vix quidem negari poterit, 1223.—Concludere licet cum Richardo a sancto Victore : « Multi non solum ex Judæis, verum et ex gentibus Christi adventum prænoverant, et cum magno desiderio expectabant,» 1229.

Christus non universis tantum, sed singulis etiam hominibus venit; singulis nascitur, crescit, moritur, resurgit, ideoque non semel, sed semper venit, et etiam nunc, cum venerit jam, venturus expectatur, VIII, 1231. — Probatur Patrum testimoniis : Ambrosii, 1232, — Hieronymi, 1234, — Origenis, 1239,—Gregorii Nysseni, 1245, — Paulini Nolani episcopi, 1246, — Fulgentii, 1247, — Gregorii papæ, 1248, — Prosperi, 1250, — Augustini, 1251, — Bernardi, 1257. — Quæcumque toti generi humano sapientia Dei præstitit, hæc eadem unicuique sanctorum semper suo ordine et dispensatione largita est. — Verba sunt S. Hieronymi, 1257. — Sapientia Dei Christus venit et videtur omni loco, omni tempore ; et carnis ejus dispensatio adest omnibus locis temporisque tractibus, et instar sapientiæ, omnibus et singulis integram intimamque se probat, 1238. — Ubicumque et quandocumque ab orbis initio ad calcem, ab ortu ab occasum, justitia vel nascitur, vel perficitur, Christus qui justitia est nascitur et perficitur, 1239. — Omni tempore et omni loco, sed aliis et aliis per varios gradus profectuum nascitur, adolescit, moritur, reviviscit Christus, 1242. — Tunc venit Christus, tunc nascitur, tunc moritur, tunc resurgit, quando unusquisque, hæc ejus sacramenta in seipso explicat, et in carne, ac in mente suo Christum indutus demonstrat, 1243. — Easdem ætates induit Christus, quas quisque in Christo gerit; cum nascentibus nascitur, cum proficientibus proficit, cum perfectis perficitur, 1246. —Cum pueris puerascit, grandescit cum grandibus, 1263. — Datus est nobis Christus, et instamus ut detur : venit, et urgemus ut veniat, 1255. — Christus incomprehensibilis est, et quantumcumque videatur quis ætatem plenitudinis ejus attigisse, semper deficit, nisi proficit, 1263. — Adhæreamus ergo carni ejus, ætates et progressus carnis ejus in nobis impleamus, 1264.

Christus venit et semper veniet victor, judex, imperans, VIII, 1264 1296. —Adventus Christi ad nos nunc fit, et semper fieri implerique pergit, 1271. — Regnum Christi in dies augescit et amplificatur, tum in singulis, tum in universis, 1274. — Est enim Christus ecclesia, est Christus caput et membra, universitas illa justorum, quæ a cunabulis mundi ad senium usque ejus nunquam usquequaque interire aut evanescere potuit, 1275. — Sacramentum magnum est, non seorsim Christus, non seorsim Ecclesia, sed Christus in Ecclesia, Ecclesia in Christo, Christus et Ecclesia, 1276. — Ea est Ecclesiæ, ea Christi magnificentia, qui non unus aliquis particularis imaginandus est justus esse, sed tota justorum respublica, tota sapientum qui usquam et unquam extiterint universitas, 1276. — Justus quilibet portio Christi est. « Non ille unus, et nos multi, sed et nos multi in illo uno unum. Unus ergo homo Christus, caput et corpus. Totum ergo Christus. » Verba sunt Aug., 1277. — Manifestum est ad Adam pertinere omnes qui nascuntur homines; ita ad Christum pertinet omnis qui in gratiæ largitate nascitur. Unde fit ut totum genus humanum non nisi homines duo; primus et secundus. Ut primum lapsus est Adam, protinus adfuit Christus secundus homo, adfuit Adamo ipsi, et ejus proli Abelo et aliis, 1278 et seq. — Nullus fuit justus, qui non Christi per figuram nuntius extiterit, non nuntius autem tantum, sed et portio Christi erat justus quisque, 1291.

Solvitur objectio et quædam in speciem conflictatio inter sanctos patres, aientes modo lege et timore ante fuisse præparandum, modo expectandum ut summa vis morbis tum fureret, ut tunc medicus in orbem ægrum adveniret, 1296 et seq —Curabatur morbus, et tamen ingravescebat, 1301.

Adventus. Sic dictus quia præcedit adventum Domini in mundum. Initium habet die dominica quæ festo S. Andreæ proxima est, ac proinde a die 27 novembris ad 3 decembris, XV, 347. — Quatuor semper complectitur dominicas, 347. — Aliquibus in locis quintus et sextus accesserunt, 347. — Tempore adventus per plura secula abstinentia a carnibus erat præscripta, ut nunc etiam apud Græcos, 348. — Adhibetur color violaceus, 348. — Annus ecclesiasticus a prima dominica adventus incipit, 347.

Advocatus est ille qui in judicio partem alterius litigantis defendit. Quidam arcentur ab officio advocati propter impotentiam, quidam propter indecentiam, XVI, 1270; XIV, 1177, 1178-928.— Advocatus tenetur præstare gratis patrocinium causis pauperum, 1176-928. — Et quidem sub mortali in gravi necessitate pauperum, XVI, 1272. — Advocatus tenetur ex justitia, 1° habere competentem scientiam; 2° clienti suo præstare diligentiam debitam pro qualitate causæ; 3° abstinere se a fraudibus; 4° non accipere ultra pretium justum; 5° non tueri causam quam scit esse injustam, vel nihil fere habere probabilitatis, 1270. — Quare antequam causam suscipiat, tenetur ejus æquitatem et probabilitatem perpendere, eamque clienti indicare, 1271. — Peccat injustam scienter causam defendens, et tenetur ad restitutionem damni illati, XIV, 1178-729. — Paratus cuivis patrocinari, sive justam, sive injustam habeat causam, absolvendus non videtur, XI, 326.— Quando, præmisso diligenti examine, invenit causam esse dubiam, vel æque probabilem, potest unam defendere, XIV, 1179-929. — Peccat dum non vult aut negligit scrutari merita causæ assumendæ, 1179-930.—Advocatus qui suum clientem de crimine accusatum ita juste defendit, ut accusator deficiat in probationibus et pœna talionis plectatur, non tenetur tale damnum compensare, 1180-930. — Tenetur fidelitatem et secretum servare erga suum clientem, *ibid.* — Potest pro suo patrocinio pecuniam sumere, 1180-931. — Quando quid notabile extorquet supra pretium a lege taxatum, peccatum mortale est cum obligatione restituendi excessum, 1181-931. — Si pretium non sit taxatum, illud censetur justum quod tale habetur judicio prudentum pensatis circumstantiis, XVI, 1270. — Exponuntur casus in quibus advocatus peccat, et ad restitutionem tenetur, 1271; XV, 1166. — Avaritiæ lethalis reus est advocatus conveniens de quota parte litis, aut pactum iniens ut obtenta causa tantum sibi solvatur, XI, 865.— Illud pactum est invalidum, et tanquam turpe reprobatum, XVI, 445, 446.

Ædificatio fit vel ex aliena materia in proprio fundo, vel ex propria materia in fundo alterius. In utroque casu ædificium pertinet ad dominum fundi, juxta illud juris principium : *Ædificium semper solo* cedit, XV, 860.

Æqualitas duplex est : altera rei ad rem, quæ dicitur esse secundum proportionem arithmeticam, et est objectum justitiæ commutativæ; altera proportionis ad proportionem, quæ dicitur esse secundum proportionem geometricam, et est objectum justitiæ distributivæ, XV, 437.

Æquitas dupliciter accipitur, uno modo pro æquitate naturali, quæ eadem est cum justitia naturali. Alio modo pro prudenti moderatione legis scriptæ, XII, 110-90. —Jus est quod omnia recta et inflexibilia exigit, æquitas est, quæ de jure multum remittit, *ibid. Vid. Epiikia.*

Æquivalens formaliter, et virtualiter seu illative, I, 1436, 1437-1133. — Æquivalens proportio illative dicitur, quæ non eumdem cum altera exprimit formaliter objectivum conceptum, significatum, sed aliud formaliter diversum, 1436-1135.

Æquivalenter seu causaliter et virtualiter unum in alio contineri potest, I, 1435, 1436-1132, 1133.

Æquivalentia habetur quoties voces quidem sunt diversæ, sed idem est significatum non quidem sola identitate reali, sed vera et rigorosa identitate formali, esto non æque clare exprimatur sub una ac sub altera. Cujus generis censentur definitio et definitum, I, 1436-1132, 1133.— Æqualitas potest esse totalis et partialis, *ibid.*

Æquivocatio est verbum ambiguum, aut propositio constans pluribus verbis ambiguis, plures sensus efficientibus, XIV, 1075-849. — Circa quam tres sunt auctorum sententiæ. Prima nimium quam par sit, illarum usum extendere videtur, et eum tanquam licitum admittere in omnibus fere

nusile vocatur, 904. — Duplex erat alba : altera ad communem usum, altera ad altare adhibebatur, 902. — Viri ecclesiastici alba ad quotidianum et communem usum vestiebantur, 904. — Alba reges utebantur, 904. — Alba quædam peculiaris laicorum magnæ dignitatis fuit ornatus. — Alba inferiorum ordinum vestis fuit, cui superpelliceum fuit substitutum, 905.

Alba est vestis ad pedes demissa. Alba linea, non lanea esse debet, et albi coloris, 904.

In lege veteri sacerdotes non aliis quam lineis et albis vestibus sacrificando utebantur. — Alba plerumque induebantur veste sacerdotes ethnici, cum ad altare accederent, 911.

Albanenses octavo sæculo in Albania nati, surculus erant Manichæorum, VI, 795, *in nota*. — Negabant Deum esse verum omnium creatorem, 795.

Albigenses Manichæorum secta, hæretici sæculi XII et XIII, docebant duo esse rerum principia ; negabant carnis resurrectionem, infernum et purgatorium, Baptismi et Eucharistiæ sacramenta, V, 74. — Confirmationis sacramentum rejecerunt, XXI, 548.

Alcoranus, vox composita ex *al*, gallice *le*, et *koran*, *lectio :* est ergo liber lectionis. — Dividitur in *surus* seu capita 114. — *Suræ* dividuntur in *ayat* seu signa diversæ longitudinis, III, 471. — Continet Alcoranus judicia, historias et parænenses seu hortationes, 472. — De Alcorani origine Mohammedanorum sententia, 472 et seq.

Alea. Contractus aleam continentes, XVI, 924

Alectryomantia divinatio est ex gallo gallinaceo, III, 431.

Aleuromantia divinatio ex farina, III, 429.

Alexandrina Ecclesia. *Vid.* Cophtæ.

Alimenta quando vir uxori debet et non debet, XXV, 594.

Alleluia interpretatur : Laudate Deum, XVII, 1384. — Si ejus vocis spectetur usus, exclamatio quædam est lætitiæ, ut idem fere valeat, quod valet apud latinos *plaudite*, XXVI, 414.

Alluvio est incrementum quod fluvius alicui prædio adjicit. Ad quem pertinet hoc incrementum. Vid. Codicis civilis art. 556 et seq. XV, 861.

Alphitomantia divinatio ex farina, III, 429.

Altare holocausti ex *lignis setim* construi et laminis æneis operiri Deus jussit ; altare vero thymiamatis auro purissimo vestiri, XV, 150. — Lex de altari ex terra et lapidibus impolitis, 151. — Non ascendes per gradus ad altare meum, ait Deus, ne reveletur turpitudo tua, 152. — Primis Ecclesiæ temporibus altaria certe lignea fuere, XXIII, 883. — Lapidea fuerunt altaria vergente in finem sæculo quarto, fuere etiam ex argento facta, 884. — Altare super quo missæ sacrificium est peragendum, lapideum esse oportet et ab episcopo consecratum ; et si non sit ex lapide, sacra petra saltem instrui debet ab episcopo consecrata, et tam magna, ut hostiam et majorem calicis partem capiat, 825 ; 881 ; 883. — Altaria sive fixa, firma et stabilia sint, sive portatilia, mobilia et viatica debent primo esse lapidea, saltem quoad partem super quam reponitur calix et hostia ; secundo debent esse consecrata per unctionem chrismatis. Diverso ritu consecrantur altaria fixa et mobilia. Tertio debent reliquiæ sanctorum in sepulcro, seu cavea altarium recondi, XVI, 251. — In Ecclesia latina, altare, ubi non est totum rite consecratum super impositum habet consecratum lapidem, qui tabula altaris nuncupatur, XIX, 1101. — In Ecclesia Græca, loco lapideæ tabulæ super altaris non consecrati mensa aptari solet linteum quoddam episcopali benedictione consecratum, in cujus angulis sanctorum reliquiæ reconditæ sunt, 1102. — In orientali Ecclesia nullus est petræ sacræ usus, XXIII, 885. — Altaris mensa unica vel pluribus columellis sustineri consueverat, 885. — Antiquitus unicum fuit in singulis templis altare, 886. — Tum in Oriente, tum in Occidente antiqua consuetudo erat, ut in una ecclesia unicum altare inesset, in quo semel tantum in die celebraretur, XVI, 1102.

De altaris ornatu sine quo missam celebrare non licet, XXIII, 881. — Cruce opus est, cujus usus est vetustissimus, 886 et seq. — Cur lumina adhibita fuere, 889. — Vetustius est linteorum usus super altare, 889. — Benedictus XIV de retinenda crucifixi Salvatoris imagine palam et visibiliter exposita super altaribus ad quæ missarum sacrificia peragantur, 1235 et seq. — Non satis est nudam crucem in altari statuere, sed addenda est imago Christi quæ pendeat e cruce, nisi necessitas intervenerit, 1238. — Crucifixus pendens a cruce debet in altari constitui, etiamsi Salvator noster crucifixus in majori tabula altaris depictus aut cælatus appareat, 1238. — Crux parva cum imagine crucifixi quæ tabernaculo præfigitur, satis non est ne Rubrica violetur ; sed poni debet alia crux in medio candelabrorum, 1239. — Quando publice venerationi fidelium exponitur divina Eucharistia, quælibet Ecclesia morem et institutum retinere potest, 1240. — Altare in plurium sanctorum nomen dedicari potest, et in majori tabula unus aut plures sancti pingi possunt, 1237.

Privilegiata dicuntur altaria, in quibus sacerdos pro defuncto celebrans, plenariam eidem indulgentiam lucrari potest, XVIII, 606. — Sacerdos celebrans in altari privilegiato, non indulgentiam tantum, sed et missam in defuncti subsidium applicare debet, 607. — Cui prosit missa in altari privilegiato celebrata pro defuncto, si is jam sanctus vel reprobatus ipsa non indigeat, 607. — Missa in altari privilegiato celebrata, nec debet, nec semper potest celebrari *de Requiem*, 607 et seq. — Qui stipem recipit ut pro defuncti anima celebret in altari privilegiato, oneri huic non satisfit, si in altari communi celebret, applicando defuncti animæ indulgentiam aliam pro defunctis, 609. — Cum in concessione altaris privilegiati apponi soleat clausula hæc : dummodo in Ecclesia tot, v. g. viginti, et ad minus septem missæ quotidie celebrentur, an teneat concessis, si minor in ea celebretur missarum numerus, 609 et seq. — Per privilegiorum communicationem ipsæ etiam pro defunctis indulgentiæ communicantur, non autem altarium privilegia, 611. — Cum obtinetur renovatio privilegii pro altari cujus privilegium nondum expiravit, valet renovatio hæc non obstante clausula : volentes Ecclesiam N. in qua aliud altare privilegiatum non reperitur erectum, etc., 611. — Altari portatili cui sancti alicujus imago apposita est, annecti potest privilegium, 612. — Diruta Ecclesia, concidit altaris privilegium. Non concidit, si altari diruto, altare novum loco prioris constituatur, 612. — Indulgentiæ altaris privilegiati non suspenduntur in Jubilæo, 612. — Privilegium altaris ad septem annos concessum, incipit a die datæ brevis, 612. — Quid requiri soleat ut altari alicui tribuatur privilegium, 612. — Quando ex missis ad altare privilegiatum celebrandis, tot supersint, ut omnibus satisfieri non possit, quid agendum, 613. — Onera perpetua et fundationes ad altaria privilegiata recipere non licet, 615.

Amatorium est maleficium quo provocatur et incenditur aliquis in amorem vel in odium personæ determinatæ. — Amatoria sollicitare possunt, compellare invitum nequeunt, XVIII, 1121.

Amare est velle alicui bonum, XI, 1137 ; XIII, 1390-1096

Ambitio est appetitus inordinatus amoris. Est peccatum Scripturæ sacræ auctoritate damnatum, XI, 799. — Et auctoritate Patrum, 801 et seq. — Ab ambitione nos deterrere debent, 1° exemplum Christi, 806 ; — 2° ipsius ambitionis vilitas ; 3° curæ et labores cum ea conjuncti, 807 ; — 4° honorum vanitas, 808 ; — 5° ejus crudelitas innumeris exemplis comprobata, 809. — Ambitio lethale peccatum est, si quis in honore finem ultimum constituat ; si quis ex peccato mortali honorem quærat ; cum appetitur aliqua dignitas ob finem nefariam, cum quis honorem quærit cum alterius damno vel injuria, 809. — Si quis sine vocatione, solius honoris, aut commodorum temporalium intuitu ecclesiastica beneficia petit, 810. — Lethalis ambitionis reus est qui episcopatum, aut aliud beneficium curam animarum habens, pro se postulat, aut sibi ipsi in electione canonica suffragatur, 811. — Qui eo præcipue consilio monasticum habitum induit ut abbatiam obtineat, 812. — Concionatores, qui majorum ecclesiarum pulpita obtinere nituntur ut nominis claritatem consequentur, et ad episcopatum aliave beneficia promoveantur, 813. — Qui beneficium retinet sine legitimo titulo, aut sine dotibus necessariis, nec eas vult aut potest comparare, 816. — Qui beneficium retinet, cujus cessione pacem Ecclesiæ procurare potest, aut grave malum ab ea depellere, 817. — Episcopus, qui a minori episcopatu ad majorem, sine necessitate vel utilitate Ecclesiæ, migrat, aut transferri postulat, 818. — Qui pro se beneficium ecclesiasticum sine cura animarum petit, ad inopiam suam sublevandam, non est reus ambitus, 812. — Reus est pusillanimitatis et desidiæ, qui a Deo vocatus, et superioris auctoritate sacro regimini admotus, impositum onus suscipere pertinaciter recusat, 813. — Obedire superiori beneficium imponenti non tenetur, qui in se impedimentum agnoscit, quod nec ejus studio, nec superioris auctoritate removeri potest, 816. — Non semper ambitionis reus est, qui ordinem suum ac locum tuetur. Quandoque ignavus est et pœna dignus qui suo jure cedit, 818. — Ambitio est vitium magnanimitati oppositum. 1225, 1233

Amen hebræum verbum est, cujus multiplex est interpretatio. Primo, *Amen* id est *vere*, seu *verum est*. Secundo *fiat*, XVII, 1382 et seq. — Quare in oratione dominica a sacerdote missam celebrante Amen respondetur, 1383. — Quoties in sacris precibus Amen dicimus, cœlestem patriam cogitare debemus, in qua tota actio nostra Amen et Alleluia erit. 1384

Asyla apud Hebræos dicebantur urbes refugii, XXVI, 96 in nota. — Asyla homicidarum, 96. — De confugientibus ad asyla quid animadversione dignum est? 95. — De urbibus refugii quid notandum? 97. — Asyla omnibus homicidis patebant, 98. — Quodnam discrimen inter sex urbes refugii a Moyse et Josue constitutas, et quadraginta duas urbes Levitarum, 98. — Vid. Immunitas.

Athei, ex nominis etymo, quasi sine Deo, seu Deum non agnoscentes. — Atheorum genus est multiplex: alii sunt indirecte tales; alii directe; alii positive tales. V, 10, 11. — Unde triplex atheorum classis: 1° Eorum qui asserunt non dari Deum. Hi sunt athei speculative et stricte tales, 11. — 2ª Classis eorum est qui ore, vel opere Deum esse negant, contra conscientiæ sensum, quam plane extinguere non possunt, 11. — 3ª Est illorum qui Deum agnoscentes ita vivunt ut si eum non agnoscerent, hi sunt athei practice, vel etiam corde, 11. — Non existunt athei speculativi, sed tantum practici, 11, 12; II, 175, 176. — Nec existunt athei negativi, nulla Dei notione imbuti. — Agitur de homine in societate educto, 176.— Quem metuunt, oderunt, quem quisque odit, perisse expetit, ait Ennius, 440. — Naturale est odisse quem timeas, et quem metueris infestare, si possis. Minut. Felix, 864. — Nec quemquam vidi qui magis ea, quæ timenda esse negaret, timeret, mortem dico et deos, Cicero de Epicuro, 866. — Atheus non est fortis, sed fatuus, ait Aristoteles, 907. — Athei sunt magis corde quam mente, magis moribus quam meditatione et systemate, 926. — L'homme pieux et l'athée parlent toujours de religion; l'un parle de ce qu'il aime, et l'autre de ce qu'il craint. Montesquieu. 947

Ad quatuor vulgo atheorum systemata referuntur, nempe 1° academicorum; 2° epicureorum; 3° immaterialistarum; 4° Spinosæ seu Pantheistarum, II, 197. — 1° Academici mundum esse æternum contendebant, 198. — Eorum variæ sententiæ, 11 et seq. — Istud systema confutatur. 66-93

2° Epicurus deos sed in otio versantes agnovit; et atomos æternas existere docet. Hujus systema exponitur, et confutatur, 199 et seq.; VII, 46. — Atomorum admittendus est creator; ergo Deus est, 47. — Inest atomis motus; ergo agnoscendus est primus motor, 48. — Existit Deus orbis ordinator, 49. — Cogitatio non potest esse a materia nec illi competere. Ergo Deus est, seu alia a materia substantia, 50. — Systema absurdum est. 52

3° Immaterialistæ materiam seu corpora existere negant, systema exponitur et confutatur, 43 et seq.; II, 201 et seq. — 4° Spinosæ systema exponitur. Unicam admittit substantiam, indivisibilem, immutabilem, summe perfectam, 177 et seq. VII, 53 et seq. — Systematis fundamenta, II, 181. — Prima probatio contra illud systema, ex eversione octo definitionum quæ a Spinosa proferuntur, 181 et seq.; VII, 58. — Secunda probatio, ex eversione septem axiomatum Spinosæ, 59 et seq.; II, 184.—Tertia probatio, ex eversione propositionum ex quibus integra resultat Spinosæ demonstratio, 185 et seq.; VII, 60.— Quarta probatio: in principiis Spinosæ identificantur cogitatio et extensio; quod est absurdum, 61. — Quinta probatio: Spinosa plures tenetur admittere substantias, 61. — Sexta probatio: in illo systemate Deus perfectionibus sibi essentialibus frustratur, 61. — Septima probatio: systema rejiciendum est propter contradictoria et absurda quibus conflatur, 62 et seq. — Confutatio systematis Spinosæ quod revocatur ad tres propositiones; quarum prima confutatur argumentis moralibus, etc., quibus probatur Dei existentia, II, 190.—Unica Spinosæ substantia cogitans et extensa composita est ex partibus realiter distinctis, divisibilis est et mutabilis, et consequenter non est ens necessarium, 191 et seq. — Substantia Spinosæ non est ens infinite perfectum, 195 et seq. — Solv. objectiones, VII, 66-72. Vid. Deus.

Atheismus definiri potest non cognitio existentiæ Dei, VII, 39. — Triplex distinguitur: actione, corde, mente, 39. — Dantur athei actione et corde, 39. — Homo non potest esse *bona fide* atheus, etsi forte detur homo per breve tempus *ex animo* atheus, 39, 40. — Atheismi fontes seu causæ, 40; II, 176. — Non est optanda atheismi veritas, VII, 40. — Atheismi incommoda, II, 17 et seq. — In atheorum hypothesi universa gens humana vanitatis et stultitiæ incredibilis condemnatur, quod summæ est arrogantiæ, et intolerabilis impudentiæ, 46, 54. — Atheismus tollit mutua hominum erga se officia, et discrimen inter bonum et malum, 20. — Tollit omnem obligationem ad officia, 21. — Athei qui sibi constant non possunt servare sensum justi et injusti, 22. — Atheismus polytheismo pejor: verba Rousseau, 24, 25; VII, 41 et seq. — Theismus est multo tutior quam atheismus. Verba D. Pascal, II, 33. — Ergo falsus est omnino et absurdus atheismus, 37. — Contra atheismum verba diserta auctoris ai onymi, 38-42. — Noxius est atheismus: verba Voltaire, 42. — Ergo rejiciendus est atheismus, 27. — Vita quorumdam atheorum nec veritatem, nec utilitatem atheismi probat, 42, 43. — Inter atheismum et catholicam religionem nihil est medii, 884.

Attentio est actus intellectus, seu mentis applicatio et advertentia ad verba, aut materiam et finem orationis. Differt ab intentione, XIV, 58-48. — Est duplex attentio, una externa, alia interna. Externa consistit in negatione distractionis externæ, id est, alicujus negotii vel occupationis externæ. Interna consistit in applicatione interna mentis; quæ triplex assignari solet, nempe ad verba, ad sensum verborum, ad finem orationis. Una ex illis sufficit ad orationem, XXIII, 866, 867; XIV, 59-48; XVII, 1251. — Attentio ad finem orationis in tria distinguitur. Una vocari potest mystica; altera spiritualis ad Deum, seu contemplativa; tertia postulationis seu indigentiæ propriæ: vel una dici potest spiritualis, altera divina seu elevata, tertia magis humana et proprii commodi, 1251.—Sine attentione interiore potest esse oratio et verus cultus religiosus Dei, XXIII, 870. — Duplex est attentio, una actualis et formalis, quæ consistit in eo quod quis actualiter habeat mentem attentam et applicatam orationi; altera virtualis et implicita, quæ in vi et virtute præcedentis actus, seu primæ attentionis, remanet, XIV, 59-48.— Necessario requiritur et sufficit attentio virtualis. 60-49; XVII, 1251

Attributum generatim definitur perfectio simpliciter simplex de Deo absolute et necessario prædicabilis per modum formæ adjacentis, VII, 97. — [Attributa Dei non sunt plura realiter, sed virtualiter tantum, propter suam simplicitatem et unitatem.]

Attritio est contritio imperfecta, XXII, 253. — Ex multiplici capite potest contritionis imperfectio dimanare, XXV, 1063. — Est contritio supernaturalis et efficax. Omnem excludens voluntatem peccandi, quæ nihilominus dicitur imperfecta. Hæc contritio esse potest imperfecta imperfectione mere negativa, 1063. — Plerumque nomine contritionis imperfectæ intelligitur dolor de peccatis unice conceptus propter eorumdem turpitudinem, aut solum metum pœnarum et gehennæ, sine ulla Dei dilectione, 1063. — Hæc contritio simul conjungi potest cum aliquo Dei amore initiali, 1063 et seq. — Attritio est proprii peccati detestatio et dolor ex supernaturali motivo, inferiori tamen motivo quod contritionem perficit, conceptus cum proposito non peccandi de cætero, et spe ac petitione veniæ, XXII, 253. — An attritio ex gehennæ et pœnarum metu bona sit et honesta, 253. — Actus timoris sine charitate saltem initiali proprie dicta elicitus, neque supernaturalis est, neque sine peccato elicitur, juxta Jansenium, Quesnellum et utriusque discipulos, 257.—Attritio ex solo gehennæ metu concepta, id est attritio qua pœnitens præcise dolet de peccatis commissis et admittendis abstinere proponit, ad vitandam quam timet damnationem æternam, bona est et utilis. Probatur 1° ex Scriptura, 262. — Prob. 2° ex patribus, 262 et seq. — Prob. 3° ex S. Thoma, 266. — Prob. 4° ex Tridentina synodo, 268 et seq. — Prob. 5° ratione theologica, 273.—Solv. objectiones, 274 et seq.

An attritio sola sufficiat in sacramento pœnitentiæ, 293. — Tridentinum nullibi definiit attritionem sufficere in sacramento pœnitentiæ, 294 et seq. — Solv. obj., 297 et seq. — Attritio aliquando ex solo gehennæ metu, aliquando ex superiori motivo concipitur, aliquando incompleta est, aliquando completa; et ideo quandoque sufficit, quandoque non, 306. — Nulla firma ratione probatur attritionem solam sufficere in sacramento pœnitentiæ, 308.— Solv. obj., 309 et seq. — Opinio quæ attritionis puræ sufficientiam docet vel eo rejicienda est quod in praxi tuta non sit, 322. —Ad justificationem in sacramento requiritur aliquid ultra motivum timoris, 326. — Quid tandem ultra motivum timoris requirat attritio, 327. — Opinio eorum qui solo spei amore contenti sunt, 329. — Momenta contraria, 332. — Opinio eorum qui initialem charitatem super omnia exigunt. Probatur 1° ex natura conversionis, 333. — Prob. 2° e multis novi Testamenti locis, 334. — Prob. 3° ex Patribus, 336. — Prob. 4° ex Tridentino, 337. — Dilectio quam requirit Tridentinum est dilectio Dei ut fontis justitiæ, 338. — Prob. 5° ex S. Thoma, 339. — Prob. 6° ex theologorum numero qui eam tuentur, 339. — Prob. 7° rationibus. 340

Falsum est charitatem initialem, quantulocumque sit in gradu, semper justificare, 341 et seq. — Opinio mox exposita impugnatur, 344 et seq. — Opinio eorum qui solo simplicis benevolentiæ amore contenti sunt, 360. — Momenta contraria. 361

Opinio eorum qui aliquam Dei charitatem, non tamen super omnia, exigunt, 362. — Opinio eorum qui influxum, non tamen actum proprie dictum charitatis exigunt, 364

Quid si per confessionem sacramentalem impedimentum cognitum fuerit, 752. — Proclamationum defectu irritum non est matrimonium, 752. — Denuntiatiónes non sunt de matrimonii essentia. Sunt tamen de præcepto obliganti ad mortale, 465. — An factis proclamationibus, liberum sit matrimonium in plures menses differre, 753. — Ad quem pertineat super proclamationibus dispensare, 755. — Non est in episcoporum arbitrio a matrimonii denuntiationibus indifferenter, et sine causa legitima dispensare, 755. — Quæ dispensandi causæ legitimæ sint, 410, 754. — Utrum nullo casu possit matrimonium sine prævíis proclamationibus contrahi, non obtenta ab episcopo dispensatione. 755

De Bannis civilibus, 1619. — Quo in loco sint pronuntiandæ proclamationes. 1620

De præmissa denuntiatione publica ordinandorum. XXIV, 1436

Baptismus, 1° juxta litteralem vim nominis, idem est ac immersio et intinctio, XXI, 298. — 2° Usurpatur in Scripturis ad significandas lotiones legales et cæremoniales, 298. — 3°. Sensu metaphorico significat afflictionem qua homo instar aquæ mergitur et absorbetur; pœnitentiam et contritionem; martyrium; copiosam gratiæ Dei diffusionem; diluvium universale; transitum maris Rubri, 298 et seq. — 4° Usu ecclesiastico et sacramentali significat lotionem sacram qua renascimur, et dicitur *baptismus fluminis*. 300

Baptismus, prout sacramentum est novæ legis, a materia vocatur *lavacrum aquæ, sacramentum aquæ, unda genitalis, fluvius aquæ vitalis*. — A forma, *sigillum, signaculum, obsignatio fidei, sacramentum Trinitatis, sacramentum fidei*. — Ab effectibus vocatur *lavacrum regenerationis et renovationis, ablutio peccatorum, vitæ novitas, sacramentum illuminationis*, etc., etc., 300, 301. — A cæremoniis dicitur *vestimentum candidum, unctio*. 301

Præfatio de Baptismo, 287-295. —Baptismus confirmationi comparatur, 288. — Canones concilii Tridentini de Baptismo, 295 et seq. — Decretum concilii florentini pro instructione Armenorum, de Baptismi natura, materia, forma, ministro et effectibus. 297

Quid de Baptismatis sacramento sit necessario credendum? VI, 815. — Hæreticorum errores, 814; XX, 12 et seq. — Baptismi definitiones ab hæreticis confictæ, XXI, 301, 302. — Orthodoxæ definitiones. Physice sumptus, Baptismus est ablutio corporis exterior facta sub forma verborum præscripta, 303. — Metaphysice sumptus, Baptismus recte definitur: sacramentum regenerationis per aquam, cum expressa SS. Trinitatis invocatione, 303. — In Baptismo tria distinguuntur, scilicet: sacramentum, res tantum sacramenti, sacramentum simul et res sacramenti. Sacramentum tantum dicitur id quod significat et non significatur; qualis est aqua. Res sacramenti tantum dicitur, id quod significatur et non significat, et est ablutio peccatorum. — Sacramentum et res sacramenti simul dicitur id quod significat et significatur et est caracter baptismalis. 303

Materia duplex distinguitur in baptismo, una remota, altera proxima. Remota, est aqua quæ assumitur ad conficiendum sacramentum. Proxima, est applicatio materiæ remotæ seu ablutio, XXI, 304. — Errores hæreticorum circa materiam remotam Baptismi. Alii penitus aquam sustulerunt, 304. — Alii, saltem in necessitate, valere in alio liquore Baptismum existimarunt, 306. — Alii aquam adulterarunt, adjecta rerum aliarum mixtione, 307. — Conclusio. Omnis et sola naturalis aqua est remota Baptismi materia, eaque necessaria, 307 et seq. — Aqua benedicta, quantum fieri potest, utendum est, 310, 311. — Plures ob rationes Christus aquam pro materia Baptismi assumpsit, 312. — Solvuntur objectiones, 312 et seq. — Objectio ex responso SS. Pontificis Siricii et alio reponso Stephani II, 316. — Aqua vera et naturalis est de necessitate Baptismi, VI, 1015. — De la bénédiction des fonts; avec quelles cérémonies elle se faisait dans les premiers siècles. Solennités qu'on y a depuis ajoutées, XX, 87-92. — Prière pour la bénédiction des fonts, telle qu'elle se lit dans l'auteur des Constitutions apostoliques. 90

Materia proxima Baptismi, seu ablutio quæ triplici modo fieri potest, immersione, infusione et aspersione, XXI, 318. — Ritus immersionis trinæ in solemni Baptismi administratione ab apostolis usurpatus, ab Ecclesia tum Græca, tum Latina, constanter retentus fuit usque ad decimum tertium Ecclesiæ seculum, quo primum a Latinis immutari cœpit, 318. — La triple immersion est d'institution apostolique; jusqu'à quand elle a été pratiquée, XX, 81 et seq. XXI, 322. — Quas ob causas ritus immersionis fuerit mutatus, 322. — Trina immersio ad substantiam sacramenti non pertinet, nec aliter veteribus visum fuit, qui ratum habuere Baptismum, sive per immersionem, sive per infusionem, aut aspersionem trinam vel unicam collatum, 322 et seq. — Exempla Baptismi infusione vel aspersione concessi, 326. — Du Baptême par infusion et de sa validité, XX, 84 et seq. — Solv. objectiones. XXI, 327

Ritus olim observati in trina Baptismi mersione, 334. — 1° Baptizandi accedebant ad baptisteria, 336. — 2° Antequam sacro fonte immergerentur, in ipsa porticu versus occidentem conversi, protensa manu, Satanæ renuntiabant, 337. — Mulierum pudor multis modis consulebatur, 338. — 3° Baptizandi, omnino nudi, apud Græcos toto corpore oleo sancto inungebantur, 338. — 4° Ad unamquamque immersionem non integram Baptismi formam pronuntiabant, sed unius tantum personæ nomen appellabant, 338. — 5° Baptizandi stabant erecti in fonte, 339. — 6° Post trinam immersionem baptizatus e sacro fonte exibat et suscipiebatur, si mulier, a diaconissis; si vir, a diaconis, vel a patrino et matrina. Et veste candida quisque donabatur. 339

Quomodo aqua debeat tangere corpus, 335. — An ad Baptismum sufficiebat ablutio occisiva, seu immersio sine emersione, 335. — Dum Baptismus sub trina immersione aut effusione confertur, quandonam habeatur essentia sacramenti. 336

Forma Baptismi constat verbis quæ inter baptizandum ex divino præcepto ac traditione apostolica pronuntiari debent, XXI, 339. — De variis circa formam Baptismi erroribus, 340. — Christus certam verborum formam in Baptismo usurpandam præscripsit, 343. — Ad Baptismum requiritur expressa trium SS. Trinitatis personarum invocatio, VI, 1015. — Mutatio accidentalis, qua verba mutantur, integro manente sensu, sacramentum non inficit. Hinc validus fuit Baptismus a sacerdote linguæ latinæ imperito collatus sub hac forma: Ego te baptizo in nomine Patria, et Filia, et Spirita sancto, XX, 1181, 1182. — Forma hæc baptizandi apud Græcos: *Baptizatur* servus vel serva Dei N. in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, antiqua est et valida, XXI, 347. — Hæc apud Latinos baptizandi forma: Ego te baptizo in nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti, Amen, antiqua est et maxime conveniens. Vox *Amen* necessaria non est ad veritatem sacramenti, 349. — De la forme du Baptême. On fait voir que ce sacrement s'est donné de tout temps dans l'Eglise sous le nom des trois personnes de la sainte Trinité. Additions faites à cette invocation: Diversité dans les formules qui la contiennent, et dans la manière de la faire. Partage des sentiments sur les différentes formules. — Opinions singulières de quelques-uns sur cette matière, XX, 93-100

Necesse non est personam ministri in Baptismo exprimere, XXI, 350. — An validus sit Baptismus datus sub hac forma: *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*. — Alii affirmant, alii negant, 351. — Conclusio. Verba ista: Ego te baptizo aut æquivalentia quibus actio baptizantis exprimitur, absolute necessaria sunt ut valeat Baptismus, 352. — Baptizandi persona necessario exprimenda est, 353. — Si minister dicat in nominibus, loco in nomine, non valet Baptismus, 356. — Distincta Patris, et Filii, et Spiritus sancti invocatio absolute necessaria est, nec nunquam valuit, aut valere potest Baptismus in solo nomine Christi collatus, 356 et seq. — Solv. objectiones, 360-368. — Horum verborum, baptizati sunt in nomine Jesu, triplex sensus est. 1° Baptismus in nomine Christi idem est ac secundum præceptum Christi datus. 2° Baptizari in nomine Christi idem est ac baptizari in fide Christi. 3° Nihil aliud est quam baptizari Baptismo Christi, in ejus virtute et auctoritate, 361. — Graviter peccat qui vel tantillum formam ab Ecclesia receptam immutat, 369. — Forma ista: Ego te baptizo in nomine genitoris et geniti, et procedentis ab utroque, dubia et incerta videtur, et ideo Baptismus sub conditione esset iterandus. 369

Circa Baptismi necessitatem errores, XXI, 382. — Singulares scholasticorum aliquorum opiniones, 386. — De necessitate Baptismi juxta catholicos et protestantes, V, 976 et seq. — De communi et ordinaria providentiæ via, Baptismus est medium necessarium ad salutem æternam consequendam, I, 1287-1016; VI, 1012. — Baptismus in re vel in voto necessarius adultis necessitate medii et præcepti, parvulis necessitate medii ad salutem, XXI, 289-293. — Probatur prima pars de necessitate præcepti, adversus socinianos, 289-293. — Primum argumentum petitur ex his Christi verbis: Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, 387. — Præceptum Baptismi ad omnes omnino omnium ætatum homines pertinet, 391.—Secundum argumentum petitur ex his verbis Christi apud Marcum: Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit, 392. — Probatur secunda pars de necessitate medii, adversus socinianos et alios. Primum argumentum petitur ex verbis

Christi ad Nicodemum : Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei, 396. — Secundum argumentum petitur ex iis locis in quibus salus æterna, regeneratio hominis, peccatorum remissio, Baptismo annexa legitur; ut Actorum II, 38 : *Baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum*, 397. — Nulla fit exceptio eorum qui sunt a fidelibus parentibus progeniti, 398. — Tertium argumentum petitur ex iis testimoniis quibus constat nos, 1° per Baptismum induere Christum; 2° per Baptismum nos ejusdem et unius spiritus participes, ejusdemque corporis membra fieri, 400; — 3° nos ex unitate Baptismi, ejusdem fidei, spei, et charitatis participes fieri et unius Dei cultores. 400

Probatur Baptismi necessitas, ex constanti et perpetua traditione Ecclesiæ, 401. — Primum argumentum, ex testimoniis veterum, 402. — S. Cyprianus in concilio provinciali statuit infantes ante octavum a nativitate diem baptizari posse et debere ut a noxia originali liberentur, 403. — Secundum argumentum, ex usu et praxi Ecclesiæ perpetua, ac generalibus quibusdam momentis, 405. — Semper provisum est ab Ecclesia, ut in periculo mortis, et urgente necessitate, sive infantibus, sive adultis in lecto ægrotantibus, quolibet tempore Baptismus administraretur, 403. — Veteres eorum negligentiam semper damnarunt qui ad finem vitæ Baptismum suum differebant, 406, 407; 511. — Non alia de causa ipsis laicis, etiam mulieribus, permisit Ecclesia in mortis periculo Baptismum administrare, 407. — Igitur Ecclesia semper credidit Baptismum omnibus et singulis hominibus absolute necessarium esse ad salutem, 407. — Solv. objectiones, 408-421. — Veteres existimarunt votum Baptismi aliquibus in casibus ad salutem sufficere, 413. — Non raro veteres in casu necessitatis, aut in dubio de validitate Baptismi, ad misericordiam Dei confugiunt, ut sine accepto in re sacramento, de salute alicujus bene sperent, 415.— Innocentius III consultus respondet : Presbyterum, sine Baptismate mortuum, qui in fide perseveraverat, cœlestis patriæ gaudium adeptum esse, 416. — Non una fuit Ecclesiæ disciplina circa preces et sacrificia quæ pro catechumenis sine Baptismo defunctis offerebantur, 416. — Pueri fidelium non salvi fiunt per solam fidem parentum, 417 et seq. — Non certum est filios Judæorum incircumcisos salvari potuisse per solam fidem parentum, sine ullo signo exteriori, 420. — Stat Dei antecedens voluntas de salute omnium, cum damnatione infantium sine Baptismo morientium, 419. — De istorum infantium statu post mortem, 407 et seq. in nota.

Necessarius est Baptismus, ut alia sacramenta licite et valide recipiantur; et nullum sacramentum valide recipitur a non baptizato præter Eucharistiam, quæ quidem nihil tunc operatur ex opere operato, 421 et seq.

An Baptismus aquæ suppleri possit. Triplex apud SS. Patres distinguitur Baptismus : nempe fluminis per aquam; sanguinis per passionem; et flaminis seu spiritus, per lacrymas et cordis perfectam contritionem, XXI, 422, 413. — Martyrium duas requirit conditiones, et pœnam et causam. — Errores et opiniones circa martyrium, 423. — Baptismus sanguinis, seu martyrium, virtutem Baptismi aquæ perfecte supplet ex opere operato, tum in infantibus tum in adultis : in istis tamen præviæ quædam conditiones requiruntur, 426. — Martyrium tamen non supplet Baptisma quoad characteris impressionem, nec quoad subjectionem ecclesiasticæ jurisdictioni, nec quoad capacitatem proximam alia recipiendi sacramenta, 426. — Probatur prima pars, martyrium supplere Baptismum aquæ in infantibus, 426. — Secunda pars, de adultis, 428. — Tertia pars, nempe martyrium ex opere ipso operato efficax esse, probatur, 430. — Ultima pars, nempe requiri in adultis prævias aliquas dispositiones, ad plenum martyrii effectum, 430. — In adultis Christi confessio voluntaria et supernaturalis esse debet, 431. — Solv. objectiones, 431 et seq. — Proferuntur rationes quibus sententia docens martyrium non agere ex opere operato, quantum ad remissionem culpæ, propugnari potest, *in nota*. 434-440

Baptisma spirituale triplex distinguit auctor anonymus qui scripsit adversus S. Cyprianum : aquæ, quo quis in lavacro baptizatur; sanguinis, quo martyr abluitur cruore proprio; et Spiritus, quo apostoli sunt baptizati ipso die Pentecostes : quæ tria baptismata præstant Spiritum sanctum. 621

Baptismus flaminis seu Spiritus ille est qui in perfecta contritione seu charitate consistit, 440. — Charitas perfecta esse potest extensive vel intensive. Extensive perfecta est quando Deus super omnia diligitur, et rebus omnibus anteponitur; intensive vero, quando maximo conatu et affectu voluntas in Dei amorem rapitur, 440. — Perfecta charitas spectari potest vel in casu necessitatis, vel extra necessitatem, 440. — Baptismi votum seu desiderium duplex distinguitur : unum explicitum seu expressum, quo quis sciens quid sit Baptismus, actu expresso et elicito cupit baptizari; alium implicitum et generale, quo quis nihil sciens de Baptismo, efficaciter desiderat Deo in omnibus placere, 440. — Duplex est effectus Baptismi, nempe, remissio omnis culpæ et pœnæ, 441. — Opiniones circa desiderium Baptismi, 441 et seq. — Conclusio. — Baptismus flaminis, seu perfecta charitatis et cordis contritio includens votum Baptismi aquæ, illius vices supplet in adultis, 443. — Si præceptum Baptismi invincibiliter ignoratur, sufficit Baptismi votum implicitum quod semper includitur in contritione perfecta. Si cognoscitur Baptismi præceptum ejusque necessitas, votum illius expressum seu explicitum requiritur, 446. — An per votum Baptismi omne debitum pœnæ temporalis extinguatur, non constat. Deus præsumitur tantum supplere, quod simpliciter et absolute necessarium est, 446. — Tantus tamen esse potest charitatis fervor, ut omnis pœnæ remissionem impetret, 447. — Solv. objectiones, 447 et seq. — Varia fuit Ecclesiæ disciplina erga catechumenos qui sine Baptismo, et pœnitentes qui sine reconciliatione mortui fuerant. Quibusdam in Ecclesiis, pro illis nec preces, nec sacrificia offerebantur. In aliis, preces publicæ pro illis fundebantur, et offerebatur sacrificium, 416, 447. — Sexto seculo Romana Ecclesia mutavit rigidam disciplinam a S. Leone et Gelasio I prius inductam. 448

Baptismum a Christo institutum fuisse omnes sive orthodoxi, sive hæretici agnoscunt, sed de tempore institutionis non una est sententia, XXI, 452. — Sunt qui dubitant an ante vel post Christi mortem fuerit institutus, I, 515-404. — Sunt qui existimant post resurrectionem duntaxat institutum fuisse, XXI, 452. — Sunt qui censent Baptismum ante Christi mortem fuisse institutum, sed non consentiunt de tempore institutionis, 453. — *Prima conclusio*. Christus Baptismum ante mortem suam instituit; quo tempore certo non constat : probabilius tamen est tunc instituisse, cum in Jordane fuit baptizatus. Probatur prima pars, 453. — Secunda pars, 455. — Sententia opposita sic propugnatur in nota : Christus nec antequam baptizaretur a Joanne, nec dum ab eo baptizatus fuit, nec dum colloqueretur cum Nicodemo Baptismum instituit, 455.—Ergo Christus Baptismum instituit sub illud tempus quo misit apostolos suos prædicare et baptizare, 456 —*Secunda conclusio*. Lex Baptismi prius obligare generaliter non cœpit, quam fuerit sufficienter promulgata, 457. —Tempus autem publicæ Evangelii promulgationis, vulgo computatur a die Pentecostes, 458. — Christus a Joanne baptizari voluit; 1° ut aquis vim mundandi conferret; 2° ut Baptismum Joannis comprobaret; 3° ut exemplo suo ostenderet non esse negligendum Baptismum, etc. 457

De ministro Baptismi. Triplex minister distinguitur, unus ordinarius et ex officio, qui jure ordinationis potestatem habet, vel sine dependentia, ut episcopus, vel cum subordinatione ad superiorem, ut simplices sacerdotes, XXI, 460. — Alter minister est ordinarius et ex delegatione, quales sunt diaconi. Tertius ex necessitate, qualis est omnis et quilibet homo, 460. — Duplex distinguenda est Baptismi administratio, una publica et solemnis; alia privata, 460. — Errores et opiniones circa ministrum Baptismi, 461 et seq. — *Prima conclusio*. Minister Baptismi ordinarius et ex officio est episcopus et presbyter : episcopus quidem primarius, presbyter secundarius ex licentia episcopi, qui solus primis Ecclesiæ seculis Baptismum solemniter administrabat. Probatur prima pars, 463. — Secunda pars, 464. — *Secunda conclusio*. Diaconi sunt ministri extraordinarii Baptismi, seu ex delegatione tantum, non ex officio, 466. —Communis est theologorum sententia, diaconum fieri irregularem, si absque licentia baptizet solemniter, 466. — Utrum etiam subdiaconi vel inferiores clerici possint delegari saltem a papa ad baptizandum solemniter, *in nota*, 467. — Diaconus in extrema necessitate baptizans sine commissione episcopi aut sacerdotis, probabilius potest baptizare solemniter, 467. — Diaconus non potest sine necessitate delegari ad baptizandum solemniter, 467. — *Tertia conclusio*. In casu extremæ necessitatis valide et licite administrare potest Baptismum homo quilibet laicus, sive vir, sive mulier, sive fidelis, sive infidelis, 467. — Solv. objectiones. 470-474

Du ministre ordinaire et extraordinaire du Baptême. Anciennement, le ministère était réservé à l'évêque seul, sans la permission spéciale duquel ni les prêtres ni les diacres ne pouvaient baptiser. Comment et en quel temps les prêtres sont devenus les ministres ordinaires de ce sacrement. Ils devaient s'acquitter de cette fonction étant à jeun, en habit ecclésiastique, et gratuitement. Ce qu'on

Bellum justum est titulus verus regiæ potestatis, XII, 452-559. — Bella justa gerere licitum esse constat; ac proinde cædes in eis factæ non sunt homicidia, XIV, 647-511. — Causa legitima indicendi bellum est injuria accepta gravis judicio prudentum, quæ alia via quam armorum vi resarciri nequit, 648-512. — In bello justo licet omnia facere quæ necessaria sunt ad vindicandum injuriam, et ad boni communis defensionem, ut vastare, etc., 648-512. — An parta jam victoria, et ubi periculum ab hostibus cessat, liceat interficere omnes qui contra tulerunt, vel ad bellum iniquum cooperati sunt, 649-512. — An obsides interfici possint. 649-513

Belomantia, divinatio per baculos aut sagittas. III, 430

Benedictiones nuptiales sunt antiquissimæ. Earum administratio ad proprium parochum pertinet, XXV, 402.—Qui impertitur benedictiones alterius parochiæ sponsis, sine parochi vel ordinarii licentia, manet ipso jure suspensus. Benedictionum omissio ex negligentia, si absit contemptus, non est mortale; sed tantum veniale peccatum, 402. — Benedictiones non sunt iterum recipiendæ quando matrimonium fuit nullum ob occultum impedimentum, 402, 403. — Non sunt impertiendæ secundis nuptiis, quando uterque vel alter conjux in primis nuptiis eas accepit, 403. — Benedictionem secundis nuptiis impertiens in casu non permisso suspendendus est ab ordinario. 403

Benedictio in articulo mortis, XXII, 1144. — Benedictio scapularis S. Mariæ de monte Carmelo, 1145. — Benedictio scapularis S. Mariæ Septem Dolorum, 1146. — Benedictio scapularis Conceptionis immaculatæ Dei Matris, 1146

Benedictio fontis, XXVI, 413. — Benedictio fontis in sabbato Pentecostes, 467. — Benedictio ignis in sabbato sancto, 406. — Benedictio quinque granorum incensi, 407. — Benedictio cerei, 408. — Hujus benedictionis significatio. 408

De benedictionibus sancti Petri, XXVII, 429. — Cur summi Pontificis benedictiones dicantur sancti Petri, 431

De benedictionis et maledictionis efficacia. 423

Benedictionis liber, ecclesiasticus liber, in quo Benedictiones quæ ab episcopis et sacerdotibus fiunt, continentur. V, 237

Beneficentia est actus amoris aut amicitiæ. Nihil aliud importat quam facere bonum alicui, XIII, 1109 - 876. — Non est virtus specialis, sed externus actus charitatis, 1110 - 877. — Sicut tenemur ex charitate omnes diligere, ita et omnibus benefacere pro loco et tempore, *ibid.* — Observandus est ordo inter eos quibus benefaciendum est: 1° propinquis nostris, deinde extraneis, 1111-878. — Cum bonum commune multorum sit divinius quam bonum unius, inde virtuosum est quod aliquis etiam propriam vitam exponat periculo, pro bono reipublicæ vel spirituali vel temporali. 1112 - 878

Beneficiarius, seu beneficiatus quilibet, sive in sacris constitutus, sive non, tenetur ex justitia horas canonicas recitare quotidie, sub mortali peccato, et si eas culpabiliter omiserit, ad restitutionem tenetur, XVI, 1168. — Quæ fructuum restitutio debetur in conscientia ante omnem sententiam, 1169. — Non liberatur a restitutione, qui aliis diebus recitat quot omisit, 1169. — Non sufficit adesse horis quando recitantur in choro, quia recitari debent ab ipso beneficiato, 1169. — Ex communiori sententia nulla est obligatio recitandi ante partam possessionem, 1169. — Tenuitas beneficii non excusat ab hac obligatione, 1170, XIX, 193. — Constitutio Pii V ad beneficiarios non recitantes horas canonicas. 197. — An beneficiarius privatur omnibus beneficii fructibus respondentibus iis diebus quibus non recitavit, si obierit alia ministeria beneficio annexa? XVI, 1171. — Quid si beneficium possidens nullos ex eo fructus percipiat, 1172. — Ad quid insuper tenentur Beneficiarii choro addicti? 1175 et seq. — Cæcus habens præbendam tenetur choro interesse, 1176. — Qui totum onus psallendi vicariis conductitiis imponunt, saltem tenentur privatim horas recitare, 1177. — Beneficiarius dominium habet in illam partem bonorum ecclesiasticorum quæ necessaria est ad sui decentem sustentationem. De ea portione sibi detrahere parce vivendo, et aliis donare, licite potest, XIV, 833 - 658. — Quantumvis illius portionis sit dominus, usus tamen talis dominii determinatur, ne in vanos usus et ad parentes ditandos hujusmodi reditus consumat, 834 - 659. — Quid intelligitur per congruam sustentationem, 835 - 659, XVI, 1184. — Beneficiarii non sunt domini, sed duntaxat dispensatores portionis fructuum ecclesiasticorum quæ est superflua honestæ eorum sustentationi. Sub mortali tenentur illam impendere in pauperes aut alios pios usus, 1178 et seq.; XIV, 837 et seq. - 661. — Ad id tenentur non solum ex charitate, sed etiam ex religione, jure divino et naturali, XVI, 1183. — Nomine piorum operum intelliguntur omnia opera misericordiæ tum corporalia, tum spiritualia, 1184. — Obligatio beneficiariorum multiplex esse potest, pro qualitate beneficiorum, et fundationum diversitate, XVIII, 706. — Una principalis obligatio est recitatio quotidiana horarum canonicarum, 707. — Alia obligatio est residentia personalis, 707. — Beneficiarii curam animarum non habentes, spectato jure communi ecclesiastico tenentur residere in loco beneficii, 707. — Justa de causa quandoque licitum est abesse a loco beneficii, 708. — Qualiter beneficiario obligato dimittere beneficium ob simoniam in ejusdem receptionem commissam practice succurri queat, 711 - 718. — Pœnæ quas incurrit, 711, 712. — Ad quid attendere debet confessarius, 712. — Quid agendum confessario? 273. — Quidnam ulterius agendum et quomodo simoniaco succurrendum sit, 714. — Post trinam denegationem sacræ pœnitentiæ nulla amplius spes est retinendi per aliquam dispensationem ipsum beneficium simoniace antea acquisitum, 715. — Quid practice agendum confessario quem elegit beneficiatus simoniacus, ut rescriptum executioni mandet, 716. — Beneficiarius voluntarie homicida non ipso facto excidit a beneficiis suis nisi homicidium ejus sit qualificatum, ut assassinium, etc. XVII, 304

Beneficium generatim sumptum est benevola actio tribuens gaudium capientibus, XVIII, 691. — Beneficium ecclesiasticum est jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis ecclesiasticis propter aliquod officium spirituale, personæ ecclesiasticæ auctoritate Ecclesiæ constitutum, 691. — Alia definitio: Jus perpetuum cuidam clerico ab Ecclesia concessum percipiendi aliquam partem ex proventibus bonorum Deo dicatorum, ratione alicujus officii spiritualis, XII, 937, *in nota.* — Tria in beneficio distinguuntur: officium aliquod spirituale; jus ad fructus temporales, et fructus ipsi, XVIII, 691. — Beneficia ecclesiastica dividuntur in *majora* et *minora*, in *regularia* et *secularia;* in *curata*, quæ curam animarum habent annexam, et *non curata*, quæ etiam *simplicia* dicuntur, 692. — Quoad modum quo conferri solent beneficia dividuntur in *collativa* seu *libera*, in *patronata*, et in *electiva*. Alia sunt *patrimonialia*, alia *non patrimonialia*; alia *manualia* seu *revocabilia*, alia *non manualia*, 693. — Alia sunt beneficia, quæ *reservata*, alia quæ *affecta* dicuntur, V, 1257.

Quid sit dignitas, personatus et officium, XVIII, 693. — *Vide hæc verba.*

An commenda, præstimonium et pensio dicenda sint Beneficia, 694. — *Vid. hæc verba.*

Beneficia ecclesiastica tribus potissimum modis obtineri, et conferri solent: per electionem, præsentationem et liberam collationem. Obtinentur etiam et conferuntur per postulationem, per translationem, per permutationem et resignationem. V, 1250, XVIII, 693

Ut electio sit valida necesse est quod ea sit canonice celebrata, et facta a majori et saniori parte capituli, sive eorum quibus jus eligendi competit, 693, V, 1250 - 1255 — Per præsentationem confertur beneficium, quando ad patroni præsentationem, et per institutionem a prælato factam, confertur, XVIII, 695. — Per liberam collationem confertur beneficium, quando illud solo jure prælati libere sine prævia capitulari electione, vel præsentatione confertur, 698. — De electione, V, 1250. — De postulatione, 1256. — De collatione, 1256. — De institutione et jure patronatus, 1262. — Quinam beneficia libere conferre possint? Papa de jure communi habet potestatem conferendi omnia beneficia ecclesiastica totius mundi, XVIII, 697. — Tribus præcipue modis de plenitudine potestatis Papa potest beneficia conferre: jure præventionis, jure devolutionis et jure concursus, 697. — Hanc absolutam potestatem non exercet apud multas nationes ob varia concordata. 698

Post Papam ordinarius collator beneficiorum in sua diœcesi est episcopus, 699. — Non potest medietatem fructuum primi anni reservare, 700. — Vicarius generalis, vi sui officii, non habet potestatem conferendi illa beneficia, quæ alias spectant ad liberam collationem episcopi, 700. — Capitulum Cathedrale sede episcopi vacante non potest concedere illa beneficia quæ sunt liberæ collationis ipsius episcopi. 700

Quibus conferenda sint beneficia? Beneficia ecclesiastica non nisi dignis conferenda sunt, 702. — Qui ea conferunt, quantum in ipsis est, tenentur in conscientia ad præferendum quem magis utilem Ecclesiæ ipsi judicaverint, 702. — Ut quis sit idoneus ad beneficium plures requiruntur conditiones: prima est thorus immaculatus, 704. — Secunda, status clericalis, 705. — Tertia, ætas legitima, 705. — Quarta, cœlibatus, 705. — Quinta, absentia censuræ et irregularitatis, 705. — Sexta, probitas morum. Septima, scientia debita, 705. — Octava, habilitas corporis, 706. — Nona, intentio status ecclesiastici, 706. — Decima, carentia alterius beneficii incompatibilis, 706, V, 1263 et seq. — Electio indigni, seu carentis aliquæ ex qualitatibus ad ministerium beneficiale jure re-

quisitis, irrita est, ac nullius roboris: valet tamen electio de digno celebrata, omisso digniori. XVIII, 706

Qui promoveri non possint? Qui sunt irregulares; eos nicæni Patres alienos a regula appellarunt, V, 1267. — Hodie omnes irregularitates vel ex crimine, vel ex vitio aliquo aut defectu procedunt, 1267. — Crimine irregulares, 1268. — Vitio corporis irregulares, 1268. — Vitio aut defectu animi irregulares. 1269 et seq.

Incompatibilitas beneficiorum generatim ex duplici capite oritur; aut ipsa beneficiorum institutio non permittit ut plura ab eodem administrentur; aut unum eorum ad honestam beneficiarii sustentationem sufficit. XVIII, 719. — Illud beneficium censetur sufficiens ad congruam sustentationem, ex quo clericus pro status sui conditione, et se et familiam suam honeste valet sustentare, etc., 719. — Beneficia de se incompatibilia sunt ea quorum quodlibet continuam residentiam personalem postulat. Beneficia uniformia sub eodem tecto, ut duo canonicatus in eadem ecclesia, censentur incompatibilia, 720. — Beneficia de se compatibilia sunt ea quæ vel ex jure communi, vel ex consuetudine, statuto aut fundatione simul obtineri ac retineri possunt. 720

De pluralitate beneficiorum. Quando vel alterum beneficium sufficit ad honestam clerici sustentationem, vel ipsa beneficia de se sunt incompatibilia, illicitum est et peccaminosum plura simul obtinere sine dispensatione pontificia, 721. — Habere plura beneficia non est intrinsece malum, ut blasphemare, 721. — Triplex est justa causa dispensandi in pluralitate beneficiorum, necessitas Ecclesiæ, utilitas Ecclesiæ, evidens meritorum prærogativa, 721. — Qui de facto plura incompatibilia beneficia, sive curata, sive alias incompatibilia recipit et retinet, per receptionem secundi mox priori beneficio est ipso jure privatus, 722. — Hæc privatio beneficii intelligenda est quoad jus possidendi, non quoad possessionem, 723. — Qui prius beneficium una cum secundo retinere contendit, etiam secundo privatus existit, 723. — In nonnullis casibus Beneficiarius plura beneficia habere potest. 723.

Amittuntur beneficia ecclesiastica duobus modis, nempe voluntate beneficiarii per renuntiationem, translationem, permutationem; invito beneficiario, et pœnæ causa, per depositionem aut degradationem, V, 1272; XVIII, 724-732. — Beneficium amittitur per matrimonium validum, XXV, 404. Clericus post matrimonium validum retinendo beneficium peccat mortaliter, etc., 404. — Beneficium non amittitur ipso jure per matrimonium invalidum, 404. — Beneficiarius, lite pendenti, antequam privetur, beneficia non vacantia ipso jure resignare potest, 404. etc., etc., — Ut conjugatus obtineat beneficium, sive sit curatum, sive simplex, solus papa dispensat. 404

Beneficium triplici modo vacare potest: 1° de facto tantum, quando beneficiatus legitimo titulo ac jure munitus possessione per vim aut metum inique dejectus fuit. 2° De jure tantum vacat, quando beneficiatus titulo canonico seu jure destitutus, in detentione injusta beneficii persistit. 3° De jure et de facto simul vacat, quando beneficiatus moritur aut resignat, XVIII, 803. — Si secundo et tertio modo vacat beneficium, locus est præsentationi et institutioni. 804

Berengarius hæreticus seculi undecimi, primus in Ecclesia palam negavit præsentiam realem Christi in Eucharistia, anno 1047. — V, 72, 73. — Ejus errores alii, 73. — A Lanfranco convictus errorem ejuravit, 74. — Post varias tergiversationes, veniam demisse petens obtinuit. — Obiit anno 1088, annum agens ætatis circiter 90, an in sana fide, dubitant aliqui, asserunt plures, 74. — Hæresis Berengarii a viris doctissimis impugnata est, et in pluribus conciliis damnata. 73, 74

Bestialitas est carnalis conjunctio hominis cum re alterius speciei, v. g. cum bruto, vel cum dæmone, XIV, 748; 751-591; 593. — Peccatorum contra naturam gravissimum est bestialitas, 751-593; XI, 956; 1014. — Hoc peccatum communiter inter casus reservatos numeratur, XIV, 751-593. — In confessione non est necesse explicare speciem bestiæ, *ibid.* — Hujus criminis reus morte puniendus declaratur Levit. 18 et 20, *ibid.* — Bestialitas est causa divortii. Secus, si concubitus fit cum bestia mortua, XXV, 405

Biblia vox græca est quæ libros significat, XI, 14. — Biblia falsificata per ministros prætensæ reformationis, in in omnibus præcipuis articulis fidei, V, 1117. — Textus falsificati de Sanctorum invocatione, 1119. — De sacramento Ordinis, 1120. — De Eucharistia, 1121. — De confessione, 1122. — De matrimonio, 1123. De extrema Unctione. 1124

Textus corrupti tractantes de libero arbitrio, 1124. — Concernentes fidem et opera, 1125. — Quantum ad purgatorium, 1126. — Textus depravati ad tollendas traditiones, 1127 — Confessio ministrorum de falsificatis a se sanctis bibliis, 1127-1134. — Loca bibliorum Genevensium contraria et opposita confessioni fidei religionis reformatæ, 1115. — In articulo quarto fundamentali religio reformata expungit viginti millia locorum verbi scripti, præter plures partes aliquorum librorum, 1089 et seq. — Et probatio nulla datur. 1091 et seq.

Bigamia est conjunctio cum duabus pluribusve uxoribus. Triplex distinguitur bigamia, alia vera seu realis, cum quis plures legitimas successive duxit et cognovit uxores. Alia interpretativa est cum quis fictione juris censetur plures habuisse uxores, etc. XVII, 257. — Alia bigamia similitudinaria est, cum quis post emissum solemne castitatis votum, contrahit matrimonium, 258; XXV, 405. — Bigami, quocumque ex assignatis modis, sunt irregulares, XVII, 258. — An ex bigamia irregularis habeatur qui duas duxit uxores, unam ante Baptismum, aliam post, vel utramque ante Baptismum? Sententia affirmans est fundatior, 259. XXV, 406. — Ex matrimonio, nisi consummatum sit, non exurgit bigamia realis; et matrimonium non consummatur sine seminis emissione intra vas debitum, 406; XVII, 260. — An bigamus sit qui secundum matrimonium invalide contraxit defectu consensus, ad extorquendam copulam. Tutior et probabilior est opinio affirmans, 260. — Qui puellam non ab alio, sed a seipso prius violatam ducit, non est bigamus, 261. — Qui ducit uxorem repudiatam, sed non cognitam ab alio, vel eam quæ cum meretricibus commoratur, vel fabularum actricem, irregularis non est ex bigamia, si eæ personæ sint virgines; ab ordinibus tamen repellendus est, 261. — Irregularitatem contrahit qui ad uxorem adulteratam accedit, sed invitus, puta quia ad id coactus est per censuras ex eo quod adulterium non satis probari potuerit, 261. — Ut religiosus, sic et qui Deo in ordinis sacri susceptione consecratus est, fit irregularis si matrimonium contrahere et consummare attentet. Hæc sententia in praxi tenenda est, 262. — Laicus irregularis non fit, si ducat monialem quæ castitatem professa sit. 262

Ratio cur bigamia irregularitatem invehat, triplex affertur in jure, 259. Irregularitas ex bigamia est dispensabilis, 262. — Solus papa in bigamia vera et interpretativa, saltem quoad ordines sacros dispensare potest, 263. — Probabilius est eosdem bigamos ne ad tonsuram quidem et minores ordines, ab episcopis dispensari posse nisi ex antiquo usu, 264. — Hæc assertio limitatur, 264, 265. — Episcopus dispensare potest in bigamia similitudinaria, 265. — Prælati regulares, spectato jure communi et seclusis privilegiis, nihil aliud cum subditis suis possunt, quam quod cum diœcesanis suis potest episcopus, 265. — An in petenda dispensatione explicare quis debeat se tria vel quatuor contraxisse matrimonia, controvertitur. — Tutior et probabilior est opinio affirmans, 266. — Praxis dispensationis super bigamia, XIX, 37-117. — Supplicationis formula. 40. — Formula litterarum dispensationis, 61. — Expeditio earumdem litterarum, 103. — Vid. XXV, 405-407

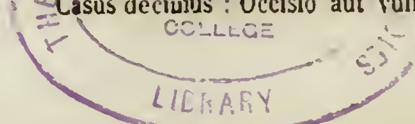
Birretum vox est a birro derivata. Birrum vestis est qua corpus, birretum pars vestis qua caput tegitur, XXIII, 912. — Romæ et in plerisque aliis ecclesiis nono seculo birreti nullus erat usus. Amictu caput obnubebant, et cum missam inciperent, in humeros rejiciebant. 912

Blanditiæ principum et superiorum incutiunt metum viri constantis, quando insunt tacitæ minæ. — Blanditiæ non incutiunt metum levem. XXV, 407.

Blasphemia idem est ac maledictio vel execratio, XIV, 297-236. — Generatim significat omne convicium et maledictum in aliquem præsertim alicujus dignitatis et excellentiæ, XVIII, 1033. — Speciatim ex usu communi sumitur strictius pro contumelia in Deum, 1034. — Definiri potest: contumeliosa locutio in Deum, 1034, — Vel, locutio falsa contra Deum per modum convicii, XIV, 298, 299-237. — Vel, cordis aut oris locutio injuriosa in Deum, XXII, 795; 1293. — Aut fusius: Blasphemia est honoris divini violatio per verba contumeliosa, quibus homo ira abreptus Dei majestatem lacessit vel dedecorat, aut ejus sanctos inhonorat, XI, 1131. — Blasphemia opponitur confessioni, fidei et religioni. XIV, 297-237

Dividitur 1° ex parte actus, qui est vel interior vel exterior. Unde alia est blasphemia oris, alia cordis, XVIII, 1036. — 2° Ex parte modi et alia blasphemia est enuntiativa, alia imprecativa, alia per verba facta, 1036. — Enuntiativa est, dum affirmatur de Deo aliquid quod ei repugnat, aut negatur quod ei est necessarium, aut creaturis tribuitur quod Deo proprium est, 1037. — Imprecativa est, cum quis Deo optat vel imprecatur malum aut defectum boni. — Blasphemia per verba facta fit, dum quis nihil negans, nihil affirmans, per despectum etc., probrose nominat 1° attributa divina: 2° sacramenta etc.; 3° membra Christi, B. Virginis vel sanctorum. Hæc

C

COLLEGE
LIBRARY

Causalitas sacramentorum, XX, 1283 et seq. — *Vid.* Sacramenta. — In ipsis creaturis corporeis causalitas admittenda est, VII, 1318. — Causalitas materialis alligat subjectum accidentibus, XXIII, 216. — Causalitas sola non affert secum alligationem utriusque extremi, 219. — Causalitas corporis Christi in species est actio Christi. 265

Causaliter seu virtualiter et æquivalenter unum in alio contineri potest, sic conclusiones in principiis, proprietates in essentia, effectus in causis continentur. I, 1455, 1456-1152, 1153

Cautio simplex cum honorum hypotheca, juratoria, pignoratitia, XXV, 414. — Cautio danda est adulteræ, quæ vult reconciliari, nec audet, 414. — Cautio pars integrans prudentiæ, est malorum et impedimentorum quæ finis consecutione objiciuntur, accurata consideratio, ut ea vitentur. XI, 1207; 397

Censura sumitur, 1° pro quovis judicio quo notatur quid in aliqua re dignum sit laude vel vituperio; 2° pro dignitate magistratus qui apud Romanos moribus præerat; 3° pro ipsa magistratus sententia, XVII, 10. — Primo et ultimo sensu nunc usurpatur in Ecclesia. Primo sensu sumpta dicitur etiam *nota Theologica*. Definitur : Nota prava et maligna doctrinam immediate afficiens, I, 1527-1205. — *Vid.* Nota theol. et Propositio. — Ultimo sensu sumpta definiri potest : Pœna spiritualis qua homini baptizato, delinquenti et contumace, quorumdam spiritualium bonorum usus aufertur ab Ecclesia, donec a contumacia recedat. Unde dicitur medicinalis, XVII, 10, 11. — Differt a cessatione a divinis, depositione, degradatione, et irregularitate ex delicto, 12 et seq. — Tres tantum sunt censuræ species, excommunicatio, suspensio et interdictum. 13

Dividitur 1° in censuram quæ est ab homine et eam quæ est *a jure*. Censura a jure ea est quæ fertur a judice ipso sententiam aut præceptum transitorium. Duplex est: alia *generalis*, quæ generatim fertur in omnes alicujus præcepti trangressores; alia *specialis* quæ fertur ex causa particulari in certam personam, 14. — Censura ab homine et a jure differunt. 15

Dividitur 2° in censuram quæ *est latæ* et non quæ est *ferendæ sententiæ*. Prior contrahitur ipso facto, seu sola criminis admissione; ejus signa, 16. — Posterior, quæ dicitur etiam comminatoria non incurritur nisi nova judicis sententia, 16. — Ejus signa. 17

Dividitur 3° censura in justam et injustam; validam et invalidam, seu nullam. Justa est quæ undequaque legitime lata est. Injusta quæ non est ex omni parte legitime lata. Injusta valida, cui deest aliquid accidentale. Injusta et nulla cui deest aliquid essentiale, 17. — Censura simpliciter injusta habet suum effectum et vere ligat, 17. — Evidenter nulla, nec coram Deo ligat nec coram hominibus. Si non est evidenter nulla, is in quem lata est tenetur sub peccato appellare aut ad superiorem recurrere, 18. — Si juridice probatur nocens humiliter sustineat censuram, et in foro exteriori abstineat ab omnibus quæ vere excommunicatis prohibita sunt, 18. — Casuistæ plures negant hominem in quem censura materialiter injusta lata est, privatim et secluso scandalo, suas functiones obire posse. Verior et communior est opinio contraria. 19

Dividitur 4° censura in reservatam et non reservatam; gravem et minus gravem. 19

De causa efficiente censurarum, 19.—Christus nullam per se censuram instituit, unde nulla est censura de jure divino, 20.— Est in Ecclesia potestas instituendi et ferendi censuras. De fide est, 21. — Potestas instituendi censuras residet in summo pontifice et in concilio generali, 22.—Potestas ordinaria ferendi censuras, de jure communi residet, 1° in summo pontifice; 2° in legatis in sua provincia; 3° in episcopis vel solum electis sed a papa confirmatis, 23; 4° in vicariis episcopi; 5° in vicariis aut officialibus capituli sede vacante; 6° in prælatis religionum; 7° in conciliis generalibus et provincialibus; 8° in iis qui jura habent episcopalia, ut cardinales in propriis suis titulis, 24. — Ut quis de lege communi potestatem ferendæ censuræ ordinariam aut delegatam habeat, sufficit et requiritur ut sit rationis compos, viator et clericus, 24. — Facultas ferendæ censuræ laico a papa concedi potest, 25. — Non decens est ut ea facultas feminis committatur, 25. — Facultas ferendi censuras acquiri potest præscriptione, consuetudine et privilegio, 25. — Ab eo lata cujus delegatio finita est, non valet censura. Et delegatio expirat morte naturali aut civili delegantis. 26

De conditionibus ad censuram requisitis : primo, ex parte ferentis, XVII, 26.—Ut quis licite et convenienter censuram ferat, quatuor requiruntur, 26. — Ut quis censuram valide ferat, quatuor præcipue desiderantur : 1° Ut jurisdictionem habeat, et eam non impeditam, 26. — 2° Requiritur personarum distinctio, 27. — 3° Ut non feratur in propria causa, 28. — 4° Requiritur intentio ferendi censuram, 28. — Censura ex metu lata valet, 28. — Causa materialis et proxima censuræ est peccatum propter quod fertur, 29. — Ad censuram prærequiritur peccatum, grave quidem ad gravem, veniale ad leviorem, 29.—Qui vineam collectis ex ea racemis devastassent : ita ut eorum nemo tot abstulisset, quot ad peccatum mortale sufficerent, subjicere possunt graviori censuræ latæ contra eos qui non restituerent, 31. — Qui acum sartori aufert potest gravem censuram incurrere, ut gravis damni causa, 31. — Probabilius est peccatum internum et tale non esse censuræ materiam, 32. — Ad incurrendam censuram requiritur effectus completus quin legislator intendit prohibere, 34. — Ad excommunicationem majorem requiritur peccatum proprium; vel committendum, si censura sit a jure; vel jam commissum est perseverans, si censura sit ab homine. 35

De subjecto censuræ. Ut quis subjiciatur censuris debet esse viator, baptizatus et doli capax, XVII, 35. — Verius videtur impuberes valide affici posse censuris ab homine, sed de facto non subjici, 36. — Ille solum censuras incurrere potest qui est subjectus ei a quo illæ ferantur, 38. — Subditus qui in proprio episcopi sui territorio deliquit censuris ejusdem ligatur, etiamsi in alienum territorium ingerit, 38. — Qui extra territorium sui episcopi delinquunt, censuris per ejus statuta latis non subjacent, 39 et seq. — Extraneus qui in alieno territorio deliquit, ibidem potest censuras incurrere, 41.—Sacris canonibus est interdictum, ne quis episcopus jurisdictionem in diœcesi exerceat aliena, 42. — Qui mandant aut consulunt crimen, non subjiciuntur censuræ latæ contra ejusdem criminis executores, nisi explicite vel implicite in lege contineantur, 43. — Idem homo pluribus censuris, sive ejusdem, sive diversæ speciei subjacere potest, 44. — Multiplicantur censuræ, prout moraliter multiplicantur numerice aut specifice transgressiones, 44. — Persona in quam censura fertur, debet esse determinata. 46

De forma censuræ, XVII, 46. — Certum est in censuris quæ ipso facto a jure vel statuto decernuntur pro peccatis futuris semper reperiri idoneam monitionem. In his casibus nulla monitio ab ipsa lege distincta requiritur, 46. — Ad censuras quæ pro delictis præteritis feruntur, essentialiter requiritur monitio, non tamen canonica, 47 et seq.— Posset esse invalida censura defectu monitionis canonicæ, si ita jure constitutum esset, 48. — Probabilius videtur monitionem non esse necessariam, ut de facto feratur censura contra eum qui transgressurus est legem censuræ comminatoriam, 54. — Quædam animadvertenda sunt, 55, 56. — Monitio ut sit canonica, tribus vicibus vel una vice pro tribus fieri debet, 57.—Monitio personalis esse debet, si sontis persona judicis cognita sit, 58. — Monitio fieri debet nomine judicis, et exprimere saltem in genere censuram. Qui monentur exprimi debent, 58. — Scriptura ad monitiones non est necessaria, 59. — Monitio fieri debet, personis præsentibus idoneis, per quas, si necesse fuerit, possit probari monitio. — Monitio partibus monendis intimatur per ecclesiasticos, qui eisdem monitionis exemplar tradunt, 59. — De iis quæ censuram comitantur, 59. — Jus requirit verba determinata quibus ferantur censuræ, 60. — In censuris latæ sententiæ, pro præsenti, aut pro futuro requiruntur verba quæ determinate explicent intentionem superioris, 60.—Quisquis excommunicat excommunicationem in scriptis proferat, et causam excommunicationis expresse conscribat, etc., ait Innoc. IV, 61.—Qui has formalitates non servat, peccat mortaliter, et pœnis, etc., nisi sit episcopus, 62. — Censura sine prædictis scripturæ vel expressæ causæ formalitatibus lata, non esset invalida, 63. — Censuræ denuntiationem seu publicationem præcedere debet declaratoria criminis, 63. — Ut hæc declaratoria sententia feratur, necesse est ut reus citetur et audiatur, 63.—Judex aliquando tenetur ad denuntiationem censuræ, 64.—Judex non tenetur semper ad denuntiationem faciendam; imo tenetur aliquando ad non faciendam, 65.—Si censura sit ab homine sententia pertinet ad judicem qui sententiam tulit; nisi ipse committat alteri curam ejusdem denuntiationis faciendæ, 67. — Varii olim fuere solemnis denuntiationis modi, qui nunc omitti possunt : unde denuntiatio ex ordinarium præscripto, aut locorum consuetudine est facienda, 68. — Duo notanda. 69

De causis ab incurrenda sententia excusantibus, XVII, 69. —Ignorantia invincibilis, sive facti, sive juris paris communis aut privati excusat a censura, 69.—Ignorantia vincibilis quæ a peccato mortali non excusat, non excusat etiam a censura, 70. — Ignorantia concomitans, si vere invincibilis sit, excusat a censura, 71.—Qui agit in dubio incurrit censuram 72. — Qui ex motu gravi facit rem prohibitam solum jure ecclesiastico, non incurrit censuram, nisi metus incutiatur in contemptum potestatis ecclesiasticæ, 72.—Si res quæ fit ex metu, non ecclesiastico tantum sed divino et natural

thali culpa admissa, tenuis aliqua manet charitas, quæ non est charitas habitualis et justificans, sed minor justificante, et actus dilectionis virtualiter permanens vocari potest, 1379.-1087

Consectaria. Nullus terminus argumento charitatis præfigi in hac vita potest. Est tamen aliquis gradus, ad quem numquam proveniet, 1379.-1087, 1088. — Charitas patriæ perfectior est charitate viæ, 1380.-1088. — Charitas patriæ comparata cum charitate viæ etiam perfecta, absolute dicenda est plenior, imo plenissima, 1383.-1090, 1091. — Charitas viæ ita crescere valet ut aliquo sensu perfecta dici queat, 1380-1088. — Charitatis augmentum quod a Deo auctore et causa effectrice pendet, pendet etiam ab actibus nostris tamquam a dispositionibus physice concurrentibus, 1381 et seq.-1089. — Quamvis cupiditas sit capitalis inimica charitatis, non omnis cupiditas expellit charitatem. Quis fervor charitatis diminuitur per veniale peccatum, 1384.-1091. — Nulla charitas in hac vita adeo perfecta, quæ amitti non possit, 1384.-1091. — Reflexio. Omnem operam impendamus, ut charitas semper in nobis crescat, ac tota cura et studio enitamur, ne umquam intereat. 1385 et seq. — 1092

De objectis secundariis charitatis. Sunt plurima bona quæ charitas diligit : 1° bonitas summa Dei, qua bonus ipse ac beatus ; 2° eadem bonitas, qua beantur creatæ rationales mentes ; 3° bona creata gratiæ et gloriæ ; 4° morales virtutes ; 5° bona quæque creata, vita, sanitas, opes, honores, quibus uti possunt justi ad vitam æternam, 1387, 1388.-1093, 1094. — Quatuor sunt subjecta, quibus charitas appetit hæc bona recensita : Deus, nos ipsi, proximus, corpus nostrum, 1388, 1389.-1095. — Una eademque specie charitas est quæ Deum amat et reliqua omnia in ordine ad Deum. 1389 ; 1397-1095 ; 1101

De amore sui bono et pravo, XIII, 1390 et seq.-1096. — Nosmetipsos charitatis amore prosequi possumus et debemus, 1390.-1096. — Sicut nemo bene seipsum amat, quoties amat se ex principio cupiditatis ; ita bene semper se amat, quando se amat in ordine ad Deum, sive ex principio charitatis, 1397.-1101. — Toties homo vere amat seipsum, quoties seipsum et alia sua ad Dei gloriam ordinat, 1398.-1102. — Qui se et omnia alia non referunt in Deum, sed ad seipsos, dicuntur per vituperium *amatores sui* in sacra Scriptura, et apud veteres philosophos, 1390 ; 1398.-1096 ; 1102. — Amor sui inordinatus est radix vitiorum, 1390 ; 1398, 1399.-1096 ; 1102. — Peccat contra charitatem sui ipsius, qui in lethali peccato perseverat, 1399-1103

De amore charitatis erga proximum, 1391.-1097. — Hic sermo non est de dilectione culpabili nec de amore mere humano, 1392-1097. — Norma charitatis erga proximum duplex est : charitatis amor, quo *nosmetipsos diligimus* et dilectio qua *Deus diligit nos*, 1392.-1097. — Ratio diligendi proximum Deus est, 1397.-1101. — Præceptum charitatis erga proximum continetur in dilectione Dei, 1094.-864. — Charitas mutua est juris naturæ officium, XV, 440 et seq. — Homo proximum diligere debet non ut Deum, sed ut seipsum, XIII, 1095, 1096.-1100, 1101. — Omnes homines mortalem vitam agentes proximi sunt, adeoque charitate diligendi, 1392.-1098. — Peccatores et inimici, si spectentur præcise ut homines, sunt proximi nostri ; atque adeo charitate diligendi : si autem ut peccatores, eos potius odisse debemus, 1097 ; 1393 ; 1400, 1401.-866 ; 1098 ; 1104. — Licitum est etiam temporale aliquod malum peccatoribus exoptare, hac ratione ut resipiscant. 1401.-1104

De signis dilectionis quæ in communi et particulariter proximis exhibentur, 1098, 1099.-867, 868. — Sancti angeli et beati homines regnantes cum Christo in gloria tamquam proximi charitatis affectu sunt diligendi., 1394.-1099. — Charitas se extendit ad animas in purgatorio degentes, 1395.-1099. — Charitatem violant qui defunctorum parentum penitus obliviscuntur, 1402.-1105. — Dæmones et damnati spiritus charitate diligendi non sunt, 1395.-1100. — Ordo charitatis cadit sub præcepto : scilicet magis diligere debemus quod est majore dilectione dignum, 1099, 1100.-868 et seq. — Istud præceptum colligitur non solum ex scriptura, 1100.-869 ; — sed etiam ex natura ipsa charitatis, et conditione objectorum illius, 1101.-870. — Homo post Deum debet se magis diligere quoad naturam spiritualem et animæ salutem quam quemcumque alium, 1101.-870. — Hinc non est licitum pati detrimentum spirituale peccando etiam solum venialiter ad liberandum proximum a peccato, nec propter bonum spirituale totius mundi, 1101.-870. — Proximum quantum ad spiritualem animæ salutem magis diligere tenemur, quam proprium nostrum corpus, 1102 et seq.-871. — Homo privatus per se loquendo magis tenetur diligere et servare propriam vitam et bona temporalia, quam vitam et bona alterius hominis privati etiam amici, 1106.-873, 874. — Magis tenetur unusquisque diligere communitatem, quam seipsum quoad bona temporalia, 1106.-874. — Non omnes proximi sunt æqualiter diligendi ex charitate, sed unus est magis alio diligendus tam quoad affectum quam quoad effectum, 1107.-874. — Hinc debemus magis diligere meliores ac parentes nostros, quam alios extraneos, 1107, 1108.-875. — In primis diligendus est pater, deinde mater, tertio uxor, persona publica magis diligi debet, quam quilibet privatus. 1109.-876

De exterioribus actibus vel effectibus charitatis erga proximum, qui sunt beneficentia, 1109 et seq.-876. — Eleemosyna, 1113 et seq.-879. — Correctio fraterna, 1151 et seq.-910. *Vid.* hæc verba.

Charitas primorum christianorum erga quoscumque, III, 659 et seq. — Charitatis est omnia bona et omnia mala communia facere ; ut alter alterius onera portet, et sic impleat legem Christi. I, 523.-153

De amore quo possumus et debemus prosequi corpus nostrum, XIII, 1395.-1100. — Ordinate corpus suum non diligit, qui illud pluris facit quam animam, 1402.-1105. — Recti ordinatique amatores corporis sui habendi sunt tum pœnitentes, tum innocentes, qui illud jejuniis, flagellationibus, aliisque afflictionibus macerant et subigunt. 1402.-1106

De vitiis charitati oppositis quæ sunt odium Dei et proximi, XIII, 1176.-929, — acedia, 1180-932 ; — discordia et schisma, 1183.-935 ; — invidia, 1187.-938 ; — scandalum, 1200.-948. — Ubi deest unio, deest charitas : charitas enim christiana nisi in unitate Ecclesiæ non potest custodiri, I, 1239, 1242.-978, 981. — Non est particeps divinæ charitatis, qui hostis est unitatis.

Circa charitatem error Baii et Lutheri, VI, 1363 et seq. — Baiani unam tantum virtutem moralem agnoscunt, nempe charitatem, eamque infusam, non acquisitam in statu naturæ lapsæ. 1366

Utrum sine charitate bonum opus morale produci queat. — Errores, X, 1102.-868. — Homo sine charitate sive habituali, sive actuali proprie dicta, etiam debili et infirma, potest bonum opus etiam supernaturale per actualem gratiam perficere, 1104.-869. *Vid.* Infideles.

Charitas non sine fide et spe, sed fides et spes sine charitate esse possunt, 1106-870. — Charitas nos veritatem divinæ legis edocet et ad eam perducit. XI, 458

Cheptel. societas animalium. Definitur contractus quo quis tradit alteri certum numerum animalium ad ea custodienda, etc. Tradens dicitur *bailleur*, et accipiens dicitur *preneur*. Quadruplex potissimum distinguitur, XVI, 683. — Vid. *Codex civilis*, art. 1801.

Cherubim. De cherubinis arcæ superpositis, et de eorum forma et origine multa disputant viri eruditi, XV, 125. — Cherubinorum formæ symbolicæ erant ac typicæ. 127

Chirographa, gallice *les billets*, duplicis sunt generis : alia simpliciter ad privatos pertinent, seu negotiatori non traduntur ; alia in commercio venduntur apud eos qui vocantur *agents de change*. An liceat emere chirographa infra valorem numericum. XVI, 663

Chiromantia dicitur divinatio superstitiosa quando ex figuris et lineamentis manus inquiritur futurorum cognitio, III, 428 ; XIV, 90-73. — Chiromantia naturalis est licita ; astrologica vero est superstitiosa et omni jure damnata. 107-86

Chirotecæ in pontificalibus ornamentis nunc censentur, XXVII, 418 *in nota*.

Chirurgia. Clericus, etiam in sacris, non fit irregularis exercendo chirurgiam secundum artis regulas, sine incisione aut adustione. XVII, 284

Chirurgus non est irregularis, morte etiam secuta, licet membrum abscindat aut abscindi præcipiat, modo secundum artis suæ regulas operetur. XVII, 283

Choralis est liber liturgicus, qui canentibus in choro usui est. V, 260

Choreæ in praxi eo modo quo fieri nunc solent sunt periculosæ, et multis præbent occasionem peccandi ; illæ maxime quæ de nocte fiunt, XIV, 807-638. — Quidam tamen excusant choreas quæ de die publice in plateis a simplicibus exercentur, 808-638. — Sed tollendi sunt abusus et modestia procuranda, quoad fieri potest, 808-638. — Contra choreas loquuntur sancti Patres, 808, 809-639. — Multi prælati in suis diœcesibus merito choreas prohibent ob periculum provocationis ad libidinem. 809-639

Chorepiscopi a voce græca τῆς χώρας, quasi *ruris* episcopi Probabilior est sententia illorum qui eos meros presbyteros fuisse arbitrantur, V, 1252. — Non unam ut parochi, sed plures singuli curabant ecclesias, easque lustrabant, 1252. — Chorepiscopi dicuntur *vicarii episcoporum super pagos, monasteria et pagorum sacerdotes* : villani episcopi, XXI, 994. — Vocabantur episcopi villani, seu vicani aut oppidani, XXV, 35. — Instituti sunt in Oriente, et sæculo tertio cœpisse videntur : quo anno, et a quibus conciliis, incertum

est, XXI, 994. — In Occidente chorepiscoporum gradus multo serius invaluit, 995. — Septem primis sæculis rari admodum fuere, 996. —Nono circiter sæculo finem habuerunt, 996 et seq. — Illis in Oriente exarchi, in Occidente archipresbyteri et archidiaconi successerunt, 999.— Causa institutionis, electio, ordinatio et dignitas chorepiscoporum, 999 et seq. — Chorepiscopi ab uno tantum episcopo ordinabantur, XXIV, 942. — Attamen non omnes. 955

Eorum munia. Chorepiscopi 1° litteras dabant canonicas et pacificas; 2° offerebant præsente episcopo, et oblationem distribuebant; 3° regebant omnes ecclesias pagorum et cuncta monasteria, 1002.—4° Omnes pagorum sacerdotes bis, monachos semel, quotannis congregabant ad salutandum episcopum; 5° neophytos in agris et villis consistentes confirmabant; 6° ecclesias et virgines consecrabant; 7° lectores et subdiaconos, et exorcistas constituebant; 8° ministros in sacerdotalem numerum exoptabant. 9° Non desunt qui putant chorepiscopos in Oriente diaconos et presbyteros, annuente civitatis episcopo, ordinasse, 1003. — Rationes ob quas chorepiscopi ordine episcopali solerent aliquando insigniri, 955. — Quatuor sententiæ circa episcopatum ordinationes et confirmationes chorepiscoporum, 1004. — Utrum chorepiscopi essent veri episcopi, 1004. — Affirmantis opinionis argumenta, 1005. — Ad hæc argumenta responsiones, 1006-1012.— Opinio negans exponitur, 1012 et seq. — Utrum chorepiscopi, licet veri non essent episcopi, diaconos et presbyteros valide ordinarent, proprio consentiente episcopo. Quæ afferri possunt pro affirmante opinione, XXI, 1015 et seq. — Quæ pro sententia negante adducuntur, 1020 et seq. — Liquide constat chorepiscopos extraordinarios saltem ordinationis ministros fuisse, XXIV, 898, 907.— Certum videtur, tum in Oriente, tum in Occidente, septem primis Ecclesiæ sæculis chorepiscopos valide confirmasse. XXI, 1022

Des chorévêques et de leurs prérogatives. On examine s'ils étaient véritablement évêques, XX, 917. —D'après le treizième canon du concile d'Ancyre et le dixième du concile d'Antioche, on reconnut en Orient le caractère épiscopal dans les chorévêques, quoiqu'ils ne fussent ordonnés que par l'évêque diocésain, sans le concours d'aucun autre, 920. — Du temps auquel les chorévêques ont commencé à paraître dans l'Eglise. Quand et comment ils ont été abrogés, 925.— Des évêques des monastères, 929.

Chrisma idem græce, quod latine *unguentum*, usu ecclesiastico est unguentum ex oleo et balsamo confectum, XXI, 851. — Quibus rebus conficitur chrisma, XXVI, 266. — Chrismatis consecratio ex traditione apostolica, 266. —De insufflatione in ampullam chrismatis, 269. — Confici debet ex oleo olivarum et balsamo Judaico vel Indico, XXI, 851, 852.—In Oriente olim compositum fuit chrisma, non solum ex oleo et balsamo, sed etiam ex aliis quibusdam materiis suaviter olentibus, 854. — Utrum balsamum ad Confirmationis essentiam pertineat. Ea de re triplex est sententia. Prima, quæ omnium probabilissima videtur, docet oleum solum ad essentialem materiam Confirmationis pertinere, balsamum vero necessarium esse solum necessitate præcepti divini vel ecclesiastici, 855 et seq. —Secunda opinio docet utrumque et oleum et balsamum ad essentialem Confirmationis materiam pertinere, 859.— Tertia opinio docet materiam Confirmationis esse vel oleum, vel balsamum, vel utrumque. 860

Benedictio seu consecratio ab antiquis Patribus approbata, primis Ecclesiæ sæculis usurpata, ab ipsis Apostolis tradita fuit, 860. — Hæc chrismatis consecratio ita est episcopo propria, ut committi non possit presbytero, 861. — Hanc benedicendi chrismatis potestatem episcopis propriam et specialem esse jure ecclesiastico et divino, ac utroque jure presbyteris interdictam certum videtur, 864.—Utrum sacerdotes, Ecclesia non repugnante, potestatem habeant consecrandi chrisma, et eam potestatem valide quibusdam in locis olim exercuerint, eadem Ecclesia suis canonibus non contradicente; nonnulli affirmant, 865. — Argumenta quibus utuntur confutantur, 866 et seq.— Utrum hæc potestas presbyteris, tamquam ministris extraordinariis, ab Ecclesia committi possit. Affirmans opinio apud theologos communis est, 869. — Utraque opinio sua se probabilitate tuetur, 869, 870. — Ad argumenta opinionis affirmantis respondetur, 870. — Ad argumenta opinionis negantis respondetur, 871. — Auctoritas cujuslibet episcopi in sua diœcesi probabilius sufficere videtur ad hanc facultatem benedicendi chrismatis presbyteris tamquam ministris extraordinariis ex dispensatione committendam, 873.—Utrum chrismatis consecratio episcopalis necessaria sit necessitate præcepti, et ad Confirmationis essentiam pertineat, ita ut ea prætermissa nullum sit sacramentum, neque summus pontifex aut Ecclesia in eo dispensare possit. Ea de re opiniones variæ ad quinque revocari possunt, 874 et seq. — Prima affirmans opinio communior est. 875, 879

De la bénédiction du saint chrême; de son antiquité; comment elle se faisait tant en Occident qu'en Orient. Messe chrismale. Cette bénédiction se fait avec un grand appareil en Orient. Elle est réservée partout aux évêques, XX, 169 et seq. — Vertu du saint chrême. 170

De variis usibus chrismatis ab episcopo benedicti. Inservit: 1° Confirmationi; 2° unctioni verticali qua baptizatus in vertice ungitur, et aquæ baptismalis benedictioni; 3° ordinationi episcoporum; 4° templorum consecrationi; 5° altarium consecrationi; 6° consecrationi patenæ; 7° calicis consecrationi; 8° campanarum benedictioni, XXI, 879, 880. —Varia nomina sacri Confirmationis chrismatis, 765 et seq.

Christallomantia, divinatio per specula. III, 429

Christiani plures nobiles ab initio, III, 228 et seq. — In primis injungitur christiana perpetua oratio. Ejus tota vita sanctum desiderium est, 337. — Vita christiani perpetua pœnitentia esse debet, 337. — Militia christiani non est solummodo separatio a contagione sæculi: est quædam divulsio a seipso et abnegatio sui, aut extirpatio amoris proprii, 338. — Recta christianorum vivendi ratio in prioribus sæculis. Plinius Trajano, 580. — Trajanus Plinio, 581. — Alia testimonia, 583 et seq. — Integritas morum introducta per Evangelii prædicationem in homines, 633 et seq. — Les chrétiens des premiers siècles ne connaissaient point d'autres maux que le vice et le péché. On punissait plus sévèrement ceux qui étaient convaincus de péchés, s'ils ne s'en étaient pas accusés eux-mêmes. On regardait comme un devoir de déférer à l'évêque ou au prêtre celui qui était tombé dans quelque faute considérable, XX, 584 *et seq.* —Christiani inter se unum esse debent unitate affectus et concordia animorum, quod fit per charitatem, ut pater et filius sunt unum unitate substantiæ, VI, 134. — Non possunt esse unum inter se, nisi sint unum cum Deo, 135.—Quomodo christiani sunt fratres Christi et Deo similes, 141, 142.—Christianis omnibus, urgente præcepto, gratia sufficiens datur vel offertur, 231.— Christianus mihi nomen est, ait S. Pacianus, catholicus vero cognomen, IV, 386. — Quo sensu christiani erant ante Christum, etiam inter gentes. Justinus dicit eos qui ab initio rationem ducem secuti sunt christianos fuisse, X, 1076 et seq. 1082, 847-852.— Christiani humanæ virtutis apicem attigerunt, III, 201.—Quare Christus et ejus discipuli persecutionem passi sunt. 204

Christus græco idiomate, hebraico Messias, latino non unctus, est nomen officii et honoris, VI, 121. — Unctus est non ab hominibus, sed cœlestis patris virtute; non oleo, sed Spiritus sancti plenitudine, 121. — Ungebantur olim prophetæ, sacerdotes et reges. Jesus Christus unctus est: 1° ut propheta et magister, 121; — 2° ut sacerdos secundum ordinem Melchisedech, 123; — 3° ut rex justitiæ et pacis; cujus regnum in terris inchoatur, in cœlo perficitur, 124 et seq. — Christus ab initio mundi perfunctus est munere prophetico, III, 267; — sacerdotali, 268; — regio, 269. — Divina sapientia elucet, 1° in conditione Christi humili et munere prophetico, 311; — 2° in munere sacerdotali, 314; — 3° in munere regio, 318 — Regnum Messiæ æternum, 108. — Universale, 109. — Felicitas regni Messiæ spiritualis et cœlestis. 112

Christus promissus futurum Incarnationis mysterium Adamo, ante et post ejus lapsum, innotuit, IX, 93-75. — Hoc mysterium non latuit patriarchas et prophetas, 93-76. — Legisperitiores apud Judæos Incarnationis mysterium non ignorarunt; de Judæorum vulgo aliter statuendum, 95-77. — Ab electione populi judaici nulla alia gens dici potest Incarnationis mysterium cognovisse, 96-78. — Nonnullis apud gentiles futurum incarnationis mysterium notum fuit, 97-78. — Christus primo homini, Abrahæ promissus, VI, 113. — Propheta a Moyse promissus Christus est, II, 854 et seq.

Christus præfiguratus. Varii typi et figuræ Christi, quibus mors ejus adumbrata est: 1° oblatio Isaaci et immolatio arietis in ejus locum suffecti; 2° agni pascalis mactatio; 3° mors pontificis quam expectare tenebantur homicidæ involuntarii, ut in terram suam redirent; 4° occisio vaccæ rufæ; 5° hircus emissarius; 6° omnia veteris legis sacrificia, quæ totidem erant figuræ sacrificii cruenti a Messia in cruce offerendi, IX, 374-298; III, 381 et seq — Humanum genus a diluvio arca lignea liberavit; Moyses virga lignea mare divisit, etc.; Moyses, ligno in aquam misso, aquam amaram in dulcem commutavit; lex Dei arcæ ligneæ creditur, ut his omnibus ad lignum crucis per quosdam gradus veniatur, VIII, 1411. — Abel, qui fratris invidia occisus est, Isaac sacrificium; agnus quem Judæi, cum e terra Ægypti egrederentur, immolarunt serpens æneus quem Moyses in deserto exaltavit; hircus emissarius, qui Israelitarum peccatis velut onustus, in desertum abigebatur; vacca rufa ex cujus cineribus aqua expiationis fiebat, Christi Domini passionis ac mortis figuram præmonstrabant, V, 883 et seq. — Vacca rufa

fora miracula patravit, 382-304; — plures et insigniores edidit prophetias, 382-305; — sublimiorem et perfectiorem tradidit doctrinam; et eam multo pluribus persuasit, 383-305. — 5° Messias est homo, 383-305, — 6° Dei servus, 384-306. — 7° Messias est Deus, quod triplici argumento probatur. Primum petitur ex nomine et attributis Dei quæ Messiæ a prophetis adscribuntur, 384-306. — Secundum argumentum ex iis petitur locis in quibus Messias dicitur verus et proprius Dei filius ab æterno genitus, 386-308. — Tertium argumentum desumitur ex eo quod peritiores e veteribus Judæis Messiam esse Deum significaverint, 388-309. — Juxta prophetas, Christus Judæorum salvator a pluribus eorum recipiendus fuit, a natione vero abjiciendus et occidendus, in hujus criminis pœnam templum et civitas dissipari, Judæi calamitatibus affici, e terra Chanaan ejici et captivi per gentes dispergi debuerunt. Quæ omnia in Christo sunt impleta, 389 et seq.-310. — Solv. objectiones, 392-312. — Prædixerunt prophetæ futurum ut lex Moysis quantum ad ritualium usum abrogaretur, et novum fœdus ejus loco a Messia sanciretur: quæ duo Christus executus est, 395 et seq.-314. — Solv. objectiones, 400 et seq.-318. — Multis Veteris Testamenti oraculis, gentium ad verum Dei cultum vocatio et conversio tanquam fructus adventus Messiæ prænuntiata fuit, 408-324. — Et hæ prophetiæ Evangelii prædicatione impletæ sunt, 410-326. — Objectio Orobii. 412 et seq.-328

De Messiæ regno spiritali, et de ejus donis et officiis juxta prophetas, 415 et seq.-330. — Vaticinia regni Messiæ prænuntia de regno spirituali intelligenda sunt, ac proinde in Christo Jesu jam adimpleta, 417-332. — De hujus regni dotibus et officiis, 418 et seq.-333. — Solv. objectiones, 420-334. — Christus regnat, 421-335. — Davidis solium possidet, 423-336. — Ejus regnum non terrenum est, sed spirituale. 424-432-337-344

De variis aliis momentis et indiciis, quibus Messiam venisse, et eum esse Jesum Christum confirmatur, 432-344. — Primum momentum ex typis quibus olim Messias figuratus est petitum, *ibid.* — Secundum momentum, ex prophetiarum Messiæ prænuntiarum cessatione, *ibid.* — Tertium momentum: Christus tum venit, cum Messias a Judæis expectabatur, *ibid.* — Quod evincitur: 1° ex testimonio evangelistarum; 2° testimonio rabbinorum ipsorum, 434-345; — 3° suffragio historicorum profanorum; 4° ex pseudo-messiis qui tunc solum prodire cœperunt, 435-346. — Quartum momentum, ex multitudine pseudo-messiarum, a quibus, juxta Christi vaticinium, decepti sunt Judæi, 436-346. — Quintum momentum, ex statu dispersionis et captivitatis in quo Judæi detinentur, 437 et seq.-347. — Sextum momentum: Judæi sibi conscii sunt tempora adventus Messiæ a prophetis præfixa, præteriisse, 441-351. — Septimum momentum, ex miraculis Christi et Apostolorum, 443-352. — Octavum momentum, ex testimonio Josephi, 445-353. — Illud testimonium adulterinum esse Judæi affirmant, 446-354. — Conclusio. Testimonium Josephi de Christo genuinus est hujusce historici fœtus, 447-355. — Nam 1° extat in omnibus Josephi exemplaribus seu editis, seu manuscriptis. 2° Ab initio quarti seculi illud testimonium laudarunt multi scriptores ecclesiastici. 3° A nemine expresse rejectus est textus ille Josephi ante seculum decimum sextum. 4° De illo olim dubitatum aut disputatum fuisse nulla manet memoria, 448-356. — 5° Stylus testimonii simillimus est stylo Josephi, 449-356. — Solv. objectiones. 450 et seq.-357

De adventu Christi. Cur in medio annorum, sive in plenitudine temporum, non maturius, non tardius, natura se nostra induerit Deus Verbum, VIII, 941-1304. — Christus venit et semper veniet Victor, Judex, Imperans, 1264-1296. — *Vid.* ADVENTUS.

Christus Dei filius. Deus erat Verbum. Deus fecundus est, III, 605 et seq. — Fide constat Deo Patri esse filium naturalem ejusdem secum naturæ et substantiæ, nempe Verbum divinum, secundam SS. Trinitatis personam. Constat pariter Deo esse filios adoptivos, IX, 1004-794. — Christus est filius Dei et verus Deus, VI, 127. — Nihil terrenum aut mortale de Christi generatione cogitandum, 129. — Coæternus est Patri filius, 130. — Quæ de filio Dei docent christianæ inscriptiones, exponuntur, V, 325-332. — Christus ut homo non filius Dei adoptivus, sed naturalis, VI, 139 et seq. — Filius adoptionis dici non potest, IX, 1005-794. — De genuina Felicis et Elipandi circa Christi filietatem sententia, et de errore in eis proscripto, 1006-796. — Certum est hæresim Felicianam unitati personæ in Christo immediate et formaliter, vel saltem mediate et indirecte fuisse oppositam, 1008-797. — Christus ut homo est filius Dei naturalis, 1012-800. — Et nullo sensu vero et probando filius Dei adoptivus dici potest, 1015-802. — Hæc propositio: Christus secundum humanitatem, seu ratione gratiæ sanctificantis in ejus humanitatem receptæ dici potest filius adoptivus; potest aliquo modo excusari, est tamen in se sumpta temeraria et erronea, 1015-803. — Cum natura humana Christi in se sumpta non sit persona, Christus ratione humanitatis reduplicative consideratus, neque adoptivus, nec naturalis Dei filius dicendus est, 1016-805. — Quo sensu intelligendum sit Christum ut hominem esse filium Dei naturalem, 1017-804. — Christus *ut hic homo*, est naturalis filius Dei, quatenus est filius Dei Patris æternus; nec alio sensu, quæcumque adhibeatur reduplicatio, dici potest filius Dei naturalis, 1020-806. — Solv. objectiones, 1023-809. — Ratione humanitatis suæ Christus est filius hominis, filius B. Mariæ Virginis, 1021-807. — Christus ratione humanitatis suæ in se præcise sumptæ, aut etiam humanitatis suæ ut unitæ Verbo, si humanitas in recto spectetur et Verbum solum in obliquo, non est filius Dei. 1021-807

De variis Filii Dei nominibus, VIII, 613. — Ex quarum rerum cognitione Verbum procedat, 615. — Verbum divinum procedit ex cognitione divinæ essentiæ et attributorum ipsius absolutorum. — Verbum præterea procedit ex cognitione Patris, seu ex ea notitia quam de se ipso habet Pater, 616. — Verbum procedit etiam ex cognitione sui ipsius ac Spiritus sancti, 617. — Verbum procedit ex cognitione rerum possibilium, 619. — Verbum procedit etiam ex cognitione futurorum. 620

De nova filiatione divina ab Harduino et Berruyero inventa et sanctissimæ Christi humanitati Verbo filio Dei æterno hypostatice unitæ ab iis attributa, IX, 1027-811. — Error Harduini et Berruyeri in se spectatus exponitur, 1028-812. — Berruyerus multis in locis secunda et tertia parte historiæ populi Dei, asserere non dubitat Jesum Christum esse filium Dei propter unionem humanitatis suæ hypostaticam cum persona una divina, 1035-818. — Error Harduini et Berruyeri circa filiationem divinam humanitati Christi ab eis attributam, relative ad Scripturarum interpretationem spectatus, exponitur, 1036-819. — Idem error relative ad traditionem consideratus explicatur. 1045-826

Novum Harduini et Berruyerii dogma de Christi humanitate per unionem facta in tempore filio Dei, confutatur, 1059-837. — *Conclusio prima.* Neque Jesus Christus dici potest in recto sanctissima ejus humanitas personæ uni divinæ hypostatice unita in personæ unitatem; neque juxta hanc spuriam Jesu Christi notionem intelligenda sunt quæcumque enuntiantur de Jesu Christo in Scripturis, 1060-838. — *Conclusio secunda.* Sanctissima Christi humanitas personæ uni divinæ substantialiter et hypostatice conjuncta in personæ unitatem, dici nequit in recto naturalis filius Dei unius et veri in tribus personis subsistentis, agentis ad extra, et per actionem transeuntem et liberam unientem humanitatem Christi primo conceptionis suæ instanti cum persona una divina, 1068-844. — *Conclusio tertia.* Jesus Christus ex eo quod ejus humanitas sanctissima personæ uni divinæ in personæ unitatem hypostatice conjuncta sit, non idcirco dicendus est naturalis filius Dei in tribus personis, subsistentis, seu non idcirco dici potest Deo in tribus personis subsistenti filius naturalis ex semine David. 1077-852

Idem dogma novum de Christi humanitate, propter unionem, filio Dei, quantum ad appendices præcipuas consideratur et refellitur, 1083-857. — De pravo sensu, quo juxta Harduinum et Berruyerum Jesus Christus est et in Scripturis dicitur Deus, æqualis Deo, creator, etc., 1084-857. — *Conclusio.* Vi unionis hypostaticæ Christus aut ejus humanitas non sunt nec dici possunt Deus, aut Deus verus, Deus super omnia, æqualis Deo. 1086-859

De pravo sensu, quo, secundum Berruyerum et magistrum, Christus revera est et in Scripturis dicitur Dominus, salvator, mediator, etc., etc. 1091-863

Expenditur et refellitur appendix tertia novi dogmatis, nempe naturam Christi humanam, in actibus per illam elicitis, minime regi a Verbo. 1100-870

De appendice quarta novi dogmatis, nempe cum Christus et Apostoli de filio Dei sermonem habuerunt, eos intelligendos esse in recto de humanitate Christi sanctissima personæ uni divinæ unita in unitatem personæ, et per hanc unionem naturali filio Dei facta in tempore, Dei, inquiunt, in tribus personis subsistentis. 1103-872

Appendix quinta: Eadem est juxta Berruyerum significatio vocis Filii in forma Baptismi. 1103-873

Appendix sexta: In clausulis orationum Ecclesiæ, in verbis signum crucis comitantibus; uno verbo, in omni cultus christiani exercitio, vox Filius significat in recto humanitatem Christi personæ uni divinæ unitam in personæ unitatem. 1104-873

Appendix ultima: Juxta Berruyerum dogma ejus novum fide certum est, et ejus fidei necessitas tanta est, quanta necessitas fidei in Trinitatem, in Incarnationem Verbi et ejus æternam generationem. 1104-874

Ostenditur quam inania sint quæ Berruyerus ad stabi-

Aaron, 1338. — De Christi genealogia, 1338. — Conciliantur inter se binæ Christi genealogiæ, 1339. — Vid. GENEALOGIA.

De nativitate Christi secundum se considerata, VIII, 1349. — Tribuendæ sunt Christo duæ nativitates, quia nativitas et omnis generatio comparatur ad naturam sicut motus ad terminum, et motus diversificatur secundum diversitatem terminorum, 1349. — Sunt in Christo duæ filiationes, sicut sunt duæ nativitates: una æterna, altera temporalis, cum hoc discrimine, quod relatio filiationis temporalis in Christo non sit realis, sed rationis tantum, 1350. — De loco Christi nascentis, 1353 et seq. — De tempore Christi nascentis, 1057 et seq. — Vid. NATIVITAS.

De manifestatione Christi nati. Non debuit nativitas Christi communiter et promiscue omnibus manifestari, quia si fuisset omnibus manifestata, Christus non habuisset persecutores et crucifixores, VIII, 1358. — Debuit tamen aliquibus manifestari nativitas Christi, 1359. — Convenienter fuerunt electi illi quibus Christi nativitas est manifestata, 1359. — Christi nativitas Pastoribus ab angelis nuntiata fuit, juxta S. Hieron, ad turrim Eder, seu *gregis*, inter Bethlehem et Jerusalem, a Bethlehem mille passibus, 1359. — Non decebat quod Christus per seipsum manifestaret suam nativitatem, quia id derogaret fidei humanitatis, et voluit nasci nobis similis, omnibus infantiæ infirmitatibus obnoxius, 1359. — Convenientissima fuerunt media quæ divina sapientia assumpsit, ut Christi nativitatem manifestaret, 1360. — Convenienti ordine manifestata est Christi nativitas, 1360. — Fructus ex Christi incarnatione et nativitate colligendi. Mysteriorum istorum commemoratione ad gratiarum actionem excitari imprimis debemus, siquidem ea propter nos filius Dei operatus est, VI, 172. — His mysteriis ad amorem Dei vehementer accendi debemus, 174. — Imitari debemus virtutes quarum nobis exemplum dedit filius Dei in nativitate sua, humanitatem imprimis, paupertatem, carnis mortificationem. 175

De Magis Christi nascentis adoratoribus, VIII, 1360. — De Christi circumcisione. Christum fuisse circumcisum fides est Ecclesiæ, 1368. — De fuga in Ægyptum, 1378. — S. Joseph cum Maria et divina prole profectus est de Nazareth paulo post purificationem B. Virginis et oblationem Jesu in templo, 1379. — Quid fuga opus? 1379. — Cur in Ægyptum potius quam in aliam regionem, 1380. — Sacra familia commorata est in Ægypto non novem, aut septem, aut quinque, aut tribus annis, sed anno necdum integro, 1381. — Baronius ad annum Christi primum duo miracula narrat patrata, ingrediente Jesu in Ægyptum, videlicet incurvationem arboris quæ dicebatur *persis* vel *persea*, et commotionem ac concussionem simulacrorum, 1381. — Hæc duo miracula non ut certo vera, sed ut probabilia facta sustinemus, 1382, et seq. — De cæde infantium et vitæ Christi instituto ad suum baptisma, 1383. — Herodes cædem infantium edixit non biennio post nativitatem Christi, sed statim post purificationem et fugam in Ægyptum, 1385. — Numerus infantium occisorum est incertus, 1386. — Christus usque ad suum baptisma exercuit cum S. Josepho artem fabrilem, qua posset suæ et parentum inopiæ succurrere, atque humilitatis ac modestiæ exemplum præberet, 1386. — Quam artem fabrilem exercuit an ferrariam, an lignariam? Libanio ethnico petenti: *quid agit nunc fabri filius*, ludimagister Christianus respondit: *Juliano tuo feretrum fabricatur*. 1387

De modo conversationis Christi. Humana faciei et corporis Christi forma non fuit insigniter venusta, neque insigniter deformis, sed mediocriter pulchra, VIII, 1392 et seq. — Christus non debuit vitam solitariam agere, sed debuit conversari cum hominibus, 1393. — Non debuit austeram vitam eligere, 1395. — Christus in sua conversatione exemplum perfectionis dedit in omnibus quæ per se pertinent ad salutem, 1396. — Christum decuit in hoc mundo pauperem vitam ducere, 1396. — Quamvis Christus non esset legi subjectus, convenienter tamen illam servavit: 1° ut legem approbaret; 2° ut eam observando in seipso consummaret et terminaret, ostendens quod ad ipsum erat ordinata; 3° ut Judæis occasionem calumniandi subtraheret; 4° ut homines a servitute legis liberaret, 1398. — De Christo baptizato. Conveniens fuit Christum baptizari a Joanne, 1389. — Christus baptizatus est anno ætatis suæ circiter trigesimo, 1389. — Baptizatus fuit in Jordane prope Bethaniam, 1390. — Prodigia, scilicet apertio cœlorum, descensus columbæ et vox Patris audita, non contigerunt dum actualiter baptizaretur Christus, sed ipso baptizato et orante, 1391. — Aperti sunt cœli, non siderei et proprie dicti, sed suprema aeris regio cœlis propinqua, quæ in scripturis sæpe cœlum appellatur, quatenus dum ejus partes aliquæ hinc inde condensantur, medio aere manente rariore, hiatus apparet, ex quo columba descendere cerneretur, et vox Patris audiretur, 1391. — Columba non fuit verum animal, sed columbæ similitudo, visibiliter ostensa in aliquâ materia ad hoc præparata, 1391. — Christo baptizato convenienter vox Patris filium protestantis audita est, 1391. — Vox non fuit vera et naturalis; fuit tamen sonus sensibilis et articulatus, a Joanne et ab astantibus auditus, 1392. — Hæc vox Patri attribuitur, 1392. — De tentatione Christi in deserto, 1399. — Conveniens fuit Christum tentari: 1° propter nostram cautelam, ut nullus, quantumvis sanctus, se æstimet securum et immunem a tentatione; 2° propter exemplum, ut scilicet nos instrueret qualiter tentationes diaboli vincamus; 3° ut fiduciam præberet recurrendi in tentationibus ad ipsum, qui sicut nos fuit tentatus, 1399 — Tres tentationes visibiles nonnisi post jejunium quadraginta dierum factæ sunt, 1399. — Nihil obstat quominus Christum diabolus, licet non visibilis, aliis modis tentaverit, durante jejunio, 1400. — Utrum diabolus portaverit Christum super pinnaculum templi, an tantum duxerit, problema est, 1400. — Diabolus Christo in monte constituto omnia regna mundi ostendit digito, exponens eorum magnificentiam. 1400

De doctrina Christi, VIII, 1400. — Conveniens fuit prædicationem Christi tam per ipsum quam per apostolos a principio solis Judæis exhiberi, 1401. — Christus omnia publice docuit, 1401. — Christus doctrinam suam scripto non tradidit, 1402. — Epistola Abgari ad Jesum, 1402. — Epistola Jesu ad Abgarum, 1403. — Istæ duæ epistolæ videntur apocryphæ, 1403 et seq. — De miraculis Christi, 1405. — Conveniens fuit ut Christus faceret miracula, 1406. — Non erat conveniens ut Christus per se visibiliter agens operaretur miracula ante perfectam ætatem: consequenter primum miraculum quod visibiliter agens operatus est, fuit conversio aquæ in vinum in Cana Galilææ, 1406. — Christi miracula sufficienter probant ejus divinitatem, si considerentur: 1° Secundum speciem; 2° quantum ad modum; 3° quantum ad finem, 1406, 1407. — Christus convenienter fecit miracula 1° circa substantias spirituales, ejiciendo dæmones e corporibus; ut ostenderet dæmonum potestatem ab hominibus in eum credituris excludendam; 2° circa cœlestia corpora, ut contigit tempore passionis, ut ostenderet se esse Deum qui solus potest immutare cœlestia corpora; 3° circa homines, ut ostenderet se esse omnium universalem et spiritualem salvatorem; 4° circa creaturas irrationales, ut ostenderet omnia esse sibi subjecta. 1407

Christus transfiguratur, 1407. — Transfiguratio non idem in scripturis sacris ac in scriptis profanis significat, 1408. — Claritas corporis Christi transfigurati fuit claritas gloriæ, 1408. — In eo posita fuit transfiguratio Christi, quod manente omnino immutata corporis et faciei substantia et figura, splendorem clarissimum ad instar solis emiserit, 1407. — Convenienter Christus fuit transfiguratus, 1408. — Convenienter inducti sunt testes transfigurationis, tum ex hominibus qui præcesserunt Christum, tum ex his qui eum secuti sunt, 1408. — Ex præcedentibus convenienter inducti sunt testes Moyses et Elias, Petrus, Joannes et Jacobus, 1409. — Illis prohibuit nuntiare quod viderant ante suam resurrectionem, ne vel audientibus incredibile videretur, vel a populo impediretur passio Christi, 1409. — Communis opinio est, Christum fuisse transfiguratum in monte Thabor, qui est mons excelsus in Galilæa, 1409.

De passione Christi. Non fuit simpliciter et absolute necessarium Christum pati, poterat enim Deus, apud quem non est impossibile omne verbum, alio modo salvare hominem. Erat tamen necessarium secundum quid, scilicet ex suppositione finis et ordinationis divinæ, VIII, 1410. — Convenientissimum fuit Christum pati ad liberationem generis humani, 1410. — Certum est Christum non sustinuisse omnes passionum species quæ ab hominibus inferri possunt; non enim fuit igne combustus, nec gladio percussus. Sustinuit tamen omnes passiones quantum ad genus, id est ab omni hominum genere, in omni bono humano, in omnibus membris, et in omnibus sensibus corporis, 1411. — Christus passus est non corpore solum, sed etiam anima, quam quoad inferiorem partem, humanorum affectuum perpessionibus tradidit, VI, 178. — Si considerentur simul omnes causæ doloris Christi, ejus dolor fuit intensive major omnibus doloribus præsentis vitæ, VIII, 1412. — Acerbissimam fuisse Christi passionem multa probant. Et primo quidem interiorem animi dolorem fuisse gravissimum, colligitur ex illius causa, VI, 179. — Corporis etiam dolores acerbissimi fuere: nulla enim fuit corporis Christi pars, quæ gravissimas pœnas non senserit, 180. — Christi dolores acerbissimi vaticiniis, prophetarum, prædicti sunt, 181. — Variæ passionis Christi circumstantiæ breviter expenduntur, VIII, 1413. — *Vide* PASSIO. — De causa efficiente passionis Christi. Persecutores Christi fuerunt causa directa mortis. Christus autem fuit causa indirecta suæ mortis, quatenus vim illatam suo corpori non impedivit, sed acceptavit,

Circa resurrectionem duo erant discipulis declaranda : 1° Ipsa veritas resurrectionis; 2° gloria resurgentis, 1459. — Decem Christi apparitiones quinque ipsa die resurrectionis, aliæ postea ab evangelistis referuntur. 1460
Extra tempus harum decem apparitionum verisimiliter Christus fuit aliquando cum matre sua, aliquando cum patribus quos æterna beatitudine donaverat; certo autem aliquando cum discipulis, 1460. — Nam plures aliæ factæ sunt apparitiones. 1461

Thomas non tantum vidit, sed etiam tetigit vulnera Christi : de cæteris apostolis incertum est, 1458. — Quis sensus horum verborum Christi ad Magdalenam *noli me me tangere; nondum enim ascendi ad Patrem*, 1461. — Magdalena et aliæ mulieres ad sepulcrum bis accesserunt. 1461

De veritate resurrectionis Christi, VI, 245, 245. — Christum tertia die a morte sua resurrexisse indubitata fides est sæpe in S. Scripturis asserta, VIII, 1449. — Christus variis testimoniis et argumentis, seu signis sensibilibus sufficienter probavit veritatem suæ resurrectionis, 1461. — Veritas resurrectionis invictissime probatur testimonio apostolorum, 1462 et seq. — Evangelistarum narrationes variæ. S. Joannes, III, 44. — S. Matthæus, 46. — S. Marcus, 48. — S. Lucas, 49. — Prima epistola ad Corinthios. — Actus apostolorum, 51. — series eventuum die resurrectionis, 52. — Historia resurrectionis Christi est ex omni parte certissima. Primo, omnes habet notas internas veræ historiæ, 54. — Secundo, exhibet apostolos et reliquos discipulos in eo mentis statu, in quo naturaliter esse debebant, 55 et seq. — Fabula a Judæis inventa ad refellendam resurrectionis Christi historiam omnes habet notas vanitatis. Testes adducit dormientes 57, 58.—Resurrectio in eventuum certissimorum concatenatione annulus plane necessariūs est, 59. — Historia resurrectionis Christi vana supponi non potest sine incredibili stultitia, id est, sine suppositione arbitraria plurimarum rerum absurdarum et impossibilium, 59. — Hæc omnia multo magis vera sunt de apparitionibus Christi, 60. — Solvitur objectio Deistarum. 61

Historia resurrectionis Christi non est fabula communi consilio a Christi discipuli conficta. 63

Resurrectio Christi plurimorum testium auctoritate comprobatur, IX, 478-380. — Illi testes non fuerunt decepti, 479-380. — Noluerunt decipere, 480-381. — Alterum argumentum : Apostoli Christi corpus non sustulerunt, 480-381. — Objectio solvitur, 482-383. — Circa factum resurrectionis Christi præsertim consulenda sunt duo opera : *Les témoins de la résurrection de Jésus-Christ, examinés et jugés selon les règles du barreau, par Sherlock ; Observations sur l'histoire et sur les preuves de la résurrection de Jésus-Christ, par le chevalier West.* III, 62 in nota.

Resurrectionis Christi fructus. Primus fructus, Christi resurrectio corporis resurrectionem nobis peperit. VI, 254

Christus non liberavit nos a necessitate moriendi, sed a necessitate permanendi in morte,ob hoc dicitur habere mortis imperium, et mortem moriendo vicisse, VIII, 1444. — Secundus fructus resurrectionis Christi est resurrectio animarum nostrarum, VI, 254 et seq.—*Vid* Resurrectio spiritualis. — Resurrectio Christi est causa resurrectionis nostrorum corporum et nostrarum animarum, efficiens, instrumentalis, et exemplaris. VIII, 1465

De Ascensione Christi secundum se, VIII, 1465. — Mysterii fides explicatur, VI, 258.—Conveniens fuit Christum ascendere in cœlum, VIII, 1465. — Christus convenienter ascendit in cœlum post quadraginta dies a resurrectione, 1466. — Christus ascendit propria virtute. 1° Divina, quia est verus Deus; 2° virtute animæ moventis, prout vult corpus glorificatum et dote agilitatis præditum, 1466. — Probabile est Christum sic ascendisse super omnes cœlos, ut pedibus contingat convexum supremi cœli et totus sit extra cœlos, 1466. — Ad minus æque probabile est Christum ascendisse tantum ad supremam partem cœli empyrei et totum in eo esse, 1467. — Christus ascendit in cœlum quinta maii, quæ hoc anno incidit in feriam quintam, 1468. —Probabile est Christum ascendisse in cœlum circa meridiem seu paulo post, 1468. — Christus ascendit in cœlum ex monte Oliveti. Christum in monte impressisse terræ vestigia pedum constanter permanentia, et templum ibi ab Helena Constantini matre extructum nunquam potuisse contegi testantur gravissimi auctores, 1468. — Probabilius est ascendenti Christo præter Apostolos adfuisse B. Virginem Mariam, et ejus cognatos cum aliis mulieribus, 1468.—Credimus Christum *sedere ad dexteram Patris*, quo nomine gloriæ et potestatis æqualitas significatur, VI, 259. — Sedere ad dexteram Patris convenit Christo qua Deo et qua homini, diverso tamen modo, VIII, 1469. — De Patre dici non potest quod sedeat ad dexteram Filii et Spiritus sancti, nec de Filio quod sedeat ad dexteram Spiritus sancti. Sedere ad dexteram Patris, est proprium Christo qua homini, 1469.— Ascensionis Christi causæ, 1465.—Primo, corpori Christi immortalitatis gloria donato, non terrenæ habitationis locus, sed cœli domicilium conveniebat, VI, 260. — Secundo, Christus in cœlos ascendit, ut regnum suum non esse ex hoc mundo demonstraret, 261.—Tertio, ut nos illuc reveheret, ac Deo Patri naturæ nostræ primitias offerret, 261. — Quarto, ut omnia quæ de ipso in lege et prophetis scripta erant, adimpleret, 262.—Quinto, ut iter nobis pararet, 263. — Sexto, ut ea quæ a l salutem nostram pertinent, curaret, 263 et seq. — Septimo, Christus in cœlum ascendit, ut nos eum ascendentem mente et desiderio prosequeremur, 265.—Ascensionis Christi fructus et utilitates sunt augmentum fidei, spei et charitatis; missio Spiritus sancti; apertio regni cœlorum, officium advocati quod Christus pro nobis erga Patrem exercet; manifestatio suæ supremæ potestatis, ut adimpletionis prophetiarum, et munificentiæ in omnes homines, VIII, 1467. — Ipse Christi in cœlos ascensu longe majores utilitates nobis peperit, quam ejus sensibilis præsentia peperisset, VI, 266. — 1° Christi ascensione gloriosa, fidei nostræ merito maximus cumulus accessit, 267.—2° Christi in cœlo ascensio spem in cordibus nostris confirmat, 269. — 3° Christus in cœlum ascendens amorem nostrum ad cœlum rapuit, et corda nostra divino Spiritu inflammavit, 270. — Hæc dona sunt, quæ Christus ascendens in altum dedit hominibus : fides, spes, charitas per Spiritum sanctum in eorum cordibus diffusa. 272

Acta est Epistola quæ nunc apud nos circumferuntur sub nomine Pilati ad Tiberium de gestis et miraculis Christi, apocrypha sunt et falsa, VIII, 1474. — Probabilissimum est Pilatum nuntiasse Tiberio Cæsari gesta et miracula Christi, ejus mortem et resurrectionem, atque inde Tiberium tentasse apotheosim Christi apud senatum Romanum, 1474 et seq., III, 58. — Christus venturus est judicare vivos et mortuos, VI, 273.—Judicabit Christus, non solum ut Deus, sed ut homo. Veniet cum potestate magna judicaturus, quia cum humilitate magna judicatus, 280 et seq. — Circumstantias hujus adventus et judicii graphice depingunt sacræ litteræ. 1068

De divina Christi missione. 1° Christi missionem certam faciunt ejus miracula, quæ sine Deo esse non potuerunt, III, 29. — Christus omnem suam auctoritatem posuit in miraculis, quibus fidem dederunt apostoli et christiani, 30. — Inde certo constat illa prodigia a Christo patrata fuisse, 32 et seq. — Alia argumenta ad eamdem conclusionem du cunt, 34 et seq. — Objectio solvitur. Antiquitas non tollit omnem factorum certitudinem, 36.—Historici profani et Judæi, evangelistarum narrationem confirmant in iis omnibus partibus quæ ad eorum propositum pertinebant, 39. —Vanissima est ratio ducta ex crudelitate Judæorum et paganorum in Christianos, 39. — Suspiciones fraudis et fanatismi carent omni fundamento, 41. — Ultima in objectione allata ratio ex comparatione miraculorum Christi cum prodigiis ethnicorum est omnium ineptissima, 43 ; IX, 461 et seq.-366. — 2° Christi missionem divinam probat ejusdem resurrectio, III, 43 et seq.; IX, 478 et seq.-379. — 3° Christum a Deo esse missum plurima vaticinia evincunt, 491. — Christum divino Spiritu plenum vaticinia plura ostendunt, III, 189. — Christus plura prædixit quæ ad seipsum pertinebant, 189. — Multa quæ ad suos discipulos attinebant, 190. — Fata judaicæ gentis accuratissime descripsit, 190.—Templi excidium prædixit Christus, 192.— Signa excidium præcedentia prædixit, 193. — Modum et circumstantias excidii graphice depingit, 193. — Quæ cladem sequi debebant non minus accurate prænuntiavit, 194. — Reipublicæ christianæ fata Christus prædixit, 195. — Vaticinia ante eventum scripta fuerunt, nec potuerunt sagacitate humana prævideri, 196. — 4° Christus in ea fuit vitæ conditione, tantisque enituit virtutibus, ut vanitatis in eum nulla suspicio cadere possit, dignusque fuit, cui propter ipsam sanctitatem fides haberetur, 198. — Fallere non potuit, 198. — Fallere non voluit, 199. — Christus nihil egit a sua dignitate alienum ejiciendo vendentes et ementes in templo, 211 ; — nec in ficus maledictione quæ erat actio typica. 212

5° Divinam Christi missionem probant miracula ab apostolis et eorum discipulis patrata, IX, 483-384; III, 220 et seq.

6° Christum esse a Deo missum ex ejus religionis propagatione ostenditur, IX, 485-385. — Religio Christi late per orbem et velocissime propagata est, 485-385. — Ope quorumdam hominum simplicium omni auxilio humano destitutorum christiana sic propagata est religio, 486-386. — Religio Christi eorum quibus annuntiabatur affectibus erat contraria, 486-386. — Omni genere hostium impugnabatur, 487-387. — Ergo erat opus divinum. 488-387

pietatis, *carnis seu sensualitatis*, 434. — Varia sunt theologorum placita circa mortem Christi. Prima sententia eorum est qui existimant Christum dici posse mortuum pro omnibus, ac omnium redemptorem, variis de causis. Non excludit omnem errorem, 436. — Secunda sententia asserit Christum dici posse mortuum pro omnibus, non solum propter sufficientiam pretii, sed etiam quia voluntate *sensualitatis* omnium salutem desideravit, sicut sibi ipsi vitam concupivit, 437. — Tertia sententia eorum est qui contendunt Christum voluisse omnium hominum salutem, non solum voluntate *sensualitatis*, sed etiam voluntate naturæ, 437. — Quarta sententia eorum est qui censent Christum omnium et singulorum salutem vere voluisse, non solum voluntate sensualitatis et naturæ, sed etiam voluntate rationis, ut ratio est, 437. — Quinta sententia eorum est qui distinguunt inter mortem et orationem Christi, 438. — Sexta sententia est Vasquesii, 439. — Septima docet Christum pro omnibus ac singulis mortuum esse, non solum sufficientia pretii, sed etiam vere et proprie sufficientia voluntatis, ita ut eo animo eaque intentione mortem suam Patri æterno obtulerit, ut omnibus ac singulis prodesset, ipsisque mereretur gratias quibus salutem relative ad suam actualem concupiscentiam consequi possent, 439. — De fide est Christum pro aliquorum aliorum quam prædestinatorum æterna salute mortuum fuisse, non solum sufficientia pretii oblati, sed etiam voluntate offerentis, ita ut ipsis mereretur gratias ad salutem vere ac relative sufficientes, 445.— Probatur, 1° ex Scripturis; 2° ex conciliis, 445. — Probatur, 3° ex summis pontificibus, Innoc. X, et Alex. VII, 447. — Probatur, 4° ex SS. patribus, 447. — Probatur, 5° ex clero gallicano, 449. — Prob., 6° ex momentis theologicis. Primum petitur ex certitudine fidei divinæ, 450. –Secundum momentum ducitur ex firmitate spei christianæ, quæ stare non potest si Christus pro salute electorum dumtaxat sanguinem suum effudit, 451. — Tertium momentum desumitur ex necessitate divinæ charitatis, quæ læditur si mors Christi pro salute electorum dumtaxat oblata sit, 458. — Quartum momentum eruitur ex miris dotibus et prærogativis quibus baptizati exornantur, 453. — Quintum momentum colligitur ex promissionibus quæ nomine Christi in baptismatis administratione a sacris Ecclesiæ ministris solemniter fiunt iis qui ad baptismum accedunt, 454. — Probatur, 7° ex mox dicendis, 455. — De fide est Christum pro fidelium salute sanguinem fudisse, adeo ut ipsorum culpa sit, si non salventur, 455. — Christus pro omnium ac singulorum hominum æterna salute mortuus est, non solum sufficientia pretii oblati, sed etiam sufficientia voluntatis offerentis; ac proinde eo animo eaque intentione sanguinis sui pretium Deo Patri obtulit ut gratias mereretur quibus omnes possent vere ac relative æternam salutem consequi, 471. — Probatur, 1° ex Scripturis, 471. — 2° ex conciliis; 3° ex SS. Patribus maxime latinis; Græcos enim liberaliter nobis dimittit Jansenius, 473 et seq. — Probatur, 4° ex constanti omnium scholarum consensu, 478 et seq. — Probatur, 5° ex momentis theologicis. Primum momentum petitur ex necessitate fidei quam in symbolo profitemur, 483. — Secundum momentum desumitur ex certitudine spei christianæ, 484. — Tertium momentum petitur ex necessitate charitatis quæ omnium virtutum est princeps; quippe tenemur amare Christum tamquam salutis nostræ causa crucifixum, 485. — Christus ex voluntate absoluta, consequente et efficaci mortuus est pro æterna salute suorum electorum prædestinatorum, impertiendo illis auxilia non tantum sufficientia, quibus æternam salutem consequi possint, sed et efficacia cum quibus æternam salutem certo et infallibiliter consequantur, 486. — Solvuntur objectiones, 532-544. — Sanguis meus qui pro *multis* effundetur, *multis* ubi ponitur pro omnibus, 532. — Christus etiam pro impiis mortuus est, I, 1266-999. — Christus saltem aliquem gratiæ gradum Angelis bonis meruit, IX, 928-734. — Christus est angelorum caput, sed non constat an eorum sit proprie salvator, I, 324-253. — Pro dæmonibus olim non affixus est cruci. De fide est, IX, 928-734. — Pro dæmonibus aliquando cruci non est affigendus. De fide est, 929-734. — Christus non est mortuus pro hominibus damnatis ut damnatis, adversus Origenistas. De fide est, 929-735. Christus non passus est pro astris, adversus Origenem. 931-736

De perfectione Christi hominis ratione intellectus, seu de scientia Christo concessa, IX, 932-737. — Controversia est de scientia excludente præsertim ignorantiam positivam, 933-737. — Circa quæstionem errarunt gnostici, Valentiniani, Nestorius, quidam Eutychiani, Lutherus, Calvinus, 933, 934-738. — In Christo fuit a primo ortu perfecta omnium scientia, adeo ut ei nec error, nec incertitudo aut dubitatio, nec ulla vera et positiva ignorantia, nec profectus sapientiæ et scientiæ attribui possit. Adversus Theodorum Mopsuestenum, 934 et seq.-739. — Solvuntur objectiones, 939 et seq.-742. — Christus ultimi judicii diem ignoravit ut Dei legatus et internuntius, non ut homo Deus, ut judex vivorum et mortuorum, 939-742. — Triplici sensu Christus dici potest *profecisse sapientia, et ætate, et gratia*, 940-743. — A seipsa natura humana ignorans est, et in Christo ignorare dici potuit, 945-746. — De objecto scientiæ Christi, 946-748. — Anima Christi a primo ortu suo Deum vidit intuitive, et quidem clarius quacumque alia creatura; sed non comprehensive, 948 et seq.-749. — Damnata fuit in concilio Basiliensi V hæc propositio: *Anima Christi videt Deum tam clare et intente quam Deus videt seipsum*, 950-751. — Anima Christi finita est, 950-751. — De fide non est Christum tempore suæ vitæ mortalis visione Dei intuitiva secundum animam esse potitum, 950-751. — Animæ Christi concessa est ab ortu cognitio omnium præsentium, præteritorum et per totam æternitatem futurorum, 950-751, 752. — Non vero omnium possibilium, 951-752.—De speciebus scientiæ Christi. Triplex est in Christo scientia, beata, quæ est visio Dei beatifica; infusa quam a Deo infusione accepit; acquisita, seu experimentalis, qua Christus novo modo cognoscit multa quæ jam per scientiam infusam cognoscebat. 952-752

Quæstio de visione animæ Christi, I, 867-684. — Argumenta eorum qui negant animam Christi statim ab initio creationis suæ Deum clare vidisse, 867-684. — Eadem argumenta confutantur, 880 et seq.-695. — Omnes theologi definiunt: Christum ab instanti conceptionis Dei essentiam vidisse. Quæ conclusio, licet sola theologorum auctoritate probaretur, satis firma habenda esset, 869-686. — 1° Enim anima Christi erat undecumque perfecta, omnibus omnino numeris absoluta; proinde ab utero Deum facie ad faciem videbat, 869-686. — 2° Major erat unio animæ Christi cum verbo, quam unio beatorum; plenius ergo et perfectius cognoscebat Deum, 870-686. — 3° In Christo erat plenitudo scientiæ et veritatis; ergo non fides, sed visio, 873-689. — 4° A principio Christi voluntas perfecte Deum amabat ex gratia perfecta, et perfecte cognoscebat ex perfecta veritate, 874-690. — 5° Ex sanctis Patribus probatur Verbum carnem factum ab initio perfectum fuisse, et ideo ab initio beata Dei visione donatum. 879-693

De perfectione humanitatis Christi quantum ad voluntatem consideratæ. 1° De gratiis Christo homini concessis, IX, 952-753. — Christus habuit gratiam habitualem et actualem, sine imperfectionibus quas in nobis gratia habitualis supponit, 953-753. — Omnibus gratiis gratis datis potitus est Christus ut homo, 953-754. — Gratia in Christo ut homini non fuit infinita. 953-754. — Christus ut homo fuit saltem causa moralis miraculorum quæ patravit, 954-754. — Christus ut homo dicendus causa physica miraculi in eorum systema qui causas physicas volunt esse dumtaxat causas occasionales a Deo institutas, 954-754. — Christus in miracula magis influxit quam causæ occasionales in effectus suos influerent, 954-754. — An in systemate eorum qui vim aliquam propriam physicam, a Deo dependentem, causis physicis secundis assignant, Christus ut homo dicendus sit causa physica miraculorum; quæstio certo solvi non potest, 954-755. — Sed pars affirmans probabilior est. 955-755

2° In Christo fuere dona Spiritus sancti iis non mixta imperfectionibus quibuscum in nobis deprehenduntur. 955-755

3° Fuere in Christo omnes virtutes tum infusæ, tum acquisitæ, theologicæ et morales, cum ejus perfectione non pugnantes. 955-756

4° Quæ et quanta fuerit Christi sanctitas, 956-756. — Christus nec peccavit, nec peccare potuit, 956 et seq.-756. — In Christo nullus fuit defectus moralis, 958-758. — Expers fuit peccati et omnium quæ divinæ personæ, infinitæ dignitati et sanctitati non congruunt, VI, 145. — Anima Christi ex hypostatica sui cum verbo unione, id habuit ut peccare non posset, IX, 959-758. — In Christo ad peccandum libertas aut potentia non fuit, 959; 962-759, 760. — Non fuit in Christo peccati fomes, 960-759. — In Christo nulla fuit tentatio intrinseca, 960-759. — Christus ea semper egit quæ perfectissima et Patri magis placita erant. 962-760

5° De libertate Christi, 962-761. — Variæ sententiæ exponuntur, 963 et seq.-761. — Vera et communis theologorum doctrina est Christum circa multa fuisse vere liberum seu immunem a quacumque vera necessitate; ita tamen ut nulla peccandi potentia, nulla contrarietatis libertas ipsi possit tribui, 964-762.—Christus in multis ac præsertim in subeunda morte fuit liber, seu immunis non tantum à coactione, sed etiam a simplici necessitate, 965-763. — Christus liber non fuit circa substantiam præcepti naturalis, nec circa substantiam præcepti divini a quo dispensationem postulare non potuisset, 967-765. — Liber

extranei per matrimonium in familiam assumuntur, 611. — In linea recta cognatio carnalis dirimit matrimonium jure naturæ inter parentes et filios, 424, 611, XIV, 724-572. — Non dirimit in infinitum. Unde infideles, excepto primo gradu, possunt contrahere valide in omnibus aliis, si non prohibeatur legibus suis; et fideles ultra quartum gradum in linea recta ascendentium, vel descendentium, XXV, 424. XIV, 725-573. — In linea collaterali, cognatio carnalis dirimit jure naturæ matrimonium solum in primo gradu, ut inter fratres et sorores. Unde infideles conjuncti in isto gradu, si convertantur, separandi sunt, quando separationem non ægre ferunt, XXV, 424. — Non omnes tamen ea de re conveniunt, 612.—Utraque sententia conciliari potest, 612.—Reliqui collateralis lineæ gradus matrimonium non irritant jure naturæ, 613.—In veteri lege quidam consanguinitatis gradus matrimonium jure positivo dirimebant (*Lev.* XVIII).— Sed lex Mosaica Christianorum matrimonia non afficit, 613.—Contrarium affirmare est hæreticum, 424.—In nova lege nullus gradus a Deo præcepto positivo determinatus fuit, 615. — Quod jus ecclesiasticum attinet, non eadem semper in Ecclesia fuit disciplina, 613, 614. — Ante concilium quartum lateranense, sub Innocente III, cognatio carnalis matrimonium dirimebat ad septimum usque gradum, 615. — Consanguinitas hodie matrimonium dirimit usque ad quartum gradum inclusive, in linea collaterali, 611, 615 — Et in linea recta ascendentium et descendentium, 424. — Non dirimit matrimonium quando contrahentes distant inæqualiter a communi stipite, si remotior distet ultra quartum gradum. Gradus remotior propinquiorem trahit, 424. Jusqu'à quel degré la parenté naturelle a-t-elle été un empêchement de mariage, XX, 1089. — Diversité d'usage sur ce point, 1090 et seq. — Sur quel droit est fondé cet empêchement, 1094.— *Vide* Affinitas. XIV, 728 et seq. - 575

Cognatio spiritualis est propinquitas personarum, jure ecclesiastico introducta, ratione Baptismi vel Confirmationis, XXV, 615. — Hæc propinquitas fundatur in eo quod utrumque sacramentum sit spiritualis quædam generatio seu nativitas minus perfecta in Baptismo, perfecta vero in Confirmatione, 615. — Solus baptizans et susceptores ab una parte, singuli impedimentum contrahunt cum prole baptizata ejusque parentibus ab alia parte. Similiter in Confirmatione, 616; 426. — Cognatio spiritualis contrahitur ex Baptismo domi in necessitate collato, omissis etiam cæremoniis, 616. — Susceptores nullum contrahunt impedimentum inter se, nec cum baptizante, 616. — Qui nomine alterius suscipit infantem non contrahit cognationem, sed ille cujus nomine suscipitur infans. Hinc patet ad contrahendum impedimentum non requiri physicum prolis attactum, ut quidam falso contendunt, 616; 426. — Cognatio contrahitur quando plures duobus patrinis designantur, 426. — Contrahitur ab hæretico baptizante, confirmante et tenente, 427. — Non contrahitur ab infideli etiam catechumeno: qui non est baptizatus, cognationis spiritualis est incapax, 427; 617. — Cognatio spiritualis non oritur ex Baptismo, vel Confirmatione irrita, nec ex iteratione solemni Baptismi in Ecclesia, nec ex Baptismo iterato sub conditione, 425. — Oritur tamen quando quis nondum integre natus valide baptizatur. 426. — Puer cujuscumque ætatis usum rationis ad mortaliter peccandum habens, potest esse legitimus susceptor in Baptismo, vel Confirmatione, et cognationem spiritualem contrahere, 427. — Cognatio spiritualis matrimonium subsequens dirimit, 616. — Quæ matrimonio valide contracto supervenit, illud matrimonium non dirimit; sed qui baptizavit vel tenuit communem prolem non potest debitum conjugale exigere. Tenetur tamen reddere, 616; 428. — Excipitur casus necessitatis, quo nemo alius esset qui prolem rite baptizare posset; item casus ignorantiæ inculpabilis, 616, 617. — Contrahitur tamen cognatio spiritualis quando quis in necessitate prolem suam ex fornicatione natam baptizat, ita ut matrem ducere non possit, 426; 617. — Cognatio spiritualis est difficilis dispensationis, 428. — De la parenté spirituelle, XX, 1094, 1095. — Triplex olim admittebatur cognatio spiritualis paternitas, compaternitas et fraternitas. Fraternitas sublata est per tridentinum conc. Mansit solum paternitas et compaternitas, sed restricta, XXV, 426. — Paternitas contrahitur inter baptizantem et baptizatum, et inter susceptores cum ipso baptizato; compaternitas inter baptizantem cum patre et matre baptizati, et inter parentes carnales baptizati cum patrinis ejusdem. Fraternitas contrahebatur inter prolem baptizantis et susceptorum et prolem baptizati ac etiam fratres ejusdem, 426, XX, 1095. —Cognatio spiritualis jure ecclesiastico oritur a duobus sacramentis, nempe ex administratione vel susceptione Baptismi et Confirmationis, XIV, 734.—Si præcessit matrimonium, impedit contrahendum, et dirimit contractum. Si sequitur, non dirimit vinculum; et quoad actum matrimonii distinguendum est, 734-580. — Per pœnitentiam non contrahitur proprie loquendo spiritualis cognitio, sed quoddam fœdus cognationi spirituali simile, cujus ratione sacerdos tantum peccat pœnitentem carnaliter cognoscens, ac si esset filia sua spiritualis, 736-581. — Sacerdos non potest audire confessionem mulieris cum qua luxuriæ peccatum commisit. 737-582

Cognatio legalis est propinquitas personarum ex adoptione proveniens, 731-577. XXV, 425; 617. — Cognatio legalis est triplex. Prima inter adoptantem et adoptatum ac adoptati descendentes, et est linea recta. Alia est linea transversa inter adoptatum et filios carnales adoptantis. Alia est quasi linea recta per modum affinitatis inter adoptantem et uxorem adoptati, ac vicissim inter adoptatum et uxorem adoptantis, 425. XIV, 733-579. — Prima cognatio et tertia perpetuo matrimonium impediunt, 733-579. — Juxta leges romanas, in prima et tertia linea, impedimentum erat perpetuum, et soluta adoptione perseverabat. In secunda linea impedimentum tantum durabat, quamdiu durabat adoptio, seu quamdiu filii permanebant sub patria potestate, XXV, 425; 617. — An hoc impedimentum ex sola perfecta adoptione oriretur, an etiam ex imperfecta non conveniunt auctores, 618. — Hanc cognationem legalem, cum impedimento juxta leges civiles inde proveniente, recepit et approbavit Ecclesia, 618. — Ratio cur inter illas personas conjugia prohibeantur, 618.— Cognatio legalis dirimit matrimonium subsequens jure humano. Item dirimit sponsalia præcedentia. Sed superveniens matrimonio jam contracto, non impedit petitionem debiti, 425. — Cognatio legalis non oritur inter adoptantem et adoptivi parentes, etc., 425. — Si dubium occurrat an in hoc vel illo casu adsit impedimentum cognationis legalis, ad legum civilium normam controversia est decidenda, 618.— De la parenté légale. XX, 1093

Cognitio triplex distinguitur: *abstractiva*, quæ comparatur non ex rei ipsius contemplatione, sed ex ejus operationibus et effectibus; ad hanc refertur cognitio ex ideis et revelatione. *Intuitiva*, quæ rem speculatur ut in se est et immediate: Hanc speramus in altera vita. *Comprehensiva*, quæ omnes rei alicujus partes et rationes complectitur, II, 205. — Cognitio Dei comprehensiva finitis mentibus non competit, 205. — Sola cognitio abstractiva propria est præsentis status, 205. — Cognitio abstractiva divinæ naturæ, quam habemus in hac mortali conditione, vera est et sincera: seu, ex effectibus naturalibus, ex ideis menti nostræ congenitis, ex creaturarum perfectionibus perfectiones Dei apprehendimus, si non perfecte et quoad modum infinitum, saltem ut in se sunt et quoad speciem, 206. — Cognitio analogica illa est quam rerum contemplatione et cogitatione assequi possumus. Cognitio analogica est revera cognitio. 206, 207

Cognoscitivum principium juris naturæ optimum erit illud, ad quod consequendum omnia dirigantur naturalia præcepta, et a quo certo quodam modo dependeant, XV, 412. — Principium cognoscitivum est propositio sub quâ et ex qua reliqua præcepta comprehendantur et inferantur, 412. Vid. Principium.

Cohabitare conjuges ex jure naturali et divino tenentur, XXV, 428. — Conjuges possunt mutuo consensu esse separati quoad thorum, 428. — Uxor non tenetur cohabitare cum viro habenti concubinam etiam extra propriam domum. 4.8

Collatio modus quo ecclesiasticos magistratus et beneficia adipiscimur, V, 1256. — Alio nomine vocatur provisio, XVIII, 697.—Aliter est beneficii a superiore gratuito facta concessio, 696. — Definitur: Concessio beneficii vacantis ab habente potestatem libere facta, V, 1256. — Per liberam collationem confertur beneficium ecclesiasticum, quando illud solo jure prælati libere, sine prævia capitulari electione, vel præsentatione confertur, XVIII, 696.— Dupliciter differt ab electione, V, 1257. — Collatio certorum beneficiorum pertinet ad summum pontificem, 1257. --Collatio, sive ab episcopo fiat, sive a summo pontifice, sive ab ejus legato aut cardinali, non viva voce, sed scripto fieri debet, 1261. — Pontifex dat bullas quarum aliæ dicuntur *in forma gratiosa*, aliæ *in forma dignum*, aliæ *in forma commissoria*, 1261. — Collatio beneficii nulla est, et ipso jure irrita, si fiat excommunicato excommunicatione majori, vel suspenso, aut interdicto, XVIII, 705. — De collatione per concursus. 701

Collatio gallice *Rapport*, est actus quo unus ex hæredibus ad summam successionis refert ea quæ a donatore accepit, ut illa inter omnes ex æquo dividantur. Omnis hæres veniens ad successionem debet referre cohæredibus quæcumque accepit a defuncto per dispositionem gratuitam inter vivos directe vel indirecte, nisi adsit dispensatio expressa donatoris aut lex aliter statuat, XVI, 596, 597. — Alia voluntate donatoris, alia voluntate legislato-

ris a collatione eximuntur, 597, 598. — Collatio fit duplici modo vel in natura, vel minus accipiendo, 599. — Quibus prosint impensæ a donatorio factæ in rebus collationi obnoxiis, 599.—Quibus imputari debeant deteriorationes factæ in rebus donatis quæ collationi subjacent? 600. — Quinam sint effectus collationis? 600

Collatio seu cœnula, XIV, 1277 et seq. - 1005. — Vid. JEJUNIUM.

Collatio est instructio quæ fit per modum dialogi, per quæstiones, ac responsiones. XXV, 171

COLLATOR est omnium beneficiorum suæ diœceseos episcopus, exceptis apostolicis reservationibus, V, 1257. XVIII, 699. — Summus pontifex, cujus potestas fertur in omnes diœceses, omnia beneficia conferre potest; et ideo sibi merito quorumdam collationes reservavit. 697. V, 1257 et seq.

COLLECTANEUM est collectarium, liber qui collectas ad quævis officia dicenda continet. V, 260

COMES, liber comitis, Lectionum liber. V, 260 et seq.

COMMEATUS, seu salvus conductus, est pactum publicum quo convenitur de justo et perfecto immunitatis præsidio, ad hostis territorium euntibus et redeuntibus præstando. XVI, 77

COMMEMORATIO fidelium defunctorum, die secunda novembris. XV, 370

COMMENDA a verbo commendandi dicta est, XVII, 563. — Commendæ aliæ sunt temporales, aliæ perpetuæ, 564. — Commenda nihil aliud est quam custodia Ecclesiæ alicui commissa, est proprie dictum beneficium in perpetuum collatum. XVIII, 694

COMMENDATORII perpetui obligantur ad horas. Habentur nunc pro veris titularibus, et commenda perpetua æquiparatur beneficio. XVI, 1169

COMMERCIUM definiri potest jus invicem paciscendi, ac res per pacta transferendi aut acquirendi, XVI, 332 — Res in commercio esse dicuntur, in quibus jus aliquod per pacta acquirere aut transferre possumus, 332. — Extra commercium dicuntur res, in quibus hoc fieri non potest, 333. — Eximuntur aliquæ res humano commercio jure naturæ, aliæ jure gentium et civili, 333. — Res naturæ jure exemptæ, sunt: liber homo, res sacræ, res spirituales, item res de se malæ, vel indifferentes quidem, per pactum tamen ad usus malos expetitæ. 333

COMMISSIONIS peccatum est contrarium legi negativæ. XII, 215-172

COMMIXTIO est conjunctio duarum rerum æque principalium ad diversos dominos pertinentium. — Ea conjunctio dicitur commixtio vel confusio, prout res conjunctæ facile, vel non nisi difficillime sunt separabiles. XV, 862

COMMODANS se obligat in primis ad tradendum alteri rem suam, pro tali tempore ac pro tali usu, XIV, 1061-838. — Ejus obligationes. XVI, 629

COMMODATARIUS, se obligat in primis ad rem bene custodiendam, ac illæsam reddendam, ita ut teneatur de levissima culpa, XIV, 1061-838. — Ejus obligationes, XVI, 630. —Si plures eamdem rem in commodato acceperint, omnes tenentur in solidum præstare diversas obligationes. 630

COMMODATUM quasi utentis commodo datum sine pretio, XIV, 1061-838. — Est contractus quo res primo usu non consumptibilis alicui gratis conceditur ad solum usum, cum onere eamdem in natura restituendi post certum temporis spatium, XVI, 629. — Solum differt a locatione, in hoc quod rei usus gratis alteri datur, 629; XIV, 1061-838. — Differt a mutuo, a deposito, a precario. XVI, 629

COMMONITORIUM S. Vincentii Lirinensis, I, 911 et s.-717

COMMUNE. Quod commune est et publicum, ait Plato, id conjungit et consociat; quod privatum, dividit et dissolvit. II, 430

COMMUNICATIO hominum ad invicem est duplex: una quæ fit auctoritate principum; alia fit propria voluntate privatarum personarum. XV, 233

Communicatio idiomatum est mutua. Naturæ divinæ et humanæ ac proprietatum utriusque naturæ de persona Christi prædicatio, VI, 978, *in nota*. — Datur in Christo vera communicatio idiomatum ratione personæ, sed non datur ratione naturarum, sive in abstracto inter naturam divinam et humanam: ideoque natura Christi humana nequit dici ubique præsens, 978. — La communication d'idiomes est une doctrine lumineuse. III, 294

De communicatione idiomatum, IX, 815 et seq.-612. Vid. CHRISTUS.

Communicatio fidelium. Vid. COMMUNIO SANCTORUM.

Communicatio politica duplex est: alia *privata* quæ consistit in commercio civili quod homines inter se privatim exercent simul vivendo, manducando, etc.; alia *publica* et *forensis*, eaque sita est in temporalis publicæ rei gubernatione et omnibus quæ huic annexa sunt, ut agere in judicio, testari, etc. XVII, 153

COMMUNIO est sumptio Eucharistiæ, seu manducatio corporis Christi. Communiter dividitur sumptio Eucharistiæ in spiritualem tantum, sacramentalem tantum, et spiritualem simul ac sacramentalem, XXIII, 506. — Sumptio spiritualis tantum est quæ fit per solum affectum et desiderium sumendi, 506. — Ejus effectus, 507. — Sacramentalis tantum est qua sacramentum reipsa sumitur, sed sine fructu propter obicem, 506; 474. — Sacramentalis simul et spiritualis est qua reipsa accipitur sacramentum cum fructu, 506. — Addi posset quarto sumptio materialis. Non baptizatus qui sumeret Eucharistiam, et baptizatus qui ignorans etiam comederet ut panem communem, non manducarent eam sacramentaliter, sed per accidens, seu materialiter. 506, 507-516

De subjecto capaci ad suscipiendam sacramentaliter Eucharistiam. Communiter docent theologi catechumenum non esse Eucharistiæ capacem, 508. — Requiritur Baptismus ad recipiendam valide Eucharistiam, 508 - 510. — Item dicendum est de amentibus ab infantia ac de infantibus, 510. — Parvulis necessaria non est Eucharistia, 510. — Variæ theologorum sententiæ, 510. — Sententia communis affirmat parvulos esse capaces Eucharistiæ, et recipere posse gratiæ augmentum per Eucharistiam, 510, 511. — Hæc sententia probatur ex usu antiquo Ecclesiæ dandi parvulis Eucharistiam, 511 et seq. — On donnait la communion aux néophytes, tant enfants qu'adultes, aussitôt après le baptême. Cet usage s'est conservé jusqu'au treizième siècle. De là la coutume de mettre sur l'autel l'enfant nouveau baptisé, XX, 142. — Ad effectum sacramenti in parvulis sufficit voluntas Christi instituentis tali modo illud sacramentum, XXIII, 515.— Amentes qui prius usum rationis habuerunt, non solum sunt capaces Eucharistiæ, sed de facto danda est illis in articulo mortis, si prius voluntatem habuerunt eam accipiendi. Communis est sententia, 516.— Dubitatur qualis voluntas debeat præcedere ante amentiam, 517 et seq. — Dubitari potest an sit vere obligatio non dandi Eucharistiam parvulis et perpetuo amentibus qui nunquam habuerunt usum rationis. Ejus modi præceptum Ecclesiæ non invenitur, 520.— Dubitatur qua ætate danda sit adultis Eucharistia, 520. — Regula certa præscribi non potest, 521. — Dubitatur an pueris, qui peccare possunt, et aliunde Eucharistiam nunquam acceperunt, danda sit pro viatico, si sint in mortis periculo, 521. — Verior videtur sententia affirmans, 522. — An dandum sit viaticum, in mortis articulo, quando dubitatur an puer sit doli capax, et discernat sufficienter Eucharistiam ab aliis cibis, 523. — Obligatio non est nec prohibitio, 525. — Adultis qui debilem usum rationis habent non est neganda Eucharistia, 527. — Facile potuit Indis rudibus annua communio differri per aliquod tempus, 529. —In articulo mortis, licite non datur Eucharistia Indis qui non sciunt eam discernere ab aliis cibis, 529, 530. — Indis vero etiam pœnitentibus qui sufficientem sacramenti habent notitiam, lege ecclesiastica prohiberi potuit Eucharistia in mortis articulo justis de causis, 530 et seq.-534

Energumenis, de quibus olim varii fuerunt usus, propter decentiam negabatur communio. Postea data fuit: quæ consuetudo a theologis approbatur, si cætera requisita adsint. 534

In Eucharistiæ dispensatione attendendum est non solum ad suscipientium utilitatem, sed etiam ad ipsius sacramenti reverentiam, propter quam multa videntur omitti quæ aliquam suscipientium utilitatem impediunt, XXIII, 493. — Des dispositions des fidèles pour communier, XX, 292. — Sévérité avec laquelle on punissait dans l'Eglise, et on punit encore à présent chez les Orientaux, les irrévérences qui se commettent contre le sacrement d'Eucharistie, 293.— Triplex est dispositio spiritualis, scilicet status gratiæ, devotio actualis, et confessio sacramentalis, XXIII, 534. — Status gratiæ necessario prærequiritur ad dignam Eucharistiæ sumptionem, 535. — Hæc obligatio non tantæ est nec tam stricta, ut in nullo unquam casu liceat alicui hoc sacramentum sumere cum conscientia peccati mortalis, 535. — Communis et vera sententia affirmat aggravari culpam communionis indignæ ex pluribus et gravioribus peccatis præcedentibus, 536 et seq. — Majus est periculum communicantis indigne cum peccatis luxuriæ, quam cum aliis peccatis mortalibus, 537 - 539. — Explicanda non est in confessione qualitas vel numerus peccatorum præcedentium, cum quorum conscientia aliquis indigne communicat, 540. — Qui accipit Eucharistiam contra præceptum aliquod humanum in peccato mortali, unum tantum committit peccatum, et illam circumstantiam in confessione explicare non tenetur, 541.—Communicare cum uno vel pluribus peccatis venialibus non est peccatum mortale. 543-547

Per peccatum veniale actuale non semper redditur com-

munio ipsa mala aut peccaminosa, 543. — Communio tamen potest reddi mala ex concomitantia peccati venialis actualis, 544, 545. — Accedens cum peccatis venialibus habitualibus non semper peccat per ipsam susceptionem Eucharistiæ, 546. — Aliquando susceptio ipsa sacramenti potest esse peccatum veniale propter defectum debitæ reverentiæ. 545, 546

In communicante actualis devotio non requiritur ad effectum Eucharistiæ. Hæc sententia communis est et omnino vera, XXIII, 548 et seq. — Per actualem quidam devotionem melius disponitur homo, et uberiorem effectum sacramenti accipit; sine ea tamen devotione actuali, dum homo sit in statu gratiæ, datur augmentum ejusdem gratiæ ex opere operato, virtute sacramenti, 548, 552. — Cibus Eucharisticus non requirit in rigore operationem sumentis. In adultis exigit aliquam cooperationem, voluntatem scilicet sumendi illum; quæ voluntas est cooperatio multo magis quam devotio præsens. 554

Confessionem esse necessariam iis qui conscientiam habent peccati mortalis, ut digne accedant ad Eucharistiam, hodie apud omnes catholicos certum est, XXIII, 554. — Illa obligatio non inducta fuit a concilio Tridentino, sed est antiquior, 555 et seq. — Illud præceptum præmittendæ confessionis non est mere ecclesiasticum, sed divinum. Sententia communis est, 559 et seq. — Eucharistia per se non ordinatur ad conferendam primam gratiam; per accidens solum et in aliquo casu eam confert, XV, 1022. — Cum deest copia confessarii, et urget necessitas, licitum est accipere Eucharistiam cum peccato mortali, præmissa contritione, XXIII, 563 et seq. — An qui habet peccatum reservatum debeat confiteri sacerdoti potenti absolvere a non reservatis, an vero possit communicare sine confessione, quasi non habens copiam confessarii, 564 et seq. — In prædicto casu necessitatis, juxta cardinalem de Lugo, pœnitens potest et debet adire confessarium inferiorem, a quo possit absolvi directe a non reservatis, 569. — Si pœnitens ille non haberet alia mortalia non reservata, non teneretur ex præcepto ad confitenda venialia sacerdoti inferiori, ut ab iis directe absolveretur, et indirecte a reservatis, 570. — An urgente necessitate communicandi, habens excommunicationem reservatam possit aut debeat confiteri inferiori qui eum a prædicta excommunicatione solvere non potest, 570 et seq. — De necessitate communicandi requisita ut possit sine confessione prævia id fieri. Ad duo capita reducitur : primum est instantis mortis, si quis, v. g., in mortis articulo non possit confiteri, et possit communicare; in quo casu concedunt omnes posse id fieri, 573 et seq. — Secundum caput est infamiæ, aut detrimenti quod incurritur si homo non communicet, 575. — Quod ut vitetur detrimentum, licita est communio absque confessione, sicut in eodem casu sacerdos celebrare potest, 575. — Quid dicendum sit quando urget præceptum communionis paschalis? Communiter docent theologi posse tunc communionem accipi cum sola contritione, 576. — Aliter dicendum est de communione debita ex voto, aut etiam ex præcepto mere humano, 576. — Quomodo intelligi debeat id quod in præsenti doctores dicere solent, posse accipi communionem sine confessione ratione scandali, 577. — Quando non præmittitur confessio ante communionem, omnino necessaria est contritio perfecta saltem existimata; quam sententiam docent omnes theologi, 577. — Quando qui prius confessus fuerat, et postea recordatur peccati quod in confessione oblitus omiserat, nec potest jam confiteri, cum sit in altari, non est in obligatione novæ contritionis eliciendæ, 579 et seq. — In contrarium tamen est praxis et consensus omnium fidelium, qui etiam post legitimam confessionem non audent communicare, nisi prius confiteantur illa peccata quorum de novo recordantur, 580. — An qui in missa recordatur quod sit in peccato, debeat habere contritionem statim; an vero possit prosequi missam et habere contritionem ante consecrationem vel ante communionem, 583. — Communis et vera sententia negat esse præceptum divinum confitendi statim post communionem quando aliquis absque confessione communicavit, 584. — Eo præcepto confitendi quamprimum non obligantur laici communicantes absque confessione in casu necessitatis, 584. — Verius est comprehendi sacerdotem in die parasceves celebrantem, 585 et seq. — Qui ex mera malitia et culpabiliter celebrat sine confessione, non obligatur illo præcepto Tridentini ad postea quamprimum confitendum, 588. — Comprehendi videntur et qui prius quidem confessus fuerat et absolutus, sed postea recordatur peccati non explicati in confessione; et qui habens casum reservatum confitetur inferiori, et ab eo absolvitur directe a non reservatis, 589. — Fatendum est ergo concilium Trid. obligare voluisse ad quamprimum confitendum omnes sacerdotes qui carentes confessario propter urgentem necessitatem celebrandi id faciunt sine ulla confessione prævia ad quam præmittendam jure divino tenebantur; quæ est confessio integra omnium mortalium quorum memoriam habent ante communionem, 592. — Quid intelligatur per illud *quamprimum*, in verbis concilii, 592 et seq. — Contingere potest quod aliquando obliget illud præceptum sub mortali ad confitendum eadem die. 594

De dispositione corporali ad percipiendam Eucharistiam requisita, quæ reduci solet ad munditiam externam et internam ipsius corporis, et ad jejunium, XXIII, 595. — Quæ munditics exigatur in corpore, præsertim a pollutione et copula, 595 et seq. — Regula universalis dari non potest, quia totum hoc pendet ex variis circumstantiis, quas maturo judicio ponderare debet prudens confessarius, 598.

Regula quæ in hoc puncto constitui potest, tota desumi debet ex gradu reverentiæ huic sacramento debitæ; qui gradus colligendus est ex aliis materiis, in quibus reverentia eadem exercetur, 600. — De copula illicita idem fere dicendum est quod de pollutione mortali, 601. — Regulariter melius erit abstinere post copulam ea die, nisi subsit causa aliqua specialis. 601

De aliis sordibus corporis. — In universum sordes corporeæ secundum se non impediunt a communione, saltem in occulto, 601. — De jejunio requisito ad communionem. — Du temps des apôtres on ne recevait l'Eucharistie qu'après un repas nommé Agape. De l'ordre qui s'observait dans ce repas, XX, 288 *et seq.* — En quel temps on a fait une règle de communier à jeun. L'époque est incertaine, 290. — Certum est prærequiri jejunium in iis qui Eucharistiam accipiunt, quod quidem præceptum ab ipsis apostolorum temporibus initium habuit, XXIII, 602. — Præceptum exigit jejunium naturale. Parvitas materiæ non excusat a peccato gravi, 604. — Ut violetur jejunium naturale requiritur quod aliquid absti inseco sumatur per modum cibi aut potus. Non violat qui abluendo os deglutit gustam aquæ per modum salivæ cui admixta est; nec qui gustendo cibum aut jus aliquid per modum salivæ trajicit, 604. — An reliquiæ cibi manentes inter dentes, si trajiciantur die sequenti, impediant communionem. Omnes fere negant impedire, quia illæ reliquiæ pertinere videntur ad cibum diei præcedentis, 604, 607, 608. — Regula aliqua moralis dari potest. Duo requiruntur ut naturale jejunium violetur. Primum est quod cibus vel potus aliquis sumatur, 605. — Secundum quod sumatur aliquid per actionem quæ sit comestio aut potatio, 607. — Violatur jejunium quando quis noctu mittit in os quidquam ex saccharo, si totum ante mediam noctem non fuit liquefactum, 609. — Dies intra quam debet observari jejunium naturale computatur a puncto mediæ noctis, 610. — Quid dicendum de eo qui dubitet an sit jejunus, 610. — Quid quando sunt plura horologia, 612 et seq. — Dubium incidens de nocte Natalis, quomodo in ea observetur jejunium naturale a cardinale celebrante primam missam post matutinum coram summo pontifice; quæ missa solet tota absolvi ante mediam noctem. 616

De la communion des malades. Ils communiaient quelquefois sous la seule espèce du pain, et d'autres fois sous les deux espèces, suivant les différentes circonstances, XX, 277 *et seq.* — Qui in periculo mortis constitutus accipit Eucharistiam pro viatico, si sit periculum in mora, potest accipere non jejunus. XXIII, 617

Communiter theologi concedunt posse post semel acceptum viaticum iterum intra eamdem ægritudinem dari absque jejunio, 620. — Auctores hujus sententiæ non omnes conveniunt in determinanda distantia quæ debet intercedere ut possit iterum dari communio absque jejunio intra eamdem infirmitatem, 621. — In hac doctorum varietate unica regula firma et secura videtur nobis esse consuetudo fidelium, 621. — An sacerdos non jejunus possit celebrare ad dandum viaticum moribundo, alioquin sine Eucharistia morituro. Probabilior et communior est sententia negans, 622. — An sicut potest propter scandalum vel infamiam vitandam aliquis communicare vel celebrare sine confessione, sic possit etiam sine jejunio. Aliqui volunt ut in neutro casu liceat communicare. Oppositum tamen videtur dicendum, 623. — Facultas communicandi sine jejunio in mortis periculo non limitatur ad ægrotos, sed locum habet in iis etiam qui juste vel injuste interficiendi sunt, vel certe sunt in mortis periculo, nec possunt expectare, ut sequenti die jejuni viaticum accipiant, 623. — Judex non obligatur ad differendam mortem delinquentis, ut cras jejunus communicet, 624. — Infirmus debet, quando commode potest, servare jejunium ante viatici sumptionem. 624

Alii casus in quibus licet sine jejunio Eucharistiam accipere. Primus casus est quando id necessarium est ad perficiendum vel consummandum sacrificium, 624. — Secundus casus est quando post calicis ablutionem sumptam inveniuntur reliquiæ, 625 et seq. — Tertius casus est quoties

est, ante finem decembris, 656. — Qui prævidet sibi futurum impedimentum in Paschate, non tenetur prævenire et communicare ante tempus ab Ecclesia assignatum, 657. — Qui propter futurum impedimentum in Paschate anticipavit bona fide communionem, obligatur ad communicandum in Paschate, si cessaverit impedimentum. Ratio est quia satisfecit quidem præcepto communionis annuæ, non vero præcepto communionis Paschalis, 659. — An qui scienter, vel ignoranter communicavit in Paschate in statu peccati, satisfecerit Ecclesiæ præcepto. Negant plures. Contraria sententia communis est. Ratio præcipua est quia præcepta non obligant ad finem, sed ad substantiam præcepti, 660 et seq.

Utrum consulendus sit omnibus fidelibus indifferenter usus quotidianus Eucharistiæ, XXIII, 662. — Sententia affirmans omnibus expedire communionem quotidianam, 662. — Licet aliquando nimia frequentia possit esse culpa venialis, usus quotidianus Eucharistiæ non includit labem peccati lethalis, 662. — Usus quotidianus Eucharistiæ de se laudabilis est et perfectior, quam usus rarior, 662 et seq. — Prior pars veræ et communis sententiæ explicatur. Non expedit omnibus justis indifferenter, cujusque status et vitæ sint. Quotidiana communio, neque eis est utilior, licet alioquin sit illicita, 664 et seq. — Hæc sententia communis scholasticorum fundatur 1° auctoritate Patrum, 668. — Fundatur 2° firmissima ratione, cujus vis ad duo capita spectat : primo, ad sumentis utilitatem, 669. — Nimia frequentia spiritualem esuriem et diligentiam præparationis adimit paulatim, 669, 672. — Secundo ad sacramenti reverentiam, 669 et seq. — Secunda pars communis et veræ sententiæ probatur. Qui in re tanti ponderis errare non vult se suo arbitrio ducere non debet, sed stet judicio prudentis confessarii vel patris spiritualis, 664; 673 et seq. — Solv. objectiones et exponuntur fundamenta adversæ opinionis, 676 et seq.

De ministro Eucharistiæ, XXIII, 681. — Christus Dominus noluit laicos habere hunc cibum, nisi per manus sacerdotis. Nec sufficit quicumque sacerdos, sed requiritur proprius pastor, parochus scilicet vel alius, qui ab eo habeat jurisdictionem delegatam; quod indubitatum est apud omnes theologos. Ad pastorem enim spectat pascere oves suas, 674; 696. —Hic consensus pastoris requiritur non solum ad dandam communionem laicis, sed etiam clericis et sacerdotibus quando extra missam communicant, 696. — Certum est ad ministrandum hoc sacramentum sufficere facultatem aut consensum pastoris expressum vel interpretativum, vel etiam præsumptum. Ministratio Eucharistiæ valida erit, licet fiat invito pastore, 696. — Certum est posse competere facultatem dandi Eucharistiam ex commissione et delegatione iis etiam qui parochi vel pastores non sunt, prout de facto eam habent communiter religiosi ex privilegiis pontificum eorum ordinibus concessis, 696.— Conveniunt fere omnes in hoc quod ad ministrandam Eucharistiam non requiratur approbatio ordinarii. 697

Dubitatur primo, an per bullam *Cruciatæ* possit qui eam habet accipere Eucharistiam a quolibet sacerdote absque ullo consensu sui Parochi. Plures negant, 697. — Alii concedunt in bulla dari illam facultatem, 697 et seq. — Dubitatur secundo, an Mendicantes per sua privilegia possint ministrare Eucharistiam toto omni tempore. Communis sententia negat eorum facultatem extendi ad diem Paschatis, 700. — Supposita sententia communi, dubitatur tertio quid intelligatur per diem Paschatis in illis privilegiis exceptum. Theologi communiter illa verba non intelligunt materialiter, sed formaliter de communione paschali, quocumque die fiat, nam intentio pontificum fuit illam communionem reservare parochis, 700. — Peregrinis et vagis possunt etiam regulares dare communionem paschalem, quia nullam habent parochiam in qua satisfacere debent, 701.— Dubitatur quarto, an aliquando Mendicantes possint dare viaticum sine licentia parochi, 701. — Communior et verior sententia concedit posse religiosos, imo et sacerdotes seculares ministrare viaticum, deficiente paracho, 702. — Utrum solus sacerdos possit Eucharistiam ministrare. Conveniunt fere omnes potestatem dispensandi Eucharistiam ex officio competere soli sacerdoti ; ex commissione vero competere aliquando diaconis, qui olim sanguinem populo ministrabant, et aliquando etiam corpus, 681. — Dupliciter, aliquis potest ministrare Eucharistiam : primo, utendo auctoritate et jure quod habet ad dispensandum ; secundo ut merum ministrum et instrumentum alterius, 682. — Laicus qui jussu sacerdotis deferret Eucharistiam infirmo, ut legitur Eucharistia a Serapione missa per laicum ad infirmum, esset merum instrumentum. Idem dicendum de subdiacono et aliis inferioribus clericis, 681, 682. — Sacerdos quoties Eucharistiam ministrat, ut sacerdos est, distribuit illam ex potestate a Christo accepta, 683. — Difficultas tota est de diacono, qui olim sanguinem Christi dispensabat, an faceret ex potestate sua, an ut merum instrumentum, 683. — Videtur diaconus consecrari peculiariter in ministrum immediatum sacerdotum, hoc est, ad ministrandum sacerdoti in rebus superioribus, quarum præcipua est distributio Eucharistiæ, 685. — Hinc discrimen inter diaconum et sacerdotem qui ex alterius commissione ministrat Eucharistiam alienis ovibus, 686. — Hinc secundo, diaconus dans Eucharistiam in statu peccati non peccat mortaliter, 687.—Hinc tertio, sacerdos non habet majorem potestatem dispensandi hostias a se consecratas, quam consecratas ab alio, 688. — Hinc quarto, attenta hujus sacramenti institutione, et seclusa omni prohibitione humana, sufficit diacono ad ministrandam Eucharistiam voluntas præsumpta sacerdotis et pastoris, licet non habeat expressa et formalis jussio, 688. — De facto et attento usu et lege ecclesiastica, dubitatur primo an subdiaconus vel clericus inferior aut laicus possint de licentia sacerdotis ministrare, vel accipere sibi Eucharistiam, 689. — Extra casum necessitatis negant communiter theologi, 689. — Vel in casu necessitatis negat communis theologorum sententia; quia in articulo mortis sacramentum hoc non est necessarium ad salutem, 690, 691. — Dubitatur secundo, an de facto possit sacerdos nunc committere diacono ut ministret Eucharistiam. Potest in necessitate quæ non restringitur ad solum casum dandi viaticum moribundo, sed latius patet, ut si sacerdos impeditus sit et non possit populo Eucharistiam distribuere, 692. — Dubitatur tertio an sacerdos de facto possit licite sibimet accipere Eucharistiam extra missam, 692. — Attenta præcisa institutione sacramenti, et seclusa prohibitione humana, non apparet cur sacerdos non possit extra missam sibi accipere Eucharistiam, sicut dat aliis, 689. — De facto autem, sacerdos extra missam debet sicut cæteri omnes Eucharistiam accipere a pastore, vel de licentia illius. Nam communio sacerdotis extra missam vocatur semper in conciliis communio laica, 693. — Idem dicendum de sacerdote pastore, 694. — Probabile est sacerdotem habentem licentiam sui pastoris, urgente necessitate, non solius viatici, sed etiam devotionis propter festum solemne aut quid simile, de facto posse sibi Eucharistiam sumere extra missam, 695. — In canone 14 concilii Nicæni conceditur diacono ut, absente sacerdote, det aliis, et sumat sibi Eucharistiam ex sacrario; quæ facultas non invenitur revocata, et a fortiori competit omnibus sacerdotibus. 695

Communio sanctorum in bonorum spiritualium mutua communicatione consistit, VI, 997. — Triplex est fidelium communicatio : *pure interna*, quæ consistit in fide et charitate, per quam fideles inter se et cum Christo mystice copulantur ; *pure externa*, quæ consistit in fidelium convictu, colloquio, commercio ; *media* sive partim interna et partim externa, quæ consistit in orationibus, sacrificiis et sacramentis ; res enim ipsæ externæ sunt, sed fructus earum est internus. XVIII, 1401

Communio sanctorum est societas omnium Ecclesiæ membrorum, sive in terris adhuc militantium, sive in purgatorio patientium, sive in cœlo regnantium, tum inter se, tum cum Christo capite Ecclesiæ, VI, 333. — Secundo, significat communionem sacramentorum, 333. — Tertio, significat communionem omnium donorum, v. g., scientiæ, prophetiæ, etc., quæ malis etiam hominibus publicæ utilitatis causa conceduntur, 333. — Quarto, sanctorum communis significat ejusdem fidei, religionis ac pietatis constantem professionem, 335. — Quinto, communio sanctorum significat sacrum commercium suffragiorum, bonorum operum, meritorum, inter omnia Ecclesiæ membra per unum spiritum vinculo charitatis colligata, 335. — Omnes fideles communionis sanctorum participes sunt, non æqualiter, sed pro fidei suæ, charitatisque mensura, 337. — A communione sanctorum illi omnes excluduntur, qui ab Ecclesia excluduntur, Pagani, Judæi, hæretici, schismatici et juste excommunicati, 338. — Esse sanctorum communionem semper agnovit Ecclesia catholica. 803

Communio bonorum non alium diligentiam exquirit pro alieno quam pro suo. XV, 1038

Communitas est cœtus hominum, XII, 152-122. — Duplex est, imperfecta seu familiaris, et perfecta seu politica, 435-346. — Prior est maxime naturalis, et quasi fundamentalis, 435, 436-346. — Est in se familia perfecta in ordine ad domesticam, seu œconomicam gubernationem, 435-346. — Sed non est sibi sufficiens, 435, 153, 154-435, 125, 124. — Communitas perfecta dici potest communitas politica vel mystica per specialem conjunctionem congregatione morali modo una, 152-122. — Perfecta in genere dicitur quæ est capax politicæ gubernationis, 152, 153-125. — Communitas coalescit, medio con-

tia certificandi tempus secundum solis et lunæ progressum. V, 262

Conceptionis B. Mariæ festum die octava decembris celebratur, XV, 564.— De institutione festivitatis. Hujus vetustas in Oriente, XXVI, 613. — Hoc festum cœptum celebrari primum in Anglia, 614. — Ex Anglia transiit in Galliam ætate S. Bernardi, 613.— Adversus hanc festivitatem exarsit S. Bernardus, quod celebrari videret Apostolica sede inconsulta. Epistola S. Bernardi non est supposititia, 634. — In Romana Ecclesia videtur celebrari cœpisse tempore S. Bonaventuræ. Certe seculo XIV celebrabatur Romæ, 644. — Festivitas celebrari cœpta, quin prius examinaretur quæstio de Immaculata Conceptione. Scotus eam propugnavit. Officium approbatum a Sixto quarto, 655. — Huic officio aliud Pius V substituit. Clemens IX octavam addidit. Clemens XI hunc diem posuit inter festivitates de præcepto. 645

Conceptio alia activa, alia passiva: activa est opus maritale ad corporis formationem; passiva est animæ infusio et unio cum corpore. De conceptione passiva hic agitur. Variæ theologorum propositiones quibus exprimitur Immaculata Conceptio, cui favet Apostolica sedes. Non est satis dicere B. Mariam in utero sanctificatam fuisse, 633. — Joannis de Montesono propositio adversus Immaculatam Conceptionem ab Universitati Parisiensi confixa. Appellat ad pontificem. Causa sua diffisus furtim elabitur, 636. — Tractatus de B. Mariæ Conceptione scripsit Turrecremata jussu concilii Basileensis. Cum decretum edidit, quo statuitur Imm. Conceptio, jam non erat amplius illud concilium legitimum Conjectura quamobrem Sixtus duas constitutiones ediderit, 637. — Trithemius propugnator Immaculatæ Conceptionis frustra exagitatus. Ad eum defendendum plures universitates exarsere. Decretum universitatis Parisiensis. 638. — Turrecrematæ tractatus a magistro S. Palatii, consentiente summo pontifice, editus est, 639. — Controversia proposita in concilio Tridentino de Immaculata Conceptione. Decretum de peccato originali, 639. — Soave et Launoius decretum illud impetere sunt ausi. Launoii mendacium, 640. — S. Pii quinti sanctio adversus eos qui in concionibus ad populum alterutram sententiam attingerent. Doctis viris ea constitutio concedit de hac controversia disputare, modo neutri sententiæ erroris notam inurant, 640. — Confirmatæ Bullæ Sexti quarti. Decretum Tridentinum. Ea omnia nova constitutione Paulus V confirmat, 641. — Constitutio Gregorii XV tria complectitur. Constitutio Alexandri VII. Frustra Hispaniarum reges petunt a pontifice, ut dirimatur controversia, 641. — Ecclesia Immaculatæ conceptioni favet; nihil tamen definiit. Favendi argumenta, 642. — Falso quidam putant a sede Apostolica definitum hunc articulum, 646. — Suares putat ab Ecclesia Conceptionem celebrari ut sanctam et immaculatam. Declaratio auctoris in hac controversia. 647

Conceptio immaculata Virginis fide divina credi posse videtur ab eo cui moraliter constat eam esse implicite in Scripturis revelatam, VI, 1353. — Testimonia in gratiam Immaculatæ Conceptionis, XXVI, 649-673. — De ratione congruentiæ pro Imm. Conceptione. De conceptione filiorum Adæ, 673. — Convenit Deo patri B. Mariam a labe peccati in carne fuisse immunem, 683. — Convenit Christo, convenit Spiritui sancto, 686. — Conclusiones de prærogativa sanctitatis Deiparæ, 688. Speciales dotes Immaculatæ, 690. — Scholium. 693.

Concilium seu synodus in genere definiri solet: congregatio prælatorum Ecclesiæ in unum locum ad causas quæ vel ad fidem, vel ad mores, vel etiam ad disciplinam pertinent, examinandas et definiendas, XI, 41. — Concilii in genere aliæ definitiones. I, 347-271; VI, 943

Non omnium fidelium, sed solum episcoporum et sacerdotum est de fidei controversiis decernere. Non fœminæ, non laici, ut volunt Lutherani, sed soli episcopi et sacerdotes in concilium vocandi sunt, I, 347 et seq.-272. — Patres concilii in fidei causa non modo consiliarii sunt, sed etiam judices, 369 et seq. - 289. — In causis fidei solis episcopis, imprimis summo pontifici, jure divino competit auctoritas judicandi. *Argumentum primum.* Ex Scripturis, IV, 584. — *Arg.* II. Ex monumentis indubitatæ traditionis, 586. — *Arg.* III. Ex consectariis adversantis doctrinæ, et rationibus theologicis, 590. — Solvuntur objectiones. *Objectio prima.* A divina parochorum institutione, 593. — *Objectio secunda.* In synodo apostolorum judicum partes egerunt presbyteri, 594. — *Objectio tertia.* Sederunt in conciliis tanquam fidei judices cum episcopis presbyteri, 600. — *Objectio quarta.* Olim communi presbyterorum concilio Ecclesiæ gubernabantur. Hæc sunt verba S. Hieronymi, 604. — Aliæ exponuntur quæ facilius diluuntur objectiones. 607

Vocem deliberativam habent omnes episcopi, illi etiam qui dicuntur in partibus, 608. — Episcopi vero hæretici vel schismatici pertinaces, a jure sedendi inter judices fidei exciderunt. 608

Presbyteri, quibus vocem deliberativam concessit Ecclesia, vere judicant ipsis in causis fidei, non eadem tamen auctoritate qua episcopi, 609.—Quibusnam presbyteris jure ecclesiastico vel consuetudine subministretur ferendi potestas definitivi suffragii, 609. — Eadem potestas diaconis etiam conferri potest, 610. — A presbyterorum etiam ut consultorum sententia et assensu, neque vim suam obligandi hauriunt, neque necessario pendent dogmatica, episcoporum decreta. 610 et seq.

De jure Romanorum pontificum et generalis concilii. Num alterum alteri præstet in materia fidei, III, 1288 *Vide* Pontifex.

Concilium quadruplex distingui solet: generale, nationale, provinciale, et diœcesanum, I, 352-275; XI, 41. — Si prælati ex universis christiani orbis partibus convocantur, præside Romano pontifice, *generale* concilium est; si ex aliqua natione vel regno, in quo primas, aut patriarcha præsideat, *nationale. Provinciale* dicitur quod coalescit ex episcopis, sive prælatis alicujus provinciæ, quibus præsidet archiepiscopus seu metropolitanus. Concilium ex presbyteris et parochis alicujus diœcesis, cui præest ejusdem episcopus, dicitur diœcesanum. 41

Concilium generale, seu œcumenicum, recte definitur: Congregatio ad quam ex convocatis totius Ecclesiæ episcopis tot ac tales conveniunt, ut Ecclesiam universalem repræsentent, VI, 943. — Quinam convenire debeant ut concilium sit vere œcumenicum, III, 1341. — Concilium œcumenicum complectitur papam, tanquam caput, 1342. — De jure et qualitate suffragii episcoporum et papæ in synodis generalibus, 1343. — OEcumenica concilia a summo pontifice convocanda sunt, 1339. — Non satis est ad generale concilium generalis convocatio, nisi sit etiam generalis congregatio, I, 353-276. Sed ad generalem congregationem non requiritur omnium episcoporum congregatio. *Ibid.*

Quæ requirantur ad constituendum generale concilium, et quæ ad illius infallibilitatem proprius spectent, IV, 550, 550; VI, 808; 944; III, 1339. — Ut clarius innotescat quænam concilia pro generalibus accipienda sint dantur quædam regulæ, VI, 944. — I. Præcipuum, quod ad universale et legitimum concilium requiritur, in eo situm est, ut extra casum schismatis regnet mutua communio potestatis ecclesiasticæ inter summos Ecclesiæ pastores, pontifices et episcopos: scilicet, ut nec corpus sit sine capite, nec caput sine corpore quidquam decernere moliatur; sed integra debet esse repræsentatio, 944. — II Ut concilium generale legitimum dici possit, requiritur ut ad illud convocentur totius orbis catholici episcopi, 945. — III. Requiritur ut conveniant tot ac tales episcopi, quot ad repræsentandam Ecclesiam sufficiunt, 945. — IV. Requiritur ut libere ab episcopis causæ Ecclesiæ examinentur, ac decidantur, 945. — V. In dubio, an concilium generale sit, vel ex omni, vel ex aliqua duntaxat parte legitimum, criterium veritatis sufficiens fundatur unanimi Ecclesiæ acceptatione et consensu, 945. — VI. Omne igitur, et solum istud concilium est generale, quod ab universa Ecclesia ut tale fuit recognitum et acceptatum. Cum primum autem de hoc consensu constat, ab omnibus sine ulteriore examine recipiendum est, 945. — VII. Non est de fide catholica, quod definitum fuerit in ullo concilio provinciali, etsi papa eidem per se, vel per legatos præsideat, illudque approbet, quia tale concilium particulare non est Ecclesia universalis, 946. — VIII. Si vero concilia particularia ab universa Ecclesia recepta sunt, fidei regulam constituunt, 946. — *N. B.* Hæ quatuor posteriores regulæ minus rectæ videntur, nec omnibus probantur.

Concilium generale infallibile est in his quæ ad fidem moresve pertinent. *Argumentum primum:* Concilium generale repræsentat universalem Ecclesiam, IV, 551. — *Secundum:* ex verbis Christi, 552.—*Tertium:* ex actibus Apostolorum, 554. — *Quartum:* ex constanti traditione, 555. — Sicut sancti Evangelii quatuor libros, ait S. Gregorius Magnus, sic quatuor concilia suscipere et venerari me fateor, etc., V, 155. — Non omnia quæ decernuntur in conciliis generalibus, de fide sunt, I, 381 et seq., 1323 et seq.-298, 1015. — Nos in dogmate fidei, ait Melchior Canus, et decretis ad salutem fidelium necessariis conciliorum auctoritatem asserimus, in rerum gestarum judicio et ordine non asserimus, I, 406-318; IV, 578. — In conciliis etiam generalibus tria sedulo sunt distinguenda 1° res quæ aguntur; 2° modus quo aguntur; 3° tenor decreti, 579. — 1° Quoad res: objectum debet esse definibile de fide, 579; I, 1327-1017. — 2° De modo quo res in conciliis generalibus geri debeant, cum aliis theologis requirit Bellarminus *ut fiant conciliariter*, id est, more

uno aut pluribus fidei placitis, hoc est, veritatibus a Deo in seipsis proxime revelatis, certo et evidenter eruitur, 1432-1130. — Triplex conditio requiritur ad conclusionem theologicam proprie dictam. Prima est, ut non sit per se et immediate revelata; jam enim verum esset fidei placitum, *ibid.* — Secunda, ut ex uno aut pluribus fidei placitis, non per meram ac simplicem expositionem, sed per veram ac proprie dictam illationem reipsa deducatur, *ibid.* — Tertia est, ut ex fidei principiis certo ac evidenter eruatur; si probabiliter tantum deduceretur, esset opinio, non conclusio theologica, 1433-1130. — Conclusio theologica, ut vulgo intelligitur, multiplex est. 1° Aliæ sunt quæ licet clare et distincte in seipsis immediate revelatæ non sint, tamen immediate revelatæ sunt obscure et confuse; non sunt proprie dictæ conclusiones theologicæ. Aliæ nec clare nec obscure revelatæ sunt immediate, sed mediate in alia, 1433-1130. — 2° Aliæ ex præmissis duabus revelatis deducuntur, aliæ ex una præmissa revelata et altera naturali, 25; 1433-22, 1131. — 3° Aliæ sunt quæ habent connexionem intrinsecam cum fidei principio; aliæ quæ tantum extrinsecam, 1433-1131. — Conclusio potest virtualiter contineri in præmissis vel ratione connexionis naturalis, ut proprietas in essentia, effectus in causa; vel ratione tantum significationis, ut pars in toto, singulare in universali, implicitum in explicito, 25-22. — In priori genere conclusionis datur vera deductio, vera proinde conclusio: in posteriori, non stricta conclusio, sed mera terminorum præmissarum explicatio et expositio, 25-22. — Illa improprie seu late dicta conclusio, expositiva potius quam illativa, erit immediate revelata sicut et præmissæ, 25-22. — Conclusiones theologicæ immediate non revelatæ, sive ex una sive ex duabus fidei præmissis eruantur, dupliciter possunt spectari: 1° formaliter, ut sunt conclusiones theologicæ; 2° materialiter, ut sunt simplices propositiones, 1433-1131. — Conclusiones theologicæ formaliter sumptæ, seu proprie et stricte dictæ, non sunt de fide, 1437; 1445-1134, 1140. — Quantumvis legitimæ semper remanent opus rationis humanæ, 26-22. — Conclusiones theologicæ materialiter sumptæ quæ sunt in se immediate revelatæ, licet ex aliis fidei capitibus legitime deducantur, sunt de fide, 1438-1134. — Conclusiones theologicæ materialiter sumptæ quæ immediate revelatæ sunt obscure et confuse, vere sunt de fide, 1438, 1443, 1444-1134, 1139. — An mera conclusio theologica accedente Ecclesiæ definitione, evadat de fide divina? Alii affirmant, alii negant, 1453, 1454-1146, 1147. — Conclusio, quam vel Ecclesia, vel concilium, vel sedes apostolica, vel sancti una mente præscripserunt, catholica veritas censenda est, 744-586. — Conclusio quam firmam uno ore omnes theologi statuerunt, veritas catholica habenda est, 512 *in nota*, 746-401, 588. — Nulla consequentia certo licet, et evidenter deducta ex propositione aliqua fidei et alia evidenti lumine naturæ, est doctrina fidei catholicæ, 1319-1041 — Nulla conclusio quatenus conclusio est, sufficit fundendo catholicæ fidei articulo, VI, 893. — In quibus consentiunt theologi, 1456, 1457-1149, 1150.—De la nature des conclusions théologiques, XXVI, 1115. — La conséquence d'un raisonnement théologique n'est de foi qu'autant qu'elle est elle-même révélée, 1116. — Le conséquent d'un raisonnement théologique qui est tiré de deux prémisses de foi, est lui-même de foi, 1117. — Le conséquent d'un raisonnement théologique qui émane de deux prémisses, dont l'une est plus générale et de foi, et l'autre moins générale et naturelle, mais reconnue comme essentiellement et nécessairement liée avec la proposition générale de foi, est incontestablement de foi, 1117. — Le conséquent d'un raisonnement théologique qui émane de deux prémisses, dont la plus générale est naturelle et dont la moins générale est de foi, fait lui-même partie des vérités chrétiennes, lorsque la plus générale, qui est naturelle, affirme de son sujet un attribut que tout le monde reconnaît lui être absolument essentiel, et si absolument essentiel, qu'on ne peut le nier d'aucun des individus qui sont d'une même espèce avec lui, sans en détruire la notion et l'idée, 1118. — Vid Quæstio.

Revera sacri canones magna ex parte nihil aliud continent quam conclusiones ex theologiæ principiis deductas, XXIII, 1293

Concordatum initum anno 1801 inter Pium VII et Buonaparte consulem in Gallia, VI, 1206-1216. — Concordata, hoc est, pacta conventa inter sedem apostolicam et potentissimos Europæ principes. V, 1255

Concordia inter catholicorum dogmata et placita protestantium. Demonstratur quam facillime conciliari possent adversantium placita ex sobria et pacifica discussione eorum dogmatum, de quibus tam acriter controvertitur, V, 925 et seq.-1066. — De fundamento fidei, 925. — De regula fidei, 926 — De Scriptura sacra, 928. — De libris canonicis et apocryphis, 931. — De traditionibus, 934. — De perfectione sacræ Scripturæ, 937. — De judice controversiarum, 940. — De perpetua Ecclesiæ visibilitate, 942. — De promissa Ecclesiæ ab erroribus immunitate, 943. — De notis Ecclesiæ, 945. — De primatu S. Petri ejusque successoris, 950. — De ministris Ecclesiæ, 953.— De purgatorio, 954. — De suffragiis pro defunctis, 957. — De veneratione sanctorum, 959.— De intercessione sanctorum, 961. — De invocatione sanctorum, 963. — De scientia sanctorum, 964. — De reliquiis sanctorum, 966. — De imaginibus sanctorum, 967. — De sacramentorum efficacia, 973. — De numero sacramentorum, 975. — De necessitate Baptismi, 976. — De ministro Baptismi, 981. — De Confirmatione, 984. — De Pœnitentia, 985. — De indulgentiis, 989. — De negatoribus realis præsentiæ corporis et sanguinis Christi sub speciebus panis et vini. 990 et seq.

Appropinquatio reformatorum, 996. — Proponitur doctrina catholica, 1000. — Expenditur ratio mysterii in S. Sacramento, 1006. — Veritas catholica ex verbis institutionis, 1009. — SS. Patres de reali præsentia, 1012. — De transsubstantiatione, 1014. — Doctrina Ecclesiæ Græcæ de S. Eucharistia, 1015. — De sacrificio missæ, 1019. — De antiquitate missæ, per auctoritatem receptam, 1021. — Proponitur sententia catholica de missa, 1022. — Pro missa probationes SS. Patrum per Scripturam, 1026. — De ordine et cæremoniis missæ, 1031. — De adoratione Christi in Eucharistia, 1034. — De communione sub una specie, 1035.—De extrema Unctione, 1036. — De sacramento Ordinis, 1037. — De sacramento Matrimonii, 1038. — De peccato mortali et veniali, 1040. — Deus non est causa peccati, 1041. — De peccato primi hominis. — De peccato originali. — An concupiscentia in renatis sit vere peccatum, 1041. — De malis consequentibus peccatum originale, 1043. — De gratia et ejus partitione, 1043. — De communicatione gratiæ, 1044. — De prædestinatione et reprobatione, 1045. — De libero arbitrio secundum se, 1045. — De libero arbitrio in naturalibus et civilibus. — De concordia cooperationis divinæ cum libero arbitrio, 1046.— De viribus liberi arbitrii in moralibus, 1047. — De viribus liberi arbitrii in supernaturalibus, 1049. — Homo libere consentit gratiæ Dei, 1051. — De justificationis nomine et causis, 1052 — De objecto fidei justificantis, 1053. — De subjecto fidei justificantis, 1055. — Fides quatenus est in intellectu, proprie est assensus, et supponit aliquam notitiam, 1056. — An fides sola justificet, 1057. — An fides possit esse sola, 1058. — De perfectione justitiæ inhærentis. — De justitia tum inhærente, tum donata, tum imputata, 1059. — De justificationis causa formali, 1061. — In quo sit collocanda fiducia, 1062. — De certitudine justitiæ, 1063. — De certitudine prædestinationis, 1064. — De bonis operibus, 1064. — Conclusio. 1066

Concubina Des concubines et de leur différente condition dans les divers temps. XX, 1110 et seq.

Concubinarius in confessione non est absolvendus, nisi prius concubinam ex domo expellat. Imo priusquam absolvatur, ipsi injungendum est ut eam non videat, et de proposito veritate videnda et experientia, XIV, 680-537; XI, 964. — Idem prorsus faciendum est circa concubinam. XIV, 680-538

Concubinatus est grave fornicationis peccatum: est fornicatio quædam continuata cum fœmina sola determinata, XIV, 680-537. Vid. Fornicatio. — Concubinatum Ecclesia nunquam permisit. Concubinæ improprie dicebantur uxores, quæ nec dotalibus instrumentis, nec solemniter ductæ fuerant. XI, 961 et seq.

Concubitus. Ad conceptionem et generationem natura quinque conditiones requirit. Prima est conjunctio duorum, Secunda identitas specifica naturæ. Tertia, diversitas sexus. Quarta, organorum proportio. Quinta, situs ordinarius. Hinc fit ut quinies peccari possit contra naturam in hac materia pro defectu quinariæ conditionis, XVIII, 1028, 1209. — Concubitus viri christiani cum muliere infideli, Turca, vel Judæa, est circumstantia in confessione aperienda, XIV, 681-538. — Multo magis concubitus fœminæ christianæ cum viro infideli, aut Judæo, 682-539. — Concubitus inordinatus est indebitus modus copulæ carnalis, quo semen extra vas effunditur, aut effundendi periculum est, et generatio impeditur. Est peccatum contra naturam, XI, 956. — Est lethale peccatum, simplici pollutione gravius, quoties semen extra vas debitum effunditur, aut ejus effusionis periculum imminet; quoties denique generatio, etiam in usu matrimonii impeditur, 1005. — Concubitus conjugalis verecundia non caret. 1244

Concupiscentia definitur prava hominis lapsi ad omne peccati genus propensio; vere inordinata conversio ad bonum commutabile, quæ ordinatio communi nomine concu-

nam empore impleri debeat conditio, et quandonam defecisse censeatur. 574

Conditiones ad validitatem contractuum requisitæ petuntur vel ex parte consensus, vel ex parte legum, vel ex parte contrahentium, vel ex parte objecti seu materiæ contractualis, 523. — De conditionibus ex parte consensus, 525 et seq. — De conditionibus ex parte legum, 540 et seq. — De conditionibus ex parte personarum, 548. — De conditionibus ex parte materiæ, 555. — Prima conditio : ut res sit possibilis tum physice, tum moraliter. Secunda conditio : ut res existat, vel saltem probabiliter futura sit. Tertia conditio : ut res sit determinata quoad speciem, v. g., bos, equus, 555. — Quarta conditio : ut res sit pretio æstimabilis, id est, utilis aut rationabiliter jucunda. Quinta conditio : ut res sit in commercio, id est, acquisitioni vel alienationi obnoxia. Sexta conditio : ut res sit propria dantis. Septima conditio : ut res sit indebita ex justitia accipienti, 556. — Octava conditio : ut res intersit contrahentium. 557

De conditionibus in contractibus circa materiam sponsalium et matrimonii, XXV, 429-439. — Conditio quæ est impedimentum matrimonii est status servitutis stricte dictæ, 604. — Impedimentum non oritur ex ipsa conditione servili, sed ex ejus ignorantia, 604. — Quid censendum est de matrimoniis servorum sine consensu dominorum, et filiorumfamilias sine consensu parentum, 604 et seq. — Diverses particularités touchant les mariages des serfs et gens de mainmorte, XX, 1069 et seq.

Condonatio creditoris valida et libere facta æquivalet solutioni, et debitorem excusat a restitutione. XV, 1255

Conductio est affinis venditioni, XIV, 1058-835. — Conductio et locatio sunt duo contractus correlativi. Vid. Locatio.

Conductoris obligationes erga locatorem. XIV, 1060-837

Confessarius seu minister pœnitentiæ. Solis sacerdotibus, sive episcopi sint, sive non, competit absolvendi facultas, non autem laicis vel diaconis, XXII, 734. — Objectio prima ex verbis S. Jacobi : Confitemini alterutrum peccata vestra, 735. — Objectio secunda ex S. Cypriani epistola, 737 et seq. — Refellitur, 740 et seq. — Non sufficit sacerdoti potestas ordinis ut valide absolvat, sed necessario requiritur potestas jurisdictionis, 747 et seq. — An confessarius licite et valide uti possit jurisdictione, non quidem indubia, sed quam vel probabiliter se habere putat, seu in personam, seu in certum pœnitentis peccatum, vel saltem probabilius se habere confidit, 776. — Videatur Jurisdictio.

De defectibus a confessario commissis. Confessarius, quantum ad præsens attinet, quintuplici modo peccare potest : 1° cum ex imperitia, vel humano timore, certo vel dubie indignos absolvit ; 2° cum absolvit sine jurisdictione ; 3° cum positive, vel silentio suo inducit in errorem, unde sequitur præcepti alicujus violatio ; 4° cum restitutionem indebitam præcipit, vel a debita deobligat ; 5° cum male interrogat circa numerum et circumstantias, etc., 920. — Confessarius qui ex gravi culpa, vel ignorantia vincibili, aut gravi negligentia advertendi, dixit pœnitenti eum non teneri ad restitutionem ad quam reipsa tenetur, tenetur ipse dedocere errorem, et aliquando etiam loco pœnitentis ad restitutionem tenetur, 922. — Confessarius qui ex gravi culpa pœnitentem obligavit ad restitutionem, cui non erat obnoxius, tenetur errorem retractare, et ei, si jam restituerit, damnum illud resarcire, 922. — Qui ex omissione graviter culpabili causa fuit cur pœnitens id restitueret ad quod non tenebatur, eidem pœnitenti tenetur de damno. 922

Lis præcipua est an qui ex ignorantia, vel negligentia culpabili solum omittit pœnitenti restitutionem injungere, teneatur restituere in ejus locum, nisi hunc postea admoneat, ut saltem ex charitate debet, si potest, 923. — Opinio affirmans tenenda est multiplicem ob rationem, 924 et seq. — Peccat graviter confessarius qui circa numerum et circumstantias peccatorum, circa obligationes status, circa fraudes in certis professionibus exerceri solitas male interrogat, 926. — Ad quid tenetur. 926-927

Parochus ad audiendas suorum confessiones tenetur non solum paschali tempore vel in articulo mortis, sed etiam quoties parochiani juste et rationabiliter confiteri volunt, 935. — Quilibet sacerdos etiam mere delegatus, imo nec approbatus tenetur ex charitate, etiam cum vitæ periculo excipere confessionem hominis in extrema necessitate constituti, 936 — Tenetur etiam sacerdos cujuscumque in gravis necessitate positi confessionem, etiam cum gravi aliquo damno temporali proprio, excipere. 936; 1015, 1016. — Etsi assignari facile non potest quando delegatus sacerdos sub mortali confessiones excipere teneatur extra casum gravis necessitatis, non tamen vacat a culpa vir peritus et prudens, qui ab iis abstinet, cum aliud magna proximi utilitas exigit. Imo periculose agit, qui eas nusquam audire velit, nisi æque, aut magis utilibus incumbat, 937. — Sacerdos jucundius aliquod officium, puta præceptoris, eligens præ confessoris officio, non videtur a gravi excusari posse, nisi ex circumstantiis excusetur, 937 — Si sacerdos ad sacrum tribunal vocatus sese tanto muneri imparem cognoscat, memor sit vix quemquam sua in causa, sive in bonum, sive in malum, tuto judicem esse. 938

Praxis confessarii ad bene excipiendas confessiones, XXII, 939. — Quatuor sunt officia, quæ bonus confessarius exercere debet, patris nempe, medici, doctoris et judicis, 941. — Circa patris officium confessarius, ut boni patris partes adimpleat, debet charitate esse plenus, 941.—Charitatem longe majorem ostendere debet in confessionem excipiendo, 942. — In fine confessionis, maxima cum charitate incumbere debet confessarius, ut pœnitenti suorum peccatorum gravitatem et multitudinem percipere faciat, 942

Circa medici officium. Confessario, ut pœnitentis infirmitatibus remediis opportunis occurrat, cognoscenda est origo, et causa omnium spiritualium ejus morborum, 943. — Cognita morbi origine et gravitate, confessarius procedat ad debitas animæ iversiones faciendas, 943. — Melius est paucorum confessiones rite factas audire, quam multorum inordinatas, et sine fructu, 944. — Confessarius tenetur admonere pœnitentem de aliqua illius ignorantia culpabili, sive hæc sit juris naturalis, sive positivi. Secus dicendum de ignorantia inculpabili circa ea de quibus dari potest ignorantia invincibilis, 944 et seq. — Magis cavendum est a periculo peccati formalis quam materialis, quia Deus tantum formale punit, 944. — Pariter omittenda esset correctio de restitutione facienda, si certe prævideatur futurum fore ut pœnitens, qui nunc esset in bona fide, non pareat monitioni, 951. — Monendus esset tamen pœnitens si ex ipsa ignorantia redundandum esset damnum contra bonum publicum ; aut si pœnitens ipse interrogasset, 951. — Post debitas monitiones, disponendus est pœnitens ad absolutionem per actus veri doloris, et propositi, 952. — Si pœnitens, obtenta absolutione, immediate post confitetatur aliud peccatum, ut denuo absolvatur, ei novus actus doloris eliciendus est, cum tunc novum fiat judicium, 952. — Demum incumbendum est confessario ut applicet ea remedia, quæ opportuniora judicabit pro salute pœnitentis, 954. — Justis de causis confessarius potest minuere pœnitentias, 954. — Juvabit aliquando imponere aliquam satisfactionem gravem, sed non sub gravi culpa, 956.— Notanda circa pœnitentias imponendas, 957 et seq. — Remedia quæ insinuari debent pœnitentibus, alia sunt generalia, 960. — Alia particularia. 961

Circa officium doctoris. Ut doctoris officio rite fungatur confessarius, ei opus est ut bene sciat legem, 961. — Excusandus non est confessarius, qui, cursim lecta aliqua brevi summa morali, temere ad excipiendas confessiones se intromittit, 963.—Oportet saltem ut confessarius sciat, 1° Ad quæ sua jurisdictio se extendat, 963. — 2° Distinguere peccatum veniale a mortali. 3° Sciat interrogationes quas facere debet, etc., 965. — In statu damnationis est confessarius qui sine sufficienti scientia ad confessiones excipiendas se exponit. 965

Circa judicis officium, 965. — Multa animavertenda sunt, 966. — De interrogationibus faciendis pœnitentibus rudibus. Circa primum præceptum, 968 et seq. — Eos interrogare debet confessarius an sciant articulos fidei, XIII, 985 et seq.-778. — Pœnitens qui quatuor mysteriorum principalium ignorantia tenetur, nempe Deum esse, remuneratorem esse boni et mali, mysteria sanctissimæ Trinitatis et Incarnationis ac mortis Jesu Christi, est absolutionis incapax, XXII, 968. — Absolvi non possunt : 1° Qui ignorant Deum esse, et remuneratorem esse boni et mali ; 2° Qui ignorant mysteria sanctissimæ Trinitatis, Incarnationis et Redemptionis ; 3° Qui ignorant ea quæ necessitate præcepti quilibet Christianus nosse debet circa materiam fidei et morum, 1202 et seq. — Si pœnitens tam debilis est memoriæ, ut non possit præcipuos fidei articulos memoriæ mandare ac retinere, tunc saltem substantia eorum ei a confessario ante absolutionem proponenda est, simul cum formali motivo fidei, ut pœnitens fidem explicitam de iis actu concipiat, 1204. — 4° Absolutionis incapax est qui quidem novit hominis christiani communes obligationes, sed non firmiter statuit eas omnes sub mortali stringentes in perpetuum observare, 1205. — 5° Absolutionis incapax est qui sine prævia sufficienti conscientiæ discussione peccata sua confessurus se sistit in sacro Pœnitentiæ tribunali, Quod si non possit peccata sua ir

rium infamia non excusat ab integritate confessionis. Ita nunc vulgo theologi, 506. — An ut aperiendum est crimen cum complicis infamia, sic et aperiendum sit cum infamia non complicis, 508. — Exspectandus confessarius cui prorsus ignotæ sint personæ quæ criminis non complices, sed tantum objecta fuerunt. Si ignotus director inveniri non potest, tutius et probabilius videtur detegendam esse alterius seu innocentis, seu nocentis infamiam, cum alloqui totum pœnitentis crimen non satis aperiri potest 509. — Secluso integritatis confessionis casu, licet reum detegere ad suam propriam utilitatem, 509.—Licet etiam peccatum detegere ad rei emendationem. Verum hic duo cavenda sunt, 510; XX, 390. — Potest et debet absolvi moribundus, qui vel quædam tantum peccata, vel nulla in specie confiteri valens, aut in genere solum declarat se peccasse, aut solum, præsente, vel absente ministro, quædam præbet pœnitentiæ signa in ordine ad absolutionem XXII, 510 et seq. — Sufficit unus testis qui per se viderit, aut ab alio didicerit, moribundum sacerdotis opem voce aut signis implorasse, 513. — Sufficiunt etiam signa dubia, ut si visus sit catholicus æger pectus tundere, etc., 514. — Debet etiam absolvi moribundus qui christianam religionem professus est, etsi nulla ante vel post sacerdotis adventum exhibuerit contritionis signa. Ita contra graves multos multi graves, 514 et seq. — Solvuntur objectiones, 517 et seq. —Non redarguendus est, qui moribundum in catholica religione inventum conditionate absolvit, qui nulla per se vel per testes dedit pœnitentiæ signa, nec in flagranti delicto fuit deprehensus, 522.—De forma conditionata in sacramento pœnitentiæ, XXV, 1069 et seq.— De reprobatione doctrinæ quæ in nonnullis synodis legitur., confessionis videlicet factæ in mortis articulo laico, aut etiam mulieri, deficiente sacerdote, aut diacono, vel subdiacono. 1076 et seq.

Nec Orientis, nec majores Occidentis Ecclesiæ, ut Romana, Carthaginensis, Hispanica, lapsis gravioribus qui pœnitentia functi essent, vel fungi incœpissent, absolutionem in exitu denegarunt, XXII, 525. — Solvuntur objectiones, 529-537. — Severior tamen quibusdam in locis viguit disciplina, 528. — Nulla certa ratione probatur negatam olim generaliter fuisse absolutionem pœnitentibus qui eam tantum in extremo morbo sincere petiissent, 538. — Sicubi viguit austera hæc disciplina nec diu admodum nec ubique, 539. — Solvuntur objectiones. 540 et seq.

Non est absolute necessarium ut confessio fiat voce, XXII, 546. — Graviter peccat, et ideo invalide confitetur, qui extra casum physicæ vel moralis impotentiæ scripto aut nutibus, non autem voce confitetur, 546. — Spectata rei natura, ad minimum dubia est validitas confessionis per litteras factæ absenti, et in absentia absolventi, 584. — Solv. objectiones, 549 et seq. — Etsi supponeretur valuisse aliquando datam in scriptis absolutionem, constat eam jam non valere post decretum Clementis VIII, ubicumque illud receptum fuerit, 553. — Solv. objectiones. 554 et seq.

Requiritur et sufficit sacerdotis ad pœnitentem præsentia moralis, scilicet cum sacerdos et pœnitens non longius, ab invicem distant, quam ut possint se audire ea loquentes voce qua homines in communi sermone uti consueverunt, imo et aliquanto altiori, 537.—Juxta plures, absolvi potest pœnitens jam a confessionali egressus, aliisque viciniis immixtus, et si non amplius videatur. 558

De subjecto confessionis. Subjectum confessionis est omnis et solus homo baptizatus, annum habens discretionis, sibique peccati post baptismus admissi conscius, 558. — De peccatis olim publicæ confessionis obnoxii, 558. — Pœnitentiæ publicæ non pauca subjacuerunt, quæ nusquam vi ecclesiasticæ legis subjacuerunt confessioni publicæ; unde non semper pœnitentiæ publicæ comes fuit confessio publica, 559. — Aliquando, non quidem, ad nutum pœnitentis, sed ex præcedentis ministri consilio peccata inter occulta quædam seligebantur, quæ pœnitens publice aperiret. Istud tamen confessionis genus nulla Ecclesiæ lege præceptum est. 560

De la confession des péchés et de ce qui y a rapport. Hérétiques qui ont nié la nécessité de la confession, XX, 371. — La confession des péchés selon S. Césaire d'Arles, *initium sanitatis est*, 372. —Il arrivait quelquefois dans les premiers siècles de l'Eglise que ceux qui étaient touchés du regret de leurs fautes, confessaient même publiquement leurs péchés secrets, 372 *et seq.* — La confession publique se faisait devant les prêtres, qui, avec l'évêque, composaient le sénat de l'Eglise, 375. — Quel tempérament on apportait dans la confession publique des péchés secrets, 377. — Un fait qui se passa sous Nectaire, archevêque de Constantinople, donna lieu à la suppression de la confession publique, 380. — En quel temps elle a été abolie en Occident, 382. — Dans les premiers siècles de l'Eglise, on punissait plus sévèrement ceux qui étaient convaincus de péchés, s'ils ne s'en étaient pas accusés eux-mêmes, 384. — On regardait comme un devoir de déférer à l'évêque ou au prêtre celui qui était tombé dans quelque faute considérable, 387. — Que faisait le pasteur si celui dont on lui avait déféré le crime n'en voulait pas convenir, 388. — Que la coutume de déférer les pécheurs aux évêques et aux prêtres s'est conservée très-longtemps dans l'Eglise, 389. — Qu'il en reste encore quelques vestiges aujourd'hui. Obligation de faire connaître les prêtres qui sollicitent au mal les personnes qui s'adressent à eux en confession, 393. — Du sceau de la confession sacramentelle, 394. — De la manière de se confesser chez les anciens, tant en Occident qu'en Orient. De la posture du pénitent en cette occasion, 396. — De ce qui se pratique encore aujourd'hui chez les Grecs et les autres Orientaux, 399. — La confession abolie parmi les Cophtes d'Egypte et autres peuples d'Orient; en quel temps s'est fait ce changement, 402. — Du temps et des circonstances particulières dans lesquels se faisait la confession des péchés chez les anciens et encore à présent chez les chrétiens orientaux, 405 *et seq.* — Ordre ou manière de donner la pénitence, 411. — En quel endroit de l'Eglise se faisait la confession, 413. — Confession à la mort; comment elle se faisait, 413 *et seq.* — La confession se faisait à l'évêque et aux prêtres, 415, 420. — Dans le cas de nécessité, on se confessait non-seulement au diacre du consentement des évêques, mais encore aux autres clercs inférieurs, 415 *et seq.* — Les moines ont été autrefois employés à entendre les confessions, 418. — Les abbesses se sont quelquefois attribué le droit d'entendre les confessions de leurs religieuses, 419. — Des confesseurs des princes, 421. — Des absolutions réservées au pape et aux évêques, 422. — Le droit d'entendre les confessions des fidèles n'appartenait pas autrefois à tous les prêtres indifféremment. Quels sont ceux à qui il appartient principalement, 423 *et seq.* — Contestations survenues à ce sujet entre le clergé séculier et les religieux mendiants. 426-432

Des confessions générales, 433. — Des confessions par écrit, 435 *et seq.* — Les confessions par écrit ont été condamnées, 439. — Règles que suivaient les confesseurs dans l'imposition de la pénitence. 440 et seq.

Confessio non est necessaria ad commutanda vota, vel absolvendum a reservatis virtute bullæ, vel jubilæi. Idem dicendum si fiat commutatio virtute privilegiorum religiosorum, XXV, 442. — Confessio non est necessario præmittenda matrimonio, 442.—Confessio delicti cum circumstantia excusante valida est quando nulla alia via potest constare. 441

Confessio dotis receptæ, etc. 441

Confessionum auditio irregularis, est casus episcopo reservatus, XXII, 794. — Ad iterandam generalem confessionem non facile admittendi sunt scrupulosi, XI, 148. — *Vid.* Conscientia.

Confessio apud Judæos, XXVI, 85.—Confessionis exemplar, 85, 86. — Huic confessioni vis nulla est, 86. — Auctoritate non solum recentiorum, sed priscorum etiam rabbinorum ostenditur confessionem peccatorum singillatim et juxta speciem edendam esse. 86, 87

Qua Judæi ratione uterentur confitendi peccata sua, variæ sententiæ, 178.— Judæis per eam confessionem non remittebantur peccata. 179

Confidentia beneficialis est ea qua quis confidit quod alter acceptans beneficium, sibi postea vel alteri conferat, XIX, 357. — *Vid.* Simonia. — De confessione quam nonnullæ synodi excipiendam prohibent confessario qui est in opere carnali complex criminis cum pœnitente peracti, si complex complicem absolveret, absoluta esset, XXV, 1067. — Sed nunc hic casus est reservatus. 1068; XIV, 757-582, 583

Confidentia beneficialis est ea qua quis confidit quod alter acceptans beneficium, sibi postea vel alteri conferat, XIX, 357. — *Vid* Simonia.

Confirmare est actus ordinis, et is ordo est etiam in presbyteris saltem inchoatus et imperfectus. IV, 547

Confirmatio varia nomina sortita est ratione formæ, ratione materiæ et ratione effectus, XXI, 545 et seq., 765 et seq. — Definiri potest: Confirmatio est sacramentum novæ legis, quo fideles ad Christi fidem palam et intrepide profitendam, Spiritus sancti plenitudine roborantur. — De hæreticis qui negaverunt ritum confirmationis esse novæ legis sacramentum, 547 et seq.; VI, 815. — Confirmationem verum ac proprium esse novæ legis sacramentum divina et catholica fides nos docet, 765; I, 1288-1016, V, 652. — Probatur 1° ex sacris litteris; 2° ex Patribus; 3° ex praxi et usu Ecclesiæ numquam interrupto; 4° ex conciliis, VI, 1016 et seq.—Quid de sacramento confirmationis sit necessario credendum, 814; XXI, 555. — Probatur etti-

Congruistæ dicuntur apud quos gratia efficax dicitur gratia congrua, X, 1342, 1475-1058, 1163. — Concisa congruistarum systematis delineatio, 1342, 1472-1057, 1162. Quisnam sit in Suaresiano systemate cœlestium decretorum nexus et ordo, 1342-1058. — Quid sentiendum de congruistarum systemate, 1343 et seq.-1059. — Congruistarum systemata examinantur. In eorum sensu totum efficaciæ et sufficientis gratiæ discrimen in eo consistit, quod uni accedat voluntatis consensus, non accedat alteri. Pro certo ponendum est ab humana voluntate non pendere totum discrimen quod gratiam efficacem inter et sufficientem est agnoscendum, VII, 338. — Momenta quibus suam opinionem stabilire conantur, 338. — *Assertio prima* Congruistarum : Nulla datur gratia ex natura sua eo sensu efficax quod infallibilem ex se et natura sua habeat cum consensu connexionem. — *Assertio secunda* : Dicendum tamen gratiam efficacem differre a sufficienti, seu habere infallibilem cum consensu connexionem antecedenter ad consensum absolutum, et independenter ab illo. — *Assertio tertia* : Infallibilis illa connexio oritur ex præscientia conditionatorum, quatenus Deus ea cognovit hominem gratiæ consensurum esse si daretur in his circumstantiis, 339. — Ex his assertionibus quatuor corollaria deducunt. 342 et seq.

Argumenta quibus congruismus impugnatur, et primo quidem ea quæ desumuntur ex Scripturis, 345 et seq. — Secundo, argumenta ex S. Augustino petita, 349. — Tertio, argumenta ex traditione et Ecclesiæ precibus, 361. — Quarto, argumenta petita ex ejus cum semipelagianismo conformitate, ex ejusdem novitate, et ex congregationibus de auxiliis, 362. — Quinto, ex ratione theologica, 364-374. — In Augustinianos pugnant congruistæ, 375 et seq. — Argumenta pro Thomistis adversus Molinam et congruistas, X, 1475 et seq.-1164. — Argumenta pro Molina et congruistis adversus Thomistas, 1480 et seq.-1168. — *Vid.* Thomistæ.

Congruitas inter meritum de congruo seu ex congruitate et meritum de condigno discrimen, X, 1414, 1415-1115, 1116.

Conjuges ex communi omnium sententia tenentur, 1° simul cohabitare et convivere, XVI, 1229. — Licet viro ob justam causam sine facultate uxoris ad breve tempus discedere, non vice versa ; immo diu abesse licet viro, si res familiaris, vel obsequium principis id exigat, 1229. — Habitationis electio ad virum pertinet : unde uxor tenetur sub mortali maritum sequi, nisi obstet grave periculum corporis vel animæ vel speciale pactum antecedens, 1229; XIV, 542-428, 429. — Si maritus post nuptias effectus fuerit vagabundus non tenetur uxor illum sequi. 542-429

2° Conjuges debent sibi mutuum amorem charitatis specialem, ita ut sint unus spiritus unum cor, et amoris conjugalis vinculo conglutinentur, XVI, 1229; XIV, 534, 535-422, 423. — Ad fovendum istum amorem debent 1° conjuges sibi invicem compati suæque partis ferre corporis et animi defectus, 536-423. — 2° Juvet ad concordiam et dilectionem fovendam, mutuus honor, 536-423. — 3° Amor conjugis utriusque ad suam compartem limitari debet. — 4° Amor conjugum debet esse in Domino, 536-424. — 5° Amor iste castitatem conjugalem excludere non debet. Intemperans in conjugio, ait S. Augustinus, quid aliud nisi quidam adulter uxoris est, 537-425. — Vir uxori debet regimen, curam, tutelam, sustentationem et correctionem rationabilem. Uxoris verberatio moderata licita est; sed in praxi raro moderate et utiliter fit, XVI, 1229. — Vir uxorem non ut ancillam tractare debet, sed ut sociam, XIV, 536, 539-424, 426.—Peccat maritus qui hæc officia non implet, 539 et seq.-426.— Uxor prudens a Domino proprie datur, 535-423. — Marito debet honorem, obsequium, obedientiam Tenetur domus curam habere, XVI, 1229; XIV, 536-424. — Graviter peccat si notabiliter se inobedientem præbeat; si maritum ad iram, ad blasphemias excitet; si absque gravi fundamento male judicet de mariti continentia; si nolit sequi maritum domicilium mutantem, 541, 542-428; XVI, 1230. — Graviter peccat uterque conjux si rixas, odium, dissentiones excitet. 1230

3° Conjuges debent sibi mutuo fidem conjugalem in ordine ad copulam conjugalem. Uterque conjux solus habet dominium integrum corporis alterius, quoad copulam et ad omnes actus ad illam ordinatos. 1230

4° Sub gravi tenetur uterque reddere debitum conjugale, hoc est, corpus suum ad copulam conjugalem dare alteri rationabiliter petenti, 1231.—Non licet debitum denegare ad devotionem vel communionem intentam, si absolute exigatur, etc., 1231. — Conjux non tenetur debitum reddere si compars adulterium commiserit, 1231. *Vid.* XXV, 442, 443. — Conjux contrahens cum dubia fide non potest petere, etc., 489, 490. — Peccant conjuges si debita intentione non contrahant matrimonium, XIV 537-425. — Senes matrimonium possunt absque peccato contrahere, 538 425. — Lethaliter peccant qui sacramentum matrimonii in mortali peccato recipiunt, 538-426. — Lethaliter peccat qui habens votum castitatis, non habita prius dispensatione matrimonium contrahit, 539-426. — Ex communi sententia sub mortali non potest debitum petere : 1° qui vovit castitatem sive ante sive post matrimonium. Tenetur tamen reddere petenti, XVI, 1232;— 2° qui tempore matrimonii culpabiliter cognovit personam consanguineam comjartis in primo vel secundo gradu ; 3° qui extra casum necessitatis prolem suam baptizat aut in baptismo vel confirmatione tenet, 1232 ; — 4° qui contraxit cum dubio de valore matrimonii, donec dubium prudenter deposuerit. Tenetur tamen reddere comparti, quæ bona fide contraxit, 1233. — Moraliter certus de nullitate matrimonii, nec petere debitum potest, nec reddere etiam ignoranti, 1233. — Secundum multos saltem veniale est petere debitum, 1° tempore fluxus menstrui; 2° tempore graviditatis, sine periculo abortus; 3° tempore puerperii, 1233; — 4° diebus dominicis ac festis, nisi rationabilis causa id exigat, 1234. — Est mortale reddere debitum, quoties est mortale petere, 1234. —Per se loquendo conjuges non tenentur petere debitum; sed tenentur per accidens, 1235. — Matrimonium secundario institutum est in remedium concupiscentiæ. Unde juxta multos licitum exigere usum conjugii præcise ad vitandam in se incontinentiam, aut pollutionem, adulterium, quamvis nulla sit spes prolis gignendæ, 1235. — Secundum alios est culpa venialis, 1236. — Probabilius conjuges non tenentur sub mortali abstinere ab usu conjugii, dum mulier hactenus mortuos edidit filios, 1237. — Certum est usum conjugii esse licitum, si fiat cum debitis circumstantiis ad procreandam prolem, vel etiam ad reddendum debitum, 1237. — Secluso quovis periculo et alia inordinatione, est semper venialis culpa, si exerceatur ob solam voluptatem. Est communis sententia, 1237. — Quandonam peccant mortaliter conjuges in usu conjugii, 1237, 1238. — Qualia sunt peccata tactus et aspectus obscœni inter conjuges, 1238 —Peccat mortaliter conjux, si in absentia compartis, secluso periculo pollutionis, exoptet delectationem veneream, vel se libidinose tangat, 1239. — Qui post votum castitatis contrahit, peccat mortaliter, et semper tenetur abstinere a petitione debiti, et post mortem conjugis a secundis nuptiis, 1239. — Juxta multos ante consummationem tenetur statum religionis amplecti si aptus sit, 1240. — Qui post votum ingrediendi religionem contraxit, tenetur ante consummationem ingredi. 1240

Conjugium. Post animæ cum corpore unionem nullum aliud invenitur arctius vinculum quam conjugium, in quo vir et uxor efficiuntur una caro, XIV, 673-533. — Conjugicidium et sola machinatio in mortem conjugis, licet forte mors non sequatur, est casus episcopo reservatus XXII, 795 ; XVIII, 1116 et seq. *Vid.* Machinatio.

Connubium. *Vid.* Matrimonium. Contractus connubialis perpetuam vitæ societatem ad procreandam et educandam sobolem inter conjuges intendit. XVI, 852

Consanguinei etiam illegitimi et spurii dicuntur quia procedunt ex eodem sanguine, XIX, 469. — Secundum jus canonicum consanguineus intelligitur qui quoquo modo sanguine junctus est, vel ex patre, vel ex matre quocumque gradu et sexu se attingat, 469. — Consanguinei dicti sunt quasi de uno, seu communi sanguine nati et propagati, 469. — Probabilius consanguinei in gradu prohibito legitime dispensati ad ineundum matrimonium incestum non committunt fornicando, XVIII, 1101. — Consanguinitas dicitur a *cum* et *sanguine*, XIX, 469. — Definitur : Vinculum personarum ab eodem stipite descendentium carnali propagatione contractum, 469 ; XIV, 722-571. — Aliter definitur : Attinentia unius personæ ad aliam proveniens ex eo quod una illarum descendit ab altera, vel ambæ ex eadem, 722-571. — Quare convenientius dicitur consanguinitas quam carnalitas. — Juxta S. Thomam, triplex est ista sanguinis communicatio, 723-571. (Una quæ est consanguinitas patris ad filium ; inde linea *descendentium*. Alia est filii ad patrem ; inde linea *ascendentium*. Tertia est inter fratres; inde linea *transversalium*.) In commixtione personarum conjunctarum est aliquid quod est secundum se indecens et repugnans naturali rationi, 724-572 — Inter collaterales variatur decentia vel indecentia secundum consuetudinem et legem humanam vel divinam, 723-573. — Si quis consanguineam duceret nulla per matrimonium nova amicitia accresceret : et ideo secundum leges humanas et Ecclesiæ statuta plures consanguinitatis gradus sunt a matrimonio separati, 726-573. — Consanguinitas in linea transversa, jure canonico antiquo matrimonium dirimebat usque ad septimum gradum; jure novo dirimit usque ad quartum inclusive, XVIII, 1098. — Satis convenienter

usque ad quartum gradum prohibitio nunc restricta est, XIV, 726 574. — Consanguinitas matrimonium dirimit cum illegitimis sicut cum legitimis, XIX, 469. Consanguinitas in linea recta probabilius dirimit usque in infinitum, XVIII, 1098 — Alii aliter sentiunt, XIV; 725-575, XXV, 424. *Vid.* Cognatio. — Consanguinitas habet lineas, gradus, stipitem, regulas, XVIII, 1097. *Vid.* Linea, Gradus, Stipes. — Linea est personarum sanguine junctarum ordinata collectio. — Gradus sunt mensura distantiæ; in illis de uno ad alterum descenditur et ascenditur. — Stipes est persona in quam veluti principium originis consanguinei concurrunt. Regulæ sunt præcepta juris et rationis, quibus dirigitur subductio graduum. 1097

Conscientia dicitur cum alio scientia, XI, 319. — Conscientia quasi concludens scientia, 113. — Conscientia est actus, non vero potentia vel habitus, 113; 319. — Est actus intellectus non voluntatis, 113. — Definitur dictamen rationis, seu actus intellectus quo judicamus aliquod hic et nunc agendum, vel omittendum esse tanquam bonum vel malum, 1289; 319; 113, 114. — Differt a synderesi quæ est habitus versans circa principia practica, sed universalia et indeterminata, ut quod virtus sit amplectenda, 113. — Dictamen conscientiæ discursivum est, nitens, non quidem semper formali, sed sæpe virtuali et implicito tantum discursu seu syllogismo cujus majorem ponit synderesis, minorem subsumit ratio, conclusionem universalem infert scientia moralis; particularem vero seu de hic et nunc, prudentia et conscientia, 113. — In conscientia communiter statuitur interna moralium actionum regula, 1285. — Conscientia cum sit vera et immediata actionum nostrarum regula, debet esse infallibilis seu certa saltem moraliter, 287. — Conscientia ex parte objecti dividitur in rectam et erroneam. Erronea dividitur in vincibilem et invincibilem; vincibilis in crassam et affectatam, 114. — *Vid.* Ignorantia. — Ex parte actus seu modi dirigendi conscientia dividitur in certam, probabilem dubiam et scrupulosam, 115; 319. — Hic scientia est judicium moraliter certum de re aliqua excludens omnem formidinem. Dubium est fluctuatio intellectus inter utramque contradictionis partem. Si intellectus magis flectatur in unam quam in alteram erit suspicio. Error est judicium putans bonum aut malum, prohibitum aut non prohibitum, quod revera non est tale. Opinio est assensus unius partis non firmus et certus, sed cum alterius formidine. Est judicium formidolosum. Scrupulus est infundata apprehensio aut formido de peccato ubi non est, 115; XXV, 490. — Fides est assensus certus obscurus tamen habitus ex auctoritate rem affirmantis, 490. — Recta conscientia est dictamen quo intellectus ex veris principiis veram judicat et concludit, XI, 114. — Principium speculative falsum potest esse practice verum, 114. — Semper tenemur sequi conscientiam rectam seu veram, quando aliquid præcipit vel prohibet, 115; 1492. — Agere contra conscientiam rectam ordinarie, non est speciale peccatum distinctum ab eo quod contra legem vel præceptum committitur, 115. — Ubi conscientia dictat aliquid esse peccatum mortale, ei contraveniens peccat mortaliter : si veniale, peccat venialiter : si non determinet an mortale sit, an veniale, contraveniens peccat mortaliter, 116. — Conscientia propria magis obligat, quam quodlibet præceptum humanum, 117. — Indoctus ex consilio parochi confessarii, vel alicujus pietate ac eruditione præstantis operans, conscientiam moraliter certam de honestate suæ operationis formare valet, 294; 296. — Semper homo plus debet stare testimonio conscientiæ suæ, quam testimonio aliorum, ait S. Thomas : Gloria nostra testimonium conscientiæ nostræ, 196. — Omnis conscientia, sive recta sive erronea operantem obligat. Diversimode tamen ligat conscientia recta et erronea : recta simpliciter et per se; erronea secundum quid et per accidens, 320. — Conscientia erronea ea est quæ falsis principiis, sive in se, sive in aliqua circumstantia, judicat aliquid esse agendum vel omittendum, 114; 319. — Conscientia erronea, sive vincibiliter, sive invincibiliter erronea sit, semper obligat; posterior, ut positive secundum eam operemur; prior, ne contra eam agamus quamdiu perseverat, 320. — Quilibet tenetur sequi conscientiam invincibiliter erroneam, 118. — Si conscientia vincibiliter erronea dictet actionem in se peccaminosam hic et nunc esse præceptam, homo, quantum in se est, tenetur eam deponere; quod si non faciat, sive illam sequatur, sive agat contra illam, peccabit, 119. — An sit gravius peccatum agere contra conscientiam vincibiliter erroneam, quam agere juxta illam? Id certa regula non potest præscribi, 121. — Qui ex conscientia erronea vincibili judicat utramque contradictionis partem esse peccatum, tenetur primo perplexitatem deponere vel per se, vel consulendo virum doctum, 120. — Qui ex conscientia erronea invincibili judicat utramque contradictionis partem esse æque peccaminosam, non peccat, eligendo quamcumque contradictionis partem, 121. — Nemo enim peccat in eo quod vitare non potest, 322. — Unde colliget quis sibi inesse conscientiam erroneam? 121. — Quomodo deponenda sit conscientia erronea, 122. — Qualiter se gerere debeat confessarius cum eo qui laborat conscientia erronea, 122 et seq. — Conscientia errare potest ex falsa assumptione, et ex falsa applicatione, 321. — Error conscientiæ ex septem causis oritur, 321. — Conscientia dubia est hæsitatio seu suspensio intellectus inter utramque contradictionis partem, ita ut neutri detur assensus vel dissensus, 115-319. — Conscientia dubia dici potest vel intrinsece, quando non habetur judicium positivum de honestate vel obligatione objecti; vel extrinsece quando habetur. Quidem judicium positivum de honestate objecti, sed adhuc datur aliqua formido de opposito. Hæc conscientiæ dici debet practice certa extrinsece et speculative dubia, XV, 419. — Licitum est agere cum conscientia speculative dubia, sed practice vera, uti in confesso est apud omnes, XI, 119-322. — Qui practice dubius de rei bonitate vel malitia, operatur, peccat, discrimini se exponens, 323. — Nunquam licet agere cum dubio practico de honestate morali actionis, 1495. — Licet operari cum dubio speculativo quoties agens prudenter judicat in praxi actionem quam meditatur fore certe moraliter honestam, 1495. — Conscientia probabilis seu opinativa est illa quæ deducitur ex principiis tantum probabilibus; et ideo sic uni parti assentitur, ut tamen adjunctam habeat formidinem de contraria, 115, 1327. — Conscientia probabilis versatur circa consequens ex principiis probabilibus de agendis; nunquam licite esse potest regula proxima suæ actionis, 286, 287. — Conscientia scrupulosa est judicium rationis practicæ, quo animus ex levibus rationibus cruciatur, existimans se hoc vel illud non posse facere, vel omittere sine peccato, 594-131. — Ordinarie non est judicium sed tantum apprehensio mali, 115. — Oritur ex diversis causis, 334. — Causæ conscientiæ scrupulosæ se tenent vel ex parte hominis, vel ex parte Dei, vel ex parte diaboli, 136 et seq. — Non peccat qui agit contra scrupulos cognitos ut tales; imo aliquando est consilii, aliquando præcepti eos contemnere, 132. — Non licet agere contra conscientiam scrupulosam, ea manente, seu non explosa, 133. — Aliud est enim agere contra scrupulos aliud agere contra conscientiam scrupulosam, 334. — Ex quibus cognoscere valeat confessarius quod pœnitens suus sit scrupulosus, 135. — Meticulosus semetipsum judicare non potest, 136. — De remediis contra conscientiam scrupulosam. 1° Si scrupuli oriantur ex parte hominis, 138; — 2° si ex divina dispositione ingerantur scrupuli, 139; — si oriantur ex tentatione diabolica, 140; — requirat scrupulosus rectorem conscientiæ spiritualem et doctum et huic unice fidem præstet, et vocem ejus audiat, 140. — Confessarius scrupulose inculcet absolutam necessitatem obediendi omnimode et cæce directioni sui confessarii in omnibus iis quæ certe et manifeste divinæ legi non repugnant; si quidem hoc unicum, sufficiens, necessarium, et ita efficax remedium est, ut sine eo alia non sint profutura, 141. — Aliæ regulæ, 142, 143. — An licitum sit deponere conscientiam scrupulosam per usum opinionis minus probabilis? 143. — Inter duas opiniones sibi oppositas potest scrupulosus sequi opinionem probabilem, 143. — Casus primus : mulier eximiæ pietatis, sed vehementer scrupulosa, cogitationibus blasphemiæ, etc., ita vexatur, ut vix sciat quid agat; hinc dubitat an consensum præbuerit, 144. — Casus secundus : presbyter pietate conspicuus, sed valde scrupulosus, se accusat de pluribus actibus, de quibus dubitat an sint peccata, etc., 145. — Casus tertius : virgo singulari pietate prædita vehementer angitur scrupulis circa præteritas confessiones, etc., 146 et seq. — Casus quartus : vir religiosus et timens Deum circa recitationem breviarii scrupulose angitur, etc., 149. — Conscientiæ stimuli sunt pœna peccati, 725. — Impios etiam torquent, II, 398; 438. — Quanta sit malæ conscientiæ pœna, explicat diserte S. Augustinus. XI, 726

Conscripti desertores. An peccent et ad restitutionem teneantur. XV, 1004 et seq.

Consecratio ad episcopos pertinet, ordinatio ad presbyteros, V, 1244. — Episcoporum consecratio manibus impositis et divino invocato Spiritu maxime perficitur, quanquam et alii ab Ecclesia ritus ac cæremoniæ adhibeantur. Tres episcopi adhibentur in consecratione; consecratus acquirit ordinis potestatem, 1244. — Consecratio episcopalis et potestas ordinis quæ per consecrationem datur, sunt ex Christi institutione, XII, 757-599. — Consecratio sacerdotum veteris legis sacramentum erat, sacramentum ordinis præfigurans, XV, 177. — De ritu quo peragebatur pontificis et sacerdotum consecratio, 179. — Consecratio et confirmatio diu semper distincta fuerunt ac semper immotum fuit per illam ordinis, per hanc juridictionis conferri

potestatem, V, 1255. — Consecratio episcoporum sine sacrificio missæ celebranda non est, XXIV, 1592. — Consecratio episcopi non dat ullo modo potestatem jurisdictionis. Jurisdictio episcopalis potest esse et exerceri sine consecratione. XII, 760-601, 602

Consensus est actus voluntatis, quo mediorum propositorum utilitatem approbat, XI, 514. — Consensus verus et proprie dictus veluti anima contractus habendus est, XVI, 523. — Est spiritus essentialis pacti, quo stante, nisi leges obsteut, firmum stat pactum; quo deficiente deficit, nisi lapsurum præsumptio legis sustentet, 17. — Consensus ad contrahendum necessarius debet esse: 1° internus, 2° externus, 3° mutuus, 4° plenus, 5° actualis, 6° intimatus seu notificatus. 524

1° Requiritur consensus internus, sive animus se obligandi, aut obligationem acceptandi saltem implicitus, 18 et seq., 524 — Solv. objectiones. 28 et seq., 525

2° Requiritur consensus externus, signis exterioribus manifestatus, 525; 38. — Solv. objectiones. 42 et seq.

3° Requiritur consensus mutuus, id est, qui ab uno datur et ab altero acceptatur, 526; 40. — Solv. obj. 50

4° Requiritur consensus plenus. In contractibus onerosis debet esse plenus, in eo sensu quod fiat cum libertate sufficienti ad peccandum mortaliter, 526. — In contractibus gratuitis debet esse plenus in eo sensu quod fiat non tantum libere, sed etiam simpliciter voluntarie, id est, sine ulla rationabili repugnantia. 527

5° Requiritur consensus actualis, qui procedit ab actu voluntatis hic et nunc existente vel moraliter perseverante, 527.—Ad contractum inservire non potest consensus nec habitualis, nec interpretativus, nec præsumptus. 527

6° Requiritur intimatio seu notificatio intentionis contrahendi, 527; 41; 52 et seq. — Solv. obj., 58. — Ea dicuntur vitiare consensum quæ impediunt ne consensus talis existat qualis esse debet in contractu: quatuor sunt hujusmodi vitia, nempe error, dolus, vis seu metus, et læsio, 528. *Vid.* Contractus. — Consensus superioris necessarius ut religiosus possit contrahere nihil aliud est quam facultas vel licentia, qua superior negotium vel contractum a subdito celebrandum probat, sicque subditi contrahentis consensui consentit. Ille consensus triplex est; alius expressus, alius tacitus, alius præsumptus, 177. — Hic consensus voluntarius et justus esse debet, 177, 178. — Sufficit consensus tacitus qui triplici modo haberi potest, 180. — Satis certum est sufficere etiam consensum præsumptum, casu quo superior adiri non potest et necessitas urget, 181. — An etiam sufficiat licentia debita, hoc est talis quam superior teneretur dare, sed indiscrete negat, 182, 183. — Consensus ad matrimonium requiritur, XXV, 443. — Consensus internus non sufficit, sed requiritur verbis vel signis expressus, 444. — Necessarium non est, ut consensus utriusque conjugis simul præstetur; sed sufficit temporis mora intercedente, modo consensus prioris revocatus non sit. Requiritur simultas moralis, 444. — Consensus in delectationem peccati mortalis est lethale peccatum, XIV, 818; 819-644, 647. — Sufficit consensus implicitus interpretativus et virtualis, quando est plena et perfecta advertentia, 817. — Qui consentit conditionaliter in peccatum, ejusdem peccati reus est, cujus ille qui consentit absolute; et peccat modo lethaliter, modo venialiter, 812. — Consensus omnium fidem facit et a Deo principium habet, I, 571-575-449-452. — Consensus generis humani summam habet vim ad persuadendum. Præstantissima ingenia hujus argumenti vim agnoverunt, II, 54 et seq. — Omni in re consensio omnium gentium lex naturæ putanda est, 54. — De quo omnium natura consentit, id verum esse necesse est. — Omnium consensus naturæ vox est. *Tullius*, VI, 898. — Apud nos, argumentum veritatis est, aliquid omnibus videri. *Seneca*, 898. — Ut habeatur consensus, non peragrandus orbis terrarum; sed quodam quasi prudentiæ sensu judicatur, I, 780 615. — Ratio ipsa dictat consensum maxime peritorum circa res de quibus quæstio agitatur, valere, 19 et seq.-17, *in nota*. — A communi scholasticorum consensu in re gravi et morali non licet privata auctoritate recedere, XXIII, 668. — Si dubia legis occurrit interpretatio, a communi doctorum sententia non est in judicando recedendum, 1046. — Quæ SS. Patres in explicatione S. Scripturæ, et in rebus fidei et morum, communi consensu docent amplectenda sunt, 1044 et seq.

De tacito episcoporum consensu, IV. 511 et seq. — Duplex distinguitur episcoporum consensus, solemnis unus, et alter tacitus: solemnis ille est qui publicis actis declaratur; tacitus quo prelatæ a summo pontifice aut ab aliquo synodo definitioni adhærere censeantur episcopi, licet ab ea expresse approbanda, alii aliis de causis abstineant. Vim consensus obtinere potest ipsum episcoporum silentium, imminente nimirum catholicæ fidei periculo. 511

Consentiens quandonam teneatur ad restitutionem, XIV, 931-735. XV, 915 et seq. *Vid.* Restitutio

Consentire est actus appetitivæ potentiæ, non absolute; sed consequens ad actum rationis deliberantis et judicantis, XIV, 816-644. — Ratio superior quæ non dirigit actus humanos secundum legem divinam, impediens actum peccati, dicitur ipsa consentire, sive cogitet de lege æterna, sive non. 816-644

Conservatio est perpetua creatio, seu operatio æquivalens perpetuæ creationi. II, 506, 507

Consideratio sedula divinæ legis est primum medium detegendæ veritatis moralis. XI, 424

Consilia evangelica sunt res quædam eximiæ, quas fieri a Christianis Christus hortatus est, non præcepit, III, 327, *in nota.*— Præcipua sunt castitas, paupertas et obedientia, 328, *in nota.* — Ad ea cætera revocantur, XI, 29. — Consilia evangelica sunt quid eximium; ducunt ad perfectionem, faciliorem reddunt executionem præceptorum, III, 328, 623. — Hæc consilia sunt rerum omnium exteriorum abdicatio per paupertatem voluntariam; abdicatio voluptatum et curarum quas secum nuptiæ afferunt per virginitatem; abdicatio sollicitudinum quas habet homo de statu operibusque suis, per obedientiam, 622. — Consilium in optione ponitur ejus cui datur; præceptum vero importat necessitatem. XI, 28 — Cavendum est ne illud quod omnibus præscribitur, loco solius consilii habeatur. 29

Consilium primus prudentiæ actus; ut rectum sit, exigitur tum bonus finis sibi ab homine præstitutus, tum idonea media ad illum consequendum, XI, 401. — Necesse est quod homo in inquisitione consilii dirigatur a Deo. 401

Consilium judiciarium in duplici casu dari solet: 1° in casu dementiæ et imbecillitatis; 2° in casu prodigalitatis, XVI, 552. — Lex civilis eos, quibus assignatum concilium judiciarium, efficit inhabiles ad quosdam actus solo proprio nomine exercendos. 552

Consistorium summi Pontificis est proprius consultationis locus et congregationum, constans ex triplici hierarchico ordine cardinalium; nimirum episcoporum sex, presbyterorum quinquaginta, diaconorum quatuordecim. XIX, 460

Consistorium duplex est alterum publicum, 461. — Alterum privatum, seu secretum. 462

Constitutio civilis cleri die 12 julii, anno 1790 decreta est, VI, 1199. — Præcipui hujus constitutionis articuli, 1200 et seq. — Multo major et sanior pars cleri præscriptum constitutione juramentum præstare fortiter recusavit, 1205. — Constitutiones apostolorum nomine inscriptæ, sunt apocryphæ, XV, 309. — Ab apostolorum et Ecclesiæ doctrina alienæ. Notantur errores quibus scatent, 312. — Apostolis et Clementi Romano suppositæ sunt, 313. — Solv. objec., 314 et seq. — Nota, 330. — Constitutiones apostolicæ sunt opus auctoris tertii aut quarti sæculi qui se Clementem apostolorum discipulum falso jactitat. V, 1555

Constitutio censuum, seu redituum annuorum, XIV, 1052-830. — In hoc contractu non est mutuum, sed emptio et venditio talis juris, quod pecunia æstimari potest, 1052-831. — Licita est emptio et venditio censuum realium tam recenter quam ab antiquo creatorum, 1053 et seq.-832. — Census mere personales, etiam spectato solo jure naturæ, sunt periculosi, valde dubii ac de usura suspecti; unde per bullam B. Pii V fuerunt omnino sublati, 1056-833. — Census mixti, secluso jure pontificio, sunt liciti, positis conditionibus requisitis, 1057-834. — Constitutio est odiosa, illa quæ intendit principaliter odium alicujus, et est favorabilis, quæ continet favorem, licet secundario redundet in damnum alterius, etc. XXV, 445

Consubstantiale. Hæc vox non eodem sensu rejecta fuit a synodo Antiochena quo eam consecravit concilium generale Nicænum.' IV, 684

Consuetudinarius ille est qui ex frequentatis actibus vitiosis contraxit consuetudinem mortaliter peccandi, sive habitum quemdam aut propensionem inclinantem in peccatum mortale ex qua propensione contingit eum frequenter labi levi tantum vel multa etiam passione tentatum, XXII, 1222. — Multiplices et varii sunt consuetudinarii, 1223. — Qualiter confessarius se gerere debeat erga consuetudinarios, 1224-1228, 1231-1242

De remediis quibus curare oportet consuetudinem blasphemandi et indiscrete jurandi. 1295

Non semper habendus est pro *consuetudinario* qui pluries in certo genere deliquit; nec semper pro non consuetudinario, qui ter aut quater tantum peccare incœperit, 898. — Regulariter absolvi non debet qui mortaliter peccandi consuetudinem habet, donec idonea emendationis

set, si ab eodem monitus fuisset, tenetur ad restituendum, si non injunxerit, XIV, 935 et seq -739. — Cæteri confessarii, si sua lata culpa sint causa cur pœnitens non restituat, tenentur ipsi per se loquendo restituere, maxime si sua sponte se huic ministerio ingerant, 936 ; 937-739.— An peccet contra justitiam et restitutioni fiat obnoxius, qui suadet minus damnum ut evitetur majus, XV, 1137. — An possis etiam cooperari malefico ad minus damnum, si non potest aliter averti majus damnum respectu ejusdem personæ, 1138. — Si fur obfirmatus ad nocendum, alia via non potest impediri, juste suadere potes ut potius aliis ditioribus furetur quam Caio, modo generatim tantum suadeas, nulla determinate nominato persona, 1139. — Si fur, latro maleficus affirmatissime statuit nocere Caio, non juste suaderes ut potius noceat Titio, de quo minime cogitavit, 1139. — Quomodo possit excusari Loth, quando filias proprias obtulit ad stuprum, ut impediret gravius crimen Sodomiæ, 1140. — An si fur, latro vel maleficus deliberat inter Caium et Titium, juste suadeas ut potius inferat minus damnum Caio? 1140. — An possis æquale damnum consulere ad vitandum æquale? 1141. — An liceat consulere majus damnum, ut evitetur minus? 1141.— An, sicut aliquando licet consulere minus malum et peccatum ad evitandum majus, ita liceat etiam facere minus malum ad evitandum majus? non licet? 1141. — An peccet contra justitiam qui furi, vel malefico, qui paratissimus est ad hodie nocendum, suadet ut potius cras noceat? 1142. — Qui bona fide vel per errorem inculpatum dedit malum et iniquum consilium, cognita veritate probabilius ex justitia tenetur illud retractare, dum res adhuc est integra, 1143. — Qui sciens dedit consilium iniquum, sed simplex, facta revocatione, non tenetur ad restitutionem, secuto damno, 1143. — Si consilium tuum iniquum non erat simplex, sed vestitum, teneris ad restitutionem, etiam retractato consilio. Vestitum consilium est quando non solum interponis tuam auctoritatem, sed insuper adducis motiva, vel dictamina gloriæ, commoditatis, aut voluptatis, quæ proximum impellere possunt ad injuste nocendum, vel etiam doces artem nocendi, vel pandis secretum magicum ad nocendum, 1143, 1144. — Malus consultor pœnitentia ductus qui abstrahere non potest alterum ab iniquo proposito, debet monere tertium cui damnum impendet, aliquando ex charitate tantum, aliquando ex justitia, 1144, 1145. — An malus consultor teneatur etiam ei qui consilium petiit aut accepit, sarcire damna post modum secuta, 1145. — Ex qua culpa teneatur malus consultor? 1145

Consulens qui est causa damni efficax, tenetur ad restitutionem, XIV, 929-733. — Quando quis consilio suo adjunxit exhortationes motiva...... tunc non sufficit retractare consilium ante ejus executionem; sed necesse est ut consulens de facto impediat executionem damni, 929-734. — Ad quid teneantur male consulentes dicendo licitum quod est illicitum, 930-734. — Si dedisti consilium falsum vel falso fundamento subnixum sufficit ut postea retractes sententiam et sincere veritatem explices, XV, 748. — Si dedisti consilium verum ostendendo utilitatem vel honorem qui ex opere illicita consequetur, etc., non sufficit revocare et suadere contrarium, sed oportet persuadere, 748. — Impossibile tamen non est consultorem non teneri, si consilium quantum in se est revocet, et contrarium persuadere nitatur quamvis reipsa non persuadeat. 749, 912

Si consulas inferri alicui damnum minus ne eidem inferatur majus, non teneris ad restitutionem. Sed teneris si suadeas latroni ut alteri de quo non cogitabat damnum minus inferat, 750, 910, 911. — Si latro de utroque cogitaret, et anceps esset utri vellet damnum inferre, firmiter volens inferre alterutri posses suadere, in genere, quod minus est, 751. — An qui suo exemplo alios ad damnum alteri inferendum induxit, illud reparare teneatur? 912.— Consulere minus malum, gratia vitandi majoris, quando aliter evitari nequit, licitum est, 951; XXV, 446. — Regulariter non licet consulere minus malum inferri uni ad vitandum ne majus alteri inferatur, 446. — Volenti bona mea rapere licet ad illa tuenda consulere ut alterius capiat nulla nominata persona. Nemini licet consulere sibi minus malum, quia potest et tenetur utrumque cavere. 446

Consulere est hortari aliquem aut incitare in aliquid præmonstrato commodo vel incommodo ex usu vel neglectu consilii secuturo, XVIII, 1159. — Consultatio est actus intellectus nempe inquisitio de mediis, finis propositi assecutioni congruis. XI, 514

Consumptio, vitium magnificentiæ oppositum, est indecora et inepta, sive nimia sumptuum profusio. XI, 1226

Contemplatio est mentis in Deum suspensæ elevatio æternæ dulcedinis gaudia degustans, XVII, 1100. — Contemplatio multum differt a meditatione. In contemplatione sine labore contemplatur Deus jam inventus; in ea operatur Deus, et anima tantum patitur, XXII, 1087 et seq. — Contemplatio est affirmativa, vel negativa, 1091. — Primus gradus contemplationis est recollectio supernaturalis. Secundus gradus est quietis, 1091. — Contemplatio negativa est longe perfectior quam affirmativa, 1092. — Post gradus istos facit Dominus animam ad unionem transire, 1092 et seq. — *Vid.* Unio. — De visionibus, 1095. — De locutionibus, 1096. — De revelationibus, 1096, 1097. — Director, quando ei occurrerit anima cum his communicationibus contemplationis, aut caliginis, aut unionis, non debet ei imponere ut ea rejiciat, sed humiliter recipiat, etc., etc., 1097 et seq. — Quid contemplatio sit, et quomodo ad mentalem orationem comparetur, XVII, 1147. Contemplatio est mentis operatio, 1147. — Contemplatio est delectatio de Deo, quæ in voluntate est, 1148. — Necessario habet conjunctum voluntatis actum, 1152.— Contemplatio hujus vitæ est quædam participatio et imitatio beatæ in patria visionis, 1152. — Totum munus contemplationis est oratio quædam mentalis in gradu altiori, et in illo exercetur actus intellectus et voluntatis, 1154.— Qualis sit proprius actus contemplationis, 1155.— Ad contemplationem semper supponitur discursus aliquis, 1156. — Actus contemplationis est simplex et sine discursu, 1158. —Loquendo de proprio actu contemplationis, non est possibile homini in hac vita diu in illa actione durare, 1160. — De triplici statu seu via orationis mentalis purgativa, illuminativa, et unitiva, 1162. *Vid.* Oratio mentalis.

Contemptus culpam mortalem potest constituere, XXV, 946. — Contemptus est tumor superbiæ; contemnere est nolle subjici, XII, 650 et seq.-515. — Peccare ex contemptu, est peccare ex voluntate non se subjiciendi alteri. *Ib.*

Contentio vocatur pugna locutionis non secundum rationem, vel quantum ad rem de qua est contentio, vel quantum ad modum contendendi, XIV, 671-550. — Quandoque est peccatum mortale, quandoque veniale, 671-550. — Ex se non est peccatum quando falsitas oppugnatur. In contentione servandus est modus qui conveniat personis et negotiis, ut sit laudabilis, 671-550. — Communiter non contrariatur charitati sed modestiæ. Contentio specialiter est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Ex genere suo mortale peccatum est, XI, 783. — Contentio lethale peccatum est secundum quod importat impugnationem veritatis, et inordinatum modum, nec personis scilicet, nec negotiis convenientem, 784. — Qui in re gravi, puta in quæstione fidei, etc., ita verbis contendit ut ex ejus contentione audientium subversio probabiliter consequi possit, etc., lethaliter peccat, 784. — Lethale contentionis peccatum incurrunt litigatores, causidici procuratores qui causam injustam dolis, clamoribus tergiversationibus obtinere, imo potius extorquere nituntur, 785. — Lethaliter peccant, qui in disputatione quavis, aut litis prosecutione, verbis improperii disceptant, quibus charitas proximo debita graviter læditur, etc., 785. — Contentio quæ est impugnatio falsitatis cum debito modo acrimoniæ, est laudabilis. Secus, si sit cum inordinato modo, 785; XIV, 671-550. — Contentio de re de qua non est contendendum, est inordinata et perversa; veniale saltem peccatum est, XI, 785.— Disputationes ad illustrandam et explicandam veritatem minime susceptæ et peractæ, sed solo studio vincendi adversarios et gloriæ captandæ, contentiones sunt et peccata, 786. — Molesta et plena contentionis negotia vir christianus declinare debet quantum potest, 786. — Contentio est quarta inanis gloriæ filia. 785

Continentia simpliciter et absolute sumpta circa concupiscentias delectationum tactus versatur tanquam proprium objectum, XI, 1244. — Est virtus qua homo strenue obsistit pravis delectationibus quæ vehementer ipsum ad malum sollicitant. Ita virtus est, ut quanto strictius accipitur, tanto sit major et perfectior virtus, 1244. — Circa concupiscentias pravas aliarum rerum, non absolute dicitur continentia, sed cum adjecta expressione materiæ, veluti continentia iræ. 1245

Continuum constat ex partibus divisibilibus in infinitum. Est sententia communis, XXIII, 589. — Juxta quosdam constat ex indivisibilibus finitis et immediatis. 589

Contractus et pacta. Pacti etymologia, homonymia et synonymia, XVI, 12 et seq. – Pactum in genere est plurium consensus de aliquo præstando. Aliter definitur : pactum est duorum vel plurium in idem placitum consensus, 15. — Mutuus paciscentium consensus est de pacti essentia, 17. — Ad essentiam pacti requiritur consensus internus, sive animus se obligandi, aut obligationem acceptandi, saltem implicitus, 18 et seq. — Solv. objectiones, 28 et seq. — Ad essentiam pacti non sufficit solus consensus internus utriusque paciscentis, 39. — Sed requiritur etiam consensus externus et quidem mutuus, et consequenter non tantum est conditio sine qua non, sed pars essentialis pacti, 40. — Ad essentiam non sufficit consensus externus mutuus qualiscumque, nec satis est quod iste consensus

vis nec antecedens dolus accidentalis contractum stricti juris irritet; nec contractum bonæ fidei, si dolus a tertio non contrahente commissus fuerit, valde controversum est, utrum, spectato jure positivo, non irritum reddat contractum bonæ fidei, si dolus ab ipso contrahente committatur, 514 et seq. — Metus incuti potest vel directe ad obtinendum contractum, vel ad alium finem a contractu distinctum, v. g., ad ulciscendam injuriam, 536. — Metus levis nullum irritat contractum. Metus gravis, quo stante homo non manet sui compos, quemcumque irritat contractum. Metus gravis, quo stante homo manet sui compos, quando oritur a causa necessaria sive intrinseca sive extrinseca, non dirimit contractum. Metus gravis, quo stante homo manet sui compos, quando oritur ex causa libera sed justa, non dirimit contractum, 536. — Metus gravis, quo stante homo manet sui compos, a causa libera et injusta proveniens, 1° irritat contractus gratuitos, v. g., donationem; 2° contractum indissolubilem probabiliter non irritat jure naturali, sed bene jure civili, quando incutitur in ordine ad contractum, 537. — Metus gravis, quo stante homo manet sui compos si injuste incutiatur ab altero contrahente vel a tertia persona ad contractum obtinendum, eum non irritat, sed rescindibilem facit ad nutum illius qui injuriam passus est, 537. — Metus gravis, quo stante homo manet sui compos, si injuste incutiatur ab altero contrahente, vel a tertia persona sed non in ordine ad contractum, eum nec irritat, nec rescindibilem facit, 538. — Pactum vel contractus metu intrinseco vel a causa necessaria extortus non modo validus est, sed neque ob metum rescindi potest. Haud secus, de metu extrinseco, si justus fuerit; et de metu levi, etiamsi injustus fuerit, 517. — Pactum et contractus, metu gravi injusto extortus, regulariter quidem de jure naturali et positivo subsistit, rescisioni tamen obnoxius est; sive deinde hic metus inferatur ab alterutro paciscentium, sive a tertio; sive inferatur ad extorquendum contractum, sive alio fine. 518

Læsio dicitur adesse quando non servatur æqualitas in contractibus onerosis; hoc maxime intelligendum est de *commutativis*, 539. — Læsio contractum non irritat, sed quandoque rescindibilem facit. 539

De conditionibus ex parte legum requisitis ad valide contrahendum, XVI, 540. — Contractus irritus jure positivo, si scienter fiat a principe, validus est, XII, 1381-1090. — De auctoritate quæ competit principi in contractibus, XVI, 541. — Agnoscunt omnes legislatorem humanum 1° prohibere posse quosdam contractus; 2° irritare posse eosdem contractus, saltem pro foro externo; 3° imo posse eos irritare in conscientia post sententiam judicis, 541. — Probabilius princeps potest irritare contractus in conscientia etiam ante judicis sententiam, 541. — Codex civilis in Galliis triplicem potissimus recenset nullitatem. 1° Nullitatem pleni juris; 2° nullitatem juris; 3° rescindibilitatem. Præsertim in articulo mortis, 1117-545. — Leges irritantes non pariunt eosdem effectus in singulis casibus. 544

Regulæ ad discernendam vim nullitatum :

Prima regula. Quando lex irritans contractum determinativa est proprietatis contractus nullitate affectus, nullus est ante sententiam judicis. 544

Secunda regula. Quando lex irritans contractum sibi proponit impedire actum ordini publico aut bonis moribus contrarium, contractus irritus est in conscientia ante sententiam judicis. 545

Tertia regula. Quando lex pure et simpliciter contractum irritans directe et immediate fundatur motivo boni publici, contractus irritus est ante sententiam judicis. 545

Quarta regula. Quando lex contractus irritans immediate fundatur motivo boni privati, contractus non est in se absolute invalidus, sed resolubilis in foro conscientiæ, etiam ante sententiam judicis, ad nutum illius in cujus utilitatem lex constituta est, modo iste rescisionem petat intra tempus lege præscriptum. 546

Quinta regula. Quando lex irritans sibi tantum proponit attingere instrumentum, contractus nec est nullus, nec rescindibilis, sed validus est pro foro conscientiæ. 546

Sexta regula. Quando lex irritans contractum fundatur in præsumptione facti, contractus, deficiente facto, validus est. 547

Septima regula. Quando lex irritans contractum fertur in pœnam delicti, ordinarie contractus non est nullus ante judicis sententiam, 547. — Summarium. 548

De conditionibus ex parte personarum requisitis ad valide contrahendum. Ortum ducunt a jure vel naturali, vel positivo, XVI, 548. — Causa efficiens pactorum et contractuum duplex est, una remota, altera proxima, 120. — Causa efficiens remota est jus naturæ. A jure naturæ ortum est jus paciscendi cum popularibus et conterraneis modo consentire possint, 121 et seq. — Causa efficiens remota pactorum ut jus gentium. Jus paciscendi cum exteris juri gentium debetur, 124. — Si pactorum et contractuum causam remotam penitius inspicere velimus, jus etiam civile causa efficiens remota dicendum est. 125

De causa efficiente proxima spectato jure naturæ, 126. — Causa efficiens pactorum et contractuum duplex est, una principalis, altera instrumentalis, 126. — Ex jure naturali, hi omnes et soli qui usum rationis habent, possunt valide contrahere, 548. — Jure naturali contrahere nequeunt, 1° Infantes nondum usum rationis adepti; 2° Perpetuo amentes; 3° Lunatici tempore amentiæ; 4° Ebrii, si ebrietas usum rationis pervertat; 5° Furiosi, dum in furore sunt; 6° Generatim omnes ratione carentes, quamdiu eorum status impedit ne verum et sufficientem consensum præstare possint, 548. — Spectato jure naturæ, omnes etiam rationis incapaces celebrare possunt saltem plerosque quasi contractus, mere passive se habendo; imo etiam quandoque facto ponendo, 127. — Vere contrahere aut pacisci de jure naturæ possunt omnes, qui possunt consentire, et de re quæ venit in contractum libere disponere, vel jus aliquod sibi inde quærendo vel transferendo in alium, 128. — Spectato jure naturæ unus pro altero sine hujus mandato pacisci aut contrahere non valet, 128. — Stando in jure naturæ infans naturaliter talis nulla ratione vere pacisci, aut ex contractu vero obligari potest, bene tamen infans solum civiliter talis, 130. — Amentes et furiosi, quorum integra rationis facultas læditur, dum sunt tales, non modo jure positivo, sed etiam jure naturali a contractibus vere talibus removentur, quia nulla ratione deliberatum consensum ponere valent, 131. — Perfecte ebrius et plene sopitus æque parum ac amentes, tam de jure positivo, quam naturali, capaces sunt ad vere paciscendum aut contrahendum, 132 et seq. — Surdus et mutus, si talis sit qui animi sui sensu per signa aliis sufficienter perceptibilia exprimere non valeat, de jure naturæ contrahere non potest, 136. — Si animi sui sententiam sufficienter certis signis exponere possit, omnes contractus, nisi ubi verba sunt de substantia, celebrare poterit, 137. — Cæcus omnes contractus celebrare potest, tum jure naturæ, tum jure positivo. 137

De causa efficiente proxima, spectato jure civili, 138. — De jure civili ad contractus quasi tales ex parte illius qui mere passive se habet, admittuntur omnes omnino etiam rationis incapaces, cujuscumque sint conditionis, etiam furiosi, mente captus, ignorans, infans, etc., 138. — De jure positivo tum canonico, tum civili possunt contrahere omnes qui possunt jure naturæ, nisi lege inhabiles declarentur, 139-549. — Inhabiles ad contrahendum lege positiva declarantur, 1° minores, 2° interdicti, 3° subjecti consilio judiciario, 4° uxores in casibus jure expressis, 5° civiliter mortui, 6° ii generatim quibus lex nonnullos contractus inire prohibuit, 549. — Stando in jure regulariter nemo pro alio sine mandato ejus pacisci potest, 139. — Infans, juridice talis, etiamsi rationis sit capax, de jure positivo, nec se alteri, nec alium sibi per contractum obligare potest, 141. — Nec auctore tutore valide contrahere potest, vel se alteri, aut illum sibi obligare, 141. — Potest tamen infans juridice talis, sicut etiam naturaliter talis de jure positivo contrahere per tutorem, 142. — Pupillus infantia major, seu potius puer per se solus valide etiam de jure positivo celebrat contractus alienativos rerum suarum, saltem mobilium non pretiosarum, si tutorem non habeat, 143. — Habens tutorem accedente auctoritate tutoris valide cum *aliis* contrahit, modo non res immobiles aut mobiles pretiosas alienet; quamvis etiam hoc casu, si læsus fuerit graviter, in integrum restituatur, 145. — Si habeat tutorem et sine tutore contrahat pupillus infantia major, quandoque contractum simpliciter validum, quandoque simpliciter invalidum, quandoque claudicantem celebrat, 144. — Pupillus infantia major, si sine tutore celebret contractus in quibus rem suam deteriorem facere potuisset, si ditior non sit factus, non obligatur naturaliter quoad effectus ipsi nocivos; obligatur autem naturaliter quoad effectus aliis intervenientibus nocivos, et consequenter pupillus hoc casu simpliciter non obligatur in conscientia, quamvis alii intervenientes non tantum in conscientia, sed etiam civiliter obligentur. 146 et seq.

Minor non habens curatorem potest de rebus mobilibus non pretiosis libere pacisci et contrahere; non potest tamen de rebus immobilibus vel mobilibus pretiosis quidquam detrahere vel alienare, nisi decretum magistratus interveniat, 151. — Minor curatori subjectus valide paciscitur et contrahit etiam sine curatore, quotiescumque se mere personaliter obligat, 152. — De rebus suis paciscens ex contractu quo rem suam deteriorem facere potuisset, naturaliter obligatur quoad effectus sibi nocivos, obligatur tamen etiam naturaliter quoad effectus aliis nocivos. 152

De minoribus non emancipatis. De minoribus emancipatis, 550. — Actus pro quibus minores declarantur inha-

debita et nondum tradita est potest esse materia pactorum et contractuum diversorum ab illis quibus res jam debita est accipienti aut devincta, non vero horum ipsorum iterato initorum, 328. — 4° Res quæ accipientis est propria actu non potest esse objectum materiale pacti vel contractus absolute initi, bene tamen celebrati sub conditione, si ipsius esse desinat, aut in tempus, quo ipsius amplius non erit. Sicut etiam possessio rei propriæ in pactum deduci potest, sub certa conditione, 328, 331, 332. — Quomodo res jure naturæ humano commercio exempta, possit esse objectum materiale pactorum, 332. — Res humano commercio jure naturæ exemptæ sunt : liber homo; res sacræ; res spirituales; res de se malæ, vel indifferentes quidem, per pactum tamen ad usus malos expetitæ. 333

Licet omnes homines noscantur liberi, juste tamen introducta fuit servitus perfecta, et potest homo liber alteri se in servum vendere vel alio ex pacto tradere, 333, 335. An homo liber etiam sine suo consensu ab aliis in pacta alienativa deduci et vendi possit? 336 et seq.

Res sacra uti etiam res spiritualis potest esse objectum pactorum et contractuum unilateralium, in quibus ex altera parte nihil intervenit. Imo, spectato jure naturæ et divino, potest deduci etiam saltem per se in pacta bilateralia, in quibus utrinque datur aut promittitur res sacra vel spiritualis, 339.—De jure tamen ecclesiastico sæpius sine vitio simoniæ res etiam spiritualis pro spirituali in pactum deduci non potest, 340 et seq. — Res intrinsece sacra vel spiritualis non potest esse objectum pactorum et contractuum unilateralium in quibus ex altera parte temporale pretium intervenit, 344. — Idem dicendum de re extrinsece sacra vel spirituali sive deinde rei sacræ aut spirituali fuerit concomitanter connexa et intrinsece conjuncta, 346. — Sive tantum conjuncta extrinsece et consequenter connexa, 347. — Imo, neque res extrincese sacra et spiritualis quæ huic antecedenter annexa est pro pretio temporali in pactum deduci potest, si in concreto accipiatur, 350. — Secus dicendum de extrinsece et antecedenter connexa in abstracto sumpta, 351 et seq. — Utrum ad simoniam necessario requiratur pactum vel contractus, 354 et seq. — Res jure gentium aut civili humano commercio exemptæ aliæ dicuntur simpliciter et absolute tales, aliæ vero secundum quid, 369, 370.—Quamvis res religiosa a nemine privatorum in pactum aut contractum deduci possit, nihil tamen obstare videtur quominus auctoritate ecclesiastica in pactum aut contractum, etiam pro re temporali et profana veniat; neque in tali pacto vel umbra simoniæ apparet, 370. — Res communis ab omnibus iis, quorum interest, in pactum deduci potest, 372. — Res vero sancta sine consensu ejus cujus lege inviolabilis et sancta est, nulliter in pactum aut contractum venit; nec res publica et universitatis sine consensu principis et universitatis in cujus dominio est, 373. — An et quomodo fodinæ metallicæ auri, argenti, item salis ac aliæ in commercio sint? 375. — Inter res secundum quid ob conjunctam qualitatem commercio exemptas est hæreditas. Regulariter non valet pactum acquisitivum de hæreditate unius ex paciscentibus, sive deinde agatur de alterius tantum, sive de utriusque hæreditate sibi vel aliis acquirenda, 377. — Nec minus invalidum est (abstrahendo a moribus hodiernis) pactum omissivum quo convenitur de abstinenda vel omittenda hæreditate, quod uno verbo hodie renuntiatio appellatur, 379 et seq.— Nullum de jure positivo est pactum de hæreditate tertii viventis et certi, nisi tertius ille hoc sciat et consentiat, 383. — Attamen licitum est et validum pactum de hæreditate tertii viventis et incerti; et multo magis de hæreditate mortui, ac jam delata, a quocunque illa proveniat; 385. — An jus accessendi in emptorem hæreditatis transeat, 386 et seq.—Probabilius transit. 388

Ad primum genus rerum secundum quid humano commercio exemptarum, seu quarum commercium solum ob conjunctam aliquam qualitatem interdictum est a jure, reducuntur præterea : 1° res litigiosæ; 2° frumentum publici canonis; 3° res quæ pure vel in diem legatæ sunt vel pro quarum restitutione hæres rogatus fuit; 4° peregrinæ et exoticæ merces; 5° servi fugitivi et criminosi, 389 et seq. Huc etiam reducitur dos et contra-dos, seu donatio propter nuptias. 392

Ad secundum genus rerum secundum quid, seu aliquarum tantum commercio exemptarum pertinent venena, servi christiani, arma. 393

Ad tertium genus rerum commercio humano exemptarum, seu soli principi reservatarum, olim pertinebat purpura, hodie vero res illæ quæ ad privatum principis patrimonium spectant. 395

Ad quartum genus rerum secundum quid commercio exemptarum illæ pertinent quæ sine certis conditionibus alienari nequeunt, cujusmodi sunt res pupillorum et minorum; item res civitatis et Ecclesiæ, 396. — An et quomodo res Ecclesiæ possit esse objectum materiale pactorum et contractuum, XVI, 397. — Quæstio hoc procedit de rebus Ecclesiæ temporalibus et profanis, nec spirituali annexis, ad cultum divinum tamen et pios usus destinatis, 397.—De his non alienandis innumeri *extant* canones, 397. — Alienationis nomen hic sumitur : 1° pro omni actu quo dominium rerum transfertur; 2° non tantum pro actu quo dominium plenum in alterum transfertur, sed etiam pro actu quo solum dominium directum, vel utile aut ususfructus in alterum transfertur; quin etiam nomine alienationis a jure prohibitæ continetur impositio hypothecæ, pignoris servitutis; 3° latius adhuc sumendum nomen alienationis, prout nimirum includit non tantum translationem dominii aut juris in re, sed etiam cessionem juris ad rem, 398. — Libere alienari possunt res Ecclesiæ : 1° si sint res mobiles non pretiosæ, vel quæ servando servari nequeunt; 2° vel immobiles, exigui tamen valoris; 3° aut etiam inutiles et damnosæ, 399.— Res Ecclesiæ immobiles et majoris momenti, ac mobiles pretiosæ, si utiles Ecclesiæ sint, regulariter non possunt sine justa causa et requisitis de jure solemnitatibus alienari per pacta et contractus, 401-407. — Excipi debet donatio centesimæ vel quinquagesimæ, 401.— Utrum vero hæc alienatio rerum ecclesiasticarum æque prohibita sit, si fiat ab una Ecclesia in aliam, merito dubitari potest, 402. — An alienationis prohibitæ nomine etiam veniat repudiatio hæreditatis vel legati qua res immobilis, vel mobilis pretiosa Ecclesiæ relicta est? 407 et seq. — An etiam contractus commodati et depositi de rebus Ecclesiæ alienari prohibitis interdicti censendi sint? 411. — Ut alienatio rerum ecclesiasticarum majoris momenti sit valida et licita, requiritur causa justa, 412, — nec sufficit, si causa sit tantum dubia 413, —vel existimata, 414. — Probabilius summus etiam pontifex indiget justa causa ad hoc, ut bona ecclesiastica alienare possit, 414. — Præter justam causam ad alienandas res ecclesiasticas immobiles vel mobiles pretiosas, requiritur insuper certa juris solemnitas, consistens : 1° in tractatu, consensu et subscriptione capituli, 417; — 2° in consensu, vel potius auctoritate superioris, 419; — imo et sedis apostolicæ. Est communis et certa, 417, 420. — An etiam patroni consensus in alienatione rerum ecclesiasticarum expeti debeat? 419.—Alienatio rerum ecclesiasticarum, sine solemnitatibus enumeratis facta, in foro interno irrita est. 421 et seq.

Quale factum sit objectum materiale pactorum et contractuum, XVI, 423.—Factum in jure diversimode sumitur, 424. — Factum hic sumitur prout opponitur rei specifice acceptæ : non modo factum necdum, sed vel maxime factum prægnans inadæquatum pactorum objectum constituit. Definitur : operatio personalis objective considerabilis in ordine ad dispositionem humanam inter vivos, 424. — Omne factum, sive affirmativum, sive negativum fuerit, in pactum et contractum deduci potest, modo tale sit quod in commercium humanum venire possit, nec jure naturali, divino, vel humano a pactis vel contractibus remotum sit, 426. — Utrum partem vel contractus de re aut facto turpi nullam omnino obligationem inducat? 427 et seq. — Etiamsi pactum de facto turpi præstito jam inhonesto facto de jure naturæ convalesceret, de jure tamen positivo humano probabilius non obligaret, 431. — Valet pactum in quo solius dantis turpitudo versatur, ita ut non solum datum retineri, sed etiam promissum peti possit, si ex parte promissarii nulla sit turpitudo nec injustitiæ, nec alia, 434. — Ut factum in pactum deduci possit, debet esse certum et determinatum, ac suis qualitatibus vestitum, 435. — Debet esse proprium promittentis, non vero alienum. 435

Forma pactorum et contractuum illud est quod pacta et contractus in esse specifico constituit; sine illa pacta nec esse, nec concipi possunt, XVI, 437. — Forma alia generica, vel specificata; alia absoluta, vel modificata; alia est pactis intrinseca, vel extrinseca, 437. — De forma pactorum et contractuum intrinseca. Et primo, de pacto vel contractu sub conditione celebrato, 437 et seq. — Secundo, de pacto et contractu in diem, sub modo, ex causa vel cum demonstratione celebrato, 461. — Primo quotiescumque dies pacto vel contractui tacite inest, aut dies certus, vel etiam incertus, de quo tantum nescitur quando sit exstiturus, expresse adjicitur, tamquam terminus *a quo*, statim quidem dies cedit, et obligatio nascitur; antequam dies veniat, res promissa peti non potest, 462.— Si vero dies adjectus simpliciter sit incertus, aut incertum sit an sit exstiturus, æquivalet conditioni de futuro contingente, 463. — Adjectus autem sive certus, sive incertus, tamquam terminus *ad quem*, nec obligationem, nec actionem suspendit; nec adventu suo ipso jure perimit, sed exceptione solum elidit 463. — Secundo, in contractu co-

tum et sequestrum, mandatum et negotiorum gestio, 587. — De promissione. Promissio est contractus quo quis gratuito et libere fidem suam alteri obligat ad præstandam rem licitam et possibilem, 587. — De donatione inter vivos, aut per testamentum, aut causa mortis, 590. — Donatio inter vivos definitur : Contractus quo quis ex mera liberalitate transfert actualiter et irrevocabiliter dominium rei suæ alteri acceptanti, 590. — De commodato et precario, 629. — De deposito et sequestro, 630. — De mandato et negotiorum gestione. 633

De contractibus onerosis, qui sunt commutativi vel aleatorii. Inter commutativos alii sunt principales, ut venditio, emptio, conductio, locatio, societas, permutatio, transactio; alii accessorii tantum, ut fidejussio, pignus, hypotheca, etc. Inter aleatorios præcipue recensentur assecuratio, ludus, sponsio, loteria, XVI, 636.—De venditione, emptione, 636. — De locatione, conductione, 670. — De societate, 676. — De permutatione, 684. — De transactione, 684. — De fidejussione, 685. — De pignore, 687.—De hypotheca, 688. — De assecuratione, 690. — De sponsione, 691. — De loteria, 691. — De ludo, 692. — De mutuo, 695, 765. — De cambio, 756. — De censu, 758. — De honestate et utilitate contractuum per quos pecunia collocatur ad lucrum, 884 et seq. — De contractu lucri minoris certi pro majore incerto, 924 et seq. — De contractu trino, 930. — Contractus trinus vocatur conventio, qua inter easdem personas de eadem pecunia tres contractus, scilicet, societatis, assecurationis, et lucri certi pro incerto, simul conjunguntur, 931. — Argumenta pro contractu trino, 933. — Arg. contra contractum trinum. 937

De contractu censuali, 949 et seq. — De contractu quo exiguntur quinque annua pro centum, passim in Germania, et nominatim per Bavariam usitato, 950, 956; 967-996. *Vid.* Usura *vel* Mutuum. — Contractus connubialis. *Vid.* Connubium.

Contra-dos res est quam maritus in securitatem dotis uxori constituit, et ab aliquibus pignus dotis vocatur, XVI, 393

Contritio a verbo *contero* deducitur. Contritionis nomen per metaphoram a corporeis ad spiritualia translatum est, XXII, 193. — Legitime definitur : Animi dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero, et voto præstandi reliqua quæ ad rite suscipiendum pœnitentiæ sacramentum requiruntur, 195. — Aliam definitionem refert S. Thomas : Contritio est dolor de peccatis assumptus cum proposito confitendi et satisfaciendi, 195. — Contritio, prout est pars pœnitentiæ, non est tantum in terroribus conscientiæ incussis, est tactus hominis, non mera passio, 196. — Est actio libera et bona 197. — Nulla est vera contritio sine vitæ veteris odio, 197. — Contritio, ut deleat peccata, vera esse debet, 197. — Contritio interior esse, id est, non ab ore tantum, sed ex intimo cordis affectu profluere debet, 198. — Ad contritionem latius sumptam duo concurrunt, principium et motivum, 199. — Contritio, prout ad justificationem intra vel extra sacramentum disponit, debet esse supernaturalis, tum ratione principii, tum ratione motivi, 200 et seq. — Detestatio peccati prout turpitudinem habet oppositam Deo tanquam auctori naturæ potest esse supernaturalis, 203. — Dolor potest esse aut fingi summus vel intensive, vel appretiative, vel extensive. Optanda quidem est contritionis intensio quoad gradus, non tamen est absolute necessaria, 204. - Non requiritur dolor simpliciter intensive summus, 204. — Neque etiam opus est dolore absolute summo. Nec requiritur dolor quocumque alio dolore vehementior. 205

Ad contritionem requiritur dolor apretiative summus, quo pœnitens doleat et detestetur peccatum super omnia detestabilia quæ peccatum non sunt, 206. — Ad veram peccati detestationem necesse non est ut pœnitens magis paratus sit perpeti id quod juxta divinam ordinationem perpeti non debet, quam a Deo per peccatum recedere, 207. — Neque etiam necessum est ut contritio sit summa extensive, sive ratione temporis, sive ratione objecti, quasi peccata singula sigillatim detestari teneatur 209. — Nam momentanea contritio, modo vera sit et sincera, sufficit ad veniam peccatorum quovis tempore obtinendam, 209. — Et absolute sufficit unus contritionis actus qui ad omnia peccata referatur, 210. — Id tamen prudenter intelligendum. Ei qui longa peccati consuetudine tenetur nullo, ut plurimum, tempore opus est, ut ad certam et absolutioni idoneam contritionem deveniat, 210 et seq. — Augenda est pro vario peccatorum gradu contritio, 212. — Contritio in omnia prorsus lethalia, nullo excepto, ferri debet, 213. — Ad contritionem, prout ad justitiam præparat, non requiritur dolor qui in venialia singula cadat, 213. — Fide certum est ad contritionem requiri propositum non peccandi lethaliter de cætero, 215. — Per se et moraliter loquendo necessarium est formale deinceps non peccandi propositum ; non tamen est de essentia contritionis, 216. — Propositum non peccandi de cætero debet esse efficax affective ; debet et esse absolutum quoad mortalia omnia : imo et quoad venialia quædam, si hæc duntaxat clavibus subjiciantur. 218

An contritio peccatori necessaria sit, an statim a peccato necessaria sit, 219. — Contritio lapsis per se et regulariter necessaria est tum necessitate præcepti seu naturalis, seu divini, seu ecclesiastici, tum necessitate medii, 220 et seq. — Præceptum contritionis per se saltem aliquando obligat, aliquando per accidens, 225.—Urget etiam contritionis aliqualis præceptum, quando menti occurrit peccatum, prout est offensa Dei, 226. —Quisquis studiosus est salutis suæ eam in futurum sententiam sequi practice et aliis consulere debet, quæ contritionis præceptum urgere censet statim ut actus contritionis exeri potest, 226 et seq. — Solv. objectiones. 229 et seq.

De merito contritionis, 234.—Contritio causa est remissionis peccatorum, eamque meretur, non quidem simpliciter et de condigno, sed de congruo, 234.—De contritione perfecta, 235. — Opiniones variæ de ratione contritionis specifice constitutiva, 238.—Contritio perfecta non tantum in casu necessitatis, sed semper hominem Deo reconciliat, antequam sacramentum actu percipiatur, 239 et seq. — Contritio in veteri lege justificabat statim ut erat perfecta, 241. — Solv. objectiones, 241. — Contritio perfecta non est conditio ad sacramentum Pœnitentiæ necessario prærequisita, 251. — Quale sacramenti votum ad perfectam contritionem requiratur. Votum nihil aliud est quam desiderium, voluntas, propositum recipiendi suo tempore sacramenti. Aliud est formale seu explicitum, aliud implicitum et generale, 253. —Votum sacramenti Pœnitentiæ ad perfectam contritionem requiritur. 253

De contritione imperfecta seu attritione, 255.—Solvuntur difficultates quædam practicæ, 367 et seq. — *Vid.* Attritio.

Controversiæ methodus compendiaria, seu modus instituendus ad disputandum cum protestantibus, V, 1066 et seq. *Vid.* Reformatio. — De controversiis inter catholicos agitatis circa auctoritatem summi pontificis, 1139 et seq. *Vid.* Pontifex.

Controverse pacifique entre M. Lefranc de Pompignan, évêque du Puy, et un savant de Genève, sur l'autorité de l'Eglise en général, mais surtout sur ce point : Comment la foi des enfants et des adultes ignorants est-elle une foi ferme et raisonnable. Première lettre, VI, 1070. — Réponse de l'évêque. 1079. — Seconde lettre, 1091. — Réponse de l'évêque, 1121-1160. — Controversiæ judex necessarius, I, 340—266. — De controversiis fidei tractatus generales adversus protestantes. I, 1015-1312.-799-1035.

Contumelia, iræ filia, est honoris alieni violatio per verba injuriosa quæ ipso præsente et audiente proferuntur, XI, 1131 ; — vel brevius : contumelia est injusta læsio honoris alieni facta præsenti et scienti, XV, 986. — Contumelia fieri potest verbis, factis, scriptis, picturis gallice dictis *caricatures*, et aliis contemptus signis, 986.—Contumelia impetit honorem. Differt a blasphemia, a detractione, XVIII, 1050. — Differt a convicio et improperio; a calumnia ; a diffamatione; ab irrisione, 1051 ; XIV, 1107-873. — Contumelia ex genere suo est peccatum mortale contra justitiam commutativam. In individuo potest esse veniale, 1109 875; XXII, 1317 ; XV, 986. —Gravius quam furtum, quam detractio, XVIII, 1051. — Tanto gravior est contumelia quanto magis honore digna est res vel persona in quam proferetur seu quæ contemnitur, 1052. — Contumelia in Deum, Eucharistiam, Christum, B. Virginem, sanctos, eorum imagines et reliquias est omnium gravissima, XVIII, 1052. —Contumeliosa verba possunt non esse peccatum, XV, 986. — Regulæ morum circa contumeliam. Contumelia vel convicium est peccatum lethale, si animo honorem proximi violandi proferatur, aut tam gravis sit ut personarum conditione et circumstantiis spectatis ejus honorem reipsa lædat plurimum, quamvis eo fine verbum injuriosum non proferatur, XI, 1133. — Si absque animo lædendi, ex levitate, aut joci gratia, vel causa corruptionis, verba contumeliæ aut convitii dicantur, et secundum se, aut spectata qualitate personarum et circumstantiis, levia sint, vel censeantur, vel ex plena deliberatione prolata non sint, sed ex surreptione, venialia solum et quandoque nulla peccata sunt, 1134. — Quamvis inter convicium, contumeliam et improperium discrimen theologi statuant, promiscue tamen apud vulgus usurpantur, 1135. — Contumeliosi ad restitutionem honoris, quo meliori et convenientiori modo fieri potest, tenentur, 1135 ; XV, 987 ; XXII, 998. —Illatas contumelias quandoque repellere homo potest et debet veris justisque verbis aut scriptis, vel etiam actione inju-

etc. Est certa, 745.—Si executor absque illo consilio, consensu, mandato, laude, vel ministerio, æque bene et eodem modo damnum erat illaturus, quamvis nulla alia similis causa esset superventura, tunc cooperatores non tenentur ad restitutionem. Est communis sententia, 746. — Ut quis teneatur in solidum, non sufficit ut sit causa totius actionis, ut hic et nunc fit, sed ulterius requiritur ut actio illa secundum suam speciem, sine tali cooperatione, a tali executore non sit processura, 747. — Utrum is qui aliquo horum sex modorum cooperatur, teneatur in solidum. Quod ad quinque priores modos attinet *consulens*, *mandans*, *consentiens*, *laudans* et *receptans*, tenentur ad reparationem totius damni, si totius causa fuere; partis vero, si solum partis damni causam dederunt, 754. — De *participante* difficultas est, 755. — *Vid.* Participans.

Si dubium sit an alios tuo consilio vel laude permoveris, communis fere sententia doctorum est te non teneri ad restitutionem, quia melior est conditio possidentis, 756. — Quo ordine teneantur isti in solidum ad restitutionem faciendam, 756. — Primo loco et ante omnes tenetur is ad quem pervenit res furtiva, sive exstet in specie, sive non exstet, si tamen inde factus sit ditior, 756. — Pari modo tenetur primo loco qui suo nomine fecit, vel rogavit fieri, vel suasit, 757.—Secundo loco tenetur executor quatenus est executor, 757. — Tertio loco, cæteri qui consilium dederunt, qui consenserunt, qui laudaverunt, qui præbuere recursum, et qui præstiterunt obsequium, instrumenta, comitatum, 758. — Unde sequitur primo si executor restituerit, hos nihil teneri ipsi refundere quia tenentur solum in ejus defectum. Probabile tamen est quod cæteri teneantur illi ad aliquid refundendum, si illum induxerunt alias non facturum, et ipse non sua causa executus est, 758. — Sequitur secundo, si executor noluerit, vel non potuerit restituere, teneri istos quia succedunt in defectum executoris, sicut executor in defectum jubentis, 758. — Tertio, si isti solverunt, executorem (secundum veriorem sententiam) teneri illis refundere totum. Quarto, si executor nomine omnium executus est facinus, omnes simul teneri primo loco, 758.—Inter causas secundarias quæ tenentur post executorem, videlicet inter consultorem, consentientem, animantem, receptatorem et subministrantem, non videtur esse ordo in restituendo. In defectum principalis omnes hæ causæ videntur teneri æque primo, sic tamen ut alia ad plus, alia ad minus teneatur, 758.—Quando plures sunt causæ damni æque principales, vel æque secundariæ, qui videantur æqualiter contulisse ad totum damnum. Primo singulæ tenentur æquas portiones ad restitutionem damni conferre. Secundo in defectum reliquorum quisque tenetur in solidum. Tertio ei qui prius solvit, tenentur refundere reliqui, singuli pro sua parte, 760. — Si is qui damnum accepit auctori principali obligationem restituendi condonet, qui secundo loco tenebantur manent liberi. Si remittat ei qui secundo loco tenebatur, non ideo liberatur is qui primo loco. Quando plures eodem gradu tenentur, etsi uni perfecta fiat remissio, non ideo cæteri sunt liberi a suarum partium restitutione, 761.— Difficultas est quantum quisque debeat, si id quod superest, in solidum sit compensandum. 761

De cooperatoribus negativis. An qui damno negative cooperantur *mutus*, *non obstans*, *non manifestans*, semper teneantur ad restitutionem, XV, 762. — Ut cooperator negativus restituendi obligationem incurrat, tres requiruntur conditiones 1° ut teneatur ex justitia damnum impedire; 2° ut damnum impedire culpabiliter omiserit; 3° ut damnum saltem ordinarie potuerit impediri sine gravi incommodo, 920. — Nullum existit discrimen sub respectu obligationis inter eum qui gratis et illum qui pro stipendio officium aliquod suscipit, 921. — Certum est omnes cooperatores negativos teneri ad reparationem damni quod impedierunt, 921.—Nemo ratione damni non impediti tenetur ad restitutionem, nisi ad hoc obligatus fuerit ex officio, 762. — Omnes qui obligantur ex officio impedire damnum alterius, si id ex culpa gravi negligant, tenentur ad restitutionem. Est communis sententia, 764, 765. — Qui fuit causa damni, non impediendo, aliquo horum trium modorum, cum ex officio teneretur, obligatur in defectum aliorum ad restitutionem in solidum, 766. — Utrum inter has causas sit aliquis ordo, non constat, 766. — Hæ causæ non impedientes tenentur post omnes causas positivas, et in defectum earum succedunt, 767. — Ad restitutionem suæ culpæ proportionatam certo tenetur confessarius qui cognoscit pœnitentem ad restitutionem teneri, et illum de restitutione facienda monere negligit, si omnibus serio perpensis haberi debeat tanquam causa positiva cur pœnitens non restituat; quia tunc est causa efficax et injusta damni, 921, 766. — Si attentis circumstantiis, confessarius sit tantum causa negativa cur pœnitens non restituat, non tenetur restituere ob neglectam monitionem, 922. — An confessarii teneantur ad restitutionem quando rudem pœnitentem ex culpa non admonent, et sunt indirecte causa cur iste non restituat? Affirmativa est probabilis; negativa est verosimilior, 1159, 1160. — Quandonam confessarius habendus est causa negativa, vel causa positiva cur pœnitens non restituat, 922. — Utrum superior teneatur ad reparandum damnum ab iis illatum qui sibi subjiciuntur, 922. — Si superior damnum impedire non potuit, ad nihil tenetur, 922. — Si superior damnum impedire potuit, vel damnum illatum est ab illius liberis, vel ab uxore, vel a domesticis, vel a discipulis, vel ab animalibus, variæ sunt decisiones pro variis illis casibus, 922, 923. — Famuli qui non impediunt ne damnum hero suo inferatur, quando cavere debent ex officio, tenentur ad restitutionem; secus vero non tenentur, 923. — An custodes vectigalium mulctas non exigentes in iis circumstantiis in quibus exigere possent, ad restitutionem teneantur erga principem vel erga dominum si vectigalia sint locata? Inter duas opiniones contrarias hæc statuenda videntur: 1° certum est eos teneri ex fidelitate ad exigendas mulctas ac proinde peccare non exigendo, nisi rationabiliter præsumant consensum principis sibi favere; 2° certum est eos teneri ex justitia ad exigendas mulctas in quantum necesse est ad præcavendas fraudes, ac proinde illos teneri ad restitutionem, non quidem mulctarum, sed damni quod exinde obvenire potuit, 924. — Probabilius videtur custodes non teneri ex justitia ad restitutionem mulctarum, 925. — Idem dicendum de custodibus non accusantibus eos qui certo loco venantur, lignantur, pascunt, 764. — Testis qui scienter et temerario falsam depositionem emittit, et causa est cur damnetur innocens ad restitutionem tenetur. Si non fuerit in judicium appellatus, non tenetur ad restitutionem, quamvis illius testimonium esset necessarium ad absolutionem innocentis, 925. — Testis qui legitime citatus coram judice non comparet, aut judici interroganti non respondet, ad restitutionem probabiliter non tenetur, 925. — An reus, qui legitime interrogatus crimen suum negavit, teneatur solvere mulctam, ad quam certo alioquin fuisset damnatus, 926.— Quid, si judex sine causa legitima pœnas pecuniarias relaxet? 929. — Quo ordine novem cooperatores una cum executore damni teneantur ad illud restituendum. XIV, 937 et seq.-740

An restituere debeant cooperantes ad injustum damnum, XV, 1128. — Qui positive cooperatur ad injustum damnum, id est, qui mandato, consilio, precibus, etc., movet alterum ad injustum damnum, aut qui sciens et volens physice participat, agit contra justitiam et tenetur ad restitutionem, si sit efficax causa damni, 1129. — Positive cooperans non eximitur a restitutione per hoc præcise quod, ipso non cooperante, fuisset alius cooperatus, et damnum, ipso deficiente, tamen fuisset secutum, 1129. — Qui negative tantum et indirecte cooperatur ad injustum proximi damnum, sive qui non impedit injustum alterius damnum quod ex charitate tantum impedire debet, non tenetur ad restitutionem, 1130. — Qui negative cooperatur ad proximi damnum quod ex justitia debet impedire, peccat contra justitiam et tenetur ad restitutionem, 1130. — Objectiones, 1131. — An semper sit peccatum cooperari mediate tantum ad alterius peccatum, 1150. — Quænam causa sufficiat ut mediate cooperari possis ad peccatum aut injustitiam alterius, 1150. — An peccent contra justitiam qui barbaris et infidelibus deferunt arma, muniunt castra, subvehunt annonam, 1151, 1152. — An peccent contra justitiam fabri, ferrarii qui promiscue vendunt arma, tametsi sciant aliquos abusuros, 1152. — Peccant contra justitiam venditores veneni, 1152. — Communiter non peccant contra justitiam œnopolæ, qui vinum promiscue vendunt tabernariis aut cauponibus, quos sciunt corrupturos vinum, 1153. — Qui vendit aut ministrat indifferentia, prævidens malum abusum aut iniquam applicationem alterius, non universim excusantur ex hoc capite quod alius eadem venderet aut ministraret, ipso deficiente, 1153, 1154. — An peccet contra justitiam qui cooperatur ad usuras, v. g. mutuatarius, 1154, 1155. —An peccent contra justitiam et teneantur ad restitutionem, qui cooperantur ad usuras ex parte usurarii? 1155. — An peccent famuli contra justitiam, quando comitantur heros ad maleficium, 1156. — An famulus peccet contra justitiam si jussu domini deferat aut scribat litteras mala vel iniqua continentes, 1157. — Quid si famulus sternat equum, aperiat januam, afferat scalas, aut alia ministret ad maleficium, 1158. — Si participatio sit in actione furti, an excusentur a culpa et a restitutione ii qui cooperantur aliquo modo ad illationem damni, ob metum gravis detrimenti, XXII, 972 *in nota*.

Cophtæ nationis et Ecclesiæ Alexandrinæ ritus et errores qui hac ætate grassantur, V, 542 et seq. — Eorum errores

brevius expositi, 605. — Pro adjuvandis Cophtis, sive natione Alexandrina, 545. — Copula habita in loco sacro est sacrilegium, XIV, 746 . — Imo et copula conjugalis etiam in occulto est ibi illicita : illa sanctitas loci violatur, 746- .—Copula vi extorta post matrimonium ratum intra bimestre, consummat illud; potest tamen sponsa vi oppressa ingredi religionem, manente vinculo matrimonii, nisi fuerit secuta proles, XXV, 447.—Idem dicendum, quando fuerit cognita metu gravi, 447. — Sponsus, invita sponsa copulam extorquens intra bimestre non potest ingredi religionem, si tamen de facto ingrediatur, dissolutum manebit vinculum matrimonii. 447

Cor. Devotio erga ss. cor Jesu, VIII, 1477. *Vid.* Christus. — Cordis B. Mariæ devotio initium habuit ante devotionem erga ss. cor Jesu. Ecclesia illam approbavit, VIII, 1484

Corporale, vel corporalis palla, vocatur linteolum in quo corpus Christi consecratur. Corporale longius quondam erat et latius, et totam altaris aream tegebat. E lino esse oportet, XXIII, 896. — Calix novum sepulcrum, quo conditus est Christus; patena revolutum lapidem; corporale sindonem mundam significat, 896. — Dans le rit ambroisien on l'appelle linceul ou suaire. Il y a plus de mille ou douze cents ans qu'on le nomme corporal. XX, 254

Corporis Christi festum, feria quinta post octavam Pentecostes celebratur. Destinandus dies alius videbatur a feria quinta majoris hebdomadæ ad celebrandum corporis Christi solemnitatem, XXVI, 473. — Origo hujus festivitatis, XV, 555; XXVI, 473. — Probatam omnibus festivitatem et officium in concilio habito anno 1246, episcopus Leodiensis coram se jussit celebrari. Agitur apud apostolicam sedem de hac festivitate ad universam Ecclesiam extendenda. Miraculo Volsiniensi commotus, Urbanus IV jubet festivitatem in Ecclesia universali celebrari, 474, 475. — Miraculi veritatem probant scriptores omnes; sed omnium luculentissime ipsum corporale in cathedrali urbis veteris asservatum, 477. — Festivitatem in ipso sui initio intermortuam excitavit Clemens V in concilio Viennensi. Eucharistia cur adoretur, adversus Calvinum, 475, 476. — Probabilissime Urbanus IV etiam Processionem instituit, 477. — Officium quod nunc recitatur, composuit S. Thomas Aquinensis. Græci non habent hanc Processionem Paraguajensium pietas. 478

Corpora dari non solum fides docet, sed et ratio demonstrat, VII, 1335. — Corpus seu *quantum* est naturaliter in loco per commensurationem superficiei suæ cum superficie corporis ambientis. Sed quomodo fieri possit ut sit alicubi, seu in loco, indivisibiliter et spiritualiter, simulque vere et realiter, hoc creatum omnem superat intellectum. VI, 817

Correctio delinquentis est quoddam remedium quod debet adhiberi contra peccatum alicujus, XIII, 1151-910.— Correctio quæ adhibet remedium peccato, secundum quod vergit in nocumentum aliorum, est actus justitiæ, 1152-910.— Quæ adhibet remedium peccato in quantum est malum peccantis, est actus misericordiæ; ista correctio est proprie fraterna correctio, 1152-910.— Correctio fraterna est eleemosyna quædam spiritualis, 1109-876.— Est actus misericordiæ elicientis et charitatis imperantis, 1152-910. — Definiri potest : admonitio charitativa proximi de emendatione proprii delicti, spectando illius particulare bonum, 1152-910. — Correctio fraterna obligat unumquemque sub præcepto et sub peccato mortali, quando concurrunt circumstantiæ et conditiones requisitæ, 1152 et seq.-911. — Ad corripiendum delinquentes magis obligati sunt superiores et qui virtute et auctoritate præeminent, 1156-913.— Minor obligatio urget privatos, primo quia privatus non tenetur ut superior, neque debet inquirere et explorare aliorum vitam, sed tantum malum, quod occurrit, corrigere, 1157-914. — Secundo non tenetur per se loquendo saltem sub mortali corrigere proximum de simplici peccato veniali. Aliter dicendum de superiore, 1158-915. — Tertio, privatus communiter non tenetur peccantem corrigere quando ex correptione nullus speratur fructus; secus de superioribus, 1159-915. — Quarto, privatus non tenetur cum gravi suo damno corripere proximum extra necessitatem salutis extremam constitutum ; superior vere subditis in gravi necessitate spirituali positis tenetur per correptionem et alia media succurrere, licet id fieri nequeat sine propriæ vitæ periculo, 1159-916.—An omnibus delinquentibus correptio sit adhibenda. Præcipue difficultas est de peccantibus ex ignorantia, 1160-916. — Correctio fraterna pertinet ad unumquemque respectu cujuslibet personæ, ergo ad inferiorem respectu superioris. 1161-917

De circumstantiis et conditionibus requisitis ut præceptum fraternæ correctionis obliget, 1162-918. — Prima est ut proximus indigeat correctione, 1163-919. — Secunda et præcipua circumstantia est ut probabiliter speretur emendatio delinquentis, 1163-919.— Tertia, ut quis possit correctionem fraternam facere sine valde gravi proprio detrimento, 1165-921.— Quarta est temporis opportunitas, 1167-922. — In hac materia raro privati mortaliter peccant, 1167-922 — Ordo correctionis fraternæ est de præcepto, 1168-923; XIV, 113 et seq. — Primus gradus correctionis fraternæ est monitio secreta quæ regulariter præcedere debet denuntiationem, XIII, 1169-923 — Secundus gradus est inductio testium, 1171-925. — Tertius gradus est denuntiatio evangelica superiori tanquam patri facta, 1172-926. — Ordo juxta hos tres gradus in correctione fraterna per se loquendo servandus est de præcepto legis naturæ, et fuit confirmatus in Evangelio, 1173 et seq.-927.

Crapula, *Vid.* Gula.

Corruptio videtur significare desitionem per quam forma educta ex subjecto reducitur ad ejus potentiam. XXIII, 511

Coskinomantia, divinatio ex cribro. III, 429

Cosmogonia Mosaica, VII, 1347. — Mosaica chronologia initium ducit ab hominis creatione, 1348 — Nundum exploratum est penes omnes, num sex dies de quibus est sermo in rerum creatione sint revera sex dies naturales vel potius sex indeterminatæ atque indefinitæ plurium aut dierum aut annorum periodi, 1348. — Neque ex geologicis aut physicis, neque ex astronomicis observationibus quidpiam eruitur, unde Cosmogonia Mosaica infirmari possit, 1350. — Solv. obj. 1354

Creatio duplex distinguitur, prima et secunda. Prima est eductio rerum, quæ antea nullæ fuerunt, et videtur solius Dei esse opus. Secunda dicitur creatio, quæ materiæ primas induxit formas, et ex materia per se bruta et inutili species effecit, II, 506.— Historia creationis traditione confirmatur, 1102. — Ratio cur Deus voce usus dicatur in rerum creatione. Vox illa Dei : *Fiat lux*, et cæteræ, non externæ ac sensibiles erant, VII, 720. — Deus hoc universum ad gloriæ suæ manifestationem creavit, 1368. — Finis creationis per modum causæ a Deo, vel realiter, vel per nostrum cogitandi modum a Deo distinctæ, nullus esse potest, 1368. — Finis creationis qua Deus ex nostro intelligendi modo illam voluit, est bonitas divina, 1368, 1369. —Deus in creatione mundi habuit pro fine *cui* omnium ultimo gloriam suam, 1368; II, 556. — De creatione universi, VI, 73-956.—De creatione angelorum, 76, 957.—De creatione hominis, 82, 962.—Creandi vocabulum non significat productionem e nihilo per se, ac proprie, VII, 921. — *Vid.* Opificium.

Creaturis naturalibus sic providet Deus, ut non solum moveat eas ad actus naturales, sed etiam largiatur eis formas et virtutes quasdam ita ut motus, quibus a Deo moventur, fiant creaturis connaturales et faciles. X, 1051

Credendum est in utroque foro promittenti matrimonium dicenti se revocasse consensum si alter statim non repromittat, etc., etc., XXV, 447. — Credendum illud est quod quis non tantum prudenter potest, sed etiam tenetur credere. Sumitur vel negative vel positive : negative credendum est, quod quis negare non potest : positive credendum est, circa quod quis tenetur elicere assensum fidei. VI, 485

Credere in rebus fidei non significat putare, existimare, opinari, sed certissime assentiri, VI, 14. — Credere est cum assentione cogitare, seu est actus intellectus determinati ad unum ex imperio et pia motione voluntatis, et non ex vi rationum et demonstrationum ; seu est assensus obscurus quidem, sed certissimus ob Dei testimonium et revelationem cui innititur, XIII, 923-930. — Credo igitur idem est ac sine ulla dubitatione assentior Deo mysteria sua revelanti, VI, 13. — Deo subjicienda humana mens est, quo uno duce perduci potest ad rerum divinarum et captum rationis superantium cognitionem, 13. — Intellectus merces est fidei. Noli quærere ut credas, ait S. Augustinus, sed crede ut intelligas, 17. — Credere Deo, est credere vera esse quæ Deus loquitur, credere Deum est credere quod ipse sit Deus; credere in Deum, est credendo Deum amare, in ipsum tendere per fidem, 20, 21 ; I, 311-243. — Credere Deo, dicitur actus fidei prout tendit in Deum ut objectum formale; credere Deum, prout affirmat Deum ut objectum materiale expressum : credere in Deum videtur connotare habitudinem ad Deum, tamquam ad finem ultimum, VI, 439. — Ecclesiam, non in Ecclesiam credimus, quia Ecclesia fidei nostræ finis non est, I, 311-243. — Explicite credere, est credere aliquid in seipso, ita ut illud sit proximum objectum in quod cadit assensus fidei. Implicite credere, est credere in alio tantum, 1041-821. — Æquale crimen est credere quod non est credendum, et non credere quod est credendum, 1084-833. —

Necessarium est nomines nominibus creacre, nisi vita pecudum more degenda sit. 599-471

Creditor dominium rei acquirit vi solius contractus, etiamsi non tradita fuerit, ac proinde ejusdem rei periculum in se suscipit, nisi debitor sit in mora culpabili, XVI, 559.—Cogere potest debitorem ad præstationem rei, quando illæsa illius libertate, id fieri potest, 560. — *Vid.* Obligatio.

Credibilitas est meritum extrinsecum ut quid firmissime credatur tanquam a Deo revelatum. — Fundatur in motivis quæ primario et immediate tendunt ad persuadendam existentiam revelationis divinæ, secundario et mediate ad persuadendum illud esse verum, VI, 468. — Credibilitas ista potest spectari vel absolute, vel comparative ac respective ad aliud, 468. — Motiva credibilitatis pro Ecclesia et fide catholica ad tria capita referuntur : primum est triplex doctrinæ quam Ecclesia profitetur conditio : veritas, sanctitas et efficacia, 468.— Secundum est testium auctoritas, consensus ac multitudo. Tertium sunt miracula, et potestas a Christo Ecclesiæ tradita in dæmones, 469. — Credibilitatis evidentia in rudibus et pueris habetur et requiritur, ut possint firmissime credere. 1345, 1346-1352

Crimen impedimentum matrimonii. Quare hoc impedimentum fuit introductum, XXV, 624. — Tripliciter contrahitur : 1° ex solo adulterio; 2° ex solo homicidio; 3° ex adulterio simul cum homicidio, 624; XX, 1068. — Adulterium ab utraque parte formale esse debet cum promissione ab una parte facta et ab alia parte acceptata de matrimonio, vel cum attentatione matrimonii XXV, 624. — Ut ex solo homicidio impedimentum oriatur, requiritur et sufficit ut mors conjugis reipsa sequatur ex machinatione utriusque, sive physice, sive moraliter, 624. — Sufficit ut alteruter adulterorum aliquid machinetur, seu influat in mortem, 625. — Hoc impedimentum non divino, sed solo jure ecclesiastico introductum fuit. In eo Ecclesia dispensare potest, 625. — Ut adulterium cum machinatione mortis sit crimen dirimens, requiruntur quinque conditiones, 448. — Ut adulterium cum fide data de matrimonio post conjugis mortem, vel cum contractu matrimonii de præsenti cum adultera, sit crimen dirimens, sex requiruntur conditiones. 448

Criticæ tres regulas sequebantur primi Ecclesiæ doctores in distinguendis veris ac genuinis scriptis a falsis et adulterinis, III, 20. — Regulæ critices quibus facto certa fides fieri potest. II, 646

Crucifixus sacra facere non licet ad altare in quo crucifixus non ita proeminet, ut sacerdos celebrans ac populus sacrificio assistens eumdem crucifixum facile et commode intueri possint, XXIII, 1242. — Non sufficit crux ita tenuis et exigua quæ sacerdotis et populi oculos pene effugiat, 1257. — Non satis est nudam crucem in altari statuere : imago crucifixi addenda est, 1258. — Sufficit crucifixus in majori tabula vel pictus vel celatus, dummodo primum locum obtineat præ cæteris omnibus quæ in eadem tabula exprimuntur, 1258. — Crux parva cum imagine crucifixi quæ præfigitur tabernaculo in quo asservatur inclusum sanctissimum sacramentum in altari, non est sufficiens in missa, sed poni debet alia crux in medio candelabrorum, 1259 — Cum sacrum peragitur in eo altari, ubi divina Eucharistia non includitur tabernaculo, sed publice fidelium venerationi exponitur, quælibet Ecclesia vel diœcesis suam retineat consuetudinem, 1240. — Cæremoniale episcoporum postquam commemoravit candelabra hæc addit : In quorum medio collocabitur crux.... præalta, ita ut pes crucis æquet altitudinem vicinorum candelabrorum, 1257. — *Excerpta hæc sunt e Brevi Benedicti.* XIV, 1255 et seq.

Crudelitas, quæ a crudo aut a cruore venit, directe opponitur clementiæ, XIV, 674-532. — Est quædam animi atrocitas per quam aliquis fit promptus ad augendas pœnas. *Ibid.* — Differt a sævitia et feritate. Est peccatum mortale pro quanto excessum in puniendo adhibet. *Ibid.*

Crux Christi Salvatoris immensa est ipsi gloriæ seges, VI, 205. — Per crucem Christus victor diaboli et mortis exstitit. Crucem Patres appellant *lignum triumphale*, 206. — Crux Christi altare sacrificii, non templi ara, sed mundi, 208. — In cruce universa fidelium Ecclesia cum suo capite Christo, Deo immolabatur, 208. — Crux Christi tribunal judicantis, 209. — Cathedra docentis, 209. — Thalamus sponsi, 210. — Thronus regnantis, 210. — Crux ipsa, cui Christus affixus est, inter reliquias sacras principem locum obtinet, et aliæ cruces quæ ad illius similitudinem configurantur inter imagines sacras computandæ sunt, VIII, 846.— Omni superstitione vacat tum cultus quem catholici cruci dominicæ ejus imagini deferunt, tum usus crucis signi, quod passim ab ipsis usurpatur. Ad fidem catholicam spectat hæc propositio, 847. — Deus ipse crebris miraculis hunc cultum probavit. 848 850 · VI, 206

Crucis effigies in altaribus antiquitus collocabatur, VIII, 849. — Crux dominica omni veneratione digna est, omnique honore, 850. — Neque vera crux Christi, neque ejus imago, per se adoratione latriæ est colenda. Quo sensu Ecclesia canit : *O Crux adoranda*, 850. —Cur non coluntur asinus cui insedit Christus, labia Judæ, etc., 851, 852. — Crux antea dedecoris et pœnæ argumentum erat, nunc gloriæ et honoris est occasio, 852. — Crucis supplicium apud Romanos turpe. III, 656

Crucis signum Tertullianus vocat *signaculum frontium*, VIII, 849. — Signi crucis usus frequens et utilitas, 849, VI, 206 et seq. — Signi crucis usus ex Apostolica traditione, 207.— Fidei nostræ compendium quoddam in signo crucis,207.—Signum crucis in omnium sacramentorum celebratione adhibetur, 210. — De titulo cruci imposito, XXVI, 523, 524.—De forma crucis dominicæ, XXVII, 218. —Variæ sunt crucis species, 320 et seq. — Crucis variæ formæ, XXVI, 332.—Forma crucis Christi non simplex. Cruci quæ dicitur immissa, affixus est, 333. — An crux Christi præalta fuerit, an brevis. 333.

Crux pectoralis inter indumenta episcopis propria sæculo XIII numerari cœpit, XXVII, 417 *in nota*. — De lapsu Deiparæ sub cruce. 331 et seq.

Culpa in genere considerata etiam debitum includit, et quemcumque actum illicitum, XVI, 494. — Est latissima, latior, lata, levis, levissima, XV, 576, 1050. — Duplex distinguitur, altera theologica, altera juridica, XVI, 494, 495; XIV, 920- . — Culpa theologica alia mortalis, alia venialis, XV, 901. — Culpa theologica est culpa malitiæ; idem est ac offensa Dei, ac proinde peccatum sive mortiferum, sive veniale, XVI, 494, 561; XV, 576, 1050. — Dividitur in latissimam et latiorem; culpa latissima est dolus apertus; latior est dolus præsumptus, 576, 1050. — Culpa juridica est omissio diligentiæ a jure requisita, sed ante Deum inculpabilis, 576; XVI, 495, 561. — Dividitur in latam, levem, et levissimam. Culpa lata est omissio diligentiæ, quam passim adhibent prudentes ejusdem conditionis. Levis, est omissio diligentiæ quam adhibent prudentiores. Levissima est omissio diligentiæ quam adhibent solum prudentissimi, 561; XV, 576, 1035, 1050. — De præstatione juridicæ culpa in contractibus, 1035 et seq. — De præstanda culpa juridica in quasi contractibus et officiis, 1037. — De præstatione culpæ juridicæ extra contractum et quasi contractum seu de quasi delictis et eorum obligationibus, 1039 et seq. — An oriatur obligatio restitutionis ex culpa mere juridica, 1050. — De plebiscito Aquilio. Quomodo lex ista valeat in conscientia, 1051. — Secluso contractu nemo de jure naturali tenetur sarcire damnum ex culpa mere juridica datum, 1052. — Etiam de jure positivo nemo tenetur præstare culpam mere juridicam ante sententiam judicis, nisi forte intervenerit contractus, 1052. — Probabilius judex ex vigore legis Aquiliæ condemnare non potest ob culpam respective levem aut levissimam, 1053.—Probabilius tamen, post sententiam judicis, in foro conscientiæ præstari debet culpa juridica respective lata, quamvis nulla intercesserit culpa theologica, 1054.— Quando nulla prorsus intercessit culpa theologica, non videtur damnificans obligari posse ad excessum quant. plurimi, 1055. — Objectiones, 1055. — De culpa requisita ut debeatur compensatio damnorum quæ proveniunt ex inexecutione contractus, XVI, 560. — Extra contractum et quasi contractum nemo tenetur, ante sententiam judicis resarcire damnum ex culpa mere juridica secutum, 561.— In contractu quilibet tenetur, ante sententiam judicis, reparare damnum ex culpa mere juridica secutum, 562. — In quasi contractibus nemo, universim loquendo, tenetur, ante sententiam judicis, reparare damnum ex culpa mere juridica secutum. 565

Qualis obligatio nascatur ex culpa theologica solum veniali, XV, 1058. — Ex culpa tantum indeliberata non oritur gravis obligatio sarciendi totum damnum, vel partem notabilem damni, 1058, 1059. — Quando culpa tantum est indeliberata, ne levis quidem oritur obligatio resarciendi grave damnum, 1060. — Ex negligentia tantum venialiter culpabili, nec gravis nec levis oritur obligatio restituendi grave damnum, 1061. — Objectiones, 1061.—An ex culpis venialibus, deliberate commissis, vel etiam ex una nasci possit obligatio gravis restituendi, 1065. — Ex culpis venialibus, deliberate commissis, oritur obligatio naturalis sarciendi totum damnum, 1065. — Ex pluribus culpis venialibus, deliberate commissis, oritur obligatio gravis sarciendi totum damnum, 1065.—Lædens injuste, si cognoscit totam gravitatem materialem damni, sed ignorat gravitatem formalem, sub mortali tenetur ad restitutionem, 1066. — Objectiones. 1066 et seq.

. Ex qua culpa nascatur obligatio restituendi in contractu, 1070. — In contractibus in quibus dominium accepti non

D

terum, 848 et seq. — Hoc in extremi judicii tempus reservatur, 853. — Cajetani ea de re sententia. 854

Utrum sempiternæ sint dæmonum pœnæ. Veterum ea de re sententia, præsertim Origenis, 864. — Platonicorum sententia, 865. — Erroris Origenis non obscura relicta sunt vestigia, 866 et seq. De aliis veteribus qui in illum Origenis errorem propensiores fuisse videntur, præsertim Gregorio Nysseno, 872 et seq. — Germani patriarchæ de Nysseno sententia, 875. — Hieronymi et aliorum de re eadem exploratur sententia, 876 et seq. — Gregorii Nazianzeni de eadem quæstione opinio proponitur, 880.—Ostenditur damnatorum sive angelorum sive hominum æterna esse supplicia, tum ex Scripturis, tum ex antiquis Patribus, et illis ipsis qui Origeniano adspersi dogmate videbantur, 881, 889.— Divina et catholica fide creditur pœnas damnatorum esse æternas. VI, 1066

De dæmonum cum hominibus commercio, VII, 891. — Tum ex Scriptura, tum ex Patrum et catholicæ Ecclesiæ sensu constat veros dari dæmoniacos seu a dæmone obsessos, 893.— Solv. objectiones, 893.— Jure merito leges sancitæ sunt adversus superstitiosa cum dæmone commercia, 905. — Solv. objectiones, 909. — Societas cum dæmone ad futura cognoscenda pertinet ad infidelitatem et apostasiam a Deo, ad crimen læsæ majestatis divinæ, XIV, 86-69. — Dæmones, licet non cognoscant certo futura contingentia libera, seu quæ dependent a nostro libero arbitrio, multo subtilius futura et longe plura de rebus futuris aliisque occultis cognoscunt, quam homines. 85-69

Dæmones humana corpora obsidere possunt, VI, 961.— Infensissimi hominum inimici sunt, 960. — Duplici fundamento fulciri videbatur diaboli in hominum genus dominatio, divinæ scilicet permissionis et humanæ consensionis, 974.—Quæ miracula facere possunt dæmones, II, 535, 536. — Sua etiam dæmonibus sacramenta sunt aut quasi sacramenta, XIV, 122, 138-98, 110, 111. — Sacramenta divina in idolorum mysteriis æmulantur, I, 1008-795. — Dæmones in omni actu peccant mortaliter. VII, 1601

Dæmoniaci, sive obsessi, sive possessi, illi sunt quos dæmon ita invadit ut in eorum corporibus insideat, eadem moveat et variis modis pro concessa sibi a Deo facultate vexet, VII, 893. — Veteres patres obsessi et energumeni voces usurpabant ad peccatores et infideles designandos, 895.—Dæmoniaci sunt irregulares; et etiam cum a dæmonis vexatione liberati sunt, dispensatione indigent. XVII, 226, 227

Dalmatica, quæ alba etiam dicebatur, communis vestis erat in Dalmatia, unde nomen traxit, inventa. XXIII, 904

Damnati aliquorum notitiam habent, VII, 1600.—Omnis damnatorum cognitio est eis materia tristitiæ, 1601. — Damnati non cogitant de Deo prout est in se, sed tantum prout est punitor : et ex eo prava eorum voluntas et odium Dei, 1601. — Quomodo cognoscunt gloriam Dei, 1601. — Omnis eorum voluntas est mala : in omni actu peccant mortaliter. Non crescit tamen eorum pœna principalis, 1601. — Mala voluntas et peccata ex ea commissa, sunt damnatis pœna et supplicium. 1602

Pœnæ damnatorum sunt æternæ, 865, 881 et seq. 1598. —Divina et catholica fide creditur, pœnas damnatorum esse æternas, VI, 1066. — Æquitas æternitatis pœnarum ostenditur, VII, 1599.— Pœnæ illæ sunt tantum duratione æternæ, 1599. — Juxta S. Thomam damnati puniuntur infra condignum, 1600. — Probabilius in damnatis finietur pœna temporalis peccatis venialibus debita, 1600. — Damnatorum animas precibus fidelium sublevari quidam arbitrati sunt, 889. — De hac opinione, aliena a communi catholicorum sensu, nihil, adhuc certi ab Ecclesia decretum est, 891. — Pœna principalis damnatorum numquam diminuetur, pœnæ vero accidentales, ut vexationes dæmonum diminutionem quamdam habere possunt. 1600

Damnatus ad mortem. — *Vid.* Condemnatus.

Damnificatio, Damnificator, XV, 897-576. — *Vid.* Restitutio.

Damnum in bonis corporis duplex, aliud naturale quod est ipsamet amissio vitæ, membri alicujus, virginitatis, castitatis conjugalis; aliud temporale quod potissimum consistit in suppressione bonorum fortunæ, XV, 962. — Damnum proximo tripliciter inferre possumus : 1° voluntarie sive consulto; 2° involuntarie, omisso legis imperio, quo præcavere jubemur ne quid damni negligentes vel imprudentes conferamus; 3° casu fortuito, et voluntate nullo modo conscia, 1032.—Tres sunt modi per damnum illatum præstationem culpæ juridicæ suscipiendi; prout ipsi injuriam intulimus, vel per personas nobis commissas, vel per res nostras damnum accidat, 1039 — De damno illato per factum personale, 1039. — Delinquens tenetur sarcire damnum propter actum, vel omissionem, qui quoquomodo aliis nocuit 1039

De damno illato per personas nobis commissas, 1040. — Quibus una super est excusatio si probant damno inferendo non occurrere se potuisse, 1040. — De damno illato per res nostras, 1041. — Cujus culpæ tenentur qui in talibus delinquunt? An levissimæ etiam, vel tantum latæ gravisque, 1041. — An et quando debeatur restitutio propter damnum ab animali, servo vel domestico datum, 1042. — Secluso contractu, nemo de jure naturali tenetur sarcire damnum, ab animali datum, absque propria sua culpa, 1043. — Secluso contractu, nemo de jure naturali tenetur reparare damnum a servo datum, absque propria culpa, 1043. — Ante sententiam judicis nemo tenetur ex jure positivo reparare damnum ab animali, servo, vel domesticis sine culpa propria datum, 1044. — Post sententiam judicis in foro conscientiæ datur obligatio sarciendi damnum ab animali, servo, vel domesticis, sine propria culpa datum, 1045. — Asserta de servo non vigent amplius inter christianos, et extendi nulla tenus debent ad famulos, 1046. — Dominus tamen in certis casibus conveniri potest propter delicta famulorum, 1046. — Solv. objectiones. 1047

Novem modi sunt quibus censetur quis cooperari ad damnum alterius, his versibus comprehensi :

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Sex priores concurrunt ad damnum positive directe; tres posteriores privative, seu negative et indirecte, 743; XIV, 927, 938, 925-732, 738. —Quomodo et quo ordine novem illi cooperatores, una cum executore damni, teneantur ad illud restituendum. 937-740

Quomodo oporteat positive cooperari, ut quis censeatur causa damni, XV, 747 et seq. — Quando consultor ante patratum maleficium revocavit consilium, utrum nihilominus ad reparandum damnum teneatur, 748. — Si mandatarius post revocationem mandati ipsi insinuatam perstet in proposito patrandi maleficii, v.g., occidendi Titii, juxta quosdam mandans tenetur lege justitiæ monere Titium ut sibi caveat, vel aliter impedire effectum; juxta plerosque tenetur solum lege charitatis, 749. — Utrum consulens minus damnum ad avertendum majus, teneatur ad restitutionem, 750. — Utrum is qui vendit arma properanti ad bellum injustum, vel venenum machinanti mortem alterius, censeatur cooperari ita ut teneatur ad restitutionem. 754.

Damnum emergens est detrimentum quod mutuator patitur in rebus suis ob mutuum quod alteri præstat, XVI, 733. — Damnum emergens est titulus legitimus accipiendi vel exigendi aliquid supra sortem in mutuo, 734, 809 et seq. — Quænam sint conditiones ut aliquid ratione damni emergentis exigi possit, 734, 812. — Non sufficit possibilitas damni, sed probabilis futuritio ejus, 812. — An compensatio damni emergentis possit excedere eam quæ a lege statuitur, 735. — An sarciri debeat damnum per accidens et ex ignorantia datum vacans operi licito, quando præter intentionem et ex errore prorsus invincibili dat alteri damnum ac lædit ipsius jus, per se non tenetur ad restitutionem, XV, 1084. — Assertio posita locum habet etiam in casu quo lædens habitualiter aut actualiter est ita comparatus, ut vellet injustum causare damnum, si suppeteret occasio, 1084, 1085.— Vacans operi prohibito, quod tamen non est contra justitiam, si, facta sufficienti cautela per accidens causet injustum damnum, non tenetur ad restitutionem, 1085. — Qui vocat operi formaliter injusto, et voluntarie causat iniquum et grave damnum, et per accidens, ac præter omnem intentionem infert aliud damnum quod cum priore per se non connectitur, vel ex eo communiter, ut plurimum, aut valde frequenter non oritur, non tenetur ad restitutionem posterioris damni, 1086. — Auctor injusti damni, si tantum provideat illud damnum sequi posse, sed tamen moraliter certo sibi persuadeat damnum minime secuturum, non tenetur ad restitutionem damno secuto, 1087. — Auctor injusti damni, etiamsi prudenter suspicetur eventurum aliud damnum, si tamen illud non eveniat per se, nec ut plurimum, nec valde frequenter, sed raro, vel si potius ob aliorum malitiam aut ignorantiam eveniat, ordinarie non tenetur ad compensationem illius damni, 1087. — Casus resolvuntur, 1088. — Objectiones, 1090.

An compensari debeat excessus damni invincibiliter ignoratus? XV, 1093. — Qui voluntarie damnum infert contra justitiam, sed invincibiliter existimat damnum esse leve, non tenetur ad reparationem totius damni, 1094. — Qui bona fide credidit damnum esse leve, vel unius tantum aut alterius teruncii, non tenetur ad reparationem alicujus gravis damni, 1093. — Qui voluntarie causat injustum et grave damnum, quod tamen bona fide credit esse minus grave quam sit, probabiliter non tenetur ad excessum invincibiliter ignoratum, quamvis iste per se, vel ut pluri

et vocatur sequestrum, 651. — Depositum proprie dictum est contractus realis quo res mobilis alicui gratis custodienda committitur, et ab illo suscipitur ut eadem munera postea reddatur, 651 — Est vel voluntarium vel necessarium, 651. — Deponens tenetur solvere impensas factas in re deposita conservanda, 651. — Depositum improprie dictum seu sequestrum est species depositi quo res de qua controvertitur, alteri creditur custodienda, ut postea reddatur ei cui adjudicanda fuerit. 653

Depositarius non tenetur nisi de dolo et lata culpa, XIV, 1062-858.—Tenetur rem depositam custodire ea cura quam in rebus propriis adhibere solet. Strictius tamen tenetur in quibusdam casibus, XVI, 652. — Uti non debet re apud se deposita nisi de consensu domini expresso, vel tacito, vel saltem rationabiliter præsumpto, 652; XIV, 1062-858. — Tenetur reddere depositum statim ac repetitur a deponente; quibusdam casibus exceptis, XVI, 652. — Nihil exigere aut retinere potest pro rei custodia, nisi dominus mercedem ei expresse promiserit, 653. — Tanquam depositarii necessarii considerantur caupones et stabularii pro rebus quas hospites et viatores apud eos deponunt. 653

Depositio definitur pœna ecclesiastica, qua clericus, in perpetuum et sine spe restitutionis, privatur omni officio et beneficio, retento tamen privilegio *clericali*, seu *fori et canonis*. Aliquando vocatur degradatio verbalis, XVII, 188; V, 1276. — Depositio a vicario generali fieri potest, XVII, 189

Deprædatio bonorum ad Christianos naufragos pertinentium, est casus quem S. Pontifex sibi reservat, XXII, 799. — Excommunicationem S. Pontifici reservatam incurrunt qui Christianorum naufragantium bona, sive in navibus existentia, sive in mare projecta, sive in littore inventa surripiunt. XVIII, 1564 et seq.

Derisio est verbum aut signum quo quis deluditur ex intentione causandi in eo erubescentiam, XIV, 1129-891. — Fit ore, seu verbo et cachinnis, 1129-890. — Quandoque fit sine peccato et pertinet ad virtutem eutrapeliæ; quandoque est veniale peccatum, quandoque mortale Deus ipse deludet derisores, XXII, 1319.— Derisores excusari non valent defectu intentionis expressæ graviter lædendi proximum. 1321

Derogatio legis, XII, 1281-1012. — Fit legis derogatio, cum pars aliqua legis pro tota communitate aufertur, 1289-1018. — *Vid.* Dispensatio legis.

Desertores conscripti. An peccent et ad restitutionem teneantur. XV, 1004

Desiderium est affectus appetitus concupiscibilis tendens in bonum absens; differt a delectatione quæ est de bono præsenti, et ab amore qui est de bono secundum se et abstrahit a præsenti vel absenti, XI, 1175.—Desiderium est actus voluntatis, XVII, 931. Ipsum tuum desiderium, ait S. Aug., oratio tua est, et continuum desiderium continua oratio. 932

Desperatio passio appetitus irascibilis, est motus recedens a bono arduo adeptu impossibili saltem moraliter, XI, 1176. — Desperatio qua quis animo refugit beatitudinem æternam tanquam bonum arduum impossibile assequi, et sic ab ejus persecutione desistit, est vitium spei oppositum. Spes et desperatio versantur diverso modo circa idem objectum, XIII, 1064-840.—Desperatio, acediæ filia, fuga est ultimi finis, seu vitium quo de ultimi finis assecutione quis desperat, ideoque omnem salutis suæ curam abjicit, vel peccatorum suorum gravitate, vel divinæ prædestinatione arcano judiciorumque Dei severitate perterritus, XI, 1151. — Desperatio est peccatum mortale, 1165.—Est grave peccatum, quod solum a mortali excusari potest ob indeliberationem, XIII, 1065-841.—Desperatio, aliquando quidem, non tamen semper est cum infidelitate conjuncta, XXII, 1338.— Desperatio est peccatum gravius secundum se peccatis quæ opponuntur virtutibus moralibus, sed minus odio Dei et infidelitate, 1338. — Desperatio cæteris peccatis est periculosior, 1339; XIII, 1065-841. — Interdum oritur ex luxuria, specialius tamen ex acedia, XXII, 1339. — An homo cui certo Deus revelaret futuram suam damnationem, posset absque peccato desperare, aut teneretur adhuc sperare, XIII, 1066-842.—Desperatio dupliciter sumi potest; primo positive, prout est actio actui spei directe opposita, 1066-842. — Secundo negative, prout est mera actus spei cessatio, 1067-842. —An homo ille, cui facta esset hujus modi revelatio, et qui id circo vitam æternam amplius non speraret, ligaretur adhuc præcepto spei affirmativo, et non sperando peccaret? Multi affirmant, 1067-843. — Sed plures negant, 1067 et seq.-843. — Remedia adversus peccatum desperationis, XXII, 1339 et seq. — Desperatio futuri sæculi est filia luxuriæ. XI, 1020

Desponsatio B. Mariæ cum Joseph, die 23 januarii, XV, 358

Destinatio lucrativa intelligitur in eo qui vult sincere in posterum pecuniam suam hoc vel illo legitimo modo fructuose collocare, XVI, 736. — Destinatio lucrativa est titulus legitimus accipiendi vel exigendi aliquid supra sortem in mutuo, 736. — An mutuans possit aliquid exigere in compensationem lucri quod sperabat ex destinatione lucrativa cui renuntiavit ut pecuniam mutuo traderet, 737. — An ille qui bona fide contractum usurarium fecit, pecuniam suam in usum fructuosum impensurus vel alium contractum initurus, si prioris injustitiam cognovisset, possit lucrum perceptum retinere titulo lucri cessantis. 739

Detractio est alienæ famæ occulta et injusta denigratio seu violatio, famam tollit, XIV, 1107-873; XV, 663. — Aliter definitur: famæ proximi exstinctio, vel imminutio injusta, eo absente, dictis aut signis facta, 976. — Detractio dupliciter differt a contumelia, 663; XIV, 1108-873. — Objectum formale detractionis est famæ ablatio injuste facta in absentia ejus dequo detrahitur, 1108-874. — Ut igitur sit detractio, requiritur ut injuste fama lædatur, XV, 664. — Detractio multiplex est pro variis ejus respectibus. 1° Ratione intentionis dividitur in formalem et materialem, formalis ea est quæ fit cum animo alicui nocendi vel saltem prævisione famam ejus minuendi; materialis est ea quæ fit ex loquacitate, animi levitate ac sine prævisione nocumenti, 976. — 2° Ratione materiæ circa quam versatur detractio sive formalis, sive materialis dividitur in directam et indirectam. Directa fit quadrupliciter: 1° falsum imponendo; 2° peccatum augendo; 3° occultum crimen revelando; 4° alterius factum sinistre interpretando. Hæc quatuor sequenti versiculo continentur:

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.

Indirecta detractio fit etiam quadruplici modo: 1° negando bonum alterius; 2° minuendo; 3° reticendo; 4° remisse laudando. Hæc sequenti versiculo exprimuntur:

Qui negat, aut minuit, reticet, laudatve remisse,

976, 964; XIV, 1109-875; XI, 1056, 1057.—Materia detractionis toties censetur gravis, quoties aliquid revelatur alteri valde probrosum. Quod ut cognoscatur, attendendum est ad qualitatem personæ detrahentis, ad conditionem personæ de qua detrahitur, ad circumstantias locorum, XV, 977, 978. — 3° Ratione mediorum quibus perpetratur, detractio dividitur in verbalem, quæ fit viva voce, et in scriptam, quæ fit libellis, picturis, cantilenis et historiis, XV, 976. — Ratione personarum de quibus detrahitur, detractio diversa est, 976. — Detractio formalis ex genere suo est peccatum mortale contra charitatem et justitiam, furto gravius, sed levius homicidio et adulterio. In individuo veniale tantum esse potest. Imo detractio omni vacat peccato, si quis justam habeat rationem defectum alterius manifestandi, seu potius tunc non est detractio, quia non est injusta famæ læsio, 977, 664, 665; XIV, 1109 et seq.-875; XXII, 1317; XI, 1046 et seq.

Causæ quæ licitam faciunt manifestationem criminis aut defectus alterius, sunt religio, justitia, charitas, necessitas, XV, 978. — Tanta potest esse publicitas criminis alicujus ut tribuat omnibus facultatem narrandi etiam nescientibus, XIV, 1119, 1120-883. — Quando crimen alicujus est publicum, modo potest, modo non potest narrari sine peccato detractionis, 1120 et seq.-883. — Mortaliter peccat qui infamatum in uno genere vitii gravioris, sine causa diffamat in alio minus gravi nullam habente cum altero connexionem, 1122 885; XV, 681, 980

Licet infamare eum qui fictis virtutibus sibi famam paravit, vel qui crimen commisit cui jure infamia est annexa, si simulatio vergat in alicujus detrimentum; si hæc simulatio nemini noceat, non licet eam patefacere, et illam aperire est contra charitatem et probabiliter contra justitiam, XV, 676. — Crimen proximi, quod est publicum in aliqua civitate, revelare eo loco ubi ignoratur, non est contra justitiam, 679, 980. — Detegere crimen eo loco, quo fama communis illud brevi erat perlatura, non est peccatum contra charitatem, saltem mortiferum: quod si fama non erat eo perlatura, aut saltem non nisi post longum tempus, sæpe erit peccatum mortiferum, si ille ibi erat bonæ famæ, 680. — Si is qui olim ob sua crimina fuit infamis, nunc famam honeste vivendo recuperavit, est peccatum contra charitatem illa crimina apud eos qui ignorabant commemorare, 681. — Non est reus detractionis, qui alterius peccatum, seu malum quodcumque alieni patefacit, boni cujuspiam procurandi aut promovendi gratia, modo debitæ circumstantiæ serventur, XI, 1051. — Venialis detractionis tantum reus est qui malum aliquod proximi aperit, sine animo nocendi

missi, cum confessarius complicem novit. Probabilior ac tutior est sententia contraria. 1118-881.— Remedia adversus detractionem. XXII, 1316 et seq. 1319 et seq.

Detractor, *vid.* Detractio.

Deus triplici potissimum nomine signatur ab Hæbreis *Adonai* Dominus, *Elohim* Deus, et *Jehovah* qui est, XV, 11. — Deus est id quo nihil melius, aut excellentius inveniri, aut excogitari potest; adeoque perfectiones omnes complectitur, nullius extra se boni indigens, VI, 23. — Deus bifariam spectari potest : 1° ut in se est, et in se immediate attingitur, seu ut est auctor gloriæ; 2° quatenus relucet in creaturis et per eas abstractive cognoscitur, seu ut est auctor naturæ.— Deus, ut in se est, iterum duobus modis spectari potest : 1° entitative, seu objective; 2° communicative, X, 23-22.—Deus ut est auctor gloriæ est ens essentialiter supernaturale, 26-23. — Deus non solum principium, sed etiam primus et ultimus finis, seu summum hominis bonum est, et unice esse potest, 904 — Existit Deus, seu ens summa sapientia, bonitate, justitia præditum, idem auctor et conditor universi, liber in creando, providus in conservando, ens sibi sufficientissimum, necessarium, independens, optimum, perfectissimum, 903.

Argumenta moralia. Primum petitur ex utilitate religionis, seu ex securitate sententiæ affirmantis esse Deum, VII, 32 et seq.; II, 16. — Interest hominis esse Deum, 17. — Agnitio Dei nobis aperit ordinem rerum maxime cupiendum; amplificat naturam hominis et auget ejus dignitatem; adjunctam habet securitatem, 17. — Excitat ad omnes virtutes, 18. — Dei metus non affert molestiam, 19.— Agnitio Dei necessarium est societatis naturalis vinculum, 20 et seq. — Sine Deo nulla sunt mutua hominum erga se officia; nullum est inter bonum et malum morale discrimen, 20.—Sine Deo ad officia obligatio nulla est, 21.— Vitii horror, virtutis amor, etc., non sufficienter movent ad officia præstanda, 22 et seq.— Rejiciendus est Atheismus et ex animo Theismus amplectendus, 27. — Indifferentia quælibet circa quæstionem de existentia Dei, Deo injuriosa est et in homine culpabilis, 27. — Est dementia maxima et periculosissima, 27 et seq. — Utilius est homini Deum credere, quam negare, 35 et seq.—Ergo verissimus est Theismus, 37.—Mox dictis quicumque religionis adversarii debellantur,— 38. Doctrina hominibus utilis est vera, 40.— Agnitio numinis status civilis præcipuum fundamentum est, 43.—Deo ablato, nulla vera auctoritas, 43.—Imperfecta legum sanctio; multa officia omnino tolluntur, 44. — Delicta privata impunita. Verba Ciceronis, 45.

Argumentum secundum. Ex consensu nationum, II, 46 et seq.; VII, 34 et seq. — Nulla fuit usquam vel nunc est gens athea. Probatur ex variis gentium historiis, II, 46. — Ex gravissimorum auctorum testimoniis; ex legislatorum institutis, 47.— Objectio Baylii solvitur, 48 et seq.— Consensus generis humani summam vim habet ad persuadendum, 54 et seq.

Argumentum tertium. Ex sensibus naturalibus. Vox naturæ summam habet auctoritatem, 58. — Et illius voce ad Dei notitiam perducimur, 59. — Sensus a natura insiti indicant esse Deum, 59 et seq. — Qui dicunt se non sentire esse Deum, mentiuntur, ait Seneca, 61.—Non timor fecit Deos, VII, 36; II, 62. — Non ignorantia, 63. — Non legislatorum versutia, 65; VII, 35.—Deum esse et eum esse hominum rectorem ac judicem docet naturale lumen, I, 718 et seq.-565.

Argumentum quartum. Ex novitate mundi, II, 65. — Gentium omnium traditiones mundi originem non æternam, sed recentem esse testantur. Idem probant temporum monumenta, 66.—Nulla natio sempiterna, 67.—Artes et scientiæ recenter inventæ, 68. — Celebriores eventus determinatam ætatem habent, 70.—Solv. obj., 70 et seq. — Ex rebus cognitis falso per inductionem concluditur mundi æternitas, 71. — Conflagrationibus et eluvionibus arbitrarie suppositis non refelluntur argumenta positiva, 72. — Pars terræ superior argumento non est eam esse perantiquam, 73 et seq. — *Annotation* Clarissimi Cuvier testimonium, 83 et seq. — Socialis seu moralis ordo existentiam Dei probat, 93 *in nota.*

Argumenta physica, II, 93. — Arg. primum. Ex ordine rerum et virium naturalium sapienti temperatione, 94. — Deum esse ostendunt mundi species et apta partium dispositio; cœli majestas, 94.—Sol et luna; terra et montes, 95.— Circumfusus aer, 96.— Aqua terram cingens; ignis qui terram et universa corpora intus alit; plantæ et arbores, 97, 98. — Animantium varietas, 99. — Homo et ejus sensus, 101 et seq. — Ad probandum esse Deum, argumenti ex causis finalibus vis et auctoritas. Finis intentus in opere opificem probat, 107.— Dementis est concursioni fortuitæ tribuere mundi origo, 108. — Certiores sumus Deum esse, quam homines esse ratione præditos Verba Tullii, 109. — Non magis cæteros homines quam Deum cernimus, 110. — Ut corpus mentis, sic mundus Dei domus est, 110.— Omnis sermatio est quasi oratio naturalis, vel quædam naturæ seu potius auctoris naturæ nobiscum collocutio a Deo instituta et proinde Deum esse probans, 110 et seq.—Nihil ex putrefactione nascitur, 113 *in nota.* —Ridiculæ generationes ab Atheis objectæ, 113. — Objicitur stultæ atomorum collisio, 114 et seq. — Cartesius, Mallebranchius, Buffonis finales impugnant causas quas admittunt plurimi viri illustrissimi, 117 et seq.

Argumentum secundum. Ex viribus naturalibus, motu et cogitatione. 1° Deum esse ostendit corporum motus, 122 et seq. — Absurdum est dicere motus originem et causam nullam esse, 123. — Non inest materiæ naturaliter et essentialiter vis motrix, 124 et seq. — Materia non est æterna; non habet essentialiter motum; essentialis non est materia certa quædam motus quantitas; neque ulla motus determinatio specialis potest materiæ partibus esse essentialis, neque diversa variis ejusdem partibus essentialiter competere, denique his quatuor constitutis quæ in mundo sunt inde non exsurgerent, VII, 29. — Corollaria, II, 129. — 2° Deum esse ostendit animis hominum indita cogitandi vis, 130. — Absurda est Epicureorum sententia, nempe cogitationem ab affectionibus materiæ accidentaliter oriri, 130. — Absurdum est cogitationem esse unam ex affectionibus materiæ, 132. — Absurdum est sentire cogitationem pertinere ad essentiam materiæ. 134

Argumentum tertium. Ex materiæ et animi existentia, 136. — Deum esse ostendunt omnes, quibus constat mundus, substantiæ. Materia et spiritus non sunt substantiæ per se existentes, 136 et seq.— Solv. objectio. Ex nihilo nihil existit eo sensu quod a nihilo nihil effici possit, 139 et seq.

Argumenta metaphysica, II, 141. — Argumentum primum. Ab existentia entis necessarii. Existit ens necessarium, seu infinite perfectum, 142. — Ens necessarium continet in natura sua necessitatem existendi, 144. — In idea Dei existentia continetur, VII, 13 et seq. — Demonstratur Dei existentia ab ente necessario, 19 et seq. — Ens necessarium est unicum. II, 145

Arg. secundum. Ab idea entis infiniti et perfecti. Mentibus nostris indita est idea infiniti et perfecti, 145. — Hæc idea a nulla alia causa quam ab ente infinite perfecto oritur, 146. — Confirmat Dei existentiam hujus ideæ constantia, 148. — Si ens perfectum esse potest, revera existit, 148 et seq. — Demonstratio existentiæ Dei inde petita quod solus Deus possit esse causa ideæ infiniti, VII, 77 et seq. — Quo sensu notio Dei est innata, 72. — Non est proprie et stricte innata, 74 et seq. — Idea infiniti est positiva. 75

Arg. tertium. Ex immutabili scientiæ natura, seu æternis rerum ideis et necessariis earum rationibus, II, 151. — Intelligitur a nobis veritas ut res infinita, æterna, universalis, necessaria et immutabilis, quæ posita sit in immutabilibus et necessariis rerum rationibus, 151. — Atqui illa immutabilis, infinita et necessaria veritas, est modus mentis infinitæ, æternæ, universalis, necessariæ et immutabilis, 153, 154. — Hanc sententiam impugnant auctores qui volunt sensum esse idearum et scientiarum originem, 155 et seq. — Cartesius vult essentias a Dei voluntate pendere, 162. — Solv. objectiones. Falso dicitur omnem intelligentiam nihil aliud esse quam sensatio a rebus corporeis excitata, 163 et seq. — Corpora non proprie a sensibus, sed solo intellectu percipiuntur, 166. — Abstractæ rerum ideæ non sunt mera humani animi figmenta, 167 et seq. — Rerum essentiæ a Deo non pendent, 171. — Quæ sunt argumenta quæ habeant vim ineluctabilem, 171 *in nota.*

Corollaria. Primum. Existentia Dei demonstratur a posteriori, 172. — Demonstratur per creaturas, VII, 11. — Secundum. Demonstratur a simultaneo, II, 173. — Tertium. Demonstratur a priori, 174. — A causæ alicujus primæ necessitate, VII, 27. — Quartum. Illa propositio : *Deus est*, nota est per se quoad se, II, 174. — Quintum. Nota est per se quoad nos, 174. — Attamen non sine aliquo discursu innotescit, VII, 79. — Sextum. Non datur invincibilis Dei ignorantia, 79.— Non solum a nullo invincibiliter ignoratur Dei existentia, sed revera nulli sunt athei speculativi, sed tantum practici. II, 175

Existentia Dei est primaria veritas. — *Argumentum primum.* Ex primo omnis ratiocinationis principio posito in eo quod cogitemus, XV, 12. — *Argumentum secundum.* Ex ipsa divinitatis idea a creatore nobis impressa, 12. — *Arg. tertium.* Ex natura cordis humani, cujus desideriis prorsus satisfacere res hujus terræ nulla potest, 12. — Ex amore justitiæ et desiderio gloriæ, 13. — *Arg. quartum* Ex animæ et corporis conjunctione, 13; VII, 28. — *Arg*

positiones inter vivos vel testamentariæ, 621. — An donationes causa mortis sub jure novo agnoscantur, 622 — Quænam formalitates requirantur in donationibus causa mortis, 623. — Donationes cum onere restituendi, seu substitutiones, illæ sunt in quibus donatarius bona sibi data aliis transmittere tenetur, 624.— Duplicis sunt generis; aliæ in quibus donatarius bona sibi data aut aliquam eorum partem alteri statim remittere debet; quæ licitæ sunt et validæ ; aliæ, quæ dicuntur fideicommissariæ, in quibus donatarius bona sibi data aut certam eorum partem aliquo tempore conservare, et deinceps alteri tradere tenetur ; illæ sunt prohibitæ, 624. — Ut substitutio incidat sub legis prohibitionem, *donatario imponere debet onus rem servandi et deinde alteri restituendi*, 625. — Quæ substitutiones fideicommissariæ valeant, 626. — De partitionibus in favorem descendentium, 626. — De donationibus quæ sponsis fiunt a tertia persona in contractu matrimoniali, 627. — Sponsi sibi invicem donare possunt, sive per contractum matrimonialem, sine per alium contractum, durante matrimonio. Regulæ communes, 627. — Regulæ speciales. 628

Donata a consanguineis conjugum, et ab amicis illorum, censentur utrique conjugi data, etc., XXV, 481. — Donatio inter conjuges, vel sponsos, quædam est simplex ; quædam vero ob causam. Donatio simplex inter virum et uxorem non est valida quatenus ad libitum potest revocari a donante, etc., etc., 482 et seq. — Donatio propter nuptias vel ante nuptias non est in usu hodie ; successerunt loco illius arrhæ, 485. — Donatio gratuita est titulus legitimus ad aliquid supra sortem retinendum in mutuo, XVI, 743. — Conditiones requisitæ sunt, 1° ut donatio sit *sincera*, et non ad palliendas usuras ; 2° ut sit *libera* et *spontanea*; 3° ut sit acceptata tamquam vera damnatio, 744. — Quomodo dignosci possit an donatio lucri a mutuatario facta debitis vestiatur conditionibus, 744. — Donatio seu potius conventio qua liberalitatis exercendæ gratia aliquid promittitur inter pacta legitima est admittenda, 93. — Ut dicatur donatio revocata, requiritur evidenter constare de revocatione ; at non requiritur revocatio traditionis, XXV, 484. — Donatio remuneratoria quæ vere et proprie talis est, nec dicitur donatio simplex, non exigit merita ex justitiæ lege mercedem poscentia ; sed sufficiunt ea merita quæ obligent lege gratitudinis ad antidorum, 485. — Donatio remuneratoria quæ non est debita lege justitiæ, non minuit legitimas ascendentium et descendentium, 485.— Donationes minutæ et eleemosynæ factæ prudenter a parentibus pertinent ad sumptus ordinarios et ad bonorum administrationem. 485

Quandonam donatio rei æquivalentis excuset a restitutione, XV, 1257. — *Vid.* Legatio rei.

Donatistæ, seu Donationi, hæretici quarti sæculi. Nomen et errores hausere a duobus Donatis, altero. Casarum, Nigrarum in Numidia episcopo velut auctore; altero episcopo Carthaginensi, velut promotore, V, 42. — Donatistorum, præcipui errores sunt sequentes. 1° Contendebant Ecclesiam in sola Africa inter Donatistas remansisse. 2° Nullum baptismum validum habebant, nisi qui apud ipsos conferebatur, et baptismum a catholicis collatum iterabant. 3° Prætextu martyrii, sponte aliis se occidendos tradebant, sibi ipsis violentas manus inferebant se martyres existimantes. Qui hoc furore correpti erant Circumcelliones appellati fuere, 42. — His erroribus plura impiissima facta adjungebant. Donatum Melchiades papa damnavit. 43

Donum quod opponitur debito dici potest gratuitum, vel quatenus opponitur debito personæ duntaxat, vel quatenus opponitur debito tantum naturæ, vel prout utrique opponitur, X, 45-38.—Donum ut gratuitum, quatenus excludit debitum personæ duntaxat, non est supernaturale, 46-38. — Quatenus excludit debitum non omni, sed alicui tantum naturæ, proprie et simpliciter dici non potest supernaturale, 46-38. — Quatenus opponitur debito tum personæ, tum naturæ creatæ et creabilis, vere et proprie est supernaturale ; et vice versa, 46-38. — Dona Spiritus sancti, 1463 et seq.-1155. *Vid.* Spiritus sanctus.

Dona sunt habitus a virtutibus distincti, 1464-1156. — Quæ conferuntur cum virtutibus theologicis, eisdem virtutibus sunt inferiora, 1465-1156. — Quæ conferuntur cum aliis virtutibus, sive intellectualibus, sive moralibus, præstantiora sunt. 1466-1157

Dormiens et ebrius nunquam potest amittere gratiam, nec admittens homicidium antea prævisum. XXV, 481

Dos et contra-dos, seu donatio propter nuptias, est secundum quid humano commercio exempta, XVI, 588, 592. — Maritus dotem administrare, a quocumque vindicare, ac fructus illius percipere, sed nec alienare, nec obligare seu oppignerare potest, 592.—Idem dicendum de contra-dote, hoc est, de illa re quam maritus in securitatem dotis uxori constituit, et ab aliquibus pignus dotis vocatur, si in re immobili consistat. 593

De pactis dotalibus. 377

Dos profectitia, dos adventitia, 377, 378. — Pacta dotalia in simplicia et mixta dividuntur. Priora sunt quæ fiunt per modum contractus ; posteriora, quæ per modum ultimæ voluntatis, 378. — Quoties fas est parentibus exhæredare ob causas jure permissas, immunes sunt ab obligatione dotandi filias, etc., etc., XXV, 485 et seq. — Dos tradita viro bonam habenti fidem per mulierem consciam nullitatis matrimonii, non est restituenda, soluto matrimonio, 486. — Dos potest integra recuperari, soluto matrimonio, 487. — Dotis non solutæ causa uxor non potest e domo expelli, vel in illam non traduci. 487

Dotalia bona sunt ea quæ uxor tradit marito ad sustinenda matrimonii onera. XV, 835

Doxologia, seu glorificatio, qua idem Patri, Filio, et Spiritui sancto honor, eademque gloria defertur, triplici præsertim modo antiquitus terminabatur, VIII, 505 *in nota.* — Hic ritus antiquissimus est. 505

Dualistæ dicuntur qui duos deos, et duo principia, unum bonum, malum alterum statuunt, VI, 950 *in nota.*

Dubitans ob contrarietatem rationum probabilium periculose se determinaret, et si operaretur peccaret, XI, 179 et seq. — Dubitans de deliberatione requisita ad promittendum, tenetur implere promissionem, XXV, 487. — Depositarius vel commodatarius dubitans æqualiter an sua culpa depositum vel commodatum perierit, immunis prorsus est a restitutione, 488. — Dubitans an sit impositum præceptum divinum naturale vel humanum de aliqua re, non obligatur. Dubitans post factam diligentiam sufficientem an habeat ætatem requisitam ad jejunium, non tenetur jejunare, 488. — Dubitans an audita fuerit hora noctis duodecima, edens vel bibens, non potest die sequenti ad Eucharistiam accedere. Potest tamen edere carnes, licet dies sequens sit jejunii, et cœnare, etc., 489. — Dubitans de valore matrimonii bona fide utriusque initi, ante diligentiam adhibitam ad assequendam veritatem, tenetur reddere, et petere minime; ea tamen sufficienter adhibita, potest petere et reddere, 489. — Dubitans uterque conjux, de valore matrimonii ab utroque bona fide initi, non potest petere nec reddere ante adhibitam diligentiam ad vincendum dubium, et quando alter tantum dubius est. et petit a non dubitante, potest conjux non dubius, conscius dubii, negare debitum. 489

Dubitatio est hæsitatio mentis non magis uni parti quam alteri adhærenti. XV, 987

Dubium est suspensio assensus circa utramque partem contradictionis, XI, 1297.—Differt ab incertitudine, 1298. — Aliter definitur : dubium est suspensio judicii ob defectum vel insufficientiam motivorum quibus mens determinetur ad alterutram contradictionis partem. Suspensio judicii ob defectum rationum est dubium negativum. Suspensio judicii ob insufficientiam cognitam rationum est dubium positivum, 1484. — Dubium positivum dividitur in speculativum et practicum, 1489. — Speculativum est dum dubitatur de aliqua re, sitne bona vel mala ; vel de propositione, sitne vera, vel falsa? Practicum illud est, quo dubitatur an hic et nunc liceat sibi facere actionem vel omittere, 322, 1489. — Ex dubio speculativo oritur practicum, tanquam effectus ex causa. Dubitans enim an liceat laborare die festo, per se loquendo etiam dubitat, an hoc die festo laborare valeat, 332. — Licitum est operari cum dubio speculativo, XXV, 990. — Propositio dubia ea est cui mens nec assentire, nec dissentire audet, XI, 1320. — Sacris congregationibus semper fuit veluti axioma : *In dubiis via tutior est eligenda*, 1506. — Explicatur commune effatum : *In dubiis tutior pars eligenda*, 1297 et seq. — Explicatur aliud effatum : *Lex dubia non obligat*, 1299 et seq. — Efficere id quod incertum est an sit peccatum, certum peccatum est, ait S. Aug., 1410. — Opinio dubie damnata non est tuta in praxi, 189. — Positive dubius an actio aliqua sit lege divina positiva prohibita, actionem dubiæ honestatis ponere nequit eo prætextu quod si detur lex, non sit sufficienter promulgata, 190. — Dubius positive, an detur lex positiva, v. g., jejunii, non potest agere contra illam eo prætextu quod quamvis lex detur, et sit sufficienter promulgata, non sit sufficienter promulgata dubitanti, 191. — Si probabilius alicui sit dari legem, v. g., prohibitivam contractus, quæ revera datur, respectu illius, lex est sufficienter promulgata, 192. — Positive dubius de honestate ac inhonestate actionis, nequit illam ponere eo prætextu quod lex prohibens, si detur, ignoretur invincibiliter, 198. — Positive dubius in æquali utrinque probabilitate, an res quam possidet sit sua, vel alterius, non potest eam rem, saltem integram, sibi retinere, sub hoc prætextu præcise quod de jure naturæ melior sit conditio possidentis, 201. — In materia justitiæ humanæ potestati subjecta melior conditio possidentis, 203. — In dubio melior est conditio possi-

dentis, non solum in materia justitiæ, sed etiam in aliis a justitia virtutibus. In æquali dubio tenetur judex sententiam ferre pro possessore, etc., XXV, 487. — Assistens moribundo qui existimat se peccare sive ægrum deserat, sive sacrum omittat, quidquid egerit, non peccabit, nemo enim peccat in eo quod vitare non potest, XI, 522. — Si sis dubius in materia justitiæ, num, v. g., res sit tua, vel alterius, et præter rationes tibi cum alio æquales, tu possessione certa gaudeas, melior est conditio tua, qui certo possides, 523. — Cum rationes, ait S. Antoninus, sunt ad utramque partem quasi æquales, peccatum grave est se exponere tali dubio ubi est mortale. Est aliud dubium, ubi scilicet ex levi suspicione timet quis esse in aliquo actu peccatum, ubi non est, et istud ad consilium boni viri deponendum est. 524

Casus primus. Judex dubitat de jure partium litigantium, 524. — In dubio absolvendus est reus accusatus de delicto, quia tutius est, nocentem absolvere, quam innocentem, damnare et punire. 525

Casus secundus. Qui propter rationes æquales occurrentes de probitate, aut improbitate proximi, vel an commiserit aliquod delictum, vel non, positive dubitans, positive judicat proximum commisisse delictum, secundum qualitatem materiæ peccat mortaliter vel venialiter. 525

Casus tertius. Advocatus de justitia causæ clientis dubitat. Tenetur diligenter inspicere causam, et si videat esse injustam, nullo modo suscipiat, multo minus partem ad litigandum inducat. 526

Casus quartus. Quidam dubitat, an judicium, quod habuit de proximo, sit mortaliter peccaminosum. Illum quem indignum non nosti, dignum debes æstimare ; ad cautelam tamen et remedium licitum est, se ita gerere exterius, ac si esset, quod suspicaris, 526. — Licitum est dubia in deteriorem partem interpretari, quando agitur de bonitate, vel malitia rerum et operum. Item licet interpretari, per quamdam suppositionem, quando agitur de bonitate vel malitia personarum ; quia dum debemus aliquibus inconvenientibus obviare, ad hoc ut securius remedium apponatur, prudentia dictat expediens esse ut supponamus id quod deterius est, XIV, 1106-872. — Supposito quod tunc dubitans velit exire in actum judicandi, tenetur in meliorem partem dubia interpretari, ac in favorem proximi declinare, 1106-872. — At non tenetur homo statim illud dubium positive in meliorem partem interpretari, judicium ferens de bonitate talis personæ, sed potest suspendere actum in nullam partem declinando, immotus permanens in illo dubio, 1106-873. — In dubio melior est conditio possidentis adhuc suam famam. 1106-873

Casus quintus. Mendicus in morbo admodum periculoso dubitat de veritate alicujus medicinæ. Melius remedium dubium quam certa mors. In extremis extrema sunt adhibenda remedia, si certa desint et probabilia. XI, 526

Casus sextus. Confessarius omnibus consideratis, de debita dispositione pœnitentis in articulo mortis dubitat. Talem sub conditione absolvere debet.

Septimus casus. Miles de justitia belli dubitat. Si principi bellum indicenti subditus sit, tenetur bellare. Nam suscipiendi belli auctoritas et consilium penes principes est. 527, XVI, 1275

Casus octavus. Subditus dubitat, an superior recte vel quidquam præcipiat. Subditus tenetur superiori mandanti obedire. XI, 528

Casus nonus. Professor dubitat de veritate sententiæ : tenetur diligenter studio et aliis modis veritatem inquirere. 528

Casus decimus. Dubitat pœnitens post annum integrum, an voverit, an vere simpliciter proposuerit quædam opera pia continuare, 528. — In dubiis non licet adversa sententes temere ac leviter condemnare, I, 509-400. — Ubi variæ sunt doctissimorum hominum discrepantesque sententiæ, a rebus incertis certam assensionem cohibere debemus. 509-399

In dubio de sensu legis sequentia attendi debere monent doctores communiter, XI, 508. Benigna interpretatio est facienda. 508

Duellum, quasi duorum bellum idiomate Græco dicitur monomachia, seu pugna unius tantum cum altero, XVIII, 1079. — Quatenus censuris ecclesiasticis subjicitur, XIV, 644-509. — Duellum est pugna singularis, deliberata ex utraque parte, sponte et ex condicto suscepta, statuto loco et tempore, cum periculo occisionis, mutilationis aut vulneris, XVIII, 1585 ; XIV, 644-509. — Dividitur primo ex parte modi in proprie et improprie sumptum. Duellum proprie sumptum est periculosum, duorum certamen initum ex condicto cum designatione loci et temporis. Improprie sumptum illud est cui deest eorum aliquid, videlicet aut condictum, aut periculum, etc., XVIII, 1079, 1585. — Dividitur secundo ex parte formæ in solemne et simplex : solemne habet quasdam cæremonias, ut armorum delectum, etc., simplex caret ista solemnitate, 1079-1585. — Tertio, dividitur varie ex parte finis, pro varietate causarum ob quas assumitur, 1079. — Ignorantia priorum sæculorum in diversis locis, etiam publicis legibus, duella receperat ad veritatis alicujus indaginem et finem controversiarum, 1079. — Duellum regulariter seu per se loquendo, graviter peccaminosum est. Idem sentiendum de provocatione ad duellum, 1585. — Duellum auctoritate publica est raro licitum, XIV, 645, 646-510. — Quicumque prætendatur finis, excepto casu rariori, gravissime est prohibitum jure naturali, canonico, civili ; edictis principum ; S. Pontificum et conciliorum decretis ac censuris, 644 et seq.-509 ; XVIII, 1080.

Quid de duello decreverit concilium Tridentinum. In hoc concilio de solo duello solemni sermo est, 1586. — Gregorius XIII, constitutione, ***Ad tollendum***, quod de solemni statuerat concilium, ad privatum seu simplex extendit, 1586 et seq. — In concilio et in Bulla sermo est de solo duello proprie et rigorose sumpto, videlicet quod ex condicto, statuto tempore et in loco convento commissum fuerit. Quare duorum aut plurium conflictus, qui ex subito iracundiæ fervore aut rixis nascitur, non est duellum de quo pontifex loquitur, 587. — Multiplices sunt pœnæ duellantium : aliæ spirituales, ut excommunicatio latæ sententiæ, suspensio, interdictum ; aliæ corporales ut perpetua infamia, et privatio sepulturæ ecclesiasticæ, *si in ipso conflictu decesserint*, 1080, 1586. — Quinam incurrant pœnas duellatorum, XXII, 800 ; XVIII, 1587, 1589. — Privatio sepulturæ ecclesiasticæ incurritur ante sententiam judicis, saltem si sit notorium duellantem mortuum esse in conflictu. Si delictum non sit notorium, et nihilominus publice constet duellantes vel eorum alterum in conflictu mortuum esse, parochus rem ad episcopum vel ejus vicarium perferat, 1589. — Ex constitutione Clementis VIII, absolutio excommunicationis quam incurrunt duellatores S. Pontifici reservatur, 1588. — In omni diœcesi casus proprie episcopalis est duellum illicitum et improprie sumptum, secuto ex alterutra parte effectu mortis, 1085. — Duellum proprie sumptum et illicitum, ubivis reservatur *specialiter* saltem si delinquens a censura non excusetur ob ignorantiam, etc., idque sive duellum sit simplex, sive solemne, sive publicum, sive occultum, sive secuta morte ex altera parte, sive non secuta, 1085. — Constitutio Benedicti XIV, qua damnantur quinque de duello propositiones, et novæ pœnæ in duellantes decernuntur. VI, 744 et seq.

Dulia vox servitutem significat, VIII, 772. — Per duliam servi dominos suos venerantur, XIV, 66-54. — Dulia sanctis, hyperdulia Deiparæ, latria Deo soli exhibetur, XIII, 1074-848. *Vid.* Cultus.

Duratio creata est essentialiter successiva, et seipsa fundat relationem distantiæ ab aliis partibus durationis, XXIII, 165. — Deus quia habet durationem indivisibilem, habet illam totam simul. 164

Duratio mundi ex Talmude. II, 846

Durities erga pauperes ac miseros est una ex avaritiæ filiabus, XXII, 1551. — Remedia assignantur. Primum remedium est solida refutatio prætextuum, quibus divites a præcepto eleemosynæ conantur sese eximere, 1554. — Alia remedia, 1555. — Nihil efficacius esse potest ad duritiem divitum corrigendam, quam seria consideratio verborum Christi judicis. 1556

Dux. Quandonam belli duces graviter peccent, et ad restitutionem teneantur. XVI. 1275

E

Ebionitæ, seu Ebionæi, hæretici primi sæculi. Docebant Christum esse purum hominem, circumcisionem et alia legalia post Christum adhuc esse servanda. Virginitatem a suis cœtibus repellebant. Uxorum pluralitatem permittebant. V, 52

Ebrietas, gulæ species, est inordinatus bibendi appetitus, sive immoderato in potu delectatio, XI, 1081. — Recte describitur : potatio abundantior causans defectum rationis, XXII, 1505. — Spiritualia et temporalia damna gravissima ebrietas infert, 1505 ; XI, 1085 et passim infra. — Ebrietas, ait S. Basilius, est rationis interitus, roboris pernicies, senectus immatura, mors momentanea, 1085. — Ebrietas est voluntarius furor et intermittens amentia, XVIII, 1042 ; XVI, 132. — Alia est perfecta et enormis, alia imperfecta et levis. Enormis est qua sensus omnino obnubilantur ; imperfecta seu levis est, quæ relinquit adhuc tantum rationis usum, ut bonum a malo discerni possit, 132. — Ebrietas lethale peccatum est, cum quis vim potus cognoscens, et ultra modum bibens, inebriatur, XI, 1092. —

Culpa ebrietatis consistit in immoderato usu et concupiscentia vini. - Hoc contingit tripliciter, 1093.— Ebrietas frequens et assidua gravius peccatum est ebrietate in quam semel quis incurrit: quamvis et ista lethale sit peccatum. 1094 et seq.

Clericorum ebrietas gravius est peccatum, quam laicorum, 1097 et seq. — Ebrietas turpius est graviusque peccatum in principibus, magistratibus, senibus, juvenibus et mulieribus, quam in viris plebeiis, 1099. — Lethalis peccati rei sunt quicumque modum in cibo vel potu scientes et volentes plurimum excedunt, etiamsi rationis usu non excidant; multo magis si usque ad vomitum cibo et potu se ingurgitent, 1100. — Ut quis per ebrietatem mortaliter peccet, non requiritur ut expresse vel directe intendat aut velit se inebriare; sed sufficit si advertens, vel facile potens advertere potum esse immoderatum et inebriantem, nolit interim a tali potu abstinere; similiter ut quis provocando alios graviter peccet, satis est si prævideat aut facile prævidere possit illos fore inebriandos, XXII, 1305. —Lethalis peccati rei sunt, qui in compotationibus et conviviis bibunt, et alios bibere cogunt ad æquales potus, sive in ebrietatem incidant, sive solum illius periculo se vel alios exponant. Clerici vero hujus peccati rei, nisi a superiore commoniti satisfecerint, suspensione ab officio et beneficio plectendi sunt, XI, 1103. — Qui alterum non cogit, sed amice invitat ad bibendum, existimans quod non sit inebriandus, nec ultra metas necessitatis bibiturus, excusatur a peccato lethali, 1106. — Ebrietas non excusat a peccatis ex ea consecutis, nisi sit omnino involuntaria: imo, si voluntaria sit, peccati gravitatem auget, 1106. — Peccata ex genere suo mortalia quæ in ebrietate committuntur, imputantur ebrio ad culpam gravem, tanquam voluntaria in causa, quando fuerunt prævisa, aut facile prævideri potuerunt ex ebrietate secutura, XXII, 1305 — Comedere et bibere usque ad satietatem, ob solam voluptatem, peccatum est, XI, 1107. — Quibus signis colligi possit aliquem formaliter ebrium esse sive abundantiori potu rationis usu privatum, XXII, 1306. — Ebrietas imperfecta, qua alteratur quidem sensus, sed non aufertur, relinquit locum casui reservato, in quem incurrunt blasphemi et perjuri, XVIII, 1042. — De ebrietate perfecta et perfecte voluntaria, quatenus causa est blasphemiæ aut perjurii, vel directe intenti, vel prævisi, alii negant eam casui reservato locum relinquere. Et hæc sententia est probabilis. 1042 et seq.—Alii oppositam sententiam docent, 1044. — Ebrietatis remedia, XXII, 1306. — *Vid.* Gula.

Ebriosi compotationibus patrimonium suum exhauriunt, debita contrahunt, et familiam suam ad extremam adigunt egestatem, XI, 1083. — Ebriosi non sunt absolvendi, nisi cum mala ebrietatis consuetudine viriliter pugnent. 1096

Ebrius, æque parum ac amens, capax est ad paciscendum aut contrahendum, XVI, 152 et seq. — Furioso nemo habetur similior, nec proximior, quam ebrius. 152

Ecclesia. Tractatus Ecclesiæ apud protestantes impossibilis est, IV, 10, 11. — Nullus olim de Ecclesia tractatus, quia necessarius non erat. 14

Ecclesia, vox græca, juxta vim nominis est evocatio seu vocatorum cœtus. Nobilius est nomen Ecclesiæ quam synagogæ, quæ est congregatio; nam pecora congregari, non nisi homines convocari solent, 15; 53. I, 286, 287-224. — A veteri synagoga differt in multis Ecclesia Christi, IV, 1098. — Nominis Ecclesiæ multiplex est acceptio. Prima latissima est, et quoslibet hominum conventus complectitur, 15. — Secunda latior est et complectitur omnes fideles et ipsosmet angelos. Verba S. Aug., 16. — Tertia acceptio est lata, et sumitur pro collectione fidelium omnium in terris, ab initio mundi usque ad ejus finem, 16.—Quarta acceptio cœtum populi Dei designat sive ante legem datam, sive tempore legis, usque ad Christum, 17. — Quinta acceptio stricta est et propria; designat fidelium cœtum sub Novo Testamento, a morte Christi. — Hoc sensu intelligitur vox Ecclesia, quotiescumque simpliciter et sine addito sumitur, 17. — Vox Ecclesia sic sumpta primo non raro designat Ecclesiæ præpositos, prout a populo fideli distinguuntur: quæ dicitur etiam Ecclesia docens, 17. — Secundo, designat aliquando plebem fidelem prout a præpositis distinguitur, et hæc dicitur Ecclesia audiens. — Tertio, frequentissime pastorum et fidelium cœtum designat. 18

Duæ supersunt nominis Ecclesiæ, una propria, sed valde stricta, ubi vox cum additamento et restricte sumitur ad designandas aliquas partes Ecclesiæ notabiles. Sic dicitur Ecclesia Occidentalis, Ecclesia Gallicana, Ecclesia Aurelianensis, 18. — Altera impropria est et metaphorica, ubi nomen Ecclesiæ pro ædibus Deo consecratis sumitur. 19

Prima et omnium antiquissima Ecclesiæ divisio est in Latinam et Græcam. Latina non solum Romanam et alias Occidentis Ecclesias, sed etiam Africanam, quæ lingua latina utebatur, designat. — Græca omnes Orientales Ecclesias complectitur, quibus, paucis exceptis, græca lingua communis est. XIX, 1094

Ecclesia in Scripturis sacris vocatur: 1° Domus Dei; 2° Domus magna; 3° Civitas Dei; 4° Civitas supra montem posita; 5° Regnum cœlorum, regnum Dei, regnum Christi; 6° Castrorum acies ordinata, terribilis; 7° Semen Abrahæ; 8° Corpus Christi; 9° Ovile Christi; 10° Sponsa Christi; 11° Regina, circumdata varietate. Dicitur etiam columba, Jerusalem, hortus conclusus, paradisus, etc., IV, 19, 20. — Domus fundata super petram. 51; VI, 308, 309

Ecclesiæ septem præsertim fuerunt figuræ seu typi, in libris Veteris Testamenti. Primus est paradisus terrestris. Secundus Eva. Tertius arca Noe Quartus fœcunditas sanctarum uxorum, IV, 21. — Quintus typus, ipsa gens judaïca, quæ magnus quidam propheta fuit Christi et ejus regni. Sextus, templum jerosolymitanum. Septimus lapis abscisus de monte sine manibus, qui factus est mons magnus et implevit universam terram, 22.— Arca in eo potissimum Ecclesiæ typus est, quod extra eam nullus servatus est, non in eo quod omnes intra illam facti sunt salvi, I. 324-153; VI, 319; IV, 1069. — In libris Novi Testamenti tres sunt Ecclesiæ typi. Primo duplex piscatio jussu Christi facta, 22. — Secundo, tunica Christi inconsutilis. Tertio, vas illud quod de cœlo descendens vidisse fertur S. Petrus, 23. — Ecclesiam in Scripturis delineant parabola areæ, parabola convivii, parabola retium, parabola pascuorum, parabola agri. 23, 24

Ecclesiæ membra, pro diverso eorum statu, distribuuntur in tres partes, quarum una militans, altera patiens, ultima triumphans vocatur. — Militans Ecclesia fideles in terris adhuc militantes complectitur; patiens, animas in purgatorio patientes; triumphans, electos et angelos sanctos in cœlo regnantes, IV, 16; VI, 306. — In Ecclesia, ut in corpore humano considerari possunt corpus et anima, IV, 1061. — Militans Ecclesia generaliter sumpta triplici sub respectu considerari potest, nempe vel quoad corpus, vel quoad animam, vel quoad utrumque.—Ecclesia interna, quæ dicitur Ecclesiæ anima, definitur: cœtus sanctorum et præsertim electorum qui viva fide, quæ per charitatem operatur, præditi sunt. — Ecclesia externa seu visibilis quæ Ecclesiæ corpus vocatur, est cœtus hominum veræ fidei professione, vero sacramentorum usu, et politia a Christo instituta colligatus et coadunatus. — Ecclesia adæquate sumpta, prout ex anima et corpore constituitur, recte definitur: Cœtus hominum partim sanctorum et electorum, partim peccatorum et reproborum, veræ fidei christianæ externa professione et visibili sacramentorum communione colligatus sub regimine pastorum, IV, 25. —Illæ definitiones vario sensu a catholicis et a protestantibus accipiuntur, 26.—Finxerunt Ecclesiæ definitiones hæretici, 53.— Notio specialior veræ Ecclesiæ, 26 et seq.—Variæ Ecclesiæ militantis definitiones, 17; 25, 26, 27; 29, 30; 54; 1098, VI, 305, 306; I, 1225-965. — Recte definitur vera Christi Ecclesia: Cœtus hominum ejusdem fidei christianæ professione et eorumdem sacramentorum communione conjunctus, sub regimine legitimorum pastorum et præcipue Romani pontificis, 306, 307.—Genuina est hæc Ecclesiæ definitio contra protestantes, IV, 29 et seq. — Solv. objectiones, 32 et seq. — Fusior definitio: Ecclesia est hominum fidelium societas ejusdem fidei professione unita sub regimine legitimorum pastorum, quos Christus et Spiritus sanctus in omnem fidei et morum veritatem ita dirigit, ut universim nihil docere, et consequenter etiam fideles universi nihil credere possint, quod doctrinæ Christi contrarium sit, VI, 941.—Brevius definitur: Cœtus fidelium legitimis pastoribus adunatus; sive ut loquitur S. Cyprianus: Ecclesia plebs sacerdoti adunata, et pastori suo grex adhærens. 305

De origine Ecclesiæ. Ecclesia traditionibus, non Scripturis divinis primum fundata est, VI, 920. — Quatuor causæ Ecclesiæ assignantur: causa efficiens, seu Christus; causa materialis, seu fideles; causa formalis, seu unio fidelium inter se; causa finalis duplex est, proxima quæ in sanctificatione fidelium sita est; et remota quæ est salus et felicitas æterna. IV, 38, 39

Christus est caput Ecclesiæ, IX, 1000-791. — Solus Christus, ut Deus, est auctor Ecclesiæ, potestate independentiæ et supremæ auctoritatis; et solus Christus, ut homo, potestate excellentiæ et ministerii principalis, IV, 39. — Christus est fundamentum Ecclesiæ primarium et essentiale. Apostoli fundamenta secundaria, propter eorum ministerium quo Deus usus est, 41. — Fides Petri est Ecclesiæ fundamentum, III, 984 et seq. — Illa Petri fides quæ Ecclesiæ fundamentum dicitur, est fidei doctrina quam prædicavit, 992. — Sacramenta concurrunt ad Ecclesiæ formationem et conservationem in genere causæ efficientis instrumentalis. IV, 41

Ecclesia vera, pia quia mater, I, 1092-861. — Ecclesia

emittere, et intra menses tres a superiore petenda est confirmatio, 1253. — Electus confirmatus prælatus dici potest, non episcopus, XXIV, 1413.— Per confirmationem episcopus consequitur jurisdictionis potestatem, V, 1253. — Hæc ad episcoporum electiones pertinent. Prælati cæteri, vel seculares, vel regulares aut a principibus nominantur ut eos pontifex confirmet, aut eliguntur a collegio illorum quibus præficiuntur, 1253. — Electio canonica esse debet ut vim habeat; et ut canonica sit, duo præsertim spectare decet, primum, qui eligere, alterum qui eligi possint. 1253

Nunquam constanti lege aut generali consuetudine, quæ vim legis obtineret, obstricti fuisse videntur episcopi ut suffragium cleri populique in ordinandis diaconis præsbyterisque expeterent, XXIV, 257. — Nunquam irrita habebatur presbyterorum vel diaconorum ordinatio quæ inconsulta plebe vel invita celebrata fuisset, præsertim si absolute sine titulo ecclesiastico ordinati essent. Si quos enim decebat a populo eligi, ii solum qui populo præficiebantur, non autem ii qui ab omni cura populi immunes erant, eligi videbantur, 258.— Major erat necessitas consensus populi, ut legitima ordinatio censeretur. 258

Electione potestas jurisdictionis et ecclesiastica beneficia acquiruntur, V, 1250. — Ut per electionem valide acquiratur et conferatur beneficium ecclesiasticum, necesse est quod ea sit canone celebrata et facta a majori atque saniori parte capituli, sive eorum quibus jus eligendi competit, XVIII, 695. — An valida sit electio ad quam excommunicatus vitandus cum aliis concurrit, disputatur, XVII, 152.— Electio est primus titulus regiæ potestatis. XII, 450, 452

Electio æterna sine meritis, salus ex meritis. Qui sanctos elegit ab æterno sine meritis, dat illis unde coronentur ex meritis, VI, 99. — Electionis et perseverantiæ suæ incertus est quilibet christianus. 847

Electio definitur : Acceptatio discretiva unius medii præ alio ad finem consequendum. Electio est substantialiter actus voluntatis includens et præsupponens actum intellectus, XI, 514. — Electio non est de fine ut finis est, sed tantum de mediis, 514, 515. — Electio non convenit brutis. Non est de medio impossibili, 515. — Quo sensu verum est quod electio sit semper de meliori, 516 et seq. — Electio conjungit voluntatem cum volito affective tantum et in ordine intentionis. — Electio versatur circa medium in ordine intentionis, ut est futurum, et effectus finis, 520. — Electio mala ex bona intentione non cohonestatur; ejus tamen malitia minuitur secundum quid, 551.— Electio bona, ut electio, sordescit ex mala intentione, et intentio mala non rectificatur ex bona electione, 552. — Pravus finis potest non esse causa totalis et adæquata cur eligatur bonum opus, sed propria ipsius operis honestas potest etiam movere et propter se appeti. 554

Eleemosyna ab ἔλεος, quod est misericordia, derivatur. Dare eleemosynam proprie est actus misericordiæ. Et quia misericordia est effectus charitatis, dare eleemosynam est actus charitatis, misericordia mediante, XIII, 1114, 880.— Actus ille pertinere potest ad liberalitatem et ad pœnitentiam, 1115-881.— Eleemosyna prout est actus virtutis definiri potest : Opus quo datur alicui indigenti ex compassione propter Deum, 1115-881. — Eleemosyna sine charitate facta, vere et proprie est eleemosyna; est actus solius misericordiæ, 1115-881. — Eleemosynæ sunt duplicis generis : corporales et spirituales. Eleemosyna corporea est boni temporalis erogatio facta pauperi; spiritualis, quæ etiam diviti, mentem ejus pascendo, impendi potest, XVIII, 648. — Corporales septem numerantur : Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.— Septem pariter spirituales : Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora, XIII, 1116-881. — Eleemosynæ spirituales secundum se absolute præeminent corporalibus, 1116-882. — Datur præceptum affirmativum faciendi eleemosynam obligans sub peccato mortali, 1117-883. — Ad quartum decalogi præceptum pertinet, 1118-883. — Hoc præceptum est etiam naturale, XXII, 1332.— Eleemosynæ largitio vocatur redditio debiti. Qui eleemosynam non erogat, non peccat contra justitiam sed contra charitatem.
XIII, 1117-883

Ut præceptum eleemosynæ obliget, duo requiruntur : superfluum in dante, et necessarium in recipiente, XXII, 1332. —Triplex datur necessitas : extrema, gravis et communis. Extrema dicitur quando est evidens mortis periculum. Gravis sive urgens quando mors non quidem valde probabiliter imminet, sed probabili conjectura timetur. Necessitas communis ea est qua laborant qui sunt in statu et numero pauperum, 1332. — Ex communi omnium doctrina, in necessitate extrema omnia sunt communia, et qui eam patitur, potest sine furto rem alterius sibi usurpare, XXII, 1122-886. — Duplex est necessitas extrema, alia simpliciter, alia secundum quid, 1122-887. — Duplex est superfluum : naturæ et status. Superfluum naturæ est sine quo potest quispiam sustentare se et suos, ut sunt parentes, uxor, filii, non vero servi. Superfluum status est sine quo potest quispiam convenienter vivere secundum statum seu conditionem suam.
XXII, 1332; XIII, 1118 et seq.-884

Prima radix obligationis faciendi eleemosynam est necessitas illius qui accipit, 1120 et seq.-885. — Secunda radix obligationis faciendi eleemosynam est superfluitas bonorum ex parte dantis, 1126-890. — Bonorum divisio inordinata foret ac injusta; si non esset facta cum ista conditione tacita et virtuali, ut superflua divitum erogarentur in eleemosynas, 1130-893. — Solvuntur objectiones, 1131-893. — Doctrina de elemosyna reduci potest ad tria principia de quibus saniores theologi conveniunt. 1° De superfluis naturæ, licet necessariis statui, tenemur sub mortali eleemosynas facere patienti extremam necessitatem, 1136 *in not.*-898. — 2° Gravi necessitate proximi tenemur sub mortali illi subvenire de aliquo modo necessariis statui, 1137-898 *in nota*. — 3° In necessitate communi quilibet tenetur aliquando, pro loco et tempore facere elemosynam de superfluo status, 1137-898 *in nota*.— Impossibile est regulam assignare ex qua absolute judicetur quænam quantitas superflui sit eroganda ad strictam impletionem præcepti. 1138-899 *in not.*

Corollarium momentorum de episcopis et beneficiariis, 1137 et seq.-899. — Episcopis et pastoribus incumbit obligatio inquirendi pauperes quibus eleemosyna detur, XXII, 1333. — Lethalis peccati reus est qui pauperibus in extrema necessitate constitutis non erogat eleemosynam, tum ex superfluis naturæ, tum ex necessario personæ seu status, XI, 917 et seq. — Lethalis peccati reus est qui pauperibus in gravi necessitate constitutis eleemosynas non erogat ex iis quæ suæ suorumque sustentationi superflua sunt, tametsi ad status seu conditionis suæ decentiam sint necessaria, 923.—Mortalis peccati rei sunt qui pauperibus communem necessitatem patientibus superflua non erogant, id est ea quæ suæ ac suorum sustentationi, atque status sui ac dignitatis decentiæ conservandæ non sunt necessaria, 924. *Vid.* Obduratio contra misericordiam. — Eleemosyna facienda est de substantia propria, non de aliena, nisi in duobus casibus, puta si adsit consensus domini expressus aut rationaliter præsumptus, vel proximus sit in extrema necessitate, in qua omnia sunt communia, XIII, 1141-901. — Quid statuendum de bonis inique acquisitis non contra justitiam, sed contra alias virtutes, 1142-902. — Necesse est ut dans plenum jus in re habeat, nempe dominium et liberam administrationem, 1143-903. — Ille qui est in potestate alterius constitutus eleemosynam facere potest de bono secundum quod potestati superioris non subest. Bona alia dispensare debet non aliter quam ei a superiore fuit commissum, 1145-903. — De uxore subjecta marito, 1145 et seq.-903. — De filiofamilias, de minoribus et pupillis, de servis, 1148-907. — De religiosis prælato subditis, 1149-908. — Ipse superior non potest ad libitum facere eleemosynam ex superfluis redditibus monasterii, 1150-908. — Quibus, in qua quantitate, et cum quibus conditionibus facienda sit eleemosyna, 1150-908 et seq. — Dare eleemosynas de superfluo est in præcepto, et dare eleemosynam ei qui est in extrema necessitate. Alias eleemosynas dare est in concilio, 1120-885. — De eleemosyna præscripta ad lucrandum Jubilæum, XVIII, 648 et seq. *Vid.* Jubilæum.

Emancipatio fit vel pleno jure per matrimonium, vel per patrem, aut defectu patris, per matrem, post completum annum 15; vel defunctis patre et matre; per concilium familiæ post completum annum ætatis, 18 ; XV, 829.—Duplex distinguitur : alia legalis, quæ fit ipso jure per matrimonium ; alia voluntaria, quæ fit a patre, vel, eo mortuo, a matre superstite, vel tandem, patre et matre defunctis, a concilio familiæ per declarationem expressam coram judice competente, gallice dicto *juge de paix*. Art. 476 et sequentibus Codicis civilis, XVI, 550. — Mancipatus versari potest quoad capacitatem contrahendi, aliquando sine assistentia curatoris, etc., etc. 550

Emile ou de l'éducation. Censure de la faculté de théologie de Paris contre ce livre, II, 1111. — De Dieu et de la loi naturelle, 1117. — De la possibilité et de la nécessité de la révélation, 1136. — Des caractères de la révélation, 1144. — Des moyens de connaître la révélation, 1152. — Des miracles et des prophéties, 1187. — De la doctrine révélée, 1202. — De l'intolérance que professe la vraie religion. 1217

Emptio est comparatio rei pro pretio, XVI, 1033. *Vid.* Venditio-emptio. — Emptor bonæ fidei non dicitur ille qui emit ab illo qui communiter vendit res furtivas, nisi præmisso examine constet venditorem juste vendere,

dictionis. Quæ duæ potestates a se invicem sejungi possunt. Contra Febronium, XXVII, 657 et seq.— De proxima potestatis episcopalis origine et causa disseritur. Hæc potestas a Romano pontifice velut a proxima causa proficiscitur. Nulla est episcoporum cum apostolis quorum successores dicuntur, quod ad hanc rem attinet, comparatio. Aliæ Febronii hallucinationes, 641 et seq. — Falso Febronius æquales inter se jurisdictionis auctoritate episcopos omnes constituit. Celebris Cypriani locus perpenditur, 655. — Episcopatus jura circumscripta sunt, et pontificis romani legibus obnoxia, 660 et seq. —Nullum jus est episcopis omnibus in alienas diœceses. Febronii fraus. Scripturis et Patribus abutitur, 676 et seq. —Episcopatus quoad territoria sunt inæquales; idem nunc augetur, nunc minuitur, vel unus in duos dividitur, vel ex duobus unus fit, XII, 766-806. — Episcopatus quamplurimos sua auctoritate Petrus erexit : alii etiam Apostoli per concessam sibi a Christo potestatem Ecclesias erigebant. 771-609, 610

Excluduntur ab episcopatu minores annis triginta, etc., V, 1254. — Episcopatus non dirimit matrimonium jure naturali nec divino, sed solum ecclesiastico, ratione voti castitatis annexi. Episcopus confirmatus et nondum promotus ad sacros ordines, potest transire ad nuptias. Castitas episcopatui annexa est de jure ecclesiastico, XXV, 491. — De episcopatu primorum Reformatorum et Orientalium. I, 1199-946

Episcopus græce idem est ac latine superinspector, speculator, V, 1212; XIX, 1065.—Différents noms donnés aux évêques, XX, 821.—Quæ exiguntur ut quis erigetur episcopus, V, 1254. — Ordo hierarchicus episcoporum, archiepiscoporum, et patriarcharum, non sine auctoritate Petri institutus est, XII, 771-610. — De la promotion des évêques, ou de la manière dont se sont faites les élections de tout temps dans l'Eglise, XX, 820 et seq. *Vid.* Electio. —Episcopo mortuo, et exequiis celebratis, Metropolitanus, quando commodius erat, ad electionem et ordinationem omnes provinciæ episcopos per litteras convocabat, XXIV, 1083. — Metropolitanus qui electioni episcopi adesse non poterat visitatorem mittere solebat, 1084. — Et e provincia sua quem volebat episcopum committere poterat ad consecrationis munus peragendum, 1086. — Quænam consecratis ab alio quam a Metropolitano obligatio imposita, vel quæ circa eos peracta fuerint, 1086. — Decretum electionis episcopi ad Metropolitanum et ejus suffraganeos pro ordinatione mitti; et aliud decretum a Metropolitano et suffraganeis ad clericos et populum civitatis reddi solitum, 1087. — Talium decretorum formulæ, 1088. — Sæculo sexto electionum et ordinationum jura a regibus turbata fuere, 1074, 1090.— Quis absentis Metropolitani, suspensi vel demortui locum teneret, 1091 et seq. — Electus confirmatus prælatus dici potest, non episcopus, 1415. Antistites electi et confirmati ante consecrationem jurisdictionis potestate præditi sunt, 1420. — Bona Ecclesiæ ante consecrationem episcopi cujus sint, et a quo administrentur. 1422

Ordinatio electi antistitis quantocius est peragenda, nisi causa rationabilis obstet, 1403.— Quæ pœnæ ob non acceleratam ordinationem, tam metropolitanis negligentibus ordinare, quam episcopis ordinari, inflictæ sint, 1405. — Juxta praxim recentiorem tres menses ab obitu ad electionem, et ab electione ad consecrationem tres alii menses conceduntur, 1407. — Quænam excusationes afferri possint dilatæ ordinationis Non alia a concilio Chalcedonensi profertur quam inevitabilis, seu gravis et urgens necessitas, 1407 et seq. — Excusationes quæ minorem difficultatem continent, ut electio illegitima, etc., 1409. — Ecclesia, dum differtur ordinatio episcopi, viduata dicitur; et cur. 1411, 1421

De ordinatione episcopi. Vetus regula fuit ut episcopi a Metropolitano, tanquam a præcipuo consecratore, et a reliquis provinciæ episcopis tamquam adjutoribus et assistentibus, in unum omnibus collectis, ordinarentur, XXIV, 1068-1082; XX, 955. — De patriarcharum ac primatum quorumdam in ordinationibus episcoporum auctoritate, XXIV, 1193 et seq. — Comprovinciales episcopi ordinationibus episcoporum suæ provinciæ interesse debebant, 1082. Metropolitanus electus et confirmatus, etiam antequam pallium obtinuisset, imo antequam consecratus esset, gaudebat jure committendi ad episcopi suffraganei ordinationem ; non vero jure ordinandi, 1096. — Ab ordinatione excludebantur comprovinciales, qui vel in hæresim, vel excommunicationem quamcumque minimam incidissent, 1099. — Comprovinciales ex justa causa absentes litteras excusatorias mittere debebant, et aliquando legatos. Istarum epistolarum formulæ, 1100.—Finitimi etiam episcopi alienæ provinciæ aliquando ad ordinationem vocabantur, 1104. — Non tantum convocatio episcoporum ex aliena provincia licita erat, sed etiam deficiente sufficiente numero comprovincialium, necessaria et præscripta. Quibus in casibus finitimi episcopi episcoporum consecrandorum jus habebant, 1108 et seq. — De jure et consuetudine Romani pontificis in consecrationibus episcoporum, 1129 et seq. *Vid.* S. Pontifex.—Tres saltem episcopi ex antiqua consuetudine et ecclesiastica lege ad unius consecrationem convenire et cooperari debent, 931 et seq.; XX, 896 et seq. *Vid.* Ordo.

Episcopi intra provinciam in sua vel metropolitana ecclesia ut plurimum consecrabantur a metropolitanis vel a primatibus, XXIV, 1311 et seq.—De ordinationibus episcoporum extra provinciam factis et quas ob causas, 1316. — Prioribus Ecclesiæ sæculis, probabile est, quod, quamvis diebus ut plurimum dominicis sacrarentur episcopi, aliis tamen nonnunquam septimanæ diebus fuerint consecrati, 1389. — Ordinarius, ac lege postea præscriptus dies consecrandi episcopi fuit dominicus ; ita tamen ut a vespera sabbati præcedentis olim consecratio inchoari potuerit, 1390. — In usu postea fuit, ut non solum diebus dominicis, sed etiam majoribus festivitatibus, iis præsertim quæ in honorem SS. Apostolorum celebrari solerent, episcopi consecrarentur, 1391. —Consecratio episcoporum sine sacrificio Missæ celebranda non est, nec olim nisi in publica et solemni populi synaxi, hora tertia. Nunc fieri solet horis matutinis, et parum referre censetur, qua potissimum hora perficiatur, 1392. — Non solum ipse dies consecrationis episcopi festivissimus esse solebat, sed etiam anniversarius dies, quo consecrationis memoria singulis annis recolebatur, 1392. — Dies etiam anniversarius ordinationis episcoporum mortuorum, qui sanctitatis laude floruissent, celeber olim fuit ac festivus, 1394. — Dies anniversarius episcoporum viventium festivus ac celeber a populis habebatur, 1395 et seq.—Plura notatu digna circa hanc diei anniversarii festivitatem, 1398, 1399.—Publici fructus plurimi ex ea festivitate percipiebantur. 1400

Ordinationis idea generalis, XXIV, 1447.—Des rits de la consécration épiscopale dans l'Eglise latine. On tâche d'y découvrir l'origine de chacune des cérémonies qui s'y pratiquent à présent, XX, 847. — De quelques autres cérémonies qui s'observaient dans quelques églises, 852. — Après la consécration, le nouvel évêque était intronisé avec solennité, 854. — Solides instructions que l'on donnait au nouvel évêque, 857.—De l'ordination des évêques chez les Grecs et les Orientaux, 858. — Abus intolérables des Nestoriens au sujet de l'ordination de leur patriarche. 862

Quænam sit apud Græcos ordinationis episcopalis materia, XXIV, 742. — Apud Latinos, materia istius ordinationis est impositio manuum, 751. — Probabile est traditionem libri Evangeliorum in manus episcopi consecrandi esse alteram materiam partialem episcopalis ordinis, 751 et seq. — De impositione libri Evangeliorum episcopo consecrando, 1506. — De traditione annuli episcopo consecrato apud Latinos, 1509. — De traditione baculi pastoralis, 1512. — Baculi pastoralis mysticæ significationes, 1515. — Quo ritu ungantur episcopi, 1533. — Discrimen inter presbyterorum et episcoporum unctionem, 1534. — Cur episcopi chrismate unguntur, cur illis etiam caput, 1539 et seq. — De origine juramenti ab episcopis ordinandis jam præstari soliti. Hujus juramenti formula, 465. — Speciatim examinatur promissio, qua se episcopi obstringunt ad invisenda limina Apostolorum, 469. — A quo tempore forma jurisjurandi episcoporum jam usitata recepta sit, 472. — De promissione obedientiæ in consecratione episcoporum. 473

Episcopi munus est curare divinum cultum, etc., etc., V, 1212. — Episcopus altero quoque anno diœcesim visitare debet aut per seipsum, aut per alium, ubi justo impedimento tenetur, 1212.—Cuncta quæ in visitatione sunt gesta ac reperta congregationi concilii significanda sunt. 1213

Episcopus in episcopatu suo residere debet, 1213. — Tenetur ad residentiam personalem de jure naturali et divino, saltem loquendo in genere, ac in circumstantiis ubi jus positivum abesse non concedit, XVIII, 707; XVI, 1199. — Peccat mortaliter contra jus divinum naturale, si notabili tempore sine gravi et justa causa absint. Justæ causæ absentiæ sunt : christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, et evidens Ecclesiæ, vel reipublicæ utilitas, 1200. — Episcopus extra tempus Adventus, Quadragesimæ ac solemniora festa potest abesse ab Ecclesia sua per duos, vel ad summum tres menses, sive continue, sive interruptim, sine alia superioris approbatione; etiam causa duntaxat relaxandi animum, XVIII, 708. — De interrogationibus faciendis episcopo peccata confitenti. XXII, 1019

Episcopi sunt presbyteris superiores jure divino, XXV, 39 et seq. — Solv. objectiones, 42 et seq.; XX, 902, 907. —Les églises n'ont jamais été gouvernées par un sénat de prêtres revêtus d'une égale puissance, mais par un seul.

dam proprietates constituatur, essentia definiri potest : complexio proprietatum, sive attributorum, quibus res aliqua carere non potest, quin, aut nulla omnino, aut certe alia sit, VIII, 9. — Quod apud Latinos essentia, id apud Græcos οὐσία vulgo significabat, 10. — Essentia rerum et earum rationes æternæ sunt et necessariæ, II, 153. — Existentiæ rerum a Deo pendent, non essentiæ, 945, 171. — In Deo sunt substantialiter seu in archetypo essentiæ rerum, absque Deo nullæ. 398 *in not.*

Eucharistia est sacramentum novæ legis a Christo Domino institutum ad cœlestem animarum nostrarum alimoniam, in quo corpus et sanguis Christi sub apparentibus speciebus vere, realiter et substantialiter continentur, VI, 1019. — Fidei divinæ et catholicæ dogma est quod in Eucharistiæ sacramento contineatur vere, realiter et substantialiter corpus et sanguis Domini nostri Jesu Christi una cum anima et divinitate; ac proinde totus Christus, 1019.—Quid de sacramento Eucharistiæ sit necessario credendum, 815. — Duæ veritates superioribus annexæ, 817. — Hæreticorum errores. 818

De figuris hujus sacramenti. Paschalis agni convivium figura erat sacramenti Eucharistiæ, XV, 180. — Oblatio victimarum, ejus panum propositionis, seu aliorum panum, vel carnium consecratarum, ad sacramenta veteris legis pertinebant, Christique oblationem et carnis ejus manducationem in Eucharistia seu præclari typi adumbrabant. 181

Si spectetur in Eucharistia id quod est sacramentum tantum, scilicet panis et vinum, potissima ejus figura fuit oblatio Melchisedech qui panem et vinum obtulit. Si spectetur id quod res est et sacramentum, scilicet corpus Christi verum, quod pro nobis in cruce passum et immolatum est, figuræ ejus fuerunt omnia sacrificia Veteris Testamenti. Si spectetur quod est res tantum, scilicet effectus hujus sacramenti, præcipua ejus figura fuit manna, quod habebat in se *omnis saporis suavitatem*, sicut et gratia hujus sacramenti quantum ad omnia reficit mentem. At agnus paschalis præcipua fuit et magis expressa Eucharistiæ figura, his omnibus characteribus ipsum repræsentans: quantum ad id quod est sacramentum tantum, quia manducabatur cum panibus azymis : quantum ad id quod est res et sacramentum, quia immolabatur ab omni multitudine filiorum Israel decima quarta luna; et fuit figura passionis Christi, qui propter innocentiam dicitur Agnus : quantum vero ad effectum, quia per sanguinem agni paschalis protecti sunt filii Israel a devastante Angelo, et educti de Ægyptiaca servitute. Agnus igitur paschalis præcipua fuit Eucharistiæ figura, quia secundum omnia ipsam repræsentat. Unde Apostolus I ad Cor. v, ait : *Pascha nostrum immolatus est Christus : itaque epulemur in azymis sinceritatis et veritatis.* Quæ uberem parochis et verbi sacri concionatoribus dicendi materiam suppeditabunt, si figurarum hujusmodi analogias cum Eucharistia meditentur, et fidelibus exponant. — Significat etiam ille ritus comedendi agnum paschalem, Christianos ut peregrinos in hoc mundo gerere se debere, terrenis omnibus ut viatores uti, nulli rei creatæ inhærere *mansoria dilectione*, ut loquitur S. Augustinus, si Christi veri Agni carnem in Eucharistiæ sacramento digne manducare velint. *E Natali Alexandro.*

Eucharistia est sacramentum novæ legis, XXIII, 10. — Est sacramentum ab aliis diversum, 11, 14.—Solv. obj., 11. Eucharistia dat vires nutriendo; Confirmatio dat vires confortando per modum unctionis et medicinæ, 12.— Eucharistia dat auxilia ut homo crescat in gratia et augeatur ejus vita spiritualis; Confirmatio confert auxilia ut homo possit tentationibus resistere et fortiter præliari, 12. — Eucharistia differt ab aliis sacramentis, 13. — Eucharistia est sacramentorum omnium præstantissimum et dignissimum, 14. — Histoire du sacrement d'Eucharistie. Il y a une liaison très-intime entre l'Eucharistie, comme sacrement, et l'Eucharistie, comme sacrifice, XX, 217.—On indique les principales erreurs sur l'Eucharistie, 218. — Quelques particularités touchant Luther et Carlostad. Epoques des nouveautés introduites sur le sacrement d'Eucharistie dans le sixième siècle, 219. — Véritables causes des progrès de Luther, 222. — An hoc sacramentum componatur intrinsece ex speciebus, et ex corpore et sanguine Christi, XXIII, 14.— Species saltem partialiter pertinent intrinsece ad hoc sacramentum, 15. —Alioquin Eucharistia non esset signum sensibile, 16.— Corpus et sanguis Christi pertinent etiam intrinsese ad constitutionem sacramenti Eucharistiæ 17. — Cibus spiritualiter nutriens, non sunt solæ species, sed caro et sanguis Christi, 18.— Stricte loquendo, sacramentum constituitur solum ex iis quæ sunt ex vi verborum, corpore scilicet et sanguine, non vero ex iis quæ ponuntur per concomitantiam, scilicet anima, divinitate, 19. — Loquendo tamen minus stricte, aliquando dicitur totus Christus esse sacramentum Eucharistiæ, 19. — In constitutione Eucharistiæ, ratione signi, species visibiles magis conducunt; ratione rei potissimum est corpus Christi, 19, 20. — Utrum Eucharistia importet in recto corpus et sanguinem Christi, an vero species sacramentales, 20. — Prima sententia : Species solæ significantur in recto; corpus vero et sanguis Christi in obliquo, seu de connotato. Secunda sententia : Utrumque importatur in recto, tam species, quam corpus Christi, 20. — Tertia sententia, quæ verior videtur, duas propositiones complectitur : primo, species solæ non importantur in recto, 20. — Secundo, in Eucharistia solum corpus et sanguis Christi importantur *communiter* in recto, species vero de connotato, 21. — Aliquando tamen ipso nomine Eucharistiæ significatur compositum, id est, species et corpus Christi, 22. — Solv. objectiones, 22 et seq.—An verba consecrationis componant intrinsece Eucharistiam. Prima sententia negat. Unde ipsum sacramentum quoad totam suam intrinsecam entitatem maneret idem, si Deus sine verborum prolatione poneret corpus Christi sub specibus panis eo modo quo nunc de facto est, 26.— Secunda sententia, quæ probabilior videtur, docet verba consecrationis pertinere intrinsece ad sacramentum Eucharistiæ, 26 et seq.— Solv. objecta, 30 et seq.— Afferuntur et confutantur alia argumenta, 33-46. — Utrum actio transsubstantiativa, seu qua ponitur corpus Christi sub specibus loco panis et ex vi cujus desinit esse substantia panis, pertinent intrinsece ad Eucharistiam, 47. — Usus seu sumptio Eucharistiæ non pertinet intrinsece ad Eucharistiam. 49 et seq.

Eucharistia est unum tantum sacramentum in specie atoma, XXIII, 56. — Utraque species Eucharistiæ componit unicum sacramentum totale, 58, 59. — Singulæ partes seu species Eucharistiæ sunt sacramenta, et dicuntur simpliciter integrum sacramentum, 60. — Utrum, multiplicatis speciebus sacramentalibus, multiplicentur numero sacramenta Eucharistiæ, 60. — Sacramentum Eucharistiæ per pluralitatem specierum vel sumptionum non videtur multiplicari numero; sed simpliciter et absolute loquendo, dici unum et idem numero sacramentum Eucharistiæ, quod ubique terrarum ab omnibus fidelibus accipitur, 61. — Unde sumenda sit pluralitas hujus sacramenti in sententia quæ dicit species etiam in recto significari. 63 et seq.

Verior et communior sententia docet Eucharistiam non esse necessariam ad salutem necessitate medii in re vel in voto, sed solum necessitate præcepti, 83. — Non est necessaria necessitate medii in re vel in voto, nec ratione primæ gratiæ, 83; —nec ratione perseverantiæ, quam positive causet. 84 et seq.

De materia remota Eucharistiæ. — De la matière du sacrement d'Eucharistie, de l'oblation qui s'en faisait dans l'Eglise. Manière de faire cette oblation, XX, 224. — Par qui et dans quel ordre se faisait autrefois l'oblation tant du pain que du vin, destinés à être consacrés et à devenir le corps et le sang de J.-C., 224.— Observations et éclaircissements sur la même matière, 225 *et suiv.*— Tous les fidèles sans exception faisaient leur oblation pour le saint sacrifice : hommes, femmes, sans distinction, 226. — Les prêtres et les autres ministres de l'Eglise faisaient leurs offrandes à l'autel, au lieu que les autres fidèles les faisaient hors du chœur, ou de la balustrade qui séparait le clergé du peuple, 227.— Trait de S. Basile et de l'empereur Valens. — Trait de S. Ambroise et de Théodose le Grand, 228. — Les offrandes en argent ou en autres monnaies, qui sont à présent en usage dans plusieurs églises, ont succédé aux anciennes oblations, 229. — On baisait la main du prêtre au lieu de la patène (aujourd'hui, au lieu de la patène, on présente un instrument appelé *paix*), 229.— Le pain bénit est aussi un reste de l'ancien usage. Fait raconté par S. Grégoire de Tours, 230. — — Offrande d'une espèce singulière, 232.— L'offrande se faisait en silence. Au quatrième siècle, l'usage de chanter quelques versets des psaumes s'introduit, 232. — De ce qui se faisait après que le peuple avait fait son offrande. Choix des dons, 232 *et suiv.*— Changement arrivé depuis que les communions cessèrent d'être aussi fréquentes que dans les premiers siècles, 233

Le pain destiné à devenir le corps de Notre-Seigneur se mettait sur un plat que les latins nomment *patina* ou *patena*, 234. — Prières, encensements, 236. — De quelle manière se faisait l'oblation dans les églises orientales, 238. — Marques de respect que les orientaux rendent aux dons préparés à devenir le corps et le sang de Jésus-Christ, 239 *et suiv.*— Du soin avec lequel on préparait autrefois, et on prépare encore aujourd'hui le pain qui doit servir au sacrement d'Eucharistie, 242. — Abus sur ce point dans quelques églises orientales, 244. — Du pain azyme et du pain levé. Quelles sont les églises qui mettent en usage le pain azyme, et depuis quel temps,

corpus Christi in Eucharistia possit naturaliter videri oculo corporeo. Verior sententia negat, 367. — An divinitus possit videri corpus Christi in Eucharistia. Affirmat probabilior sententia, 367. — Sub speciebus Christi corpus videtur et tangitur. Corpus Christi in locum panis ita successit, ut præter ea quæ fidei hujus sacramenti repugnant, omnia sibi vindicet, quæ panis ante ratione accidentium vindicabat, I, 411, 412-322. — Idem dicendum de aliis sensibus quod de visu, XXIII, 370. — An præsentia corporis in Eucharistia ab intellectu creato naturali virtute possit cognosci. Negat communis et vera sententia, 370. — An, si corpus Christi alibi non existeret nisi in Eucharistia, possit naturaliter cognosci ab angelo existentia ipsius corporis, licet lateret modus præsentiæ? 371

De accidentibus panis et vini quæ remanent in Eucharistia. Certum de fide est manere aliqua accidentia sine subjecto, XXIII, 371.—Unio corporis Christi cum accidentibus est conservatio, seu sustentatio ipsorum accidentium, 263.—Quæ accidentia panis et vini maneant in Eucharistia? 371. — Certum est manere omnia accidentia realia panis et vini, 372. —Utrum alia accidentia maneant in quantitate, an omnia æque per se, 372.— Concedendum videtur accidentia illa manere in quantitate ut in subjecto immediato, in quo prius etiam immediate recipiebantur, 373. — Fatendum omnino est species non apparenter sed vere et absque ulla deceptione sentiri, quia vere calor specierum nos calefacit, sapor gustatur, etc., 375. — An hæc accidentia in statu separationis deperdant vel acquirant aliquem modum positivum? 377.—Quomodo species agere vel pati possint, et an ex ipsis aliquid generetur, 378. — Primo, accidentia hæc habent virtutem naturalem ad effectus accidentales producendos, v. g., calorem ad calefaciendum, 378. — Aliqua tamen est operatio accidentalis, quæ non potest provenire ab ipsis accidentibus. Deus supplet defectum substantiæ in ordine ad omnes ejus operationes ad occultandum mysterium, 378. — Ad ipsas species quæ idcirco sensibiles sunt, reducuntur effectus quos experimur in Eucharistia, non ad Deum, 379-373 et seq. — Secundo, species non solum agunt, sed patiuntur sicut antea, nam dividuntur, etc., 380 — Quomodo ex speciebus consecratis generetur alia substantia, v. g., chylus vel vermes. Supponit auctor generari aliquam, et nutriri hominem qui species comedit, 381. — Producitur in illo instanti a Deo materia prima quæ subjicitur generationi substantiali; quæ materia videtur esse eadem quæ fuerat ante sub forma panis. 382

Quando et quomodo accidentia desinant continere Christum, XXIII, 383. — Certum est desinere Christum esse sub speciebus, cum ad eum gradum, corruptionis perveniunt, ut non essent aptæ continere substantiam panis nec vini; tunc autem non desinere Christum simpliciter in suo esse, sed quoad esse solum sacramentale, 383. — Certum est non desinere Christum esse sub speciebus, nisi in iis casibus in quibus desineret substantia panis vel vini, cujus loco subrogatus est, 384. — Primo casu quo corpus vel sanguis Christi non esset alibi nisi in Eucharistia, an corruptis speciebus, desineret simpliciter esse in rerum natura, an vero maneret cum præsentia naturali, 384. — Secundo, an per commixtionem specierum consecratarum cum aliis rebus, v. g., cum alio vino non consecrato, deperdatur consecratio et præsentia Christi. Negat communis sententia, 385. — Dicendum videtur per mixtionem specierum cum alio vino sive specie, sive numero diverso, sive potentiori, sive debiliori, consecrationem non perdi, 387. — An quando continuantur species consecratæ cum vino non consecrato, sit sanguis Christi in puncto continuativo utriusque quantitatis, 389. — Quid faciendum de vino cui admiscetur gutta aliqua specierum consecratarum, 390. — Tertio, an quando miraculose apparet caro vel puer in Eucharistia, censeatur desinere Christus sub speciebus? Communis sententia affirmat manere adhuc Christum, 390. —Quanto tempore durent species sacramentales in stomacho antequam corrumpantur ita ut non possint jam amplius continere corpus aut sanguinem Christi. 390

De forma sacramenti Eucharistiæ. De la consécration des espèces, XX, 248 et seq. — Supponit auctor verba consecrationis esse formam hujus sacramenti, et quidem non extrinsecam, sed intrinsece illud componentem. — Supponit etiam, cum communi sententia theologorum, Christum, consecrasse iisdem verbis quibus nos docuit consecrare, XXIII, 391. — An necessaria sit aliqua oratio post verba Christi ut fiat consecratio. Ratio dubitandi oritur ex ritu celebrandi quem servat Ecclesia græca, 391. — Orationes quæ sequuntur verba Christi in liturgiis Græcorum sequentem sensum habent : ille panis, et ille calix, hoc est, corpus et sanguis Christi, fiat nobis in salutem et remissionem peccatorum, 393 et seq. — Solvuntur objectiones, 398. — Cur antitypa corporis et sanguinis Christi Eucharistiam dicat S. Basilius, 399. — Quæ verba sint essentialiter necessaria ad consecrationem corporis Christi, 404. — Verba illa antecedentia canonis : *qui pridie quam pateretur*, etc., non sunt necessaria ad consecrationem, 405. — Verba illa : *accipite et manducate*, quæ sunt verba ipsius Christi; et particula *enim*, nullo modo sunt necessaria essentialiter ad valorem consecrationis, 408. — Nec concurrunt ad valorem et effectum consecrationis, 408 et seq. — De verbis necessariis ad consecrationem calicis. Verba quibus utitur Ecclesia Romana hæc sunt : *Hic est enim calix sanguinis mei, Novi et Æterni Testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Prima sententia affirmat hæc omnia requiri ad consecrationis valorem, 414. — Sententia negans validissima habet argumenta, 414 et seq. — Ex dictis facile erit judicium ferre de aliis sententiis mediis. Aliqui primo dicunt illa verba, *Novi Testamenti*, esse essentialiter requisita cum illis, *hic est sanguis meus;* cætera non requiri essentialiter, 424 — Alii secundo, dicunt illa verba etiam, *mysterium fidei* esse essentialia, 425.—Alii tertio, dicunt verba illa, *qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, esse essentialia; illa vero alia intermedia, *Novi et Æterni Testamenti, mysterium fidei*, non esse essentialia, 425. — Quarto denique, alii multi dicunt illa sola verba : *hic est sanguis meus*, esse essentialia; cætera, quæ sequuntur, esse solum substantialia, et pertinere ad formam, ac concurrere ad effectum, ut partes integrales ejusdem formæ, 425 et seq.

An verba consecrationis dicantur recitative, an vero enuntiative. Recitative, seu materialiter dicuntur aliqua verba, quando proferens nihil intendit affirmare per illa, sed solum historice referre quid alius dixerit, XXIII, 429. — Enuntiative dicuntur verba quando proferens intendit affirmare quod verba sonant; quod etiam dicitur significative seu formaliter ea proferre, 430. — Prima sententia docet prædicta verba solum dici a sacerdote recitative et materialiter, seu formaliter, 430. —Tertia sententia docet verba non proferri materialiter et recitative seu affirmative. Primo non dicuntur recitative et materialiter, 430 et seq. —Secundo, verba dicuntur solum formaliter et assertive, 432 et seq. — Sed magis communis est secunda sententia quæ docet ea verba de facto utroque modo dici a sacerdote, 435 et seq. — (Formæ aliorum sacramentorum possunt etiam proferri recitative simul seu materialiter et significative seu formaliter, 441.) — Verba sunt vera de præsenti in toto rigore, pro ultimo, instanti prolationis verborum, 441 et seq. — Quid significent pronomina *hoc* et *hic* posita, in verbis consecrationis, 455 et seq. — Utrum per plures formas consecrationis simul possit consecrari eadem materia. Primo, fit valide; secundo, dubitatur an fiat licite. Nunc fit licite inordinatione sacerdotum, 457 et seq. — Conficiendæ, seu consecrandæ Eucharistiæ potestas et ministerium ita solis sacerdotibus convenit, ut nulli alteri qui sacerdos non est, in quacumque necessitate committi possit. VI, 1028

De effectibus Eucharistiæ circa animam. Hoc sacramentum confert gratiam sanctificantem ex opere operato. Per se loquendo supponit primam gratiam in subjecto, XXIII, 464. — Sacramentum Eucharistiæ ex se non remittit peccatum mortale, seu non producit primam sanctificantem gratiam, sed eam in suscipiente supponit, VI, 1027. — An saltem per accidens Eucharistia conferat aliquando primam gratiam. Prima sententia affirmat in casu quo quis inculpabiliter accedat ad Eucharistiam, XXIII, 464. — Secunda sententia negat in universum Eucharistiam causare per se vel per accidens primam gratiam in aliquo casu, 464. — Tota hæc controversia non excedit terminos opinionis probabilis, sed sententia negans videtur probabilior et magis consona doctrinæ quæ de hoc sacramento communiter tradita est. Probatur primo et secundo 465 et seq.— Probatur tertio, 470 et seq.—Quando gratiam sanctificantem conferat Eucharistia sumpta absque obice. Difficile est assignare tempus vel instans quo Eucharistia confert gratiam. Quidam volunt id fieri cum primum est in ore, quia jam dicitur vere manducari, 474. — Alii dicunt gratiam conferri quando sacramentum trajicitur, 475. — P. Suarez, impugnatis aliis dicendi modis, tentat varias vias ad hoc explicandum, 475 et seq. — An Eucharistia causet gratiam quamdiu in stomacho perseverat. Prima sententia docet solum causare gratiam, dum primo comeditur in tempore sequenti, 480. — Communis sententia docet ad fructum sacramenti non requiri actualem devotionem, sed solum voluntariam susceptionem sacramenti, et statum gratiæ habitualis. Eucharistia causat gratiam per modum cibi nutrientis; ergo dum est in stomacho potest operari. — Alioquin nisi adveniat ex parte subjecti nova vel major dispositio, non erit novus effectus.

cum, denuntiatio facienda est publice in Ecclesia. Quoad modum, si censura a jure vel ab homine lata sit ipso facto contracta, ante denuntiationem præmittenda est sententia declaratoria criminis. 1423

Excommunicatus specialiter ac nominatim denuntiatus, est vitandus. Hodie tamen alius est vitandus seu non toleratus, alius non vitandus seu toleratus, 1425, 1430; XVII, 110. - Si censura sit ab homine lata et certo contracta, non impeditur effectus ejus aut denuntiatio per interpositam appellationem. Denuntiatio suspenditur et impeditur per appellationem a sententia declaratoria criminis, XVIII, 1425

De effectibus excommunicationis generatim, XVIII, 1426. — Censura valida, sed injusta sive ob malam judicis intentionem, sive ob omissum ordinem accidentalem juris, producit omnes suos effectus in utroque foro, 1427. — Censura lata sine sufficienti ferentis auctoritate ac jurisdictione nullum producit effectum in utroque foro, 1427. — Censura lata ob crimen existens secundum rem, sed non secundum publicam notitiam judicis, effectus suos pariter non producit, 1427. — Censura lata in innocentem qui secundum allegata et probata in judicio censetur nocens, reipsa et in foro conscientiæ non privat eum suffragiis Ecclesiæ, jurisdictione in utroque foro, potestate conferendi et acceptandi beneficia ecclesiastica, usu sacramentorum activo et passivo. Sententia tamen omni effectu non caret, 1428. — Si clericus revera innocens, secundum publicas probationes excommunicatus, exerceat actum ordinis, non est irregularis, 1429. — Quando causa neque subsistit secundum se, neque secundum allegata et probata, censura desuper secuta nullum inducit effectum pro utrovis foro. Causa nullitatis publicanda est, ut populo non detur scandalum. 1429

De effectibus excommunicationis majoris speciatim. Alia sunt per se quas excommunicatio solitarie sumpta producit, alii per accidens, qui novam malitiam supponunt, XVII, 109. — Effectus per se adæquatus, est totalis privatio communionis Ecclesiæ; partiales octo assignantur, 109. — Primus effectus est privatio suffragiorum Ecclesiæ, XVIII, 1429. — Excommunicati privantur communibus Ecclesiæ suffragiis. Ita omnes, XVII, 110. — An assertio ad excommunicatos etiam toleratos extendatur, 111 et seq.— Nullus excommunicatus excluditur privatis fidelium suffragiis, XVIII, 1430. — Licitum est, etiam publice orare pro quibusvis excommunicatis, feria sexta Parasceves, 1431. Extra feriam sextam Parasceves non est licitum orare publice pro excommunicato non tolerato, 1431. — Probabilius privatur communibus Ecclesiæ suffragiis excommunicatus, etiam toleratus seu non vitandus, 1431.—Excommunicatus, quandiu non obtinuit censuræ absolutionem, manet privatus communibus Ecclesiæ suffragiis, quantumvis supponatur contritus, 1432; XVII, 114 et seq.—Sacerdos, tanquam persona privata, valide et licite orat pro excommunicato, in sacrificio missæ : tanquam minister Christi valide, sed illicite applicat sacrificium excommunicato contrito : tanquam minister Ecclesiæ, nec valide nec licite, XVIII, 1432. — Potest sacerdos privatim orare, in memento missæ, pro excommunicatis etiam denuntiatis, modo eos exterius non nominet, sive in canone, sive in orationibus publicis. XVII, 116

Secundus majoris excommunicationis effectus est privatio usus passivi sacramentorum. Excommunicatus, etiam toleratus, per se loquendo, mortaliter in ratione sacrilegii peccat, suscipiendo aliquod sacramentum, XVIII, 1433; XVII, 117. — Nullam incurrit pœnam, sed suscipiens sacramentum ordinis suspenditur ab ejus exercitio, 121, XVIII, 1433. — Sacerdos ministrans sacramentum excommunicato tolerato non peccat in legem excommunicationis, sed peccat in jus divinum et naturale. Ministrans excommunicato vitando, peccat mortaliter, 1433. — Ministrans sacramentum excommunicato vitando peccat, et quidem ex vi censuræ, et præter peccatum mortale incurrit excommunicationem minorem, etc., etc., 1434; XVII, 118, 121. — Excommunicatus suscipit valide sacramentum Confirmationis, Extremæ Unctionis, Ordinis aut Matrimonii. Communis sententia, XVIII, 1434.— Excommunicatus, a censura non absolutus, extra necessitatem, per se loquendo, invalide recipit sacramentum pœnitentiæ. Communis sententia, 1434. — Cætera præter pœnitentiam sacramenta valide recipit quoad substantiam, XVII, 118.—Si excommunicatus rite confiteatur peccata sua, sed per ignorantiam aut oblivionem invincibilem non exprimat censuram, nec ab eadem absolvatur per sacerdotem ; plurimi doctores sustinent, peccatorum absolutionem irritam et invalidam esse, XVIII, 1434. — Opposita sententia probabilior est. 1435

Tertius majoris excommunicationis effectus, est privatio usus activi sacramentorum, XVIII, 1436. — Excommunicatus vitandus valide administrat omnia sacramenta præter pœnitentiam, 1436; XVII, 122. — Per se loquendo, invalide administrat sacramentum pœnitentiæ.Sed per accidens, v. g., in articulo mortis, valide illud sacramentum administrat, XVIII, 1437. — Excommunicatus vitandus, supposito statu gratiæ licite administrat, 1° sacramentum cujus est capax, seclusa censura, quando alias incurreret periculum mortis, mutilationis, aut gravis jacturæ bonorum temporalium, 2° sacramentum pœnitentiæ in defectu alterius et extremo proximi periculo, 3° sacramentum baptismatis in extrema proximi necessitate et defectu alterius ministri, 1437,—4° sacramentum Eucharistiæ vel Extremæ Unctionis in gravi necessitate, 1438. — Excommunicatus vitandus, extra casus jam recensitos, ministrans aliquod sacramentum peccat mortaliter. Peccat etiam mortaliter contrahens matrimonium, non ablata censura, 1438; XVII, 122. — Excommunicatus vitandus, illicite ministrans sacramentum, vel sacrum ordinem exercens, incurrit irregularitatem, XVIII, 1439.— Petens aut recipiens sacramentum ab excommunicato vitando mortaliter peccat, et incurrit minorem excommunicationem, excepto casu necessitatis vel ignorantiæ inculpabilis, 1439; XVII, 124. — Excommunicatus toleratus valide administrat sacramenta quælibet, quorum capax est, remota censura. Communis sententia, 121; XVIII, 1439. — Excommunicatus toleratus non potest se ultro ingerere vel offerre administrandum aliquod sacramentum. Sed licite postulatum sacramentum confert, 1439, 1602. — Excommunicatus toleratus illicite administrans sacramentum, vel exercens ordinem sacrum, incurrit irregularitatem. 1440

Quartus majoris excommunicationis effectus : prohibetur, per se loquendo, celebratio missæ, XVIII, 1440. — Per accidens diversis casibus excommunicatus missam celebrans excusari poterit a peccato, 1° gravi metu coactus, 2° si sacro abstinere non possit sine notabili infamia vel gravi scandalo, 1440, 3° si necessarium sit sacrificium ut detur communio moribundo cui aliter succurri non potest, 4° pastor excommunicatus toleratus celebrare potest, ut subditi sacrum audiant die obligante, si id requirant in defectum alterius, 1441. — Quintus majoris excommunicationis effectus est privatio divinorum officiorum, 1441.— Quid intelligatur nomine divinorum officiorum, 1442. — Nullus excommunicatus potest assistere seu interesse sacrificio missæ, exceptis casibus invincibilis ignorantiæ tum facti tum juris, et necessitatis, 1442. — Excommunicatus quilibet, vi censuræ, ab auditione missæ, aliisque omnibus divinis officiis, prout publica sunt, prohibetur, XVII, 124. — Excommunicatus qui missæ processionibus, aliisve officiis interest, nullam, præter peccatum mortale, incurrit pœnam, 126; XVIII, 1442. — Incurrit irregularitatem sacerdos excommunicatus, mandato vel auctoritate sua efficiens ut coram se per alterum celebretur : communis sententia, 1433.— Excommunicatus qui monitus a celebrante non vult exire ecclesia, incurrit excommunicationem majorem pontifici reservatam, 1443. — Excommunicatus non tenetur procurare absolutionem excommunicationis vi præcepti ecclesiastici de audiendo missam, 1443, 1594 et seq. — Oppositam sententiam Collet tenet, XVII, 124. — Non peccant fideles audiendo missam cum excommunicato tolerato. Audiens missam cum vitando mortaliter peccat, XVIII, 1443. — Qualiter se gerere debeant fideles et sacerdos celebrans, ingresso in ecclesiam excommunicato? 1443, 1444; XVII, 126, 127. — Nullus excommunicatus potest publice, seu choraliter recitare officium canonicum, 1444. — Excommunicatus sive vitandus, sive toleratus, alioquin titulo professionis, ordinis, vel beneficii obligatus non excusatur a recitatione privata horarum canonicarum, 1444; XVII, 125. — Excommunicatus non potest horas canonicas cum socio legere, XVIII, 1445. — Excommunicatus toleratus, nisi rogatus a fidelibus, non potest concionari, nec docere theologiam, Scripturam Sacram aut jus canonicum. Vitandus nequaquam potest hæc omnia obire. Sive, toleratus, sive vitandus potest interesse concioni, 1446. — Excommunicatus non potest benedicere chrisma, templa, calices, paramenta, sponsos, candelas, etc., 1446. — Excommunicatis non interdicitur ingressus Ecclesiæ, dum divina officia non celebrantur, 1446.— Excommunicatus privatur non omni usu reliquiarum, aquæ benedictæ, sacrarum imaginum. XVII, 123

Sextus effectus majoris excommunicationis est privatio sepulturæ ecclesiasticæ. Quid intelligatur per sepulturam ecclesiasticam, 1447. — Excommunicatus toleratus, ante obtentam excommunicationis absolutionem defunctus, non privatur hodie ecclesiastica sepultura ratione censuræ. Est communis sententia, 1447. — Vitandus, ante obtentam excommunicationis absolutionem defunctus, donari nequit ecclesiastica sepultura. Si ea donatus est, exhumari debet, et locus sacer pollutus est. Si decesserit contritus, absolvi

adorare sacramentum latria absoluta, 1389-1097. — Tertio, non est de fide, imo nec verum, duas poni adorationes, alteram Christi, alteram sacramenti, 1389-1097. Quarto, veneratio symbolorum relativa est, non absoluta. 1390-1097

De sacrificio Missæ. In Missa offertur Deo verum, proprium et propitiatorium sacrificium, pro vivis et defunctis. Hoc de fide est, 1393-1099. — Sed de fide non est sacrificium Missæ esse sacrificium absolutum, et non tantummodo commemorativum, seu relativum, veruntamen verum et proprium, etc., 1393 et seq.-1100. — Non est de fide, effectus sacrificii, tam pro vivis quam pro defunctis esse ex opere operato, 1397-1103. — Longissime est a fide, valorem sacrificii esse infinitum, 1398-1103. — De Papa, ejus primatu et auctoritate, 1198-1104. — Est de fide, romanum Pontificem verum Christi vicarium, totius Ecclesiæ caput, et omnium christianorum patrem et doctorem existere, 1398-1104. — Sed primo non est de fide, Papam docentem aliquid, sive in concilio particulari, sive in synodo provinciali, etiam cum alloquitur totam Ecclesiam, esse infallibilem, 1399-1104. — Secundo, non est de fide, Papam esse supra concilium universale, seu supra Ecclesiam totam reliquam; sicut nec etiam concilium aut totam Ecclesiam reliquam esse supra Papam, 1400 et seq.-1105. — Tertio, longe longius abest a fide potestas indirecta Papæ in temporalia. 1404-1108

De judice controversiarum. Ecclesiæ est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum. Hoc est, de fide, 1404-1109. — Sed primo, ut concilium abstinuit a termino infallibilitatis in Ecclesia etiam universali, in doctrina fidei et morum, ita licitum est inique ab eo abstinere. 1405-1109

Secundo, quia terminus iste non est conciliaris, cur eo, exoso adversis, utemur. *Ibid.*

Tertio, res significata per ipsum terminum est de fide, dummodo nihil aliud eo termino significetur, nisi quod habet Tridentinum, Ecclesiæ esse judicare de vero sensu Scripturarum et de qualibet mota controversia, eique assentiendum, quæ nunquam errat ob assistentiam Spiritus sancti ei promissam. Quidvis aliud non erit de fide. *Ibid.*

Quarto, non est de fide, Deum vel Scripturas non esse judicem controversiarum, sed Ecclesiam solam; imo proclamandum, quod pellicit devios ad nos, Deum esse primum, et summum judicem, et Scripturam esse judicem et quidem potiorem Ecclesia, 1406-1110. — Eodem sensu Scriptura est regula fidei, quo lex regula ex qua judex judicat. 1407-1110

Quinto, non est de fide, papam extra concilium generale, esse judicem summum controversiarum : nec etiam extra illud esse infallibilem in judicio ferendo de rebus fidei aut morum. 1408-1111

Omnis regula fidei stricte sumpta judicium est dogmaticum, sed non vice versa, I, 1412-1113. — An Scriptura sit sola fidei regula, ita ut nihil aliud sit agnoscendum tanquam regula, negant protestantes aliud quidpiam esse admittendum, affirmant catholici, V, 927, 928. — Agnoscunt catholici duas fidei regulas : Prima et præcipua sacra Scriptura est, quæ juris regula dici potest. Altera regula, quæ traditio est, facti regula nuncupari potest, 927. — Per regulas fidei catholicæ intelliguntur principia queis secernuntur ea quæ sunt de fide, ab iis quæ non sunt de fide credenda. VI, 881

Regulæ fidei catholicæ generales. Tres sunt res, quibus efficitur aliquid ad fidem pertinere. Aut in sacris Libris habetur scriptum, aut apostolicis institutis est traditum, aut ex utrislibet plane certa complexione et consecutione colligitur, I, 519. — Illud omne et solum est de fide catholica, quod est revelatum in verbo Dei, et propositum omnibus ab Ecclesia catholica fide divina credendum. Complectitur hæc regula Verbum Dei, et Ecclesiam docentem, VI, 881. — Ut doctrina sit fidei catholicæ dogma seu articulus, necesse imprimis est, ut sit revelata a Deo per Christum, prophetas, apostolos, seu auctores catholicos, 882. — Secundo, necesse est ut dogma ab Ecclesia universa, vel in conciliis generalibus repræsentata, vel in orbe dispersa, omnibus sit propositum fide divina credendum, 884 et seq. — Duo exigi videntur ut Ecclesia statuat dogmata : prima, fidelium necessitas ac utilitas, decidendi causam respicit; secunda, divinorum verborum fundamentum, causam non errandi respicit. Non nova fidei dogmata statuit, sed vetera eruit, 886. — Veritates christianæ in quatuor classes dividi possunt : 1° in divinas et catholicas; 2° in pure catholicas; 3° in pure canonicas; et 4° in theologicas, 887, *in nota*. — Divinæ et catholicæ veritates nuncupantur quæ vera innituntur revelatione, seu institutione divina in verbo Dei scripto vel tradito, 887. — Quotquot sunt veritates divinæ, tot numerantur fidei divinæ et catholicæ dogmata; quorum alia sunt omnino fidelibus scitu necessaria; alia ex parte scitu necessaria; alia utilia, 889. — Rursus alia in mera contemplatione versantur et fidem tantummodo postulant; alia actionem quoque respiciunt, 889.—Præcipua dogmata tradita sunt disertis verbis, seu expresse, directe et immediate a Deo revelata sunt, 890.— Alia vulgo a theologis implicite, mediate, aut virtualiter revelata dicuntur, 890, 893, *in nota*.

Ad discernenda posteriora, certi statuuntur canones.—I. Veritas ex principiis fidei deducta tunc solum ejusdem rationis cum expresse revelato habetur, quando ita necessario ac intimo nexu cum eodem cohæret, ut unum sine altero nec intelligi, nec denegari, aut tolli queat; adeoque salvo revelationis sensu unum alterum æquivalenti sermone contineat; id quod non ex solo revelationis lumine, sed etiam ex mente ac determinatione Ecclesiæ innotescere debet, 890.— II. Omnis veritas ex principiis fidei deducta, quam Ecclesia ceu dogma fidei definiendo proponit, ab omnibus fide divina credi debet.—III. Nulla conclusio quatenus conclusio est, sufficit fundendo fidei catholicæ articulo, 893. — Ad primam veritatum classem referuntur articuli fidei pari et mixti, 893. — Veritas denique, quæ ad fidem solummodo spectant, distingui debent ab iis quas certa fide credi oportet. Primi generis sunt omnia dogmata, quæ Ecclesia falli nescia filiis suis credenda proponit, 893, 894. — Secundæ classis veritates ideo dicuntur pure catholicæ, quia, quum in sensu stricto et proprio revelatæ non sint, ac propterea fidei divinæ assensum fundare nequeant, universali tantum totius Ecclesiæ consensu semper et ubique fuerunt indubitanter receptæ, 894. — Tertiæ classis sunt veritates quædam, quas pure catholicas denominare licet; quæ nimirum Ecclesiæ pro canone et regula inserviunt, quibus ideo obedientia debetur, 895.—Quartæ denique classis veritates theologicæ vocantur, quæ per varias consecutiones ad illustranda fidei dogmata ex principiis revelatis eruuntur. 895

Regulæ fidei speciales, VI, 902. — Sola revelatio fidem divinam fundat, 882. — Tres sunt fontes fidei catholicæ : 1° sacra Scriptura; 2° traditio divina, quæ eamdem cum verbo scripto auctoritatem sibi vindicat; 3° Ecclesia, quæ veram Scripturam et traditionem tanquam adæquatas omnium credendorum dogmatum regulas nobis duntaxat proponit, declarat et applicat, dum judicis officio fungitur et decretoriam ac infallibilem fert sententiam, 903. — Ad traditionem simul revocantur symbola fidei et auctoritas Patrum. Ad Ecclesiam reducuntur concilia generalia et particularia ab Ecclesia universim acceptata, etc., etc. 903

Prima regula fidei nostræ; Scriptura sacra, veritates revelatæ religionis christianæ potissimum in iis continentur libris, qui a christianis sacri dicuntur. 905

Quid sit de inspiratione integræ S. Scripturæ credendum, 906.—Statuuntur canones. —I. In libris sacris et canonicis contineri doctrinam a Deo per Prophetas, Apostolos, Evangelistas, aliosque hagiographos revelatam; atque hoc præcipue sensu S. Scripturam esse proprie verbum Dei, veritas divina et catholica est, 907. — II. Illud solum ex libris divinis fide divina credendum est, quod tanquam doctrina revelata refertur, 907. — III. Fide quoque divina credenda sunt, quæ jam antea revelata fuerint, licet post modum sacri scriptores vel propriis sensibusse ea percepisse, vel ab aliis fide dignis audivisse testentur, 907.—IV. Libri etiam historici spiritu Dei pleni sunt, 908.— V. Facta vero, quæ nec antea, nec in actuali scriptione revelantur, fidei divina proprie non sunt credenda, 908. — VI. Quare tantum abest a dogmate fidei, ut ne quidem certum et necessarium sit, ut singulæ veritates et sententiæ immediate a Spiritu sancto sacris scriptoribus suggerantur, aut inspirentur. Sufficit ea inspiratio, qua spiritus sanctus auctores sacros in scribendum direxit, ne errarent, 908.— VII. Omnia quæ in Scripturis referuntur, vera et certissima sunt. Hæc veritas non revelata, sed pure catholica est. 909

De altera nostræ fidei regula, quæ est traditio divina, VI, 918. — Traditiones divinas extitisse jam ab ipso orbe condito, omni mundi ætate, in statu nimirum naturæ, legis, et Evangelii, non tantum scriptura sacra demonstrat, sed ipsa quoque rei necessitas postulat, 919 et seq. — Traditionibus, non scripturis divinis, Ecclesia primum fundata est, 920.— Ponuntur regulæ.—I. Si traditio illa, de qua quæritur, non semper viguit, ecclesiastica tantum esse traditio dignoscitur, 924.— II. Traditiones, quæ aliquando cessarunt, aut etiam varie in variis Ecclesiis observatæ sunt, aut mutari possunt, vel mere apostolicæ, vel mere ecclesiasticæ censendæ sunt, 925.— III. Quod universa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed

æternus, immensus, omnipotens, immutabilis, incomprehensibilis, ineffabilis, substantia seu natura simplex, 949. — II. Deus est immensus, seu omnibus locis, rebusque omnibus spiritualibus et corporalibus sua substantia intime præsens, 950. — Triplici ratione Deum Patres statuerunt ubique præsentem, scilicet per *potentiam*, qua omnia producit, conservat et operatur omnia in omnibus; per *scientiam*, qua omnia cognoscit et gubernat; per *essentiam* sive *substantiam*, qua rebus omnibus intime creditur præsens, 950, *in nota*. — III. Deus est etiam omni genere perfectionum infinitus, 950.— Scientia, qua Deus in immutabili æternitate sive omni successione omnia sibi præsentia habet, est unica et simplicissima, 950, *in nota*.— Proprie loquendo in Deo non datur præscientia, sed tantum rerum omnium perfectissima scientia, 950, *in nota*.— IV. Dogma fidei est, dari reapse electorum prædestinationem ad gloriam, 951. — V. Nemo quamdiu in hac mortalitate vivitur, de arcano divinæ prædestinationis mysterio usque adeo præsumere debet, ut certo statuat, et de fide credat, se esse in numero prædestinatorum, 951. — VI. Exstare æternam aliquorum reprobationem a gloria fide divina ex verbo Dei scripto, et traditione credit Ecclesia catholica, 952. — VII. Dogma fidei est Deum homines nequaquam ad interitum prædestinare absque culpæ intuitu, et demeritorum scientia, 952. — De distinctione divinorum attributorum ab essentia et a se invicem, duo oppositi sunt errores. Eunomius omnem prorsus distinctionem inter attributa et essentiam divinam sustulit, 952. — VIII. In hoc solum Aetii et Eunomii sensu omnem prorsus distinctionem negare inter attributa et essentiam divinam, capitalis est hæresis fidei divinæ contraria, 953. — Alii realem distinctionem inter essentiam divinam et attributa adstruunt. — IX. Ecclesia catholica credit et confitetur admitti non debere realem distinctionem inter essentiam divinam et ejus attributa. 953 — Trinitas personarum credenda in Deo, 795. — De Deo trino in personis. Dogmata. I. Deus, qui in essentia unus, in personis trinus adoratur, 953. — II. 1° Pater verus est Deus; 2° Pater est persona distincta a Filio et Spiritu sancto; 3° Pater a nullo est factus, nec creatus, nec genitus, 954. — III. Verbum seu Filius vera Trinitatis persona est; vere distincta a Patre et Spiritu sancto; verus est Deus de Deo; Patri consubstantialis; a Patre solo, non factus nec creatus, sed genitus ab æterno. Si quis non confitetur Dei Verbi duas esse nativitates, unam quidem ante sæcula, et sine tempore ex Patre, anathema sit, 955. — IV. De tertia Trinitatis persona fides divina docet: 1° Spiritum sanctum esse verum Deum; 2° veram personam a Patre et Filio distinctam; 3° Patri et Filio consubstantialem; 4° ab æterno a Patre et Filio conjunctim essentiam divinam accipere, seu a Patre Filioque procedere; 5° Spiritum sanctum esse cum Patre et Filio adorandum, 955. — Spiritus sancti deitatem et personalitatem profitetur Ecclesia catholica, 798. — Deus est creator cœli et terræ, 795. — I. Deum universi creatorem esse tanquam dogma fidei capitale, semper professa est Ecclesia catholica, 956. — II. Ex præmisso fidei dogmate consequitur et alterum: mundum scilicet, non fuisse creatum ab æterno, adeoque semper extitisse, sed cœpisse initio temporis. 957

De creatione angelorum. Dogmata. I. Inter nobilissimas Dei creaturas existunt angeli, 957. — II. Omnes angeli a Deo creati sunt, 958. — III. Non omnes angeli permanserunt in bono, sed magnus eorum numerus peccavit, et amisso felicitatis statu, ad statum miseriæ et pœnarum æternarum damnatus est, 959. — IV. Dæmones infensissimi hominis inimici sunt, ejusdem saluti, quas possunt, Deo permittente, struunt insidias; ipsaque humana corpora ex speciali et extraordinaria Dei permissione obsidere valent. 960

De creatione hominis. Dogmata. I. Adam fuit primus homo in nostro globo terraqueo, et ab eo totum descendit genus humanum, 962. — II. Primi homines, Adam et Eva, boni et recti, id est, in natura sine culpa, sine vitio creati sunt, 962. — III. Protoparentes gratia sanctificante ornati sunt, 962. — Utrum protoparentes statim in ipsa creatione gratiam sanctificantem acceperint, quantumlibet certum omnino videatur, ad fidem tamen non pertinet catholicam, 962, 963, *in nota*. — IV. Protoparentes in statu suo primogenito immortalitatis privilegio donati sunt, 963. — V. Homo a Deo creatus constat corpore et anima, 964. — VI. Anima humana spiritus est, seu substantia simplex, immaterialis, intellectu et voluntate prædita, atque a corpore prorsus distincta, 964. — VII. Divina quoque fide anima hominis creditur esse immortalis, 964. — VIII. Quilibet homo unica tantum constat anima, 965.—IX. Fabulosa est animarum præexistentia, 965. — X. Homo creatus a Deo vera gaudet libertate. Fides enim sana catholica neque liberum arbitrium negat, sive in vitam malam, sive in vitam bonam; neque tantum ei tribuit, ut sine gratia Dei valeat aliquid, 965. — XI. Denique præter rationem fides quoque jubet credere, Deum omnibus a se creatis rebus providere, eas perpetuo conservare atque sapientissime semper gubernare, 967. — De lapsu primorum hominum. Dogmata de peccatis. I. Deus non est auctor, seu causa peccati, 967. — II. Non omnia peccata sunt æqualia. Dantur siquidem peccata mortalia, dantur et venialia, 967. — III. Justus amittere potest charitatem et gratiam sanctificantem : imo per quodlibet peccatum mortale eam actu amittit, ita ut desinat esse justus, 968. — IV. Fides non amittitur, sicut charitas, per quodlibet peccatum mortale, 968. — Firma et stabilis est omnium catholicorum sententia, peccatum animam quadam inquinare macula, quæ præterito actu peccati remanet. In quo consistat hæc macula quæ in anima remanet, ænigma est, 969 — Quid de peccato originali sit necessario credendum, 824. — Errores hæreticorum, 824. — Dogmata. I. Adam in paradiso, divini mandati transgressione, sanctitatem et justitiam amisit, 969. — II. Peccatum originale naturam humanam non gratuitis tantum et supernaturalibus donis spoliavit, sed etiam hominem in facultatibus læsit, 969. —III. Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt, 970. — IV. Peccatum originale protoparentum in omnes illorum posteros propagatione, non imitatione, transfunditur, 970 — V. Naturalis illa ad malum propensio, seu concupiscentia, quæ in renatis fonte baptismalis remanet, pœna quidem et effectus peccati, non tamen vere et proprie peccatum est, nec ipsum peccatum originale dici potest, 971. — Quam explorata habetur existentia peccati originalis, tam explicatu difficilis semper visa est ejusdem peccati natura. 972, *in not.*

De Verbo Dei incarnato seu Christo Redemptore. Incarnatio secundæ personæ Trinitatis credenda est, 797. — Dogmata. I. Messias ante legem promissus Prophetarum oraculis prænuntiatus, jamdudum advenit, isque alius non est quam Jesus Christus, 972. — II. Ut redemptionis opus absolveret, secunda in Trinitate persona, Filius, verus Deus, Patri consubstantialis, divinum verbum, caro factum est et habitavit in nobis, 973. — III. Christum seu verbum incarnatum, veram animam humanam assumpsisse, semper credidit Ecclesia, 974. — IV. Christus verum corpus assumpsit, non phantasticum, 974. — V. Christus assumpsit corpus passibile, fuitque doloribus vere obnoxius, 974. — VI. Corpus Christi formatum fuit in utero beatæ Mariæ ex illius substantia, 974.—VII. Christus Jesus igitur conceptus seu incarnatus est de Spiritu sancto, et natus ex Maria virgine, 975-799. — VIII. Beatissima virgo Maria illa prærogativa ex jure divino potitur, qua Deiparæ titulo in variis conciliis œcumenicis decoratur, 975. — IX. Eadem deipara illæsa prorsus virginitate Christum de Spiritu sancto concepit, genuit, semperque virgo post partum permansit, 976. — X. Duplex in Christo datur natura perfecta, divina et humana, salvis utriusque proprietatibus, id est, inconfusa et impermixta, 976. — XI. Fidei nostræ dogma est contra Monothelitas, duplicem in Christo admittendam esse voluntatem et operationem, divinam scilicet et humanam, 977. — XII. Unica tantum in Christo agnosci, et credi debet persona, 977. — Ex unione personali duarum naturarum in Christo evidenter consequitur catholica veritas, a Patribus tradita, et in scholis dicta idiomatum communicatio, 978, *in nota*. — XIII. Uno eodemque latriæ cultu Christus homo, seu Christi humanitas cum divinitate hypostatice unita adorari debet, 979. — XIV. Christus etiam qua homo, proprius ac naturalis est et creditur Filius Dei, adeoque nec sub ipsa humanitatis expressa restrictione nuncupari potest filius Dei adoptivus, *in* sensu Nestorii. 979

De Christo mediatore per opus redemptionis et satisfactionis pro peccatis nostris. Dogmata. I. Æterni Patris Filius in hunc mundum eo fine venit ut hominem lapsum redimeret, 981. — II. Christus libere nos redemit, libere pro nobis mortem subiit.—III. Idem salvator Jesus Christus revera et sibi et nobis promeruit, 981. — IV. Christus pœnas peccatis nostris debitas sustinuit; nos vere a peccatis soluto sanguinis sui pretio redemit; lytrum redemptionis nostræ Deo Patri crucis sacrificio obtulit; vere ac proprie pro peccatis nostris divinæ justitiæ satisfecit, nosque deleto delictorum chirographo Deo reconciliavit, 800, 983.— V. Christus pro omnibus hominibus mortuus est, non pro solis prædestinatis, 984. — VI. Christus post mortem descendit ad inferos, 800, 985.—VII. Christus resurrexit a mortuis.— VIII. Ascendit ad cœlum.— IX. Sedet ad dexteram Dei Patris, 800, 801, 986. — X. Christus apostolis promissum Spiritum sanctum misit, 805, 986. — Christus Jesus igitur qua intercessor peræque, ac qua Redemptore

pocritam, et magis peccatorem, 1039. — VIII. Confessio sacramentalis sacerdotibus facienda ab iis qui post baptismum in peccatum aliquod grave lapsi fuerint, ex institutione Christi necessaria est, 1040. — IX. Post condonatam culpam ac pœnam æternæ mortis, plerumque adhuc pœna temporalis remanet exsolvenda, 1041. — X. Contra fidem agunt, qui satisfactionem pœnitentium in ea sola fide reponunt, qua sibi perperam imaginantur, Christum pro ipsis ita satisfecisse, ut propria satisfactione non indigeant, 1043. — XI. Satisfactio Deo rependitur per Christi merita pro peccatis quoad pœnam temporalem : pœnis ab eo inflictis et patienter toleratis, vel a sacerdote injunctis, vel etiam sponte susceptis, ut jejuniis, orationibus, eleemosynis, vel aliis pietatis operibus, 1043.—Quid de satisfactione sit necessario credendum. Satisfactio pars pœnitentiæ, 830. — Pœnitentia necessaria ad gratiam recuperandam, 830.— Veritas catholica, 831. — Pœnitentia necessaria. Effectus pœnitentiæ seu pœnæ, 831. — Omnis satisfactio ex Christi meritis, 831. — Unus pro altero nequit satisfacere. 832

De Indulgentiis. Dogmata. I. Potestas est in Ecclesia conferendi indulgentias divinitus traditas, seu a Christo concessa. — II. Indulgentiarum usus fidelibus est utilis ac salutaris, 1044 — De indulgentiis quid sit necessario credendum. — Catholica doctrina, 835. Sollicitudo Ecclesiæ ad tollendos abusus, 835. — Incerta de pœna in hoc sæculo solvenda. Incerta circa pœnas in futuro sæculo solvendas, 836. — Hæreticorum errores. *Ibid.*

Quid de sacramento Extremæ Unctionis sit necessario credendum. Hæreticorum errores, VI, 821. — Dogmata. I. Ex apostolica et per manus accepta traditione didicit Ecclesia catholica, sacram et extremam infirmorum Unctionem esse vere ac proprie sacramentum a Christo institutum, ab apostolo Jacobo promulgatum, ac per olei unctionem et orationem a presbyteris conferendum, 1046.—II. Ex jure divino non laici ætate seniores, sed soli sacerdotes hujus sacramenti ministri constituti sunt. 1047

Quid de sacramento Ordinis sit necessario credendum, 821.—Hæreticorum errores, 822. — *Dogmata*. I. Existit in Novo Testamento sacerdotium visibile et externum daturque in Ecclesia potestas consecrandi et offerendi verum corpus et sanguinem Domini, atque peccata remittendi et retinendi, 1048.—II. Ordo, seu aliqua saltem sacra ordinatio, qua sacri inaugurantur ministri, verum et proprie dictum novæ legis sacramentum est, 1048. — III. Datur in Ecclesia sacra hierarchia divinitus fundata, 1049. — IV. Episcopi jure divino supra simplices presbyteros dignitate et auctoritate eminent; necnon Confirmationis et Ordinis ministri sunt. 1051

Quid de sacramento Matrimonii necessario credendum, 822. — Hæreticorum errores, 823. — Dogmata. I. Matrimonium est verum evangelicæ legis sacramentum, 1050.— II. Polygamiam simultaneam Christianis omnibus lege evangelica prohibitam credimus, 1052. — III. Matrimonii vinculum non dissolvitur propter hæresim, molestam cohabitationem aut affectatam absentiam a conjuge, 1052.— IV. Status virginitatis libere ex amore Dei susceptus præstat et excellentior est conjugio. 1054

Quid de justificatione hominis sit necessario credendum, VI, 824. — Hæreticorum errores, 826.— Quid de meritis seu bonis operibus sit necessario credendum, 827.— Bona opera sunt necessaria ad salutem. Nullum bonum ex homine solo. — Omne bonum ex Deo, 827. — Hæreticorum errores, 828. — Dogmata de justificatione et merito bonorum operum.— I. Non omnia peccatorum opera, quæ ante justificationem fiunt, sunt peccata; adeoque status gratiæ sanctificantis non semper necessario requiritur ad bonum operandum, 1055. — II. In justificatione impii peccata non teguntur, aut solum intrinsece condonantur, sed vere remittuntur ac prorsus delentur, 1056. — III. Justificatio hominis non in sola remissione peccatorum, non in sola imputatione justitiæ Christi; neque in solo Dei favore, sed etiam in revocatione interioris hominis, seu intrinseca per gratiam et charitatem sanctificatione consistit, 1056. —IV. Sine justitia Christi, per quam nobis meruit, nullus justificatur homo, 1057. — V. Fides in adultis necessaria ad justificationem et salutem, non est fides illa specialis qua quisque certo credit peccata sibi a Christo remissa; sed catholica fides qua creduntur ea quæ sunt a Deo revelata, 1057. — VI. Sola fides non justificat, 1058, 825. — VII. Justitia, seu gratia sanctificans non est æqualis in omnibus, semperque augeri potest, 1058. — VIII. Nemo mortalium certissime credere potest, se justificatum esse, nisi id speciali revelatione cognoverit, 1059. — IX. Justitia seu gratia sanctificans semel accepta amitti potest.—X. Justi operibus bonis ex gratia factis vere merentur vitam æternam, 1060. — XI. Actus spei etiam in justis boni sunt et commendandi. 1061

De consecutione salutis post vitæ humanæ exitum. Dogmata. — I. In pœnam peccati omnibus hominibus ad mortem divino decreto decurrendum est, 1062. — II. Post mortem corporis justorum animæ, quibus nihil superest infirmitatis humanæ luendum, in possessionem æternæ felicitatis seu beatificæ Dei visionis, sine dilatione admittuntur; impiorum vere animæ mox ad infernum detruduntur, 1062. — III. Fide igitur divina et catholica credimus purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis adjuvari posse, maxime vero acceptabili altaris sacrificio, 1064. — IV. Divina et catholica fide creditur pœnas damnatorum esse æternas, seu sine fine duraturas, 1066. — V. In fine mundi erit resurrectio omnium mortuorum tam piorum, quam impiorum in carne, 1068. — Errores adversus resurrectionem, 803.—VI. Christus in fine mundi venturus est judicare vivos et mortuos, et tunc erit consummatio, 801, 1068. — VII. Credimus denique, profitemur et speramus vitam æternam, 804, 1069. — Errores de æterna vita, 804. — Nullus fidei articulus, cui hæretici non sint obluctati, 804. — Superaddita in symbolis Nicæno et Athanasiano, quæ non habentur in apostolico. 805

De Scripturis sacris quid sit necessario credendum. Scripturas omnes denegari ab hæreticis ostenditur, VI, 806. — Errores circa Scripturas, 807.—Nihil certum in Scripturis, nisi certum sit, quænam sint Scripturæ sacræ et quinam earum sensus, 807.— De conciliis generalibus quid sit necessario credendum, 807. — Errores hæreticorum, 808. — De summo pontifice quid sit necessario credendum : papa caput Ecclesiæ, 809. — Si quid summo pontifici competit jure divino, illud immutabile est, 809. — Privilegia papæ sunt duplicis generis, 810.— Actus speciales jurisdictionis papalis non sunt juris divini, 810. — S. Cyprianus restitit Stephano papæ. Summi pontifices possunt errare, 810. — Papa conciliorum caput, sed non magister, 810. — In quo consistit specialis papæ auctoritas, 811.— Omnis episcopalis auctoritas est immediate a Christo, 811.—Exemptiones sunt contra jus naturale et divinum, 811. — Pontifex Romanus non est episcopus universalis, 812. — Calumniantur hæretici catholicorum doctrinam, 812. — De gratia quid necessario credendum. Catholica doctrina, 829.— Liberum arbitrium est activum, 829.—Hæreticorum errores, 829.—De purgatorio quid sit necessario credendum. Doctrina catholica, 832. — Ratio quare sit purgatorium; sollicitudo Ecclesiæ ne irrepat abusus, 833. — Incerta et concertata inter theologos.—Hæreticorum errores, 833.—Quid de oratione pro mortuis sit necessario credendum. Doctrina catholica, 834.—Incerta et disputata. Hæreticorum errores, 834. —De quibusdam articulis seu veritatibus ordinis inferioris quæ ad fidem christianam eatenus spectant, quatenus vel ex principiis supra stabilitis clare consequuntur, vel ex communi et universa Ecclesiæ catholicæ consensione indubitanter a catholicis omnibus recipiuntur, VI, 842. — Hæ veritates sunt duplicis generis, 843. — Missio pastoralis, 843. — Privatæ inspirationes. Traditiones observandæ. Leges condendi potestas inest Ecclesiæ. Leges communes et speciales servandæ, 844. — Jejunium, cœlibatus, festa colenda, vigiliæ et quatuor Tempora, 845.—Duas simul habere uxores christianis prohibitum, 845. — Virginitas præstat conjugio. Vota legitima sunt. Votorum inimici hæretici, 846. — Electionis et perseverantiæ suæ incertus est quilibet christianus, 847. — Sanctorum præmia inæqualia. Est angelus custos, 847. — Lapsus angelorum. Loca Scripturæ quibus probatur esse angelos, 848.—Loca Scripturæ quibus ostenditur lapsus angelorum. Loca Scripturæ quibus ostenditur esse angelos custodes, 849. — De propria terminorum significatione, quibus solent propositiones theologicæ censoriis judiciis irrogari. Quid hæresim sapere aut hæresi proximum esse, 850.— Quid temerarium. Quid duplici sensu intelligitur, 850.—Quid erroneum seu falsum. Error ex diversitate materiæ est magis vel minus gravis, 851.—Cujus est de erroribus judicare, 852.— Quid scandalosum et piarum aurium offensivum. Ex duplici novitate dicuntur propositiones scandalosæ. Quædam non sunt scandalosa, licet ita videantur, 852. — Impium, seditiosum. 853

De veritatibus quibusdam naturalibus quæ in christianæ fidei et religionis exercitio ab omnibus omnino catholicis, tanquam ab omni auctoritate in terris indissolubiles, teneri et observari debeant. Duæ præcipuæ veritates naturales, 853. — Quæ sunt leges naturæ. Triplex lex naturæ. Quid est esse legem naturæ? Lex naturæ, jus naturæ, 854. — Malum duplex. Prima classis legum naturæ respicit Deum. Secunda classis respicit nosmetipsos, 855. — Tertia classis respicit proximum. Actiones humanæ dupliciter considerari possunt, 856. — Duplex lex naturæ in communi erga proximum, 856. — Ordo amoris naturalis erga proximum, 856.—Duobus modis oportet proximo benefacere.— Quomodo liceat alteri necem inferre. — Quomodo hæc veritas sit intelligenda, 857. — Hujus veritatis regula.

aliquem articulum solum credit in communi, credendo scilicet quidquid Deus revelavit et Ecclesia credit. Fides explicita subdividitur in necessariam necessitate medii vel præcepti, VI, 483; IV, 333. — Fides potest intelligi vel stricte vel late; stricte sumpta nititur revelationi divinæ formali, qua Deus libere loquitur et testatur aliquid ad extra; late sumpta vocari potest quæcumque illustratio supernaturalis, aut assensus qui nititur revelationi divinæ solum virtuali, qua Deus quasi virtualiter loquatur per creaturas quascumque, VI, 585. — Præterea fides spectari potest formaliter et in actu aliquo, vel tantum virtualiter ac in voto, 585. —Fides ad salutem necessaria debet stricte sumi, nec sufficit fides late accepta, 585. Eadem fides debet esse formalis et actus reipsa elicitus, ita ut non sufficiat ejusmodi actus solum in voto, 586. — Solv. obj. 587 et seq.

Ordo justificationis et salutis a fide lata cœptæ statuitur, 591. — Quam necessaria et utilis fides in Jesum Christum, 111 et seq. — Quinam articuli sint necessario credendi necessitate medii? Quæstio articulos attingit principales, 495. — Articulos de Deo ut existente et ut remuneratore explicite credere, necessarium est necessitate medii, 495, 1327. — Articulus necessario credendus de Deo ut remuneratore, intelligitur de remuneratore supernaturali, 496. Solv. obj., 497 et seq. — Cum fides de remuneratore supernaturali dari nequeat sine fide immortalitatis animæ, ac necessitate gratiæ, communior assertio theologorum est de his fidem necessariam esse de necessitate medii, 500. — An etiam articuli de Christo et Sancta Trinitate necessario necessitate medii sint explicite credendi, 500. — Quæstio est : 1° de necessitate respective ad omnes homines; 2° de fide explicita, non autem de implicita tantum; 3° de certo gradu fidei explicitæ, 500. — Circa hanc quæstionem diversæ sunt sententiæ, 501. — Videtur certum fidem explicitam Christi quoad divinitatem, humanitatem et modum redemptionis non fuisse medium necessarium in Veteri Testamento, 501. — Probabilius videtur in Veteri Testamento ne quidem necessariam fuisse necessitate medii fidem explicitam in Christum ut mediatorem inter Deum et homines, 502. — Æque probabile saltem est, nec in Novo Testamento fidem explicitam de Christo esse medium necessarium ad justificationem aut consecutionem salutis, 504. — Idem dici potest de fide implicita de SS. Trinitate in Novo Testamento, 505, 1334. — Solv. obj. 505 et seq.

Quot sint præcepta fidei. 1° Datur præceptum interius credendi. — 2° Datur præceptum interius non subtrahendi assensum veritati revelatæ. —3° Datur præceptum non negandi exterius fidem. — 4° Datur præceptum aliquando exterius confitendi fidem. I, 1039-819

Quæ sunt necessaria necessitate medii, sunt etiam necessaria necessitate præcepti, XIII, 979. — Fides etiam necessaria est ex præcepto, VI, 592. — Præceptum illud duplex est, aliud affirmativum, seu præcipiens ut fidei mysteriis assensus actu detur : obligat solum pro tempore, loco et circumstantiis, 592, 603, 619. — Aliud negativum, seu prohibens ne quis fidei mysteriis dissentiat aut de iis dubitet; obligat semper et pro semper. *Ibid.*, XIII, 943-745, 994-785, 966-787.

De præcepto fidei affirmativo. Illud præceptum urgere potest ratione sui seu per se, et per accidens, VI, 593, 1322. — Ad satisfaciendum præcepto fidei non sufficit identidem credere universim quidquid tenet Ecclesia, et quidquid Deus revelavit, 1327. — I. De præcepto quod continet illa quæ sciri oportet ut credantur. Fides respectu materiæ dividitur in fidem speculabilium et fidem operabilium, 512. — Quoad speculabilia quilibet adultus sub gravi obligatione præcepti tenetur explicite nosse et credere omnes articulos Symboli Apostolorum, saltem quoad substantiam, 512, 600; XIII, 981 et seq.-775. — Quænam objecta et mysteria in lege gratiæ necessario credenda sint explicite necessitate præcepti, 979-774. — Quænam scire sufficiat. Necesse non est, ut simplices et rustici noverint quæ abstrusiora sunt in articulis fidei, VI, 601.— Quoad operabilia, adultus quilibet tenetur scire : 1° præcepta Decalogi; 2° præcepta Ecclesiæ, saltem ea quæ quemvis concernunt; 3° sacramenta, saltem ea quoad substantiam, quæ quisque suscipere debet; 4° his adjungitur communiter notitia formandæ crucis, Orationis Dominicæ, Salutationis Angelicæ, tanquam necessaria ex præcepto, 513, 602; XIII, 988-780. — Tenentur etiam callere dispositiones quæ ad sacramenta digne suscipienda sunt necessariæ, VI, 602, 615. — Hujusmodi tamen præceptum non obligat nisi sub levi, ut exponit consuetudo, 1327. — Fides explicita existentiæ unius Dei auctoris et remuneratoris supernaturalis, in omni statu singulis hominibus necessaria fuit necessitate medii et præcepti ad utramque salutem, XIII, 952 et seq.-752. — Ante adventum Christi in carne, seu in lege naturæ et in lege scripta, fides mediatoris venturi implicita tantum sufficiebat, 957-756. — Simili modo ratiocinandum est de fide mysterii Trinitatis, 961-759. — Huic sententiæ, quæ non videtur consectarium necessarium, in praxi standum est, 978, *in nota*.-773. — In statu novæ legis, post sufficientem Evangelii promulgationem, fides explicita Christi ad utramque salutem necessitate medii necessaria est, 962 et seq.-760. — Solv. obj., 969 et seq.-765. — Hinc illi peccant ad quos instruere ignorantes pertinet, et non instruunt, 984-778; VI, 506, 507, 512. — Convenit inter catholicos, paucos articulos necessario esse explicite credendos necessitate medii, imo ne quidem omnes credendos explicite necessitate præcepti, sed sufficere fidem implicitam circa plures veritates a Deo revelatas, 483. — Episcopi, parochi, confessarii tenentur ad plura explicite credenda, et ad majora scienda quam cæteri fideles, 602; XIII, 990-782.

II. De præcepto eliciendi actum fidei internum. Hoc præceptum obligat per se, ac natura sua. Propositiones damnatæ, VI, 603. — Quoties fides sufficienter proposita est, tenetur quilibet homo ad eliciendum actum fidei, 604. — Actus fidei supernaturalis tam ex parte principii quam objecti, juxta legem ordinariam est necessarius necessitate medii ad utramque salutem per actus proprios consequendam, XIII, 926 et seq.-731. — Quilibet puer, statim ac pervenit ad primum instans usus rationis, sub præcepto et sub mortali peccato, tenetur se convertere ad Deum, et elicere actum fidei, 936 et seq.-739; VI, 604. — Ad illud solum tenetur, secundum quod in illa ætate est capax, seu juxta de Deo notitiam quæ ipsi communicatur, XIII, 941-743. — Fideles adulti pluries in vita sua sub præcepto et peccato actum fidei supernaturalis elicere tenentur, 943 et seq.-745.—Assensus et actus fidei per se et ratione sui cadit sub speciali præcepto affirmativo, et fidelis eum pluries in vita sua exercere sub peccato tenetur, 945-746. — Hujusmodi fidei exercitium videtur non posse ultra quinquennium protendi, 950-751. — Obligat hoc præceptum in probabili periculo mortis, VI, 605. — Saltem semel in anno, et probabilius in solemnioribus festis tenetur homo ad fidei actum eliciendum, 605. — Quoties per accidens, seu ratione alterius præcepti obliget idem præceptum. 606, 1328

III. De præcepto divino fidei exterius confitendæ. Necessario admittendum est affirmativum fidei exterius confitendæ præceptum. De fide est, XIII, 994-785. — Extra tempus persecutionis infidelium, et seclusa interrogatione facta ab hoste fidei, quandoque ex præcepto christianus suam fidem manifestare, et exterius profiteri tenetur, non solum obligatione indirecta ratione aliarum virtutum, sed etiam directa ratione ipsius fidei, 1002-791.— Fuga per se loquendo omnibus christianis est licita, 1004-793. — In quibusdam casibus est imperata et cadit sub præcepto, 1006-794. — Per accidens fit illicita, 1007-796. — Licita est fuga in persecutione fidei. Doctrina S. Thomæ, VI, 608. — Casus et circumstantiæ generales in quibus urget hoc præceptum, 593-607, XIII, 997 et seq.-787. — Qui ab auctoritate publica de fide interrogatur, tenetur ad hoc præceptum implendum, nulla etiam habita ratione scandali quod forte secuturum sit, VI, 607. — A privata persona de fide interrogatus potest confessionem omittere, spectatis circumstantiis, 608.— Quandoque tenetur christianus professionem suam manifestare. 608

IV. De præcepto ecclesiastico emittendæ fidei professionis quibusdam imposito, 609. — Eliquantur aliquæ difficultates circa hoc præceptum, 610.— Formula hujusce professionis edendæ præscripta a Pio IV, 611. — Consectaria. Peccant graviter christiani rudes, et ignari mysteriorum fidei, qui catechesibus non intersunt ad ea docenda institutis, sicut et parochi ea docere negligentes, 613, XIII, 989-781. — Christianus qui ea ignorat quæ scire tenetur, non debet absolvi, nisi illa addiscat, aut proponat addiscere.— Non sufficit fides implicita eorum quæ credit Ecclesia, VI, 613. — Non vexandi sunt, sed benigne tractandi rudes ac simplices; satis est ut mysteria aliquo modo explicite noverint. Examinandi non sunt de subtilioribus quæstionibus, nisi subsit erroris suspicio. Moneri debent minores ut veritatum, quæ explicite scire non tenentur, fidem implicitam habeant, non in fide eorum a quibus instruuntur, sed in fide Ecclesiæ, 614. — Inter christianos nunquam admittenda est ignorantia invincibilis de his quorum fides necessaria est necessitate medii, 614. — Satis non est ut rudiores symboli articulos calleant lingua latina, nisi sensum illorum aliquo modo teneant, 615. — Operam dare debent parentes, ac parochi, ut fideles memoria teneant quæ scire debent. Ut supra, 602-615. — Quid agere debeat confessarius vocatus ad aliquem morti proximum, dum ignarum eorum reperit, quæ scire tenetur. — De hisce interrogandi quandoque

ut possit fidelis dicere cum S. Aug. : Facilius dubitarem me vivere, quam non vera esse quæ audivi. 1344

Propositio XXI. Assensus fidei supernaturalis et utilis ad salutem, stat cum notitia solum prubabili revelationis; imo cum formidine qua quis formidet, ne non sit locutus Deus, 1346. — Rationes hujus confixæ thesis, 1347 et seq. — Assensus fidei supernaturalis non solum non potest esse formidolosus, sed neque potest stare cum sola probabilitate revelationis depurata ab actuali formidine, 1349. — Evidentia credibilitatis in rudibus et pueris habetur et requiritur, ut possint firmissime credere, 1346, 1352. — Qua ratione ipsis infantibus inest moralis et prudens certitudo de dogmatibus revelatis a Deo, et catholicæ Ecclesiæ creditis, IV, 136,-144. — Comment la foi des enfants et des adultes ignorants est-elle une foi ferme et raisonnable? Controverse pacifique entre M. Lefranc de Pompignan, évêque du Puy, et un savant de Genève, VI, 1070, 1159. — Censet auctor immaculatam virginis conceptionem fide divina credi posse, ab eo cui moraliter constat eam esse implicite in Scripturis revelatam. 1353

Propositio XXII. Non nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris, 1354. — Fides Dei remuneratoris explicita est necessaria necessitate medii, 1355 et seq. — Hæc fides debet esse de Deo remuneratore supernaturali. 1357

Propositio XXIII. Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo ad justificationem sufficit, 1358. — Fides lata non sufficit ad spem prærequisitam ad charitatem, atque adeo ad justificationem, 1360 et seq. — Fides stricte necessaria necessitate medii in re ipsa est essentialiter prærequisita ad justificationem, non quidem ex natura rei, sed solum in præsenti providentia, 1362.

Propositio XXIV, ab Alexandro VIII confixa, omne quod non est ex fide christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est, 1363.—Si opera quæ non fiunt ex fide supernaturali per charitatem essent peccata, sequeretur quod nullum opus peccatoris esset bonum, quod est contra Trid. 1364

Fidei regula est, seu symbolum, I, 987-778. De antiquis formulis fidei earumque usu, VI, 419. — Formulæ fidei universi populi cum pastore fidem significant, 419. — Diversa formularum genera distinguenda, 421.—Formularum omnium fons, apostolicum symbolum. 421

Primus symbolorum fidei usus, ut ad pueros et rudes præsertim in fide instituendos adhiberentur, 422. — Alter est usus symboli, quo inter sacras preces adhibetur in sacramentis administrandis, decantandis officiis divinis et sacra liturgia, 423. — Inter præcipuos formularum usus is fuit ut recens electi pontifices fidem suam aliqua formula scripta manu sua testarentur, 425. — Celeberrimus est et frequentissimus formularum fidei usus, quibus ad catholicam Ecclesiam redeuntes hæretici cogebantur errores suos damnare, et veram fidem profiteri, 428. — Primus symbolorum usus fuit et præcipuum locum obtinere debet, ut quæ sint christianæ fidei dogmata definirent, et quæ credenda essent fidelibus proponerent, 432. — Professio fidei catholicæ, I, 1263 et seq.-997. *Vid.* Professio.

De perpetua probatione fidei per testes. Fides est christianismi fundamentum, I, 1121-883. — Fidem miraculis et testibus meruit Christus, 1122-885. — Fidem omnibus voluit prædicari et prædicari per testes, 1123-886. — De testibus ex S. Scriptura. — Ab initio mundi per testes tradita et propagata fuit vera religio, 1124-887. — Per testes inchoata fuit fides, per testes fuit continuata, 1126-888. — Tempora variata sunt, non fides. S. Aug., VI, 490. — Fundamentum inquirendi veram religionem est anima, I, 1127-889. — Modus inquirendi, 1128-890. — Testibus fides adhibenda; alias religio inveniri non potest, 1129-890. — Cur testibus fides adhibenda, 1132-893. — Homines inveniri non possunt quibus sit credendum, 1133-894. — Primo quærenda est veritas apud Romanos catholicos. 1134 et seq.-895

De viris apostolicis per Europam. 1° Per Germaniam, 1137-897. — 2° Per Italiam. 3° Per Galliam, 1138-898. — 4° Per Hispaniam, Angliam, etc., 1139-899. — Concilium Nicænum et concilium Ephesinum processere per testes, 1140-899. — SS. Patres processerunt per testes, 1142-901. — Frustra culpantur catholici quod fidant Ecclesiæ testimonio, 1144-903. — Non est speranda certitudo fidei sine auctoritate Ecclesiæ Verbum Dei proponentis, I, 1259-994. — In omni fide non solum spectandum est quid credatur, sed etiam et imprimis, quo fundamento credatur, quæve sit tota sic credendi ratio. Ex hac tota fidei natura et conditio pendet, III, 876.— Fides quæ falso nititur fundamento, etsi aliqua vera credat, non potest esse sufficiens ad salutem, 876. — Fidei fundamentum esse non potest Lutheri, Calvini et aliorum auctoritas; nec judicium privatum Scripturas exponens; nec Spiritus privatus interius testans hanc esse Scripturæ mentem. 876 et seq.

Fides ad salutem sufficiens et necessaria debet esse una, VI, 485. — Fides catholica non est virtus privata sed communis, I, 713-562. — Fides antiqua semper tenenda, I, 925, 926, 916 et seq., 961 et seq.-729, 730, 745 et seq., 757 et seq. — Fidei integritas est medela contra omnes morbos, 937-739, *in nota.* — In fide profectus esse potest, non permutatio, 948 et seq.-747. — Ecclesia catholica non patitur integritatem violari, sive ablatione, sive additione, 1083-854. — Æquale crimen est credere quod non est credendum, et non credere quod est credendum, 1084-855.— Fides eadem ante et post concilium Tridentinum, 1032-815. — Una semper fuit fides in Ecclesia, sed fidei intellectus major evasit ex discussionibus cum hæreticis, III, 980, 981. — Unitas in fide cum fide sancti Petri et successorum ejus Romanorum pontificum. Necessaria est, 980 et seq. — Non soli articuli necessarii credendi sunt, 873 et seq.; I, 1084, 1085-855, 856. — Quidquid docet Ecclesia credere debemus. Prob. ex SS. Patribus, 1086 et seq.-856. — Ex ipsis protestantibus, 1090-860. — Qui omnibus fidei articulis non credit, nullam habet fidem catholicam, VI, 1169. — Unitate fidei sublata, non charitas modo et pax, sed fides ipsa penitus tollitur, et ipsum omnino Ecclesiæ nomen. I, 739-582

Articulus fidei divinæ dicitur veritas a Deo revelata, et ab Ecclesia pro tali declarata; qui vulgo etiam dogma catholicum appellatur, 882. — Articulus fidei purus dicitur veritas sola revelatione nota; articulus mixtus, veritas revelatione et ratione simul naturali nota, 893. — Articuli fidei dividuntur in principales et minus principales, 489.— Dicuntur articuli, seu eorum numerus, crescere vel simpliciter, cum aliquid de novo revelatur antea necdum revelatum; vel secundum quid, cum aliquid ante revelatum incipit quoad nos esse credibile, quod fieri potest tripliciter, 489, 490. — Articuli principales fidei nunquam creverunt, 490.— Articuli minus principales ab Adamo usque ad Christum et Apostolos inclusive creverunt simpliciter, 491. — Articuli fidei a tempore Christi et Apostolorum non creverunt simpliciter, sed tantum secundum quid. 492 et seq.

Quinam articuli sint omnibus et singulis necessarii. *Prima propositio :* Ex sola Scriptura sufficienter haberi nequit quinam sint, I, 1037, 1063-818, 837. — *Secunda propositio :* Citra traditionem verbi Dei non scripti, et testimonium Ecclesiæ, sciri nequit quinam sint articuli necessarii, 1037, 1080-818, 851. — *Tertia propositio :* Ex fide catholica certum est omnibus et singulis fidelibus proponi in Ecclesia catholica quidquid est necessarium ad salutem, 1038, 1080-818, 852. — *Quarta propositio :* Communis sententia est, articulos omnibus et singulis necessarios ex præcepto divino comprehendi symbolo Apostolico, quoad fidem; et quoad mores spe divina roborandos, præcepto orationis; et eosdem charitate divina illustrandos, præceptis decalogi; demum fide eorum sacramentorum, quibus unusquisque juxta conditionem suam debet uti, 1038, 1081-818, 853.— Alia simpliciter et apud omnes fidei sunt, ut quæ rationem superant naturalem. Alia fidei dicuntur esse non per se quidem, sed quasi per accidens divinitus revelata, 722-568. — Alia omnes fideles explicite credunt; alia soli majores credere tenentur explicite, populus autem implicite in majorum fide. 119-92

Ad probandum articulum fidei requiritur : 1° verbum Dei; 2° ut sit qui proponat verbum Dei; 3° ut de fidelitate proponentis verbum Dei sufficienter constet, 1041-820. — Primariæ et principales fidei veritates eæ sunt quæ directe nos ordinant ad vitam æternam. 1466-1156

Explicita fides illa est quæ fertur in dogma de quo tunc cogitatur, sive expresse, sive involute revelatum sit. Implicita fides est quando in eo quod creditur ita involvuntur alia, ut lateat quæ et qualia sint, tum qua ratione in illo contineantur. Hæc fides diversimode haberi potest, VI, 485; IV, 333. — Ab initio generis humani eadem semper fuit implicita fides, 334. — Sunt multa dogmata quorum explicita fides non semper fuit æqualis, 335. — Explicita fide crediderunt apostoli quæcumque divinitus Ecclesiæ revelata sunt, et quæ non pendent a quibusdam factis decursu temporum contingentibus, 336. — Publicæ omnis revelationis thesaurum commiserunt discipulis suis et matribus Ecclesiis Apostoli, 336

De fide implicita, I, 1041-821. — Implicita et virtualis est fides, quando creditur principium aliquod, simul cum conclusione quæ inde deduci potest, 1042-821. — Qui credit fidem Ecclesiæ esse veram, eo ipso credit implicite, id est obscure, quæcumque credit ac profitetur Ecclesia, quæ omnia in verbo Dei scripto vel tradito explicite quoad se continentur, implicite vero et obscure quoad nos, 1431-1128.

intermedius ratione sui quidem appetitur, sed cum dependentia ab ulteriori fine, 600. — Finis intermedius vere et proprie habet rationem finis, 600. — Finis cujus, finis quia, finis cui, finis qui, finis quo, VII, 1367, 1368. — Per finem hominis intelligitur id cujus gratia homo existit et operatur. Deus finis ultimus, seu summum hominis bonum, summa hominis felicitas est et unice esse potest, VI, 904. — Homo in omnibus suis actibus humanis agit propter finem, XI, 603. — Actiones hominis indeliberatæ et necessariæ sunt propter finem vel imaginatum, vel naturaliter desideratum, 605 — Omnia agentia agunt aliquo sensu propter finem, 605. — Proprium est naturæ rationali agere propter finem formaliter et movendo se, 605. — Opera Dei ad extra sunt propter finem, 606.—Deus in creatione mundi habuit pro fine cui omnium ultimo gloriam suam, VII, 1368. — A fine specificantur actus humani, XI, 606.—Finis, ut est in intentione, est principium actuum humanorum, ut est in executione, est terminus illorum, 606 — Actus bonus potest dupliciter eligi propter finem malum, 554. *Vid.* Actus.—Finis ultimus potest dupliciter considerari: 1° formaliter et in abstracto, sub ratione communi beatitudinis ut sic, quodcumque illud sit; 2° materialiter, pro re illa particulari in qua quis existimat consistere suam beatitudinem, 607.— Fines ultimi diversi totales et adæquati non possunt simul appeti ab homine, 607 et seq.—Quadrupliciter homo potest agere propter finem: 1° actualiter, formaliter; 2° virtualiter; 3° interpretative; 4° habitualiter, 609. — Quæcumque homo vult deliberate, vult actu vel virtute propter ultimum finem, 611. — Finis ultimus quem homo intendit in omni actu deliberato est aliquando materialis et in concreto, aliquando formalis seu beatitudo in communi, 612. — Solv. obj., 612 et seq.— Omnes homines conveniunt in ultimo fine formali, non in ultimo fine materiali, 615.— Omnes aliæ creaturæ conveniunt in vero fine ultimo *qui* hominis, scilicet Deo, non in ultimo fine *quo*. 615

Flagellatio duplex olim fuit, altera virgis, altera flagello inflicta, XXVI, 98. — Quomodo rei flagellabantur, 99. — Flagellationi quinam præerant, 100.— Quinam rei flagello verberandi, 100. — De loco in quo flagellatio infligebatur variant auctores, 98 *in nota.* — Flagellationis pœna gravior virgarum pœna. Ex qua materia flagelli lora constarent. De numero plagarum infligendarum in flagellatione, 99 *in notis* 99

Flumen. Olim in fluminibus inventa dicebantur *épaves de rivière*, XV, 848. — Cujus sunt ea quæ in fluminibus vel littore fluminum. 848, 849

Fodinæ sive metallicæ sive non metallicæ, quoad jura proprietarii, dividuntur in tres classes quæ vocantur, *mines, minières, carrières*, XV, 851. — Venæ quæ dicuntur *mines*, effodi nequeunt absque gubernii consensu (in Gallia). Venæ quæ dicuntur *minières*, non indigent consensu gubernii ut effodi valeant. Quæ vulgo appellantur *carrières*, effodi possunt absque licentia, servando tamen leges et statuta specialia, 851.— Fodinæ metallicæ, auri, argenti, stanni, cupri, ferri, plumbi et alterius cujusque generis metalli, ac etiam salis, tam inventæ, quam inveniendæ, hodie plerisque in locis privatorum commercio exemptæ sunt, XVI, 375. — Quid agendum, si quis conduxerit a principe metalli fodinam, et præter omnem spem incidat in ditissimam auri venam. 313

Fœdus. De natura et conditionibus fœderis gratiæ, III, 271.—Novi fœderis ex parte nostra tres sunt conditiones; et totidem ex parte Dei beneficia, 271. — Ex parte hominum prima conditio fides est, sine qua fœderis gratiæ fructus percipi nequeunt, 271.—Secunda conditio est pœnitentia. Tertia conditio est obedientia omnibus præceptis evangelicis, sive moralibus, sive positivis, 272.—Ex parte Dei primum beneficium est remissio peccatorum. Secundum beneficium est gratiæ divinæ auxilium actuale ad virtutis exercitium, seu hominis sanctificatio. Tertium beneficium est post mortem glorificatio, seu resurrectio, et immortalis ævi æterna felicitas, 273.—Fœdera proprie dicuntur pacta permanentia quæ principes cum amicis inire solent. Definiri possunt: pactiones publicæ a publicis personis, de auxiliis sibi mutuo præstandis, de religione, juribus, etc., tuendis initæ, sine imminutione tamen imperii, XVI, 65.—Fœdera alia sunt æqualia, alia inæqualia : æqualia sunt quæ paribus conditionibus mutuo inter plures gentes fuere inita. Inæqualia sunt quæ inæqualibus conditionibus ineuntur, 65. — Ulterius fœdera dividuntur in personalia et realia : hæc ad rempublicam pertinent, illa solum paciscentis personam obligant, 66.—Princeps fidelis cum infidelibus non potest inire fœdus contra fideles, 66. — An valeat fœdus quo princeps se alteri ejusdem religionis obligat ad cuncta promiscue bella tam offensiva, quam defensiva, 67. — Nihil habet iniqui fœdus quo se plures obligant ad perpetuam symmachiam, seu nunquam alterum sine altero ab armis destituturum. 67

Fœtus quando animetur, XVIII, 993. — Recipi non potest sententia quæ docet aut semini inesse animam rationalem, aut saltem statim a conceptu infundi, 993. — Nec admittenda est opinio quæ fœtui, quandiu gestatur utero, animam rationalem denegat, 994. — Eligenda est sententia inter utramque media, quæ docet animam rationalem et creando infundi et infundendo creari, non dum concipitur et pariter fœtus, sed dum formatus est, 994. — Sed quoto post conceptionem die formatio fœtus absolvatur, incertum est. Variæ sententiæ, 994. —Communissima theologorum sententia inter fœtus masculini et feminini animationem statuit differentiam dupli temporis, et masculum quidem docet animari die 40, femellam vero 80 conceptionis. Pro praxi retinenda est hæc sententia. 995, XV, 616.

Forma sacramenti secundum hodiernum loquendi morem, ea pars intelligitur, per quam materia adesse sacramentale determinatur, XX, 1177, 1178. — Sicut in corporibus forma illud dicitur, quo alia distinguuntur ab aliis, et talia potius quam talia sunt ; ita in sacramentis formæ dicuntur ritus qui finem sacramentalem, exclusis aliis, signanter indicant, 1176, 1177 *in nota.* — Sacramenti formam vocamus verba præscripta divinitus, quibus opus sensibile et æternum ad sacramenti rationem evehitur, 1178. — Formas omnium sacramentorum essentiales a Christo esse determinatas, adeoque immutabiles, partim Scriptura, partim Traditio docet, 1179.— Duplex in sacramentis distinguenda est forma, una essentialis, altera accidentalis et accessoria, 1180.— Formæ mutatio fieri potest amissione, additione, variatione, transpositione, corruptione terminorum et interruptione, 1182. — Formæ mutatio substantialis est, quando sensus verborum non manet ; tollit veritatem sacramenti, 1181. — Accidentalis est qua verba mutantur, integro manente sensu ; ea non inficit sacramentum, 1181 et seq. — Si mutatio talis sit ut formæ sensus sit ambiguus et æquivocus, tunc valor sacramenti pendet a ministri intentione, 1183 *in nota.* — Peccat mortaliter et sacrilegii reus est qui vel affectata negligentia, vel ex culpabili ignorantia, vel ex contemptu sic formam mutat, ut sacramentum irritum faciat, 1186. — Peccat graviter qui aliquid, quantumvis leve videri possit, in ritu sacramenti ex contemptu mutat, 1187. — Peccati lethalis reus est qui dubia forma utitur, præsertim cum certa haberi possit, 1187. — Conveniunt Græci cum Latinis in substantia formarum sacramentalium, 1184.—Absoluta est forma, quæ verbo indicativo effertur, ut *ego te baptizo.* Deprecativa est quæ in modum precationis enuntiatur, ut *indulgeat tibi Deus*, etc., 1185. — Forma absoluta a deprecativa essentialiter non differt, 1185. — Forma conditionalis est quæ præmissa conditione exprimitur. Non passim aut leviter, sed prudenter, conditionalis forma uti licet, 1188 et seq. — Qualis esse debeat conditio quæ formæ adjicitur, ut inde non labefactetur sacramentorum validitas, 1190 *in nota.*—Nunquam licitum est conditionem adhibere quæ ex natura sua sacramentum nullum efficiat, aut quæ sacramentum reddat dubium, 1191. — Si conditio sacramenti validitatem nec certo perimere, nec dubiam reddere possit, distinguendum est, 1191 et seq. *in nota.* — Utrum conditio, si adhibeatur, exterius exprimi debeat, 1194 *in nota.*

Traité historique et dogmatique sur les paroles ou les formes des sept sacrements de l'Eglise, XXI, 121. — Verité de la loi qui défendait de mettre par écrit les formes sacramentelles, 121 *et seq.* — Qualités que cette loi suppose dans les formes sacramentelles. Elles étaient comme un discours fixe et déterminé, invariable, 125. — Elles devaient être fort courtes. Elles devaient être l'énonciation purement indicative à l'égard du principal effet du sacrement, 126. — Elles ne pouvaient pas être purement déprécatives, 128. — Usage établi par cette loi d'appeler prières les paroles sacramentelles, quoiqu'elles ne soient pas énoncées en forme de prières, 129. — Cet usage démontré par l'exemple des paroles sacramentelles de l'Eucharistie, 131. — Le silence qui règne dans les monuments anciens sur le nombre précis des sept sacrements, est une suite de la loi qui y supprimait les paroles sacramentelles, 135. — Observation et durée de la loi, par rapport au baptême. 138

Durée de l'observation de la loi en Occident, par rapport au sacrement de Confirmation, 143. — Décadence et abolition de la loi par rapport à la forme du sacrement de Confirmation, 148. — Observation de la loi par rapport à l'Eucharistie, 153. — Observation de la loi en Occident par rapport à la Pénitence, 163. — Décadence et abolition de la loi du silence à l'égard de l'absolution sacramentelle, 169. — Observation de la loi par rapport au sacrement de l'Extrême-Onction, 176. — Observation de la loi par rapport au sacrement de l'Ordre et du Mariage, 180. —Sacrements particuliers qui sont détruits par la loi, 182.

Fur et omnis iniquus detentor rei alienæ, vel alteri debitæ, continue actu peccat, toto eo tempore, quo, cum possit, non restituit, XV, 701. — Singulis momentis peccat, non novum peccatum admittendo, sed prius actu continuando, 702, 703. — Peccatum actuale iniquæ detentionis tripliciter interrumpitur, ita ut formaliter non continuetur, 704 — Verius est non esse novum, sed unum idemque continuatum peccatum, quando quis utitur re aliena, quam detinet invito domino, 705. — Si res furto vel aliter inique parta, casu pereat, nihilominus is qui sustulit, tenetur ad pretii restitutionem, si non pateat similiter perituram apud dominum, 724. — Si restans vel justa hostium incursione certo erat peritura apud dominum non tenetur fur ad ejus restitutionem, si apud eum similiter periit, 724. — Probabile est furem non teneri ad restitutionem, etsi culpa ipsius res perierit; v. g. si eam negligentia perdiderit, vel etiam vastarit aut consumpserit, modo eam peremit eo loco, quo alioquin peritura erat, et intra illud tempus quo apud dominum periisset, 725.— Si fur rem vendidit, vel eam consumendo factus est locupletior, tenetur ad restitutionem, quatenus factus est locupletior, etiamsi apud Dominum fuisset peritura, 726. — Utrum fur et quivis alius iniquus possessor teneatur ad restitutionem juxta summam æstimationem, quam tempore detentionis habuit. Utendum est distinctione, 727 et seq. — Si res effecta sit melior vel majoris pretii apud furem et adhuc existet, tota domino reddenda, etiam cum illo incremento, 727. — Si res permanserit in eodem statu, sufficit eam uti est restituere; lucrum tamen cessans et damnum emergens ex detentione, domino sarciendum est, 728. — Si res effecta sit deterior, vel minoris pretii, sed idem eventurum erat apud dominum, satis est eam reddere uti modo est, 728.— Si res intrinseco augmento melior effecta, vendita est vel aliter alienata est per furem, tenetur domino restituere æstimationem quam habet in illo statu, detractis impensis, etiamsi apud dominum non erat melior futura, 728. — Si solum extrinseca æstimatione aucta est, tenetur solum ad æstimationem, qua Domino erat valitura, 729. — Si Dominus rem erat venditurus in optimo statu, vel summa æstimatione, tenetur fur præter rem ipsam restituere æstimationem illius incrementi, 731. — Si incertum sit quo pretio aut in quo statu dominus eam erat venditurus, restitutio facienda est secundum optimum statum et summam æstimationem quam interea habuit, 731.— Utrum fur et quivis alius malæ fidei possessor fructus perceptos et eos qui percipi poterant, teneantur restituere, 731 et seq. — Sub mortali tenetur restituere qui per levia furta successive commissa grave damnum intulit, XV, 996, 997. — Hinc caupones, mercatores, etc. 997

Furari rem sacram de loco sacro, aut sacram de non sacro, aut non sacram de sacro est sacrilegium, XIV, 150, 855.

Furiosi dicuntur qui, irruente furoris accessu, non sunt liberæ mentis, non vero qui in febris ardore ad furorem usque delirant. — Irregulares sunt. XVII, 226

Furtum dupliciter sumitur, generatim et specialim. Generatim et minus proprie sumptum, significat omnem injuriam proximo illatam circa bona temporalia seu fortunæ, XVIII, 1519. — Specialim et proprie sumptum a juristis describi solet : contrectatio rei alienæ mobilis et corporalis, fraudulenta, invito domino, gratia lucrandi vel rem ipsam vel usum ejus, vel possessionem. Brevius et exactius definitur : occulta acceptatio seu oblatio rei alienæ; plures addunt : domino rationabiliter invito, 1519, XIV, 852-673, XV, 699. — Alia definitio : ablatio rei alienæ domino rationabiliter invito, 990. — Furti nomine non solum injusta rei alienæ acceptio, sed etiam illius injusta detentio intelligitur, XIV, 827-653. — Furti nomine omnis iniqua acceptio rei alienæ intelligenda est, et hoc modo dividitur furtum in fraudulentum, occultum et violentum, XV, 701. — Multiplex est furtum. Aliud dicitur *simplex*, si privatum quid accipitur; aliud *rapina*, si fiat aperte et cum violentia, præsente et invito domino; aliud *fraus* vel *dolus*, si fiat dominum decipiendo in venditionibus, aut emptionibus, aut aliis modis; aliud *sacrilegium*, quo aufertur res sacra de loco sacro aut non sacro, vel res non sacra de loco sacro; aliud *peculatus*, quo quis aufert res pertinentes ad fiscum aut publicum ærarium; aliud *plagiatus* quo homo in servitutem adducitur, sive ille sit liber, sive servus alienus; aliud *abigeatus*, quo pecus abstrahitur a pascuis vel armento alieno, 991, XIV, 855-675. — Furtum et rapina differunt specie, XV, 701. — Ratio generica communis furto et rapinæ est *injusta ablatio rei alienæ absolute involuntaria*, 701. — Quomodo furtum sit contra legem naturæ, VI, 859. — Furtum est peccatum mortale ex genere suo, XV, 705-991; XVIII, 1520; XIV, 856-676. — Potest esse veniale tum ex parte furis, tum ex parte domini, tum ex parte rei seu materiæ, 856-676; XV, 706; XVIII, 1520.— Ad constituendum furtum mortale requiritur materiæ quantitas notabilis, XV, 706. — Quænam rei ablatæ quantitas et valor requiratur et sufficiat ad furtum mortale in individuo constituendum, XIV, 857-677. — Non semper eadem requiritur quantitas, 858-677; XV, 991-992. — Quænam quantitas sit absolute gravis, 992.— Ea tantum summa reputari solet respective gravis quæ sufficit, vel ad victum diurnum hominis cui aufertur, spectata ejus conditione, vel ad mercedem diurnam operarii a quo eripitur, 706-992; XVIII, 1524-1525. — Furtum rei levis fieri potest grave per accidens, 1° ratione damni aut lucri cessantis; 2° ratione scandali; 3° ratione gravis mœroris quem ex furto rei concipit dominus, XV, 707, 992. — Qui per furta minima intendit ditescere, aut conquirere notabilem pecuniæ quantitatem, peccat mortifere illa intentione, et quovis externo furto minuto ex ejus vi procedente, 708, 996.— In singulis tamen non committitur novum peccatum mortale, sed continuatur jam cœptum, 709.— Qui per furta minima non intendit acquirere rem notabilem, sed ex occasione ea committit, antequam perveniat ad quantitatem notabilem, non peccat mortifere; sed simul atque ad eam pertingit, mortifere peccat, nisi per inadvertentiam excusetur, 709-996. — An sub mortale restituere teneatur, 996. — Furtum ultimum complens quantitatem notabilem per se non est nisi veniale, sed detentio voluntaria rei alienæ in notabili quantitate, quæ tunc inchoatur, est peccatum mortiferum, 710. — Si post quantitatem notabilem per minima furta sublatam, addat quis furta alia parva, per se non sunt mortifera, sed mortifera erit voluntas retinendi illa minuta cum aliis, 710-711. — Ad peccatum mortale major quantitas requiritur tum quando quis eidem magnis temporum intervallis subtrahit parvis furtis, et non ex industria, sed per occasionem, quam dum brevi tempore vel de industria vel simul accepit, tum quando quis a diversis minuta furatur, quam quando ab uno, 711. — Quid dicendum, si unus ab uno furtis minutis successive auferat notabilem quantitatem rei permanentis, XVIII, 1528 et seq. — Plures qui uni per minuta furta grave damnum inferunt, si id fiat communi consilio, singuli peccant mortifere, et tenentur ad restitutionem in solidum, juxta multorum sententiam. Si casu id fiat, ita ut alter alterius non sit conscius, nemo peccat mortifere neque tenetur ad restitutionem, XV, 712. — Is qui alteri nullo modo exemplo suo vel exhortatione est causa accipiendi, etiamsi sciat alios accipere, non peccat mortifere, modicum accipiendo; neque tenetur sub peccato mortali ad restitutionem, 712, XVIII, 1531. — Quando plures sine mutuo consensu, uni et eidem personæ damnum notabile inferunt, probabilius quilibet tenetur sub gravi ad restitutionem, si prævidit aut scivit illud damnum notabile, XIV, 861, 862-680.— Qui repetitis vicibus parva furta committunt, peccant aliquando mortaliter, aliquando venialiter, 859, 860-678. — Qui per furta levia successive commissa grave damnum intulit, sub mortali ad restitutionem tenetur, XV, 996-997.

Quænam requiratur quantitas vel materia ad mortale furtum, XVIII, 1278 et seq. — Qui actu moraliter uno, tum interno, tum externo auferat ab uno et eodem quantitatem notabilem et in plures partes divisibilem, committit tantum unum peccatum mortale, quanquam virtualiter ex parte objecti multiplex juxta materiæ proportionem, 1525. — Idem videtur dicendum, si unus uno moraliter actu summam quantumvis notabilem a pluribus auferat, 1526. — Idem dicendum si furtum totale contineat plures partes specie diversas, 1527. — Qui rem notabilem permanentem furtis minutis successive aufert a diversis peccat graviter et obligatur sub mortali ad restitutionem, sed exigitur eo major quantitas, quo plures sunt domini. 1330

De furtis minutis, XXII, 999-1003, 1007. — Qui in vinea aliena comedit uvas, dum modo non sint raræ et magni pretii, possunt excusari saltem a peccato gravi, si foras non asportent in magna quantitate, 1001 *in nota*. — Furta esculentorum et poculentorum, a famulis et ancillis commissa, etiamsi sensim perveniant ad notabilem quantitatem, non sunt peccata mortalia, si ipsimet ea consumant (secus vero si vendant, si donent extraneis, aut cum iisdem comedant sintque ordinaria quæ non solent accurate concludi, 1001, 1002 *in nota*; XV, 711; XVIII, 1331; XIV, 876-691. — Qui rem alienam rapit vidente domino et non contradicente furtum committit, si intendat occulte seu domino nesciente ac nolente accipere, etsi dominus invitus taceat et non resistat quia non potest vel non audet, 863-681. — Licet rem alienam retinere vel accipere ex præsumpta voluntate domini, nempe quod si peteretur, libenter ille donaret. Ita communis sententia, XXII, 1008. — Peccatum actuale injustæ detentionis tripliciter interrumpitur, ita ut formaliter non continuetur, 1° ratione ipsius propositi;

Contra vanam gloriam septem remedia : Primo ad inanem gloriam expugnandam, consideranda est illius vanitas, 761. — Secundo, considerandi sunt operum nostrorum defectus plurimi, frequentissimi sæpe nobis ignoti, 761. — Tertio, considerandum est quidquid boni in operibus nostris Dei munus esse, proindeque totum illi acceptum referri debere, 761. — Quarto, considerandum est æternæ gloriæ præmium, quo nos frustratur vana gloria, 762. — Quinto, considerandum est Christi exemplum, qui vanam gloriam fugiendam verbis factisque docuit, miracula sua celari jubens, 763. — Sexto, avertendi sunt oculi a bonis operibus nostris, et in defectus nostros ac peccata reflectendi, 763. — Septimo, ad divini judicii considerationem recurrendum est, 765. — Denique observanda est præclara moralis christianæ regula, quam tradit S. Augustinus, 766; XXII, 1291. — Inanis gloria vitium est capitale, septem habens filias, quæ sunt : Inobedientia, jactantia, hypocrisis, contentio, pertinacia, discordia, et novitatum præsumptio, XI, 767. — Finis inanis gloriæ est manifestatio propriæ excellentiæ; ad quod potest homo tendere dupliciter : directe per jactantiam, per novitatum præsumptionem, per hypocrisim; indirecte per pertinaciam, per discordiam, per contentionem, per inobedientiam. 767

Gnostici, hæretici secundi seculi, sic dicti a rerum amnium γνῶσι, sive scientia, quam sibi præ cæteris superbe arrogabant. Dicti etiam carpocratiani, a Carpocrate, V, 32.— Duos admittebant deos, 32. — Dicebant mundum non esse factum a Deo; sed ab angelis, etc. 33

Gradale, gradalis, e gradibus ubi canebatur, dictus liber. V, 264

Gradus est quædam distantia unius personæ ab alia in linea consanguinitatis, XIX, 470; XXV, 423. Linea et gradus arborem efficiunt, XIX, 470; XIV, 724-572. — Quare prohibitio nunc restricta est ad quartum gradum, 726-574. — Quomodo gradus numerantur. In linea recta tot sunt gradus quot personæ, dempta sua, XVIII, 1097. — Fratres et sorores sunt in primo gradu consanguinitatis. Eorum filii qui dicuntur consobrini germani constituunt secundum gradum. Istorum consobrinorum filii sunt in tertio gradu, et filii horum consobrinorum sunt in quarto gradu. XIV, 727-574

Græci eamdem nobiscum fidem tenent, in hoc tantum dissentiunt quod Ecclesiæ romanæ primatum non agnoscant, et Spiritum sanctum dicant a solo Patre procedere, VI, 1180. — Schismatis græci synopsis historica, 1177 et seq. — Græcum schisma cœpit seculo IX, auctore præsertim Photio, V, 71. — Quinque præcipui articuli in quibus a Latinis Græci dissidebant, 72, 401. — De unione schismaticorum cum Ecclesia catholica procuranda, 397.— De unione Græcorum et Ruthenorum cum Ecclesia catholica, 398. — De erroribus qui Græcis attribuuntur, et de eorum confutatione. Primo negant spiritum Sanctum procedere a Patre et Filio, etc. 401

De origine errorum et schismatis Græcorum, 404. — De iis qui adversus Græcos scripserunt tum ex Græcis, tum ex Latinis, 404. — De processione Spiritus sancti disputatio, 409 et seq. — *Vid.* Spiritus sanctus. — Eucharistiæ sacramentum confici tam in azymo quam in fermentato, contra Græcos probatur, 421 et seq. — *Vid.* Eucharistia. — Purgatorii locum esse aliquem contra Græcos demonstratur, 434. — *Vid.* Purgatorium. — Sanctorum animæ Deum vident, et vere beatæ sunt ante diem judicii, 441. — *Vid.* Sancti. — De unione Græcorum facta in consilio Florentino, 450 et seq. — Subscriptiones imperatoris ac orientalium Patrum, qui in synodo aderant, 454. — Græci schismatici sunt, 456. — Sunt etiam hæretici, 457. — De causis præcipuis unionem Græcorum cum Ecclesia catholica impedientibus, 457. — De ratione agendi cum Græcis, 460. — De aliis mediis juvandi Græcos et Ruthenos, 463. — De aliis mediis quæ videntur non minus utilia quam necessaria, ad Ecclesiam Græcorum, et omnium fere orientalium ad romanæ Ecclesiæ sinum brevi reducendam, 469. — Ecclesia græca propter separationem ab Ecclesia latina, quantis calamitatibus et afflictionibus exerceatur. 475

De communicatione Latinorum cum Græcis, ex bulla Innocentii IV pontificis maximi, 482.— Ex bulla Clementis VIII, 487. — In quibus præterea aliis casibus liceat Latinis communicare cum Græcis, 491. — Professio orthodoxæ fidei a Græcis facienda Gregorii XIII jussu edita, 497. — De unione totius orientalis Ecclesiæ cum Ecclesia catholica procuranda. Ordo servandus, 528. — De origine schismatum orientalium, 529 — De nestorianis, 536. — *Vid.* Nestoriani, Cophtæ, Abyssini, Jacobitæ, Armeni, Maronitæ. De concilio chalcedonensi admittendo, ac de abjurando Dioscoro, 605. — Solvuntur objectiones schismaticorum contra concilium Chalcedonense, 612. — De juvandis Orientalibus, 662.— Instructiones aliæ pro juvandis Orientalibus, 668. — De quibus præcipue, tam in fide quam in moribus, interrogandi videantur christiani orientales, qui volunt profiteri fidem catholicam, 671.— Brevis orthodoxæ fidei professio, quæ ex præscripto sedis apostolicæ ab Orientalibus, ad sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ unitatem venientibus facienda proponitur, 673. — De ritibus qui tolerari possunt in his qui ex schismaticis ad fidem catholicam veniunt, 678. — De Baptismo, 703. — De Confirmatione, 705. — De Eucharistia, 706. — De sacramento Ordinis, 710. — De Matrimonio, 710. — Græcis nunquam licuit matrimonium inire post sacrum ordinem; sed licet post conjugium ad sacros ordines transire. Sacris initiati non possunt, uxore mortua, aliam ducere. XXV, 498, 499

Gratia variis modis spectari potest : 1° Ex parte Dei qui est gratiæ auctor et principium, et qui eam singulis pro suo beneplacito largitur; 2° ex parte Christi, quatenus est via ac veluti canalis ex quo in nos omne gratiæ donum derivatur ; 3° ex parte hominis, qui est gratiæ subjectum, quique ea ad justitiam disponitur, atque Deo acceptus efficitur, X, 10, 9.— Tractatus gratiæ ex parte hominis in duas generatim partes dividitur, historicam et dogmaticam. 11-9. Pars historica. De variis circa gratiam erroribus, qui spectant vel gratiæ necessitatem, vel ejus agendi modum seu efficaciam, vel ipsius effectus, justificationem scilicet et meritum. 87-69. *Dissertatio prima*. De pelagianis, 87-71. *Vid.* Pelagianismus. — *Secunda*. De semipelagianis, 164-131. — *Vid.* Semip. *Tertia*. De Monachis Adrumetanis, 192-153.— *Quarta*. De prædestinianis quinti seculi, 193-155.— *Quinta*. De prædestinianis noni seculi, 210-166.—*Sexta*. De wicleffistis, 251-198.— *Septima*. De Luthero, 254-201. — *Octava*. De Calvino, 268-212. — *Nona*. De Baio, 279-221. — *Decima*. De congregationibus, de auxiliis, 359-283. — *Undecima*. De Jansenio, 389-307. — *Duodecima*. De Jansenii discipulis. De Quesnello, 593-468.—*Vid.* Hæc Verba. — Pars dogmatica. De gratiæ nomine et essentia.— Gratia nominatur quia gratis datur. Gratis autem dari censetur quod datur citra dantis debitum, et jus accipientis, 1019.— Tribus præsertim modis usurpatur nomen gratiæ : 1° Pro dilectione et benevolentia qua quis alterum prosequitur, 11-11; — 2° Pro dono seu beneficio gratis alteri concesso; — 3° Pro gratitudine, seu pro animi grati testificatione in beneficii largitorem. Secundum fluit ex primo, et tertium ex secundo, 12-1019; 11-802; V, 1013.— Acceptio quarta posset adjungi, nam quaudoque usurpatur gratia pro elegantia seu venustate tum oris, tum sermonis, X, 12-12. — Gratiæ nomen pro beneficio ex amore gratis impenso intellectum, iterum dupliciter sumi potest : 1° generatim, et minus proprie, pro quolibet dono seu beneficio gratis concesso, cujuscumque sit ordinis, sive naturalis, sive supernaturalis; 2° stricte et proprie pro donis supernaturalibus quæ ad salutem æternam per se pertinent et conducunt : hæc posterior gratiæ acceptio solum intelligitur in Ecclesia Dei, dum gratiæ nomen simpliciter et absolute pronuntiatur, 13-12; VI, 999, *in nota*.

De gratiæ definitione, sive potius descriptione. Gratia proprie et stricte sumpta abstrahendo an oriatur ex meritis Christi vel non, recte definiri potest: *Donum supernaturale creaturæ intellectuali gratis a Deo concessum in ordine ad vitam æternam*. Hæc definitio generalis est et omnem veram Dei gratiam complectitur : singulariter dicitur gratia Dei, seu gratia sanitatis, X, 14; 1020-803.— Si vero Christi meritorum ratio habeatur, describenda est gratia : *Donum supernaturale homini lapso gratis a Deo concessum seu infusum, intuitu meritorum Christi, in ordine ad vitam æternam*. Hæc gratia solet appellari gratia Christi, seu gratia medicinalis, 14; 1020-13 803; VI, 999.— Utriusque definitionis partes explicantur, X, 15 et seq.-1020 et seq.-13, 803. — Subjectum gratiæ capax sola est creatura intellectualis, scilicet angelus et homo, 15, 1021-14, 804. — Particula *gratis* excludit, 1° omne debitum ex parte dantis, sive Dei; excludit, 2° omne debitum ex parte accipientis, scilicet omne debitum tum personæ, tum naturæ, 15, 16, 1021-14, 15, 803. — Causa efficiens gratiæ Deus est. Causa gratiæ meritoria in præsenti statu naturæ lapsæ est Jesus Christus. Finalis gratiæ causa est vita æterna, 17, 1021-15, 804. — Sunt qui arbitrantur gratiam esse donum creatum, 40, 1020-34, 803. — Alii longe plures docent dona supernaturalia actione eductiva, non creativa produci, 40 et seq.-34. — 1° Gratia vere et proprie non creatur, 41-34. — 2° Gratia non educitur e naturali potentia subjecti, 42-35. — 3° Gratia educitur de potentia animæ obedientiali, 42-35. — An potentia obedientialis passiva dicenda sit supernaturalis. Alii affirmant, alii negant, 42 et seq.-36. — Sententia longe vulgatissima docet potentiam passivam obedientialem : 1° realiter et entitative non distingui a potentia naturali, 2° virtualiter

riter gratia cooperans : alia cooperans moraliter, quæ non differt a gratia operante moraliter, alia cooperans physice, qua Deus nobiscum piam operationem operatur. 70-58. — Quarta sententia docet unam et eamdem entitative gratiam dici operantem, quatenus applicat intellectum ad pias cogitationes, et voluntatem ad sanctas affectiones, cooperantem vero quatenus cum intellectu et voluntate applicatis producit vel piam cogitationem, vel sanctam affectionem, 71-58. — Quinta sententia docet, 1° gratiam operantem quemlibet esse motum tam intellectus quam voluntatis in nobis a Deo sine nobis libere consentientibus productum; 2° eumdem indeliberatum intellectus et voluntatis motum, quatenus causa est moralis liberi consensus, vere esse et proprie dici gratiam moraliter cooperantem, 71-58.—Quidam rejiciunt physicum influxum gratiæ operantis in consensum nostrum liberum, moralem tantum admittentes, 71-58.—Docet, 3° præter gratiam operantem et cooperantem moraliter, ut homo bonum supernaturale operetur, necessarium esse simultaneum in ordine supernaturali concursum. Hic concursus gratia physice cooperans seu concomitans communiter a quibusdam appellatur, 72-59. — Docet, 4° gratiam operantem unam et eamdem esse natura et entitate gratiam cum moraliter cooperante, et a se invicem distingui penes duntaxat diversos respectus, 72-59. — Volunt tamen hujus sententiæ auctores gratiam cooperantem majorem esse in ratione doni et beneficii, 73, 84-59, 68. — Docet 5° gratiam cooperantem physice seu concomitantem, sumptam pro concursu seu influxu simultaneo, realiter et entitative distingui a gratia tum operante, tum cooperante moraliter, 73-60. — Ultima sententia asserit 1° gratiam tum operantem, tum cooperantem tribus aliis nominibus insigniri solere. Gratia operans, ob diversa quibus fungitur munia, dicitur præveniens, excitans et sufficiens; cooperans vero dicitur subsequens, adjuvans et efficax, 73, 79-60, 64. — Asserit, 2° gratiam operantem eam esse *per quam ut velimus Deus operatur incipiens*; seu est motus indeliberatus tum intellectus, tum voluntatis, quem Deus in nobis sine nobis efficit, 73-60. — Gratia operans generatim est extendenda ad omnem quæ qualemcumque bonam voluntatem in homine operatur, sive prima sit, sive non; sive deliberata, sive indeliberata; sive debilis et infirma, sive fortis et valida, 74-60.— Asserit, 3° gratiam cooperantem eam esse in mente S. Aug. per quam Deus volentibus cooperatur perficiens, sive per quam Deus cum volumus et sic volumus ut facimus, nobiscum cooperatur, 74, 75-61. — Itaque gratia operans recte definitur : Subitanea mentis illustratio et indeliberata voluntatis affectio quas Deus in nobis sine nobis operatur, ut nimirum bene velimus et bene agamus.

Cooperans vero recte definitur. Influxus seu concursus supernaturalis, quo Deus nobiscum concurrit ad omnes et singulos pietatis actus supernaturales ac liberos, 75-61, 62. — Gratia operans realiter distinguitur a cooperante, 76-62. — Eadem divisio extendi potest ad gratiam habitualem; magis tamen proprie et communiter tribuitur gratiæ actuali, 77-62. — Censent aliqui gratiam operantem et cooperantem prævenientem et subsequentem, excitantem et adjuvantem seu concomitantem, unam et eamdem omnino esse, diversa solum consideratione, 83, 1033-67, 813. — Alii volunt gratiam operantem eamdem omnino esse cum præveniente et excitante indeliberatam scilicet mentis illustrationem et voluntatis motionem; pariter, gratiam cooperantem eamdem esse cum subsequente et adjuvante seu concomitante, concursum nimirum supernaturalem, quo Deus cum homine agit, 84, 1035-68, 814. — Ex iis autem alii censent cooperantem seu adjuvantem coincidere cum gratia ex sese efficaci; cæteri vero gratiam cooperantem cum concursu simultaneo videntur confundere, 84-68, 69. — Alii gratiam actualem voluntatis distribuunt in tres species, quarum prima dicitur gratia operans, præveniens et excitans; secunda, cooperans, concomitans et adjuvans; tertia subsequens. 84, 1035-69, 815

Octava gratiæ divisio. Gratia actualis voluntatis rursus dividitur in *excitantem* et *adjuvantem*, 77, 83, 1034-63, 69, 814. — Gratia excitans eadem prorsus est cum gratia operante, et adjuvans eadem quoque est cum gratia cooperante : sed utriusque diversa sunt nomina, propter diversa eorum officia, 78-63. — Excitans eadem est ac sufficiens, adjuvans non differt ab efficaci. 85, 1034-69, 814

Nona gratiæ divisio. Iterum actualis gratia adjuvans dividitur in *prævenientem* seu *operantem* physice, et in *cooperantem* seu *subsequentem*, 78, 85, 1034-63, 69, 814. Gratia præveniens eadem videtur esse cum gratia excitante et operante; subsequens vero quæ et concomitans dicitur eadem est cum adjuvante et cooperante, 78-64. — In quorumdam sententia gratia præveniens dicitur quæcumque præcedit ipsam justificationem, subsequens vero quælibet alia quæ homini post justificationem tribuitur ut in accepta sanctitate et justitia perseveret, 79-64. — In aliorum sententia, prior omnis gratia dici potest præveniens, si comparetur ad posteriorem, 79-64, 65. — Denique in aliorum sententia præcedit humanæ voluntatis consensum gratia præveniens; illum comitatur gratia concomitans quæ media est; illum sequitur gratia subsequens. Hanc tradit distributionem synodus Tridentina, 80, 1032-65, 812. — Ad gratiam antecedentem pertinet, aut saltem pertinere potest gratia quæ dicitur *præveniens excitans*, *vocans*, *inspirans* et *operans*; hæc enim gratia describi potest : *Momentanea illustratio intellectus, et motio voluntatis, quas Deus in nobis sine nobis efficit, ut bene velimus et bene agamus*, 1032-812. — Ad gratiam concomitantem revocatur, aut revocari potest, gratia dicta *cooperans*, *dirigens*, *gubernans*, *protegens*, *adjuvans*, hæc enim describi potest : *Inspiratio sive concursus supernaturalis, quo Deus nobiscum concurrit ad omnes et singulos actus supernaturales ac liberos*, 1033-813. — Ad gratiam subsequentem reducitur, vel reduci potest gratia dicta *confirmans* et *consummans*; etenim describi potest. *Influxus sive concursus supernaturalis, quo Deus voluntatem gratiæ cum Dei auxilio jam consentientem corroborat, ut in bono proposito permaneat, et fortius in actus quibus perficiatur, erumpat.* 1033-813

Decima gratiæ divisio. Gratia antecedens sive præveniens, operans, sive excitans, subdividitur in sufficientem et efficacem. Sufficiens generatim accipi potest prout non opponitur efficaci, et illo sensu accepta ea est quæ tribuit potentiam agendi supernaturalem quolibet modo, id est, *declinabiliter*, vel *infallibiliter*. Speciatim accipi potest prout ab efficaci distinguitur, 80, 1182-65, 931. — Gratia sufficiens est gratia actualis, præveniens et excitans, quæ expeditam proportionatam et relativam ad præsentes subjecti circumstantias voluntati ad bonum opus tribuit potentiam, cui tamen voluntas resistit, 81, 85, 1036, 1186, 1198-66, 69, 815, 934, 944. — Stricte loquendo terminus gratiæ sufficientis ad dogma non pertinet, quamvis quoad rem pertineat, VI, 1005, *in nota.* — Gratia sufficiens duplex est : alia immediate et proxime sufficiens, alia mediate et remote. Gratia efficax, prout sufficienti opponitur, ea est quæ suum semper obtinet affectum certo et infallibiliter, sive, ut loquitur S. Aug., indeclinabiliter et insuperabiliter : non quod superari et declinari non possit, sed quod nunquam de facto superetur et declinetur, X, 81-66. — Gratiæ efficaci tanta inest virtus ut voluntati etiam reluctanti non solum *posse bonum agere* tribuat; sed etiam illud *reipsa operari* ipsam compellat et quidem indeclinabiliter, insuperabiliter, invictissime, 1234-988. — Si effectus sequatur *vi ipsius gratiæ*, dicitur ex sese et ab intrinseco efficax, si ex *congruitate circumstantiarum*, dicitur congrua; si ex *prævisione Dei*, dicitur efficax ab eventu, 86, 1036-70, 815. — Gratia efficax iterum distribuitur in *efficacem in actu primo*, et *efficacem in actu secundo.* 1036-815

Ultima gratiæ divisio. Gratia dividitur *in gratiam simpliciter*, quæ conceditur a Deo ex meritis Christi, sine ullo ex parte hominis, præcedente merito, etiam ex gratia, et *gratiam pro gratia*, quæ datur propter meritum præcedens, quod ex ipsa gratia oritur. Talis est vitæ æternæ quæ simul est et merces et gratia, 81, 1036-66, 815. — Hinc : « Cum Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronat quam munera sua. » S. Aug., 1037-816.

Quinque summi momenti quæstiones, X, 86-70. — Omnes gratiæ actualis distinctiones ad duas universim revocari possunt, ad operantem vel cooperantem; omnis enim inspiratio qua Deus nos ad supernaturale bonum movet aut est *in nobis sine nobis*, et sic est gratia *operans;* aut in nobis et nobiscum, et sic est gratia *cooperans*, 1034-814. — De gratiæ necessitate in statu naturæ innocentis. Adam originali justitia fuit exornatus saltem ante peccatum, est de fide, 1037-816. — Præcipuæ justitiæ originalis dotes erant, gratia sanctificans, sufficiens rerum notitia, appetitus submissio, corporis immortalitas, et immunitas a morbis et aliis molestiis, quibus donatus fuit Adam, 1038-817. — Justitia originalis et ipsi annexa dona Adæ primitus impertita vere supernaturalia fuerunt, et ideo citra necessariam saltem naturæ sanæ et integræ exigentiam, 1040 et seq.-819.—Principia solutionum, 1042 et seq.-820

Gratia innocenti Adæ, ut in sua integritate maneret, fuit necessaria, 1064-837. — Opiniones circa discrimen auxilii naturæ innocenti et naturæ lapsæ necessarii, 1064 et seq.-838. —De gratiæ necessitate in statu naturæ lapsæ, 1067-840. — Gratia non datur secundum merita. Ipsa tamen gratia meretur augeri, ait S. Aug., ut aucta mereatur perfici, VI, 61. — Gratia ad singulos actus datur et necessaria est, 61. — Gratia ad conversionem peccatoris, ad vincendas tentationes et peccata vitanda etiam venialia necessaria est, 62, 1002. —Gratia est necessaria ad Deum super omnia diligendum; ad servanda Dei mandata, 63.—

ac longa permanentia in errore contra fidem, 768, 1460-605; XIII, 1040-821. — De variis errorum gradibus, et de hæresi et hæretica propositione, I, 748 et seq. 589. — Hæresis cum fide non solum pugnat, sed summe maximeque etiam pugnat : sequitur errorem tunc proprie hæresim esse, cum non fidei materialiter, sed formaliter adversatur, 751-592. — Hæresis est error fidei catholicæ adversus, non utcumque, sed perfecte, absolute, formaliter, 752-592. — Non est semper verum illud vetus proverbium : *Ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis*, 759-598. — Sed liberior loquendi licentia coercenda est, 759, 760-598, 599. — Error catholicæ veritati contrarius, quando in vitio ignorantia est, ad speciem hæresis referendus est, non tamen hæresis perfecta est, 771-608. — Quælibet ignorantia etiam crassa et affectata, dummodo non sit concomitans, excusat ab hæresi et hæreticorum pœnis, 1461-1152, 1153. —Ignorantia affectata ab hæresi excusat, dum provenit ex solo addiscendi tædio; non autem, si ex judicii Ecclesiæ contemptu proveniat, VI, 648. — Eadem habenda est ratio de illo qui falso putet dogma aliquod definitum esse ab Ecclesia, quod tamen definitum non fuit, 648. — Non omnis opinio falsa est hæretica, I, 1422-1122. — Contingere potest ut hæresis sit asserere aliquid esse de fide, aut econtra hæreticum esse quod reipsa nec de fide est, nec hæreticum, 1467-1158. — Regulæ tres ad quas fidei externa judicia dirigenda sunt. Prima formula in promptu est, *ipsius contra se errantis testimonium*, 775-611. — Altera formula : *Si error fidei contrarius circa ea sit quæ nullo modo est probabile ab errantibus ignorari, qui ad fidem catholicam certe pertineant, tunc judices tuto de hæresi pronuntiabunt*, 777-612. — Tertia formula : *Si de cujuspiam errantis pertinacia dubitant judices, duæ res illis sunt accuratius transigendæ : Primum illud explicatum habeant judices, an error, qui in judicium venit, cum fide catholica aperte pugnet. — Altera res est, ut judices diligentem navent operam, quo illis errantis pertinacia patescat*, 778, 779-613, 614. — Quælibet hæreses novitatis profanæ arguuntur, vel duntaxat appellato singularum inventore. IV, 51

Maximum peccatum est hæresis, III, 862. — Magnum erit hujus peccati supplicium, 862-863. — Culpabiliter in hæresi ex hac vita decedentibus nulla salus esse potest, VI, 1245 et seq. — Hæresis gravius peccatum est quam aliæ infidelitatis species, 647. — Quænam pœnæ speciales de facto hæreticis sint impositæ, XIII, 1052-831. — Prima est supplicium mortis. Secunda, amissio famæ, honorum et bonorum temporalium, *ibid.* — Pœnæ illæ temporales nullibi nunc hæreticis infliguntur, 1052-831 *in nota.* — Tertia pœna est excommunicatio major lata ipso jure de facto in hæreticos, a Lucio papa, 1052-832. — Sedulo distinguenda sunt ista duo : 1° hæresis quoad culpam et in foro Dei ; 2° hæresis in foro externo et quoad pœnas ecclesiasticas. Ad primum requiritur et sufficit *voluntaria et pertinax resistentia revelationi divinæ sufficienter propositæ, etiam si privata sit.* Ad alterum sufficit et requiritur voluntarius et pertinax error in materia fidei catholicæ contraria, in homine christiano, id est baptizato, I, 1462-1153, 1154. — Qui incidunt in hæresim externam, seu quæ manifestatur per aliquod signum externum, incidunt in excommunicationem majorem, eamque jure et facto incurrunt, XIII, 1053-832. — Non excommunicantur hæretici pure mentales et per se occulti, 1054-832. — Hæresis est casus reservatus, XVIII, 1073. — In omni diœcesi requiritur ut hæresis sit *interna* signo exteriori expressa, 1074. —Ut hæresis censeatur externa, triplex conditio est necessaria. Prima, ut verbum, scriptum aut signum externum hæresim interiorem significet. Secunda conditio est, ut actus exterior sit de se malus et mortalis. Tertia, ut actus externus sit confessio hæresis, 1074. — In quibusdam diœcesibus reservatur hæresis tam occulta quam publica, 1074, 1075. — Corollaria, 1075. — Ut incurratur reservatio, necessarium est, 1° ut hæresis sit vera : non sufficit materialis error; 2° ut hæresis sit externa, et quidem cum animo hæretico : quæ vel mere interna est vel licet externa sine animo hæretico profertur, ecclesiasticis pœnis non subjacet, XXII, 801; — 3° ut eadem hæresis sit ab homine Christi fidem professo, 802. — Ignorantia moraliter culpabilis ab hæreseos pœnis excusare potest, 802. — An hæresis quæcumque exterior reservationem inducat, id pendet e varia locorum disciplina, 803. — Qui hæreticorum concionibus, iisve domos suas locant, reservatam non incurrunt censuram, nisi hæc speciali locorum lege vetita sint sub pœna censuræ, 803. — An solus pontifex possit absolvere a peccato hæresis extra mortis periculum, XIII, 1054 et seq.-833. — In Ecclesiis Galliarum, episcopi absolvunt per se, vel per deputatos quibus id officium demandatur, ab hæresi etiam publica, 1055 *in nota.*-834.— Hæreticus, generaliter loquendo, nominis a sacerdote pro reservatis approbato solvi potest, XXII, 803. — Quæ a confessario erga pœnitentem ab hæresi reversum sint observanda. 804

Hæreses nobis scandalo esse non debent, I, 977-980. — 769-773. — Prænuntiatæ fuerunt, 999-788. — Natæ de ingenio sapientiæ sæcularis, hæreses a philosophia subornantur, 981, 982-774. Hæreses fideles probant, 980-773. — Ad explicanda fidei fundamenta et fidem firmandam viam aperiunt hæreses, III, 981. — In hæresis castris confusio, I, 1009, 1010-796. — Primæ hæreses ab apostolis damnatæ fuerunt, 1002 et seq.-790. — Posteræ in primis damnatæ, 1004-792. — Plurimæ absque synodis proscriptæ fuerunt hæreses, IV, 520. — De præcipuis sectis, præsertim in fide erroneis, earumque auctoribus, fatis et expugnatoribus, V, 9-124. — De sectis antichristianis, 9. — Atheismus, 10 et seq.—Polytheismus, 13. — Deismus, 21. — Mahumetanismus, 21. — Judaismus, 24. — Sectæ præcipuæ a temporibus Christi et apostolorum per singula sæcula ad moderna usque tempora deductæ, 27. — Plures harum pestium fontes detexere SS. Patres, 27, 28. — Hæreses exortæ sæculo primo. Capharnaitæ, Simoniani, 29. — Pseudoapostoli, Nicolaitæ, Cerinthiani, 31. — Ebionitæ, 32. — Hæreses sæculi II. — Gnostici, 32. — Valentiniani, 33.— Marcionitæ, Appellitæ, Tatiani seu Encratitæ, 34. — Montanistæ, 34. — Tertullianistæ, Quartodecimani, 35. — Hæreses sæculi III. — Novatiani, 36. — Sabelliani, 37. — Origenistæ, 38. — Manichæi, 39. — Hæreses sæculi IV.— Donatistæ, seu Donatiani, 42. — Ariani, 43. — Semiariani, 45. Macedoniani, 46. — Aeriani, 46. — Aetiani et Eunomeniani, 47. — Apollinaristæ, 48. — Priscillianistæ, 49. — Audæani, seu Anthropomorphistæ, 51. — Jovinianistæ, 51. — Hæreses sæculi V. — Pelagiani, 52. — Semi-Pelagiani, 56.—Prædestiniani, 63.— Nestoriani, 64.— Eutychiani, 66. — Hæreses sæculi VI et VII. — Tria capitula eorumque auctores, 68. — Monothelitæ, 69. — Hæreses sæculi VIII et IX. — Iconoclastæ, 70. — Græcum schismatæ, 71. — Hæresis sæculi X et XI. — Secta Manichæorum Beringarius, 72. — Hæresis sæculi XII et XIII. — Albigenses, 74. — Petrus Abælardus, 75. — Waldenses, 76. — Dulcinistæ, Begnardi et Beguinæ, 77. — Hæreses sæculi XIV et XV. — Wicleffistæ, 78. — Hussitæ, 80.— Hæreses seculi XVI. — Lutheriani, 83. — Præcipui Lutherani discipuli, 90. — Calviniani, 95. — Schisma Anglicanum et hinc ortæ hæreses, 98. — Sociniani, 101. — Baiani, 102. — Hæreses sæculi XVII. — Janseniani, 107.— Novi quietistæ, 114. — Quæsnellistæ, 116. — Hæresis de jure naturali est causa divortii, dum non resipiscitur, XXV, 500-501. Des hérésies et du schisme. XXVI, 1296-1301

Hæreticus bifariam dissentire potest articulo fidei : 1° admittendo revelationem Dei, et negando illam esse infallibilem; 2° admittendo omnem Dei revelationem esse infallibilem, sed negando existentiam revelationis alias sufficienter propositæ, VI, 594. — Ad hæreticum constituendum multa requiruntur. Primum error. Deinde ut is error catholicæ veritati contrarius sit. Tertio, ut constet errorem illum veritati catholicæ repugnare. Quarto, ut errori adjungetur pertinacia non quævis, sed quæ cum certa Ecclesiæ regula pugnet. Quinto, ut is error sit post susceptam fidei professionem in illo, qui Christo se credere profitetur, I, 774 ; 1459-610, 1151. — Hæreticus dicitur qui pertinaciter proprium errorem sectatur, VI, 638. — Nemo hæreticus proprie et formaliter dici potest, nisi qui pertinaciter errat circa fidem, 637, 748-590. — Nullus formaliter est hæreticus, quandiu judicium suum submittit Ecclesiæ, VI, 647. —Hinc quis potest ex ignorantia culpabili contra fidem mortaliter peccare, qui tamen sit hæreticus, 647. — Plures sunt inter doctos qui hæretici dicendi non sunt, etsi erroribus contra fidem non carent, 648. — Cum dissidium inter catholicos est num aliquid definitum sit ab Ecclesia necne, hæreticus non est credendus qui neganti parti adhæret, 648. — Qui exterius tantum fidem negat, aut aliquid profert contra fidem, nec hæreticus formaliter est, nec hæreticorum pœnis obnoxius, 649. — Contra fidem non peccat qui vel scrupulis, vel tentationibus veluti obrutus, sic judicium suum suspendit, ut consensum non præbeat. — Reflexio, 650. — Hæreticus non est, sed graviter peccat qui sciens pugnat cum eo dogmate quod theologi docti credunt a Deo revelatum, I, 769-606. — Multiplex est hæreticorum genus. Alii publice contrariam Ecclesiæ romanæ religionem profitentur. Alii, licet non id omne credant quod a sancta Ecclesia definitum est, ab ea schismatice non recedunt; imo unum id formidant, ne ab ejus gremio ejiciantur, XXII, 803. — Alii sunt pure mentales, qui hæresi mente conceptæ pertinaciter inhærent ; sed nullo exteriori signo errorem suum manifestant, VI, 642. — Alii dicuntur hæretici solo actu externo, qui exterius faciunt aut proferunt quod hæresim præfert, sed interius ipsi non assentiuntur, et Ecclesiæ

græca, ὁλον-καυστον, id est, totum combustum, appellatum est, quod in eo tota victima in Dei honorem consumeretur. Hoc ritu summum Dei dominium in res omnes significabatur, et qui sacrificium offerebant se totos Deo profitebantur, XV, 98.—Hebraice derivatur a verbo ascendere. XXVI, 65, 66

Homicida vel mutilator. De restitutione ad quam tenetur. Læsor aut homicida tenetur, etiam ex justitia, ad aliquid parti læsæ ad arbitrium viri boni restituendum. Hæc sententia verior est et communior, XIV, 981-775. — Homicida aut mutilator tenetur ex justitia ad compensanda damna temporalia ex ejus injusta actione consecuta, 982-776. — Si læsus inde non moriatur, ipsi facienda est restitutio; si fuerit occisus, hæredibus ejus necessariis tenetur homicida compensare omnia ad sustentationem necessaria, juxta ipsorum statum, quæ illis defunctus subministrare jure naturæ tenebatur, et eis de facto proprio labore et industria subministrabat, 985-776. — Variæ assignantur causæ excusantes homicidam a restitutione facienda, 984 et seq.-777.

Obligatio restituendi oritur ex omni et solo homicidio injusto et voluntario, XV, 961. — Quid restituere teneatur ille qui alium injuste occidit, 961. — Damnum naturale ex justitia reparandum est, si reparabile sit; sic membrum disjunctum in suo loco restituendum est, 962. — Si damnum non sit reparabile, alii affirmant adesse obligationem illud damnum per bona alterius ordinis compensandi, alii negant, 962. — Qui alium injuste occidit aut mutilavit tenetur ad reparationem damnorum temporalium quæ per se ex homicidio aut mutilatione sequuntur, et quæ prævidit aut prævidere potuit saltem in confuso, 963, 964. — Certum est restitutionem faciendam esse ipsimet læso vel mutilato, si adhuc supersit, 964. — An homicida teneatur restituere hæredibus occisi, 964, 965. — Homicida, generatim loquendo, non tenetur restituere creditoribus occisi, 966, 644. — Homicida, generatim loquendo, non tenetur restituere iis qui ab occiso liberalitates accipiebant vel accipere sperabant, 966, 645. — Injustus homicida non liberatur a restitutione facienda, si defunctus ante mortem remiserit offensam personalem; secus, si remiserit expresse damnum reale, exceptis stricte debitis, 967. — Qui injustum aggressorem occidit, sive servaverit justum moderamen inculpatæ tutelæ, sive non servaverit, ad restitutionem non tenetur. Duellans occisor non tenetur restituere pro morte duellantis occisi qui prælium singulare provocaverat vel acceptaverat. Semper ea excipienda sunt quæ aliis stricte sunt debita, 968. — Tenetur solvere integras impensas factas in curationem læsi, 636. — Tenetur etiam restituere, non quidem quantum ipse erat lucraturus, sed quantum illa spes lucri valebat, si quæstum aliquo officio vel artificio faciebat, 637.— Si homicida vel qui damnum intulit moriatur, tenentur hæredes ex ejus bonis restituere, 637. — Quomodo æstimatio lucri futuri facienda est, cum ignoretur quamdiu fuisset victurus, 637. — Qui ab altero fuit provocatus ad pugnam, etiamsi modum forte excessit, non tenetur ad restitutionem : ita multi recentiores, 639. — Qui invaditur ab altero sine provocatione, si justam moderationem notabiliter excedat, ita ut mortifere peccet occidendo suum invasorem, tenetur integre damna compensare. Ita plerique hoc tempore. Invasor tamen videtur ex parte amittere jus ad compensationem damni, 639, 640. — Qui invasus ab altero potest fugere, vel aliter declinare, et si id non faciat, sed debita moderatione se vel sua defendens occidat invasorem, non tenetur ad restitutionem, 640. — Idem omnino dicendum de eo qui alium contumelia vel alia injuria affecit, si ab illo invasus justa ratione se tueatur et illum occidat, non tenetur ad homicidii compensationem, 640. — Utrum quando homicida sustinuit pœnam talionis, debeat fieri damnorum compensatio. Quidam recentiores negant, 640. — Sed verius est in rigore omnia damna ex homicidio secuta ex bonis homicidæ sarcienda, 640. — Pro vita, membro, vel cicatrice hominis liberi, nihil in conscientia necessario debetur, 641. — Hinc patet 1° solum damnum pecuniarium secutum ex homicidio esse ex justitia compensandum; pro damno autem vitæ et pro injuria solum deberi satisfactionem quamdam, signis doloris et petitione veniæ, 643. — 2° Si vir nobilis aut alius occisus sit qui nihil lucri faciebat, nihil restituendum præter expensas in medicos, si quæ factæ sunt, 643 —Ordinarie nihil pro expensis funeris restituendum est, 643. — Communior sententia est homicidam non obligari ex justitia ad aliquid animæ occisi restituendum, quamvis sit saluberrimum consilium, et æquitas naturalis videatur quodammodo postulare, 644.— Occisor solum videtur obligari parentibus occisi, filiis et uxori, 645. — Si læsus interfectori omnia remittat, ad nihil tenebitur, sicut qui volentem interficit : est communior sententia doctorum. 646. *Vid* Restitutio.

Homicidium est hominis per hominem interfectio, XVIII, 1077. — Dividitur in necessarium, voluntarium, casuale, 1077; XVII, 286.—Necessarium, quod etiam justum dicitur illud est ad quod aliquis quasi obligatur, seu ratione legitimæ defensionis, ut cum vitam suam aliter tueri non potest; seu ratione officii vel professionis, ut cum magistratus servato juris ordine sontem morti addicit, aut miles in bello justo hostem cædit, 286; XVIII, 1077, 1078.—Homicidium voluntarium, quod alii injustum appellant, illud est quod contra regulas æqui intenditur directe vel in se, vel in causa, 1078, 1081; XVII, 287. — Homicidium simpliciter voluntarium dicitur quod committitur per industriam, per insidias, ex proposito, 288. — Homicidium non est voluntarium quoties est contra intentionem agentis, etiamsi ex tali opere non raro, sed sæpius, modo tamen non necessario et inseparabiliter sequatur, 287. — E contrario homicidium erit voluntarium, si ab agente intentum et præcogitatum fuerit, tametsi raro admodum ex actione quæ posita est sequatur, 289.— Quid judicandum de homicidio quod commisit quis habens animum percutiendi, neque excludendo, neque includendo animum occidendi, 288. — Ad homicidium voluntarium indirecte constituendum tria hæc requiruntur et sufficiunt, ut quis possit, debeat et non faciat, XIV, 652, 654-515, 517. — Quod dupliciter contingit : uno modo, quando dans operam rebus illicitis quas vitare debebat homicidium incurrit; alio modo, quando non adhibet debitam sollicitudinem. 652-515

Prima regula generalis est quod, si aliquis det operam rei licitæ, debitam diligentiam adhibens, et ex hoc homicidium sequatur, non peccat, nec incurrit homicidii reatum : secus dicendum si non adhibeat sufficientem diligentiam ne consequatur homicidium, 652-515. — Secunda regula generalis est quod, quando aliquis dat operam rei illicitæ etiam per respectum ad læsionem et necem, quia ad illam tendit, quantumcumque adhibeat diligentiam, si tamen ex sua actione sequatur occisio alterius, incurrit homicidii reatum et irregularitatem, 654 et seq.-517. — Homicidium casuale illud est quod agens nec in se, nec in causa cum effectu necessario conjuncta voluit. Duplex est : aliud pure casuale, quod etiam inculpatum vocatur; aliud mixtum et culpabile, XVII, 287. — Homicidium pure casuale est illud quod præter intentionem agentis sequitur ex actione ex qua nec prævidetur, nec moraliter prævideri potest esse secuturum. — Homicidium casuale mixtum est illud quod quis nec intendit, nec prævidit, sed prævidere potuit et debuit, et ea tenus impedire, 287; XVIII, 1078, 1082. — Homicidium quod omnino casu fit non est peccatum, nec proprie homicidium vocatur, sed occisio simplex, XV, 628 et seq. — Si occisio non omnino casu fiat, eo quod in opere periculoso non sit præstita cautio necessaria, erit peccatum injustitiæ et homicidii, mortale vel veniale, pro ratione negligentiæ, 630. — Homicidium præmeditatum est illud quod resolvitur in animo occidentis ex aliquo intervallo antequam committatur, XVIII. 927

Licitum est, imo et necessarium occidere peccatores auctoritate publica, XV, 595; XIV, 570-450. — Judices non possunt ad mortem malefactorem condemnare, nisi servato juris ordine, 572-452.— Peccatorem impœnitentem judex potest morte punire, 573-453. — Non potest princeps, nisi ob specialem causam, sceleratum occidendi facultatem cuilibet privato concedere, 573-453. — Privato non licitum est malefactorem occidere, 574-454; XV, 595

Qui tyrannus est ratione tituli, nempe qui absque ullo jure armis principatum invadit, vel occupat, a quovis de regno interfici potest, XV, 596. — Id fieri potest jure defensionis et jure vindictæ, 596.—Qui est verus princeps et tyrannus ratione duntaxat administrationis non potest a privatis interimi quandiu manet princeps, 592. — An licitum sit occidere filiam in adulterio deprehensam, vel ipsum adulterum, 598.— In foro animæ, illud non est licitum ante sententiam, 599. — Post sententiam legitime latam potest parens occidere filiam, et maritus uxorem, si per judicem ei occidenda tradatur, ut fit in quibusdam regnis. 600

Occidere malefactorem non licet clericis auctoritate publica fungentibus, XIV, 577-456. — Hæc prohibitio est solum de jure ecclesiastico antiquissimo. 578-457

Nunquam licet innocentem directe occidere, 599-473; XV, 605. — Indirecte tamen, ut in bello, licitum est, XIV, 601-475. — Licet innocentem tradere tyranno urbis excidium minitanti, nisi ille tradatur ad occidendum, 603-476; XV, 606. — Judex inferior tenetur ad mortem damnare eum quem privata scientia novit innocentem esse, sed qui convincitur esse reus, XIV, 605 et seq.-478. — Non licet procurare abortum ad mortem vitandam, 609 et seq.-481. — Nec licitum est feminæ sumere potionem ad sterilitatem procurandam. 614-483

Quomodo liceat alteri necem inferre, VI, 857. — Hujus veritatis regula. 858

Licitum est occidere injustum invasorem, ob defensionem vitæ et integritatis membrorum, servato moderamine inculpatæ tutelæ, XIV, 615-485; XV, 607. — Quibus modis vita impeti potest, 608 et seq — Quis censeatur injustus aggressor? In quo consistat moderamen inculpatæ tutelæ, XIV, 615-486. — Qualis debeat esse intentio invasi, dum se defendit, 616 et seq.-486.— Defendendo propriam vitam licet injustum aggressorem in ipso conflictu occidere, servatis conditionibus allegatis, 622-491; XV, 611. — Etsi licitum est occidere invasorem, quando aliter nos tueri non possumus, sæpe tamen est salutare concilium permittere se potius occidi, quam occidere, 612. — Nunquam licet prævenire et occidere futurum aggressorem, sed solum in actuali conflictu cum moderata defensione, illum præter intentionem occidere, XIV, 625 et seq.-494.—Si is qui invaditur non possit se tueri, nisi cum periculo innocentis quo invasor se protegit, probabilius ei licet se cum illo periculo defendere, XV, 612.—Quidam doctores sentire videntur licitum esse ad conservationem vitæ matris præbere pharmacum quo proles putetur moritura, 613. — Contraria sententia videtur omnino vera. 614. *Vid.* Abortus.

Licet raptorem interficere, si bona rapta fuerint magni momenti, si nulla alia via recuperari valeant, si occasio furis fiat subito, et cum moderamine inculpatæ tutelæ, neque a defendente directe intendatur. Est communior sententia, XIV, 629 et seq.-497; XV, 616. — Idem licitum est clericis pro defensione rerum suarum, 618. —Non pauci tamen theologi negant, XIV, 631, *in nota*,-498. — Pro defensione honoris et famæ nunquam licet calumniatorem occidere, 635 et seq.-501. — Ad salvandum honorem, et etiam vitam puellæ gravidæ, non licet abortum procurare, 638-504. — Fœmina defendendo suam castitatem potest occidere aggressorem, si alia via non suppetat. Ita communiter, 640-505; XV, 619 —Fas est viro honorato occidere invasorem, qui fustem vel alapam impingere, ut ignominiam inferat, si aliter hæc ignominia vitari nequit, 620 et seq.— Qui fuste vel pugno invaditur, non tenetur fugere, si fuga illa esset ignominiosa, sed potest sistere gradum, cum animo se defendendi, et ignominiam impediendi. 623

Licet personæ privatæ ad proximi vitam, aut pudicitiam, aut bona defendendum, occidere injustum aggressorem, positis conditionibus requisitis. Non plus licet ad proximi defensionem quam ad propriam, 623; XIV, 641-506 et seq. — Privatus non tenetur furem occidere ad defendendum bona proximi, cum propriæ vitæ periculo, aut gravi suarum rerum damno, 643-508; XV, 624. — Privatus non tenetur tueri vitam alterius privati, quando non potest sine occisione invasoris, 624.— Qui non defendit vitam vel fortunas proximi, dum commode potest, peccat quidem mortifere contra charitatem, non tamen tenetur ad restitutionem, nisi ex justitia teneatur defendere, 624. — Duellum est de se intrinsece malum, illicitum et omni jure prohibitum. Ita communiter, XIV, 644 et seq.-509. *Vid.* Duellum.

De bello et militum occisionibus. 647 et seq.-511

Homicidium ex genere suo est peccatum mortale, cujus malitia augeri potest ex quatuor circumstantiis. Primo, ex conditione personæ quæ occiditur, XIV, 650-514.—Secundo, ex circumstantia loci. Tertio, ex circumstantia temporis. Quarto, ex circumstantia sociorum, 651-514.— Non potest esse veniale ex parvitate materiæ, 651-514.—Homicidium voluntarium in pluribus diœcesibus est casus reservatus, XVIII, 1081. — Corollaria, 1084. — Homicidium illud solum reservatur, quod a theologis communiter habetur pro mortifero, XXII, 805. — An homicidium casuale subjaceat reservationi, id pendet a circumstantiis, 805. — Reservationi obnoxius est qui vulnus inflixit, a quo quis nonnisi longo post tempore decessit, 805.— Reservationem incurrere potest ebrius homicida, 805. — Ubi simpliciter reservatur homicidium, reservationi subjacet non is solum qui fecit, sed et qui mandavit. Negant non pauci, 806. — Qui mandatum vere et efficaciter revocavit non subjacet reservationi, 807. — Qui mandavit Petro mortem Joannis in reservationem non incidit, si Petrum ipsum, cujus mortem non intendebat nec prævidebat, occidi contingerit, 807. — An qui mandavit percussionem subjaceat reservationi, si mandatarius fines mandati prætergressus sit, 807. — Homicidium simpliciter voluntarium gravissimam inducit irregularitatem, XVII, 289.—Homicidii hujus voluntarii ii omnes rei sunt qui actione, sive physica, sive morali proximi mortem directe intendunt et procurant, 289. — Hinc: 1° homicidæ voluntarii sunt qui in duello, in bello clare injusto, in alia quacumque occasione, ex proposito alium injuste et spontanei necant, 289. — An homicidii simpliciter voluntarii reus sit qui in rixa recentina hominem subito occidit. Res ex circumstantiis resolvenda est, 290.— Hinc : 2° homicidæ simpliciter voluntarii sunt mandantes, consulentes et alii cooperantes, 290. — Circa mandantem notanda, 291. — An quisquis homicidium consulit irregularitatem contrahat, 291. — Qua ratione agnosci possit an consulens influxerit in homicidium, 292. — Quomodo qui alteri consilium occidendi dedit gerere se debeat ut vitet irregularitatem, 292.—Cooperantes iniquæ mutilationi vel occisioni irregularitatem homicidii voluntarii contrahunt, 293.—Irregulares etiam esse possunt ex homicidio voluntario qui ei consentiunt, 294. — An non impediens homicidium quod impedire potest fiat irregularis, 294. — Non impediens homicidium quod ex justitia impedire tenetur incurrit irregularitatem homicidii voluntarii. 296

De irregularitate ex homicidio casuali, 296. — Qui vacat rei licitæ, et debitam adhibet diligentiam ad vitandum homicidii periculum, non contrahit irregularitatem, aliasve homicidii pœnas, etiamsi ex facto ejus sequatur homicidium, 297. — Qualis et quanta ad incurrendam homicidii casualis irregularitatem requiratur negligentia et culpa, 297. — Qui dat operam rei illicitæ, sed non periculosæ, non nisi ex culpa lata casualis homicidii irregularitatem incurrit; unde ab ea immunis est, si ad præcavendum homicidium eamdem adhibeat diligentiam quam adhibere communiter solent homines qui vel similem, vel eamdem actionem licite exercent, 299. — Tenendum est in praxi, eum qui vacat rei illicitæ et non parum periculosæ, secuto homicidio irregularem fieri, licet sufficientem ad illud vitandum diligentiam adhibuerit. 300

Praxis dispensationis super irregularitate ex homicidio voluntario, XIX, 279-290. — Praxis dispensationis super defectu lenitatis perfectæ, 290-294.—Potest papa dispensare in qualibet irregularitate, etiam ex homicidio injusto prodeunte, XVII, 302. — Episcopi non possunt dispensare in homicidio voluntario justo vel injusto, 302. — Episcopi dispensare possunt in irregularitate quæ provenit ex mutilatione injusta, si mutilatio sit occulta, 303.—Episcopi dispensare possunt in irregularitate contracta ex homicidio casuali occulto. 303

Nullo in casu licitum est, absque divina auctoritate, se ipsum directe seu ex intentione interficere, XIV, 580-458; XV, 600 et seq. — Licitum tamen est, quando justa causa subest, aliquid facere vel omittere unde certo scitur interitus secuturus indirecte, 603; XIV, 583, 589-461, 466. — Homo dupliciter peccare potest contra obligationem conservandi vitam. Primo positive, seipsum voluntarie occidendo. Secundo negative, seu non fugiendo mortis pericula dum potest, 589-466. — Reus per sententiam damnatus ad fame moriendum tenetur comedere cibos sibi clanculum oblatos, 590-466. — Alii docent eum posse ab illo cibo abstinere, XV, 603. — Licite potest aliquis velle potius mortem quam adhibere remedium valde periculosum et dolorosum. Idem dicendum de puella aut fœmina in verendis et secretis partibus morbo laborante, XIV, 591-467. — An licite possit aliquid sumere venenum ad experiendam virtutem theriacæ, 592-468. — Licitum est ad certam mortem effugiendam se mortis periculo exponere, 592-468 ; XV, 605. — Licitum est militibus injicere ignem in pulverem tormentarium ad evertendam turrim hostium, ex quo certum est eos milites momento dissipandos, item comburere naves proprias ne in hostium manus perveniant, etiam si certo sint perituri, 604; XIV, 592-468. — Qui exercent hasti ludum, torneamentum, agitationes taurorum, etc., non semper peccant mortaliter, 593-469; sed talia spectacula illicita sunt, 594-469. — Non est licitum hominem seipsum mutilare, quando membrum est sanum, nec aliunde per accidens nocivum, 594, 596-469, 471; XV, 625 et seq. — An quis licite possit se mutilare, dum hostis aut tyrannus id jubet, eique necem minatur, nisi pedem abscindat; quidam affirmant, XIV, 596-471. Alii negant, 597-471. — Licet per publicam potestatem possit reus mutilari, non potest tamen condemnari ad exequendam illam sententiam, amputando sibi sanum membrum, 597-472.—Membrum non est præscindendum propter salutem corporalem totius, nisi quando aliter subveniri non potest toti. Et in nullo casu licet membrum præscindere propter quodcumque peccatum vitandum, nec ad virtutem exercendam, 597-472. — Non est licitum castrare seipsum, nec permittere se ab alio castrari, etiam sine vitæ periculo, ad facilius carnis tentationes vincendas, 597-472; XV, 626. — Eviratio et membri abscissio licita est solummodo ad vitam et totius corporis salutem conservandam, quando scilicet non potest ei aliter subveniri. XIV, 598-473.

De affectibus et vitiis quæ ad homicidium quodammodo reduci possunt, XIV, 657-519. — Ob bonum proprium temporale alterius mortem vel grave damnum optare est prorsus illicitum et ab Ecclesia merito condemnatum, 657

propositio et deliberata voluntate, 1092. — Secundo, ex parte causalitatis seu actionis requiritur in quavis diœcesi actus incendii positivus, repugnans justitiæ, 1092.—Tertio, ex parte materiæ seu objecti, varia est disciplina, 1092 et seq. — Quarto, ex parte effectus requiritur in quavis diœcesi ut incendium reipsa sit consummatum, saltem pro notabili parte, 1094. — Corollaria. 1094

INCENSUM. De l'encensement; des *obligations* dans plusieurs églises. XX, 256

INCESTUS est commixtio venerea personarum consanguinearum vel affinium intra gradus prohibitos, scilicet usque ad quartum gradum consanguinitatis inclusive; item usque ad quartum gradum affinitatis ex matrimonio legitimo contractæ inclusive, ex copula autem illicita usque ad secundum. Ad quam speciem pertinet violatio cognationis spiritualis ortæ ex Baptismo vel Confirmatione, et congressus confessarii cum filia spirituali pœnitente, vel illius sollicitatio, XI, 955. — Incestus effectus circa matrimonium, XXV, 511.—Est peccatum mortale, et inter graviora luxuriæ peccata computatur. XIV, 721-570; XVIII, 1095

Incestus species est luxuriæ a cæteris distincta, malitiæ et deformitatis singularis, XI, 982; XIV, 722-571. — In confessione sacramentali exprimendum est, utrum incestus perpetratus sit cum consanguinea vel affine, et in quo consanguinitatis vel affinitatis gradu. Eo enim gravius peccatum est, quo personæ sunt magis conjunctæ, XI, 984; XIV, 727-574. — De incestu propter affinitatem contracto, 728-575. — Necessario in confessione a pœnitentibus qui carnaliter commixti sunt exprimenda est cognatio spiritualis, XI, 984. — Non sunt absolvendi incestuosi in eadem domo manentes, ante separationem, si cohabitatio et convictus sit illis occasio proxima incestum committendi, 984. — Incestuosos sacri canones excommunicatione percellunt, 985. — Ad incestum proprie dictum requiritur imprimis copula carnalis sic consummata ut possit sequi generatio. Secundo, ut concubitus sit illicitus. Tertio, ut fiat concubitus inter consanguineos vel affines. Quarto, necesse est ut committatur intra gradus matrimonium dirimentes ex jure naturali, divino vel humano, XVIII, 1096. — Legitime dispensati ad ineundum matrimonium probabilius non committunt incestum proprie et stricte sumptum, 1101. — Incestus est casus reservatus in pluribus diœcesibus. Tenor casus, 1103. — Corollaria, 1104. — Incestus Parisiis reservatur in secundum gradum consanguinitatis, vel affinitatis etiam ex illicita copula, XXII, 809. — Incestus spiritualis confessarii cum pœnitente, vel parochi cum parochiana, reservatur, 810. — Qui peccat cum pœnitente, ratus invincibiliter se peccare cum alia, reservationem non incurrit, 811. — Impuberes non tenentur lege reservationis. XVIII, 1110

INCERTITUDO creditoris non omnino excusat a restitutione. XV, 819

INCHOATIO alicujus semper ordinatur ad consummationem ipsius. XI, 610

INCOMMUNICABILITAS quadruplex distinguitur. Prima est incommunicabilitas alteri tanquam subjecto inhæsionis. Secunda est alteri tanquam inferiori. Tertia est alteri tanquam toti, IX, 741-586. — Quarta est alteri tanquam supposito, id est, qua natura singularis et totalis fit sui juris physici. 742, 743-587

INCOMPREHENSIBILIS est Deus, seu a nulla mente creata comprehendi potest. VI, 371; VII, 224

INCOMPREHENSIBILITAS videtur appendix omnis veræ de Deo doctrinæ, III, 280. — Variæ rerum incomprehensibilium classes. 281 et seq.

INCONSIDERATIO, filia luxuriæ, peccatum est ex libidine velut ex radice progerminans, quo aliquis a recto judicio deficit, ex hoc quod contemnit et negligit attendere ex quibus rectum judicium procedit. XI, 1017

INCONSTANTIA, luxuriæ filia peccatum est quo vir libidinosus a bono proposito recedit, aut mediocri difficultate factus, aut voluptate illectus, XI, 1018.—Inconstantia præcipuo actui prudentiæ opponitur, 402. — Inconstantia recessum quemdam importat a bono proposito definito. 402

INCONTINENTIA vitium temperantiæ oppositum. Incontinentia proprie et simpliciter sumpta versatur circa illicitas delectationes tactus. XI, 1248

INCREDULITAS. Præjudicia adversus incredulitatem depromuntur ex vitio tum doctrinæ ipsius, tum personarum quæ eam tuentur.

1° Ex natura doctrinæ. Primo, dignitati hominis est injuriosa. Secundo, ejus felicitatis inimica. Tertio, mentem veri appetentem, circa capita maximi momenti, suspensam relinquit, II, 859. — Quarto, animum avocat a virtute, 860. — Quinto, animum inclinat ad vitium, 861. — Sexto, ordini societatis et imperiorum tranquillitatis exitiosa est, 861. — Ipso fatente J.-J. Rousseau. 863

2° Ex indole incredulorum. Primo, sunt hominum inconsideratissimi, 863.—Secundo, testes sunt in propria causa, ideoque non audiendi : aut saltem ea est plerorumque conditio, 864. — Tertio, sunt plerumque judices imperiti, qui causam de qua pronuntiant non probe noverint, 864. — Quarto, præcones hypocritæ doctrinæ, minime credunt, quam pudendam ipsi detestandamque persentiunt, 865. — Quinto, idonea et vere philosophica methodo non procedunt, 866. —Sexto, contradictionibus scatent, et multis aliis vitiis laborant, 867. — Vestra solum legitis, vestra amatis; cæteros, causa incognita, condemnatis, ait Cicero, 868. — Specimen historiæ incredulorum adversus religionem, 875 et seq.— Inter eos varia systemata secum pugnantia; discordia, 876 et seq. — Incredulis audacia, impudentia et mendacium non deest, 878. — Eorum libri erroribus, obscenis descriptionibus scatent, 877-883; 889-891; 957 et seq.— Increduli in periculis ad meliorem frugem redeunt, 895 et seq. — Eorum pavor puerilis, 898. — Rationis incredulorum perturbatio, 906-911.—Incredulorum fraudes, audacia, 944-957. — Incredulorum Patres et philosophos antiquos accusantium amentia, 989-997. — Culpabiliter in incredulitate ex hac vita decedentibus nulla salus esse potest, VI, 1245-1256. — *Vid.* IMPIETAS.— Incredulorum vanitas et temeritas. III, 501

INDEFECTIBILITAS in fide in eo consistit quod sedes Romana, etsi erraret aliquis pontifex, nunquam posset ab unitate catholica avelli per hanc pertinaciam quæ est propria hæresis indoles. V, 1145

INDIFFERENTIA fide constat hominem lapsum non solum indifferentia contradictionis, sed etiam indifferentia contrarietatis esse præditum, X, 1302-1026. —Essentia liberi arbitrii non constituitur in indifferentia contrarietatis, sed in indifferentia contradictionis cum qua subsistere potest necessitas ad unum. 1301-1026

Indifferentia religionum supponit absurdum : omnes religiones esse æqualiter veras. II, 502

INDIFFERENTISMUS est Deo injuriosus, hominibus perniciosus, et pestis societatis. II, 502

INDIGNATIO, iræ filia, est commotio animi, qua quis eum a quo læsus est, vel se læsum putat, indignum æstimat a quo talia patiatur, ideoque nec sua familiaritate, nec alloquio eum dignatur, XI, 1131. — Indignatio lethale peccatum est, si gravem proximi contemptum contineat, vel grave pusillis scandalum afferat; vel si quis a sua familiaritate et colloquio proximum velut indignum arceat, vel si ita sit affectus, ut eum in gravi necessitate corporis aut animi constitutum juvare nollet, 1132. — Indignatio est peccatum communiter veniale. — Potest quandoque esse sine peccato, quando scilicet ex justo rationis judicio procedit. XIV, 665-525

INDUCIÆ, quæ etiam alio nomine treuga vocantur, sunt pactum publicum, quo id agitur, ut manente etiamnum bello, bellicis et hostibus actionibus abstineatur, XVI, 69. — Differunt ab armistitio. 70

INDULGENTIÆ nomen aliquando sumitur pro licentia cuipiam ad male agendum concessa. Aliquando sumitur pro benigna debiti alicujus remissione, XVIII, 515. — Usu ecclesiastico sumitur pro condonatione pœnæ quam subire debent pœnitentes propter peccata quoad culpam dimissa. Unde indulgentia definiri potest : Remissio pœnæ temporalis quæ post culpam et pœnam æternam condonatam luenda superest, a legitimo superiore extra sacramentum concessa per applicationem thesauri Ecclesiæ, 515. — Indulgentiam dividitur in plenariam seu totalem; et partialem, seu non plenariam. Indulgentia plenaria ea est quæ remittit totam pœnam temporalem debitam peccatis quoad culpam remissis, 516. — Indulgentia dividitur in plenam, pleniorem, plenissimam; circa divisionis hujus sensum variæ sunt sententiæ. Verior sequens videtur : Plena dicitur quando tota pœna in foro et judicio Dei debita remittitur; *plenior*, quando superadditur potestas extraordinaria absolvendi a casibus et a censuris reservatis; *plenissima* quando dispensandi in votis et hujusmodi vinculis potestas communicatur, 516. — Indulgentia plenaria vocatur aliquando Indulgentia in forma Jubilæi, 517. — Indulgentia partialis est ea quæ solum remittit determinatam partem pœnæ peccatis quoad culpam remissis debitæ, actu vel potentia, eamque vel majorem vel minorem, 516. — Indulgentia partialis multiplex est : alia quadragenæ, seu quarantenæ; alia septenæ; alia quadraginta aut centum dierum, vel annorum; alia de injunctis pœnitentiis, 517 et seq. — Dividitur indulgentia in *temporalem* quæ ad certum tempus concessa est; *indefinitam*, quæ simpliciter et absque durationis determinatione tribuitur; et *perpetuam*, quæ in perpetuum conceditur, 521. — Dividitur indulgentia in localem, realem et personalem. Localis ea dicitur quæ certo loco affixa est, 522. — Quid juris, si pereat locus cui annexa erat indulgentia vel in profanum convertatur, 523. — An quando annexa indulgentia visi-

vulgo theologi, 213.— In dubio facti quod homicidium non sit, non incurritur irregularitas. 213

De irregularitate ex defectu natalium, XVII, 216. — Illegitimi tam physice quam canonice irregulares sunt, sive illegitimitas eorum occulta sit, sive publica, 217. — Mater filio quem sola illegitimum esse cognoscit, suadere potest ut clericatum ingrediatur, 218. — Filius qui pro legitimo habetur, patri et matri qui in extremis declarant eum esse illegitimum, fidem habere non tenetur, nisi rationibus validis convincatur, 218. — Quid juris de infantibus expositis. 218

Legitimi sunt relative ad ordines et beneficia, 1° qui nati sunt de matrimonio vero. — 2° Qui nati sunt de matrimonio nullo quidem et invalido propter aliquod impedimentum dirimens, sed invincibiliter saltem ab uno contrahentium ignoratum. — 3° Qui licet ex fornicatione nati sint, per matrimonium deinceps contractum legitimati sunt, 220. — Tribus modis tolli potest irregularitas ex defectu natalium. Primo tollitur professione religiosa, sed solum partialiter, 222; XXV, 515 — Secundo tollitur per legitimationem, XVII, 224. — Tertio tollitur per dispensationem, 224. — Solus papa dispensat ad ordines majores vel beneficia curam animarum habentia. Episcopi dispensant solum ad tonsuram et ordines minores, eaque beneficia quibus animarum cura non imminet, modo beneficia, etc., 224. — Quod potest episcopus respectu illegitimorum, hoc potest capitulum sede vacante, et abbates jurisdictionem quasi episcopalem habentes, 225. — Non conveniunt doctores an episcopus cum illegitimo dispensare possit ad effectum possidendi canonicatus in ecclesia cathedrali, 225. — Qui a proprio episcopo dispensationem obtinuit ad possidendum beneficium simplex, ubique dispensatus censetur.—Dispensatio prout a legitimatione distinguitur stricte interpretanda est. Dispensatus ad ordines non est dispensatus ad ordines sacros, 225. — In hac dispensatione petenda, omnino exprimendum est an illegitimus sit ex soluto et soluta, etc. 224

De irregularitate ex defectu animi. — Tres sunt defectus animi irregularitatem inducentes, defectus rationis, scientiæ et fidei confirmatæ. Irregulares sunt 1° qui totaliter carent usu rationis, 2° qui variis temporum intervallis a rationis usu excidunt, ut lunatici, energumeni, furiosi, epileptici, XVII, 226. — Stricte irregulares non sunt qui vertigine laborant. 228

Secundus animi defectus est defectus scientiæ, 228. — Qui caret scientia competente, nec ordines suscipere sine gravi peccato, nec in susceptis ministrare potest, 229. — Qui caret scientia competente quam exigit Tridentina synodus, habendus est pro irregulari, 229-230. — Irregularitas ex defectu scientiæ aliquando indispensabilis est, aliquando ad tempus dispensari potest. 231

Defectus fidei confirmatæ. Neophyti recens ad fidem conversi, sunt irregulares. 232 et seq.

De irregularitate ex defectu corporis. Corpore vitiati per quatuor ad minus sæcula irregulares non fuere, ne ad episcopatum quidem, nisi vitium corporis tale foret ut eo laborans sacrarum functionum incapax efficeretur, XVII, 234. — A quinto Ecclesiæ sæculo et deinceps vitium corporis irregularitatem induxit, 234. — Ille solum corporis defectus hominem facit irregularem, quo qui laborat, vel secure propter debilitatem, vel sine scandalo, seu notabili quadam indecentia quæ ministri adeoque et ministerii ipsius contemptum pariat propter deformitatem, functiones suas exercere non potest, 235 et seq. — Privatio membri occulti quæ nec periculum in celebrando, nec horrorem inducit, per se non inducit irregularitatem; sed tunc solum cum quis vel sibi membrum hoc culpabiliter resecavit, vel sua culpa meruit illud ab aliis resecari. 238

Quid sentiendum de hermaphroditis, 239.— Non eadem est ratio defectuum corporis qui ordines et beneficia præcedunt, ac eorum qui subsequuntur, sed differunt tripliciter, 239.— In dubio an ordinandi ex defectu corporis irregulares sint, standum judicio episcopi eorum qui ad ordines promovendi sunt, 240. — Cessat irregularitas ex defectu corporis: 1° per cessationem defectus; 2° per dispensationem, quæ papæ reservata est. 240

De irregularitate ex defectu ætatis. Vera fuit variis temporibus Ecclesiæ disciplina circa ætatem ad ordines requisitam, XVII, 241. — Juxta præsentem quæ jamdiu viget disciplinam, nullus ad subdiaconatus ordinem ante vigesimum secundum, ad diaconatus ante 23, ad presbyteratus 25 ætatis suæ annum promoveri potest, 241. — In his materiis annus inceptus habetur pro completo, 241. — Jus commune et gallicum non semper conveniunt in assignanda ætate ad beneficiorum possessionem necessaria; quod ut probetur, satis erit ætatem ad singulas beneficiorum species utroque jure requisitam exhibere, 242. — Ætas ad beneficia vel ordines requisita a puncto nativitatis computatur, 243. — An in suppulanda ætate ordinandorum eorumve qui religionem aliquam profiteri debent, enumerandus sit dies bissextus, 245. — An qui die vigesima quarta martii, hora quinta vespertina, annum ætatis vigesimum quintum ingressurus est, possit eadem die, hora decima vel undecima matutina presbyter ordinari, 245. — Quoto a tempore annus quem quis attigisse debet, ut ordinetur, inchoatus esse debeat, 246.—Defectus ætatis irregularitatem inducit quoad ordines et quoad beneficia, 246. — In defectu ætatis solus nunc papa dispensat; neque omnis ejus dispensatio valet in Gallia, 247.—Irregularitas ex defectu ætatis non contrahitur per nimiam et decrepitam ætatem. 247

De irregularitate ex defectu libertatis. Defectum libertatis relative ad ordines habent tum servi, tum curiales seu magistratus, tum ad reddenda ratiocinia obligati, tum denique conjugati. XVII, 247

De irregularitate ex defectu famæ, 249 et seq. — Infamia saltem aliqua parit irregularitatem, 252. — Nullum crimen irregularitatem inducit, quamdiu manet occultum, exceptis paucis, 252.— Infames omnes, seu jure, seu facto etiam populariter tales sint, ab ordinibus et beneficiis arceri debent, 253. —Probabile est infames, non solum infamia juris, sed et facti legalis, vere esse irregulares, 253. — Infamia multis modis auferri potest, 255. *Vid.* Infamia.

De irregularitate bigamiæ, XVII, 257. *Vid.* Bigamia. — De irregularitate ex matrimonio, XXV, 514, 515. — De irregularitate ex defectu lenitatis. Irregularis est generatim loquendo omnis et solus baptizatus, qui actu consummato et voluntarie hominem occidit vel mutilat, aut ad homicidium vel mutilationem proxime concurrit, XVII, 266. — Qui ut vitam suam ab injusto invasore tueatur, eumdem mutilat vel occidit cum moderamine inculpatæ tutelæ, non fit irregularis, 270.— Qui occidit vel mutilat ad defensionem vitæ, si id facit ex odio, irregularis non fit, 271. — Qui sua culpa se constituit in necessitate vel occidendi, vel mutilandi, aliquando irregularis est, aliquando non est, 271. — Irregularis est qui iniquum invasorem occidit aut mutilat, cum fugiendo posset sibi consulere, 272. — An irregularis sit qui parantem sibi insidias ad inferendam necem, prævenit et occidit, 273. — Qui ob honoris vel bonorum defensionem olim occidit, irregularis est, 273. — An irregularis sit qui alium necat, ut servet vitam patris, fratris, alteriusve sanguinei, aut proximi innocentis, quam aliter servare nequit. Affirmat communis et tutior sententia, 273. — Homo injuste accusatus, qui justitiæ ministros a quibus quæritur ad mortem, interficit, communiter loquendo irregularis non est, 274. — An irregularis sit fur qui in actione furti deprehensus, modo occidendus est, nisi occidat, 274. — An irregularis sit qui, vitam tuendo, venialiter solum excedit moderamen inculpatæ tutelæ; res ad ordinarium deferatur. 275

De occidentibus, ordine judiciario, vel cooperatione ad prolationem sententiæ, vel cooperatione ad ejusdem sententiæ executionem, XVII, 275.—Juxta exteros theologos (Collet gallus est), quisquis alium criminaliter accusat, seu contra eum agit ut puniatur, contrahit irregularitatem, si judex accusato mortem aut mutilationem inferat, 275. — Juxta eosdem, testes in causa sanguinis, secuta illius contra quem testantur morte vel mutilatione, irregulares sunt. Aliter sentiunt Galli, 276. — Exteri theologi pro irregularibus habent procuratorem, advocatum et scribam. Aliud communiter sentiunt Galli, 277. — In Gallia, ut alibi, irregulares sunt 1° procurator regius, vel alius hujusmodi, qui reum morte plectendum esse concludit; 2° judices qui sententiam mortis ferunt; 3° lictores qui sontem conducunt; 4° tortor qui eum morte afficit, 277. — An irregulares sint qui furem comprehendunt aut in causa sunt clamore suo ut ab aliis comprehendatur, aut eum judici tradunt, 277. — Peccant, nec tamen irregularitatem contrahunt clerici qui reorum supplicio intersunt, 278.—Nec extranei, nec Galli inter se consentiunt, an irregularitati subjaceant funium vel furcarum artifices, qui hæc justitiæ ministris ad reorum occisionem præbent, 278. — Qui per accidens solum et præter intentionem causa est cur reus citius moriatur, non fit inde irregularis, 279. — Irregularis non est sacerdos qui grassantia crimina reprimi intendens, suadet principi ut legem, qua rei capite plectantur, nec princeps, qui legem hanc tulerit; nec confessarius absolutionem denegans seu principi qui hujus modi legem ferre non vult, seu magistratui qui ut sonti parcat secundum hanc judicare non vult, seu reo qui juridice interrogatus, crimen suum detegere non vult, 279. — An is quem judex consulit de reo, irregularis fiat, si respondeat eum esse dignum morte. 280

De militibus et chirurgis. Simplex armorum gestatio non videtur irregularem constituere hominem militiæ adscriptum, XVII, 281. — An irregularis sit qui in bello

ritualis ad abolendam idololatriam sapientissime instituta est, 820. — Multiplici ratione ab idololatria avocabant : Primo, circumcisio et sabbatum, 821.—Secundo, præcepta de discriminibus animalium et ciborum, 822. — Tertio, lex ritualis, familia levitica, tempora quibus sacra adscripta fuere, 822-823. — Quarto, multiplices leges, 824. — Quinto, variæ munditiæ et immunditiæ species, sive personarum, sive rerum, 824. — Sexto, proscriptio rituum idololatricorum, 825. — De cæremonialibus præceptis legis mosaicæ, XV, 45. — *Vid.* Cæremoniæ.

De legibus judicialibus, II, 825. — In lege mosaica omnia ad pacem et prosperitatem reipublicæ bene instituta sunt. Primo pietas in Deum, 826. — Secundo, sanctissimæ judiciorum regulæ, 827. — Tertio, officia mutuæ charitatis externa, 828. — Leges militares et aliæ multæ, 828. — Erat eadem lex judicialis sapienter instituta ad veræ religionis conservationem, 828. — Falso crudelitatis et injustitiæ lex arguitur, 829, 830. — Deus visitat iniquitatem patrum in filios, *ibid.* — De præceptis judicialibus legis Mosaicæ. XV, 247 et seq.

De præceptis judicialibus spectantibus principes et de regimine theocratico, 247. — Israelitici populi regimen usque ad Saulem proprie fuit theocratia, 248. — Deus ea omnia egit in republica Israelis, quæ terrenis regibus conveniunt, 249. — Jura majestatis apud Israelitas, antequam regem haberent uni Deo reservata erant, 250 et seq. — Deus regis eligendi modum præscripsit, 253.—Deus tyrannidem non instituit. 254

De forma reipublicæ Hebræorum theocratica, II, 738. — Forma reipublicæ judaicæ fuit initio theocratica, seu in illa republica rerum civilium summa potiebatur Deus cum regis titulo et auctoritate. Primo fœdus initum est inter Deum et populum Israel, 739. — Secundo Deus in Israel rex semper agnitus fuit, 740.—Tertio, jura regia majestatis sibi Deus reservavit, 742 et seq.—Nunquam rescissum est fœdus Sinaicum, nec consequenter abolita prorsus theocratia per illud fœdus instituta, usque ad Christum, 744. —At variis successive gradibus ab externa administratione reipublicæ recessit Deus, et hoc sensu imminuta est gradatim theocratia, 745. — De fœderis mosaici sanctionibus. Lex præmia temporalia solum promittebat, 746, 747, 749. — Justi tamen sub lege, vitæ æternæ et spiritualium bonorum promissionem prima revelatione fundatam habebant, 748 et seq. — Patriarchas, Moysen et prophetas animarum immortalitatem futuramque vitam credidisse certum est, 753. — Alia etiam dogmata cum isto necessario conjuncta tenuere patriarchæ et prophetæ, 756. — Eadem doctrina apud omne Judæorum vulgus semper communis fuit, 757. — Eadem doctrina interior legis sensus erat, 759 et seq. — Illud dogma non a Babyloniis, aut Persis, aut Chaldæis Judæi acceperunt. 762

Civilis reipublicæ Judaicæ constitutio theocratia fuit sancta. Primo, in legum codice præmia et pœnæ temporales clare exprimuntur, 763. — Secundo, prophetæ in præmiis et pœnis temporalibus positam esse legis sanctionem docent, 764. — Præmia et pœnas expectabant semper a Deo Judæi, vi fœderis cum eo initi, 765. — Utraque revera tribuit Deus ad vindicandam legum suarum auctoritatem, 766. — Utraque theocratia institutioni apprime conveniebant, 766. — Objectio, 766. — Primo, temere assereretur vanas fuisse promissiones divinas sensu litterali intellectas, 767. — Justi in hac vita probantur, 769. — Secundo, Deus nunquam sibi contrarius fuit cum duarum legum, Mosaicæ et evangelicæ, non prorsus eamdem esse voluit sanctionem, 771. — Tertio, falso asseritur bonorum temporalium promissionem cupiditati fomitem addere, 771. — De œconomia mosaica seu legis mosaicæ sanctionibus, 772 et seq., *in nota.*

De præceptis judicialibus spectantibus populares et concives ad invicem comparatos. Præceptorum judicii alium quædam judicia et pœnas spectant; quædam de possessionibus decernunt, XV, 255. — Quod judicia et pœnarum irrogationem spectat, Deus judices imprimis constitui jussit, 255. — Graviora crimina pœna mortis vindicabantur. 257

Quod possessiones attinet, lex triplex remedium adhibuit ad possessionum irregularitatem tollendam, 260. — Primum, possessiones singulis erant distributæ. Secundum, alienatio perpetua prohibebatur, 260. — Tertium est propinquiorum successio in possessiones morientium, 261. — Lege sancitum est ut quantum ad aliqua rerum usus communis esset, 262. — Lex statuit communicationem rerum per eos factam qui sunt illarum domini, vel mere gratuitam, vel cum utilitatis compensatione conjunctam, 263. — Usura prohibita, 263. — Anno septimo debita remittebantur, 264. — Lex de animalibus commodatis, 264. — De deposito lex lata, 264. — In controversia obscuriori, causa referebatur ad sacerdotes vel ad judicem, aut ad synedrium. 264, 262

De præceptis judicialibus extraneos spectantibus. Popularium cum extraneis congressus duplex esse potest : unus pacificus, hostilis alter, et utriusque respectu sanctissima præcepta lex dedit, 265. — De hostili cum extraneis congressu lex statuit, ut bellum juste susciperetur, et æquæ paris conditiones primum offerrentur hostibus, 267.—Lex statuit ut victoria moderate uterentur parcendo mulieribus, pueris, jumentis, etc. 269

De præceptis judicialibus conversationem domesticam spectantibus. Combinatio triplex in societate domestica invenitur : prima viri et uxoris; altera patris et filii; tertia domini et servi. Lex circa uxores, XV, 271 et seq.— Circa filios, lex præcipit ut parentes eos in religione et disciplina Domini instituant, 276. — Circa servos lex statuit ut moderate tractentur quantum ad operas. 277

De legum mosaicarum abrogatione, II, 831. — Mosaica dispensatio perfectionem habebat in ratione medii et præparationis quam non habebat in ratione finis, III, 573. — Constitutio mosaica nedum fuerit immutabilis, eam aliquando interire necesse fuit, II, 832. — Argumentum primum. Ex prophetis. Primo, Deus per Moysen et alios prophetas legis veteris interitum sæpius prædixit, 832. — Secundo, Deus per prophetas declaravit se cum hominibus novum fœdus initurum, mediatore Messia, 836. — Arcæ oblivio, 838. — Tertio, novum promittitur sacerdotium ab Aaronitico diversum, 839. — Quarto, nova prænuntiantur sacrificia, 840. — Quinto, prænuntiatur populus novus ex omnibus gentibus conflatus. Messiæ imperio subjiciendus, 841.— Sexto, clare prænuntiatur reipublicæ, urbis et templi interitus sempiternus, 842. — Objectio, 842. — Argumentum secundum. Ex natura legis mosaicæ, nec perfectæ, nec immutabilis. Primo, ita lex erat terræ Chanaan accommodata, ut extra illam servari non potuerit, 846. — Secundo, lex ritualis et judicialis propria virtute non valebat nisi ad emundationem carnis, 848. — Objectio, 849.—Lex mosaica jam abrogata est. Primo, effluxit præsignatum legis mosaicæ durationi a prophetis tempus, 850.—Secundo, præsens Judæorum conditio legem abrogatam et rescissum fœdus mosaicum clarissime demonstrat, 851.— Judæorum miserabilis conditio, 852 et seq.— Cur Deus speciali providentia Judæos conservet et tueatur. Eorum futura conversio, 858. — Miserabilis Judæorum conditio nulli causæ nisi divinæ Christi virtuti tribuenda est, III, 248. — Vanissimæ sunt Judæorum defensiones, 249 et seq.— Objectiones, 253 et seq. — Promissiones de Judæis in patriam reducendis intelliguntur de reditu a captivitate babylonica, 259. — Vere Judæorum genealogiæ et tribus confectæ fuerunt, IX, 127. — In gente judaica constitutum fuit duplex ministerium : ordinarium unum summo pontifici, et sacerdotibus, extraordinarium alterum prophetis mandatum. IV, 447

Quomodo Judæus contrahere possit, XVI 253. — Judæus celebrans contractum cum christiano, in quo ipse christianus obligatur, ordinarie nulliter agit, nisi obligatio auctoritate magistratus loci, in quo christianus domicilium habet, confirmata fuerit, 254 et seq.—Si Judæus Christiano actionem, quæ ipsi adversus alium Christianum competit, vendat aut cedat, et cedens et cessionarius actione hac sua privantur, nec a debitore cesso quidquam exigere possunt, 257 et seq. — Varia circa contractus in specie, et præcipue circa mutuum, pro Judæis specialiter in jure statuta sunt, 240. — Quænam singulis in provinciis specialiter pro Judæis statuta sint, ex particulari cujuslibet loci consuetudine desumendum est. 242

De religione Hebræorum sub lege naturali, XV, 9-52. — *Vid.* Religio.

Judaismus est hodierna Judæorum religio, VI, 1186. — Synopsis historica de Judaismo.—Religio judaica hoc inter alias peculiare habet, quod origine divina sit neque alia fuerit ante Christum, quæ vero Deo legitimum cultum exhibuerit, 1185.— A tempore propagatæ religionis christianæ nova incipit religionis judaicæ epocha, 1185. — Judæi vitam agunt calamitosam apud extraneos, Deo ipso injurias suas persequente, 1186. — Jam ante Christum plures sectæ erant apud Judæos, 1186. — Judæi hodierni in duas potissimum sectas dividi possunt : in sectam rabbinistarum, seu rabbinorum, aut pharisæorum, et in sectam karaitarum, vel kareorum. 1186. — Inter Judæorum doctores magnam habent celebritatem masorethæ et cabalistæ, 1187. — Difficile esset profectum religionis judaicæ, qualis hodiedum est, systema conficere, 1187.—Hodierna religio Judæorum falsa est. Nullos divinæ revelationis characteres habet, 1189. — *Vid.* Judæi.

Judas proditor ortus est ex urbe Cariot, et ideo dictus est Iscariotes. VIII, 1414

Judex. Ad quid tenetur judex, ut recte judicet, XVI,

ferentem, 899-711. — Leges favorabiles et odiosæ distinguendæ sunt ex materia, 903-714. — Non repugnat eamdem legem diversis respectibus esse favorabilem et odiosam, 905-716. — Plures numerari solent modi, aut quasi species legum odiosarum. 908-718

Utrum leges pœnales obligent in conscientia ad actus quos proxime intendunt, 908-718. — Affirmat sententia verior et securior. 912-721

Dari possunt leges obligantes sub comminatione pœnæ, licet non obligent in conscientia ad actum, propter cujus transgressionem obligant ad pœnam, 916-724. — Aliquæ sunt leges pure pœnales, et in conscientia non obligantes, nisi ad pœnam, quæ ex materia, etc., a legibus pœnalibus mixtis discernendæ sunt. 920-727

Utrum lex humana pœnalis possit obligare in conscientia ad illam solvendam, vel exsequendam, seu observandam, ante judicis condemnationem et executionem, 925 et seq.-730. — Lex humana potest obligare in conscientia ad pœnam tam passivam quam activam ante omnem sententiam, si aliunde servetur æquitas. 933-738

Quando leges pœnales contineant sententiam ferendam et non latam, et ideo non obligent in conscientia ad pœnam ante judicis sententiam, 934-738. — *Prima regula* : Quoties lex tantum utitur verbis simplicibus comminantibus pœnam, non obligat in conscientia ad talem pœnam subeundam, cujuscumque generis pœna sit. 936-740

Secunda regula : Quando lex fertur simpliciter per verbum futuri temporis tantum, non obligat in conscientia ante sententiam. 941-744

Tertia regula principalis : Quando lex loquitur per modum imperandi, anceps est locutio, et ideo consideranda est materia circa quam proxime versatur imperium. 947-748

Quarta regula est receptissima : Lex quæ fertur per verbum temporis præsentis et indicativi modi, continet sententiam latam. 948-750

Quinta regula : Lex quæ fertur per verbum substantivum participio temporis futuri conjunctum, sententiam ferendam indicat cujuscumque modi vel temporis sit verbum substantivum, etc. 950-751

Quando leges imponentes pœnam latæ sententiæ obligent in conscientia ad exsequendam, ante judicis sententiam, pœnam quæ in actione consistit, 951-751. — Ad id solum tenetur ipse reus, quando per verba legis tam clare explicatur lata sententia statim obligans in conscientia, ut vitari non possit sine corruptione, vel magna extorsione verborum legis, 953-754. — Pœnæ et rigores debent restringi. 954 et seq.-754

Lex imponens pœnam privativam ipso facto, quando obliget in conscientia ad executionem ejus ante sententiam, 960-759. — *Prima regula generalis* : Quando pœna fit aliquo modo per ipsam legem, lex vim habet obligandi in conscientia ad pœnam. 961-760

Secunda regula : Quoties lex fert pœnam privationis rei propriæ, non statim inducit absolutam privationem, etc., 962-760. — Hæc regula est secura et probabilior. 963-761

Tertia regula : Lex imponens privationem ipso facto inducit obligationem in conscientia ad exsequendam totam pœnam, etiamsi ex actione ipsius rei pendeat, quando talis est legislatoris intentio, vel quando lex esset inutilis, nisi hanc obligationem induceret 966 et seq.-763

Quæ obligatio oriatur in conscientia ad executionem pœnæ privativæ ex lege imponente illam ipso facto, quando executio pœnæ actionem non requirit, 977-772. — Valde recepta sententia : Lex inducit obligationem ante omnem sententiam. 978 et seq.-773

Lex pœnalis, etiam post sententiam latam non obligat per se ad passionem, sed ad sustinendam passionem patienter, et sine propria resistentia, vel obligat ad ea quæ secum affert, privatio pœnalis semel illata, 988-781. — Quando lex imponit pœnam ipso facto, si ex parte rei aliqua actio vel cooperatio necessaria est, ad illam obligatur statim in conscientia post latam sententiam declaratoriam criminis, 992-784. — Reus damnatus ad pœnam ferendam non tenetur ad executionem pœnæ corporalis gravis, ut mutilationis, 995-785. — Tenetur ad executionem pœnæ non crudelis, ut exilii, 995-786. — Tenetur in conscientia ad solvendas pœnas pecuniarias, eo ipso quod condemnatus sit, quando pœnæ sunt ordinariæ et moderatæ. 997-788

Lex pœnalis obligat judicem ad pœnam in ea præscriptam imponendam, 1000-790. — Obligat etiam ut post condemnationem illam exsequi faciat 1001-791. — De diminutione pœnæ. 1002 et seq.-792

Utrum ignorantia excuset pœnam legis, 1006-795. — *Prima regula generalis* : Omnis ignorantia, quæ excusat factum, ne peccatum sit, excusat etiam debitum pœnæ in utroque foro. 1008-796

Secunda regula : Quando ignorantia non excusat a gravi culpa, non excusat similiter a pœna, nisi in lege addatur verbum quod scientiam aut dolum requirat. 1014-799

Tertia regula : Ignorantia, quæ excusat culpam mortalem, licet non excuset culpam venialem, excusat a pœna gravi legis. 1016-803

An leges per quas tributa imponuntur, pure pœnales sint, *ibid.* — Leges tributorum ex vi materiæ non sunt pœnales, nec ex eo quod in eis pœna adjiciatur, nisi ex verbis aut circumstantiis legis aliud constet, 1020 et seq.-806. — Sunt veræ leges morales obligantes in conscientia. 1022-808

Necessaria est potestas ad imponendum tributum in eo qui hujusmodi legem statuit ; alioqui non erit justa, sed tyrannica. — Quinam habeant in republica hanc potestatem, 1026 et seq.-811. — Secunda conditio ad justitiam tributi necessaria est causa finalis, seu ratio, 1037 et seq.-820. — Duplex immediata causa in tributis spectanda est, una pertinens ad personam principis, ut talis est ; alia spectans ad sumptus communes, 1039-821 — Tertia conditio ad justitiam tributi necessaria est forma, seu proportio servanda inter tributum et subditos quibus imponitur, 1044 et seq.-825. — Forma seu proportio moraliter sumenda est. 1049-829

Subditorum consensus ad justitiam tributi non requiritur, 1051 et seq.-830. — Consuetudo Hispaniæ requirendi consensum regni specialis institutio regum fuit, ex illorum benignitate, non ex necessitate justitiæ concessa. 1054-833

Utrum leges tributorum obligent in conscientia ad illorum solutionem, etiamsi non petantur, 1055-834.— Leges justæ simpliciter imponentes tributa, licet non declarent, quomodo solvenda sint, per se et natura sua obligant ad solvendum tributum, etiam non petitum ; quando de justitia legis sufficienter constat morali modo, 1060-838. — Leges tributorum, quando constat esse injustas, non obligant ad solvenda tributa, etiamsi exigantur, 1061-839. — Quid agendum in dubio. — Quando non constat principem habere potestatem ad imponendum tributum, ad solvendum non tenentur subditi, etc., 1065 et seq.-840. — Praxis in solvendis tributis declaratur. 1071-846

Utrum leges humanæ irritantes contractum pœnales vel onerosæ sint, 1072-847. — Lex irritans actum indirecte tantum, non est pœnalis, 1076-850. — Lex prohibens actum et irritans illum intuitu boni communis, vel privatorum, non est pœnalis. Aliquæ leges irritantes pœnales sunt, scilicet quæ irritationem inducunt in odium alterius transgressionis, seu culpæ, 1077-851. — Variæ sententiæ conciliantur. 1073, 1079-848, 852

Utrum leges irritantes actus, illos in conscientia prohibeant, 1081-854. — Lex dans formam actui, licet non obliget ad exercitium actus, obligat ad servandam formam in tali actu, 1083-855, 856 — Leges negativæ, quæ directe prohibent actum et irritant illum, obligant in conscientia, 1086-858. — Quamvis lex simpliciter et absolute irritet actum, si fiat, interdum est lex pure irritans, et non prohibens actum, 1087-859.— Lex quæ non irritat actum ipso facto, ad irritationem non obligat, nisi fortasse judicem. Lex irritans ipso facto, si suum consequatur effectum, obligat in conscientia ; secus vero erit, si effectus impediatur. 1088-859, 860

Quibus modis impediri possit irritatio actus, quem lex præcipit pro infecto haberi. — Quoties lex irritat actum dependenter a sententia judicis, dum non irritatur actus, permanet validus, sive juste, sive injuste irritatio impediatur. 1090-861, 862

Utrum lex ipso jure irritans actum impediri aliquo modo possit, ne actum nullum reddat, 1094-865. — Quando irritatio tantum in pœnam imposita est, per ignorantiam vel aliam causam similem, quæ a culpa excusat, impeditur, 1095. — Quando lex, constituendo formam substantialem servandam in actu consequenter irritat illum, non potest esse validus actus factus contra legem. — Quando lex absolute et simpliciter prohibet et irritat actum, irritatio impediri non potest, seclusa principis dispensatione formali, vel præsumpta, 1097 866, 867. — Ignorantia legis irritantis non impedit irritationem actus, 1098-867. — Nec metus impedit. 1099 et seq.-869

In lege irritante actum ipso facto et ante omnem sententiam, non habet locum epiikia, 1105 et seq.-873. — Actus irritatus per legem simpliciter et absolute non potest valide fieri contra verba legis, per solam epiikiam. 1107-874

Multarum opinio est, sæpe legem non irritare actum in re ipsa, quia fundatur in præsumptione, et sæpe veritas non est conformis præsumptioni, 1110-877 — Regula

tur, 375. — 3° Nullum esset discrimen inter virtutem et vitium ; 4° amicitiæ, benevolentiæ, grati animi sensus falsi et inanes essent, 376. — 5° Leges et supplicia libertatem supponunt, 377. — Argumentum tertium, ex diversa hominum et belluarum natura, 377. — Ad libertatis prærogativam pertinet in animantia cætera, VII, 1029. — Argumentum quartum, ex universali generis humani consensione, 379. — Objectiones. 380

Vera libertate gaudet homo, VI, 83 ; 965, 966. — De fide est dari in homine lapso libertatem arbitrii seu indifferentiæ, XI, 451. — Objectiones, 453. — Libertas humana cum præscientia divina consistere potest, II, 295 ; 385, 386. — Ciceronis verba, 381. — Præscientia Dei non officit humanæ libertati, VI, 28. — Gratia efficax libertati non officit, 69. — Homo Dei gratiæ libere consentit. V, 1051

Libertas est fundamentum totius moralitatis, XI, 439. — Ad merendum vel demerendum in statu naturæ lapsæ requiritur in homine libertas a necessitate seu libertas indifferentiæ, et non sufficit libertas a coactione, 456, VII, 1453 et seq. — Difficultates, 1459 et seq. — Etsi per originale peccatum liberum hominis arbitrium attenuatum sit, non est tamen extinctum, seu manet in statu naturæ lapsæ vera et proprie dicta libertas ad merendum vel demerendum necessaria, 1467. — Difficultates, 1469 et seq. — Ad merendum vel demerendum non requiritur necessario libertas contrarietatis ad bonum vel malum, sed sufficit libertas contradictionis. — Objectiones. XI, 459

Refelluntur hodierni philosophi prætendentes id, quod certo et infaillibiliter fit, libere non fieri, X, 1525. — Libertas Dei, II, 298 ; VII, 416. *Vid.* Deus. — De libertatibus Ecclesiæ gallicanæ. IV, 1099

Libido, seu cupiditas, est inordinata voluntas qua aliquid concupiscitur plus quam dictat recta ratio : est ex genere suo peccatum veniale. Specialiter significat cupiditatem delectationis venereæ. Vide Luxuria.—Oscula, tactus, aspectus, et verba turpia, cum sunt libidinosa, sunt peccata mortalia, XIV, 777 et seq.-614. *Vid.* Amplexus — Inter conjuges ad præparationem copulæ, et animo ad illam perveniendi, sunt licitæ, XXV, 548.—De aspectu libidinoso inter personas solutas, XIV, 790 et seq.-624. *Vid.* Aspectus.

Licentia requisita ac valorem matrimonii, XXV, 325, 526

Ligamen.—De l'empêchement du lien.— On parle à cette occasion des concubines et de leur différentes conditions dans les divers temps. Sur quoi est fondé cet empêchement. Précautions qu'on prend pour que les règles saintes ne soient pas violées en ce point par les hommes débauchés, XX, 1110 et seq.—Ligamen seu vinculum prioris matrimonii, etiam non consummati, est impedimentum dirimens subsequens matrimonium, XXV, 655.—Fundatur hoc impedimentum in matrimonii indissolubilitate et unitate, 655.—Matrimonium infidelium dissolvi potest per subsequens matrimonium, 655.— Impedimentum ligaminis divino jure quodcumque aliud matrimonium dirimit, 655. —Conjux aliud matrimonium inire non potest, nisi certitudinem moralem habeat de morte compartis, 655, 656

Ligatura, ligula, seu quod est idem, maleficium ligaminis, est usus signi sensibilis,quo impeditur actus matrimonialis in conjugibus, XVIII, 1124.—Hujus impotentiæ causas proximas ad numerum septenarium doctores reducunt, 1124.—Est casus reservatus, 1125 et seq. XIV, 123, 124-99.

Lignatio seu collectio parvulorum lignorum in sylvis, modo justa est, modo injusta, XV, 522, 523, 851.—Qui in sylva vetita totius communitatis contra justam prohibitionem ligna cædit, non peccat, nec tenetur ad restitutionem, nisi communitati graviter nocuerit, XXII, 1000, 1002 in notis.—De furtis eorum qui ligna cædunt in sylvis aliorum. XIV, 889 et seq.-702

Limbus est subterranea regio inferno et purgatorio superior, in qua animæ sanctorum quibus nulla pœna pro peccatis solvenda supererat ante Christi adventum excipiebantur, et ibi sine ullo doloris sensu, beata redemptionis spe sustentatæ, quieta habitatione fruebantur, VI, 240.— Christus in Evangelio locum illum vocat sinum Abrahæ.— Huc anima Christi re et præsentia descendisse dogma fidei est. 240 et seq.

Linea consanguinitatis est personarum sanguine junctarum ordinata collectio, XVIII, 1097.—Seu collectio personarum ab eodem stipite descendentium gradus continens, et cognationem distinguens, XIX, 469 — Linea et gradus arborem efficiunt, 470.— Stipes dicitur illa persona a qua cæteræ originem ducunt. 469

Linea dividitur in rectam et transversam. Recta est series producentium et productorum, XVIII, 1097.—Duplex est linea recta, nempe ascendentium, quæ continet genitores; et descendentium, quæ continet genitos. 1097

Linea transversa, quæ etiam collateralis dicitur, est series disparatorum ab eodem stipite descendentium ; 1097. —Complectitur illos qui nobis ex latere juncti sunt, XIX, 470.—Æqualis dicitur series descendentium secundum eamdem distantiam ; inæqualis vero series eorum qui ab eodem stipite inæqualiter distant. 470, XVIII, 1097, 1098

Linea descendentium est series personarum secundum habitudinem principii ad principatum, ut patris ad filium. Linea ascendentium est series secundum habitudinem ad principium, ut filii ad patrem. Linea transversa sumitur secundum habitudinem eorum qui sunt ab uno principio ad invicem, ut fratres, XIV, 723-571 ; XVIII, 1097.— Pro linea recta est generalis regula, tot gradibus distare unum ab altero, quot generationibus, seu tot esse gradus quot personas, dempta una, 1097.— Pro linea transversa æquali hæc est regula generalis, tot gradibus distare a se invicem, quot ab ipso stipite, 1097.— Pro inæquali regula generalis est, tot gradibus distare unum ab altero, quot gradibus remotior distat a stipite. Remotior trahit ad se propinquiorem. 1098

Lingua latina quæ vinculum unitatis in Ecclesia existit in theologia utendum est, I, 40-53, 54. — De linguarum hebraicæ et græcæ utilitate. Multiplex est, 200-209-156-163.—Cur latina lingua ab ipsis Evangelii primordiis ad usum occidentalis Ecclesiæ consecrata ablegari, vernaculis introductis, non debeat, multiplex est causa, XX, 1553. —Prima est reverentia antiquitatis a qua facile non est in publicis functionibus recedendum.— Secunda est uniformitatis necessitas, quæ alias non integra constaret, 1553.— Tertia est linguarum viventium inconstania, 1554.— Duæ aliæ rationes, 1555 *in nota*.—Censura quinque propositionum Erasmi, edita a sacra facultate Parisiensi, 1555 et seq. *in nota*.

Litaniæ, seu rogationes, majores vocantur illæ quæ tribus ante Ascensionem dicuntur ; minores vero, quæ dicuntur die S. Marci, XVII, 1308. — Sanctus est et religiosus usus litaniarum sive sanctorum, sive Virginis, 1308. — Forma hæc interpellandi sanctos, quam litaniam vocamus, est antiquissima, 1308, 1309.—Constat hanc formam orandi non solum privatam esse, sed etiam publicam totius Ecclesiæ, 1309. — Omnia quæ in litaniis continentur summa veritate et pietate sunt composita. 1310

Litaniæ Judæorum, XXVI, 87 et seq. — Cur in hac precatione alphabetico ordine digesta omittitur littera *nun*. 90

Lithomantia, divinatio ex lapidibus. III, 150

Litigium consistit in verbis; idem est ac contradictio, XIV, 671-530. — Litigii peccatum dupliciter incurritur, vel formaliter, contradicendo ex intentione hominem contristandi; vel materialiter, seu absque tali intentione. Utroque modo est vituperabile. Communiter videtur esse veniale, propter parvitatem nocumenti intenti aut subsequentis. 672-531

Litterarum a superioribus ad inferiores, et ab inferioribus ad superiores, malitiosum impedimentum, aut retardatio, aut apertio, est casus reservatus, XVIII, 1345. — Impedimentum censetur malitiosum cum fit ex malitia, seu directa intentione impediendi effectum litterarum. Impedimentum est retentio aut interceptio litterarum, 1346.—Retardatio est actio fraudulenta qua fit ut litteræ suo tempore aut non recipiantur aut non destinentur, 1346.— Apertio est fractio sigilli aut ligaturæ qua epistola clauditur ne legatur, 1347.—Per superiores intelliguntur prælati generales, provinciales, locales; per inferiores, eorumdem subditi, 1347. — An sufficiat impedire, retardare, aperire quaslibet litteras superioris ad inferiorem et e converso? 1347. — Non sufficit fraudulenter legere, si legens neque impediat, neque retardet, neque aperiat, 1348.— An sufficiat apertio sine lectura? 1348. — Casum non incurreret qui superioris litteras impediret, etc., quando ex iisdem probabiliter sibi timeret injustum gravamen. Ita communiter. 1349

Litteræ dimissoriæ. — *Vid.* Dimissoriæ.

Liturgia. λειτουργεῖν idem est ac sacrificare, XXIV, 1466. — De usu librorum liturgicorum in rebus theologicis. Liturgici Græcorum libri percensentur, V, 207-254. —Liturgici Latinorum libri enumerantur, 254-268. — Argumenta exhibentur quibus liturgicorum librorum auctoritas in re theologica impugnatur, 269. — Diluuntur eadem argumenta, 305 et seq. — Eorumdem librorum auctoritas multis argumentis evincitur, 272.—Canones pro delectu liturgicorum librorum unde in rebus theologicis peti possint argumenta, 275.—Canones ad argumenta e liturgicorum librorum silentio rite ducenda proferuntur, 279. — Canones aliqui ad germanum veterumque liturgicorum librorum sensum assequendum proponuntur, 285.—Corollaria, 286.— Canones alii ad verum genuinumque liturgicorum sensum exprimendum perquam opportuni. 296

Locatorius. — *Vid.* Locatio.

Locatio affinis est emptioni, sicut venditioni conductio, XIV, 1058. — Locatio et conductio sunt duo contrac-

gionem suam Islam vocant. Islam est religio in qua salutem homines consequi possunt. 475

Islam dividitur in duas partes, quarum una speculativa est et vocatur Imân, id est, fides; altera dicitur Dîn, id est praxis, 475. — Omnia fidei Islamicæ dogmata necessaria ad salutem continentur in hac formula : *Non est Deus præter Deum, et Mohammed est legatus Dei*, 476. — De Deo semper magnifice loquuntur Mahumetani; et de eo credunt quæ revocantur ad theologiam naturalem, 477. — Articulus fidei est existere angelos corpora subtilissima ex igne habentes, 477. — Angelos custodes hominum agnoscunt, 478.— Præter angelos et dæmones Alcoranus agnoscit ordinem creaturarum intermedium. Quas jin, seu genios vocat, 478. — Quid de scriptura credunt, 479. — Traditio de numero prophetarum, 480. — Traditio de futuro sæculo, 480 et seq. — De judicio, de purgatorio, de inferno, 481, 482. — De paradiso, 483. — Fidei Islamicæ articulus est omnium rerum a Deo absoluta prædeterminatio, 483. — Leges morales et civiles Alcorani. Prohibet omnem de religione disputationem, 484.—Vis vel metus excusat a peccato, 485. — Infidelibus bellum inferendum est, 485. — Polygamia, repudium conceduntur, 485. — Leges positivæ Alcorani. Primo, purificatio, 486. — Secundo oratio, cujus sex bases sunt. Orare debent Mosleni : 1° ante solis ortum; 2° statim post meridiem; 3° ante solis occasum; 4° post solis occasum; 5° post crepusculum, 488. — Tertio, eleemosyna alia spontanea, alia præscripta, 488. — Quarto jejunium, 488. — Quinto, peregrinatio Meccana. 488

Argumenta divinæ Mahumetis legationis. Primo de miraculis Mahumetis, 489. — Secundo Mahumes se prænuntiatum esse in Pentateucho et in Evangelio gloriatur, 491. — De causis celerrimæ propagationis Mahumetanæ superstitionis, 492 et seq.— Mahumetana religio divina revelatio esse non potest. Argumentum primum. Religio Mahumetana Religioni Christianæ quæ revelata est, contradicit, VI, 1191. — Arg. secundum. Mahumetana religio omnibus notis divinæ revelationis destituitur, quæ vel ex ipsius Religionis præstantia, vel ex illius qui eam tradidit dotibus, desumuntur, 1192.— Arg. tertium. Religio Mahumetana divinam originem nec prophetiis nec miraculis probare potest, 1193. —Arg. quartum. Neque ex aliis divinæ Revelationis argumentis ullum manet Mahumetanæ religioni præsidium, 1193. — Ergo divina non est, nec esse potest. 1194

Majoritas locum habet pro utroque sexu statim ac quis annum 21 compleverit, art. 388 Codicis civilis. — Tunc unusquisque cujuslibet actus vitæ civilis est capax, art. 488. — In matrimonio contrahendo perseverat minoritas usque ad annum 25 pro maribus, et 21 annum pro feminis, art. 148. XV, 829

Maledicere seu optare malum alteri dupliciter incurritur vel per se, id est, ex intentione maledicendi, ut malum pœnæ sub ratione mali ipsi eveniat. Et sic ex se peccatum mortale est. Secundo incurritur maledictio materialiter, cum quis maledicit verbo, sed non animo maledicendi. XIV, 662-523

Maledicere sive malum imprecari creaturis irrationalibus in se præcise consideratis, est quid vanum et illicitum, 1153-893. — Illis maledicere relative ad mala humana, peccatum non est, sicut nec maledicere malis humanis. Sed maledicere creaturis irrationalibus in quantum sunt effectus Dei, est blasphemia et mortale peccatum, 1153-893, 894. — Maledicere mortuis non est peccatum mortale, nisi nominarentur aut intelligerentur præcise a proferente animæ purgatorii, vel mortui in Christo, aut animæ mortuorum, XXII, 981 et seq. in nota, 981 et seq. — Quale peccatum hominibus maledicere, 983, in nota. — An maledicere mundo sit blasphemia, 986 et in nota.— Maledicere diabolo raro est peccatum mortale, 986 in nota, 987. — Maledicere creaturis insensatis non est blasphemia, 988. —Maledicere paradiso aut animæ est gravis blasphemia. 988.

Maledictio est imprecatio mali sub ratione mali alicui facta, XIV, 1151-892. — Maledictione proximo malum imprecatur et optatur, 1107-873. — Maledictio includit desiderium mali, 1152-893. — Si maledicens non habeat desiderium, ut malum eveniat, tunc non est maledictio formalis, sed materialis tantum; et proinde non est peccatum mortale sed veniale. 1151-892

Item non est maledictio formalis, sed materialis tantum, quando quis imprecatur malum, non sub ratione mali, sed sub ratione boni utilis, 1152-892; — XXII, 1319. — Maledictio per se et formalis est peccatum mortale ex genere suo charitati et justitiæ adversum, 1319; XIV, 1152-893.— Sed potest esse veniale in individuo, *ibid.* —Tres requiruntur ut maledictio sit mortalis : 1° Ut malum prolatum vere optetur; 2° ut malum optetur cum perfecta deliberatione ; 3° ut malum optatum sit grave, XXII, 983 in nota. — Maledictio mortuorum, per se loquendo non est blasphemia neque in se, neque ex relatione illorum qui eam pronuntiant, 981 et seq. — Nec culpa mortalis est, 983.— Assignantur remedia, 1319, 1320. — Vide maledicere. — De maledictionis et benedictionis efficacia. XXVII, 423

Maleficium est magiæ species : hic sumitur pro arte injuste nocendi aliis, ex pacto expresso vel tacito cum dæmone, XIV, 122 et seq.-98; XVIII, 1121. — Dividitur tum ex parte efficientis, seu instrumenti quod est multiplex, tum ex parte finis. Ex parte finis dividitur in amatorium et veneficum, 1121. — Amatorium est, quo provocatur et incenditur aliquis in amorem vel odium personæ determinatæ, 1121. — Multa remedia adhiberi possunt contra maleficia, XIV. 125-100. — Non licitum est maleficio maleficium dissolvere, 125, 126-101. — Dubium est an liceat signum maleficii destruere ad hoc ut nocumentum cesset; communiter affirmant auctores, 127 et seq.-102; XXV, 527, 528. — Maleficium est casus reservatus, XVIII, 1125-1130. — Maleficium quoad usum matrimonii. XXV, 526 et seq.

Malefici omni jure damnantur, XIV, 124-99. — Ordinarie malefici sunt multorum gravissimorum peccatorum rei, 124,125-100

Malitia ex acedia profecta, quatenus pietatis et ad eam pertinentium atque hominum qui ipsam profitentur, impugnatio est, lethale peccatum est, XI, 1160. — Malitia, acediæ filia, est impugnatio bonorum spiritualium quorum in detestationem adduxit acedia. 1151

Malum contingit ex singularibus defectibus, bonum autem ex tota et integra causa. — Malum non potest appeti nisi ratione boni adjuncti, XI. 550. — Malum triplex distinguitur, malum naturæ, quod est privatio boni naturalis seu substantiæ imperfectio; malum pœnæ, quod est privatio rectitudinis moralis; consequitur necessario ex corpore corruptibili; malum culpæ, quod est privatio alicujus boni propter culpam. VII, 1210

Mali permixti bonis corporaliter, separati spiritualiter in catholica Ecclesia, IV, 575. — Hædi et agni in Dei agnitione et intelligentia discreti sunt; in hominum scientia et cogitatione confusi, I, 325, 326-254, 255. — Mancipium dicitur dominium apud veteres latinos. XV, 461

Mandans in causa homicidii, incendii, maleficii, incurrit reservationem, cum effectus reipsa secutus fuerit, et si executor mandato motus fuerit, nec mandatum tempestive et efficaciter revocatum. XVIII, 1154-1158

Mandare est aliquem in aliquid movere, et impellere imperio vel auctoritate. XVIII, 1154

Mandatarii præcipuæ obligationes. XVIII, 633, 636

Mandatum, gallice, *le mandat*, *la procuration*, sumi potest active ex parte donantis, et passive ex parte accipientis. — Mandatum est contractus solo consensu constans, quo negotium aliquod ab uno alteri committitur, et ab eodem altero suscipitur gratuito gerendum, XVI, 633-634. — Mandatum duplex est, speciale et generale. Speciale unum negotium vel quædam negotii tantum spectat, generale omnia mandantis negotia complectitur, 634. — Mandatum solvitur 1° revocatione mandatarii; 2° renuntiatione mandatarii tempore debito notificata; 3° morte naturali et civili, interdictione et decoctione sive mandantis sive mandatarii, 635. — Vid. art. codicis civilis, 1990 et seq. — Mandantis obligationes, 634. — Mandatarii præcipuæ obligationes. 634, 635

Manichæi hæretici tertii sæculi. Fata Manis, V, 39. — Statuebant Manichæi duo principia opposita, unum bonum, alterum malum, 40. — Carnem aiebant provenire a malo principio, 40. — Duas uni corpori fingebant animas insidere, alteram bonam et rationalem, alteram malam et animalem, 41. — Animarum metempsychosim cum Pythagora asserebant, 41. — Mala culpæ negabant esse tribuenda libero hominis arbitrio. 41

Manifestans. Non manifestans est ille qui non prodit malefactorem, vel dum infert malum, vel post factum, quando potest et tenetur ex stipendio aut officio, XV, 1159. — Quandonam ad restitutionem teneatur, XIV, 935, 738; XV, 762, 921. — Omnes qui obligantur ex officio impedire damnum alterius, si id ex culpa gravi negligant, tenentur ad restitutionem, 764. — Utrum teneantur in solidum et quo ordine. 766

Manifestum est quod etsi non sit evidens recpectu communitatis aut potioris ejusdem partis, est tamen pluribus evidenter cognitum, sic ut facile probari possit, XVIII, 1013. — Duo præcipue requiruntur ad manifestum : primum, ut aliqui sciant seu evidenter cognoscant factum vel delictum; secundum, ut ab illis scientibus per famam vel simplicem divulgationem pervenerit in notitiam communitatis. — Manifestum est quasi mixtum ex notorio et famoso, 1013. — Differunt manifestum et notorium, manifestum et famosum. 1014

Manipulus est quarta sacra vestis. Manipulus est orna

424 *in nota*. — Duobus modis considerari potest martyrium, quatenus est opus operantis, seu actus voluntarius virtutis, cujus martyrii sunt capaces soli adulti; vel quatenus est opus operatum, seu simpliciter pœna in odium Christi inflicta, cujus sunt capaces infantes, 425. — Non licet, sine rationabili causa, vel speciali S. Spiritus instinctu, offerre se martyrio, 439. — Urget aliquando subeundi martyrii obligatio, 440. — Martyrium est præcipuus fortitudinis actus, XI, 1219. — Prima quæ ad martyrium conditio requiritur est status gratiæ, vel idonea et sufficiens ad gratiam dispositio, scilicet charitas, 1220.— Conditio altera est perpessio mortis ad fidei professionem, vel alterius virtutis christianæ, 1221. — Tertia conditio est pœna mortis a persecutore illata, 1221. — Plures martyrii gradus distinguuntur. Morte martyrium consummatur, 1221.—Gradus primus ac supremus est, cum pœna ob Christi confessionem illata mortem infert, eamque sustinet martyr, 1222. — Non aggressione, sed passione martyrium perficitur, 1222. — Omnia virtutum opera, prout quædam sunt protestationes fidei, possunt esse martyrii causa, 1230. — Martyres vocandi non sunt, qui moriuntur in bello contra infideles, 1230. — Non omnis resistentia, sive contra pugnatio palmam martyrii eripit, 1230. — Martyria charitatis, mortificationis, castitatis, compassionis, et si qua sunt alia, martyria minus proprie dici debent, et per solam similitudinem, 1231. — Falsitatis convincitur sententia Theophili Raynaudi, aliorumque aureolam martyrii tribuentium iis qui moriuntur inserviendo pestilentia afflatis, 1231. — *Vid.* Martyres.

Martyrologium, libellus in quo sanctorum nomina, etc., indicantur. Plura sunt Martyrologia. V, 265

Masorethæ inter Judæorum doctores celebres sunt. De eorum origine non constat. Dederunt textus hebraici punctuationem. VI, 1187

Materia cogitationis non est capax. II, 945, 946

Materialistæ mundum solis corporibus constare arbitrantur. VII, 1339; VI, 957, *in nota*.

Matrimonium ab eo dicitur quod fœmina nubere debet, ut mater fiat, vel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus est, XXV, 229, 528. — Dicitur etiam connubium, conjugium seu junctio duorum sub uno jugo; nuptiæ. Matrimonium in se spectatum considerandum est vel prout est naturæ officium, vel prout est sacramentum, seu prout officium illud a Christo sanctificatum est, 230, 231. — Quatenus est officium naturæ, definitur: viri et mulieris maritalis conjunctio, inter legitimas personas individuam vitæ consuetudinem retinens. — Quatenus est sacramentum additur: Et a Christo ad dignitatem sacramenti elevata, 229, 529. — Fusius definiri solet: sacramentum novæ legis quo significatur conjunctio Christi cum Ecclesia, et gratia confertur ad sanctificandam viri et mulieris legitimam conjunctionem, ad uniendos arctius conjugum animos, et ad prolem pie sancteque in virtutis officiis et fide christiana instituendam, 229. — Princeps et primarius finis Matrimonii procreatio est, et procreationis complementum. — Alter finis in mutuo adjutorio situs est. — Tertius finis est sedandæ concupiscentiæ propositum, 232. Matrimonium est vere et proprie unum ex septem legis evangelicæ sacramentis a Christo institutum. — De fide est, 232, I, 1292-1019. — Objectiones, XXV, 235; V, 1058; VI, 766-1050. — Quid de sacramento Matrimonii necessario credendum est, 822. — Hæreticorum errores, 823. — Canones tridentini de contractu et sacramento Matrimonii, XXV, 757

De materia, forma et ministro sacramenti Matrimonii, XXV, 241 et seq.—Materia sacramenti Matrimonii est ipse matrimonialis contractus quatenus externus et sensibilis, 797.—Forma vero verba sunt quibus sacerdos eidem contractui benedicit, 798. — Ad sacramenti confectionem concurrunt contrahentes dando materiam, sacerdos formam supra materiam proferendo, 798. — In Matrimonii materia, forma et ministro nihil firmiter statuunt theologi, 518; VI, 1052, *in nota*.—Alii censent verum hujus sacramenti ministrum solum esse sacerdotem, XXV, 242. — Alii, antiquæ sententiæ adhærentes, censent solos sacramenti Matrimonii ministros esse ipsos contrahentes, 244-249.—Probabilius videtur Matrimonii sacramenti ministrum solum esse sacerdotem, 791. — Objectiones, 792 et seq. — Conjuges non possunt esse hujus sacramenti ministri, I, 521-528-409-414; XX, 1179, 1180. — Per matrimonium verum et ratum, in jure canonico, intelligendum non est matrimonium quod sit sacramentum, XXV, 794. — Non omne fidelium matrimonium est sacramentum. I, 519 et seq.-407

Quatuor sunt effectus Matrimonii. Primus est ut conjuges se invicem diligant. Secundus, ut sese intra conjugalis castitatis limites contineant. Tertius, ut vitæ conjugalis labores, fastidia, etc., patienti animo ferant et invicto. Quartus, ut prolem ad fidem et pietatem christianam magis adhuc exemplis quam documentis instituant, XXV, 798.— Matrimonium fuit institutum, primo, in officium naturæ ad propagationem sobolis; secundo, in remedium concupiscentiæ, et ad evitandam fornicationem, 553. — Duæ præcipue sunt Matrimonii proprietates, unitas et indissolubilitas, 249. — Unitati adversantur polyandria et polygamia; indissolubilitati opponitur dissolutio, perfecta quoad vinculum, et imperfecta quoad thorum et quoad cohabitationem, 249. — Non licet christianis plures simul habere uxores, cum hoc sit lege divina prohibitum, 000. — De fide est, 251.— Difficultates. 253

De monogamia, 757 et seq. — Matrimonium etiam non consummatum ante evangelicam legem jure naturæ erat indissolubile, I, 255-199, 200. — Matrimonium ab infidelibus legitime contractum dissolvi potest quoad vinculum, si altero conjuge ad fidem converso, nolit alter cum eo pacifice vivere, vel non consentiat habitare sine contumelia creatoris. Hæc propositio certa est, XXV, 256 et seq. — Nunc non consummatum per solemnem castitatis professionem, consummatum vero per conversionem ad fidem, conjuge infideli discedente, dirimitur, I, 258-202; IV, 529. — Objectiones, XXV, 260 et seq. — Matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius conjugum dirimitur, 271. — Objectiones, 272. — Propter hæresim aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge dissolvi non potest matrimonii vinculum, 275, VI, 1052.— Non errat Ecclesia cum docuit et docet, juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse dissolvi. De fide est, XXV, 276; V, 654 et seq.; VI, 1053, *in nota*. — Objectiones, XXV, 280. — Non errat Ecclesia cum ob multas causas separationem in conjuges quoad thorum, seu quoad cohabitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit. 288

Matrimonium legitimum ac ratum est quod legitimo consensu ad præscriptum concilii Trid. contrahitur. — Legitimum et non ratum est illud quod inter infideles legali institutione, vel provinciæ moribus, contrahitur; inter quos non est ratum, quia non est firmum, sed violabile. Matrimonium ratum et non legitimum est illorum fidelium qui, contemptis omnibus solemnitatibus, solo affectu, aliquam sibi in conjugem copulant; dicitur potius concubinatus, quam matrimonium. — Matrimonium ratum et consummatum est illud, quod carnali copula perfectum est, et inter fideles; a Deo tantummodo dissolvi potest. — Matrimonium tantum ratum et non consummatum est illud quod tantummodo per verba de præsenti contractum est, non tamen carnali copula perfectum, XIX, 772. — Non constat summum pontificem super matrimonio rato non consummato dispensare non posse, ut priori vinculo soluto possint aliud matrimonium contrahere. 771

De impedimentis matrimonii eorumque statuendorum facultate, XXV, 289-339; 601-655. — De potestate Ecclesiæ circa impedimenta, 655. — *Vid.* Impedimentum.

De matrimoniis mixtis. Conjugia mixta ea dicuntur quæ inter catholicum et acatholicam, aut e converso inter catholicam et acatholicum celebrantur, XXV, 339. — Matrimonia mixta valida sunt, sed illicita et sine papæ dispensatione iniri legitime nequeunt, 340. — Inter conditiones ad connubia mixta requisitas, prior est conjux catholicus, promittat se effecturum quod ex se erit, ut respective futurus maritus aut uxor ad religionem catholicam convertatur; altera vero eaque potior, ut universa proles in religione catholica instituatur, 341. — Conjugia inter catholicos et acatholicos regulariter illicita sunt utpote graviter improbata jure naturali et divino, atque a jure ecclesiastico penitus interdicta. Propositio est certa, 343. — Difficultates, 347. — Nonnisi Romani pontificis dispensatione licite possunt iniri conjugia mixta, graviter proinde peccarent sacerdotes catholici, qui sine papæ dispensatione, nec servatis conditionibus ab eo præscriptis, ejusmodi conjugia præsentia sua, benedictione, aliove ritu sacro cohonestarent, 352.—Difficultates, 356.—Non possunt acatholici, quin omnia lædant æquitatis jura, cogere sacerdotes catholicos ad honestandas benedictione aliove ritu sacro nuptias mixtas quæ, neglectis canonicis sanctionibus, contrahuntur, 360 et seq. — Difficultates. 368-386

Collectio declarationum ac decretorum romanorum pontificum circa varia dubia Matrimonium concernentia. Declaratio Benedicti XIV circa matrimonia Hollandiæ, data 4 nov., 1741, XXV, 679. — Extensio declarationis Benedicti XIV ad ducatum cliviensem per Pium VI, cum adjuncta instructione, die 19 junii 1793. Instructio, 681. — Litteræ Benedicti XIV ad missionarios in Hollandia, 17 sept. 1746, 682. Litteræ Clementis XIII ad archiepiscopum Mechiliensem die 15 maii 1767, circa matrimonium a catholico Bruxellensi in Hollandia contractum cum muliere acatholica ibidem domicilium habente, 684.— Declaratio Pii VII.

condigno circa quas est inter theologos controversia. Prima, est gratuita Dei promissio, sive pactum de æterna mercede rependenda, X, 1409-1111. — Secunda, opus meritorium spectat ; quænam scilicet hominis justi bona opera æternæ vitæ de condigno sint meritoria, 1410 et seq.-1112. — Justus qui de condigno mereri voluerit, aut actum ex vera charitate eliciat, aut saltem actus in quem præcedens proprie dictæ charitatis actus, virtualiter perseverans, influat, 1412-1113, 1114. — Tertia se tenet ex parte operantis. Non requiritur relatio actualis operis in Deum ut finem supernaturalem, sed non sufficit relatio habitualis. Omnino necessaria est relatio virtualis. 1412-1114

Meritum de condigno describi debet : opus liberum, bonum, ab homine viatore et justo ex actu vel imperio charitatis factum, et ideo in Deum ut summum bonum virtualiter saltem relatum, cui ex justitia et ex gratuita Dei promissione vita æterna a Deo debeatur, 1413-1115.

Meritum de congruo duplex est, aliud stricte sumptum, ut in peccatore qui auxilio divino ad gratiam conversionis perfectæ postulatam sibi concesso utitur. Aliud late sumptum, quod totum in aliqua convenientia positum est, IX, 859-664. — Conditiones meriti de congruo propriæ. Primo, meritum illud non competit nisi homini viatori. Secundo, necessario non innititur justitia habituali sive gratia sanctificante. Tertio, exigit actum liberum, bonum et supernaturalem. Quarto, in merito de congruo non requiritur Dei promissio, X, 1414-1115. — Meritum de congruo describi debet : opus liberum, bonum, a viatore ex præveniente spiritus Sancti inspiratione et adjutorio elicitum, cui non ex justitia Deive promissione, sed ex aliqua decentia et congruitate rependi debet, id ad quod tendit et refertur, 1414-1115. — Circa merita quæ sunt de fide, et quæ non sunt. De fide est hominem justum bonis operibus vere mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, gloriæ augmentum, I, 1297, 1331-1023, 1050. — Sed de fide non est, nec dari meritum de congruo ; nec dari de condigno ; nec merita esse ex justitia, potius quam ex fidelitate ; multo minus dari ex justitiæ rigore, 1331 et seq.-1051. — De fide non est omnia bona opera justorum esse æternæ vitæ meritoria ; seu quænam in specie opera mereantur gloriam : an opera temperantiæ, spei, fidei, et alia præter charitatem, 1334-1053. — Non est de fide justum posse mereri pro aliis quocumque merito, ne quidem de congruo, nec conversionem peccatoris, nec aliam gratiam, 1335-1054 ; VI, 2061, *in nota*. — Merita nostra sunt Dei dona, I, 866-683. — Gratia non datur secundum merita, VI, 61. — Æterna electio sine meritis, salus ex meritis, 99. — Deus neminem deserit, reprobat et damnat sine malis meritis, 31. — Totum Deo tribuendum, 71. — In nullo gloriandum. 106

De meriti objecto. Nemo primam gratiam sanctificantem de condigno promereri potest; sed potest quis eam de congruo mereri. Justus vero secundam gratiam justificantem, id est, augmentum gratiæ sanctificantis de condigno mereri potest, X, 1415-1116. — Principia solutionum, 1417-1118. — Justus non potest perseverantiam de condigno mereri, potest tamen de congruo, præsertim si multa et crebra pietatis opera exerceat, 1417-1118. — Principia solutionum, 1420-1120. — Vita æterna quoad insigniores etiam gradus merito de condigno subjacet, 1421-1121. — Objectiones, 1424-1123. — Principia solutionum, 1425-1124. — Deus ex mera beneficentia bona electorum opera ultra condignum in altera vita remunerat, 1428-1126. — Principia solutionum, 1430-1129. — Epilogus, 1431-1129. Breve Benedicti papæ XIV ad magnum Hispaniæ inquisitorem. 1433 et seq.-1131

Messias jam ante legem promissus, totque prophetarum succedentium oraculis in Scriptura sancta pronuntiatis, jamdudum advenit, isque alius non est quam Jesus Christus, VI, 972. — *Vid.* Christus.

Metempsychosis. A Platone tradita est opinio animas eorum hominum qui se multis in vita sceleribus inquinassent, post mortem in varia transire hominum ac bestiarum corpora, prout eorum vitia fuerant, quorum similitudinem alterni illi hospites gerebant, atque hoc tamdiu fieri, dum bene purgatæ et quasi defæcatæ animæ pristinum ad statum ac nitorem redirent, VII, 864. — Metempsychosim saltem bonorum admittebant Pharisæi. V, 23.

Methodus vitæ pro aliqua moniali quæ exposceret dirigi per viam perfectionis. Et primum quoad orationem, XXII, 1108. — Secundo, accedere quotidie ad communionem, uno excepto die in quavis hebdomada. Tertio, quoad mortificationem. 1109

Contra protestantes. Methodus Augustiniana tribus partibus absolvitur : 1° proponit ; 2° defendit ; 3° probat. Principia probandi fidem, vel sunt protestantium, vel catholicorum, vel utrique parti communia, I, 1045 et seq.-823. — Augustiniana dicitur, quia ex praxi S. Augustini deducitur. 1045, 1046-823, 824. — Defensiva methodus, scuto non absimilis, absolvitur quatuor observationibus, quas præcedunt nonnulla privilegia, protestantibus concedenda gratis alioquin a limine cujuscumque controversiæ arcendis, 1047, 1056-825, 833. — Probativa methodus, gladio persimilis, tribus observationibus perficitur : 1° status quæstionis est tenendus ; 2° catholici est secundo loco probare, idque incipiendo a probatione fidei catholicæ, deinde pergendo ad improbationem doctrinæ contrariæ. Omnis catholica probatio debet esse per terminos expressos, seu æquivalentes, sine additione, detractione, aut mutatione, 1057 et seq.-833. — Conclusio, 1061-836. — *Vid.* Protestantes.

Methodus compendiaria, sive brevis et perfacilis modus, quo quilibet catholicus etiam scholis theologicis non exercitatus, potest, solis Bibliis, sive Genevensia illa sint, sive alia, et confessione fidei religionis prætensæ, ministrum evidenter mutum reddere, et religionario cuicumque, quod in omnibus et singulis prætensæ reformationis suæ punctis errore teneatur, demonstrare V, 1065, 1137. — Conclusio disputationis hujus summam complectens. 1135

Methodus in theologia duplex, alia expositionis seu positiva, alia demonstrationis, seu discursiva. — Eo tendit methodus expositionis ut ex suis fontibus primariæ sedulo producantur veritates, seu dogmata, ut nitide ac fideliter exponantur. Methodus demonstrationis in his operationibus mentem dirigit quibus, ope ratiocinii et dialectices regulis, principiorum fiunt evolutiones deductionesque consectariorum, I, 12-11. — Necessaria est in scientia religionis tractanda methodus, tum positiva, tum discursiva, 32, 33-27, 28. — Methodus discursiva seu demonstrationis, usque ad genus scholasticum producta, seu simpliciter methodus scholastica est perutilis, sublato abusu, 33 et seq.-28. — Speciales veræ scholasticæ utilitates, 34, *in nota*-28. — Methodi scholasticæ abusus vitandus, 36, 37-30, 31. — Utriusque methodi utilitas, 37-31. — Utriusque usus adhibendus est, nempe methodi positivæ ad exponenda primum dogmata, et discursivæ ad eorum deinceps evolvenda consectaria. 38 et seq.-32

De la méthode qu'il faut suivre dans l'étude de la théologie, XXVI, 1145. — Méthode qu'il faut suivre dans la recherche des vérités de la religion, 1161. — De la méthode de sentiment intérieur, 1167. — De la méthode des sens, 1170. — De la méthode de raisonnement ou de discussion, 1180. — De la méthode d'autorité, 1189. — Méthode pour étudier la théologie, 1193. — Méthode pour étudier l'Écriture sainte et les livres qu'il faut lire pour cette étude, 1252. — *Vid.* Theologia.

Metoposcopia divinatio dicitur, quando ex signis, lineamentis et motu frontis, futurorum cognitio quæritur, III, 428; XIV, 90-73

Metropolita uni præest provinciæ et episcopis qui ea comprehenduntur. Metropolitæ nomen a metropoli procedit, quæ est urbs provinciæ caput, V, 1229. — Hæc dignitas ante Nicænum concilium viguit. Metropolita jurisdictionem habet in omnes suæ provinciæ episcopos, quos suffraganeos vocat, 1229. — Metropolitæ præter cætera pontificalia ornamenta habent pallium, 1230. — De potestate metropolitani quoad ordinationem subditorum aliorum diœceseon, XXIV, 1033. — Metropolitani a propria synodo, seu a suffraganeis suis, prioribus sæculis, ordinarie consecrari debebant, 1117, et seq. — Decretum cleri et populi senonensium de electione Ansegisti metropolitani. 1120

Prædictus ordo per nominationes regias aliquando fuit turbatus, 1122. — Restituta tamen, seu asserta comprovincialibus sua jura et cur, 1122. — Qua ratione et a quibus comprovinciales episcopi ad metropolitani consecrationem convocarentur, 1123. — Metropolitani aliquando ab aliis metropolitanis jussi et soliti consecrari, 1125 et seq — De jure et consuetudine romani pontificis in consecrandis et confirmandis metropolitanis. 1134 et seq.

Metus est passio vel motus animi imminens malum fugientis, XVI, 516. — Definitur : instantis vel futuri periculi causa mentis trepidatio seu perturbatio, 516, 535, XI, 92. — Divitur : 1° in eum qui ab intrinseco provenit, et in eum qui incutitur a causa extrinseca libera. Metus a causa libera proveniens incuti potest juste vel injuste, 92, XVI, 517, 536. — 2° Dividitur metus in gravem et levem, vel absolute vel respective. Metus gravis, qui potest movere virum constantem, est timor majoris mali. Levis est metus in hominem cadens qui facile movetur, et non timenda timet, 516, 535; XI, 92, 314. — Dividitur in compulsivum potentiæ, et in metum reverentialem, et in metum perfidiæ, XXV, 537 et seq. — Conditiones requisitæ ut metus sit gravis, XI, 92; XXV, 537. — Ad metum gravem revocatur metus reverentialis seu timor habendi parentes vel superiores diu et graviter infensos, XVI, 535. — Metus reverentialis non semper gravis est, XXV, 769. — Longe

De vi probante miraculorum. Omne miraculum verbum quoddam Dei est: impossibile autem est verbo ullo mentiri Deum, I, 1317-1039. — Miracula sunt signa veræ religionis, 801. II, 528; 531. — Miraculorum, qualia in Pentateucho et Evangelio narrantur, numerus ac splendor vim habet firmissimæ demonstrationis in gratiam alicujus religionis. Nam 1° Deus ea fieri in confirmationem erroris nunquam passus fuisset, 1064. — 2° etiam permittente Deo diabolus ea non patrasset, 1066. — Corollaria. Miraculum proprie dictum, etiam singulare et unicum, per se vim habet ineluctabilem ad probandum. — Miraculum improprie dictum, quod ex assignatis characteribus constat ab angelo bono effectum esse, vim quoque invictam habet, 1067. — Solv. objec., 1067, 1082. — De miraculorum auctoritate constat. In omnibus veritas imaginem antecedit, post rem similitudo sequitur. *Tert.* 1068. — A factis naturalibus discerni possunt miracula, 1069. — In confirmationem erroris dæmon miracula operari non potest, 1070. — Miracula ad probandum vim habent, 1071. — Miraculum veritati et falsitati non ex æquo patrocinatur, 1076 et seq. — Miracula seorsim a propheties probant. 1082

Moysen Dei legatum fuisse miracula evidentissime probant, 658, 664. — Miraculis constat Deum speciali providentia rempublicam Judæorum rexisse. 701

In confirmationem christianæ doctrinæ Deus patravit miracula, III, 691. — Mundi conversio sine miraculis esset omnium miraculorum maximum, 693. — Woolstoni et Spinosæ argumenta confutantur, 694 et seq. — Miracula Christi allegorica fuisse dicit Woolston. Confutatur, 711, 722. — Quæ contra miracula in epistolis quibus titulus: Lettres de J.J. Rousseau écrites de la Montagne, leguntur argumenta, confutantur, 722, 736. — Fuerunt Christi miracula certa, publica, multa, 702, 704. — Ex miraculis Christi eum esse a Deo missum adstruitur, IX, 461, 483-366, 384. — Miraculorum quæ sequuntur Christi et Apostolorum tempus, auctoritas, 483-384; IV, 301, 302; III, 703, 704. — Miracula pro veritate edita semper a Deo proficiscuntur, 716. — Sola religio catholica miraculorum gloria fulget, 801. — Miracula probant Ecclesiæ sanctitatem, IV, 299 et seq. 379 et seq. — Auctoritas Ecclesiæ munitur miraculis, et Ecclesia approbat miracula. 310, 311

De miraculis paganorum, III, 447. — Pleraque sunt levia, ridenda, nullos in usus admissa, etc., 448 et seq.; II, 1077 et seq. — Plura nihil aliud sunt quam effectus mere naturales et communes, III, 450. — Miracula Æsculapii, 452; II, 1079. — Vespasiani miracula, 1080; III, 454 et seq. — Adriani miracula, 457. — Apollonii Tyanæi, 457; 718 et seq.; II, 1081. — De miraculo quod apud Delphos contigisse legitur, et quo profligatus est Gallorum exercitus. III, 459 et seq.

Si a diabolo ad retinendos homines in falsa religione fiunt Ecclesiæ miracula, cur non facit similia in aliis falsis religionibus. 803

Miseratio a misericordia derivatur. XIII, 1114-880

Misericordia est virtus inclinans ad subveniendum miseriæ alterius, VII, 548. — Misericordia est alienæ miseriæ in corde nostro compassio, XIII, 1113-879. — Misericordia importat dolorem de miseria aliena, 1113-880. — Juxta primum motum passio est, non virtus, bene autem juxta secundum motum, quatenus voluntati displicet, malum alterius, *Ibid.* — Misericordia est virtus specialis a charitate distincta, quæ respicit miseriam ejus cujus miseretur, 1114-880. — Septem opera misericordiæ corporalis numerantur, scilicet pascere esurientem, potare sitientem, vestire nudum, excipere hospitem, visitare infirmum, redimere captivum vel in carcere detentum, et sepelire mortuum: quæ versu exprimuntur: visito poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo, 1116-881; XI, 941 et seq. — Septem pariter numerantur opera misericordiæ spiritualis, scilicet ignorantes docere, consilium præbere dubitantibus, afflictos consolari, peccantes corrigere, offensas remittere iis qui læserunt, aliorum defectus et infirmitates tolerare, pro omnibus orare: quæ hic versus complectitur: consule, carpe, doce, solare, remitte, fer, ora, 944 XIII, 1116-882. — Regulæ de obduratione contra misericordiam, XI, 912-947. — *Vid.* Obduratio.

Misericordia Dei prædestinantis definitur a S. Paulo electio ad gloriam, seu propositum voluntatis, quo Deus ab æterno statuit quasdam intellectuales creaturas per certa media dirigere, et perducere ad vitam æternam, VI, 951. — Frequenter in Scripturis occurrit divinæ misericordiæ commendatio. VII, 549

Misericors dicitur qui habet cor miseratione et compassione afflictum super miseria alterius. XIII, 1113-880

Missa est unicum novæ legis sacrificium: est latreuticum sive honorarium; est eucharisticum in gratiarum actionem pro omnibus collatis et conferendis beneficiis; est propitiatorium et satisfactorium pro peccatis et pœnis debitis; est omnium bonorum impetratorium, spiritualium primo, et temporalium secundario, XXIII, 1303. — Missa est vox hebraica significans oblationem, juxta quosdam, I, 827-652; XXIII, 709, 923 et seq. — Quoad terminum is latinis idem significat, quod Græcis liturgia, I, 1299-1025; V, 1021. — Eruditorum vulgus putat, et id probabilius est, e latino missam derivatam; quæ vox idem valet ac missio, seu abeundi venia, XXIII, 923. — In sacrificio binæ fiebant dimissiones. 923, 924. — Præmittuntur aliqua de sacrificio in communi, 703 et seq. — Missa fundatur Scriptura et antiquitate, I, 1299-1025; V, 1021. — De sacrificio missæ apud protestantes, 1019. — Ecclesia Orientalis, uti semper, ita nunc eamdem de Missa doctrinam tenet, quam ipsi liturgiam vocant, 1020. — Sententia catholica de missa, 1022 et seq. — Pro missa probationes SS. Patrum per Scripturam, 1026 et seq. — De sacrificio missæ quid credendum, VI, 818. — Quod de fide non est in sacrificio missæ, 1032, *in nota.* — Ad præcepta solum ecclesiastica referuntur: 1° cæremoniæ, vel vestes et extrema signa, quibus in missarum celebratione Ecclesia catholica ex sua institutione utitur; 2° ritus Ecclesiæ Romanæ, quo submissa voce pars canonis et verba consecrationis proferri jubentur; 3° prohibitio celebrandi missam lingua vulgari; 4° præceptum aquam vino miscendi in calice, singula enim nota revelationis carent, 1034, *in nota.* — In missa offertur verum et proprium sacrificium a Christo institutum, 1029; XXIII, 709 et seq. — Hæreticorum difficultates, 711 et seq. — Sacrificium missæ non in sola reponi debet mortis Christi commemoratione et repræsentatione; sed sicut reipsa creditur latreuticum et eucharisticum, ita etiam est propitiatorium pro vivis et defunctis, VI, 1030 et seq. — Missa est vere propitiatoria et eucharistica, I, 865, 866-683. — In missa offertur Deo verum, proprium et propitiatorium sacrificium pro vivis et defunctis, 1300-1026; V, 1022 et seq. — Quomodo est propitiatorium. Hæreticorum errores, VI, 819. — Missæ, quas acatholici privatas vocant, legitimæ omnino sunt ac licitæ, adeoque neutiquam abrogandæ, 1033; XXIII, 1269. — Deux actions dans le sacrifice de la messe: la première est la consécration par laquelle le pain et le vin sont changés au corps et au sang; la seconde est la manducation, par laquelle on y participe, VI, 777. — Quo pacto reperiatur in missa vera ratio sacrificii. Prima sententia docet oblationem vocalem pertinere ad essentiam hujus sacrificii, rejicitur, 716. — Secunda sententia, quæ etiam rejicitur, docet fractionem pertinere ad essentiam hujus sacrificii, 717. — Tertia sententia satis communis et verisimilis docet essentiam hujus sacrificii reperiri in consecratione; reliqua omnia non pertinere ad essentiam, 717. — Quarta sententia satis etiam communis et verisimilis docet sumptionem hujus sacramenti esse id in quo essentia hujus sacrificii consistit, 720. — Eucharistici sacrificii partes quatuor sunt, una consecratio corporis et sanguinis, altera oblatio, tertia fractio, quarta consumptio, I, 842-664. — Probabilissimum est specierum quoque mixtionem ad sacrificii integritatem attinere, 842, *in nota*-664. — Ad plenam sacrificii rationem spectat specierum consumptio. Christus corpus suum et sanguinem sumpsit, 843-665. — Quomodo consecratio pertineat ad essentiam sacrificii, varie a theologis declaratur, XXIII, 722. — De essentia hujus sacrificii; auctoris sententia, quæ videtur communior: consecratio et consumptio pertinent ad substantiam hujus sacrificii, 728. — Tres in hoc sacrificio compositiones: prima, qua complectitur consecrationem; secunda, qua componitur ex consecratione et sumptione; tertia est ex partibus ipsis specierum, quæ consecrantur vel sumuntur, 733. — Solv. objectiones. 736

Christus est principalis offerens in hoc sacrificio, 741. — Ipse etiam tota res oblata, 743, 744. — Ita est necessaria utriusque speciei consecratio ad valorem hujus sacrificii, ut neque ex dispensatione papæ possit licite una species absque altera consecrari. Ita communiter, 744 et seq.

De effectibus hujus sacrificii. Possumus invenire in eodem sacrificio meritum, impetrationem et satisfactionem, XXIII, 753. — Solus sacerdos celebrans aut alii immediate offerentes merentur dum offerunt, 753. — De impetratione, 753 et seq. — De satisfactione, 756, 757. — Communis theologorum sententia docet hoc sacrificium habere aliquem effectum determinatum et lege stabili definitum, quem confert ex opere operato; alios item non ita determinatos, sed qui propter circumstantias variari possunt, 758. — Hoc sacrificium ut sacrificium confert ex opere operato primam gratiam et peccati mortalis remissionem, 758 et seq. — Non confert ex opere operato augmentum gratiæ. Nec per accidens potest aliquando conferre primam gratiam, 764. — Non confert immediate ad remissionem venialium, 764. — Remissio pœnæ temporalis

celebrantur summo mane, 811. — Antiquitus missarum vespertinarum usus frequentior fuit. — Concilia quædam missas solum vespertinas aboleverunt, quæ a non jejunis sacerdotibus fierent, XXIV, 1537.—Hæc consuetudo usque ad XII sæculum durasse videtur. 1537

Aliis diebus, regula universalis est quod non possit inchoari ante auroram vel post meridiem, XXIII, 1152, 1155. — Ab hac regula excipitur primo dies natalis Domini, in qua licet celebrare post mediam noctem, 811.—Excipitur secundo casus necessitatis, etc., 812. — Nomine auroræ, in hac materia, non intelligitur ortus solis, sed prima ejus irradiatio in nostro hemisphærio, quæ pro diversis temporalibus magis vel minus præcedit solis ortum, 813 — Omnino licite potest inchoari media hora ante lucem, quia tunc incipit aurora moralis, 814. — Ille terminus excusat non solum a culpa mortali, sed etiam a veniali, 815. — Meridies etiam non accipitur mathematice, sed moraliter, 815. — Latius accipitur meridies quam aurora, et facilius exceditur hic terminus quam ille anticipetur, 816. — Navarrus dixit hodie licere celebrare usque ad horam tertiam post meridiem. 816

Regulariter non licet pluries eadem die celebrare, XXIII, 1115. — Excipiuntur aliqui casus. Primus est in die natalis. Secundus quando esset necesse celebrare ad dandum viaticum ægroto. Tertius, etc., 817. — Notat bene Suarez, in casibus quibus propter necessitatem potest bis, posse etiam ter et pluries sacrificari, eadem causa permanente et sacerdote adhuc manente jejuno, 818. — Licet in natali Domini tres missas in oratorio privato celebrare ex brevi a papa in favorem infirmi concesso, 1114.—Parochus etiamnum duas missas celebrare aliquando potest, 1118 et seq. — In orientali Ecclesia nullum reperitur monumentum quo appareat sacerdotem eodem die plures missas celebrasse. Imo regula est, ne quisquam eodem die sacerdos missam celebret ad altare in quo alius antea celebraverit, nisi adsit et urgeat gravis necessitas 1122

De loco sacrificii. Olim non poterat celebrari nisi in ecclesia consecrata ; hodie jam potest in ecclesia solum benedicta, imo et in oratoriis privatis non benedictis, sed ad illum solum usum deputatis et ab episcopo designatis, XXIII, 818, 874, 1125 et seq. — Lex quæ prohibet ne quis missam alibi celebret quam in templis aut oratoriis publicis et privatis, præcipuam restrictionem habet si missa, quæ omnino celebranda sit, non possit in ejusmodo locis celebrari, 1126. — Excipiuntur 1° casus necessitatis, 2° episcopus, etc. Ablata est facultas episcopis ut concedant licentiam habendi oratoria in domibus privatis ad celebrandum. Palatium episcopi non existimatur domus privata, 819. — A primis Ecclesiæ temporibus in templis missæ sacrificium fieri consuevit. Si celebrandi in templo non daretur copia, sacrificium extra templum fiebat, 874.—Constans et perpetua fuit in Ecclesia disciplina, ut semper in templis, ubi copia sit, missæ sacrificium celebretur. 877 et seq.

Ecclesia non debet esse violata, 1132. — Polluitur quinque modis : 1° per effusionem injuriosam sanguinis humani ; 2° per homicidium injuriosum, sive fiat cum sanguinis effusione, sive alio modo. In utroque casu requiritur vulnus vel occasionem fieri cum peccato mortali, 820. — 3° Per voluntariam seminis humani effusionem extra actum conjugalem, qui necessitate urgente, juxta communiorem sententiam, potest aliquando exerceri in ecclesia, 821. — 4° Per sepulturam hominis excommunicati. — 5° Per sepulturam hominis, vel infantis non baptizati, 821, 822. — Nomine ecclesiæ in hac materia non intelliguntur oratoria in domibus privatis. Polluta ecclesia censetur pollutum cœmeterium illi annexum, 822. — Nomine ecclesiæ oratoria intelligi significat Suarez, 823. — Quando ecclesia polluta est, oportet eam reconciliari, 823. — Potest in casu necessitatis celebrari in ecclesia polluta de licentia episcopi, 824. — Consecratio ecclesiæ perditur, destructa ecclesia. 825

De rebus quæ generatim ad sacrificium missæ necessariæ sunt. De altari ad celebrandum necessario, XXIII, 825, 881. — Est altare duplex : Alterum fixum, alterum mobile, seu portabile, quod ara nuncupatur. Primum consecratur ut ibi permaneat, et ideo consecratur totum altare, et in qualibet parte mensæ illius potest sacrificari, 826. — Altare mobile retinet consecrationem quamdiu non frangitur ita ut in parte illius integra non possint consistere calix et patena cum hostia, 826.—Particulæ consecratæ poni debent super ara consecrata, 826. — Aliqui exigunt necessario ad quodcumque altare quod in eo sint reliquiæ sanctorum, id tamen alii merito negant, 829. — De altaris ornatu, 886 et seq. — Altare ornari debet tabuleis benedictis. Tres requiruntur quarum una longior sit et ad terram pertingat, duæ aliæ breviores, seu una duplicata. Additur corporale, 829. — Unum tantummodo linteum satis esse potest, si tamen duplicatur, 881. — Requiritur lumen sine quo nunquam licet sacrificare. Exiguntur duæ candelæ cereæ, etc., 829, 1130, 1131. — Requiritur etiam liber missalis. De cruce non videtur esse præceptum Ecclesiæ grave. Probabiliter regula non est intelligenda pro altari in quo est Eucharistia, 830. — In universum certum est, non omnia quæ in rubricis missalis exiguntur, afferre obligationem gravem, nisi aliunde constet de Ecclesiæ præcepto, 830.— Communis omnibus sententia docet, rubricas esse leges præceptivas quæ obligant sub mortali ex genere suo. 1163

Utrum in mari possit aliquando celebrari. Vetus Ecclesia in mari etiam pro nautis celebrare consuevit, XXIII, 830. —Celebratio missæ in mari non est contra jus naturale vel divinum, aut etiam humanum, 831. — Magis obstare posset consuetudo satis jam antiqua non celebrandi in mari.— Cessante effusionis sanguinis periculo, videtur licita talis celebratio, 832. —Accedunt rationes maximæ, ut si id fieri possit, non omittatur, 833, 1127 et seq. — Apostolico opus est privilegio, ut in mari missa celebrari possit. 1129

De vasis et vestibus sacris et aliis ad missæ sacrificium requisitis, XXIII, 835, 841.— De calice, 890.— De patena et aliis ad calicem spectantibus, 895. — De hostia. Qua magnitudine antiquitus, quave forma fuerint hostiæ, disputant docti, 899 —Vetustissima apud nos forma rotunda. 900

De vestibus sacerdotalibus, ubi de amictu alba et angulo, 901.— De manipulo, stola et planeta; de sacrarum vestium benedictione, et quinque diversis earum coloribus, 905.— De birreto, 912. — Missam fas non est tecto capite celebrare. Solius est papæ hujusmodi licentiam impertire. 913, 1282

De symbolico sacrarum vestium significatu, 915, 1339 et seq.—De ministro qui sacerdoti celebranti inservit et respondet, 839, 920.—Regula generalis est non posse missam celebrari sine ministro, 1131.—Potest tamen sacerdos sine ministro missam celebrare, sibique respondere, si viaticum opus sit infirmo ministrare, sed non in alio casu. 1131

De idiomate quo missa celebranda est. In occidentali Ecclesia latino sermone missa celebratur, XXIII, 925. — In Ecclesia occidentali olim lingua latina communis erat, 928. — Constans et firma disciplina est ne missæ idioma mutetur, etsi mutet lingua vernacula; sed eo sermone missa celebretur, quo celebrata est ab initio. 931

Unusquisque sacerdos Eucharistiam juxta Ecclesiæ suæ ritum conficere debet. 1252 et seq.

De sacrificio missæ tractatus asceticus, continens praxim attente, devote et reverenter celebrandi. Præmonitio, XXIII, 1301-1366. — De his qui offerunt hoc sacrificium. Primus offerens Christus est. Alter offerens est catholica Ecclesia, et in ea omnes fideles non excommunicati. Tertius offerens est sacerdos legitime ordinatus. 753-1304

De requisitis in sacerdote ad licite et pie celebrandum. — Prima dispositio est puritas vitæ quæ consistit in his duobus ut sit mundus ab omni peccato, et ornatus omni virtute, 1309, 1151, 1157. — Secunda dispositio est rectitudo intentionis, 1310. — Tertia, est actualis intentio. 1311

De jejunio naturali ad licite celebrandum, 1158 et seq. — Qui die nativitatis Christi in prima missa ablutionem imprudens sumpserit, duas reliquas celebrare non debet, 1159, 1160. — Reliquiæ cibi in ore remanentes, si casualiter deglutiantur, non impediunt sumptionem Eucharistiæ, 1160. — De reliquis quæ servare oportet ut licite missa celebretur, 1161 et seq — Disputant theologi an possint sumere Eucharistiam qui sunt in dubio num fregerint jejunium, 1161. — Sacerdoti non jejuno non licet celebrare, ut infirmo viaticum possit ministrari, 1161. — Jejunium naturale non frangitur a tabaci fumo, aut pulvere naribus attracto, 1267. — Variæ considerationes ante missam. — Quanta sit sacerdotum dignitas, et quanta debeat esse sanctitas, 1311. — De excellentia hujus sacrificii, 1312. — De ejusdem dignitate, 1313. — Qua reverentia celebrandum sit, 1315. — Aliæ considerationes ad pios affectus in celebrante excitandos. 1316

De his quæ missæ celebrationem proxime antecedunt. De necessitate præparationis, 1317. — De præmittenda confessione sacramentali, 1318.— Modus confitendi. Motiva contritionis, 1319. — Oratio ante confessionem et actus contritionis, 1320. — Oratio post confessionem, 1321. — Directio intentionis ante missam, 1321. — Deprecatio pro omnium necessitatibus, 1322. — Specialis oblatio sacrificii quatenus est latreuticum. Quatenus est eucharisticum, 1324. — Quatenus est propitiatorium, 1326. — Quatenus est impetratorium. 1327

Actus diversarum virtutum ante missam fidei, spei, charitatis, 1329. — Desiderii, gratitudinis, 1330. — Timoris, 1331. — Humilitatis. 1332

nitur : machinatio qua unus vel plures efficiunt de industria, ut ipsi soli aliquod genus mercium vendant vel certo pretio vendant aut emant. Duplex est monopolium : unum, quo unus vel plures efficiunt ut ipsi soli mercem alicujus generis vendant; aliud, quo de mercibus nonnisi certo pretio vendendis aut emendis inter se conveniunt. XV, 668

De monopolio primi generis; quod fit tripliciter : 1° ex privilegio principis; 2° coemendo omnes merces ejusdem generis; 3° impediendo ne merces ejusdem generis advehantur, 668. — Primo, monopolium quod fit ex privilegio a principe concesso licitum est si justis causis nitatur, 668. — Secundo, monopolium quo unus aut plures coemunt et congerunt omnes pœne certi generis merces ut inducant raritatem, et aucto pretio vendant pro libitu, non solum est contra charitatem et justitiam legalem, sed et contra justitiam commutativam, quia per istud res venditur supra justum pretium, 669. — Tertio, monopolium quo mercatores impediunt ne merces ejusdem generis ab aliis in patriam advehantur, ut ipsi soli vendant, injustum est, si impeditio fiat via injusta, seu vi, fraude aut similibus mediis; si secus, non est injustum, 669

De monopolio secundi generis. Si mercatores conspirent non vendere nisi supra summum, vel non emere nisi infra infimum pretium, peccant in utroque casu contra justitiam commutativam et ad restitutionem tenentur; 669. — Si conspirent de certo pretio, manendo intra latitudinem pretii justi, non dubium quin peccent contra charitatem et contra justitiam legalem; sed probabilius non peccant contra justitiam commutativam, 669, 670. — Mercator nec particeps, nec conscius monopolii non peccat vendendo pretio per monopolium constituto, 670. — Lethalis fraudis et injustitiæ rei sunt monopoliorum auctores et participes. XI, 879, 880

Monothelitæ ita dicti sunt a duobus vocibus græcis μόνος *unus* et θέλησις *voluntas*. Ista hæresis duces habuit, circa annum 629, Athanasium Antiochenum, Sergium Constantinopolitanum patriarchas, et Cyrum episcopum Alexandrinum, favente Heraclio imperatore, V, 69, 70. — Erroris istius brevis historia, IX, 621 et seq.-492. — Unam tantum in Christo agnoscebant voluntatem et operationem, 621, 624-492, 494; V, 69, 627 et seq.

Mons pietatis. Montes pietatis sunt notabiles acervi pecuniarum aliarumve rerum usu consumptibilium, ex eleemosynis aut aliunde collecti, ut vel pauperibus, vel publicis necessitatibus consulatur, XVI, 732, 841. — Mons igitur pietatis est summa quædam pecuniæ (seu aliarum rerum usu consumptibilium) in pauperibus opem collecta, ut istis sub pignore credatur. 841. — Finis primarius et ex primæva institutione intentus est ut subveniatur pauperibus mutuo indigentibus, ne hi cogerentur a Judæis mutuum sumere sub usuris enormibus, 842. — Quæri potest in cujus dominio sint pecuniæ pro monte congregatæ. 844

Triplicis generis sunt montes pietatis. Alii collecti sunt ex solis eleemosynis piisque legatis, et dicuntur Italici. Alii defectu eleemosynarum conflati sunt ex pecunia ad censum accepta, et Belgici appellantur. Alii vocantur mixti, quia partim ex eleemosynis, partim ex pecuniis ad censum levatis coadunati sunt. Tales sunt communiter montes pietatis nunc existentes, 732. —Sub quibusnam conditionibus detur mutuum in istis montibus, 732.—Montes pietatis sub assignatis conditionibus usuræ lucrativæ sunt experles. 732

Variæ aliæ montium species, 844, 845. — Origo montium pietatis, 845, 856. — De propagatione montium pietatis : 1° in Italia, 856. — De montibus profanis, 858 et seq. — Mons Venetus. Mons Genuensis, 859. — Mons Florentinus, 860. — Montes non vocabiles, vocabiles; redimibiles, non redimibiles, 861. — Mons Julius, 863. — Montes mixti. 866 et seq. 2° De propagatione montium in Belgio, 872.—3° In Germania, 875.— 4° In Hispania. 878

Observationes circa montes pietatis in Germania erigendos : 1° supremam montis curam ac jus visitandi episcopus sibi reservet; 2° pensatis locorum et personarum circumstantiis statuatur quantitas exigenda a mutuatariis, quæ non superet expensas summe necessarias, 879. — 3° Caveatur ne ministri plus exigant a mutuatariis, quam per statuta montis liceat, pro rata temporis et summæ mutuatæ; 4° pecuniæ montis mutuo dentur solis indigentibus, non mercatoribus, neque adhibeantur ad negotiationes; 5° pro summis valde modicis, nullum omnino auctuarium exigatur, 880. — Decet montem pietatis ejusque benefactores muniri variis privilegiis; 7° Quod ultra salarium ministrorum, et alias necessarias expensas superest, non aliter impendatur, nisi in emolumentum indigentium; 8° procuretur augmentum montis, piis, non periculosis modis 881 — 9° Caveatur ne in venditione pignorum nimis graventur debitores; 10° mons ita instituatur, ut non sit necesse creditoribus suis aliquid pendere. 882

Montanistæ hæretici secundi sæculi nomen traxere a Montano, V, 34. — Negabant in Ecclesia dari potestatem remittendi peccata quædam graviora, 34.— Secundas nuptias illicitas habebant, etc. 35

Moralitas est subjectio regulis morum. Omnis moralitas totius vitæ humanæ dirigitur ad consequendum Deum, qui est finis ultimus, XI, 109. — Quæ sint regulæ moralitatis? Regula voluntatis humanæ est duplex. Prima heterogenea et exterior, scilicet lex æterna quæ est quasi ratio Dei. Altera propinqua et homogenea, scilicet ipsa humana ratio, seu dictamen rationis practicum, 110, 318, 319. — Quod autem humana ratio sit regula voluntatis humanæ, habet ex lege æterna, quæ est ratio divina, 111. — Multo magis dependet bonitas humanæ voluntatis a lege æterna quam a ratione humana, 319, 397, 398.—Hominibus communicatur lex naturalis non per modum inclinationis naturalis, sed per directionem moralem, qua mediante libere tendant in finem ultimum, 111. — In moralibus nihil est malum, nisi quod deficit a regulis morum, 111. — Ex quo naturali dictamine licet nobis agere omne id quod a lege non prohibetur, 345. — Ad legem æternam spectat divina voluntas quæ est prima regula, et cui nostra voluntas debet conformari. 112, 319

Altera actus humani regula particularis et proxima est conscientia, 319. — In moralibus utraque vitanda extremitas, cum nimius rigor non minus quam laxitas periculum contineat. Excessus et defectus vitii est mediocritas virtutis, 328. — Fundamentum totius moralitatis est voluntarium sive libertas arbitrii, 309, 459. — Legum moralium omnis vis est in sensu quodam animis insito ad certam vitæ rationem impellente, et in sanctione præmiorum ac pœnarum, nullam afferente voluntatibus necessitatem, II, 310. — Synopsis de regulis moralitatis, 318, 354. — *Vid.* Conscientia.—Morale systema pro delectu opinionum quas licite sectari possumus, auctore Liguori, 337, 392.— *Vid.* Probabilismus. — De ratione humana quatenus est regula actionum moralium. 391, 457

Morbus. Neminem latet morbos plerosque ex culpa, ut consectaria peccati, oriri. Innumerabiles esse morbos miraris? Coquos numera, ait Seneca, *in nota.* II, 352

Moribundus qui vel quædam tantum peccata vel nulla in specie confiteri valens, aut in genere solum declarat se peccasse, aut solum, præsente vel absente ministro, quædam præbet pœnitentiæ signa in ordine ad absolutionem, potest et debet absolvi, XXII, 510. — Debet etiam absolvi moribundus, qui christianam professus est religionem, etsi nulla ante vel post sacerdotis adventum exhibuerit signa contritionis, 514 et seq.— Redarguendus non videtur qui moribundum in catholica regione inventum conditionate absolvit, etsi nulla per se vel per testes dederit pœnitentiæ signa, modo nec impœnitens appareat, nec in flagrantis delicto fuerit deprehensus, 521, 522. — Dissertatio historica de veteri Ecclesiæ disciplina circa negatam vel concessam certis peccatoribus tam sanis quam infirmis absolutionem. 525, 546

Mors corporis pœna peccati, non autem peccatum est, quod mors est animæ, VI, 1061. — Distinguunt aliqui articulum et periculum mortis. Articulum dicunt, quando mors proxime instat, estque moraliter certa et fere inevitabilis; periculum vero, cum est probabile dubium mortis, XVII, 84. — Qui potest absolvere in articulo mortis, id potest in periculo.Longe communior est et verior opinio, 85

Mors corporalis consistit in separatione animæ a corpore, qua scilicet unio vitalis dissolvitur. Solum corpus dissolvitur. Recte tamen homo dicitur mori, quia compositum ex anima et corpore, quod est homo, dissolvitur, VII, 1583. — Probabilius est omnes homines esse morituros, 1583. — Homini secundum sua naturalia considerato mors est naturalis. Mors est effectus peccati originalis. Mors dici potest pœna peccati originalis, in illis qui non sunt regenerati, in regeneratis vero dici potest pœnalitas seu miseria naturaliter consequens corruptibilitatem naturæ nostræ, 1584.—Mors justis expetenda potius quam timenda est, qua finis peccato in illis imponitur, concupiscentia destruitur, ad vitam æternam transitur, XVII, 1529. — Mors animæ est ejus a Deo separatio, XI, 716, 717. — Æternus doloris sensus secunda mors dicitur. Prima mors animam nolentem pellit e corpore, secunda mors animam nolentem tenet in corpore. 725

Mortalis et immortalis nomina trifariam apud patres accipiuntur. Mortale dicitur quod est mutabile, etsi nunquam occidat, sic anima hominis est partim immortalis, partim mortalis, VII, 641. — Mortale est quod divina vi saltem potest in nihilum redigi, 641, 642. — Denique mortale censetur, quod alieno beneficio sempiternum est. 641, 643

men præsidis. Difficultas conciliandi cum Evangelio profanos scriptores. P. Danielis Huetii solutio rejicitur, 503. Petavii et Grotii solutio. Calmeti et Lamy solutio. Sequitur historia ex Lucæ Evangelio, 504. Disputant eruditi, quo consilio Augustus censum illum indixerit. Pulchra Lamy verba, 505. — Joseph et Maria per rectam lineam Davide prognati, veniunt censendi causa, Bethlehemum, quæ civitas erat Davidis gentilitia. Verisimile Mariam pedibus iter illud fecisse, 506. — Quid referretur in tabulas censuales. Bodini impietas et sophismata. Nec feminæ, nec pueri cogebantur census causa se conferre Bethlehemum, 507. — Quamobrem B. Maria, licet gravida, Bethlehemum venerit. Facta omnia in hac re singulari Dei consilio et numine. Quo sensu illa verba intelligenda : Peperit filium suum primogenitum. Nulla obstetrix, 508. — De fasciis Domini, et rursus de obstetricibus. 509

Oraculum de ortu Christi Bethlehemitico. Duæ civitates nomine Bethlehem. Michæas cum Matthæo pugnare videtur, 510.— Eorum textuum conciliandorum ratio quædam; longe melior conciliandi ratio, quæ est S. Hieronymi. Quare Christus dicatur in scriptura Nazaræus et Galilæus. Bodinus confutatus, 511. — Christus natus est in Bethlehem civitate tribus Judæ, VIII, 1354. — Probabile est Christum natum esse in suburbio Bethlehem, in spelunca diversorio conjuncta, brutis animantibus conjuncta, 1354. — Christo nascenti adfuisse bovem et asinum antiqua traditio est,1355.—In ipsane urbe, an in suburbiis Christus natus sit, XXVI, 511. — Multiplices ea de re opiniones. Verisimile est in suburbiis natum esse, 512.— Christus natus est in spelunca saxo excisa,ubi erat stabulum. Luculentissimus S. Hieronymi locus, 513. — De præsepi Christi, 514. — Traditio de bove et asino ad Christi præsepe vexata a quibusdam criticis. Celebris ea de re Isaiæ locus, 515.— Egregii scriptores qui eam vindicarunt. Haud ita infirmis nititur fundamentis ea traditio. — Respondetur objectioni petitæ ex allegorica interpretatione illius Isaiæ loci apud patres. Ex vetustissimis picturis sacris probatur ea traditio quinto sæculo longe antiquior. 516

Secundum communem nunc sententiam, computando sex mundi ætates juxta textum hebraicum et vulgatam editionem, natus est Christus anno circiter quatermillesimo a creatione mundi, anno quadragesimo primo imperii Augusti Cæsaris, VIII, 1357. — Universa Ecclesia tam græca quam latina, ex constanti majorum traditione, tenet Christum esse natum vigesimo quinto decembris, 1357. — Natus est Christus media nocte, 1358. — Jesus natus, Herode rege. De anno Nativitatis Christi scriptor romani matyrologii videtur secutus septuaginta interpretum calculos. Magnum discrimen in annorum computo inter hebraicos codices et versionem septuaginta interpretum. Hebraicos codices et Vulgatam sequitur Ecclesia romana. Falsa septuaginta interpretum computandi ratio, XXVI, 518. — Christus natus anno ab orbe condito quatermillesimo. Die 25 decembris natum esse asseritur, refutatis cæteris opinionibus. 519

De pastoribus ab angelo monitis. Tres fuisse videntur. Eorum nomina incognita. In eo loco, unde venerunt extructa ædes. Archangelus Gabriel pastoribus Christi nativitatem nuntiavit ex quorumdam sententia. Ipsius verba ad pastores, 521. — Explicantur verba illa : multitudo militiæ cœlestis. Verba illa : Gloria in altissimis Deo, etc., a quibusdam accipiuntur assertive dicta, ab aliis optative dicta, 522. — Pastorum adventus ad præsepe Christi. B. Mariæ fides de Christi divinitate. Mirifica etiam pastorum fides. 523

De cæteris miraculis quæ in Christi nativitate contigisse feruntur, quorum nulla mentio in Evangelio, 523. — De ipsa solemnitate, 524. — Quid olim essent christianorum pervigilia. Nativitatis pervigilium omnium celeberrimum permissum agitari noctu etiam nunc ab Ecclesia, sublatis cæteris omnibus nocturnis conventibus. Post Pascha et Pentecosten primum hæc festivitas locum tenet. Duo peculiaria hujus solemnitatis privilegia, 525. — Tres missæ eo die celebrantur. Triplex Christi nativitas, 526; XV, 349. — Cujus disciplinæ falso perhibetur auctor S. Thelesphorus, XXVI, 526. — Dies aliquot solemnes, quibus olim plures missæ ab eodem sacerdote celebrabantur. Olim romanus pontifex hac die celebrabat in basilica liberiana, in templo S. Anastasiæ, et in basilica Vaticana. Atrox Cencii romani in Gregorium pontificem facinus. Hac nocte romanus pontifex pileum et gladium ducalem benedicit, 527.— In Gallia olim duæ tantum missæ celebrabantur. Tres Romæ propter Ecclesiam in honorem S. Anastasiæ dedicatam. Eadem disciplina transiit in Galliam. Quod primo ab episcopis, deinde ab omnibus presbyteris usurpatum.

Olim orientalis Ecclesia 6 die januarii nativitatem Christi celebrabat. Quo tempore amplexa sit latinorum consuetudinem celebrandi hanc solemnitatem 25 decembris. Joannis archiepiscopi Nicæni epistola, 528. — Spuria censetur illa epistola a Combefisio, qui eam edidit. Ostenditur alia suppositionis nota in illa epistola, 529. — Vetustissima traditione celebratur hæc festivitas in Ecclesia romana die 25 decembris. Quarto sæculo videtur orientalis cum romana Ecclesia in celebranda nativitate die 25 decembris convenisse, 530. — Nicephorus falso auctorem hujus festivitatis dicit Justinum imperatorem. Consuetudo repræsentandi sacrum hoc mysterium in templo et privatis domibus, cujus origo refertur ad 13 sæculum. 532

Fructus ex Christi incarnatione et nativitate colligendi. Mysteriorum istorum celebratione ad gratiarum actionem excitari imprimis debemus, VI, 172. — His mysteriis ad amorem Dei vehementer accendi debemus, 174. — Imitari debemus virtutes quarum exemplum nobis dedit Christus in incarnatione et nativitate sua, humilitatem præsertim, paupertatem, carnis mortificationem. 175

Nativitas B. Mariæ, die 8 septembris, XV, 362; XXVI, 609. — Eremitæ cujusdam visio ex Gersone, unde videri potest orta hæc festivitas. — Quidam ad S. Augustini tempora festi hujus institutionem non recte referunt. Refutantur Saussay et Saxius, qui institutam credunt a S. Maurillo Andegavensi episcopo, 610. — Quidam ex Fulberto Carnotensi episcopo putant festivitatem institutam sæculo duodecimo. — Vetustior est ætate S. Fulberti. Vetustam admodum probant sacramentarium romanum quod Leonis magni creditur, et Gregorianum, 611.—Hanc solemnitatem numeravit Emmanuel Comnenus sæculo 12 inter eas quæ per diem integrum celebrarentur. Locus præclarus ex S. Petro Damiani, 612. — Alius olim dies huic festivitati destinatus. Nunc octavus dies septembris apud græcos et latinos. Octavæ instituendæ occasionem præbuere dissidia in conclavi quo creatus Cœlestinus IV. Non habet hæc festivitas nec vigiliam, nec jejunium, 613. — De nativitate B. Mariæ nihil habetur in sacro textu; sed tantum quædam afferri possent ex turbidis fontibus. Ubinam Deipara nata sit. Parentes B. Virginis. Error ab apostolica sede confixus de S. Annæ virginitate. 614

De festo S. Annæ. Eam solemnitatem confirmavit Gregorius XIII. Cultus S. Annæ sæculo sexto in Oriente. Vetus S. Joachim et S. Annæ cultus in occidentali Ecclesia. Non tamen officium recitabatur, et missa ætate S. Bernardi, 615. — Eorum cultus ab hæreticis exagitatus. Quidam critici eorum putant incerta nomina. Incerta etiam apud S. Petrum Damiani. Verum ea nomina a vetustis temporibus Ecclesia orientalis et occidentalis agnoscit. 616

Natura maxime affinis est essentiæ, et cum illa sæpissime confunditur. Inter utramque tamen discrimen est, VIII, 10. — His tribus totius naturæ ordo constat : scilicet natura, seu forma quæ constituit naturam; fine ad quem natura tendit, et inclinatione quæ naturam refert ad finem, XI, 445.— Naturæ seu formæ sunt triplicis generis : quædam sunt omnino materiales, ut formæ insensibilium; quædam aliquatenus recedentes a conditionibus materiæ, ut formæ brutarum; quædam totaliter elevatæ super conditiones materiæ, ut animæ rationales et angeli, 445.—Formas omnino materiales sequitur inclinatio proportionata, ad unum immutabiliter determinata, puta ad centrum, etc., et dicitur appetitus naturalis. Formas brutorum sequitur inclinatio quæ dicitur appetitus sensitivus, habens aliquam amplitudinem. Formas omnino elevatas super conditiones materiæ sequitur par inclinatio quæ dicitur appetitus rationalis, capax omnis et universalis boni, 445. — Natura rationalis ita implexa est corpori, ut corporum legi temporumque quadamtenus subjiciatur, VIII, 969. — *Vid.* Anima.

Naturale illud dicitur quod intra naturæ vires aut exigentiam continetur, X, 49-41. — Donum naturale dicitur quod ex nativa conditione creatura exigit, 1020-805.—*Vid.* Supernaturale.

Naturalis religio. — *Vid.* Religio.

Nazaræi, secta Judæorum, rejiciebant Pentateuchum et sacrificia, carnisque usu prorsus abstinebant, V, 26.—Opiniones diversæ de Nazaræis hæreticis. XXVI, 136

Naziræi, secta Judæorum. Naziræorum vestis, XXVI, 134. — Naziræi alii erant votivi, alii nativi. Naziræorum votum, 135. —Josephus Naziræus inter fratres dictus, 136. — Naziræi et Nazareni, sive Nazaræi, multum inter se distabant. 136

Necessarium duplici ratione accipitur aliud est necessarium simpliciter, quod alio modo se habere non potest, aliud secundum quid, quod ad finem assequendum est utile et conveniens, IX, 666-527, 528. — Quod est necessarium simpliciter, vel est necessarium absolute, seu quod nulla facta hypothesi contingenti, ita existit ut oppositum existere repugnet; vel est necessarium hypothetice, aut conditionate, seu sine quo facta aliqua hypothesi contin-

genti, finis nullo pacto potest acquiri, 666-528. — *Vid.* Necessitas.

Necessitas alia est quoad specificationem, alia quoad exercitium. Prior qua quis potest quidem actum suspendere circa aliquod objectum, sed si velit in aliquem actum erumpere circa illud, non potest nisi actum talis speciei elicere. Posterior, qua quis constringitur non solum ad actum talis speciei, si velit agere, sed ad ipsum agere, XI, 649. — Tunc est necessitas exercitii, quando non remanet in voluntate facultas suspendendi actum, 649. — Necessitas alia absoluta, quæ ex nulla conditione pendet; alia hypothetica, quæ ex aliqua suspensa est hypothesi, VII, 1223. — Une chose peut être nécessaire ou d'une nécessité absolue, ou d'une nécessité non absolue, XXVI, 1079, 1080. — Respectu salutis duplex necessitas, alia medii, alia præcepti, XIII, 926-731; XXIII, 70, 83. — Est autem non exigua difficultas et controversia in explicanda omnino differentia inter utramque necessitatem, 71. — Illud necessarium est necessitate medii sine quo vel ejus voto seu desiderio, finis obtineri non potest: hoc modo Baptismus et Pœnitentia sacramenta sunt necessaria necessitate medii ad salutem, XIII, 926-732; XXI, 380. — Illud est necessarium solummodo necessitate præcepti, quod quidem ad salutem consequendam requiritur, ubi facultas suppetit et occasio, sed in ejusmodi rebus excusat vel ignorantia, vel alia legitima causa, 380; XIII, 926-732.— Ratio discriminis inter utramque necessitatem oritur a Dei ordinatione, 927, *in nota* 732. — Inter ea quæ necessaria sunt necessitate medii, alia sunt interna salutis media, qualis est gratia sanctificans; alia vero externa, qualis est ablutio exterior in Baptismo, XXI, 381. — De necessitate Baptismi, XXIII, 71 et seq.— De necessitate contritionis, 76 et seq. — Duplex est necessitas articulorum fidei in genere et secundum se consideratorum, alia ratione formæ et substantiæ articuli credendi; alia ratione subjecti. VI, 791

Necessitas alia coactionis, alia simplex. Prima est violenta determinatio illata a principio extrinseco nihil omnino conferente, sed prorsus reluctante voluntate. Secunda est determinatio ad unum, cui, cum cognitione intellectus et propensione inhæret voluntas, licet necessarie, X, 1269, 1270-1000, 1001. — Necessitas simplex vel oritur a principio a natura insito, et tunc dicitur naturalis, vel a principio extrinseco, qualis victrix Jansenii delectatio, et tunc dicitur invincibilis. Hæc necessitas si determinat modo immutabili et absoluto, vocatur immutabilis et absoluta; si modo mutabili et relativo, dicitur mutabilis et relativa, 1270-1001.— Alia est necessitas absoluta secundum quam dicitur res aliqua per se et propter se simpliciter necessaria. Alia respectiva in ordine ad aliquem finem. XII, 111-90

Necessitas spiritualis proximi duplex, una extrema, altera gravis, XIII, 1103-871.—Necessitas corporalis extrema dicitur, ad quam qui redactus est in manifestum mortis periculum adducitur, XI, 917. — Reddit res communes, XIV, 866-684. — Gravis corporalis necessitas dicitur ex qua mors, si non evidenter imminere judicatur, probabili certe conjectura metuitur. Res communes non reddit, 864-682; XI, 923. — An excuset a restitutione necessitas propria vel aliena, XV, 1227; XIV, 865 et seq.-682. —Necessitas communis est illa quam patitur pauper ordinarius ostiatim mendicans; et hæc nec res communes reddit, nec pauperi tribuit jus ad aliena bona. 865-682

Necromantia est divinatio per mortuorum apparitionem vel locutionem. XIV, 89-72

Negligentia est vitium sollicitudini et prudentiæ directe oppositum, XI, 402. — Negligentia est triplex, lata, levis, levissima : lata est, dum omittitur diligentia, quam homines istius conditionis adhibere solent; levis, est omissio diligentiæ, quam prudentiores communiter adhibent; levissima, est omissio diligentiæ, quam vigilantissimi præstant, 404. — Alia est simplex, alia supina, alia vincibilis, alia invincibilis. Dicitur vincibilis, cum aliquid omittitur diligentiæ, quæ adhiberi posset et deberet. XVIII, 1182

Negotiatio est emptio rei cum intentione eam integram et non mutatam vendendi, vel permutandi cum lucro, XVI, 1136, 1137. — Dividitur in non lucrativam et lucrativam. Utraque duplex est. Non lucrativa œconomica aut politica dicitur, quatenus exercetur ob commodum vel familiæ vel civitatis. Lucrativa aut late et improprie, aut stricte et proprie negotiatio vocatur, sive, ut multi loquuntur, aut artificium est, aut mercatio, 1137. —Negotiatio stricte sumpta quamdam præ se fert turpitudinis speciem. Non est tamen intrinsece mala, et potest esse licita et moraliter bona, 1138. — Sed vitiosa et illicita redditur duplici generatim ex causa. 1138, 1139; XIV, 1048-827

Neomeniarum sive noviluniorum, apud latinos calendarum festum, die primo cujuslibet mensis celebratur, XXVI, 21. — Causa institutionis hujus festi. Quare novi-

unia per biduum hodie celebrantur, 23. — Quid sibi vult dubium de luminaribus, 24. — Olim quomodo Judæi apparationem lunæ cognoscebant. 24

Neophyti nomen idem est ac nova planta : Neophyti dicuntur qui de novo a priori statu recesserunt, et alium diversum amplexi fuere. Neophyti sunt; 1° qui recens in Christo per baptismum renati sunt; 2° qui nuper ad religionem christianam conversi sunt; 3° qui ab hæresi vel a mundana vivendi ratione, ad fidem puram aut pietatis exercitium transierunt; 4° ii olim qui baptismi receptionem differebant, donec gravi morbo arrepti decumberent, unde clinici vocabantur, XVII, 232. — Neophyti recens ad fidem conversi sunt irregulares, 232. — Non ante promovendi sunt vel ad clericatum vel ad majores clericatus gradus, quam sufficiente tempore probati fuerint. 233

Nequitia cavenda est in actione. Nequitia est mundum istum diligere. VI, 17

Nestoriani hæretici quinti sæculi nuncupati a Nestorio qui duas in Christo statuebat personas; Mariam deiparam dici nolebat ; negabat Filium Dei pro nobis passum esse, V, 64 et seq. I, 931-731 et seq. — De hæresi Nestoriana. Nestorii historia, IX, 508 et seq.-403. — De Nestorianorum natione et eorum erroribus, V, 536. — De Nestorianis qui in Ecclesiæ catholicæ unione persistunt, 539. —Nestorianum errorem damnat Ephesina synodus, I, 964 et seq.-760. IX, 519 et seq.-412

Nicolaitæ, hæretici primi sæculi. V, 31

Nihilum est status possibilitatis meræ internæ; logicæ a nonnullis nuncupatæ. Intelligitur etiam ut punctum et terminus, a quo actualitas esse cœpit tum ex nihilo sui, tum ex nihilo subjecti, VII, 1339.—Alii distinguunt inter nihilum positivum quod actu non est, sed solum in potentia; et nihilum negativum quod neque in actu, neque in potentia saltem proxima est, 1339 *in nota.* — Alii discrimen ponunt inter nihilum negativum quod significat negationem omnis entitatis, et inter nihilum privativum, quod existens quidem aliquid scilicet materiam supponit, sed ad aliquid producendum prorsus ineptam et informem. Nihilum privativum ex nihilo negativo productum creatio prima dicitur ; res creatæ ex materia informi seu ex nihilo privativo creatio secunda nuncupantur, *in nota.* 1339, 1340

Nitor animæ duplex est, unus ex lumine naturalis rationis, per quam in suis actibus dirigitur; alter ex divino lumine sapientiæ et gratiæ, quibus perficitur homo ut bene et convenienter agat. Hujus utriusque nitoris privatio est peccati macula. XI, 715

Nivis festum B. Mariæ ad nives, die quinta augusti ; XV, 361. — Multiplex Basilicæ Liberianæ nomen, 361 ; XXVI, 581. — Cur appelletur Basilica Sixti, 581. — Septimo sæculo in eam illatum præsepe Jesu Christi, 582. — De vulgato Basilicæ nomine S. Mariæ Majoris. De nomine S. Mariæ ad Nives, 582. — Miraculum delapsæ nivis in ædificatione Basilicæ, 583.— In vetustioribus breviariis habetur in illa Basilica ædificanda miraculum terræ sponte dehiscentis. De miraculo tantum nivis proponitur sermo, 583. — Tillemontius silet ejusmodi miracula. Basilicæ ædificationem refert ad Sixtum tertium. Refellitur, 584. — Basilicam extruxisse Liberium probatur, 584. — Bailleti sententia. Refellitur. Petri de natalibus parum firma fides, 585. — Testatur de eo miraculo Nicolaus quartus, 585. — Gregorius etiam XI, Pius II, vetera manuscripta, breviaria quam plurima, auctores omnes romani, Sigonius, Canisius, Florentinus, miraculum nivis probant, 586. — Bollandistæ festivitatem hanc commemorant, 587. — Dedicationis festum celebratum in ea Basilica sæculo XII manifesto constat. Sæculo XIV per totam urbem celebratur. S. Pius V jussit peragi in Ecclesia universali, 587. — Non omnium prima fuit hæc Basilica B. Mariæ consecrata. Cur tanta celebritate ea festivitas peragatur. De Basilica seu templi Pantheon dedicatione. 588. 589

Noachidæ vocantur filii Noe ab Hebræa gente distincti. Præcepta vero Noachidarum dicuntur juris naturalis præscripta quibus homines adstringuntur universi , XV, 31. — Quid de Noachidarum præceptis sentiendum est, XXVI, 31. — Imperfectam , incertam et mancam juris naturalis disciplinam exhibent, 27. — Majora et illustriora septenario numero complectuntur, 32.— Primum prohibet cultum extraneum. Cultus extranei nomine, idololatria et quodvis superstitionis et sacrilegii genus intelligitur. Quæ naturæ lege ita prohibita sunt, ut in his ignorantia peccatum simul sit ac pœna peccati, 33 et seq.—Secundum vetat maledictionem nominis sanctissimi, sive blasphemiam, a qua abstinendum naturæ lex gentes omnes docuit, 36. — Tertium effusionem sanguinis, sive homicidium prohibet, 36. Quartum spectat revelationem turpitudinum, seu concubitum illicitum, 37.— Quintum furto et rapina interdicit, 38 —Sextum spectat judicia seu regimen forense et obedientiam civilem, 38, 39. — Septimum est de membro animæ

gitima, 1331.—Annus novitiatus debet esse continuus, alias est nulla professio. Saltem sistendo in terminis antiquorum canonum et concilii Tridentini, annus novitiatus non discontinuatur per exitum novitii e claustro de licentia superioris, 1332. — Per exitum e conventu, dimisso habitu et cum animo relinquendi religionem, interrumpitur novitiatus, 1334. — Infirmitas novitii post susceptum habitum, etsi durans per totum annum, non discontinuat novitiatum, 1335. — Si post susceptum habitum superveniat amentia accidentalis causata ex morbo, non interrumpit novitiatum. 1335

Qui ficte ingreditur religionem animo non profitendi, valide incipit et peragit novitiatum. Qui tempore novitiatus mutat animum quem prius habuerat profitendi, non interrumpit novitiatum, 1336.—Qui absoluto anno novitiatus, non emissa professione sive tacita, sive expressa, exit e conventu, si postea redeat, potest valide profiteri sine novo anno novitiatus, nisi religionis aut personæ conditio sit ita mutata, ut necessarium sit novum experimentum annuale, 1336. — Utrum transeuntibus ab una ad aliam religionem necessarius sit novus et integer annus probationis, 1337. — Novitii gaudent omnibus privilegiis professorum, 1338. — Prælatus regularis in novitios habet potestatem jurisdictionis, qualem habet episcopus in clericos, 1338. — De novitiatu. XXV, 515

Nullitatem triplicem potissimum recenset codex civilis: nullitatem pleni juris; 2° Nullitatem juris; 3° Rescindibilitatem. Nullitas pleni juris est ea quæ contractum reddit invalidum in foro etiam externo, ante quamlibet judicis sententiam. — Nullitas juris ea est quæ contractum reddit invalidum, non quidem ipso facto pro foro externo, sed cum factum constat per sententiam declaratoriam. — Rescindibilitas est species nullitatis quæ contractum reddit invalidum, sed tantum per sententiam condemnatoriam. Nullitates juris codice hodierno admissæ sunt vel absolutæ vel relativæ. Nullitates absolutæ ordinarie instituuntur primario in utilitatem publicam. Nullitates relativæ primario instituuntur in utilitatem privatorum, XVI, 545. — Nullitates quæ respiciunt disponibilitatem bonorum, generaliter vim habent in conscientia ante sententiam judicis. —Nullitates quæ respiciunt habilitatem personarum, contractum efficiunt vel irritum ante sententiam judicis, vel resolubilem ad nutum illius in cujus gratiam institutæ sunt. — Nullitates quæ respiciunt formas in actu adhibendas, spectant vel contractus in genere, vel donationes inter vivos, vel testamenta, 548.— Nullitas incidit quando deest in conventione aliqua ex conditionibus pacti constitutivis, adeo ut nullum ex contractu oriatur vinculum. 587

Numisma. De sacris numismatibus, XXVII, 155. — De inscriptione nummorum. 154

Nuptiæ. De quelle manière on traitait ceux qui contractaient des seconds et troisièmes mariages. Pénitence qu'on leur imposait. On leur refusait la bénédiction nuptiale. Changement de discipline arrivé tant en Orient qu'en Occident à ce sujet, XX, 1045 et seq.—De nuptiis Judæorum. Quomodo Matrimonium apud ipsos confirmatur, XXVI, 13. De secundis nuptiis. XXV, 545

Obcæcare. *Vid.* Indurare.

Obduratio cordis. *Vid.* Indurare. — Obduratio contra misericordiam, filia avaritiæ, est pravus animi affectus quo divites ita rerum suarum sunt tenaces, ut cor eorum miseriis proximorum emolliri non possit, ad eorum inopiam suis opibus sublevandam, XI, 868. — Lethalis obdurationis contra misericordiam rei sunt, 1° Qui pauperibus pecuniam mutuo dare, nisi sub fœnoris sive usurarum conditione, renuunt, vel in extrema necessitate constitutis dare mutuum nolunt, quod nulla spes recuperandæ sortis affulgeat, 912; — 2° Qui rem pauperum usibus necessariam ab illis in pignus accipiunt, ac diu retinent, 913; — 3° Qui frumenta necessitatis tempore comprimunt, et faciunt ut sua culpa charior ac durior sit annona; 914. — 4° Qui peregrinos tempore famis urbe expellunt, si satis annonæ suppetat, vel comparari possit, ut iis simul et indigenis subveniatur, 915; — 5° Qui pauperibus in extrema necessitate constitutis non erogat eleemosynam, tum ex superfluis naturæ, id est, ex iis sine quibus se suamque familiam sustentare potest, tum ex necessario personæ seu status, id est, sine quo retinere ac servare non potest decorum ac decentiam suæ conditionis sive dignitatis, 917 et seq.; — 6° Qui pauperibus in gravi necessitate constitutis eleemosynas non erogat ex iis quæ suæ suorumque sustentationi superflua sunt, tametsi ad status seu conditionis suæ decentiam sint necessaria, 923. — 7° Qui pauperibus communem necessitatem patientibus superflua non erogat, id est, ea quæ suæ ac suorum sustentationi, atque status sui ac dignitatis decentiæ conservandæ non sunt necessaria, 924 et seq. — Cum omnibus pauperibus communem necessitatem patientibus eleemosynam erogare dives quisque non possit, satis erit, ut satisfaciat divino præcepto, si quantum in ipso erit pauperibus ex superfluo suo succurrat, 931. — 8° Reus est lethalis obdurationis, qui præsenti statui superflua servat et recondit, ut ad altiorem statum ascendat, aut censum augeat, si avaritiæ aut ambitionis impulsu illa reservet, vel graves pauperum necessitates postulent, ut iis in præsentiarum succurrat, vel ascensus ille ad altiorem statum probabilis non sit; vel si probabiliter sit futurus, frequentes et sufficientes eleemosynas pauperibus communem etiam necessitatem patientibus non eroget, 931; — 9° Qui christianæ frugalitatis et moderationis regulas prætergressi, ea quæ familiæ sustentationi, et status sui, atque dignitatis decentiæ minime necessaria sunt, in frequentes et splendidas epulas, in ædium magnificentiam, in pretiosiorem quam par sit suppellectilem, in vestium luxum, in ludos, in curiositatis lenocinia, aut voluptates profundunt, 934; — 10° Qui pauperi omnibus omnino bonis temporalibus et vitæ præsidiis, viribus, arte, et industria destituto, per mutuum quidem, commodatum, aut venditionem credito factam subvenire paratus est, non vero eleemosynam simpliciter erogare, 935. — 11° Qui salutaris scientiæ, seu prædicationis talento donati, illud in proximorum salutem et ædificationem Ecclesiæ impendere renuunt, 936. — 12° Lethalis obdurationis reus est advocatus qui causæ pauperum in extrema vel gravi necessitate constitutorum gratis patrocinari renuit, 937.— 13° Medici, chirurgi, pharmacopolæ, pauperibus ægrotis, qui ab omnibus deserti sunt, aut probabiliter deserendi, succurrere tenentur, et eorum curationem gratis procurare. Id nisi faciant, lethalis obdurationis adversus misericordiam rei sunt, 938. — 14° Lethalis obdurationis rei sunt, qui volentes subvenire pauperibus et calamitosis hominibus, aut religiosorum ex eleemosynis victitantium cœnobiis, aut pauperum clericorum seminariis benefacere, a pio illo proposito quocumque modo deterrent aut impediunt, vel fundationes aut pia legata in eorum favorem facta revocare cogunt aut suadent sine causa justa, et officium conscientiæ spectante, 939; — 15° Qui opus aliquod misericordiæ sive corporalis, sive spiritualis prætermittit ac negligit, cum illud exercere potest et tenetur, quando nimirum extrema est vel urgens proximi ea misericordia indigentis necessitas, 941 et seq.; — 16° Creditor qui debitorem, quem solvendo non esse constat, urget opprimitque ut solvat, nec inducias ei concedit, 941. — 17° Lethalis obdurationis reus est qui agrorum suorum aut vinearum colono sive conductori pensionem non remittit pro rata gravis incommodi, sive damni ex sterilitate, aut alio casu fortuito, sine ipsius coloni seu conductoris culpa, aut vitio rei contingente. 947.

Obedientia romano pontifici debetur, III, 1101 et seq.— Hæc obedientia ut vera et sincera sit, non solum externa esse debet, sed etiam interna, quæ cordis assensum mentisque obsequium efflagitat, 1108. — Obedientia subditi magistratui civili debita est de jure divino. VI, 865

Obedientiam et reverentiam erga suos episcopos clerici in ordinatione promittere debent, XXIV, 481. — Abbates specialim in sui consecratione ad obedientiam episcopo præstandam sese astringebant, 483. — Obediendi necessitas in ordinatione contrahebatur, ut clericus ejus Ecclesiæ clericus fieret, a cujus episcopo ordinatus fuisset, et ab ea Ecclesia, nisi de ejus episcopi qui ipsum ordinasset consensu, recedere non posset, 485. — De promissione obedientiæ in consecratione episcopi. 475

Objectum *quod* et objectum *cui* distingui potest in justitia, et in omni virtute quæ est ad alterum. Objectum *quod* est illud quod ipsa virtus intendit, et præstat exterius. Objectum *cui* est is cui præstatur, XV, 458. — Objectum formale cujusque virtutis est illud bonum honestum, quod per illam virtutem in opere intenditur. 457

Oblatio Christi est duplex, una universalis in cruce, alia particularis in Eucharistia, quæ generalem illam quasi ad efficiendum applicat. I, 835, 836-659

Oblationis nomen late accipitur pro omni eo quod offertur Ecclesiæ, sive id fiat in vita, sive in morte, sive sit quid mobile sive immobile. Adeo late acceptum ipsas quoque decimas et primitias complectitur. — Stricte accepta oblatio dicitur quod fideles sacerdoti ad altare offerunt in missa, XVIII, 745. — Regulariter loquendo istæ oblationes non sunt de præcepto, nisi in certis casibus, ex. g., cum Ecclesiæ ministri non habent unde sustententur, 745. — Tenentur parochiani ad faciendas oblationes, ubi hoc habet consuetudo. 746

Oblatio victimarum ad sacramenta veteris legis pertinebat, Christique oblationem adumbrabat. XV, 181

Obligatio in genere definitur: Vinculum juris quo quis adstringitur ad aliquid dandum, aut faciendum, aut omittendum, XVI, 557. — Triplex est, alia mere naturalis, alia mere civilis, alia mixta, 488, 557. — Obligatio mere

corporibus insideat, eadem moveat, variisque modis pro concessa sibi a Deo facultate vexet, VII, 895. — Patres obsessi vocem usurpant ad peccatores et infideles designandos tanquam diaboli potestate detentos, 895. *Vid.* Dæmones.

Obstans. Non obstans est ille qui potest et tenetur impedire damna alterius et tamen non impedit, XIV, 935-738; XV, 762, 921, 1159. *Vid.* Cooperator.

Obstetrix formam et modum baptismi tenetur callere. XXI, 476

Obstinatio est firmitas in peccato per quam quis ab eo reverti non potest. — Obstinatio est peccatum; hanc Deus odio habet. I, 100-76

Occasio peccandi dicitur id omne quod ad peccandum inducit. Occasio, præsertim in materia turpium delectationum, est quasi rete quod ad peccatum trahit, et simul mentem obcæcat; ita ut homo peccet, quin videat quod agat, XXII, 1027. — Occasio primo dividitur in voluntariam et necessariam. Voluntaria est illa quæ facile vitari potest, necessaria quæ amoveri nequit sine gravi damno aut scandalo, 1027. — Occasio necessaria est aut physice aut moraliter, 1031. — Secundo dividitur occasio in proximam et remotam: remota est illa in qua homo raro peccat, vel illa quæ ubique reperitur, 1027. — Proxima alia est per se, alia per accidens seu respectiva, 1029, *in nota*. — Occasionem proximam alii definiunt id quod frequenter in peccatum mortale inducit; alii id quod natum est in peccatum mortale inducere; vel id quod affert morale periculum peccati mortalis, 1210. — Occasio proxima dividitur primo in internam et externam, 1211. — Secundo occasio proxima externa dividitur in proximam absolutam, sive per se talem; et in proximam respectivam, sive talem per accidens, 1211, 1027, *in nota*.—Tertio occasio proxima per se alia est quæ reipsa existit, seu est in esse, ex. g., alere domi concubinam; alia quæ reipsa non existit, seu non est in esse, ex. g., frequentatio mali consortii, 1029, 1030, 1211, 1212. — Quarto, occasio proxima sive per se, sive per accidens, alia est voluntaria, alia involuntaria. 1212

Occasio proxima absoluta sive per se talis, est quæ, spectata communi hominum fragilitate, frequenter in peccatum mortale inducit; aut quæ affert physicum et morale periculum peccati mortalis, 1211, 1027, *in nota*. — Occasio proxima respectiva sive per accidens talis, est quæ spectata particulari hujus hominis fragilitate, eum trahit frequenter in peccatum mortale; aut quæ affert morale periculum peccati mortalis, 1212, 1027, *in nota*. — Resolvitur variis assertionibus qualiter se gerere debeat confessarius circa absolutionem dandam vel negandam versantibus in occasione proxima peccati mortalis, 1212 et seq. — Variis quæstionibus quæ circa hactenus dicta de occasione proxima moveri possunt, respondetur, 1217 et seq. — Absolvi non possunt qui sunt in occasione proxima peccandi mortaliter, nisi postquam occasionem abstulerint, aut saltem nisi auferre promittant; nec qui in occasione positi non labuntur, sed afferunt aliis grave scandalum, 1028 et seq., 891 et seq. — Omnibus qui in proxima peccandi occasione versantur neganda est absolutio nisi ab hujusmodi occasione reipsa et ex animo recesserint, XI, 964. — Si occasio graviter peccandi proxima sit, præsens nec physice aut moraliter dimitti possit, pœnitens absolvi non debet, donec eam quibuscumque poterit modis, e proxima remotam fecerit, XXII, 896. — Generaliter loquendo adolescentes et puellæ qui invicem se adamant non sunt indistincte de gravi culpa damnandi; videntur tamen esse ordinario in proxima lethaliter peccandi occasione, 1029.—Occasiones quæ inducunt ad peccatum, 892 et seq., 1028. — Licitum est non auferre mali occasionem ob aliquod majus bonum, v. g., ut aliquis deprehensus resipiscat; sed offerre aut consulere talem occasionem non licet. XXV, 545

Occidere aliquid vivens licitum est, XV, 594. — Licitum est auctoritate publica malefactores occidere; imo et necessarium, XIV, 568, 570-449, 451. *Vid.* Homicidium.

Occisio est corporis et animæ separatio violenta. Quando reservabilis est, XVIII, 1310. — Si clericus cui venatio interdicta est adhibita sufficienti circumspectione, inter venandum occidat hominem dum putat occidere feram, non imputabitur ipsi ad reatum homicidii, siquidem non debuit tum illa venatio omitti ob periculum homicidii, sed alio titulo. XI, 78

Occupatio est apprehensio rei quæ numquam dominum habuit, aut censetur numquam habuisse, XV, 845. — Occupatio, servatis quibusdam conditionibus, est modus legitimus acquirendi primo occupanti dominium rerum quæ nullius sunt. 845

Odium duplex est, scilicet *inimicitiæ*, quo quis vult malum alicui creaturæ rationali qualenus est malum illius; et *abominationis*, quo quis fugit ab aliquo vel repellit illud, quatenus est sibi noxium, aut displicet. Paulatim ab odio abominationis pervenitur ad odium inimicitiæ, XIII, 1177-930. — Odium est speciale peccatum. 1177-930

Odium nascitur ex amore. Odium abominationis quo aliquid vel aliquem tanquam malum abominamur et fugimus, est aversio a malo seu disconvenienti, II, 1175. — Odium inimicitiæ, quo alicui malum volumus, est prosecutio alicujus quod apprehendimus ut bonum, respectu nostri, et ut malum respectu illius quem odio abominationis habemus, 1175. — Odium proximi est filia invidiæ. 1038

Ex genere suo est peccatum mortale. In individuo ob actus imperfectionem veniale solum esse potest, XIII, 1178-930, 931. — Odium proximi ex invidia natum lethale peccatum est, quoties alteri grave aliquod malum deliberato consilio volumus, XI, 1038. — Qui proximos oderunt, et ab illis dissident, sacramentaliter absolvi non possunt, nec ad Eucharistiæ participationem admitti, nisi depositis inimicitiis, cum ipsis reconciliati fuerint, 1039. — Culpa et inimicitia est odio habenda, sed non proximus et homo qui est inimicus, XIII, 1178-931. — Numquam licitum est inimicum odio habere, XIV, 665-526. — Inimico communia benevolentiæ signa exhibere debemus sub gravi, 666-526. — Specialia amicitiæ signa et beneficia inimicis præstare non est de necessitate salutis, 666 et seq.-526. — Odium inimici dupliciter considerari potest: primo, ratione inimicitiæ reduplicative, et sub hac consideratione non est diligendus inimicus; secundo, ratione substantiæ seu naturæ hominis, 665-525. — Odium Dei, filia luxuriæ, est aversio a Deo, qua viri luxuriosi quandoque ipsum refugiunt et ab ejus lege abhorrent, quatenus carnis voluptates prohibet, et æternas pœnas impudicis infligit. Hoc peccatum omnium gravissimum est, quia directe opponitur charitati virtutum maximæ. XI, 713, 1019; XIII, 1176-929.

Œconomia est gubernatio moralis hominum quæ ad unius familiæ regimen pertinet. XII, 509-403

Offensus tenetur ad remissionem injuriæ. XXII, 993, 994.

Offensoris officium. Quomodo restituendus sit honor injuste ablatus? XXII, 991 et seq., *in nota*.

Officialis monasterii vel conventus censetur ille cui ex officio incumbit regere, gubernare, administrare res vel personas communitatis. Sunt autem officiales hujusmodi varii pro varietate monasteriorum. XVIII, 1310, 1311

Officialis liber seu antiphonarium. V, 266

Officium dicitur administratio rerum ecclesiasticarum sine alia speciali præcedentia vel jurisdictione: qualem administrationem habet sacrista, XVIII, 694. — Quorum privatioi ncurritur ab excommunicatione; officiorum divinorum nomine intelligitur, primo, sacrificium missæ; secundo, officium canonicum septem horarum; tertio, publica processio; quarto, omnis publica oratio, quæ exigit aliquem ordinem vel sacrum, vel minorem; quinto, solemnis benedictio. 142

De officiis sacerdotalibus et pastoralibus, XXV, 101, 228.— Monita prævia ad eos qui ad statum ecclesiasticum et munus pastorale aliquando suscipiendum anhelant, 101 et seq. — Monita generalia de Ecclesiæ ministrorum et imprimis pastorum dignitate eorumque ministerii præstantia ac difficultate. 107 et seq.

De officiis juris naturæ et gentium. Juris naturæ officia quædam servantur circa Deum; quædam circa proximum; quædam circa ipsummet hominem, XV, 432. — De officiis erga Deum. De fide. De spe, 433. — De charitate. De pœnitentia, 434.— De religione, 435.— Officia erga Deum tribus continentur, rectis in Deo sententiis, piis in Deum affectibus, et actibus externis his sententiis et affectibus consentaneis, imprimis fides unius veri Dei, creatoris, gubernatoris, remuneratoris et vindicis, III, 320, 321. — Ex his de Deo sententiis piæ animi affectiones: 1° Adoratio interior; 2° divinæ justitiæ timor; 3° in divina ope fiducia, 321; — 4° submissio divinæ voluntati et omnimoda devotio; 5° gratus pro beneficiis sensus et amor. 322

Hic amor se prodere debet publica fidei confessione, mandatorum observatione, divinæ gloriæ prosecutione, divinæ perfectionis imitatione, laudibus et gratiarum actionibus, 322. — De officiis erga proximum. De hominum societatibus, XV, 437. — De hominum dominio in homines, 438. — De hominum dominio in bona. — De mutua hominum charitate, 440. — De officiorum concursu et mutua collisione, 442. — Omnis societas humana duabus virtutibus continetur justitia quæ vetat violationem juris alieni, et charitate quæ tribuit quod nostrum est ex benevolentia, III, 323

De officiis erga seipsum, XV, 436. — Omnia adversus seipsum officia vel ad cultum corporis, vel ad animi culturam pertinent; priora posterioribus continentur, III, 325.

opinionem probabilem et eam quam prudens ratio suadet et gravis auctoritas confirmat, 1524. — Opiniones a decretis sedulo sejungendæ sunt. I, 514, 517, 518-403, 405, 406

De opinione, XXV, 545. — *Vid.* PROBABILE.

OPPRESSIO seu suffocatio tenellæ prolis est casus reservatus in quibusdam diœcesibus, XVIII, 1181 et seq.; XXII, 817. — Matri vel nutrici, quæ una cum tenella prole in eodem lecto quiescit, per se loquendo, deneganda non est absolutio, 817. — Quibus in casibus incurratur reservatio ex oppressa prole, 818. — Si mater inops exponat infantem, quem hinc mori contingat, incurrit reservationem, cum intervenit gravis negligentia, 819.—Corollaria, XVIII, 1185

OPTIMUM absolutum dicitur quod ita omnium optimum foret, ut nihil perfectius in eodem genere posset existere. Optimum relativum dicitur quod ita se habet relative ad nos, ut quamvis esset aliquid in eodem genere melius reipsa, nihil tamen perfectius ratio nostra evidenter ex cogitare posset. II, 360

An Deus potuerit ab optimo creando abstinere? Sententia Leibnitzii. Sententia Mallebranchii, 361. — Inter Mallebranchii doctrinam et systema Leibnitzii discrimen triplex est, IX, 681-539. — Impugnatur systema Leibnitzii, 673, 674-533, 534. — Nec necessario creavit Deus, nec ad optimum tenetur. 675 et seq.-534

Deus est liber circa optimum absolutum creandum. Probatur, 1° generatim; 2° specialiter contra Leibnitzium; 3° specialiter contra Mallebranchium, II, 362. — Deus ad optimum relativum tenetur, 363. — Mundus tamen præsente melior possibilis concipitur, qui vel ex principiis nostris perfectius explicatis et applicatis, vel ex aliis ordinis sublimioris constaret. 363

Ex Mallebranchio, Deus in creando mundo tres tantum statuit leges, ex quibus nascituri erant omnes naturales effectus. Prima lex, ut corporum motus tendat ad rectam lineam. Secunda, ut quantitas motus communicetur pro quantitate molis corporum quæ in sese invicem impingunt. Tertia, ut Deus ea duntaxat faciat circa rationales substantias, ad quæ illarum precibus ac votis rite factis determinatur, VII, 1225. — Deus in creando mundo, seu ex hypothesi creationis mundi, non tenetur necessitate naturæ aut sapientiæ suæ ad facienda ea quæ in se optima sunt et perfectiora, ita ut meliora facere non potuerit, 1226. — Deus non semper ac necessario facit id quod melius est ac perfectius in ordine ad vias simpliciores, et fictitium est circa easdem generaliores et simpliciores vias Mallebranchii systema, 1229 et seq. — Solv. objectiones, 1236 et seq. — Systema causarum occasionalium impugnatur, 1246-1290. *Vid.* OPIFICIUM.

OPUS. Quadruplex distingui solet in homine operum genus, alia sunt viva quæ ab homine justo procedunt. Alia sunt mortificata, quæ fiunt in statu gratiæ, sed eorum meritum adimit subsequens mortale peccatum. Alia sunt mortifera, ut peccata lethalia. Alia sunt mortua quæ in statu peccati fiunt et jus ad gloriam non tribuunt, XXII, 149. — De meritis bonorum operum, VI, 759. — Quid de meritis seu bonis operibus sit necessario credendum, 827. — Opera nostra nihil de Christi satisfactione detrahunt, I, 848, 850-669. 671. — Christi adjutores sumus, 851, 854-671, 674. — Bona opera sunt necessaria ad salutem, VI, 827. — Convenit inter catholicos et protestantes bona opera esse necessaria et per ea fideles disponi ad salutem adipiscendam, V, 1064. — Ad percipiendum satisfactionum Christi fructum necessarii sunt pii actus et opera bona, fides, spes, charitas, sacramentorum usus, etc., IX, 890-704. — Nullum bonum ex homine solo, omne bonum ex Deo, VI, 827. — Totum Deo tribuendum, 71. — Omnis vis merendi bonis operibus ex gratia Christi inest, 68. — Hæreticorum errores, 828. — Dantur opera justorum quæ non sunt peccata, V, 1065. — Non omnia peccatorum opera, quæ ante justificationem fiunt, sunt peccata; adeoque status gratiæ sanctificantis non semper necessario requiritur ad bonum operandum, VI, 1055. — In opere bono moraliter duo consideranda sunt, officium, id est objectum et materia operis et finis, seu id propter quod fit opus. Utrumque requiritur ad integram actionis moralis bonitatem, X, 1083-853. — Bonum aliquod opus morale sine fide elici potest, et idcirco omnia infidelium opera non sunt peccata, 1083 et seq.-853, 1099 et seq.-866. — Opus non factum ex fide contrarie, id est, factum modo fidei contrario, verum est peccatum; opus non factum ex fide negative, id est, factum ex solo defectu fidei, non est peccatum, 1100-866. — Sine charitate bonum opus morale produci potest, 1102, 1104 et seq.-868 et seq. — An opus aliquod moraliter bonum sine gratia actuali homo possit perficere, 1111-873. — Opera communia ad virtutem christianam necessaria exerceri debent palam. Opera quæ dicuntur supererogationis extraordinariæ, et quæ sapiunt singularitatem, occultari debent, quantum possibile est. Reliqua virtutis opera ut ministrare infirmis, etc., melius erit occultare quantum fieri potest. XXII, 1101

De operibus servilibus, XXII, 988. — Communior et probabilior nunc est sententia non esse mortale, nisi laboretur saltem multum ultra duas horas, v. g. duas horas cum dimidia, 998 *in nota.* — Opus operatum quid sit? quid opus operantis. XX, 1259

ORACULORUM vanitas. — Oraculis nihil divinius habuit pagana antiquitas, III, 433. — Qualia fuerint hæc oracula, 434. — Quales illi qui reddebant, seu dii, seu ministri, 435. — Quibus in locis erant constitutæ oraculorum sedes, 435. — Reddendorum oraculorum varii modi fuere quorum nullus amovet fraudis et imposturæ suspicionem, 436 et seq.—Hæc omnia plena vanitatis erant.—Sapientissimorum hominum opiniones, 441. — De sibyllinis oraculis, 244 et seq. — Oraculorum cessatio apud paganos. 342

Pleraque paganorum oracula sacerdotum fraudi adscribenda sunt. Quorumdam tamen auctores dæmones sine dubio extitere apud plures gentes, 243. — Post natum Christum et propagatam ejus religionem paulatim oracula conticuere, quatenus Christus omnibus cognosci et ejus doctrina passim obtinere cœpit, 243, 244. — Oraculorum defectio nulli causæ adscribi debet nisi divinæ virtuti Christi. Primo, multa plane et directe demonstrant Christum istius silentii causam fuisse, 245. — Secundo, rationes allatæ a Porphyrio et Plutarcho defectus oraculorum plane sunt ridiculæ. 246

ORATIO est quasi oris ratio, XIV, 14-13; XVII, 923. — Oratio juxta grammaticos omnis sermo loquentium est. In Scripturis sanctis et usu ecclesiastico oratio accipitur pro actu orandi vel obsecrandi. Ita oratio dicta est a verbo orandi, quod rogare aut obsecrare significat, 923. — Triplici acceptione sumitur oratio, communissime, communiter et proprie. Oratio communissime sumpta significare dicitur omnem bonam operationem, 924. — Hæc significatio revera impropriissima est et abjicienda, 924, 925. — Oratio communiter sumpta significare solet omnem interiorem animi motum in Deum, sive per ejus cogitationem, sive per affectum. 926

Generatim sumpta oratio sic definitur: oratio est ascensio mentis in Deum, vel aliter: oratio est conversio mentis in Deum per pium et humilem affectum, 926.—Oratio proprie sumpta dicitur petitio. Hæc significatio communis est mentali et vocali orationi. — Contrahetur ad mentalem, si dicatur esse petitio solo interiori actu mentis Deo conveniens oblata; ad vocalem contrahetur, si dicatur esse petitio a Deo corde et ore facta. Ipsa ergo petitio speciali modo oratio dicitur, 927. — Oratio mala esse potest duobus modis, 928, 929. — Divisio orationis in bonam et malam, non tam est orationis divisio, quam generalis petitionis, quæ vox universalior est, 930. — Orationis studium est medium inveniendæ veritatis moralis, XI, 429, 433.— Oratio est ascensus mentis in Deum, est petitio decentium a Deo, XVII, 429; XIV, 13-13.—Oratio est actus religionis, 14, 13-13 — Oratio, quoad affectum orandi seu petendi, est proprius et elicitus actus virtutis religionis, XVII, 931, 933. — Quoad petitionem ipsam est actus proxime imperatus, quatenus locutio intellectualis est, licet in esse morali et virtutis possit etiam dici elicitus, 934. — Ad hunc actum intellectus et voluntas suis actibus concurrunt, et sine utrisque fieri non potest, 931. — Oratio propria, quæ est petitio; juxta quosdam auctores, est actus voluntatis. 931, 934

Juxta alios est actus intellectus, 932 et seq. — Petitio est actus distinctus a desiderio, 934, 935. — Oratio est actus supernaturalis et pertinens ad virtutem per se infusam, 937 et seq. — An homo possit in sua mente petere, sine conceptibus vocum, et quomodo, 936 et seq.— Oratio pure mentalis hominis ad Deum, si non fiat mediis conceptibus vocum, non potest tribui intellectui, sed voluntati, 937. — Nonnullis difficultatibus occurritur, 939. — Laus Dei mentalis quomodo fiat, gratiarum actio mentalis quomodo fiat, 941.—Mentalis obsecratio quomodo fiat, 942.—Interna confessio qualis sit.— Brevis digressio de oratione angelorum, 943. — An oratio ad Deum sit conveniens et per se honesta, 944, XIV, 13-14. — Circa orationem varii fuerunt errores inter se extreme contrarii, XVII, 945 et seq. — Oratio ad Deum, si in debita materia et circumstantiis fiat, est actus per se honestus, rationi consentaneus, et homini valde utilis, 948. — Qualis sit præordinatio divina æterna circa effectum qui per orationem obtinetur 949. — Cur Deus postulet orationem. 950

Quomodo solus Deus a nobis orandus sit, XVII, 963. — Propria et adæquata ratio petendi a Deo modo illi proprio, et incommunicabili creaturæ est, quia oratio ad Deum fieri debet tanquam ad principalem auctorem boni postulati, qui per se ipsum illud conferre potest, 965 et seq. —

Nunquam est ita orandum ad unam S. Trinitatis personam, ut excludantur reliqua, 969.— Oratio sæpe accommodatur uni vel alteri personæ secundum quamdam appropriationem, 969. — Possumus orare ad Deum, non orando determinate ad aliquam personam. 970

Quomodo rationales creaturæ possint a nobis orari. Multi hæretici negarunt licitum esse orare sanctos in cœlo existentes, 970. — Vera sententia et de fide certa est, sanctos tam homines jam beatos quam angelos utiliter et sancte a nobis orari, si talis oratio debita intentione ac modo fiat, ut ab Ecclesia et ejus membris recta fide utentibus fit, 971 et seq. — Oratio quam ad sanctos fundimus, non est actus a virtute religionis elicitus per se loquendo, sed a virtute duliæ, 974. — Per orationes ad sanctos factas non fit injuria Christo mediatori, 976 et seq.— Quomodo sancti beati cognoscant orationes nostras, 980. — Orationis sanctorum pro nobis utilitas, 981. — Hujus orationis efficacia, 982. — Possumus ad viventem orare, 982, 983. — Communis sententia est non esse orandum ad animas purgatorii, 983

Utrum omnes spiritus beati et justi orare possint, XVII, 984, 993. — Certum est sanctos angelos orare non solum gratias agendo, sed etiam proprie petendo et petitiones nostras Deo præsentando, 985. — Certum est animas sanctas et beatas orare ad Deum pro nobis, 985. — Nihil aliud est sanctum aliquem offerre vel præsentare Deo orationem alicujus viatoris, nisi narrare apud Deum quid viator ille desideret ac postulet, 988. — Sancti orant non solum pro aliis, sed etiam pro se ipsis. — Postulant a Deo gloriam corporum suorum et quæ ad accidentalem gloriam pertinent, 989, 990. — Animæ purgatorii aliquid vel a Deo, vel ab aliquo sancto, possunt petere, 991. — Possunt etiam illæ animæ orare pro viventibus viatoribus. Sententia hæc satis pia et probabilis videtur. 992, 993

Viatoribus omnibus convenit orare, XVIII, 993 et seq. — Infideles orare possunt, sed eorum oratio quasi nihil reputatur, 994. — Homo, solo lumine naturæ ductus, non videtur posse cognoscere de Deo quæ necessaria sunt ad petendum ab eo, 963. — Supposita tali de Deo cognitione vel per humanam opinionem concepta ipsa formalis oratio seu petitio per naturales vires liberi arbitrii fieri potest; et talis actus est imperfectus, quamvis non malus, 963.— Viatores justi pro se et pro aliis orare possunt, 994. — Oratio fidelium peccatorum est licita, 994. — Fidelis peccator orare debet ut viator. In statu peccati interdum oriri potest ex divino et naturali præcepto peculiaris obligatio orandi, 996. — Proprium est rationalis creaturæ orare. 997

Licitum est, et expediens, et interdum necessarium pro aliqua vel aliquibus personis in particulari orare; : quando etiam est optimum orare pro communitate aliqua, vel particulari etiam, vel universali, ut pro tota Ecclesia, pro omnibus hominibus, aut pro omnibus indigentibus, 998 et seq. — An possimus nos viatores orare pro beatis. Alii negant, alii affirmant. 1000 et seq.

An pro omnibus hominibus viatoribus orandum sit, 1003. — Si per revelationem certe constaret hominem esse a Deo reprobatum, non esset licitum orare pro illo, petendo æternam salutem ejus ex absoluta et efficaci voluntate orantis, 1005.— Non obstante revelatione de reprobatione alicujus, possumus pro illo orare ex affectu simplici, petendo ut Deus det illi auxilia quibus salvetur, si velit, 1006. — Ab oratione universali, qua pro prædestinatis oratur, non licet aliquem absolute excludere, quasi desperando de salute ejus. 1008

De oratione pro inimicis, 1009. — Ita tenemur pro inimicis orare, sicut illos diligere, 1009, 1010. — Non tenemur ordinarie actu orare pro inimico in particulari, sed tenemur ad habendam animi præparationem ad orandum in speciali pro illo, si indiguerit, 1010. — In orationibus privatis per se loquendo, et secluso scandalo, non videtur intrinsece malum excludere inimicum a quacumque oratione, in qua pro aliis oramus, 1010, 1011. — Necessitas est ut in omnibus nostris orationibus, quas pro aliis facimus, inimicos non excludamus. Quod autem pro eis specialiter oremus, perfectionis est, non necessitatis, nisi in aliquo casu speciali. XIV, 27-23

In oratione debemus aliquid determinate a Deo petere, XIV, 22 et seq.-19. — Vita æterna imprimis petenda est tanquam finis desideriorum nostrorum; deinde media ad illam promerendam necessaria, 24, 30-21, 26. — Quid peccator a Deo petere debeat, et quid justus, declaratur, XXII, 1278 et seq. — An liceat bona temporalia orando a Deo petere, XVII, 1012. — Sub bonis temporalibus comprehenduntur omnia bona fortunæ et bona corporis, 1013. — Bona temporalia petere propter se, ultimum finem in eis constituendo, peccatum mortale est, 1014. — Temporalia quærenda non sunt propter se, et ut bona per se delectabilia; sed duntaxat ut media utcumque necessaria, et propter vitam æternam appetibilia, XIV, 29, 30-25. — Quædam sunt bona temporalia quæ licite possunt propter se peti tanquam fines proximi, dummodo secundum rectam rationem petantur, sicut ex se amabilia sunt, XVII, 1014. — Appetibilia bona quæ modo explicato propter se petuntur, absolute et sine ulla conditione recte petuntur, 1015. — Quando bona indifferentia, ut divitiæ et similia, non simpliciter, nec cum excessu petuntur, tunc eodem modo peti possunt quo ipsa bona corporalia vel intellectualia, quæ per se expetibilia sunt, 1016. — Bona indifferentia divitiarum, honorum, etc., non sunt absolute petenda, quando cum excessu aliquo, vel abundantia, aut sine moderata limitatione petuntur, 1017. — Absolute petere hæc bona indifferentia cum proposito bene utendi illis non est per se ac intrinsece malum, sed periculosum, et ideo vitandum, 1018, 1019. — Vel petitur res indifferens ex mera cupiditate propter terrenam felicitatem; vel ex charitate, tanquam medium a Deo electum, quo facilius vita æterna apprehendatur. Si primum, res indifferens sine pietate a Deo postulatur. Utrum talis oratio sit mortifera et peccatum mortale quæstio est, XIV, 33-27, 28. — Si secundum, oratio pie et in nomine Salvatoris fieri potest, 33-28. — At duo hic diligenter sunt observanda, 34-28. — An orando pro temporalibus bonis petamus a Deo aliquam gratiam, et propter Christum, XVII, 1019. — Alii dicunt per hanc orationem solum a Deo postulari ut ea nobis conferat suo generali concursu et providentia, 1020. — Dicunt alii bona temporalia non esse petenda a Deo, nisi quatenus ad veram gratiam pertinere possunt, 1021, 1022. — Dicendum videtur, in petitione horum bonorum, si ex fide et gratia oriatur talis oratio, postulari a Deo ut ea nobis cum effectu conferat etiam per specialem aliquam providentiam, modo nobis profutura sint ad salutem, vel saltem non nocitura. Per has orationes non semper a Deo postulantur miracula, 1023. — Quacumque ratione honesta hæc bona petantur, ex vera fide et religione, videntur posse peti per Christum, 1025.— Christus nobis meruit bona honesta, etiamsi naturalis ordinis videantur, 1026. — Temporalia mala vel sibi, vel aliis petere in oratione, non est intrinsece malum, 1026.— Duplici ex causa potest aliquis hæc mala sibi postulare, 1026. — Multo facilius potest homo sibi quam proximo hæc mala precari, 1028, 1029. — Quatuor modis interpretantur locutiones Scripturæ quibus sancti viri videntur postulare vindictam de inimicis, et imprecari eis malum. 1029, 1030

Spiritualia bona maxime sunt a Deo petenda tam nobis quam aliis, 1030. — Hæc bona absolute et simpliciter petenda sunt, nec necessarium est aliquam conditionem adjungere, 1031. — Abundantia et perfectio in bonis spiritualibus quæ sunt omnino necessaria ad salutem, absolute postulari potest, 1034. — Abundantia et excellentia bonorum spiritualium quæ sunt supererogationis in vitæ sanctitate, magna cum cautela postulanda est. 1034

Expediuntur nonnulla dubia circa modum absolute petendi spiritualia bona, XVII, 1034-1044.— Aliqua bona petuntur a Deo convenienter et licite, etiamsi non judicentur simpliciter necessaria ad effectum vel opus propter quod petuntur, 1043. — Aliqua bona sunt petenda ut simpliciter necessaria ad finem intentum, sicut petitur victus ad vitam, et fides ad justitiam, 1043. — Non satis discernitur an auxilium ad opus petatur ut simpliciter necessarium ad posse vel ad facilius posse; sed potius ex conditione et modo operis discernendum est qua mente sit petendum et orandum pro illo obtinendo. 1043, 1044. — Oratio quantum est ex se, est actus meritorius, si aliæ conditiones necessariæ ad meritum in illa concurrant, 1044 et seq.— Assertio est de oratione viatoris; beati enim qui orare possunt et impetrare, non merentur, 1045. — Quatenus est actus supernaturaliter bonus in viatore, oratio infallibiliter est meritoria, de condigno si orans sit justus; de congruo, si sit peccator, XIV, 31-26. — Oratio, quantum est ex se, est opus satisfactorium, si aliæ conditiones ad satisfactionem necessariæ non desint, XVII, 1047. — Quatenus est actus supernaturalis et laboriosus in justis, certo est satisfactoria, XIV, 31-26.— Oratio quatenus precise est petitio, est impetratoria. Peculiarem habet Dei promissionem, ratione cujus hæc impetratio est certa et infallibilis, positis quibusdam conditionibus. 31-26; XVII, 1048, 1049

Prima orationis conditio est humilitas : secunda est fiducia innixa tum omnipotentis Dei infinitæ misericordiæ, tum infinitis Christi meritis et promissis. Tertia conditio est perseverantia, XXII, 1279. — S. Thomas quatuor conditiones numerat quorum aliquæ sunt incertæ, scilicet ut quis petat ad salutem necessaria et pie, perseveranter, ac pro se etat, XVII, 1049.—Oratio fieri debet 1° pie; 2° cum fiducia; ° pro se ipso orante; 4° perseveranter, XIV, 32-27.—Prima onditio est, ut oratio sit de re bona et honesta, atque adeo ut ipsa oratio bona et honesta sit, XVII, 1049. — Secunda

Ecclesia, 1122. — Quoad tempus, aptius erit matutinum. Certum est, ut ad perfectionis gradum sublimem perveniatur, mediæ horæ spatium non sufficere, 1122. — Oratio mentalis tribus constat partibus, præparatione, meditatione, et conclusione, 1122. — In præparatione tres continentur actus, fidei, humilitatis et supplicationis, 1122, 1123. — Orationis mentalis profectus non tam consistit in meditatione quam in affectibus faciendis, in supplicando, et in deliberandis agendis : hi tres sunt meditationis fructus, 1123, 1124, 1086. — Conclusio orationis tribus actibus terminatur, 1124. — Director suum pœnitentem sedulo admoneat, ne orationem intermittat præcipue in ariditatis tempore. 1123

Varietas orationum est accidentalis et quasi materialis; nam formaliter et essentialiter tota varietas orationis reducitur ad actus modo enumeratos, XVII, 1103. — Utrum oratio mentalis cadat sub præceptum, vel tantum sub consilium, et consequenter ad quos pertineat? Nullum est positum præceptum ecclesiasticum obligans fideles ad mentalem orationem, 1105. — Non desunt qui dicunt dari præceptum divinum ac naturale obligans omnes homines cujuscumque status, ad aliquod exercitium orationis mentalis, 1106. — Aliqua meditatio est omnibus fidelibus ad salutem necessaria. XIV, 19 et seq.-16

Dicendum vero est primo, nullum esse speciale præceptum divinum, vel naturale, per se obligans omnes homines ad mentalem orationem; sed quando in particulari aliorum præceptorum obligatio occurrit, necessarium est de illis cogitare, XVII, 1107. — Contrarium sine temeritate doceri non potest, 1107, 1108. — Secundo, ex vi juris divini ac naturalis non obligantur fideles ad aliquod certum tempus pro oratione mentali designandum, 1108. — Tertio, etiam personæ ecclesiasticæ, sive clerici, sive religiosi, non tenentur ex vi sui status et divini juris ad hunc mentaliter orandi usum, 1109. — Quarto, mentalis oratio in aliquo ejus gradu vel modo omnibus cujuscumque gradus vel conditionis, consulenda est, maxime religiosis et ecclesiasticis, seu Deo specialiter dicatis personis, 1109. — Oratio mentalis, quantum est ex se, omnibus fidelibus, cujuscumque status sint, exerceri potest et omnibus proponi debet ut medium aptissimum et moraliter necessarium ad vitæ puritatem. 1110

Animam desiderantem progredi in amore divino confessarius debet disponere ad faciendam orationem mentalem, XXII, 1085 et seq. — Quomodo morales circumstantiæ, in usu orationis mentalis, communiter observandæ sint? Sunt morales circumstantiæ, persona, tempus, locus, finis, materia seu quid, vel circa quid, modus et quibus auxiliis, XVII, 1111-1123. — Primo, omnis homo potens uti ratione et fide, alicujus gradus orationis est capax. Status peccatoris qui tantum habitualiter est in peccato mortali quia illud non delevit, per se non repugnat cum hoc exercitio, 1111. — Sed peccator qui est in actuali vel virtuali complacentia peccati mortalis, vix potest fructuose et practice ad hoc exercitium applicari, 1112. — Secunda est circumstantia temporis, 1112. — Tempus non habet certam determinationem pro omnibus. Tempus aptissimum esse solet matutinum cum primum homo de lecto surgit, 1113, 1114; XXII, 1279. — Tertia circumstantia est locus aptus. Oratio mentalis, quantum est ex parte loci, ubique sancte fieri potest, XVII, 1114. — Sed prout occasio tulerit, locus prudentis arbitrio eligendus est, 1116. — Quarta circumstantia est finis. Aliquis peculiaris fructus spiritualis per orationem mentalem quærendus est, 1116. — Quinta est circumstantia quid, vel circa quid, seu materia, 1117. — Ad sextam circumstantiam, quæ est modus, pertinet ut hæc oratio humiliter, fidenter, pure et instanter fiat, 1117. — Per se nulla est culpa in hac oratione voluntarie distrahi, 1117. — Distractio tamen quæ fit ex quadam animi levitate vel negligentia, non est sine culpa, sed veniali tantum secluso contemptu, 1119. — Corporis positio seu dispositio nihil refert. Hæc tamen statuitur generalis regula : Servandus est modus qui reverentiam, subjectionem et humilitatem significare solet, 1120. — Unusquisque in oratione privata et secreta eligere potest modum illum quo videbitur magis ad quietem internam et devotionem juvari, 1122. — Ultima quæ in humanis actibus considerari solet circumstantia, est : quibus auxiliis fiant. 1122

Quid sit devotio, vel quid hac voce significetur, XVII, 1123 et seq. — Sitne devotio semper actus religionis, et quomodo ad alios actus qui in orationem mentalem interveniunt, comparetur? 1132 et seq. — Quas causas vel effectus habeat devotio, et in universum mentalis oratio, 1139 et seq. — *Vid.* Devotio. — Quid sit contemplatio, et quomodo ad mentalem orationem comparetur, 1147 et seq. — Qualis sit proprius actus contemplationis, quantumque in eo durari possit, 1155 et seq. — *Vid.* Contemplatio. — An contemplatio sit propria perfectorum? Ubi de triplici statu seu via orationis mentalis, purgativa, illuminativa, et unitiva : sive incipientium, proficientium et perfectorum, 1162, 1164, 1165. — Incipientium status incipit cum ipsa justificatione, et durat quamdiu acriter pugnatur cum vitiis et passionibus, 1163. — Status dicitur proficientium qui durat quamdiu difficile vitantur venialia peccata et frequenter committuntur, 1163. — Perfectorum status incipit quando animus a temporalibus omnibus abstractus, in Deum totus principaliter est intentus, 1163, 1164. — Contemplatio quæ spectat ad viam unitivam est propria perfectorum, 1167. — Magna tamen ex parte degustari potest ab imperfectis, imo et ab incipientibus. 1167

Contemplatio vel aliqua mentalis oratio potest interdum sine actu intellectus et voluntatis inveniri. Sententia est quorumdam virorum spiritualium qui hanc orationem silentii vocant, seu spiritualem somnum, 1168. — Actualis tamen et propria oratio mentalis non potest existere aut conservari in suo proprio ac formali esse, sine omni actu intellectus et voluntatis, 1170-1178. — Cessante omni actu intellectus et voluntatis non solum non potest durare oratio formaliter et in se, verum etiam nec virtualiter aut moraliter, seu æquivalenter, 1174. — An mentalis oratio seu contemplatio possit consistere in solo actu voluntatis, nullo existente actu intellectus? Affirmat S. Bonaventura, 1179. — Primo probabilius fieri non potest, etiam de potentia absolute, ut feratur voluntas in Deum per amorem elicitum, nulla existente actuali cognitione in intellectu, 1181 et seq. — Secundo, licet actualis Dei amor sine actuali cognitione non implicaret contradictionem, ad majorem animæ vel amoris perfectionem pertinere non posset, 1185 et seq. — Tertio, amor Dei sine prævia cognitione non potest in hac vita experimento cognosci, ideoque nullum est medium quo talis amor probabiliter suadeatur, 1189 et seq.

Possitne subsistere in hac vita perfecta contemplatio sine operatione sensus? XVII, 1195. — Primo, naturaliter fieri non potest ut homo in hac vita rapiatur ad veram Dei contemplationem per intellectum, nihil omnino cooperando per sensum neque internum, neque externum, 1196. — Secundo, nihilominus non implicat contradictionem elevari mentem hominis viatoris ad hoc genus contemplationis in quo intelligibile contemplетur sine ullius sensus cooperatione, 1196, 1197. — Tertio, hic modus elevationis et contemplationis non potest ducere originem propriam et quasi physicam ex operatione ipsius hominis cooperantis etiam divinæ gratiæ, 1197, 1198. — Quarto, principaliter dicendum est, si in contemplatione tantum fiat abstractio a sensibus externis, durante cooperatione phantasiæ, illam sine miraculo contingere posse cum divina gratia in altissima contemplatione, 1198. — Mentis contemplatio interdum impedit vi et efficacia sua operationem sensuum externorum. Et hic est proprius mentis excessus, seu elevatio, quæ extasis nominatur, 1199.— Secluso ordine gratiæ potest homo per vires naturales sui ingenii in extasim rapi per altissimam speculationem, 1201. — Probabilius tamen videtur, supposita gratia perfectæ contemplationis, ex illa naturaliter, seu connaturaliter sequi posse extasim saltem quoad suspensionem sensuum externorum, 1201.—Hoc genus extasis sequi potest ex vi naturalis contemplationis sine affectu, 1201, 1202. — Utrum saltem intuitiva contemplatio Dei per visionem beatam mortali homini concessam natura sua efficiat extasim in sensibus externis? 1202 et seq. — Visio beatifica per se non impedit usum sensuum internorum ac proinde neque externorum, sed tam libera manet anima ad utendum suo corpore videndo Deum ac si non videret. 1205

Utrum intellectuali contemplatione hujus vitæ sequi possit extasis in actibus omnium sensuum internorum? Aliqui affirmant, XVIII, 1206. — Attamen naturaliter fieri non potest tanta abstractio a sensibus ex vi contemplationis intellectuali, ut maneant omnes sensus quasi destituti ab influxu animæ; itaque ea ratione nihil operari possint, 1207. — In extasi non fit abstractio ab omni motione appetitus sentientis, et virtutis moventis ac nutrientis, 1211 et seq. — An contemplatio in raptu vel extasi prout est in intellectu, sit operatio humana et meriti capax? Tota quæstio est circa illius operationis libertatem, quæ ad meritum requiritur. Actus intellectus, qui in raptu intervenit, non videtur esse humanus, quia non est ex imperio voluntatis, sed ex alia causa superiori, quæ intellectum vehementer movet et necessitat ad illum actum, 1214. — Perfectus esse potest actus intellectus, licet non sit liber, ut patet in visione beata, 1216. — In somno corporali non est naturale habere judicium rationis expeditum, sed oportet ut miraculoso modo fiat, 1223. — Contemplatio prout in intellectu venit per extasim, non est actus liber

proxime et directe, licet remote ex actu libero sæpe ducat originem, 1225. — Nam potest illa contemplatio mentis esse aliquo modo libera et voluntaria, 1226. — In contemplatione sancta et supernaturali de qua sermo est, Deus ipse est qui motionem intellectui præbet, applicando illum, ut omnino sic attendat. 1229

An contemplatio hujus vitæ quoad amorem, qui in raptu vel extasi habetur, libera sit et meritoria? 1229.—In omni contemplatione, in qua judicium intellectus liberum est, vel quoad specificationem, vel saltem quoad exercitium, voluntas etiam quoad suos actus libera est, quia non potest actus libere operari, nisi a voluntate libertatem participet, 1230. — Actus amoris et charitatis, qui in contemplatione et extasi exercetur, liber est, vel quoad exercitium, vel etiam quoad specificationem, juxta rationem considerationis et judicii intellectualis, 1231 et seq.— Contemplatio etiam intensissima ordinarie non est tam necessaria etiam quoad actum intellectus, quin sit in potestate voluntatis cessare et suspendere illam. 1234

Oratio vocalis consistit in prolatione verborum, quibus petitio significatur, sive significatio sit expressa, sive implicita, 1248. — Communiter oratio vocalis ad Deum proprie voce et ore fit, 1248. — Vocalis oratio quædam adoratio est late sumpta, id est, quidam cultus Dei externus, 1232. — An sit honestus et religiosus actus, 1233. — Ex natura rei et ex omni jure tam divino quam humano licitum et sanctum est vocales orationes ad Deum fundere, si debita fide et intentione fiant. De fide est, 1236. — Oramus voce, primo, ut nos ipsos ad devotionem excitemus; secundo, ut per certa intervalla horarum nos ipsos admoneamus. Tertio, quia corpore et spiritu constamus, oramus non solum spiritu, sed etiam corpore, ut utroque Deum colamus, 1237. — Non solum verbis dominicæ orationis, sed etiam aliis ad pium animi affectum explicandum aptis, licitum est ac conveniens vocaliter orare Deum. De fide est, 1237. — Non est necessarium certa et præscripta forma uti, ut oratio vocalis sancta et honesta sit. 1239

Oratio vocalis dividi solet primo in publicam et privatam, XVII, 1240. — Distinctio hæc ex ministerio et intentione personæ sumenda est. Ut oratio sit publica, necesse est ut fiat a persona quæ sit Ecclesiæ minister deputatus ad orandum nomine suo, et quod ipse hac intentione oret ut expleat munus suum. — Omnis alia oratio privata est, 1241. — Secundo, dividi potest in eam quæ fit juxta aliquam certam formam verborum antea præscriptam, et eam quæ fit verbis prolatis pro arbitrio et affectu orantis, 1241. — Tertia divisio, seu potius partium orationis enumeratio, quæ sunt obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, 1243. — In oratione multi alii actus inveniuntur. Unus est divina laus, 1245. — Alius est votum, seu promissio, 1245, 1246 — Tertius est accusatio eorum qui nos persequuntur, *ibid.*; — Quartus est allegatio causarum vel titulorum conducentium ad obtinendum aliquid a Deo, et quæ illum movere possunt ad concedendum quod petitur, *ibid.*; — Quintus est narratio et enumeratio operum Dei, 1245, 1247. — Sextus est simplex præsentia seu memoria Dei. 1245, 1247

Ad orationem mentalem necessaria est mentis intentio, id est propositum orandi, seu petendi a Deo aliquid, XVII, 1248.— Ad veram orationem necessaria est intentio ex genere suo bona et honesta, 1249.— Intentio bona simpliciter non est de substantia orationis vocalis. Communis est sententia, 1250. — Intentio ad orationem requisita non semper est expressa vel formalis, sed implicita et formalis sufficit, 1250.— Attentio triplex orationi adhiberi potest, nempe ad verba, ad sensum verborum, ad finem orationis. Una istarum attentionum sufficit ad orationem, XIV, 59-48.— Attentio aliqua formalis vel virtualis est necessaria ad orationem vocalem, non solum ut sit bona, sed etiam ut oratio sit, et sic dici potest attentio esse de substantia orationis. Hæc est sententia communis, XVII, 1251 et seq.— Attentio est absolute necessaria orationi, XIV, 58, 59-48. — Ut vocalis oratio sit vera oratio sufficit quæcumque attentio; ad vitandam autem omnem culpam non semper quælibet sufficit, XVII, 1254 et seq.—Quando oratio vocalis est in præcepto, moraliter loquendo necessaria est aliqua major advertentia, ut verba ipsa integre et sine errore dicantur, 1259.— Quandiu in oratione non retractatur primum propositum vacandi Deo, et ex infirmitate naturæ mens orantis involuntarie vagatur, ac inadvertenter distrahitur, tunc non est peccatum. Si negligentia expellendo evagationes sit venialis et non destruat omnino propositum attendendi, tum est peccatum veniale, XIV, 60-49. In oratione præcepta, distractiones voluntariæ notabiles sunt peccatum mortale; seu ad satisfaciendum præcepto recitandi horas canonicas, intentio et attentio saltem virtualis sunt omnino necessariæ et obligant sub mortali. 61-50

Ad orationis vocalis effectus necessaria est attentio, non tamen eadem ad omnes, XVII, 1260 et seq.— Orationis effectus sunt impetratio, meritum, satisfactio, et spiritualis refectio mentis, 1260.—Ad spiritualem mentis refectionem necessaria est actualis attentio, 1260.— Ad alios effectus virtualis attentio sufficit, 1262 et seq.— Ad orationem necessaria requiritur et sufficit attentio virtualis, XIV, 60-49.— Attenta nostra fragilitate, ut oratio sit meritoria et satisfactoria, sufficit prima intentio qua quis accedit ad Deum. 59-48

Non improbabiliter dici potest utilius esse personis idiotis vocaliter orare in sua lingua vulgari, XVII, 1261 —Non est malum private orare in lingua latina, qui illam non intelligit; nam intelligere sensum verborum non est de substantia orationis. 1261

Oratio privata est omnis illa quam unusquisque sua auctoritate, ut sic dicam, et ut privata persona offert, XVII, 1240.— Hæc oratio privata est, etiamsi in templo, vel in plateis fiat, 1241.— An oratio vocalis privata sit necessaria ex præcepto? 1264.— Ex vi juris naturalis non est sub præcepto, 1265.— De hac oratione non est præceptum divinum, 1266.—Ex nullo præcepto ecclesiastico tenentur fideles ad aliquam privatam orationem vocalem, nec etiam ad dominicam orationem interdum recitandam, 1266 et seq.— Nullum est præceptum ecclesiasticum obligans omnes fideles ad assistendum officiis publicis extra missam, 1266.— Tempore missæ, in rigore non obligantur fideles ad recitandum aliquid vocaliter privatim et per seipsos, sed solum per sacerdotem assistendo illi, 1269.— De oratione vocali per se non datur obligatio. Potest nihilominus imponi variis modis. 1270

De circumstantiis servandis in oratione vocali, ut recte et convenienter fiat, 1271.— Circumstantiæ internæ sunt intentio et attentio, 1271.— Externæ circumstantiæ nunc exponendæ sunt : tempus, locus et modus, 1271.— Nullum certum tempus est lege præscriptum ad orandum, 1271. — Quodlibet tempus est opportunum ad orandum, 1272.— In necessaria oratione mensura temporis est præceptum; non vero in voluntaria, 1272.— Cavendum est ne quis tædio orandi se facile superari sinat, 1272.— In oratione nolite multum loqui. Multiloquium erit si spiritum obruat. 1273

Oratio vocalis privata per se non postulat certam conditionem, sed in quovis loco fieri potest, quantumvis vili et immundo, modo in eo conveniens attentio et reverentia ad Deum haberi possit, 1273, 1274.— Circumstantia loci sacri per se confert ad vocalem orationem; ex accidenti autem potest contingere ut alius locus accommodior sit, 1275. — Cæremonia orandi versus orientem servari licite et sancte potest eo spiritu quo introducta est, 1276.—Tertia circumstantia est modus exterior orandi, qui modus considerari potest vel in ipsa voce, vel gestu, vel habitu corporis.—Ut decenti modo fiat oratio, triplicem respectum considerare necesse est. Primus est ad Deum; secundus ad nos ipsos orantes; tertius ad circumstantes, 1277.— Ritus se convertendi versus orientem inter orandum ab situ paradisi petitus. VII, 1042

Dominicæ orationis brevis explicatio, XIV, 24, 30. — De aliis formulis orandi ab Ecclesia usitatis, XXII, 1297— De salutatione Angelica, 1298. — De Rosario, 1301. — De Salve Regina, 1306. — De Litaniis, 1308. — Materia orationis vocalis vocantur ipsa verba quæ ad precandum assumuntur, XVIII, 17. — Oratio dominica omnibus aliis orationibus antecellit Christi docentis auctoritate, XVII, 1309-1278. — Brevitate sua commendatur. Hanc orationem ignorare nulli Christiano licet, 1311. — Plenitudine sua cæteris orationibus antecellit, quia nihil in illa prætermittitur eorum quæ a Deo postulare fideles possunt ac debent, 1311, 1312. — Quotidiana est fidelium medicina, 1312. — In oratione dominica non solum petuntur omnia quæ recte desiderare possumus, sed etiam eo ordine quo desideranda sunt, XIV, 24 et seq.-21. — Septem petitiones a fide, spe et charitate formatas dominica continet oratio, XVII, 1313. — Septenarius ille petitionum numerus beatitudinibus evangelicis et septem donis Spiritus sancti respondet, 1315. — Orationis dominicæ prooemium explicatur, 1278 et seq.-1316. — Christianorum proprium est Deo dicere : Pater noster, 1279, 1316 et seq. — Tanto Patre non simus indigni, 1317. — Paterno Dei in nos amori mutui amoris vicem animo grato reddamus, 1318. — Non dicimus, Pater meus, sed, Pater noster, 1279, 1319. — His verbis admonemur nos ad Deum oraturos adire debere tanquam filios ad Patrem, summa cum reverentia pietate, et fiducia; non in timore servili, sed in dilectione, 1320. — Deus, quem invocamus, spatio locorum non continetur, sed ubique præsens est, 1320. —Quare dicimus : qui es in cœlis. 1321

Petitio prima : Sanctificetur nomen tuum, XVII, 1281

capaces ordinationis, nec officiorum ordinis, 815.— Animæ a corpore separatæ ordinationis et functionum ordinis incapaces sunt. Morte finitur jurisdictio, 817.— Objectiones in contrarium refelluntur, 818.— Qui a mortuis suscitantur ad vitam mortalem, ordinari possunt; qui ad immortalem, characterem retinent, sed non liberam ordinis functionum exercendarum habent facultatem. 820

De sexu idoneo sacræ ordinationi, 821-854. — Apud ethnicos et hæreticos quosdam, mulieres sacerdotissæ fuerunt, 821.— Mulieres ordinari lege prohibitum est, nec unquam in Ecclesia catholica receptum, 822.— Ad valorem ordinationis requiritur masculinus sexus, XXV, 52.— Non jure tantum ecclesiastico, nec mere naturali, sed divino mulierum ordinatio prohibetur, XXIV, 825.— Referuntur contrariæ in gratiam mulierum objectiones, 826.— Refelluntur objectiones allatæ ex sacra Scriptura. 828

Tertium argumentum solvitur, in cujus solutione plurima de diaconissis tractantur et viduis, 830-842. — De monialibus, ascetriis et canonicis ad ultimæ objectionis solutionem, 842.— De abbatissis, ad ejusdem argumenti solutionem, 849.— Hermaphroditus in quo femineus sexus virili prævalet ordinationis capax non est, 853.— Puella quæ mutato sexu in virum evaderet, irregularis habenda esset. 854

Necessarium simpliciter est ut qui ordinatur baptizatus sit, 854. XXV, 53. — Argumenta in contrarium solvuntur, XXIV, 857. — Sacramentum Confirmationis ex præcepto Ecclesiæ rationabiliter Ordinis sacramento præsupponitur, 858. — Hanc legem violare vix sine peccato mortali ullus potest, 859. — Rata tamen esset ordinatio, prætermisso Confirmationis sacramento, 859. — Irregularis non videtur qui, prætermisso sacramento Confirmationis gradus omnes ecclesiasticos ascenderit, 860. — Valida est sed non licita ordinatio ante rationis usum, 860. — Non licet ordinare aut tonsura aliquem insignire ante rationis usum, 861. — Solvuntur argumenta quibus infantes ordinis recipiendi incapaces ostenduntur, 862. — Infans ordinatus cælibatus lege non astringitur, 864. — Ab aliis etiam ecclesiasticis legibus immunis est, 869. — Amentes quoque ordinationis sunt capaces, 865. — Hæretici, scelerati, indocti, sacræ ordinationis sunt capaces ; sed eos ordinare non licet, 870. — Objectiones in contrarium proponuntur, 872. — Respondetur prædictis objectionibus. 878, 885

De ministro sacræ Ordinationis, XXIV, 885, 1285. — Minister ordinationis esse potest vel ordinarius, vel extraordinarius sive ex delegatione ; rursum vel legitimus est, vel illegitimus, XXV, 52. — Legitimus vocatur ille, qui non modo catholicus est, canonice electus, et proprius episcopus, sed cujus præterea ordinatio omnibus Ecclesiæ legibus plane consentit. Illegitimus vero est ille cui horum aliquid deest, vel qui in conferendis ordinibus Ecclesiæ leges infringit, 53. — Ordinarius minister ordinationis est episcopus, XXIV, 885. — Rationes hujus dispositionis, 893. — Objectiones in contrarium proferuntur, 894. — Solvuntur. 896

Aliqui præter episcopum extraordinarii sunt vel fuerunt olim ministri tonsuræ clericalis et ordinum minorum, 898-930. — De chorepiscopis, 898. — De privilegio ordines conferendi abbatibus concesso, 908. — Abbates clericalem tonsuram et minores ordines monasterii sui monachis ex privilegio conferebant, 908. — Abbatibus solum benedictis hoc privilegium in jure concessum est, 909. — Nec licita est nec rata facta ab abbatibus ordinatio eorum in quos liberam non habent potestatem, 911. — Majores ordines conferendi potestas vel nunquam, vel nonnisi raro data est abbatibus, 913. — Parochis clericalem tonsuram conferendi potestas olim facta fuit, 915. — Presbyteri cardinales ex generali quadam consuetudine, non tonsuram modo, sed etiam minores ordines conferre possunt, 916. — Tonsuræ clericalis quilibet clericus minister esse potest, 917. — Minorum ordinum collatio simplicibus presbyteris potest committi, 918. — Nec diacono, nec cuivis alii infra diaconum committi posse videtur potestas minorum ordinum conferendorum, 919. — Probabile est subdiaconatus ordinem a simplici presbytero conferri posse, 921. — Nunc inter omnes catholicos theologos convenit posse presbyterum delegari ad ordines minores ac subdiaconatum conferendos, XXV, 52. — Episcopus summo pontifici inferior nec licite, nec valide simplici presbytero facultatem largiri potest, ut minores ordines vel subdiaconatum conferat, XXIV, 922. — Dubium est num summus pontifex electus solum, necdum consecratus in episcopum, hanc licentiam tribuere possit, 925. — Simplex presbyter, ne quidem ex dispensatione summi pontificis diaconatus ordinem, multo minus presbyteratus conferre potest, 924 et seq. XXV, 53, 54.— Que les évêques ont eu de tout temps, privativement à tous, le pouvoir de conférer les ordres majeurs. Règles qu'ils devaient suivre dans l'exercice de ce pouvoir, comme de ne point faire d'ordination hors de leurs provinces, de n'en point faire seuls et sans être assistés de quelques-uns de leurs confrères, etc., XX, 894. — Quot episcopi ad ordinationes faciendas requirantur. Primo, presbyteri et inferiorum ordinum clerici ab uno solo episcopo ordinari possunt, XXIV, 930. — Secundo, illicita esset episcoporum temeritas, qui presbyteros diaconosve simul ordinarent, 930. — Tertio, tres saltem episcopi ex antiqua consuetudine et ecclesiastica lege ad unius consecrationem convenire et cooperari debent. 931 et seq.; XX, 896 et seq.

Quadruplici de causa statutum est ut tres saltem episcopi episcopali ordinationi interessent : primo ad episcopatus unitatem servandam ; secundo, ut divina gratia magis appareat ; tertio, ne in re tanti momenti unius judicio fideretur, et ambitioni via aperiretur; quarto, ut præsentes episcopi pro custodia ordinati Deo preces pariter fundant, XXIV, 936. — Quarto, non solum a tribus, verum etiam a pluribus ordinationes olim fiebant, 937. — An tres episcopi ad consecrationis episcopalis substantiam et validitatem necessario requirantur. Affirmativæ partis argumenta, 938. — Sententiæ negantis longe potiora sunt argumenta, 939. — Judicium de utraque sententia, 946. — Solvuntur argumenta quibus nititur sententia affirmans, 947. — Proponuntur solutiones quæ dari solent argumentis quibus sententia negans nititur, 953-961. — Vetus hæc regula fuit ut episcopi a metropolitano, tanquam a præcipuo consecratore, et a reliquis provinciæ episcopis tanquam adjutoribus et assistentibus, in unum omnibus collectis, 1068-1082, 1093 et seq. — In pontificali Romano unus solum consecrator vocatur, reliqui assistentes duntaxat dicuntur, 946, 961. — Quis episcopus minister ordinationis singulorum clericorum esse debeat, seu de episcopo proprio ad quem jus ordinationis inferiorum clericorum spectat. Clericum alicui Ecclesiæ ascriptum sine consensu episcopi cui subjacebat ista ecclesia, ordinari minime olim licitum erat, 961. — Prioribus sæculis, licet episcopi qui quemquam ordinasset, præcipue habita fuerit oratio, episcopus tamen originis ac domicilii agnitus fuit. 966

Episcopus originis ordinarie ab antiquis existimabatur ille in cujus quis diœcesi generationis lavacro in Ecclesiam receptus foret, 969. — Consensus episcopi originis sive loci in quo quis baptizatus esset, sive in quo in lucem primum editus, non semper antiquitus necessarius habitus est sive in ordinatione laicorum in clericos, sive quorumcunque in episcopos, 973. — Cuinam antiquitus episcopo adstricti pro ordinatione recipienda forent clerici, magis explicatur, 931 et seq., 974 ; XX, 896 et seq.

Clerici ad cæteros gradus promoveri non poterant nisi ab episcopo a quo clerici facti fuerant, XXIV, 974. — Legis istius rationes, 980. — Exceptiones ob quas clericus ab alieno episcopo ordinari poterat, 977. — Posterioribus sæculis episcopus originis, domicilii et beneficii proprius habitus fuit, et ei jus ordinandi concessum fuit, 981. — Quid de episcopo familiarem suum ordinante jure novo cautum sit, 983. — Duplex discrimen inter nostra et antiquiora tempora circa episcopum originis, 984. — Laici nonnisi a propriis episcopis posterioribus sæculis ordinari potuerunt, 986. — Quis jam sit episcopus originis ejus qui natus est in una diœcesi, baptizatus in alia. Duplex est opinio et utraque probabilis, 988. — Utrum episcopus civitatis paternæ sit episcopus originis filii. Communis opinio est adiri posse episcopum loci in quo pater natus est, 989. — In galliis tamen consuetudo est ut uniuscujusque duntaxat origo attendatur, duobus casibus exceptis, 990. — Infantes expositi, quorum parentes ignorantur, habendi sunt ejus civitatis in qua sunt expositi, 991. — Quid de episcopo domicilii tam jure quam consuetudine servandum. De episcopo domicilii ex antiquo usu, 992. — Ratio peculiaris ob quam episcopus domicilii proprius posterioribus sæculis statuatur, 993. — Proprie dicitur episcopus domicilii ille in cujus diœcesi habet quis domicilium, licet alibi natus fuerit, 993. — Peculiaris difficultas, de eo qui ultramontanus dicitur, an ab episcopo domicilii ordinari possit, 994. — Quid proprie sit domicilium, 995. — Impuber apud exteros natus, et extra patriam educatus ab episcopo paternæ originis ordinari potest, 995. — An puberi idem liceat ; distinguendum est, 996. — officiales regiæ domus, comites, etc., ab episcopo regiæ urbis ordinari probabiliter possunt, 997. — Quantum temporis ad domicilium contrahendum requiratur, 997. — Quid de episcopo beneficii jure et consuetudine statutum sit. Quis jam sit episcopus beneficii, et quis olim fuerit, 999. — Varia corollaria pro amplianda episcopi beneficii potestate, 999. — Varia corollaria ad restringendam ejusdem episcopi potestatem, 1001.—Pœnæ in eos qui alienum parochianum ordinant, vel ab alieno episcopo ordinantur, ab Ecclesia statutæ referuntur. Quid antiquo jure de clericis ordinatis

Ex communi sententia in defectum patris et matris ad prædicta tenentur jure naturali ascendentes ex linea paterna et materna, XVI, 1243. — De vi et auctoritate parentum voluntatis in liberos, quoad clericalis aut monastici status electionem. Parentes liberos Deo vovere possunt, etc., etc. XXIV, 627 et seq. *Vid.* Ordo.

Parochia proprie erat una tantum in singulis civitatibus Ecclesia, quæ cathedralis erat. Constitutæ sunt parochiæ primum in vicis et villis. Serius in civitatibus ortæ sunt parochiæ, V, 1242. — Parochianorum officia erga pastores sunt hæc: honore colere, obedientiam præstare et debita stipendia ac jura solvere, XIV, 552-437. — Tenentur insuper pastorum verbis ac monitionibus deferre in spiritualibus. 554-438

Parochus non est sui ipsius pastor et non debet sibi sumere Eucharistiam extra missam. Potest tamen urgente necessitate, XXIII, 694, 695. — Summus pontifex posset extra missam Eucharistiam sibi sumere, 695. — Parocho necessaria est juris canonici scientia, I, 528 et seq.- — Parochi, præter ea quæ sunt omnibus et singulis necessaria, debent scire etiam explicationem articulorum necessariorum. Et præter ea quæ muneris sui sunt debent scire quomodo fides catholica defendatur contra hæreticos, ubi subditis imminet periculum ab hæresi. 1282

Præcipua parochorum munera, V, 1242, 1243; XVI, 1199 et seq. — Parochi tenentur, 1° ad residentiam in sua parochia, gregi invigilare et assistere; 2° oves suas agnoscere, et pro his sacrificium offerre, XIV, 550-433. — Tenentur, 3° parochianis suis administrare ea sacramenta quæ possunt; 4° plebem sibi commissam pascere concionibus, monitis, publice et privatim docendo, 551-435, 436; XXII, 1118. — Tenentur ad missæ applicationem diebus duntaxat festis de præcepto, iis etiam comprehensis festis, quibus populus tenetur missam audire, licet permissum sit opera servilia exercere, XVI, 1201. — Possunt parochi ob justas causas, sed prius per episcopum probatas, abesse sine culpa, relicto vicario, 1203. — Tenentur ad residentiam personalem de jure naturali et divino. XVIII, 707, 709 et seq.

De officiis sacerdotalibus et pastoralibus. Monita prævia ad eos qui ad statum ecclesiasticum et munus pastorale aliquando suscipiendum anhelant. — I. Perpendant num ad statum illum fuerint a Deo vocati, XXV, 101. — II. Serio incumbant studiis, 104. — III. Non scientia modo, sed et aliæ dotes ac virtutes desiderantur in iis qui se statui ecclesiastico mancipant, 104. — IV. Magnam de ordinibus existimationem concipiant. — V. Sacerdotio initiati. se ad exercendum ministerium sanctum aptos reddant, 105. — VI. Sese debent speciali modo divinæ Providentiæ committere. 107

Monita generalia de Ecclesiæ ministrorum et imprimis pastorum dignitate eorumque præstantia et dignitate, 107 et seq. — De iis quæ parochus observare debet erga seipsum: 1° sit ipsi de propria salute cura, 110. — 2° Conscientiam semper puram servet. — 3° Ad omnes actus suos attendat et in omnibus caute procedat, 111. — 4° Suis defectibus et vitiis agnoscendis allaboret, 112.—5° Frequenter et pie sacramentum pœnitentiæ suscipiat, 113. — 6° In omni sui ipsius examine potissimum attendat ad sui status obligationes, 114. — 7° Non erubescat consilium aliorum exquirere tum in iis quæ ipsum, tum in illis quæ ad parochiæ gubernationem spectant, 116.—8° Ita innocenter vivat, ut quotidie mereatur ad altare accedere, 117. — 9° Quæ horarum canonicarum recitationem spectant, accurate observet, 118. — 10° Frequenter Jesum Christum in Eucharistia absconditum invisat, 118. — 11° Orationibus jaculatoriis subinde per diem mentem ad Deum elevet, 119.— 12° Christum Dominum imitans, suis superioribus sit obediens et disciplinam ecclesiasticam tenax observet, 119.— 13° Vitium luxuriæ toto animo aversetur, 120. — 14° Charitate peculiariter ferveat, 122. — 15° Sit homo interior et solitudinis amator, nec se ad exteriora nimium diffundat, 123. — 16° Inter homines conversetur ratione digna Evangelio Christi, 124. — 17° Studio diligenter incumbat, 125. — 18° Cuilibet actioni suæ certum et conveniens tempus assignet. 129

De iis quæ pastor observare debet circa domum suam et administrationem rerum temporalium.—1° Domui suæ bene præesse sciat et studeat. — 2° Non alias quam perspectæ sibi probitatis personas proprio famulatui admittat, XXV, 129. — 3° Domesticis pacem et concordiam enixe commendet, tum ad invicem, tum cum parochianis servandam, 130. —4° Domesticos paterno affectu prosequatur. — 5° Domesticis præcipiat ut extraneos urbane excipiant, 131. — 6° Sorores, neptes aliasve consanguineas, saltem si juniores sint, in domo sua non admittat. Si adsint, ipsis invigilet, 132. — 7° Parœciæ suæ redditus et jura cognita habeat et tueatur, 133. — In exigendis ac percipiendis juribus stolæ, ut vocant, vel ipsam avaritiæ umbram fugiat, 134. — 8° Rem domesticam ita instituat ac gerat, ut nec tenacitatis, nec prodigalitatis vel incuriæ accusari queat. 134

De iis quæ pastor observare debet erga suos parochianos. — I. Pastor sibi suadeat ad parochianos suos se mitti ut eos salvos faciat, 135. — Charitate ferveat tum erga Deum, tum erga parochianos, 137. — Regionis judicem aut magistratum, præpositos ac primores incolas sibi devincire studeat, 138.—II. Debet parochianos suos cognoscere, 139. — III. Debet parochianis suis bonum præbere exemplum, 140.—Debet etiam esse omnibus ædificationem, 142. — IV. Debet pro parochianis suis orare, cum omni humilitate, quam tamen comitetur summa de Dei bonitate concepta fiducia. 142

De instructionibus suis ovibus tradendis a pastore. 1° De necessitate prædicationis, 143. — De obligatione prædicandi, XXII, 1018, *in nota*.— Pastor hoc munera ita fungi debet, ut verbum Dei fructum afferat, XXV, 145. — Dotes in prædicatore requisitæ sunt scientia, ordinata cogitandi ac ratiocinandi ratio, judicium rectum, morum integritas, pia intentio, oratio, debita præparatio, 146.— In elaborando sermone nulli parcat labori, 148.— 2° De iis quæ prædicator præstare debet, et modo illa præstandi, 148. — Debet veritates religionis clare exponere, solide probare; debet adhibere media ad movendum apta, 149, 163. — 3° De orationis sacræ partibus et dispositione, 163 et seq. — 4° De actione externa oratoris sacri, 167. — 5° De variis prædicationis et instructionis generibus, quæ sunt concio, homilia, collatio, panegyricus, et simplex monitum, 171.— 6° De materiis instructionum, 177. — 7° De instructionibus catecheticis. Instructio catechetica est ea qua per interrogationes et responsiones traduntur prima fidei rudimenta, 186, 199. — Catechistæ triplex est munus; primum, erga discipulorum intellectum; secundum, erga eorum voluntatem; tertium, erga memoriam, 189. — 8° De sermonibus a pastore habendis certis anni tempestatibus et circumstantiis. 199

De sollicitudine pastorali. 1° De vigilantia pastorali quæ universalis, constans et assidua esse debet, XXV, 201. — 2° De visitatione parœciæ, 201. — 3° De tollendis abusibus et introducendis usibus piis, 202. — 4° De privatis parochorum monitionibus et correctionibus, 204.— 5° De peculiari cura parvulorum, 205.— 6° De cura patrumfamilias, 207. — 7° De pace et tranquillitate inter spirituales subditos fovenda, 208. — 8° De cura pauperum et infirmorum, 210. — De celebratione officiorum divinorum, 212.— De sacramentorum administratione, 214. — De Baptismo, 214. — De Confirmatione. De Eucharistiæ sacramento, 215. — De Extrema Unctione. De Matrimonio, 216. — De sacramento pœnitentiæ, 218. — De iis quæ pastor agere tenetur erga parochos conterminos, sacerdotem suas vices gerentem, aliosque, 221. — De iis quæ parœciæ vacantis administrator servare tenetur, 224. — De iis quæ nuperus pastor servare debet, 225. — De interrogationibus adhibendis cum parocho in sacro pœnitentiæ tribunali, XXII, 1017.—Quis censendus sit parochus proprius cujus præsentia requiritur ad contrahendum matrimonium. XXV, 656 et seq.

Monitum ad Ecclesiæ pastores et confessarios circa eorum vitium ad detestandum peccatum, qui orthodoxas scholas et theologos catholicos invidioso Baianismi ac Jansenianismi nomine traducunt, VI, 665 et seq.—Monita ad parochos, XXII, 1116, 1121. — De iis quæ parochus, conciones habens, populo sibi commisso inculcare debet, 1118 et seq. — Monita circa confessionem parochis propria, quorumnam confessiones parochi audire possunt, 1167. — Facile licentias alibi confitendi concedere debent; sed non ita generalem licentiam concedant, ut pro libito ad quem voluerit eat pœnitens, 1169.— Parochus non sua quærat hoc ministrans sacramentum. Qui pœnitentes sacra hebdomada audiendi, 1169. —Catalogus pœnitentium. 1170

Quid parochus generatim doceat et hortetur populum sibi commissum, 1173. — Quomodo se comparet; et ne auctoritatis suæ fines transeat, 1173. — Quæ parochus speciatim doceat et hortetur facere pœnitentes in sacramento pœnitentiæ, 1175. — Quæ in ministratione sacramenti pœnitentiæ parochus et confessarius observet, 1176. — De cohortatione et monitione confessarii ad pœnitentem, 1178. — De modo imponendæ pœnitentiæ, 1199. — Pœnitentiæ genera, 1181. *Vid.* Confessarius.

Parricidium est scelus tam enorme, ut veteres nullam pro eodem pœnam decreverint, existimantes in naturam rationalem non posse cadere. Quibus pœnis plectebatur. XVIII, 1159

Partes integrales dicuntur quædam conditiones ad virtutem aliquam requisitæ; partes subjectivæ sunt diversæ ejusdem species. Partes potentiales sunt virtutes accessoriæ, sive adjunctæ, quæ non versantur circa materiam

tione. Damnati ante crucis supplicium flagellari soliti. Semelne tantum, an bis Christus cæsus sit, 310. — Probabilius est Christum funiculis nodosis aut loris, non virgis flagellatum fuisse. Flagellatio per virgas erat pœna liberorum, per funiculos seu lora erat pœna servorum, VIII, 1415. — Quantus fuerit numerus plagarum Christo inflictarum, incertum est. Quantum numerum plagarum determinaverit Pilatus, ignoratur, 1415. — Probabilius est Christum semel tantum fuisse flagellatum, 1416.— Christus flagellatus fuit ad columnam ligatus. Et ea columna visitur Romæ in templo S. Praxedis martyris, 1416. — Christum ad columnam flagellatum fuisse, vetustissima traditio. Eam columnam Romam asportavit Joannes cardinalis. Columna in templum S. Praxedis in Exquiliis, XXVI, 312. — Duo flagellationis genera. Flagra cujusmodi essent in Christi flagellatione, incertum, 313. — Christus nudus omnino alligatus est ad columnam. De numero satellitum qui flagris Christum ceciderunt. Singularis quædam Bedæ opinio, 314. — Cujus gentis ii satellites fuerint, 315. — De numero verberum. In Deuteronomio non plura quam quadraginta præscribuntur. Nullus romanis legibus constitutus numerus. 316

De spinea corona capiti Jesu imposita. An fuerit e junco marino, 316. — Corona spinea, lancea, spongia, et arundo a rege Francorum condita sunt in sacello regii palatii parisiensis, 317. — Corona apparet esse e junco marino. Quæ sit ejus forma, 318. — Dubium est ex qua materia fuerit contexta corona spinea. Communior sententia est contextam fuisse, non ex juncis marinis, sed ex spinis rubi vel sentis. VIII, 1406

Christus crucifigendus videtur in ea veste fuisse, in qua coronatus fuit, et illusus a militibus. Terribilis Judæorum imprecatio, qua se devoverunt, XXVI, 318. — Pilatus anxius quid consilii capiat, variis rationibus huc illuc impellitur. Tandem Christum morti addicit, 319. — Pilatus Jesum crucifigendum pronuntiavit, prout Judæi petebant, VIII, 1417. — Judæi Jesum de blasphemia accusatum crucifigendum postulaverunt, cum secundum eorum legem maledici lapidandi erant, quia apud Romanos, quibus subjiciebantur, frequens erat crucis supplicium, nusquam lapidatio. 1417

De crucis bajulatione. Id erat ex forma judicii romani, ut crucifigendus crucem suam portaret saltem usque ad urbis egressum. SS. Patres communiter docent Simonem solum crucem bajulavisse : onere Jesus liber sequebatur. De Veronica, 1417. — Christus bajulat sibi crucem. Quis ille fuerit Simon Cyrenæus, qui successit ferendo illi oneri, XXVI, 320. — De sudario a S. Veronica ad Christi faciem admoto. Vindicatur hæc reliquia ab hæreticorum calumniis, 322. — Christi verba ad feminas, quæ illi tam fœde multato illacrymabantur, 321. — An Christo ad supplicium eunti titulus mortis scriptus a Pilato prælatus fuerit. Videtur prælatus, quod ea esset Romanorum consuetudo, 322. — De titulo crucis imposito, XXVII, 524 et seq.; XXVI, 323. — Titulus crucis in basilica S. Crucis in Hierusalem Romæ conditus a S. Helena; ubi sub Innocentio VIII repertus est. Argumenta quæ evincunt verum illum esse titulum crucis. 324

Divisio postremæ partis passionis Christi. Pulcherrima S. Thomæ doctrina de atrocitate passionis et dolorum Christi, XXVI, 325. — Christi anima in superiori parte divinitate fruebatur et inter maximos dolores summo semper gavisa est gaudio, adversus Cani et Serry sententiam. Docuit Christum pati Hierosolymis, et inter latrones crucifigi ex S. Thoma, 326. — Convenientissimum fuit Christum pati in cruce, 1° ad exemplum virtutis; 2° ut peccatum commissum usu ligni vetiti repararetur in ligno; 3° decebat Christum in aere, et non sub tecto pati, ut qui terram sanctificaverat in ea ambulando, aerem sanctificaret te moriendo; 4° decebat eum in aere mori, ut nobis ad cœlum novum iter aperiret; 5° id mortis genus universalem generis humani salvationem indicat; 6° hoc genere mortis virtutes diversæ designantur; 7° id genus mortis figuris et oraculis Veteris Testamenti respondet, VI, 182, 183; VIII, 1410, 1411. — Mors Christi in cruce prædicta est. VI, 183

Quæ contigerunt in Calvario. Christus crucifixus est extra portam Jerusalem, in monte Calvariæ. Et utrumque fuit conveniens, VIII, 1423. — Nihil vetat dicere hunc montem fuisse dictum Calvariæ, tum a capite Adam ibi sepulti, tum a capitibus ibi decollatorum, 1424. —Calvarius unde nomen traxerit. Adam ibi sepultus, XXVI, 327. — Conciliantur Marcus et tres alii evangelistæ, qui vinum cum felle mixtum Christo oblatum scribunt; Marcus vero vinum myrrhatum. Duplex Christo potus oblatus 328, 329

De crucifixione. An Judæis usitatum esset crucis supplicium, 330. — Teterrimum mortis genus, quo seditiosi, servi et scelerati apud Romanos sui sceleris pœnam luebant. Maxima ejus supplicii apud Romanos infamia, 331. — Crucis variæ formæ. Crucis duplex genus, alterum simplex, alterum compositum. Composita erat vel decussata, vel commissa, vel immissa, 332. — Forma crucis Christi non simplex. Cruci, quæ dicitur immissa, affixus est, 333; VIII, 1418 et seq.; XXVII, 218. — Variæ crucis species, 320 et seq. — An crux Christi præalta fuerit, an brevis. Videtur fuisse humilis, octo, aut ad summum decem pedum, prout moris erat pro vulgaribus hominibus, VIII, 1418; XXVI, 333. — An suppedaneo et sedili instructa, 334. — Jacentine, an erectæ cruci Christus sit affixus, 335.—Probabile est cruci jam erectæ eum fuisse affixum : sic ferebat usus gentilium, 336; VIII, 1420. — Certum videtur non tribus, sed quatuor clavis Christum fuisse cruci affixum, 1420.—Non probabile videtur eum omnino nudum in cruce pependisse, 1421. — Christus in manibus et pedibus cruci affixus fuit quaternis clavis, non funibus alligatus, XXVI, 337. — Nudus Christus cruci est affixus, 338. — Christus e cruce pendens habueritne spineam coronam, 339.— In picturam crucifixionis Christi, etc., etc., XXXII, 310 et seq. *Vid.* Imago.

De tortoribus Christi, 1426. — Christus crucifixus est inter duos latrones. Bonum fuisse a dextris et malum a sinistris Christi Patres communiter censent, VIII, 1421. — Probabilius est unum tantum blasphemasse. Latro pœnitens nonnisi in cruce fuit conversus. Ita communiter SS. Patres, 1422. — Stabat juxta crucem Jesu mater ejus, lacrymosa et dolorosa, erecto tamen animo et voluntati divinæ perfecte conformi, 1426. — Christi dispertitæ vestes. De tunica inconsutili, XXVI, 340. — Judæorum in Christum convicia. 341

De septem Christi verbis Prima verba. S. Thomæ doctrina de gravitate peccati principum Judæorum et populi. Christus non pro principibus oravit, sed pro populo et gentibus, 341. — Suarez putat Christum orasse etiam pro principibus Judæorum, 342. — Secunda Christi verba. evangelistæ discrepare videntur. Matthæus et Marcus tradunt utrumque latronem, Lucas alterum tantum Christo improperasse. Conciliantur evangelistæ ex S. Aug. Latrones et ipsi clavis affixi sunt, 344. — Qui fuerint latrones. Singularis gratia Dei, quod latro Christum regem crediderit, 345.— Quo sensu intelligenda illa : *Hodie mecum eris in paradiso*, 345. — S. Augustini et S. Thomæ vocis illius *hodie* explicatio. Quis paradisus ille sit, quem latro nominat, 346. — Tertia Christi verba in cruce. Discipulus quem diligebat Jesus, erat Joannes Zebedæi filius. Maria Cleophæ uxor, soror B. Mariæ. Ephesi B. Maria obiit. S. Joseph jam e vivis abierat, 347. — Quarta Christi verba, *Eli, Eli*, etc., verba syriaca sunt. Judæi ea se non intelligere simulabant, 347. — Calvini blasphemia. Non illa fuere verba desperantis, sed dolorum suorum acerbitatem declarantis, 348. — Quinta Christi verba. Acetum illi sitire se dicenti præbitum est, 349. — In ea re impleta Scriptura. Multa Christo fuere illius sitis causæ. Semelne, an sæpius Christo acetum oblatum. Conciliantur evangelistæ, 350. — Duplex hyssopi genus. Fortasse acetum sibi milites attulerant, quod apud romanos milites potus ille esset usitatus. Parabatur acetum etiam crucifixis, ut acrius torquerentur, 351. — Incertum, quis Christo acetum obtulerit, 352. — Romanus pontifex in solemni missa sanguinem per fistulam exsorbet. Mystica allusio ad arundinem Christo porrectam, 352. — Verius fortasse mos hic ad veterem disciplinam refertur, 353. — Sexta Christi verba in cruce. Lutheranorum et calvinistarum profligatur interpretatio, 353. — Postrema Christi verba. Clamor Christi tot cruciatibus fracti miraculo adscribendus. 354

Centurio et clamore Christi et aliis prodigiis permotus fatetur Christum esse Dei Filium. Conciliatio evangelistarum. — Quis ille centurio. Alius fuit a Longino. 355

De prodigiis Christo in cruce pendente factis. Tenebræ ab hora sexta ad nonam obortæ. — Non Judææ solum, sed universo terrarum orbi ea solis eclipsi lux erepta est. De ea meminit Phlegon. XXVI, 356. — Hoc videtur contigisse non per veram et proprie dictam eclipsim, sed vel miraculosa extinctione lucis, vel oppositione alicujus corporis opaci, 1427, 1428.—Harum tenebrarum meminit Phlegon. Alia monumenta ethnicorum narrant tenebras et terræ motus tempore passionis Christi, 1428. — Velum templi scissum est in duas partes. Quid habeat mysterii hæc scissio, 1430. — Conciliatur Lucas cum reliquis evangelistis, XXVI, 357. — Templum in tres partes duobus oppansis velis divisum, 357.— Verius est interius velum discissum. Cur velum scissum est. 358

Terra mota est, etc. Hunc terræ motum non fuisse universalem probabilius est, VIII, 1431. — De Magno Pane, et de voce clamante : Magnus Pan mortuus est, 1431. — Quædam miracula sunt propter circumstantias. Hujusmodi fuit terræ motus miraculum, XXVI, 359. — Terram fuisse

impetrantes de novo se carnaliter cognoverint, XIX, 722-735

Perjurium improprie et generaliter sumptum est juramentum illicitum, defectu cujuscumque comitis, nempe veritatis, judicii et justitiæ. Proprie et stricte sumptum est mendacium juramento firmatum, XVIII, 1167; XIV, 175. — Falsitas est de ratione perjurii, 157-125. — Malitia perjurii proprie stricti in eo consistit quod Deus statuatur testis mendacii seu falsitatis. XVIII, 1167

Perjurium de sui ratione importat contemptum Dei; unde de sui ratione est peccatum mortale, XIV, 158-127. — Qui jocose perjurat, non excusatur a peccato mortali; nec qui ex lapsu linguæ, sed advertens falsum jurat, 159-127. — In juramento falso assertorio, materiæ parvitas non datur. — Est semper peccatum mortale, 157-126. — Plures idem asserunt de juramento promissorio, 157-126. — Juramentum promissorium cui deest veritas præsens, id est, animus præstandi promissum, quantumvis exiguum, est semper perjurium mortale, XVIII, 1167. — Juramenti promissorii rite præstiti transgressio materiæ proportionatur, et ideo venialis est, si materia, quæ omittitur, sit levis, totalis vel partialis, 1168, 1175. — Perjurium materiale solum est, dum quis falsum jurat, non intendens jurare falsum, et tunc non est perjurium, nec peccatum mortale, nisi propter negligentiam in tanta re, XIV, 158-126. — Est vero perjurium formale quando quis advertens se jurare falsum, vult jurare falsum, et deliberate sciens ac prudens perjurat. Et hoc semper est peccatum mortale, 158-126

Perjurium in judicio est specialiter exprimendum in sacro tribunali, 159-127. — Perjurium est casus reservatus in Coloniensi et Leodiensi diœcesibus, XVIII, 1175 et seq., 1284 et seq. — Perjurium est filia avaritiæ. XI, 868

Permissio, XII, 215, 219, 225 et seq.-172, 175, 179. — Permissionis materia sunt actus vel indifferentes, vel parum mali et parum boni, 215-172. — Permissio solius facti non est effectus legis; non includit negationem prohibitionis, sed meram negationem impedimenti. — Permissio juris includit negationem prohibitionis et præcepti; legis effectus esse potest, 216-173. — Permissio mere negativa, quæ resultat ex sola negatione præcepti affirmativi vel negativi, non est proprius effectus legis. 216-173

Permissio simpliciter dicta attribui solet malis actibus; sic Deus dicitur permittere peccata, 217-174. — Si factum attendamus, Deus multa peccata permittit; si jus, Deus nullum peccatum permittit, 216-173. — Permissio propria dicitur de quocumque malo, vel prohibito, non respectu majoris, vel minoris mali, sed respectu cohibitionis ejusdem mali permissi. — Duplex est: alia facti, quando peccatum voluntarie non cohibetur; sic Deus dicitur permittere peccata. Alia juris, quando lex aliqua permittit facere, quod alias prohibitum erat. XIII, 618 et seq.-488

Permittere aliud est, aliud præcipere; quod præcipimus semper placet; quod permittimus, nolentes permittimus, quia malam voluntatem hominum in totum prohibere non possumus. XII, 217-174

Permutatio est contractus quo duo vel plures se invicem obligant ad dandam rem unam pro alia. — Ille contractus in pluribus differt a venditione, in pluribus cum venditione convenit, XVI, 684. — Permutatio, seu modus quo potestas jurisdictionis et ecclesiastica beneficia amittuntur est mutua beneficiorum demissio, seu resignatio, ut alter alterius dimittentis beneficium consequatur, V, 1275. Episcopatus sine auctoritate papæ, cætera beneficia sine venia ordinarii permutari non possunt, 1275. — Permutatio beneficiorum propria auctoritate permutantium facta de jure ecclesiastico non modo illicita et simoniaca, sed etiam invalida est. XVI, 340

Perpetuitas successionis in divisione esse non potest, 1251-988. — Perpetua esse debet Evangelii prædicatio, 1268-1001. — Perpetua etiam sacramentorum administratio, nec non fidei confessio. 1269-1002

Persecutiones testimonia Taciti, etc., de persecutionibus. III, 659 et seq.

Persecutorum sævitiam Christus terribiliter ultus est. III, 259 et seq

Perseverantia est in ratione bene considerata stabilis et perpetua permansio, XI, 1219. — Est virtus fortitudini adjuncta, 1224, 1228. — Dupliciter accipitur, prout virtus, et prout peculiare donum Spiritus sancti, 1228. — Virtus perseverantiæ definitur: habitus per quem homo firmum propositum gerit persistendi in opere bono ad usque illius consummationem; ac reipsa persistit, non obstantibus molestiis ac difficultatibus ex actus diuturnitate provenientibus, 1228. — Perseverantia est quædam in gratia habituali permanentia. Duplex est una secundum quid, sive alicujus temporis; alia simplex, X, 1172-924. — Perseverantia simplex et absoluta duplex distinguitur, activa et efficiens, qua justus bona opera usque ad mortem elicit; mere passiva et formalis, quæ consistit in actuali unione gratiæ sanctificantis cum morte, 1173-924. — Perseverantia simplex et absoluta rursus duplici modo potest considerari; uno, cum adultus statim post baptismum moritur; altero, cum quis post adeptam gratiam aliquandiu vivit, et usque ad mortem perseverat in fide et amore Dei, 1173-924. — Perseverantiæ donum magnum est et speciale Dei donum, sive munus, 1172-923. Perseverantia hominis in Dei justitia speciale est divinæ bonitatis donum et auxilium, VI, 825, 826. — Hæreticorum errores, 826. — Perseverantiæ suæ incertus est quilibet Christianus, 847. — Singularis gratia ad perseverandum necessaria est, 66, 1002; X, 1174, 1179-925, 929. — Gratia sufficiens ad perseverandum justis omnibus datur, VI, 250, — Duo vitia perseverantiæ sunt opposita; alterum per defectum, animi mollities; alterum per excessum, pertinacia seu pervicacia. XI, 1229

De perseverantia in oratione. XIV, 40, 45-33, 36

Persona est substantia intelligens et sui juris. Ut substantia sit persona, duo ipsi necessaria sunt, ratio et dominium suarum operationum et affectionum. A philosophis et theologis persona definitur *substantia intelligens, alteri non communicata, quæ illum perficiat*, VIII, 12. — Persona a Boetio definitur: Naturæ rationalis individua substantia, seu subsistentia, 588. — Vulgo definitur: natura rationalis ultimo completa, IX, 740, 586. — Persona differt a supposito, ut species a genere. Soli naturæ rationali nomen personæ competere potest. Id quo natura ultimo completur, generatim nunc appellatur subsistentia, et ubi agitur de persona dicitur etiam personalitas, 740-586. — Omnis persona est suppositum, non vero omne suppositum est persona, 740-586. — Substantia completa rationis expers dicitur suppositum; rationalis, persona, VIII, 12. — Persona creata a natura singulari realiter distinguitur tanquam includens ipsam naturam singularem, et præterea aliquid aliud addens, quod proprie sit personalitas, V, 617. — Ex. g., persona ab omnibus significatur vocabulo concreto (ut vocabulo *homo*), natura vero abstracto, nempe *humanitas*, 616. — Persona a natura in multis differt, 618. — Natura humana in genere non est persona, etsi ratio substantiæ ipsi conveniat. IX, 741-586

Summa personarum divisio est, ut alii hominum laici, alii clerici sint. V, 1207

Personam gerens potest ignorare, ut talis, quod aliter scit, ut confessarius, legatus principis. IX, 939-742, 745

Personalitas est ratio constitutiva personæ, seu id ex quo persona habet ut sit persona, sive etiam ille existendi modus quo fit ut substantia intelligens sit sui juris, VIII, 12. Personalitas a subsistentia vix distinguitur. — Idem inter subsistentiam et personalitatem discrimen est, quod inter suppositum et personam. Omnis personalitas est subsistentia, sed non omnis subsistentia est personalitas, IX, 740, 741-586. — In creaturis personalitas non est aliqua perfectio a substantia, ne virtualiter quidem distincta, sed mera negatio unionis cum alia substantia, VIII, 12, 13. — In Deo personalitas est aliqua perfectio, non quidem superaddita substantiæ, sed ab ipsa virtualiter distincta, seu interna quædam modificatio illam quasi terminans, 13. — Personalitates divinæ sunt eæ proprietates relativæ quæ singulis personis propriæ sunt, IX, 744, 745-589. — Hinc una est in Christo persona Verbi divini. 746-590

Personatus est præcedentia sine jurisdictione, XVIII, 693.

Pertinacia, quinta inanis gloriæ filia, vitium est quo quis repudiata meliore et æquiore sententia, de sua, licet falsa et iniqua, nulla ratione dimoveri potest. Hic proprius est hæreticorum character, XI, 787; VI, 657. — Perseverantiæ opponitur, XI, 787, 1229. — Pertinacia est vitium, quo quis contra regulam rationis in sententia propria, rebusque susceptis firmiter persistit, nulla habita ratione difficultatum aut etiam consilii vel judicii prudentum virorum, quæ ab eorum prosecutione prohibere merito deberent, 1229. — Pertinaciæ lethalis reus est qui, manifestata sibi doctrina catholica, fidei resistit, etc., 787, 788. — Lethalis peccati reus est qui propositiones in materia fidei et morum, a consiliis vel ab episcopis, et inprimis a romano pontifice damnatas propugnat, 788. — Peccati mortalis reus est qui damnationi propositionum in materia fidei in sensu etiam e auctoris cujus libris exceptæ sunt, secundum formulas ab apostolica sede et episcopis præscriptam, subscribere recusat, 789. — Lethalis pertinaciæ reus est qui opinionem erroneam aut minus probabilem in materia morum, vere et probabiliori anteponit, et secundum illam agit, 790. — Qui studio partium, etc. 791. — Veniale tantum peccatum committit qui in materia levi, nec sibi vel alteri perniciosa pertinax est, nisi forte ratione scandali quod pareret propriæ sententiæ nimius amor, et immobilis in ea permansio, 791. — Pertinacia, quæ facit hæ-

Phylacteria, sive Thephillin quibus etiam Hebræi utuntur, quid sunt. XXVI, 122, 123

Physiognomia, seu physionomia, divinatio dicitur, quando ex signis vultus et solius corporis humani futurorum cognitio quæritur, XIV, 90-73. — Physiognomia naturalis est licita, quatenus ex corporis dispositione, aut lineis et partibus manuum, aliquis probabiliter conjectat corporis temperiem, et ex hac probabiliter indagat animæ affectus et propensiones. Astrologia vero est superstitiosa et omni jure damnata, quia multa vana et falsa permiscet. 107-86

Pietas theologo necessaria est, I, 63-50. —Pietatem docere nemo potest, ait Plato, nisi Deus quasi dux et magister præiverit, II, 486.— Christiana pietas interior simul et exterior esse debet, XI, 782. — Pietatis virtus habet pro suo principali actu reddere debitum parentibus et patriæ, quia sunt nostri esse et gubernationis principia, XIV, 474 375. — Sicut ad religionem pertinet cultum Deo exhibere, ita ad pietatem principaliter spectat exhibere cultum parentibus et patriæ. In cultu parentum includitur cultus omnium consanguineorum. In cultu patriæ intelligitur cultus omnium civium, et omnium patriæ amicorum. 474-375

Pictor qui turpia ut Venerem detectis pudendis, aut diaphano velo opertis, pingit, lethaliter peccat, XXV, 554. — Qui de arte pictoria scripserint, XXVII, 164-178. — Admonitio ad pingentes. 181 et seq.

Pictura. De historia sacrarum imaginum et picturarum, XXVII, 17 et seq. *Vid.* Imago.

Pignus in genere (Gallice *nantissement*) est contractus quo quis rem aliquam creditori tradit, ut ex illa solutione certo habere possit, si aliter non solvat debitor. Si res sit mobilis, nomen pignoris, *gage*, retinet; si sit immobilis Antichresis vocatur, XVI, 687. — Quænam sint obligationes debitoris pignus dantis? Quænam obligationes creditoris pignus accipientis, 687. — Pignus est quartus titulus aliquid exigendi ultra sortem. Jus pignoris constituitur in securitatem debiti, 830. — Utilitas ex pignore pro mutuata pecunia dato, quæri non potest sine vitio usuræ, nisi præter usum pecuniæ creditæ, alius justus accedat titulus, 831. — Pactum antichresticum est illicitum et usurarium, 831. — Restituta sorte restituendum est pignus integrum, cum fructibus, deductis tamen expensis, et iis quæ alio titulo debentur, 831. — Jus pignoris non præbet justum titulum percipiendi aliquid ultra sortem in mutuo. 832

De pignore dotali. — Dos marito afferenda est ab uxore pro ferendis matrimonii oneribus, 832. — Qui retinet dotem non tantum tenetur ad hanc præstandam, sed etiam ad præstandos ejus fructus, 833. — Licet percipere fructus pignoris in casu dotis promissæ et non numeratæ, 833. — Jure merito, maritus percipit fructus ex pignore dotali, licet isti forte superent fructus ex ipsa dote percipiendos, 834. — De pignore feudali, 834 et seq.—De oppignerationibus in Germania usitatis, 837 et seq. — Jus pignoris quod habet creditor in re pro mutuo oppignerata, non præbet justum titulum aliquid percipiendi ultra sortem, nisi alius forte titulus per accidens conjungatur, vel alius a mutuo separatus contractus celebratus, 840, 841.—Alius titulus occurrit in pignore dotali et feudali; alius contractus celebratur per oppignerationes in Germania usitatas. Ex his igitur pignoribus licite aliquid retinetur ultra summam capitalem. 841

Pigritia. *Vid.* Acedia.

Pileolus inter sacra indumenta non recensetur. Ecclesia dispensare potest ut sacerdos cum pileolo capiti imposito missam celebret. XXIII, 913

Piscatio. Quandonam piscatione furtum committatur, XIV, 885-699. — Quænam sint leges piscationis, XV, 848. — Qui piscantur in locis alteri locatis, vel alias prohibitis, sed non conclusis vel circumseptis, non peccant mortaliter, nec tenentur ad restitutionem, XXII, 1002 *in nota.* — Si nautæ vi ventorum in navim piscatorum impacti capturam piscium impediant, sicque nihil capiatur, nihilo minus valet contractus, quo de jactu retis conventum fuit, XVI, 512. — An qui emit jactum retis captum omnium rerum quæcumque illæ fuerint, sibi comparaverit; an vero pisces duntaxat? distinguendum. 512, 513

Pixis est vas in quo sanctissimæ hostiæ reponuntur; non est necessarium ut hæc consecretur. Ex auro et argento, vel etiam ex stanno ob Ecclesiæ paupertatem, confici debet. XVI, 252; XXIII, 837

Plagiatus dicitur ablatio injusta quando homo liber rapitur, aut servus alterius in servitutem abducitur, XIV, 855-675. — Plagiatus est furtum quo homo in servitutem abducitur, sive ille sit liber, sive servus alienus, XVI, 991. — Dicitur plagium, seu crimen plagiatus. 700

Planeta est sexta sacra vestis. Casula etiam appellatur, XXIII, 908. — Vetus planeta a collo ad pedes usque sacerdotem tenebat, etc., 908. — Ex antiqua planetæ forma consuetudo illa manavit ut minister sacerdotis in elevatione Eucharistiæ planetam extollat, 909.— Planeta antequam sacra vestis esset, profanum fuit indumentum et laicis commune. 909

Pœna. Pœnarum vere et proprie causa est Deus, quæ solum pœnæ sunt, non culpæ, I, 100-76. — Reatus pœnæ sive debitum pœnæ propter peccatum admissum luendæ, est effectus peccati, XI, 718. — Secundum tres ordines quibus subditur humana voluntas, triplici pœna potest homo puniri. — Subditur ordini propriæ rationis; ordini exterioris hominis gubernantis vel spiritualiter, vel temporaliter, politice seu œconomice; ordini universali divini regiminis. Unde qui peccat agit contra rationem, contra legem humanam et contra legem divinam, et triplicem incurrit pœnam, unam a seipso, qui est conscientiæ stimulus; aliam ab homine; tertiam a Deo, 719. — Peccator qui se ab ordine legis divinæ subduxit per culpam, in ordinem divinæ justitiæ revocatur per pœnam, 719, III, 301, 302, *in nota.* — Duplex est reatus pœnæ, scilicet pœnæ æternæ, et pœnæ temporalis. Pœnæ æternæ reatum inducit peccatum mortale, XI, 720. — Nonnulli putarunt injustum, ut pro peccatis quam libet magnis, brevi scilicet tempore perpetratis, pœna quisque damnetur æterna, 720. — Pœna æterna dicitur peccato mortali debita, quia cum infinitum sit in genere offensæ, et proinde pœna infinita plectendum, peccator vero ut pote ens finitum supplicio activitatis infinitæ subjici nequeat, superest ut pœna quæ ipsi infligitur, ratione durationis suæ sit infinita, IX, 889-703. — Pœnæ æternæ reproborum sunt medicinales his qui consideratione pœnarum abstinent a peccatis, XI, 722. — Pœna damnatorum duplex est, pœna damni et pœna sensus. Pœna enim respondet peccato. In peccato autem duo sunt, aversio ab incommutabili bono quod est infinitum, et conversio ad commutabile bonum, 722. — Ratione aversionis a Deo peccatum plectitur pœna damni, quæ ex parte objecti est infinita, si quidem amissio est infiniti boni, scilicet Dei. Ratione conversionis ad creaturam, plectitur pœna sensus, 722. — Ignem corporeum esse, nemo christianus et catholicus dubitaverit. 722

Corporeus ignis dæmones et animas hominum impiorum in corporeas cruciare potest, 722, 723. — Æternus doloris sensus secunda mors dicitur. Prima mors animam nolentem pellit e corpore; secunda mens animam nolentem tenet in corpore, 723. — Accedunt ad supplicii cumulum pœnæ interiores gravissimæ, et pariter æternæ, vermis qui non moritur, 723. — Deum anima desiderabit naturali quadam propensione; Deum odio habebit perversa voluntate, 724. —Pœnæ temporalis reatum, vel in hac vita, vel in altera luendæ, inducit peccatum veniale. Pœna purgatorii duplex est; privatio, seu potius dilatio beatitudinis, et pœna sensus, 721, 725.—Inter peccati pœnas, non levis sane est conscientia peccati, seu conscientiæ peccatorem ipsum accusantis stimulus, vermis instar peccatricem animam corrodens, 725.—Quanta sit malæ conscientiæ pœna, explicat diserte S. Augustinus. 726

Pœnæ capitales Hebræorum erant lapidatio, ustio, decollatio, strangulatio. In suppliciis capitalibus quænam cæremoniæ servabantur, XXVI, 91. —Unde orta est consuetudo porrigendi potum amarum damnatis.—Cur rei dicantur extra tria castra morte puniendi, 92.—Quare extra urbem damnati puniebantur, 93.—Quomodo fiebat lapidatio. Blasphemis et idololatris lapidibus percussio, quænam infamiæ nota præterea infligebatur, 93. — De sepultura lapidibus cæsorum. Da reos lapidibus obruendos, 93. — Quodnam supplicium fuit ustio. Quinam rei ustionem merebantur. 94. — Quomodo fiebat decollatio. Quomodo rei strangulabantur. De reis strangulandis. 94

Pœnæ non capitales, aliæ sunt civiles, aliæ ecclesiasticæ. Non capitales sunt carcer, restitutio, talio, venditio, exilium ad asyla, et flagellatio. 94

De carcere, restitutione, et talione, 95. — Duplex erat venditio, 95. — De asylis, 96. *Vid.* Asylum.

De flagellatione, 98 et seq.—Ad quos pertinebat pœnas tum civiles, tum ecclesiasticas irrogare, 101. — Tres sunt pœnæ ecclesiasticæ, vocatæ ab Hebræis niddin, chirem et schammatha, 101. — Quot modis excommunicatio inferebatur. 102

Pœna est annulatio actus, quando inducit nullitatem ob solam legis prohibitionem, etc., XXV, 551.—Pœna adjecta contractui sponsalium dominuens proprium patrimonium, est omnino irrita, etc., etc. 551

Pœnitentia. Tractatus de pœnitentia, XXII, 9.— De natura pœnitentiæ ut virtutis, 11.—Pœnitentia latine, græce μετάνοια, id est resipiscentia. Alii pœnitentiam deducunt a *pœna* vel *punitione*, alii a *pone tenere*, 11.—Vox pœnitentiæ non importat solam consilii mutationem, seu novæ vitæ

facienda ab iis qui post Baptismum in peccatum aliquod grave lapsi fuerint, ex institutione Christi necessaria est, 1040. — Post condonatam culpam, ac pœnam æternæ mortis, plerumque adhuc pœna temporalis remanet exsolvenda, 1041. — Contra fidem agunt, qui satisfactionem Pœnitentium in ea sola fide reponunt, qua sibi perperam imaginantur, Christum pro ipsis ita satisfecisse, ut propria satisfactione non indigeant, 1043. — Satisfactio Deo rependitur per Christi merita pro peccatis quoad pœnam temporalem, pœnis ab eo inflictis et patienter toleratis, vel a sacerdote injunctis, vel etiam sponte susceptis, ut jejuniis, orationibus, eleemosynis, vel aliis pietatis operibus. 1043

De efficacia et effectibus sacramenti Pœnitentiæ, XXII, 89. — Nullum est, quantumvis grave crimen, quod per Ecclesiæ claves dimitti non possit : nec aliter judicarunt antiqui Patres, 90. — Solv. objectiones, 93, 116. — Exponitur textus Matthæi cap. 12, v. 21, 98 et seq. — Non potest per Pœnitentiam peccatum unicum mortale sine alio remitti, 116. — Quantum ad remissionem non eadem est peccati venialis ratio, quæ mortalis. 118

An Pœnitentia peccata vere dimittat solumve dimissa declaret. Circa hanc controversiam triplex est potissimum sententia, 118,— Absolutio sacramentalis, non tantum declarat remissa esse peccata, sed ea vere et proprie coram Deo dimittit. Probatur 1° ex Scriptura, 2° ex Patribus, 120.— Prob. 3° ex diversis Ecclesiæ decretis, 122.—Prob. 4° rationibus theologicis, 123.— Solv. objectiones, 124.— Idem sibi vult absolvere in Pœnitentia, quod abluere in baptismo, 123, 131.—Peccata a sacerdotibus vere remittuntur, I, 1290.—Quoties per Pœnitentiam tollitur reatus culpæ, tollitur et reatus pœnæ æternæ ; at non tollitur semper, sed sæpius manet reatus pœnæ temporalis. Utraque pars est de fide, 132.— Solv. objectiones, 133.— An Pœnitentia ita tollat peccatum, ut nunquam reviviscat. Hæc peccatorum reviviscentia multiplici sensu bene vel male intelligi potest, 141, 142.—Peccata semel per Pœnitentiam vel aliter dimissa, non redeunt simpliciter et absolute, 142. — Solv. objectiones. 143

An Pœnitentia mortificata per peccatum merita redintegret. Quadruplex distingui solet in homine operum genus. Alia sunt *viva* quæ ab homine justo procedunt. Alia sunt *mortificata* quæ fiunt in statu gratiæ, sed eorum meritum adimit subsequens mortale peccatum. Alia sunt *mortifera* ut peccata lethalia. Alia *mortua* quæ in statu peccati fiunt, et jus ad gloriam non tribuunt, 149. — Merita peccato mortificata, redeunte per Pœnitentiam formalem aut virtualem gratia, secundum se tota reviviscunt. Propositio non est de fide : temerarium tamen est et in fide periculosum eam inficiari, 149, 150.— Solv. objectiones, 151.— Difficultas est de gradu et quantitate in quibus reviviscunt merita mortificata, 154.— Suaresius et ejus asseclæ censent omnia prorsus merita per quamcumque pœnitentiam reviviscere, 155.— Potior videtur eorum opinio qui censent reviviscentiam gratiæ, quæ prioribus meritis correspondet, extendi vel restringi secundum mensuram dispositionum ex quibus peccator justificationis gratiam consequitur. 157

De materia Pœnitentiæ. Alia est remota, alia proxima. Remota, id est omne circa quod destruendum versatur Pœnitentia. Proxima, sunt partes minus determinatæ ex quibus coalescit sacramentum Pœnitentiæ, XXII, 159.— De materia remota Pœnitentiæ. Peccatum originale non est materia sacramenti Pœnitentiæ, 160. — Peccatum actuale baptismum consequens, est remota Pœnitentiæ materia; mortale quidem necessaria quandiu remissum non est; veniale autem et mortale jam directe remissum, libera et sufficiens. 160

Solvuntur variæ quæstiones circa remissionem peccati venialis.— Nullum veniale peccatum sine omni pœnitentia remittitur. At nec sufficit habitualis, nec requiritur formalis : unde requiritur et sufficit virtualis, XXII, 164 et seq. —Venialia remitti non possunt per actum contrarium solis naturæ viribus elicitum, 170.— Ad venialium remissionem requiritur antecedenter gratia habitualis, 170.— Incertum est an venialium remissio semper habeat adjunctam novæ gratiæ habitualis infusionem, nec proinde constat hanc vel illam concomitanter requiri, 171. — Gratia habitualis non requiritur formaliter ut forma apposita ad remissionem peccati venialis, quod tolli potest formaliter sine nova infusione gratiæ, per actus gratia procedentes, 170, 172.—Veniale peccatum per sacramenta et sacramentalia remittitur, modo adsint legitimæ subjecti dispositiones, 174.— Peccati venialis remissio per sacramenta producitur ex opere operato,; per sacramentalia tantum ex opere operantis, 176.— An et quatenus venialia post hanc vitam remitti possint, 176.— Peccatum veniale in altera vita quocumque tandem modo quoad culpam remittitur, 177.— Quoad culpam venialia non delentur post mortem per solam finalem justitiam, quæ vi termini redditur efficacior ad cujuscumque culpæ deletionem, 179.— Nec delentur vi præcedentium meritorum ; nec remittuntur in purgatorio per condignam pœnæ solutionem, seu per rigidam satisfactionem quæ illatam a Deo injuriam reparet et auferat, 179.— Venialia remittuntur post hanc vitam quantum ad culpam, eo modo quo remittuntur in hac vita, scilicet per actum charitatis in Deum, repugnantem venialibus in hac vita commissis, 180.—Quando animæ separatæ illum eliciant contritionis actum, quo venialia dimittuntur, incertum est, 181. —Venialis peccati remissio gratuitum et supernaturale Dei beneficium est. Nullius peccati culpa est tam levis, ut viribus naturæ possit elui. Nullus homo in se consideratus habet aliquid quod mereatur remissionem, V, 1040.—Homo justus, purus, gratia sanctificante ornatus potest de condigno satisfacere pro peccato veniali. Ita communis, IX, 736 et seq.-582

Multo facilius impendenda est absolutio in venialia frequenter relabentibus quam in mortalia, XXII, 1248.— Illis qui ex habituali effectu venialia committere solent differenda est absolutio, 1249.— Frequenter relabentibus in eadem specie venialia, idque deliberate, merito consulitur, ut dum hæc confitentur renovent dolorem de aliquo peccato mortali ante confesso, vel veniali jam emendato, ne forte ob defectum sufficientis doloris circa venialia præsentia, contingat sacramentum infructuose suscipi. 1250

De materia proxima pœnitentiæ variæ opiniones, XXII, 181.— Nec terrores aut fides Lutheri sensu, nec mortificatio aut vivificatio Calviniana partes sunt intrinsecæ pœnitentiæ. 182

Manus impositio non est proxima sacramenti pœnitentiæ materia, 183.—Tres pœnitentiæ actus, contritio nimirum, confessio, et satisfactio sunt proxima pœnitentiæ materia, seu partes materiales ex quibus intrinsece componitur sacramentum pœnitentiæ. Contra Scotum, 184 et seq. —Actus pœnitentis, qui sunt quasi materia pœnitentiæ, ex natura rei tres esse debent, scilicet . contritio seu dolor cordis de peccatis commissis, confessio eorumdem integra, ordinario sacerdoti facta ; et satisfactio pro pœnis temporariis luendis ob peccata commissa et dimissa. Alioquin esset pœnitentia simulata, non vera, 650.—Satisfactio in actu exercito pars est integrans, non essentialis sacramentum pœnitentiæ. 192

De contritione, 193. *Vid.* Contritio. — De attritione, 233. *Vid.* Attritio. — De confessione, 380. *Vid.* Confessio. — De satisfactione, 564. *Vid.* Satisfactio. — Dissertatio historica de disciplina veteris Ecclesiæ circa pœnitentiam, 633. *Vid.* Satisfactio. — De pœnitentia canonica, 197

De l'action de la pénitence, ou de la discipline extérieure que l'Eglise a observée depuis les premiers siècles jusqu'à présent, XX, 449. — De forma sacramenti Pœnitentiæ, seu de absolutione, 709. *Vid.* Absolutio. — De forma conditionata in sacramento pœnitentiæ, XXV, 1069 et seq. — Un sentiment assez commun et très-probable, est que toute l'essence du sacrement de pénitence consiste dans l'absolution sacramentelle, XXI, 243. — De pertinentibus ad sacramentum pœnitentiæ, XXV, 1062, 1086. — Pœnitentia perpetua esse debet christiani vita, III, 537

Pœnitentiaria. Constitutio Pii V super ordinatione sacræ Pœnitentiariæ, XIX, 816

Pœnitentiarius. Cujus est audire confessiones, V, 1237, 1238

Politica gubernatio pertinet ad regimen civitatis et communitatis perfectæ, XII, 309-403

Pollutio est seminis seu spermatis emissio extra concubitum, XVIII, 1333.—Pollutio voluntaria dicitur mollities ; non voluntaria seu procurata, vocatur simpliciter pollutio, 1332. — Pollutio alia est diurna, alia nocturna, et utraque vel est involuntaria vel voluntaria saltem indirecte, 1334. — Pollutio nocturna tribus modis potest accidere, 1° ut tota committatur in somnio ; 2° ut inchoetur in somnio, et perficiatur in vigilia; 3° ut quidem in somnio excitentur imaginatio et commotio spirituum seminalium, sed ipsa seminis emissio inchoetur et perficiatur in vigilia, 1334. — Causæ nocturnæ pollutionis est duplex, una proxima, alia remota, 1334, 1335. — Ut pollutio nocturna sit voluntaria, triplex requiritur conditio, 1335. — Diurna quæ vigilanti contingit, est aliquando involuntaria, aliquando voluntaria, directe vel indirecte, 135, 136.—Diurna directe voluntaria est quæ intenditur ab operante tanquam finis aut medium, 1336

Pollutio sive mollities est peccatum contra naturam quo quis voluntaria seminis effusione seipsum contaminat, vel aliena manu provocatus contaminatur, XI, 956. — Pollutio non solum est prohibita, quia affert voluptatem, sed etiam quia præcisa voluptate opponitur fini generationis, 85. — Pollutio non est prohibita propter voluptatem, sed volup-

mus, ait Florentina synodus, Græcis etiam consentientibus, sanctam apostolicam sedem et romanum pontificem in universum orbem primatum tenere, et ipsum romanum pontificem in universum orbem primatum tenere, et ipsum romanum pontificem esse B. Petri principis Apostolorum successorem, et verum Christi vicarium, XIX, 1072.—Papæ primatus ex liturgiis propugnatur. V, 289

De primatu romanæ Ecclesiæ contra schismaticos Orientales. De primatu S. Petri, V, 711, 768. — Funestum est schisma quo Græci a Latinis dividuntur, 711 et seq.—Hæc verba Christi : Tu es Petrus: Tibi dabo claves regni cœlorum, pasce agnos meos, pasce oves meas, ad solam Petri personam pertinent, 715 et seq.—Christus solus Petra principalis est et Petrus secundaria et in Christo fundata, 716-723. — Petrus defuit sine periculo Ecclesiæ, 721 et seq. —Primatus in universam Ecclesiam uni Petro collatus est; Petrus inter apostolos ex voluntate Christi eminentiorem quamdam potestatem ac honorem sortitus est, V, 725 et seq. — Post resurrectionem apostoli in Petro primatum agnoverunt, 732 et seq.— Paulus sub primatum Petri stetit, 735 et seq. — Paulus caput gentium sub capite universali Petro, 746.— Collatus Petro præ cæteris primatus non honoris tantum fuit, sed etiam jurisdictionis, 754 et seq.— Probatur ex verbis Scripturæ sacræ, 759 et seq.— De pictoribus qui Paulo dextrum, sinistrum Petro latus dant. — Incertum est quod latus nobilius, 764 et seq. — Colloquium secundum. De primatu romani pontificis, 768-827. — Primatus Petri ad romanum pontificem transmittitur, 768 et seq. — In apostolorum officium suffecti sunt episcopi, sed eorum jurisdictio et potestas suos limites habuit, 770. — Inter succesorem Petri et primatum, summus est et arctissimus nexus, 775. — Paulus non fuit romanus episcopus, 781 et seq. — Primatui romano concilia non obsistunt, 785 et seq. — Non æqua in romano pontifice distinguenda est dignitas. Alia in eo episcopalis est, forte non ultra centesimum ab urbe lapidem in ambitu porrecta. Altera archiepiscopalis, seu metropolitica, suburbicarias decem provincias complexa. Patriarchalis tertia, quæ per universum Occidentem late diffunditur. Supremo denique dignitas et potestas apostolica, qua universo christiano orbi præsidet, eumque tanquam pastor universalis et Christi vicarius ex ejusdem instituto moderatur, 793. — Romanus pontifex communia omnia habet cum episcopis ut episcopus, cum metropolitis ut metropolita, cum patriarchis ut patriarcha ; nec plus ipsi in eos facultatis est, quam cuicumque episcopo in episcopos, et patriarchæ in patriarchas. 794

Traditio Patrum constans cui episcopatum romanum eidem et primatum vindicat. V, 808

Ex ipsa Christi institutione ac voluntate, a Christo ipso obtinent eadem prorsus privilegia romani pontifices, quæ Petrus obtinuit, cujus sunt successores. Licet de jure divino non sit, pontificem romanum qua romanus est, esse successorem Petri, est tamen idem de jure divino caput, quatenus succedit Petro, et ab eodem sortitur, a quo Petrus ipse supremam in Ecclesiam potestatem sortitus est. 810

Suprema pastoralis cura ad Constantinopolitanum non transiit, cum Romanorum imperium Romæ esse desiit. 821

De primatu S. Petri ejusque successoris, juxta catholicos et protestantes. 950 et seq.

Colloquium tertium. De juribus romani pontificis. 827

Ad quinque capita reducuntur. Primum est jus cogendi ac moderandi synodos. Alterum ad legislativam papæ potestatem pertinet. Tertium munus judicis complectitur. Quartum jus revisionis est et appellationum quoque ex auctoris sententia. Postremum est ipsa communionis necessitas cum romana cathedra. 829

De jure cogendi et moderandi synodos. 829 et seq.

Imperatores synodos cogebant, sed non auctoritative et ut Ecclesiæ capita supremique judices. 840

Multiplex utilitas ex Augustorum consortio præter splendorem in Ecclesiam provenit. 849

De jure leges condendi. 850 et seq.

Summus pontifex immediate accipit ab ipso Christo, et ex vi institutionis ejus potestatem legislativam in universam Ecclesiam, 749. — Et potest ferre leges sine consensu et sine concilio cardinalium. 751

De auctoritate judicandi episcopos, fideique ac morum causas. 865-891

De jure revisionis et appellationis. 892 et seq.

Appellatio integram causæ cognitionem ad superiorem judicem transfert. Revisio definitivum judicium apud primævam jurisdictionem relinquit. 892

De appellationibus, 903-924.

A papæ sententia appellatio non potest institui. Romani pontificis nullus judex esse potest. 922

Papa est ordinarius ordinariorum. De jure communi habet potestatem conferendi omnia beneficia ecclesiastica totius mundi. XVIII, 697

De pontificii primatus natura et affectionibus. XXVII, 685

Finis explicatur quem Christus in primatu instituendo sibi maxime proposuit ; fuit autem is Ecclesiæ unitatem fundare ac conservare. Ad id centro quopiam opus fuit unitatis. Petrum hoc fuisse ejusque successores romanos pontifices, patrum, veterum theologorum, gallicanæ Ecclesiæ, hæreticorum quoque, atque adeo Febronii ac Pereiræ, consensione testatissima res est. 685

Naturam pontificii primatus in coactiva jurisdictione sitam esse, ex iis quæ supra de centro unitatis constituimus, adversus Febronium ostenditur, ejusque effugia præcluduntur. 691

Ingenitas primatus pontificii proprietates explicare aggredientibus nobis prior illa occurrit, quod universalis sit atque in universam Ecclesiam se exporrigat. Id postulat centri ratio, postulant patres ; postulat cumprimis concilium florentinum, de quo disputantem mire hallucinari Febronium, quemadmodum in Antifebronio dictum fuerat, iterum confirmatur. 698

Immediata in omnes et singulos quarumcumque Christiani orbis diœcesium fideles est romani pontificis auctoritas. Hanc alteram pontificii primatus affectionem frustra Febronius adoritur. De universalis episcopi titulo nova cum eo disceptatio instituitur, 705. — Tertiam hoc caput pontificii primatus proprietatem considerat, nempe quod supremus sit. Hic autem cumprimis agitatur quætio, num romanus pontifex generali concilio superior haberi debeat. Adversantis sententiæ novitas confirmatur. Maximæque quibus implicatur difficultates proponuntur, 722. — Febronius ad vindicandam conciliis generalibus in romanos pontifices potestatem multa affert, quæ nullius momenti demonstrantur. Episcopos præsertim in conciliis, quæ eorumdem pontificum obnoxia sint auctoritati, judices esse posse ostenditur ; tum de evangelico correctionis fraternæ præcepto quæritur, qua illud ratione ad summos Ecclesiæ pontifices pertineat. 735

Nullum in ecclesiastica historia monumentum exstare, quod generalia concilia in romanos pontifices ex potestate quidquam egisse comprobetur. Febronius fraudis atque ignorantiæ convictus. 757

Constantiensis concilii decreta, quæ Febronius iterum objicit, rursus expenduntur. Præmittitur rerum in eo concilio gestarum brevis synopsis chronologica; tum de illorum decretorum sensu et auctoritate disseritur. 768

Nullam basileensi consilio inesse auctoritatem plurimi atque in his nonnulli ex Gallis, docent. Idem ejus concilii historia palam facit. Frustra Febronius Basileensium causam instaurare aggreditur. 796

De peculiaribus primatus pontificii juribus in iis quæ ad fidem spectant. 805

Causæ majores, cumprimis autem causæ fidei, non ex falsis decretalibus, sed ex primatus jure, romano pontifici reservantur, ne quidquam reluctante Febronio, nihil tamen hoc episcoporum juribus derogat. 805

Quæ et quanta pontificiarum in causis fidei definitionum auctoritas sit. Duæ præcipuæ ejus affectiones proponuntur, quod nempe et erroris nescia sit, et ultima haberi debeat; tum ad primam disputatio convertitur, et quis de illa fuerit veterum ac recentium sensus, quis Febronii, diligenter explicatur. 814

Romanam sedem errori obnoxiam non esse, certissimum est totius antiquitatis decretum, hincque, rejecta Febroniana sedis et sedentis distinctione, pontificem quoque romanum eodem insigni privilegio præstare. Idem ex Christi Domini pollicitatione confirmatur; tum vero maxime ex centro catholicæ unitatis, quod est romanæ Ecclesiæ pontifex. Effigium Bossuetii seriem inter et personas pontificum distinguentis intercluditur, 825. — Ea est Romanorum pontificum in definiendis fidei rebus auctoritas, ut ante Ecclesiæ consensum fidei obsequium exposcat. Incommoda contrariæ sententiæ, quæ pontificiarum definitionum veritatem ab Ecclesiæ consensione accersit. Febronius cæterique hujus opinionis defensores quæ inter se repugnant docere convincuntur, 838. — Quid de celeberrima cleri Gallicani declaratione sentiendum sit, cujus historia ad veritatem, a Febronio aut dissimulatam, aut obscuratam exigitur. Pauca alia refelluntur quæ Febronius magni esse momenti existimat ad Romanorum pontificum infallibilitatem pugnandam, 847. — Digressio in ea quæ Febronius tum adversus constitutionem *Unigenitus*, tum pro ultrajectina pseudo Ecclesia insigni quadam temeritate effutiit. De Van — Espenio, cujus opera Febronius extollit judicium, 858. — Falso Febronius queritur sibi in Antifebronio

idem primatus utilis ac necessarius, a Christo institutus fuit. 933 et seq.

Propositio nona. Memoratam totius unitatis catholicæ a Petro componendæ et conservandæ rationem ne sibi Christus frustra proposuisse dicatur in instituendo ejus primatu, vim et potestatem ipsi primati ad eum finem obtinendum idoneum dedisse credendus est : jus scilicet coactivum unitati componendæ et conservandæ necessarium, non vero merum officium repræsentandæ unitatis, 940 et seq.—Ecclesiæ salus in summi sacerdotis dignitate pendet, cui si non *exors* quædam et ab omnibus *eminens detur potestas*, tot in Ecclesiis efficientur schismata, quot sacerdotes. S. Hier. 943

Summus pontifex Ecclesiam ut unam repræsentat, concilia vero generalia ut catholicam. 944 *in nota.*

Propositio decima Ecclesiæ unitas nunc consideranda duplex est, alia fidei, qua omnes Christi fideles in unius fidei professione debent convenire ; alia charitatis, qua omnia Ecclesiæ membra inter se eodem pacis et communionis vinculo debent copulari : sed potior est illa prior unitas fidei, cui potissimum conservandæ posterior est Ecclesiæ maxime necessaria. 947

Propositio undecima. Primatus S. Petri et successorum ejus adeo præditus est vi cogente ad utramque charitatis seu communionis et fidei unitatem, ut necesse omnino sit omnes catholicos cum successoribus S. Petri unitatem tenere non solum charitatis et communionis, sed præsertim fidei. —De necessaria unitate communionis omnium fidelium cum summis pontificibus ratione primatus. Oppositio a nonnullis ingesta ex schismatibus Meletii Antiocheni et Acacii Constantinopolitani diluitur, 952 et seq. — Ubi Petrus ibi Ecclesia, 955. — Romani pontificis persona a Romana sede frustra distinguitur, ubi agitur de unitate et communione catholica, 957.—Necessitas unitatis fidei cum fide Romanæ sedis seu Romanorum pontificum, ex præstituta necessitate unitatis cum iisdem colligitur, 975 et seq.

Propositio duodecima. Unitatem præsertim in fide cum fide S. Petri ac successorum ejus romanorum pontificum omnibus christianis necessariam evincunt ex sacra scriptura illa evangelica testimonia, quæ de primatu S. Petri insigniora sunt, 980. — Illa Christi : Tu es Petrus, et super hanc petram, etc., necessitatem unitatis fidei cum fide S. Petri et successorum ejus romanorum pontificum manifestissime evincunt, 983. —Petræ nomine idem Petri significari Patrum traditione ostenditur, III, 984 et seq. — In hanc Petræ interpretationem, quomodo Ecclesia super Petrum ædificata commode intelligatur. Aliæ interpretationes conciliatæ. Non singularis illa fides, qua S. Petrus Christum Dei Filium professus est, sed universa fides christiana, quam in ædificanda Ecclesia prædicavit, Petræ nomine accipienda monstratur, 990. — Quatenus ex hac interpretatione laudati textus evangelici unitas præsertim fidei omnium Christi fidelium cum fide S. Petri, seu prædicatæ a S. Petro necessaria probetur. Eadem unitas fidei quatenus ab aliis apostolis servata in fundandis Ecclesiis, 993. —Eadem fidei unitas cum fide Romanorum pontificum successorum S. Petri eodem primatus jure necessaria ostenditur. Pauca adduntur de clavium potestate, que eodem textu evangelico promissa S. Petro, æquali jure in successores ejus transivit, 998.—Confirmatur eadem necessitas unitatis fidei ex illis Lucæ, cap. xxii, 32 : Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos, 1002.—Illud quoque Joannis Petro specialiter dictum : Pasce agnos meos, pasce oves meas, eamdem necessitatem unitatis fidei demonstrat.

Propositio tredecima. Eadem necessitas unitatis, communionis et præsertim fidei omnium christianorum cum S. Petri sede et successoribus ejus romanis pontificibus, traditione Patrum luculenter statuitur, III, 1011.—Insignis locus S. Irenæi, quo unitatem fidei cum romanæ Ecclesiæ, seu romanorum pontificum fide, ex primatus jure cunctis christianis necessarium expresse affirmat, 1014. — Tertulliani testimonium ductum ex necessitate conveniendi cum fide Ecclesiarum apostolicarum, quæ necessitatem evincit conveniendi eum fide præsertim Romanæ et apostolicæ Ecclesiæ, 1019.—Loca S. Cypriani quæ unitatem communionis et fidei cum S. Petri cathedra, seu summo pontifice, necessariam adstruunt, 1021.—Difficultas ex quæstione de baptismo ab ec habita cum S. Stephano papa excutitur, 1027 et seq. ; 1072-1083 ; 1127.—Firmiliani , Paciani et Optati testimonia. Donatistarum aliorumque veterum schismaticorum et hæreticorum sententiæ expensæ, 1031.—Testimonia Eusebii Vercellensis, Gregorii Nazianzeni, Satyri, Ambrosii et concilii Aquileiensis, cui idem S. Ambrosius præfuit. Quomodo jus communionis e Romana sede dimanet, 1037.—Damasi papæ, Theodosii imperatoris, et Flaviani presbyteri Antiocheni et postea episcopi testimonia. Additur testimonium concinens ex Aureliano Augusto ab Eusebio et Rufino laudatum. Prudentii poetæ versus, 1041.—Hieronymi testimonia. Argumentum ductum ex necessaria unitate cum Petri cathedra, quo cathedræ vocabulo fidem Romanæ sedis a S. Petro ejusque successoribus traditam significari ostenditur. Ecclesia catholica et fides catholicæ Ecclesiæ dicta est Romana ob unitatem præsertim fidei cum Romana catholico cuique necessariam, 1050. — S. Augustini testimonia expenduntur, illa præsertim quæ in libris contra Donastistas scriptis inveniuntur. Argumentum sumptum ex nota Ecclesiæ uti apostolica dicitur, quatenus necessariam adstruit unitatem fidei cum Romana apostolica sede; aliaque aliorum Patrum in eamdem rem proferuntur, 1056.—Alia ejusdem Augustini testimonia ex scriptis contra Pelagianos pro unitate fidei cum Romana. Validissimum argumentum ductum ex antiquissimo more referendi causas fidei ad romanam sedem. Innocentii primi, trium conciliorum Africæ et aliorum Patrum auctoritates, 1064.—Loca Augustini ex libris de baptismo explicantur, ubi inter alia disquiritur num in quæstione de baptismo extra Ecclesiam percepto Stephanus ediderit proprie dictam definitionem fidei, 1072.—Pelagii Cælestiique textus. Argumentum ductum ex antiquo more subjiciendi opera præsertim dogmatica romanæ sedis judicio, 1083.—Testimonia S. Cyrilli episcopi Alexandrini, synodi Ephesinæ œcumenicæ, Cælestini primi, auctoris capitulorum de gratia, et Xysti, 1086.—Testimonia S. Leonis magni, 1090.—De gestis circa dogmaticam Leonis epistolam ad Flavianum præsertim in concilio Chalcedonensi. Quale examen ejusdem epistolæ in eo institutum, et quæ concessa libertas examinis, pontificiæ auctoritati nihil præjudicans, 1094.—Testimonium Anatolii episcopi Constantinopolitani, 1011.—Testimonium S. Petri Chrysologi. Argumentum ductum ex obedientia quam romano pontifici deberi etiam adversarii fatentur, 1104. — De synodicis episcoporum Galliæ et Italiæ ad S. Leonem pontificem contra Eutychis hæresim. De Theodoreto episcopo Cyrensi, et Maximo Antiocheno. Testimonium vetustissimi sacramentorum libri Ecclesiæ Romanæ, 1110.—Testimonia S. Gelasii papæ, ex libello fidei a S. Hormisda ad Orientales misso, et tota Ecclesia recepto, ex Justiniano imperatore, Avito Viennensi, Epiphanio Constantinopolitano, Stephano Larissæ, Menna Constantinopolitano et Profuturo Aracarensi, 1114. — Testimonia ex summis pontificibus Gregorio I et II, ex venerabili Beda, ex auctore operis Carolini, Adriano I, Alcuino, S. Nicephoro Constantinopolitano, Theodoro Studita, Nicolao I, et Hincmaro Rhemensi, 1120.—Ex his antiquis traditionis argumentum concluditur, subjecta animadversione , qua uno ictu plures objectiones ex antiquis perperam ingestæ diluuntur. 1126

Adversariorum catholicorum testimonia quibus utriusque unitatis cum romana sede necessitatem professi sunt, 1129. — Communis adversariorum formula, qua centrum unitatis in romana sede positum agnoscunt, explicata præsertim ex Gallicanis anni 1682 comitiis, 1130. — Testimonia Gersonis, cardinalis Cusani, Joannis de Parisiis, Alphonsi Tostati, et Petri de Marca, 1134. — Testimonia ex comitiis Clevi Gallicani (annorum 1579, 1650, 1655 et 1563), 1138.—Testimonia Jacobi Benigni Bossuetii, episcopi Meldensis, 1142. — Refellitur distinctio inter sedem, cathedram, vel Ecclesiam Romanam et Romanos pontifices ab adversariis ingesta, eaque inepta ostenditur in præsenti argumento, ubi de vi coactiva primatus propria et personali eorumdem pontificum agitur, 1151.—Refelluntur quoque duo alia adversariorum effugia, seu conditiones duæ, quas illi in pontificiis decretis dogmaticis requirunt, ut cogant omnes ad fidei unitatem, nimirum si hujusmodi decreta ex cathedræ romanæ doctrina, ac traditione communi Ecclesiæ catholicæ edita sint, vel si ipsis accedat Ecclesiæ tacitus saltem consensus, 1156 et seq.-1159 et seq. — Corollarium quo constituitur quid ex præstitutis principiis sequatur in ea quæstione num dogmatice romanorum pontificum definitiones fidei infallibiles sint et haberi debeant. — Synopsis principiorum quæ præmisimus et consequens proximum ex ipsis legitime deductum quoad infallibilitatem romanorum pontificum in definiendis fidei controversiis. Adversariorum incohærentia qui, concessis laudatis principiis, pontificiarum definitionum infallibilitatem ex iisdem legitime sequentem inficiantur, 1169. — Antiquorum traditio Christi promissionibus innixa, eamdem infallibilitatem et inerrantiam satis declarat. Patrum testimonia deducta ex illa Christi promissione. Portæ inferi non prævalebunt adversus eam, 1173.—De altera Christi promissione Petro facta : Oravi pro te, ut non deficiat fides tua, etc., quid Patres tradiderint, unde adstruenda est Romanorum inerrantia, 1177.—Traditio Patrum de indefectibilitate et integritate constanti fidei in romana cathedra, 1182.—Effugia episcopi Meldensis, quibus memoratas Christi promissiones antiquo

rumque traditionem aliorsum distrahere et interpretari studuit, rejiciuntur, 1185.—Potissimum adversariorum objectum ex præsumptis Romanorum pontificum erroribus circa fidem expungitur, eo quod ea quæ obtruduntur facta, non sint errores definitionum fidei. Præmittitur explicatio. Quænam sint proprie dictæ definitiones fidei, seu, ut aiunt, ex cathedra editæ, quibus ex Christi promissis et Patrum traditione inerrantia et infallibilitas tribuenda est, 1192. — Quatenus præsumpti et objecti errores pontificum non pertinent ad definitiones fidei. Duo vel tria molestiora, quæ præcipue tanquam evidentiora opponuntur errorum facta, expresse solvenda. Primum de lapsu S. Petri explosum, 1199.—Lapsus item Liberii non fuit lapsus definitionis fidei, 1202.—Lapsus qui Honorio tribuitur, quantum absit a definitione fidei, 1208.—De lapsibus qui aliis pontificibus tribuuntur, et de nonnullis antiquorum testimoniis, quæ errores pontificum indicant, 1216.—Quædam attinguntur, ex quibus pateat nullos pertinere ad definitiones fidei, 1224.—Tria ab adversariis præstanda sunt, ut erratum probent in definitione fidei. Primo decretum quod opponunt certum esse debet, non supposititium aut dubium. Secundo error qui objicitur debet esse error non facti sed fidei, et hic quidem ita evidens, ut verba nequeant æqua interpretatione explicari. Tertio ex documenti verbis patere debet erratum proponi et decerni tanquam credendum ex fide, 1221, 1222, 1249 et seq.—*Conclusio*, 1227. — In ipsis decretis fidei semper Petrus loquitur, 1194.—De mente Honorii, et judicio quod de eo tulit synodus sexta, IX, 634, 663-502, 525.—Sedes Apostolica non secernitur a Romano præsule, I, 444-348.—In summo pontifice error personalis seu privatus esse potest, non vero judicalis seu publicus, 445-348, 349.—Summus pontifex sæpe dat suam opinionem, non fert sententiam, 449, 451-352, 356.—Numerantur pontifices qui errasse traduntur, 459, 460-360.—Ut homo papa hæreticus esse potest, non ut Petri successor, 461-361.—De summi pontificis infallibilitate opiniones, 1521 et seq.-1042; 1527 et seq.-1047. — Appendix de infallibilitate pontificia in definitionibus, qua brevius explicatur et statuitur, quænam et qualis auctoritas summis pontificibus tribuenda sit, quando definiunt controversias dogmaticas, III, 1231.

Propositio prima. Pontificia auctoritas, instituta ob finem conservandæ unitatis maxime in fide esse debet per se sufficiens ad hunc finem obtinendum. 1232

Secunda propositio. Ut auctoritas summorum pontificum sit per se sufficiens ad conservandam in tota Ecclesia unitatem fidei, debet esse non meri ordinis et honoris prærogativa, sed jurisdictionem aliquam peculiarem sibi competentem requirit, quæ per se exigat et obliget ad fidei unitatem. 1233

Tertia propositio. Auctoritas, quæ in definiendis fidei controversiis sit per se sufficiens ad exigendam et conservandam fidei unitatem, ita per se sola debet obligare et sufficere, ut alius auctoritatis præsidio non indigeat, ac propterea pontificia auctoritas quæ per se sufficiens est ac dici debet ad conservandam et exigendam fidei unitatem, ad hunc finem obtinendum nequit egere consensu Ecclesiæ. 1234

Quarta propositio. Auctoritas quæ sit per se sufficiens ad exigendam et conservandam fidei unitatem in tota Ecclesia, ea vi prædita esse debet, qua ad unitatem obliget non aliquot tantum, sed omnes christianos, non tam distributive quam collective sumptos, ex quibus sumptis collective constat ipsa catholica Ecclesia. 1238

Quinta propositio. Auctoritas, quæ in conservationem unitatis fidei definitiones dogmaticas edit, his definitionibus dogmaticis, ut in conservandam fidei unitatem sufficiant, obligare debet omnes, non ad meram exteriorem observantiam, sed ad assensum et obsequium mentis: quod cum fidei necessarium sit, sine eo fidei unitas servari non posset. 1239

Propositio sexta. Pontificia auctoritas, quæ ab omnibus christianis etiam episcopis exigit obsequium et assensum internum proprium fidei erga definitiones a summis pontificibus editas, omnem dubitationem debet excludere, ita ut dubitare non liceat, num illi, cum fidei controversias definiunt, in ipsa definitione errent. 1241

Propositio septima. Auctoritas pontificia, cujus definitiones dogmaticæ in conservationem unitatis fidei editæ obligant totam Ecclesiam ad assensum fidei ipsis definitionibus præstandum, omni dubitatione exclusa, in definiendo, infallibilis dicenda est, ut ipsa Ecclesia ex promissis Christi est infallibilis. 1243

Propositio octava. Eadem pontificum infallibilitas evincitur vel maxime ex promissis Christi S. Petro, et ex traditione Patrum, 1245.—Effugium Bossuetii distinguentis inter seriem et personas pontificum, quam inane et repugnans, 1248. — Errores pontificum, qui ab adversariis opponuntur, ut in rem præsentem probarent aliquid, duo probanda essent: 1° errorem, qui opponitur, ita esse certum errorem fidei ut nulla possit apta interpretatione purgari; 2° esse præterea errorem definitionis dogmaticæ. Unus ejusmodi error congrue probatus ad evertendam thesim propositam sufficeret. Nullus vero adversariis prodest, cum ex omnibus qui objiciuntur erroribus nullus sit error fidei certus, vel non sit error definitionis dogmaticæ, 1249, 1221.— Sententia quæ infallibilitatem pontificiis definitionibus in materia fidei tribuit, antiquis nota fuit. Apud antiquos invenitur non expresse infallibilitatis vocabulo, sed æquivalentibus verbis, 1256. — Quam sera contrariæ sententiæ initia, et quatenus inter catholicos recipi atque in scholas induci et propagari cœperit, veteri sententia ac traditione non omnino exclusa. 1258

De potestate ecclesiastica summorum pontificum et conciliorum generalium. Proœmium, III, 1264. — De auctoritate summi pontificis in definiendis quæ ad fidem et mores pertinent, XI, 42; I, 58-46.— Jurisdictio ecclesiastica Petro immediate collata fuit a Christo, III, 1267.— Eadem jurisdictio Petro immediate tradita in bonum Ecclesiæ non debebat cum Petro extingui, 1270.— Jurisdictio propria S. Petri ratione primatus ipsius singularis ac personalis ea fuit, ut cæteris omnibus etiam apostolis potestate cæteroquin æqualibus præesset non mera ordinis et honoris, sed peculiaris in ipsos juris prærogativa bono unitatis, jusque ipsi esset in omnes non distributive solum, sed etiam collective sumptos ad custodiam unitatis. Idem omnino jus competit similiter Romanis pontificibus successoribus S. Petri, ad quos idem primatus ob idem unitatis bonum jure successionis pervenit, 1271.— In solo Petro jus in universam Ecclesiam fuit ordinarium ratione primatus, et idcirco competit Romanis pontificibus ejusdem primatus hæredibus jure ordinario, 1274.— Episcoporum jurisdictio subest juri Romanorum pontificum, 1280.—Suprema in Ecclesia potestas in Romano pontifice Petri successore residet, ejusque auctoritati omnium episcoporum jurisdictio subjecta est, XIX, 1071. — Definimus, ait Florentina synodus, Græcis etiam consentientibus sanctam apostolicam fidem, et Romanum pontificem in universum orbem primatum tenere, et ipsum Romanum pontificem successorem esse B. Petri principis apostolorum et verum Christi vicarium, 1072. — Papæ primatus ex liturgiis propugnatur, V, 289.— De jure Romanorum pontificum et generalis concilii. Num alterum alteri præstet in materia fidei.— Romani pontificis definitio, quæ præcessit ipsum concilium generale, cogit Patres concilii, ita ut non possint ab ea dissentire, III, 1288.— Quid dicendum cum generali concilio nulla præcessit pontificia definitio. In definiendo nunquam factum est, et nunquam fiet ut concilii generalis Patres aliter circa fidem definiant, aliter papa, 1294.—Judicium œcumenici concilii proprie dictum ex concordi episcoporum et capitis judicio coalescit. 1295

De jure summorum pontificum et generalium conciliorum in materiis disciplinæ canones in generali concilio constituti, quibus ipsius pontificis assensus vel confirmatio accessit, obligant ipsum papam, non jure humano, sed altiori naturali ac divino, quibus ipsi summi pontifices obstringuntur, III, 1300. — Ad observantiam canonum disciplinæ, quandiu vigent, ita obligantur summi pontifices, ut licet pro suprema sua potestate possint in ipsis dispensare vel eosdem etiam aliquando restringere vel mutare, non tamen debeant, nec licite id possint absque legitima causa, 1301. —Criminatio, quæ multorum odio et invidiæ apostolicam auctoritatem exponit, disjecta. 1304

De canonibus disciplinæ in generali concilio editis, qui pontificis consensu seu confirmatione carent, — Canones hujusmodi non approbati auctoritate summi pontificis ipsum non obligant, 1306. — De necessitate approbationis pontificiæ in canonibus disciplinæ, ut generalis concilii vim et auctoritatem obtineant, 1309. — Ubi nec Petrus, nec Petri successores adsunt, quæcumque sit episcoporum congregatio, ibi generale concilium nec erit, nec esse poterit, 1310, *in nota*. — De jure summi pontificis in omnes episcopos etiam collectos in generali synodo, ex quo omnibus superior, conciliaribus ipsorum decretis in materia disciplinæ ejus approbatione carentibus cogi non potest. — Distinctio inter episcopos distributive aut collective sumptos ab adversariis ingesta, quam sit inanis et rationi primatus repugnans. — Episcopis ne collective quidem sumptis jus coactivum competit in papam. 1313

De sera origine et novitate opinionis quæ conciliis generalibus auctoritatem et jus tribuit coactivum in summos pontifices, 1321.—De gestis conciliorum generalium usque ad octavam synodum œcumenicam, 1322.—De gestis synodorum particularium, ac de aliquot insignioribus testimoniis quæ præiverunt schismati sæculi XIV, conciliisque Pisano et Constantiensi, 1328.—De schismate cujus occasione

qui optimæ notæ? Quot et qui notæ non ita bonæ? Undecim recensentur, 200
Causæ justæ, ut papa possit dispensare in matrimonio rato, etc., etc., XXV, 549
Popinæ frequentatio. *Vid.* Violatio sanctitatis clericalis, XXII, 837
Populus est cœtus multitudinis, juris consensu, et utilitatis communione sociatus, XV, 255
Possessi. *Vid.* Dæmoniaci. VII, 893
Possessio in genere est detentio alicujus rei vel exercitium alicujus juris, XV, 865. — Possessio dicitur a pedum positione. Tribuitur hoc nomen interdum ipsis rebus possessis, 471. — Una est facti, alia juris. Actus possidendi dicitur possessio; jus possidendi, possessio juris. — Possessio facti est detentio rei, corporis et animi,et juris adminiculo. 471. — Possessio juris est jus insistendi alicui rei, tanquam suæ, non prohibitæ possideri, 472; XIV, 830-655, 656. — Inter varias possessionis divisiones, usitatissima est in civilem, naturalem et civilissimam. Civilis est quæ solo animo retinetur, et quæ parit effectus civiles, XV, 472. — Naturalis est quæ corpore simul et animo retinetur, 473. — Civilissima ea est, quæ sola legis ordinatione constat, 473; XIV, 831-656. — Tribus modis acquiritur possessio : apprehensione vera, apprehensione ficta, legis dispositione, XV, 473. — Possessio jurium et servitutum apprehenditur dupliciter, 474. — Possessio rerum mobilium civilis et naturalis amittitur: 1° sola voluntate possessoris nolentis amplius rem possidere. 2° per furtum aut rapinam alterius; 3° si alterius custodiæ subsit; 4° per amissionem rei, v. g., bursæ, vel per fugam, si sint animalia, 475. — Multiplici modo amittitur rerum immobilium possessio civilis et naturalis, 475. — Quid privilegii conferat possessio, 475, 476. — Possessio, si sit bonæ fidei, parit præscriptionem, 475.— Non est possessoris probare quod res sua sit, sed oppugnantis probare quod non sit, 475
Omnis possessio facti non est justa. Nulla possessio facti secundum se creat jus in re possessa, sed illud supponit, XI, 201
Bonæ fidei possessio in materia justitiæ circa temporalia bona prodesse potest ad formandam conscientiam, 203. — Ex convenientia, seu ex æquitate, non ex præcepto juris naturæ, jure positivo in materia justitiæ melior est conditio possidentis, 207. — In materia justitiæ humanæ potestati subjecta melior est conditio possidentis, 203. — Favor competens possessori in materia justitiæ, non extenditur ad alias materias, 204, 205. — An et qualis possessio stat pro libertate, qualis pro lege, in æquali utrinque dubio ex æqualitate rationum contrariarum orto? 205. — Sive in dubio, an detur lex qualiscumque, dicatur possessio stare pro libertate physica hominis, sive non; possessio non facit meliorem conditionem possidentis contra legem, 207. — Quamvis possessio sit quid indifferens ad jus vel non jus, possessio tamen causat quandoque titulum. Ubi est possessio, est aliqua præsumptio antecedentis tituli, sive juris, ideoque formari potest conscientia de licita retentione rei possessæ, 207. — Extra materiam justitiæ nunquam possessio stat pro libertate morali, in casu dubii, an detur lex, vel non detur, 208. — Casus ponuntur, 211 et seq.
Possessor bonæ fidei est qui habet rem alienam sincere credens esse suam, alias nollet eam retinere, XIV, 910-718. — Possessor est bonæ fidei, si post adhibitam sufficientem diligentiam prudenter judicet et credat rem quam possidet esse suam, XV, 884. — Obligationes possessoris bonæ fidei ratione rei quam possidet vel possedit, 884 et seq. — Possessor qui ante legitimam præscriptionem animadvertit rem quam possidet esse alterius, et rem adhuc retinet, eam statim restituere tenetur, 885. — Quicumque habet rem alienam, quamvis optima fide illam hactenus tenuerit, putans esse suam, ubi tamen cognoverit esse alienam, tenetur ad ejus restitutionem prima opportunitate, idque tantum modo ratione rei acceptæ. Neque pretium, quod pro ea dedisti, exigere a domino potes, 767, 1027, 1028. — Si is qui rem alienam bona fide possidebat, eam interim consumpsit vel alienavit, solum tenetur restituere id quo inde factus est locupletior, 768, 1028. — Objectiones, 1030. — Si rem consumpsit, vel inde ditior factus est vel non. Si rem donavit, vel res adhuc existit, vel non. Si rem vendidit, vel res adhuc exstat, vel non, 885. — An ille qui bona fide rem emit a fure pretium solutum exigere possit a domino cui eam ipse restituit, 886. — An qui bona fide rem emit a fure possit, comperto furto, eam furi reddere ut pecuniam suam recuperet, 887. — De obligationibus possessoris bonæ fidei ratione fructuum, 888, 889. — Tenetur restituere omnes fructus qui apud illum exstant, modo non sint fructus meræ industriæ, 768.—Si fructus non exstent, et illis factus sit locupletior, tenetur quatenus locupletior, sive illi fructus fuerint mere naturales, sive mixti, id est, ex re, mediante industria, provenientes, 769.—Possessor bonæ fidei non tenetur ad restitutionem fructuum quos ratione negligentiæ suæ non percepit, sicut tenetur possessor malæ fidei, 769. — De obligationibus possessoris bonæ fidei ratione impensarum. Regula pro impensis ordinariis. Regula pro impensis extraordinariis, 890, 891; XIV, 911-719. — Qui bona fide rem usu consumptibilem dono accepit a latrone ad restituendum non impotente adhuc tenetur eam cum fructibus restituere vero domino, si latro satisfacere noluerit, 911-719. — Qui rem furtivam bona fide a latrone emptam postea cum eadem bona fide vendidit alteri, quando deinde cognoscit fuisse alienam, tenetur rescindere contractum et rem domino, pretium vero emptori in conscientia restituere. Hæc sententia probabilior est et tutior, 911-720; XV, 773 et seq. — An qui bona fide emit equum furtivum, postquam hoc scit, possit cum fure, a quo emit, rescindere contractum, recuperando suum pretium, et reddendo illi equum, etiamsi, sciat nunquam dominum habiturum. Sententia affirmans est tuta etiam in praxi, XIV, 913 et seq.-721. — Qui rem in foro publico, vel ab homine res hujusmodi publice vendente emerit, eam domino restituere non tenetur, nisi pretio ejus sibi soluto, XV, 887. — Si gratis rem alienam accepisti, teneris, ubi cognoveris alienam, domino restituere; nec potes reddere furi, nisi moraliter sis certus furem restituturum, 770. — Si bona fide eam emisti, ubi intellexeris esse alienam, poteris rescindere contractum et reddere furi a quo accepisti, ut pretium recuperes; nec teneris tum domino restituere, 770. — Si mala fide emisti, ut tibi retinere, sciens vel dubitans esse furtivam, teneris eam domino restituere. 771
Possessor est malæ fidei si advertat aut advertere possit rem quam detinet esse alienam, XV, 884. — Rem, si extet, semper tenetur vero domino restituere, sive eam acceperit per donationem, sive per emptionem et contractum, XIV, 918 et seq.-724. — Possessor malæ fidei tenetur restituere ratione rei alienæ detentæ, et ratione injustæ damnificationis, XV, 891. — Generatim loquendo, tenetur restituere rem alienam si exstet in natura, vel ejus æquivalens si jam non existat, etsi casu fortuito perierit, adeo ut dominus sit omnino indemnis, 891. — Possessor malæ fidei non tenetur, attento jure naturali, ad restitutionem rei quæ apud ipsum fortuito casu periit, si eodem modo et eodem tempore apud dominum certo periisset. 892
Sed attento jure civili ad restitutionem tenetur, sed non ante sententiam judicis, 893, 894. — Ad quid teneatur si res varium habuit valorem tempore detentionis, 894. — Possessor malæ fidei tenetur restituere omnes fructus, exceptis industrialibus sive adhuc existant, sive jam consumantur, 895. — Possessor malæ fidei easdem impensas ac possessor bonæ fidei, attento jure naturali, repetere potest, 896. — Possessor malæ fidei tenetur restituere non solum rem alienam, sed etiam fructus ex ea perceptos; nempe fructus rei, non autem industriæ, 752. — Non solum fructus perceptos, sed etiam non perceptos, quos tamen dominus singulari sua diligentia percepisset, tenetur sarcire, 753. — Tenetur etiam restituere fructus rei quos ipse sua singulari industria percepit, deductis impensis, quamvis dominus, eos percepturus non fuisset. 753
Possessor est dubiæ fidei, si graves sibi adsint rationes dubitandi an res sit sua vel aliena, XV, 884. — De dubio præcedente possessionem. Tenetur possessor sufficientem adhibere diligentiam ad tollendum dubium, 896. — De dubio possessioni bonæ fidei superveniente, 897; XIV, 915 et seq.-723. — In dubio melior est conditio possidentis non solum in materia justitiæ, sed etiam in aliis virtutibus a justitia, XXV, 487. — Possidens bona fide, et mox dubitans an sit sua, non tenetur restituere, quando facta diligentia adhuc dubius est, etc., 487, 772. — Sed præmissa debita diligentia, manens dubius potius credens rem esse alienam, tenetur partem restituere pro ratione illius majoris propensionis, 488. — Qui rem accepit dubia fide, titulo emptionis vel quovis alio, tenetur restituere plus vel minus pro dubii qualitate quo rem illam assecutus est, 488. — Qui dubitat an res sit aliena potest eam accipere titulo donationis, emptionis, etc., eo animo ut eam domino, si post diligentem inquisitionem invenerit, restituat. XV, 773
Possibilitas rei nihil aliud est, quam attributorum ejus consensio, id enim possibile, quod nullam contradictionem involvit, IX, 13-14. — Possibilitas rei dicitur positive demonstrari, ubi ex medio evidenter cognito, cum ipsa re intrinsece connexo, rite deducitur eam non repugnare. Negative demonstratur quando solvuntur argumenta adversus illam proposita, seu, quod idem, est cum

ostenditur objectiones quibus rei possibilitas impugnatur, non esse veras demonstrationes. 10-14

Posteriori. A posteriori seu per effectus demonstratio illa est, in qua proceditur a notis effectibus ad ignotæ causæ investigationem. II, 172

Postulatio unus ex modis est quibus postestas jurisdictionis et ecclesiastica beneficia acquiruntur, V, 1250. — Postulatio est petitio, a collegio electorum apud majorem potestatem facta, ejus, qui ob aliquod canonicum impedimentum eligi non potest, 1256. — Differt ab electione postulatio, quod hæc gratiæ innititur, illa juri, etc. 1256

Potentia generatim est vis efficiendi, et potentia infinita est vis efficiendi omnia possibilia. Deus habet potentiam infinitam et illimitatam. II, 998

Potentia generatim est capacitas ad aliquid, IX, 769-608. — Potentia proxima et immediata ea est qua homo bonum illud opus agere, aut urgentem hic et nunc tentationem vincere potest proxime, sive independenter ab omni alio auxilio. Remota et mediata ea quæ dat proxime id agere posse, quod impetretur gratia dans proxime posse facere illud vel illud bonum opus, vel urgens hic et nunc præceptum implere. X, 1184-935

De potentia absoluta et relativa in mente Jansenii, 524-412.—In mente Jansenii, potentia absoluta est ea quæ inest delectationi ex ipsius natura, et non consideratis gradibus contra rebellantis delectationis; semper est sine actu, 1261-994. — Existit in pugna duorum delectationum æqualium, sicut duo pondera æqualia in libra, 1262-994. — Potentia relativa ea est quæ inest delectationi etiam consideratis ex adverso dimicantis delectationis gradibus, sive viribus, 1261-994.—Semper et necessario cum actu unitur. Semper supponit delectationem superiorem, quæ inferiorem necessario domat, 1262, 1184, 1185,-994, 933.— Potentia quam dat gratia parva et inefficax, est potentia mere absoluta et abstrahens a præsentibus subjecti circumstantiis sive ab opposita fortiori concupiscentia, non relativa ad præsentes subjecti circumstantias, sive ad oppositam fortiorum delectationem terrestrem. 1183-932.

Potentiale totum, id est totum quod habet non in se sed sub se partes subjectivas. Partibus subjectivis essentialiter constat totum potentiale, I, 1459-1135. — Partes potentiales sunt virtutes accessoriæ, sive adjunctæ. XI, 1238.

Potestas coercitiva dicitur, qua pro diverso delictorum genere violatores legum puniuntur et coercentur, IV, 767. — Potestas spiritualis est immediate a Deo. — Potestas pure temporalis est immediate ab ipsis hominibus, et datur propter bonum communitatis, non propter principis utilitatem, XII, 158-127. — Potestas legitima alia est ordinaria, alia delegata. Prima est ea quæ alicui directe, immediate per se primo principaliter ex dignitate et officio sive ecclesiastico, sive sæculari competit. — Delegata est ea quæ competit alicui ex commissione seu delegatione alicujus judicis superioris, XIV, 1133.— Potestas suprema non ex pactione nascitur, sed a Deo ordinata subditos etiam invitos obliget, et in Deum solum refunditur, VI, 864 *in nota*.— Omnis justæ superioritatis vera potestas ex pacto principium habet, 864. — Omnis potestas creata habet limites, 865. — Prima omnis creatæ potestatis limitatio, 867. — Secunda potestatis civilis limitatio. — Tertia limitatio. Ad quid constituta est omnis potestas civilis, 867. Possunt subditi non obedire imo obsistere imperanti in justa, 873 et seq. — Quod negatur *in nota*, 873. — Potestas civilis institutiones divinas non attingit, 1175. — Iis superiorum decretis obtemperandum non est, quæ sanctas naturæ leges, divinaque instituta, communi hominum sententia et consensu, evertunt. 1176.

Potestas civilis, quoties in uno homine vel principe reperitur, legitimo ac ordinario jure, a populo et communitate manavit vel proxime vel remote, nec potest aliter haberi ut justa sit. Hæc est sententia communis jurisperitorum, XII, 451-358. — Hæc potestas est immediate in communitate. Hinc primus potestatis regiæ titulus est communitatis consensus, 451-358. — Secundus titulus est successio hæreditaria, quæ non potest esse prima radix hujus potestatis in rege, 451, 452-359. — Tertius titulus regiæ potestatis est bellum justum, 452-359. — Potestas dominandi seu regendi politice hominis, nulli homini in particulari data est immediate; a Deo vi solius juris naturæ hæc potestas est in hominum communitate. 445-352.

Potestas ad leges ferendas requisita est potestas jurisdictionis quæ per se primo respicit communitatem perfectam et non sufficit potestas dominativa, quæ est circa privatas personas, vel ex jure naturæ tantum, ut patris in filium, vel ex jure gentium, etc., XV, 397. — Non omnis potestas jurisdictionis sufficit ad leges ferendas, 398. — Potestas condendi leges ex sola rei natura in nullo singulari homine existit, sed in hominum collectione. Conclusio est communis et certa, XII, 442-351. — De potestate civili circa matrimonium. XXV, 665 et seq.

Potestas spiritualis non sita est communitate fidelium, tanquam in subjecto, neque eam ab illa communitate mutuantur pastores Ecclesiæ, IV, 825.— Probatur constanti traditione, 826. — Probatur momentis quibusdam theologicis, 828. — Notabile consectarium. Non est necessarius populi christiani consensus expressus vel tacitus, ut valeant auctoritatis et jurisdictionis ecclesiasticæ statuta, 830. — Solvuntur objecta, 831. — Quæ apostolis, ut apostolis, eadem eorem successoribus Christus promisit, non fidelibus. I, 452, 453-354, 353.

Potestas ferendi leges canonicas nunquam fuit in populo, sed in prælatis. Potestas ferendi leges civiles primario fuit in communitate, sed postquam illam transtulit in principem, jam non habet illam in se. XIII, 108, 109-87.

Potestatem directam in temporalia non habet summus Ecclesiæ pontifex, XII, 466 et seq.-370. — Indirectam habet, 469 et seq.-373. — Nobilior quidem est temporali spiritualis potestas; verum suo in ordine utraque suprema est ac independens, IV, 721. — Potestas Ecclesiæ in temporalia directa vel indirecta non admittenda est. 714 et seq. 719. *Vid.* Lex.

De ecclesiastica potestate in constituenda sanciendaque disciplina, 767 et seq *Vid.* Ecclesia.

De potestate ecclesiastica summorum pontificum et conciliorum generalium, III, 1267 et seq. *Vid.* Pontifex.

Potestas ordinis alia est, alia jurisdictionis, I, 1199-946, XXVII, 637. — Potestatem ordinis scholastici vocant eam quæ datur ex vi sacramenti et potestatem jurisdictionis eam quæ datur extra sacramentum per hominis concessionem nudam, XII, 758, 759-600. — Potestas ordinis acquiritur consecratione pro episcopis, ordinatione pro presbyteris et aliis clericis, V, 1244 et seq. — Potestas jurisdictionis acquiritur electione, postulatione, collatione et institutione, 1250 et seq. — Potestas jurisdictionis quæ tota pendet ex imperio in subditos, amittitur renuntiatione, translatione, permutatione, depositione et degradatione, 1272.—Potestas ordinis respicit sacramenta, potestas jurisdictionis respicit judicia, XVIII. 23.—Potestas jurisdictionis duplex est: alia fori interni, alia fori externi. Potestas fori interni est gratiosa seu voluntaria, vel contentiosa; vel de lege communi, vel de lege speciali. Utriusque fori jurisdictio est vel ordinaria, vel delegata, vel subdelegata, 23. — Potestas ligandi et solvendi, idem est ac jurisdictio. III, 1267

Præadamitæ alios ante Adam homines a Deo procreatos fuisse censent. Eorum systema nullo probabili fundamento nititur. VII, 1380 et seq.

Præceptor. Præceptorum officia, XIV, 550 et seq.-319.— Præceptor in regendis et erudiendis filiis est patris vicarius, 550-419; XVI, 1250, 1251.

Præceptum dividitur in affirmativum et negativum, XII, 214-171. — Præceptum affirmativum quod inducit ad actus virtutum, obligat semper, sed non pro semper. Negativum quod prohibet actus peccatorum obligat semper et pro semper, 214-172; XIII, 1162-918; XI, 692. — Peccatum omissionis est contra præceptum affirmativum; peccatum commissionis est contra præceptum negativum, 692; XII, 215-172. — In quolibet præcepto affirmativo includitur præceptum negativum de actu contrario non eliciendo, XIII, 1009-796. — Substantia præcepti ab ejus circumstantiis secerni debet. IX, 962-761. — Substantia præcepti sub præceptum cadit, non vero circumstantiæ. Substantia præcepti illud est quod imperatur, 962-761. — Finis præcepti non cadit sub præceptum, XII, 348-277. — Aliquæ sunt præcepta quibus satisfieri potest ante obligationem, XXIII, 645. —Præcepta moralia moraliter sunt interpretanda in executione, XIV, 1330-1047. — In nullum præceptum naturale, quod ex intrinseca materia virtutis vel vitii nascitur, potest cadere propria dispensatio, XVII, 342, 343. — Nullum est præceptum juris divini in lege evangelica quin sit etiam juris naturæ, demptis præceptis fidei et sacramentorum, XXV, 555. — Inferior in præcepti violatores novas pænas imponere potest, 555. — Præceptum importat necessitatem; consilium autem in optione ponitur ejus, cui datur, XI, 28. — Cavendum est ne illud quod in Scriptura tanquam veri nominis præceptum omnibus præscribitur, loco solius consilii habeatur. 29

De præceptis Ecclesiæ. Præceptum de die festo colendo et de Missæ auditione, XIV, 1227-965. *Vid.* Missa. — De Jejunio, 1257-989. — De abstinentia a carnibus, ovis et lacticiniis, 1295-1019. — De sacramentis Pœnitentiæ et Eucharistiæ. *Vid.* Eucharistia, Pœnitentia.

De præceptis decalogi. *Vid.* Decalogus.

De præceptis judicialibus legis mosaicæ, XV, 247, 280. *Vid.* Judæi.

Præcipitatio, filia luxuriæ, peccatum est, quo quis libidinis impetu abreptus, sine consilio et deliberatione in ac-

An mala fides auctoris ita noceat successori, ut qui bona fide succedit possessori malæ fidei, in conscientia præscribere nequeat, 870. — Probabilius est possessorem bonæ fidei titulo universali succedentem auctori malæ fidei, per 30 annos posse præscribere, 871. — 5° De tempore ad præscribendum statuto. Aliud est in præscriptionibus ad acquirendum, aliud in præscriptionibus ad se liberandum ab aliqua obligatione, 871. — In præscriptionibus ad acquirendum, res præscribendæ possunt esse vel immobiles vel mobiles, 871. — Ad præscriptionem rerum mobilium privati hominis, vel etiam Ecclesiæ, cum titulo requiritur et sufficit possessio per triennium bona fide continuata, 542. — Tituli hujus præscriptionis numerantur decem : primus est, *pro soluto*; ut si putans me tibi debere, solvam, et tu bona fide recipias. Idem dicendum cum quid per errorem solvitur secundo, 542. — Secundus, *pro emptore*; ut si emas rem bona fide a furioso quem putabas sanæ mentis; secus si a prodigo vel aleatore. — Tertius, *pro transacto*; ut cum aliquid bona fide est traditum et acceptum causa transactionis, ut a lite recedatur. — Quartus, *pro hærede*; ut cum quis vere ut hæres, aut bona fide se hæredem putat. — Quintus, *pro donato*, ut cum quis bona fide donavit rem alienam ignoranti. — Sextus, *pro derelicto*; ut cum quis cœpit bona fide possidere rem quæ a domino putabatur habita pro derelicto. — Septimus, *pro legato*; ut si testator credebatur sanæ mentis, non tamen erat, 542. — Octavus, *pro dote*; ut si res aliena bona fide pro dote data sit. — Nonus, *pro suo*; hic titulus valde generalis oritur ex omnibus iis quibus putamus nobis acquiri dominium, remque possidemus ut nostram. — Decimus, *pro judicato*; ut cum res est judicata, et spatio decem dierum non est appellatum, 543. — Ad præscriptionem rerum mobilium sine titulo requiruntur anni 30, sive privati eæ sint, sive Ecclesiæ. Est communis doctorum sententia, 544. — Quid temporis requiratur ad præscribendas res mobiles, 871. — Ad præscribenda bona immobilia privatorum cum titulo, requiritur spatium 10 annorum inter præsentes; 20 inter absentes, sine titulo requiruntur anni 30. Est communis sententia, 544, 872. — Si privatus fuerit pupillus, nulla contra eum, quandiu est in ea ætate, datur præscriptio, sive mobilium, sive immobilium : si non sit pupillus, sed minor, id est nondum habens 25 annos, requiruntur 30 anni, 545. — Ad præscribenda bona immobilia contra Ecclesiam Romanam requiruntur anni 100; contra aliam Ecclesiam, vel hospitale, vel monasterium, vel contra pias causas, requiruntur anni 40. Est communis doctorum. 545

Præscriptiones ad se liberandum ab aliqua obligatione complentur, 1° longo tempore quæ fiunt lapsu 30 annorum. Motiva hujus præscriptionis. 2° brevi tempore illæ quæ fiunt spatio 5 annorum, 872. — Motiva hujus præscriptionis, 873. — Brevissimo tempore illæ quæ fiunt minori spatio. Motivum unicum aut saltem principale est præsumptio solutionis debiti, 873. — Quanto tempore præscribantur servitutes, et quanto tempore amittantur. Primo, servitus mere personalis, quæ debetur personæ a persona, nullo tempore præscribi potest; secundo, servus tamen præscribit libertatem contra dominum, si per 20 annos, bona fide putaverit se liberum, etiamsi titulum libertatis non habeat; tertio, servitus mixta, quæ a re debetur personæ, ut est ususfructus, præscribitur cum titulo 10 annis inter præsentes, 20 inter absentes, et sine titulo annis 30, 546. — Quarto, servitus mere realis, si sit continua, vel quasi continua sive discontinua cum titulo et bona fide præscribitur 10 annis, præsente eo contra quem agitur; 20 vero eo absente, 547. — Quinto, servitus mere realis, si sit continua, vel quasi continua, sine titulo, cum scientia et patientia adversarii præscribitur decennio inter præsentes, vicennio inter absentes; discontinua vero sine titulo, non præscribitur nisi tempore immemorabili, id est, cujus initii non extat memoria, 547. — Sexto, ususfructus et omnis servitus, quæ non usu amittitur, extinguitur 10 annis inter præsentes, et 20 inter absentes. Differentia est inter servitutes rusticas et urbanas. 548

Quanto tempore præscribatur jus patronatus, id est jus præsentandi ad beneficium, et beneficium ipsum. Primo, si constet Ecclesiam olim fuisse liberam, jus patronatus a laico præscribi nequit. Est sententia communis, XV, 548. — Secundo, jus patronatus etiam in ecclesia parochiali, de qua dubium est an olim libera fuerit, potest præscribi a parochianis 40 annis, 549. — Tertio, jus nominandi rectorem aut prælatum in ecclesia collegiata vel cathedrali, præscribi non potest a laico contra ipsam ecclesiam, nisi annis 40 cum titulo, aut tempore immemorabili sine titulo, 549. — Quarto, in ecclesia non libera, jus patronatus a laico contra verum patronum præscribi potest cum titulo colorato decem annis inter præsentes, 20 inter absentes, sine titulo annis 30. Quinto, beneficium ecclesiasticum cum titulo colorato præscribi potest contra alium ad quem vere pertinebat, decennio inter præsentes, vicennio inter absentes; sine titulo non potest præscribi, 549. — Sexto qui aliquod beneficium sine simoniaco ingressu triennium possedit, præscribit contra actionem cujusvis impetitoris. 549, 550

Quanto tempore præscribantur debita, actiones, hypothecæ, legata, fideicommissa, et majoratus. Primo, debita rerum mobilium et immobilium præscribuntur cum bona fide annis 30 contra creditores, et excluditur actio ad ea petenda, 550. — Secundo, si res hypothecata possideatur a debitore vel hæredibus, non extinguitur actio hypothecaria, quam creditor habet, nisi 40 annis, etc., 552. — Tertio, quando bona alicujus ob non solutum vectigal, vel ob similem causam ipso facto sunt commissa, id est fisco addicta, præscribuntur a reo et ab hæredibus ejus contra actionem fisci quinquennio, 552. — Quarto, quando ob aliud crimen sunt commissa, reus quandiu puniri potest non potest ea præscribere; alii ad quos deveniunt, præscribunt ea quinquennio contra fiscum, præterquam in casu hæresis, 552. — Quinto, legata et fideicommissa non præscribuntur contra legatarium et fideicommissarium nisi spatio 30 annorum, 552. — Quanto tempore possit præscribi adversus principem. Quinque genera bonorum principis possunt considerari. In primo sunt ea quæ per sententiam fisco sunt tradita : hæc non nisi 40 annorum spatio præscribuntur. Sed res nondum fisco incorporata præscribitur quinquennio, 553. — In secundo sunt ea quæ debentur principi in recognitionem subjectionis, ut sunt census et tributa : horum exemptionem et immunitatem nemo præscribere potest, 553. — In tertio sunt ea quæ dignitati principis non sunt intrinseca ut posse indicere vectigal, etc., hæc acquiri possunt præscriptione ab inferiore, spatio 40 annorum cum titulo; sine titulo per tempus cujus initii non exstet memoria, 554. — In quarto sunt bona principatus, ut prata, saltus, etc., quæ præscribi non possunt contra principem nisi 100 annis, 554. — In quinto sunt ea quæ princeps possidet ut privatus. In his quivis præscribit contra principem, sicut contra privatum, 554. — Quanto tempore præscribat, qui rem accepit a possessore malæ fidei, vel ab eo qui mala fide tradidit. Primo, qui accepit eam ut hæres immediatus, nullo tempore potest eam præscribere, etiamsi bona fide acceperit ac possederit, 555. — Hæres mediatus, id est, hæres hæredis, potest eam tempore ordinario præscribere, si bona fide vera prior hæres possederit, 556. — Secundo, qui bona fide accepit eam alio titulo, ut legati, donati, etc., ab auctore malæ fidei, potest eam præscribere tempore ordinario, nisi res sit immobilis, et is contra quem præscribitur, ignoret eam ab alio possideri, aut sit *furtiva*, vel vi *possessa*, 558. — Quantum temporis requiratur ut consuetudo præscribat contra legem, 559 et seq. — Primo, si consuetudo vigeat sciente et tolerante principe, verius est non requiri certum tempus ut possit legem tollere, 561. — Secundo, si vigeat consuetudo, ignorante principe, ut censeatur legitime præscripta, ita ut possit legem tollere requiruntur decem anni, quibus ea consuetudo bona fide a subditis promiscue sit servata, et eos decem annos sufficere probabile est, 562. — Tertio, si consuetudo sit aliquo modo contra jus Ecclesiæ, requiruntur anni 40, 563, 544 et seq.

Quando præscriptio dicatur non procedere, dormire, interrumpi. Primo, dicitur *non procedere*, quando ob aliquam causam non incipit, vel non potest incipere, XV, 565. — Secundo, præscriptio dicitur *dormire*, quando jam inchoata aliquanto tempore cessat; ita tamen ut illo exacto, rursus vim habeat, et continuetur cum tempore priore. Tertio, dicitur interrumpi, quando inchoata cessat, ut si rursus reviviscat, non continuetur cum tempore priore, sed de novo debeat inchoari. Hæc interruptio generatim fit dupliciter, naturaliter *et civiliter*, 565. — Ad complendam præscriptionem conjungi possunt tempora possessoris et auctoris. Præscriptio computatur a die ad diem. Nemini licet præscriptioni renuntiare antequam adimpleta sit. Lex de præscriptione, sola conditionis impletione et lapsu temporis requisito, ante quamlibet judicis sententiam suum operatur effectum, 873. — Quibusnam adversus præscriptionem restitutio in integrum concedatur. 568

PRÆSENTATIO B. Mariæ in templo, die 21 novembris, XV, 564; XXVI, 628. — De præsentatione B. Mariæ quid vulgo traditum est. Triennem præsentatam in templo habet vetus collecta missæ; quod expunctum a Sixto quinto, 629. — Præsentatam esse non dubitandum. Cætera quæ traduntur de ea re, omnia incerta, 630. — Jussi sunt Judæi masculos non fœminas præsentare in templo, 630. — B. Maria præsentata in templo, ut sancte ibi educaretur. Exempla similia in veteri Testamento, 630. — Vetus est in Ecclesia orientali hæc festivitas. In Occidentali initium

usurarium. Assertio secunda. Cum judicio meo directo, quo judico certum contractum esse in se usurarium componi non potest judicium reflexum quo judicem contractum eumdem esse in se honestum, aut non inhonestum licitumve, 1479. — Porisma, Judicium seu dictamen practicum de honestate actionis, non attingit honestatem formalem, sed solam objectivam, 1479. — Assertio tertia. Cum judicio meo directo, quo judico certum contractum esse in se usurarium, componi non potest judicium practicum, quamvis reflexum, quo judicem contractum eumdem esse honestum, aut non inhonestum seu licitum, 1479. — Assertio quarta. Probabilitas aliena de contractus puritate ab usura, non potest me movere ita ut prudenter deponam hujus gratia judicium directum quo judico prudenter certum contractum esse in se usurarium, 1480. — Assertio quinta. Præponderantibus apud meum intellectum momentis veri pro usura contractus (ut explicui in hypothesi), nihil me juvabit voluntaria et despotica suspensio judicii directi de usura contractus ut pervenire possim ad prudens, serium et sincerum judicium practicum, seu conscientiæ dictamen, quamvis reflexum, quo judicem contractum mihi esse honestum, aut non inhonestum licitumve, 1480. — Assertio sexta. Rem nihilo faciliorem efficiet voluntaria suspensio judicii de illa præponderatione momentorum, ac multo minus voluntaria aversio intellectus a consideratione momentorum quæ præponderant, 1480. — Assertio septima. Extra hypothesim præponderantium momentorum veri pro usura contractus, probabilitas aliena tantum me juvare potest ad judicium practicum et quidem directum de honestate contractus, quanti apud me sunt rationes, saltem præsumptæ probabilitatis alienæ, directe suadentes contractum non esse in se usurarium. Plus me juvare non potest probabilitas aliena ad illud judicium practicum, 1480, 1481. —Assertio octava. Præponderantibus apud meum intellectum momentis veri pro usura contractus, impossibile est ut mihi formem prudens, serium et sincerum judicium practicum, seu conscientiæ dictamen, quamvis reflexum, quo judicem contractum mihi esse honestum aut non inhonestum licitumve, 1481.—Porisma. Dictamen practicum conscientiæ de honestate actionis quo est opus ad non peccandum formaliter, non attingit honestatem formalem actionis, sed solum objectivam.—Assertio prima. Peccas formaliter, sequens in praxi opinionem minus tibi probabilem de honestate certi contractus, quem judicas aut judicare prudenter potes esse usurarium, notabiliter præponderantibus motivis in hanc partem apud tuum intellectum, 1482. —Assertio secunda. — Non sequitur ex assertione prima, quod formaliter pecces, docens licere mihi sequi opinionem tibi et mihi minus probabilem de honestate contractus quem judicamus aut judicare prudenter possumus esse usurarium notabiliter præponderantibus motivis in hanc partem apud nostrum intellectum, 1483. — Idem P. Ægidius Extrix ut persuaderet non satis consultum esse puritati doctrinæ de moribus si invalescat doctrina asserentium licitum esse cuilibet sequi opinionem probabilem minus tutam, faventem libertati adversus legem, quamvis agnoscat sententiam tutiorem, stantem pro lege adversus libertatem, esse auctoritate et ratione magis verisimilem, seu magis communem inter sapientes, magisque fundatam ; illam ex suo sensu expressam et descriptam reliquit, ut sequitur, 1484. — Appendix in qua solvitur argumentum probabilistarum petitum ab obligatione obediendi superiori præcipienti, 1485.

Veteres doctores non ex probabilistarum principiis dubia circa mores resolverunt, XI, 220-243. — Circa universalissimam morum regulam de conscientia doctores antiqui longe præferendi sunt junioribus, 221. — Mens S. Augustini discutitur. Probabilistas impugnat, 222. — Examinatur mens S. Thomæ. In eligendis, inquit, opinionibus oportet nos suaderi a certioribus, id est sequi opinionem eorum qui certius ad veritatem pervenerunt, 226. — S. Bonaventura doctrinæ probabilistarum adversatur, 229. — Ex auctoritate et doctrina S. Antonini sana circa hic agitatam universalem morum regulam documenta eruuntur, 230. — Qualiter in dubiis procedendum docuerint veteres doctores scholastici, 232. — Colligendum est probabilistarum opinionem esse novam eo sensu quod opponatur antiquorum doctorum opinioni, 240. — Quibus potissimum motivis innitatur sententia probabilioristarum sustinens in concursu duarum opinionum, quarum una est æque vel magis probabilis stans pro lege, altera minus æque probabilis favens libertati, sequendam in praxi sententiam tutiorem. Primo, ut licita et honesta sit operantis actio requiritur, ut operans saltem possit formare judicium prudens de actionis honestate. Secundo, ad honeste operandum debet dictamen ultimum et practicum esse moraliter certum, 244. — Tertio, nulli licet agere, de quo dubitat an sit mortale peccatum, si certus sit quod oppositum agendo, non peccabit, 246. — Quarto, probatur auctoritate cleri Gallicani, 247. — Probatur quinto ratione, 248. — Exemplo judicis externi probatur non licere in operando sequi sententiam minus probabilem faventem libertati relicta probabiliore stante pro lege, 250. — Ex hac propositione : *Licitum est sequi sententiam minus probabilem faventem libertati in concursu magis probabilis stantis pro lege*, tanquam ex una præmissa non potest formari dictamen practicum moraliter certum, vi cujus, in praxi tuto celebrare quis potest contractum probabilius injustum. Dictamen ultimum non debet esse necessario metaphysice aut physice certum. Est sententia communissima, 256. — Sententia benigna probabilistarum, quæ asserit : licitum est sequi opinionem minus probabilem et minus tutam in concursu probabilioris et magis tutæ, non est moraliter certa, 257. — Communiter prudenter præsumi potest quod adsit probabilitas intrinseca ubi multi auctores etiam nunc aliquam opinionem tenent ; hi enim non asserent temere sed ob rationes inventas, 263. — Solvuntur objectiones probabilistarum, 268. — Licet sequi sententiam probabilem non impeditam ac evidenter probabiliorem concursu minus probabilis, sed magis tutæ, 279. — Licitum est sequi opinionem probabilem minus tutam, si non sit impedita, 280.—Qui post adhibitam diligentiam qualem exigit rei qualitas, ut assequatur veritatem, sequitur opinionem probabilem non impeditam seu pacificam in materia sive juris positivi humani, sive divini aut naturalis, nec peccat contra conscientiam nec contra Dei legem, quanquam probabilitas illa reipsa falsa foret, 283. — Licitum est sequi opinionem evidenter probabiliorem faventem libertati, relicta minus probabili stante pro lege, 286, 289 et seq. — Major probabilitas non potest semper deservire ad fundandum principium certum, quo dirigatur operans, 287. — Quando una pars est simul tutior, et verisimilior, eam sequi necesse est necessitate præcepti. — Tutiorem, quando opposita est clare probabilior, sequi consilium est, non præceptum, 294.— Inductus ex consilio parochi, confessarii, vel alicujus pietate ac eruditione præstantis operans conscientiam moraliter certam de honestate suæ operationis formare valet, 294, 295. — Conditiones requisitæ ut auctoritas unius doctoris probi et docti possit reddere opinionem probabilem et in praxi tutam, 297, 298.—Ex quibus dignosci valeat quænam sententia sit probabilior cum probabilitas fundetur in rationibus et auctoritate, hinc videndum a qua parte stet majus rationum et auctoritatis pondus, 300. — Quid faciendum in casu quo motivis omnibus consideratis discerni non potest pro qua parte stet major probabilitas? Recurrendum ad principia probabilitati extrinseca quorum primum est : *Ex duobus malis minus est eligendum*, 304. — Secundum principium est : *Usus piorum et timoratorum*. 305 — Tertio, in dubio de sensu legis sequentia attendi debere monent doctores communiter, 308. — Benigna interpretatio in sano sensu intellecta generaliter est præferenda, 308. — Opinio benigna a laxa differt, 308.—Opinio pia. 310

Nemo tenetur sequi opinionem hoc ipso solum quod securior est, 329. — Potest aliquis sequi tuto opinionem solide probabilem, licet non habeat omnimodam certitudinem de operationis suæ honestate, modo opinio illa cum contrariis opinionibus æque vel magis probabilibus non concurrat. Potest similiter aliquis tuta conscientia sequi opinionem contra legem, quam omnibus rite examinatis evidenter probabiliorem judicat, 329.—Prudenter non agit qui sequitur opinionem probabilem etiam minus tutam in concursu probabilioris et tutioris, 330. — Continua semper Ecclesiæ praxis fuit, ex opinionibus concurrentibus, probabiliores et securiores eligere, 330. — Constat ex innumeris Scripturæ locis quasdam esse ignorantias, quæ a peccato non excusant. 331

Probabilismus defenditur. Morale systema pro delectu opinionum quas licite sequi possumus. Auctore Liguori, XI, 337 et seq. — Si opinio quæ stat pro lege videatur certe probabilior, ipsam omnino sectari tenemur ; nec possumus tunc oppositam, quæ stat pro libertate amplecti. — Si opinio quæ stat pro libertate, est tantum probabilis, vel æque probabilis, ac altera quæ stat pro lege, nec etiam ipsam quis sequi potest, *eo quod sit probabilis*, 337. — Duabus æque probabilibus opinionibus concurrentibus, opinio minus tuta teneri non potest ; illa tamen opinio, quæ stat pro libertate, grave immittit dubium, an existat lex et in eo casu lex non obligat, 337. — Lex, ut obliget, non tantum promulganda est, sed etiam promulganda ut certa. 339

Moraliter certum est, quod ubi duæ opiniones æqualis ponderis concurrunt, non est obligatio sequendi tutiorem, 344. — Ubi opinio pro lege videtur certe probabilior eam sequi tenemur ; secus vero si est æque probabilis ac opinio pro libertate, 345. — Corollarium primum. Lex dubia non obligat, 348. —Promulgatio est necessaria omnino ad obligandum nedum in humanis legibus, sed etiam in divi-

periori, 1521. — Cum aliter fieri nequit quin subeatur periculum gravius quam foret materialis violatio legis, 1522. — Secundo conflictus legum, 1522. — Regula proposita in opere cui titulus : Le prêtre sanctifié par la pratique charitable et directe du sacrement de pénitence, 1524. — Tertio persuasio prudens agentis, 1526. — Casus proponuntur in quibus pronuntiari debet in favorem legis seu partis tutioris, 1528. — Scholium. 1528

Probabilista dicitur ille qui in conflictu opinionum probabilium sequitur minus tutam faventem libertati relicta tutiori, XI, 1333, 1493. — Ejus argumenta, 1270 et seq. — *Vid.* Probabilismus.

Probabilitas est fallibilis et magna apparentia veritatis circa aliquod objectum. Probabilitas est tantum verisimilitudo, XI, 151. — Probabilitas duplex est : una non impedita, quam alii quietam vocant, nulla ratione partis oppositæ vellicatur; alia impedita, seu inquieta, agitatur rationibus partis contrariæ, 153. — Probabilitas seu verisimilitudo propositionis est relativa, quoties una propositio uni probabiliter vera est, non alteri. Verisimilitudo propositionis est intrinseca et absoluta, quoties probabilis est omnibus, vel fere omnibus, 1320. — Improbabilitas est absoluta quando improbabilis propositio opponitur communi meliorum sententiæ; quando improbabilis est solum aliquibus, improbabilitas est relativa, 1320. — Probabilitas sola non sufficit ad licite operandum; sed requiritur moralis certitudo de honestate actionis, 337. — Probabilitatum logistica, 1476 et seq. — *Vid.* Probabilismus.

Probari aliquid potest duobus modis positive et negative. VIII, 55

Probatio est testimonium vel instrumentum, quo fides veri constat. — Probatio testibus et fide tabularum conficitur. Probatio fidei per testes distinguitur a probatione per instrumenta, I, 1121-883.— Probatio ad dissolvendum matrimonium exigit duos testes omni exceptione majores, XXV, 556.— Fama per se sola non sufficit ad probandam mortem, nisi cum sex conditionibus. 557

Procedere ut vulgo sumitur, est ab uno loco in alium migrare. Sensu translatitio hoc verbum significat rei alicujus ex altera emanationem seu productionem; quæ est duplex, una transiens, altera immanens. Posterior duplex est, physica seu imperfecta et metaphysica seu perfecta. VIII, 521. — Metaphysica dicitur prolatio, 521 et seq. — *Vid.* Trinitas.

Processio generatim spectata est origo unius rei ab alia. Unde in divinis significat unam personam ab alia tanquam a principio originem ducere. Generatio est species quædam processionis, VIII, 14. — De processione Spiritus sancti. V, 406 et seq.

Proclamatio bannorum ante ordinationem. XXIV, 1456

Procurator. Idem de procuratore dicendum est ac de advocato. XIV, 1181, 1182-932; XVI, 189.

Prodigalitas peccatum est avaritiæ oppositum, et cum liberalitatis virtute pariter pugnans, XI, 948. — Prodigalitas veniale tantum peccatum est ex genere suo, quatenus cum sola liberalitate pugnat; lethale tamen peccatum est, cum aliquis res suas prodigit contra regulas charitatis et justitiæ, seu ob finem utrique illi virtuti oppositum, 949. — Lethalis est ut plurimum clericorum prodigalitas qui reditus ecclesiasticos in sumptus inanes profundunt. 950

Prodigus ex eo dictus est quod sua prodigat ac disperdat. Alius ethice talis est, qui nec tempus, nec finem aut modum habet in expensis faciendis, sed bona sua furiose dissipat. Alius juridice est prodigus, cui a prætore vel magistratu adempta est bonorum administratio, XVI, 183.— Prodigus ethice talis ex contractibus a se initis omni jure obligatur, 184. — Prodigus juridice talis valide init contractus evidenter sibi utiles, 184.— Prodigus juridice talis sine curatore invalide init contractum in quibus rem suam deteriorem facere potest, et consequenter nec naturaliter obligatur quoad effectus sibi nocivos, 185. — Contractu oneroso, sine curatore inito, non obligatur, etiamsi promissionem suam juramento confirmasset, 185, 186.— Prodigus ad frugem reversus invalide celebrat contractus onerosos antequam a magistratu ei bonorum administratio fuerit restituta. 186

Proditio avaritiæ filia, est manifestatio illicita rei alicujus vel personæ in proximi detrimentum vergens, et explendæ avaritiæ causa. Quadrupliciter exerceri potest : respectu personarum, locorum, rerum mobilium, arcanorum, XI, 867, 868. — Proditio lethale crimen est, cum quis proximum simulata specie amicitiæ occidit, vel in hostium manus tradit, aut factum aliquod manifestat, cujus denuntiatione grave damnum proximo procuratur, 869. — Traditio perduellium legitimo principi contra quem conjurarunt sive seditionem moverunt, non est peccatum, sed officium, 869. — Lethalis criminis reus est qui regnum, urbem, etc., aut aliquem locum seu fidei suæ, seu alienæ commissum, et a legitimo domino possessum tradit hostibus, 870. — Lethalis proditionis reus est, qui fidem non solum amico, sed hosti datam violat in re gravi, 870. — Lethalis proditionis rei sunt qui adversus legitimum principem suum quocumque modo conjurant, aut ab eo deficiunt, et juratam ipsi vel debitam fidem violant, 870. — Lethalis proditionis reus est qui subditos sollicitat ut a legitimo suo principe deficiant, et per occultas machinationes ad regni fastigium arrepit, 870. — Lethalis proditionis rei sunt qui casus principum exquirunt, et vivente principe de successore eligendo consilia agitant, et alios in partes trahunt, 870. — Lethalis proditionis rei sunt clerici et laici adversus episcopos suos conjurantes, et consilia ineuntes, et chartas conscribentes, 871. — Lethalis proditionis reus est qui absconditas alicujus pecunias, vestes, etc., codices magni momenti et similia indicat latroni ut ea rapiat, 871. — Lethalis proditionis reus est qui alterius arcanum in ejus detrimentum aperit et divulgat, 871. — Qui alienis litteris res levis duntaxat momenti contineri certus est venialis peccati tantum reus est. Nullius vero si litteras vel in proprium vel in tertii cujuspiam damnum conscriptas esse non temere sed probabiliter judicet, 872. — Nec proditionis, nec mortalis peccati reus est qui arcanum a quopiam etsi amicissimo, sibi creditum revelat, cum vergit in grave damnum tertii, præsertim ecclesiæ, regis, etc.; a contrario lethale crimen incurreret nisi arcanum hujusmodi revelaret iis quorum interest, 873. — Profectitium peculium est quod ex bonis patris vel eorum occasione, vel intuitu patris, filius acquirit; hæc quoad dominium et quoad usumfructum regulariter sunt patris a quo proficiscuntur et solum filius in illa habet jus. XIV, 872-689

Professio fidei catholicæ adversus protestantes. Credo : 1° Deum non esse auctorem peccati ; 2° Deum non facere iniquitatem ; 3° Deum non tentare ad malum, I, 1265-997;—4° Filium Dei esse a Patre; 5° Christum esse omniscium; 6° Christum esse legislatorem, 1264-997-998;—7° Christum ingressum esse ad discipulos januis clausis; 8° Christum voluntarie esse passum ; 9° Christum non desperasse, 1265-998, 999;—10° Christum etiam pro impiis esse mortuum;—11° Christum per passionem suam acquisivisse gloriam; 12° Christi animam descendisse ad inferos post mortem, 1266-999;—13° prædicationem Evangelii esse perpetuam, 1268-1001; — 14° administrationem sacramentorum esse perpetuam ; 15° confessionem fidei esse perpetuam, 1269-1001, 1002;—16° Ecclesiam semper esse visibilem; 17° Ecclesiæ promissum esse ut non erret, 1270-1002, 1003;—18° doctoribus Ecclesiæ, sive conciliis generalibus promissum est ut non errent, 1272-1004;—19° unitas est nota veræ Ecclesiæ, 1273-1004; —20° miracula esse notas veræ Ecclesiæ, 1274-1006;—21° diffusionem esse notam veræ Ecclesiæ, 1275-1006;—22° perpetuam doctorum successionem esse notam veræ Ecclesiæ, 1276-1007;—23° Baptismum ab hæreticis collatum esse validum, 1277-1008; — 24° Baptismum conferri in remissionem peccatorum; 25° sanctos nunc esse in beatitudine, 1278-1009;—26° traditiones apostolicas esse admittendas, 1279-1010;—27° leges Ecclesiæ obligare conscientiam, 1281-1011 ; 28° Scripturam esse intelligendam juxta sensum Ecclesiæ, 1282-1012;—29° Ecclesiæ competere judicium de vero sensu et interpretatione Scripturæ, 1283-1013;—30° S. Scripturam esse interpretandam juxta unanimem consensum Patrum, 1284-1015 ; — 31° non esse liberum credere, quot sint sacramenta; 32° Baptismum esse necessarium ad salutem, 1287-1015, 1016;— 33° administrationem baptismi a laicis factam, esse validam, 1288-1016;—34° confirmationem esse sacramentum, 1288-1016;—35° confessionem peccatorum esse faciendam, 1289-1017 ;—36° sacerdotes vere remittere peccata ; 37° extremam unctionem esse sacramentum, 1290-1018;— 38° ordinem esse sacramentum, 1291-1019, 39° Matrimonium esse sacramentum; 40° sacramenta gratiam conferre, 1292-1019, 1040. — 41° ritus Ecclesiæ esse observandos ; 42° in Baptismo tolli peccatum originale, 1293-1021; — 43° homines justificari justitia inhærente, 1295-1022 ; —44° fideles vere mereri coronam gloriæ, 1297-1023 ;—45° missam fundari in S. Scriptura et antiquitate, 1299-1025.—46° in missa offerri Deo verum, proprium et propitiatorium sacrificium pro vivis et defunctis, 1300-1026 ; —47° Christum in SS. Eucharistiæ sacramento esse vere, realiter et substantialiter, 1302-1027 ;— 48° Christum esse præsentem in SS. Eucharistia per transsubstantiationem, 1303-1028;— 49° purgatorium esse, 1304-1029;— 50° animas in purgatorio fidelium suffragiis juvari, 1305-1030; — 51° sanctis cum Christo regnantibus licite impendi venerationem, 1306-1031 ; — 52° sanctos licite a nobis invocari; 53° sanctorum reliquias esse venerandas, 1307-1031, 1032 ; — 54° licitas esse in Ecclesiis imagines Christi, Deiparæ virginis et sanctorum, 1308-1032 ;— 55° venerationem imaginibus Christi et sanctorum licite deferri ; 56° indulgentiarum potestatem a Christo in-

ris utebantur, sed etiam parabolis ad res adumbrandas, 89. — Apud ethnicos seu theologi seu philosophi ad suam tradendam doctrinam metaphorico sensu utebantur, 90.— Auctores librorum sacrorum utuntur meditata confusione, 91.—Expositio christiana propheticarum vanitatis argui non potest. 92.— Prophetæ ad significandas res evangelicas usurparunt prophetias duplicem habentes sensum. 94

De auctoritate prophetiæ. Prophetia proprie dicta per se probandi vim habet, nec fieri potest in confirmationem erroris : item prophetia improprie dicta, si debitis vestiatur circumstantiis, II, 1088 et seq.— Neque præsciri, neque etiam casu prædici a creaturis possunt, 1° ea omnia quæ præter naturæ ordinem divina et supernaturali virtute contingunt, et miracula et divinorum decretorum manifestationes ; 2° futuri post longa intervalla temporum mundi physici successivi status ; 3° futura hominum consilia et fata imperiorum. Probatur ab experientia ex ratione, 559. —Probatur ex auctoritate. Futurorum præcognitionem certam ad Deum solum pertinere constans et perpetua omnium vox ac sententia semper fuit. 1° Hæc sacrorum apud Judæos scriptorum doctrina fuit, 561.—2° Ab hac doctrina non deviarunt Ecclesiæ christianæ doctores, 562.—3° Neque vates ipsi paganorum, augures, aruspices, astrologi, aliunde quam a Deo ipso futurorum cognitionem ad se pervenire gloriabantur, 563.— Prophetæ naturali sagacitate futura non præviderunt. Vaticinia non casu et fortuito eventu sortita sunt, 726. —Objectiones Spinosæ refelluntur, 726 — Prophetæ rebus civilibus haud temere se miscuerunt, 727. — Prophetarum actiones symbolicæ, nec ridiculæ, nec indecoræ, 728.—Actiones symbolicæ prophetarum non abhorrebant a moribus illorum temporum. 730.

Prophetiæ Adamo factæ sensus. Cur insolite et ænigmatice facta sit, III, 343 et seq.—Châteaubriand, de serpente, 346, *in nota*.—Prophetia Balaam, II, 577, *in nota*.

Oraculis et vaticiniis constat Deum speciali providentia Judæos olim rexisse, 705.— Vaticinia de reipublicæ fatis, 706.— Vaticinia de imperiorum externorum fatis, 714.— Interitus Ninives et imperii Assyriorum, 714.— Interitus Tyri, 715. — Ægyptiaci imperii fortuna, 716. — Babylonici imperii interitus, 717.— Imperiorum subsequentium Persici, Græci et Romani fata a Daniele prænuntiata, 720 et seq. —Prænuntiata a Daniele quatuor regna explicantur, 721.— Alterius vaticinii explicatio, 724 — Prophetiis adstruitur Christi missionem esse divinam, IX, 488 et seq-587. —Prophetiæ, sexta nota doctrinæ christianæ. III, 757, 779.

Prænuntiata fuerunt 1° gentium conversio, 738, et seq. ; —2° reprobatio judaismi, et oblatio sancta ab ortu solis usque ad occasum sacrificanda, 740. — Messiæ expectationis, præcipue ætate Christi, testes sunt Josephus, Suetonius, Tacitus, Eusebius. 743, 744

De Christo seu Messia, prophetia Jacobi, 114 et seq., 749. —Prophetia Aggæi, 751.—Prophetia Danielis, 152, 752. — Prophetia Christi de templo, 756.—Prophetia Michææ, 758. —Prophetia Isaiæ,759.—Prophetia Isaiæ de morte Christi, 762. — Prædicitur etiam gloria Christi, 767. — Confutatur Spinosa. 771, — Confutatur Voltarius, 774 et seq.

Proportio arithmetica spectat proprie proportionem numerorum et quantitatum, geometrica proportionem proportionum. XV, 457

Propositio dividitur in certam, probabilem, improbabilem et dubiam, XI, 1319.— Propositio certa ea est cujus veritati sic adhæret intellectus, ut de ea saltem prudenter dubitare nequeat. Triplex est propositionis certitudo, scilicet metaphysica, physica et moralis. — Proprie loquendo non propositio certa, sed mens potius de veritate propositionis certa dicenda est.—Quoties una propositio mihi certa est et non alteri, certitudo propositionis est intrinseca et absoluta, 1319.— Probabilis propositio illa dicitur, quæ ob unam vel plures rationes graviores, sive graves, videtur vera, non tamen omni erroris periculo ac metu libera. Propositio probabilis nonnisi opinionis enuntiatio est. Idem est ac propositio probabiliter vera, 1319— Quæ ex duabus oppositis propositionibus probabilior apparet, non ideo vera est, sed duntaxat verisimilior, 1319. — Improbabilis propositio est, quæ nullo motivo gravi et ad prudentem assensum sufficiente nititur, 1320. — Improbabilitas, quæ opponitur communi meliorum sententiæ est absoluta; quæ solum aliquibus est relativa, 1320.—Propositio *dubia* est, cui mens nec assentire, nec dissentire audet. Quoties utrinque paria sunt veritatis indicia, propositio est positive dubia ; quoties nulla sunt indicia, est negative dubia, 1320. — Propositionum et terminorum sensus ex triplici potissimum capite colligitur : 1° ex usu constanti et universali ; 2° ex antecedentibus et consequentibus ; 3° ex intentione auctoris nota et constanti, I, 1538-1214. — Duplex distingui potest propositionis cujuslibet sensus : grammaticalis seu rigorosus, et proprius seu naturalis, 1538-1213. —In propositionibus modalibus duo sedulo sunt distinguenda, dictum et modus, 1539-1213.—Censura theologica non cadit in ipsos præcise propositionis terminos ipsaque verba, quorum usum mere removeat ; ast afficit potissimum propositionum sensum et doctrinam verbis expressam quam configit ac diffamat, 1529, 1530-1207, 1208 — Damnari non debet propositio verbo ad verbum ex Scripturis expressa, 1531-1208.—Damnari non debent propositiones seu termini quos ad nos usque velut tesseram fidei transmisit veneranda Patrum traditio, 1531 et seq.-1209.— Nullatenus potest damnari propositio in sensu proprio et naturali vera, nec ullo affecta vitio intrinseco, 1538 et seq.-1214 ; IV, 623 et seq.— Propositiones æquivocæ damnari possunt, I, 1543-1219.— Triplici modo damnari possunt dogmaticæ propositiones. Primus est cum propositiones sigillatim referuntur, iisque singulis debita opponitur censura. Secundus modus est cum nulla relata propositione integer damnatur liber ut venenosus et christianis nocivus , 1544-1219. — Tertius modus propositiones quidem sigillatim refert, at notas singulis non applicat, sed in unum congestis propositionibus respective convenire asserit. 1544, 1545-1219

Hic modus propositiones profligandi eo frequentior est, quo facilior, dum scopum damnationis attingit, 1545-1220. —Particula *respective* quæ reperitur in decretis in quibus propositiones in globo damnantur, duo significat : primo, nullam esse notam ex assignatis quæ non alicui saltem competat propositioni ; secundo, nullam esse ex propositionibus quæ aliquam non mereatur notam, 1545-1220.— Quæ autem nota singulis competat propositionibus obscurum est. 1546-1220

De auctoritate necessaria ad ferendam censuram theologicam. Duplex distinguitur sententia theologicam censuram ferens, una quæ doctrinalis dicitur, et a doctoribus theologicis profertur. Altera quæ propositionibus theologicas notas inurit sententia, judicialis appellatur, et ab episcopis fertur, 1546-1220 et seq. — Censura digna est propositio quæ inique aliam notaret , 1466-1157. — Reprehensione pariter digna est propositio quæ affirmat de fide esse, quod de fide non est. 1467-1157

Monitum ad Ecclesiæ pastores et confessarios circa eorum vitium ac detestandum peccatum, qui orthodoxas scholas, et theologos catholicos invidioso Baianismi ac Jansenianismi nomine traducunt, VI, 665 et seq. — Ea declarantur quæ ad explicanda Lutheri, Baii , Jansenii et Quesnellii systemata , et ad vindicandas ab omni nota catholicorum opiniones necessaria videntur. 677

Notarum quæ a conciliis, SS. Pontificibus et a theologicis facultatibus fuerunt usurpatæ, index alphabeticus : 1° abrogata ; 2° acerba ; 3° æquivoca ; 4° ambigua ; 5° amphibologica ; 6° antiquata ; 7° apocrypha ; 8° arrogans ; 9° aspera ; 10° aversiva a fide, a suscipienda religione christiana ; 11° anxia ; 12° blasphema ; 13° captiosa ; 14° contumeliosa ; 15° damnata ; 16° decolorativa candoris Ecclesiæ ; 17° deducta ex censurabilibus ; 18° denigrativa puritatis fidei ; 19° derogativa pietatis divinæ ; 20° detractiva ; 21° diversiva a suscepta religione christiana ; 22° dubia ; 23° erronea ; 24° eversiva regnorum ; 25° falsa ; 26° hæretica ; 27° idololatrica ; 28° illusoria jurisdictioni ecclesiasticæ ; 29° impia ; 30° improbabilis, 31° imprudens ; 32° infidelis ; 33° infideliter allegans verba sacræ Scripturæ ; 34° insana ; 35° injuriosa ; 36° irreverens ; 37° magica ; 38° maledica ; 39° malesonans ; 40° minus probabilis ; 41° miscens sacra profanis ; 42° nova ; 43° obscura ; 44° offensiva piarum aurium ; 45° periculosa in fide ; 46° periculosa in moribus ; 47° perniciosa ; 48° præsumptuosa ; 49° prava ; 50° proxima hæresi ; 51° rebellis ; 52° restrictiva mentaliter ; 53° sapiens hæresim ; 54° satyrica ; 55° scandalosa ; 56° schismatica ; 57° scrupulosa ; 58° seditiosa ; 59° seductiva ; 60° simulativa sacramentorum ; 61° sortilega ; 62° stulta ; 63° subsannativa religionis christianæ ; 64° superstitiosa ; 65° suspecta de hæresi ; 66° suspensiva gravis resolutionis ; 67° temeraria ; 68° tentativa Dei ; 69° verbo Dei contraria. I, 1528-1206, 1207

Propositio blasphema ea est quæ convicium et irreverentiam contra Deum continet, fusius, ea est quæ contra Deum, aut sanctos , aut res sacras convicium continet illis debitas detrahendo perfectiones , vel affigendo nævos, aut ipsis desiderando aut imprecando malum aliquod vel carentiam alicujus boni, I, 1522-1201. — Propositio blasphema alia hæreticalis, alia simplex. 1522 et seq.-1202

Propositio captiosa est propositio quæ sub specie quadam veritatis aut pietatis in errorem inducit, 1526-1205. — Propositio damnabilis ea est, quæ prohiberi debet, abstrahendo a speciali censuræ nota qua affici potest. Tribus de causis dici potest damnabilis , 1528-1206. — Propositio erronea ea dicitur quæ conclusionem proprie theologicam directe et immediate impugnat, seu proxime opponitur veritati quæ non sit in se immediate revelata, sed ex uno fidei placito, et altero naturali certo et evidenter colligitur. IV, 620,

Martini Lutheri a Leone X damnatæ, anno 1520, per bullam *Exurge, Domine.* 662

Recensentur novem ac septuaginta propositiones Michaelis Bai, olim a Pio et Gregorio XIII, ac deinde ab Urbano VIII, anno 1664, confixæ in bulla *In eminenti*, 1670.—Decretum SS. D. N. Alexandri VII, feria V, die 30 januarii, 1659, 686.—Decretum alterum ejusdem pontificis die 24 septembris 1655, et censura cleri Gallicani, 688.—Decretum tertium ejusdem pontificis, die 18 martii 1665, censura cleri Gallicani, 696. — Decretum SS. D. N. Innocentii, die 2 martii 1679, et censura cleri Gallicani, 700. — Propositiones duæ de omni potentia donata et subjecta creaturæ, quæ die 23 novembris anno 1679, ab Innocentio XI, damnatæ sunt ut temerariæ ad minimum et novæ, 714.— Propositiones duæ de confessione diversis temporibus proscriptæ, 715.—Propositio unica ab Innocentio X damnata anno 1647, in congregatione generali inquisitionis, 715. — Propositiones duæ ab Alexandro VIII damnatæ, 24 augusti anno 1690. Constitutio Innocentii XI proscribentis octo et sexaginta theses, quæ prætextu orationis quietis a Michaele de Molinos docebantur, 717.—Decretum alterum ejusdem pontificis, 726. — Breve Innocentii XII proscribentis tres et viginti theses, quæ prætextu amoris erga Deum purissimi in Galliis docebantur, 733.—Propositiones quinque Jansenii cum censura eisdem affixa in constitut. Innocentii X, *Cum occasione*, 737.—Et propositiones Quesnellii damnatæ a Clemente XI, in const. *Unigenitus*, 738.—Constitutio Benedicti XIV, qua damnantur quinque de duello propositiones, et novæ pœnæ in duellantes decernuntur. 744

Quæ cautio adhibenda sit in configendis propositionibus, hæretica, erronea aut quavis alia nota, I, 1488-1174.

Propositum non est promissio, sed solum sincera voluntas non amplius peccandi. Propositum non peccandi aliud est formale explicitum; aliud virtuale, aliud est efficax, aliud inefficax, aliud absolutum, aliud restrictum, XXII, 214.—Ad contritionem requiritur propositum non peccandi de cætero lethaliter, 215.—Per se moraliter loquendo necessarium est formale deinceps non peccandi propositum, non tamen est de essentia contritionis, 215, 216. — Propositum non peccandi de cætero debet esse efficax affective, non effective, debet et esse absolutum quo ad mortalia omnia; imo et quantum ad venialia quædam, si hæc duntaxat clavibus subjiciantur. 218, 219

Proprietarius est qui rem quampiam tamquam sibi jure debitam, seu more domini accipit, retinet vel usurpat, XVIII, 1253

Proprietas, id est, actus aut exercitium juris vel dominii, contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale, est casus reservatus, XVIII, 1253. — Proprietas est peccatum sacrilegii ratione violati voti paupertatis; ordinarie est insuper peccatum injustitiæ, 1253. — Vitium proprietatis consistit in acceptione, retentione aut usu alicujus rei, sine licentia superioris, 1259 — Ad veram et reservatam proprietatem sufficit ut exerceatur vel occulte, vel contra voluntatem superioris, 1260. — Ad eximendum religiosum a peccato proprietatis requiritur licentia superioris voluntaria, 1260.—Requiritur licentia legitima tum ex parte concedentis, tum ex parte finis et materiæ, 1261.— Licentia superioris quadruplex distinguitur, debita, expressa, tacita, præsumpta, 1266. — Peccatum proprietatis, quod ex suo genere gravissimum mortale est contra votum paupertatis, veniale fieri potest ex parvitate materiæ, 1277. — Communis et verissima sententia est, eam quantitatem necessariam esse et sufficere, quæ necessaria est et sufficit in hominibus sæcularibus ad constituendam materiam mortalis furti, 1278.—Pluries repetitæ minutæ acceptiones crescunt in mortalem proprietatem, 1281.—Quæ sit pœna proprietatis? 1283

Prosæ quatuor recensentur, *Victimæ Paschali, Lauda Sion, Dies iræ, Veni, Sancte Spiritus*, quæ recitantur in missa. Qui cujusque earum fuerit auctor. XXVI, 468.

Proselyti quinam erant apud Judæos, XXVI, 150.—Quomodo dividebantur proselyti, quinam erant proselyti justitiæ, 131.—Quomodo in Judæorum numerum recipiebantur, 152. —Proselyti justitiæ quibusnam privilegiis gaudebant, 152.—Quinam erant proselyti inquilini, 153. — Quinam dicebantur proselyti mercenarii, 153. — Proselytus dicitur a voce græca: idem est ac peregrinus, alienigena, *in nota.* 151

Prostratio ordinandorum. XXIV, 1486

Protestantes. Protestantium Ecclesiarum brevis historia ordine chronologico, VII, 1180. — Protestantismi origo ortique ejus successus ipsius arguunt falsitatem. Alii alios profitentur errores, 1221, 1229. — Apud protestantes confusio et veritatis inveniendæ impossibilitas, I, 1173, 1174, 1177, 1178-926, 929. — Inter eos incertum est quæ religio sit capessenda, III, 814 — Non possunt dicere nisi: Ego credo in me, et protestor contra Ecclesiam romanam, VI, 1229 *in nota.* — Divisio intrinseca est et essentialis protestantismo, 1228. — Innumeri propre sunt nobilitate doctrina, et eruditione insignes, qui ad religionem catholicam ab initio hujus sæculi in Germania, in Anglia, in Gallia et fœderatis statibus Americæ redierunt, 1229, *in nota.* —Difficultates. 1230

Sterilitas protestantismi in suis missionibus apud infideles novum est ipsius falsitatis argumentum, 1234, 1241. — Media quibus utuntur protestantes ad proprias sectas augendas, 1240 *in nota.* — Difficultates, 1242. — Non fit gentium conversio ad Lutheranam vel Calvinianam, etc., religionem. Diruunt protestantes, non ædificant, III, 807. — In quibus est schisma protestantes inter et catholicos, VI, 1163. — Protestantes Angliæ sunt schismatici, 1165. — Les protestants avouent que l'Eglise catholique reçoit tous les articles fondamentaux, 751. — Lutherus et alii agnoscunt supremam papæ auctoritatem, III, 920. — Calvinus eamdem auctoritatem agnoscit. 937, 938

De missione protestantium. A missione recte fit initium inquisitionis, I, 1191-939. — In quibus sit consensus inter catholicos et protestantes. — Sententia protestantium de suorum missione, 1192-941. — Ordinaria protestantium missio caret auctoritate, 1193-941. — Aut Ecclesia romana potuit dare missionem et eam deserere non debuerunt; aut dare non potuit et non dedit primis protestantibus quod non habuit, 1194-942. — Aut erat vera Ecclesia et tunc non deserenda; aut non erat, sed unde estis? 1222, 1255, 1256-964, 991, 992. — Calvinus et alii in Ecclesia catholica baptizati non fuerunt capaces missionis, si reformatis fides, 1195-943. — Contradictiones reformatorum. — Si primi protestantes habuissent missionem, fuisset ablata, 1196-944.— Ad quæ loca primi reformatores fuerint missi.— Sacerdotium et doctoratus non sufficit ad missionem, 1198-945. — De episcopatu primorum reformatorum et Orientalium, 1199-946. — De extraordinaria protestantium missione. Sententia reformatorum de sua extraordinaria missione, 1201-948. —Sententia Lutheranorum de sua extraordinaria missione. 1203 949.

Missionis signa in sensu protestantium, I, 1204-950. — Protestantes absurde provocant ad doctrinæ puritatem, 1207-953. — De provocatione ad ordinationem populi, etc., 1211-956. — Ad officium fidelium, 1213-957. — Ad exempla. Falsa exempla adhibent, falsas regulas, 1214-958. — De vocatione in casu necessitatis, 1216-960. — Expenduntur sententiæ protestantium, 1218-962. — Necessitas missionis. Verba Lutheri, IV, 419 et seq.; I, 1219 et seq.-963. — Conclusio, 1224-966.

Quæstio separationis protestantium ab Ecclesia catholica, I, 1231-972. — Ab unitate catholica se recessisse fatentur protestantes, 1232-973.— Separationis causa legitima non fuit excommunicatio a Leone X lata, 1233 973 —Non jure factam esse divisionem protestantium ab Ecclesia catholica, probatur: 1° Ex confessione protestantium, 1244-982. — 2° Ex unitate Ecclesiæ, 1245-983. — 3° Ex sanctitate Ecclesiæ, 1246-984. —4° Ex diffusione Ecclesiæ, 1247-984.— 5° Ex successione Ecclesiæ, 1250-987.— 6° Ex necessitate communionis, 1251-988. — 7° Ex defectu legitimi judicii, 1252-988. —Nullo jure facta esset divisio protestantium ab Ecclesia catholica, etiamsi hæc errasset in articulo necessario. 1254-990

De protestantium ad Ecclesiam græcam et alias orientales provocatione, 1239-979. — De excusationibus simpliciorum, 1241-980. — De doctiorum effugiis, 1243-981. — Discutitur provocatio protestantium ad Ecclesias Waldensium, Wiclefi, Hussii I, 1248-985. — De objecta tyrannide corporali, 1256-992. — De objecta tyrannide spirituali, 1257-993. — Qua via invenienda sit unitas Ecclesiæ, 1258 et seq.-993.

Examen principiorum fidei. De primo protestantium principio: Articuli necessarii ex sola Scriptura sunt probandi. Necessarios fidei et morum articulos in sacra Scriptura clare et perspicue contineri volunt protestantes, I, 1015-799. — Ex primo eorum principio præcluditur via ad omnes et ad singulas controversias, 1016-801. — Destruuntur omnes et singulæ controversiæ, 1016, 1017-801. — Destruuntur omnes et singulæ controversiæ, quas protestantes terminis negativis proponunt, 1017-802. — Protestantes sua praxi subvertunt suam doctrinam, 1017-802.

De secundo protestantium principio: Datur vera Scripturæ interpretatio ad probandam fidem. — De interprete S. Scripturæ, et de judice controversiarum, 1018, 1019-802, 803. — Quotuplex sit quæstio theologica seu fidei, 1020-804. — Reformati docent 1° propositiones universales a ratione petitas, quoad materiale, esse in Scriptura, 1021-805. — 2° Propositiones a ratione esse tantum instrumenta, non principia, 1023-807. — 3° Se adhibere principia

emptori, tunc vel pretium ante omnia solvendum, vel res restituenda venditori. 788

Probabile est venditorem, si ab emptore fidejussorem vel pignus non accepit, et res adhuc apud emptorem exstet, in ea re cæteris esse præferendum, ita ut vel pretium ei solvendum sit, vel res ipsa restituenda, 789. — Cuinam facienda sit restitutio, quando debitor est impar ad omnia sua debita solvenda. Si res aliena existat in propria specie apud debitorem, domino reddenda est; ipsa domino clamat, 936. — Si res aliena non existat in propria specie, is ordo servandus est inter creditores. Primo loco solvendi sunt creditores privilegiati. — Secundo loco, solvendi sunt creditores hypothecarii. — Tertio loco, solvendi sunt creditores communes, seu qui nullum jus prælationis habent ut præ aliis solutionem accipiant, 936, 937

Plerique theologi sentiunt nullum ordinem temporis servandum esse inter priores et posteriores creditores, 937. — Verius videtur hanc regulam juris : qui prior est tempore, potior est jure, non posse extendi ad creditores personales, 797. — Opinio communior tenet nullum instituendum esse ordinem inter creditores ex contractu et creditores ex delicto, 937-791. — Tres sunt sententiæ, 790 et seq.

Creditores ob titulum onerosum anteponendi sunt creditoribus ob titulum gratuitum, 937. —Creditores pauperes solvendi non sunt ante creditores divites, nisi sint in extrema necessitate positi, 937,938-798. — An creditores certi incertis præferri debeant ? Dubium potest cadere vel in debitum vel in creditorem, 938. — An debitor ad debita sua jam impar, integrum debitum uni præ aliis solvere, et creditor ab eo accipere sine injustitia possit? Si creditor jus prælationis habeat, debitor potest et debet illi integrum ante alios debitum solvere, etiamsi inde fiat impar cæteris debitis solvendis, 939. — Si creditor jus prælationis non habeat, et declarata fuerit bonorum cessio, gallice *faillite*, certum est neque debitorem uni creditori præ aliis solvere, neque creditorem solutionem oblatam accipere posse, 939. — Si bonorum cessio non fuit declarata, quæstio longe difficilior est. Pro praxi quædam breviter statuuntur sive quoad debitorem, sive quoad creditorem. 939 et seq.

De loco, tempore et modo quo restituendum est. Bona inferioris ordinis, v. g., pecuniæ, non necessario et præcise ex vi debiti justitiæ, sed solum per accidens, ratione alicujus adjuncti sunt restituenda cum jactura bonorum superioris ordinis, v. g., famæ, et fama cum jactura vitæ, XIV, 964, 965-762. — Ex lege justitiæ restitutio fieri potest vel publice, vel secreto, *ibid.* — Debitor per alium rite satisfacere potest,966-763. — Si confessarius acceptam a pœnitente pecuniam non restituat domino, in praxi iste pœnitens tenetur ad denuo restituendum, salvo suo recursu ad confessarium, vel tertiam personam infidelem cui reddenda pecunia fuisset commissa, 966-763. — Peccat et absolutionis non est capax, qui cum posset statim totum restituere, successive et per partes vult restituere, sine creditoris consensu, 965-762. — Data opportunitate, debitor tenetur statim restituere, ac sine causa restitutionem differendo, peccat mortaliter ex ipso genere peccati, cum sit contra justitiam, 967 et seq.-764. — Quomodo se gerere debeat confessarius circa pœnitentes restitutioni obnoxios, eamque sine causa omittentes. 970 et seq.-766

Res quam quis hucusque bona fide possidebat, restituenda est in loco ubi est, quando possessor bonæ fidei advertit eam non esse suam. XV, 941

Restitutio debitorum ex delicto, regulariter in loco creditoris facienda est, debitoris impensis. 1197

Restitutio debitorum ex re accepta, regulariter in loco debitoris facienda est creditoris impensis. 1197

Restitutio debitorum ex contractu facienda est in loco per contractum designato. Si vero nihil expresse vel tacite conventum, inspici debet natura contractus, 1198. — Res quam quis mala fide possidebat restituenda est expensis possessoris malæ fidei, in loco ubi Dominus possedisset, si ablata non fuisset, 941-798. — Quæ debentur solum ratione rei acceptæ, restituenda sunt in loco ubi habentur; nec teneris ea mittere domino expensis tuis, sed mittes expensis domini, ut si bona fide emeris rem a fure, 799. — Quæ debentur ex contractu, in quo res eadem numero est restituenda, si in alterius tantum partis utilitatem accepta sint, debent ejus expensis restitui : idque eo loco, ubi sunt tradita, nisi aliter justa aliqua pactione conventum sit, 800. — Quæ debentur ex contractu in quo pro re accepta est reddenda alia, restitutio ex natura contractus non quovis loco fieri potest, sed ibi facienda est, ubi res, pro qua datur, est accepta, secundum quem locum etiam res quæ datur est æstimanda, 800. — Quæ debentur ratione donationis, legationis, testamenti, reddenda sunt in loco ubi erant cum donarentur, nisi aliud in ipsa dispositione expressum fuerit, ac proinde expensis ejus cui donata sunt, 801.— Quo in loco et cujus impensis restituenda sit res ex contractu debita? 942

Si obligatio restituendi proveniat ex detentione rei alienæ, aut ex injusta læsione, adimpleri debet quam primum moraliter fieri potest, 942. — Si obligatio restituendi proveniat ex contractu, standum est conventioni, si tempus restitutionis fuerit præfixum ; secus restituendum est cum dominus restitutionem rationabiliter exigit, vel consuetudo illud indicat, 943. — Debitor potest prævenire in restitutione facienda tempus ex contractu præfixum in suam gratiam, secus non potest. 943

Debitum ex contractu restituendum est die vel tempore per expressam aut tacitam pactionem signato, 1199. — Quando terminus solvendi condictus est in favorem debitoris, ut in mutuo commodato, potest debitor prævenire terminum; et, si creditor non acceptet, ac postea res pereat, interitus imputabitur ipsi saltem in casu quo debitor declarasset se nolle periculum rei suscipere. Quando terminus est in favorem creditoris, ut in locato, debitor terminum prævenire non potest. 1199

Debitum ex delicto, vel re accepta, per se statim est solvendum, 1200. — Non satisfacit debitor qui, cum possit simul restituere totum, vult tantum restituere per partes et successive, nisi forte dominus sponte consentiat, 1200 — Graviter peccant et sunt in maximo damnationis periculo, qui restitutionem ad mortem differunt, vel qui restitutionem aut dubium quod habent circa restitutionem bonorum rejiciunt in hæredes, 1200. Qui jam alias a confessario monitus, bis, ter, aut sæpius restitutionem promisit, et promisso non stetit, regulariter absolvi nec debet nec potest, nisi forte per accidens ob impotentiam aut aliam similem causam excusetur a restitutione statim facienda, 1200. — Si mora sit culpabilis in restituendo, lucrum cessans aut damnum emergens compensare tenetur debitor. 1200, 1201

Si debitum sit ex delicto, tenetur debitor compensare lucrum cessans aut damnum emergens, quod oritur etiam ex inculpabili mora restitutionis, 1201. — Si debitum non sit ex delicto, et mora sit inculpabilis in restitutione, regulariter aut per se compensari non debet lucrum cessans aut damnum emergens, 1201. — Objectio. 1201

• Eo modo restituendum est quo plane justitiæ violatæ satisfiat, 943. — Cujus periculo restitutio fieri debeat, 943. — Ex quacumque causa proveniat obligatio restituendi, debitor eximitur ab obligatione de novo restituendi, si res reddatur personæ a creditore designatæ. 944.

De causis a restitutione excusantibus. Regula generalis qua fundantur illa est : quotiescumque dominus rationabiliter consentire debet ut restitutio differatur aut omittatur, ea differri aut omitti potest, etsi de facto dominus sit invitus. Jus creditoris et debitoris obligatio sunt duo correlativa, XV, 944. — Aliæ suspendunt, aliæ tollunt restitutionis obligationem, 944.—An causæ obligationem restituendi suspendentes simul excusent a reparando damno emergente, vel lucro cessante quæ creditor passus est ex dilatione, 953, 1238.—Tres potissimum ab omnibus agnoscuntur causæ a restitutione omnino excusantes : 1° condonatio seu remissio a creditore facta; 2° compensatio legitima; 3° auctoritas publicæ potestatis, 955. — De causis excusantibus a restitutione statim facienda, XIV, 972-767

Joannes Medina enumerat duodecim causas a restitutione excusantes, XV, 801. — Duodecim iterum, inter quas aliæ quædam, numerantur. 1254

I. Prima causa est inopia debitoris, vel impotentia, 801. *Vid.* IMPOTENTIA.

II. Secunda, remissio creditoris. Quæ vel expressa, vel tacita, restituendi obligationem tollit, XVI, 585. — Remissio creditoris æquivalet solutioni. Tres requiruntur conditiones : prima, ut hæc remissio sit libera omnino; secunda, ut creditor possit condonare ; tertia, ut condonatio non fiat in casibus jure exceptis, qui tres inveniuntur, XV, 809, 953, 1255. — Sufficit ad omissionem restitutionis voluntas creditoris rationabiliter præsumpta, 1256. — De remissione debiti. XXV, 566

III. Tertia, cessio bonorum. XV, 810. *Vid.* CESSIO.

IV. Quarta, damnum quod verisimiliter putatur creditori vel reipublicæ, vel alicui tertio obventurum. Tunc restitutio differi potest, et interdum debet, vel lege charitatis, vel etiam justitiæ, 812. — Si restitutio creditori tantum affert detrimentum temporale quod licite potest subire, non potes, creditore graviter invito differre restitutionem, 950, 1237. — Si restitutio creditori spirituale damnum afferat, v. g., quia graviter est peccaturus per abusum rei sibi debitæ, non solum potes, sed debes differre solutionem, si illud commode fieri possit, vel absque notabili tuo detrimento, 750, 1237. — Si creditor aut dominus abusurus est re sibi restituta in gravem alterius injuriam, v. g.,

peccatum, 1113. — Eligere minus dignum ad parœciam aut beneficium curatum, est per se peccatum mortale, 1114. — Non solum elector, sed et patronus peccat mortaliter, si minus dignum præsentet ad episcopatum aut beneficium curatum magni momenti, 1116. — Doctrina proposita de electione vel præsentatione magis digni patitur aliquot exceptiones quæ reduci possunt ad tria capita: parvitatem materiæ, necessitatem aut utilitatem reipublicæ, jus eorum qui minus sunt digni, 1117. — Qui semel iterumque vel raro minus dignum promovet ad beneficium simplex minoris momenti, non peccat mortaliter, 1119. — Videtur tamen mortale passim et communiter eligere minus dignum ad beneficium simplex, 1119.—De sæcularibus officiis eo fere modo discurrendum est ut de beneficiis ecclesiasticis, et peccant mortaliter eligentes indignos aut minus dignos ad officia majoris momenti, uti sunt prætoris, judicis, gubernatoris, quæstoris in ampla provincia, 1120. — Qui sciens et volens eligit ac promovet indignum ad beneficium ecclesiasticum aut officium sæculare publicum, in conscientia reficere debet omnia damna vel detrimenta quæ per electionem aut promotionem indigni subit Ecclesia vel respublica, modo saltem illa rationabiliter potuerint prævideri, vel in prudentem adduci suspicionem, 1121. Probabiliter iniquus elector aut promotor etiam sarcire debet damna quæ per electionem aut promotionem notabiliter minus digni subit Ecclesia vel respublica, 1121. — Videtur tamen etiam probabilis, et in praxi tuta sententia quæ tradit hoc non esse peccatum injustitiæ strictius sumptæ contra rempublicam aut Ecclesiam, et electores aut promotores qui scienter eligunt aut promovent notabiliter minus dignum, dummodo reipsa sit vel absolute dignus appareat, non teneri ad restitutionem reipublicæ vel Ecclesiæ faciendam, 1122. — Objectiones. 1123 et seq.

De quibusdam difficultatibus. Qui vi aut fraude impedit aliquem a consequendo aliquo beneficio vel officio, quo dignus erat, vel ne instituatur hæres, vel ne fiat ei donatio, etc., tenetur ad restitutionem quanti judicio prudentis ea spes ipsi valebat, XV, 735. — Qui sine vi aut fraude, precibus, blanditiis, muneribus impedit dignum vel digniorem ab officio, beneficio et similibus, peccat quidem, sed non tenetur ad ullam restitutionem, etiamsi illud malo animo et ex odio faciat, 737. — Si fraus vel injuria non censeatur vere causa damni secundum æstimationem moralem, sed solum occasio, non tenetur ad restitutionem, 738.— Qui secretum alterius, legendo litteras sibi commissas cognovit, si eo utatur in suum commodum cum incommodo alterius, v. g. ad impetrandum beneficium, et si litteras suppressit vel sero reddidit, ita ut alter non possit sollicitare, tenetur ad restitutionem, quanti spes alterius æstimabitur. Si litteras tempestive tradidit, sed illas antea artificio quodam apertas legit, et simul concurrens sibi beneficium impetravit, probabilius est non teneri ad restitutionem, 739, 1185, 1186. — Illa apertio et lectio litterarum est peccatum quod verius est mortiferum, 740. — Qui fraude aut mendaciis impedit ne sua bona propter crimen juste confiscentur, probabilius non tenetur ad restitutionem, 741. — Non teneri ad restitutionem videntur testes qui falso testimonio impediunt sententiam, et consequenter confiscationem vel rei suæ, vel alienæ, 743. — Qui damnum intulit in re adhuc crescente, non videtur tenere integre rependere perinde ac si adulta esset, 743. — Qui in tempestate ejicit merces alienas, si habet suas, tenetur pro sua parte ad restitutionem, 743. — Secus, si nullas habeat. 744

Utrum mors vel aliud damnum alicui tertio ex tuo maleficio obveniens tibi imputetur. Si nec ea intentione egisti ut inde tertio damnum eveniret, nec advertisti eventurum, non teneris ad restitutionem, 631. — Probabilius videtur, etiamsi putes inde damnum tertio obventurum, te nec peccare peccato injustitiæ in tertium nec teneri ad restitutionem, 631. — Etiamsi intendas damnum tertii, si tamen actio exterior cum circumstantiis talis sit, ut ex ea non sequatur damnum ut plurimum, seu ex conditione actionis, sed aliunde, non erit peccatum injustitiæ, 632. — Si actio exterior talis sit ut ex ea plerumque tale damnum tertio sequi soleat, erit peccatum injustitiæ, etiamsi illud damnum non intendas, nisi forte in ea actione jure tuo utaris. 632

Utrum homicidium vel aliud damnum irrogatum per mancipium tuum vel animal, tibi imputetur, et quid si per filium. 1° Si tua culpa lata id factum est, tibi imputatur, et teneris ad restitutionem totius damni, ut si jusseris, suaseris, impuleris, vel si negligens fuisti in præcavendo, 633. — 2° Si nulla tua culpa intervenerit, non teneris ad totum damnum, sed sufficit mancipium vel animal noxæ dedere: liberum tamen tibi est vel damnum compensare, vel rem quæ nocuit dedere, 633. — 3° Seposito jure positivo, non teneris dare corpora vel pretium damni, ante sententiam, 633. — 4° Probabile est neque jure positivo ad id teneri ante sententiam, 634. — 5° Parens non tenetur ex delicto filii vel damnum sarcire, vel filium noxæ cedere, si absque parentis culpa commissum, 634. — Utrum homicidia et damna quæ inferuntur per triremes Turcorum, imputentur remigibus christianis ibi captis, ita ut peccent contra justitiam vel saltem contra charitatem; verius est non peccare, quando flagris et metu mortis ad id compelluntur. 635, 1151

Cui facienda est restitutio, quando rei datio aut acceptio est illicita de se, aut prohibita, XIV, 945 746. — An restituenda sit res ob turpem causam accepta? Si res data fuit gratuito, ex justitia restituenda non est, XV, 994. — Idem dicendum est, si res data fuit in præmium operis accidentaliter mali. — Si res data fuit in præmium operis intrinsece mali, restituenda est res accepta, opere nondum patrato. — Videtur quod adhuc sit obligatio restituendi, opere patrato, 994. — Cui vero res illa restitui debeat? Domino clamat, 995, 780. — An qui recipit pretium ad perpetrandum opus de se intrinsece malum, contra justitiam et injuriosum ac nocivum proximo, illud in conscientia restituere teneatur, XIV, 947-748. — Si solum jus naturæ spectetur acceptam ob turpem causam, seu propter opus quod est peccatum, opere impleto non necessario est restituendum, sive illud opus sit contra justitiam, sive non, XV, 781.—Jus tamen positivum reprobat hujusmodi pactiones, XIV, 950-750. — Verius etiam videtur neque jure positivo id necessario restituendum. XV, 782

Etsi hæc sententia verior est, contraria tamen, quæ censet id quod acceptum fuerit ob crimen legibus punibile, nisi censeatur donatum, esse restituendum, non est improbabilis, 783.—Qui ab alio accipit pretium ad faciendum aut omittendum id ad quod ex justitia obligatur, eidem in conscientia restituere tenetur. Ita communiter, 783; XIV, 945-746. — Si opus debitum sit proximo ex charitate, non potest pro eo pretium exigi, nisi forte sit laboriosum, vel sumptuosum, vel pretio æstimabile, XV, 785, 995; XIV, 947-747. — Quod tamen sponte et libere oblatum est, recipi et retineri potest, 947-748. — Meretrices aliquid tanquam mercedem pro copula a viro exigere et acceptum retinere valent, quibusdam casibus exceptis, 951 et seq.-751.—Quando aliquid datum est pro opere vel omissione, quæ solum cedit in commodum accipientis, vel in honorem Dei, non necessario est restituendum, sed potest retineri, XV, 786

An errans in persona læsi teneatur ad restitutionem? 1136. -- Qui furatur, consumit aut destruit rem Lucii, putans esse Cneii, tenetur ad restitutionem, quamvis inde non evaserit ditior, 1100.— Qui lethaliter vulnerat Titium amicum, putans invincibiliter esse Cneium inimicum, peccat opere suo contra justitiam, et tenetur ad restitutionem, 1101.—Qui prætereuntem fœminam graviter infamat, putans aliam esse quam sit, tenetur ad restitutionem, 1102. —Objectiones, 1102 et seq.

Ad quid teneantur qui in Gallia chartis (*assignats*) debita solverunt a prima die januarii 1791, ad mensem jul. 1796, XV, 797 et seq.

An ad restitutionem teneantur qui bona ecclesiastica temporibus Gallicanæ perturbationis acquisiverunt, 999 et seq.—Sententia sacræ pœnitentiariæ. 1001

An restituere teneantur qui in eadem rerum Gallicarum eversione acquisiverunt bona quæ a republica in privatos usurpata fuerant, et ab ea inique vendita? 1002 et seq.

An peccent et ad restitutionem teneantur conscripti desertores? 1004 et seq.

Ad quid teneantur juvenes qui ope aliena gratuitam acceperunt educationem sub spe quod futuri essent clerici, si postea hunc statum deserunt, aut illo sese indignos culpa sua reddunt. 1006

Quid sentiendum de casu quo creditor respectu unius debiti plura habuit chirographa, ac unum tantum debitori reddidit? Probabilius est hujus solius redditione debitum non esse remissum, XVI, 78 et seq.—De obligatione restituendi usuras, 723 et seq.; XIV, 997-787.

Si pœnitens sit in bona fide, et confessarius prævideat monitionem restitutionis minime esse profecturam, non debet eum monere, XXII, 1004, *in nota*.—De restitutione, XXV, 567

Resignatio, est mutua beneficiorum demissio, V, 1275. *Vid.* Permutatio. Illicita, simoniaca et irrita sunt pacta adjecta collationi aut resignationi beneficii, quibus vel ipsi, qui beneficium confert, resignat, vel alteri reservatur accessus, ingressus, regressus ad beneficium, XVI, 541. — Resignatio beneficii in favorem alterius facta coram episcopo aut prælato summo pontifice inferiore, de jure communi illicita, invalida et simoniaca est. 542

Restrictione mentali Deus unus est, VI, 563, 564.— De usu restrictionum mentalium, XIV, 1075 et seq.-819.

menorum et infantium, 411. — Pueris in baptismo olim præbebatur eucharistia sub specie vini. Abusus conjiciendi in calicem mel et lac, 411.— Parvulos baptizatos nonnisi accepta eucharistia salvos fieri, sententia est falso afficta S. Augustino. Ea communio fuit disciplinæ. Lac et mel benedici tantum, non injici in calicem jussit concilium Africanum, 412.— Disseritur de præsenti, qua nunc utimur, disciplina, 412.—Cæremoniæ in benedictione fontis.—Quando incipi debeant Litaniæ, 413.—Descriptio reliquæ cæremoniæ et missæ usque ad tractum.—Cur post alleluia dicatur tractus, 414. — Cur offertorium omittatur. — Cur in hac missa nec osculum pacis, nec Agnus Dei, nec Postcommunio fiat, 415. — Vetus ritus in hac nocte ante Matutinum cum iis verbis, surrexit Dominus, 415.— Agnus Dei jussit dici in missa Sergius I. Cur tertio dicatur . Dona nobis pacem : at in basilica Lateranensi dicatur tertio : Miserere nobis, 416. — Ritus ornandi septem altaria ex Joanne Diacono. Altum de eo silentium apud alios scriptores, 416.—Ritus peculiares aliarum ecclesiarum. 417

De festo B. Mariæ in sabbato, XV, 565. — Semper ab Ecclesiæ primordiis cultus exhibitus Deiparæ, sæculo X auctus est. Tum introductum officium parvum, et abstinentia carnium in sabbato, XXVI, 655. — Ratio hujus cultus exhibiti Deiparæ a nonnullis adducta non probatur Bellarmino, 656. — Urbanus II jussit officium fieri B. Mariæ in sabbato, 656. — Olim ecclesiastici ex præcepto recitabant cum officio divino officium B. Mariæ. — Controversia inter juris canonici peritos, an ecclesiastici teneantur recitare quotidie officium parvum, 657.— Eam dirimit S. Pius V, qui sustulit obligationem recitandi officium parvum extra chorum; et componi jussit officium S. Mariæ in sabbato, quod emendavit Clemens VIII, 657. — Cur olim Romæ fideles jejunarent sabbato, nec illum diem ut festum celebrarent. Confutatur auctor tractatus de Devotione et Cultu in Deiparam. 658

Plerique populi sacrum habuerunt septimum diem, et die hoc mundi creationem absolutam existimarunt. XV, 25

Sabelliani, hæretici tertii sæculi, docebant unam duntaxat in Deo esse personam, tribus nominibus expressam, et Patrem in Christo passum fuisse. V, 57

Sacer idem quod venerabile et consecratum. Capitur nonnunquam pro execrando, scelesto. Antiquitus homo sacer dicebatur qui post diras execrationes, pestis alteriusve calamitatis expiandæ causa alicui deorum immolatur, XVIII, 1058.—Vox *sacré* apud Gallos æquivoca est significans, primo idem quod venerabile et consecratum ; secundo idem quod *scelestum* et *execrabile*, 1038. — Sacrum dicitur aliquid ex eo quod ad cultum divinum ordinatur. XIV, 741-585

Sacerdotes a sacris faciendis appellati sunt, V, 1215.— Sacerdos omnis in hoc paratur, ut sacrificium offerat, I, 825-651.—Fideles omnes non proprie dicendi sunt sacerdotes, 825, 826, 834 651, 652, 658 — Sacerdos verus qui sacramenta conficit, Christus est a quo solo pendet meritum et efficacia. Non suo nomine sacerdos hostiam præbet, sed Christi ; nec suum offert sanguinem, sed Christi, 852 et seq.-672. — Sacerdos, qui Deum sanguine placaret et reconciliaret Deo unus est Christus. Nos sacerdotes dicimur qui dispensatores sumus mysteriorum ejus. 833-657. — Sacerdotes vere remittunt peccata, 1290. — De vestibus sacerdotalibus, XV, 133. *Vid.* Vestis. — De consecratione sacerdotum veteris legis, III, 379, 380.—Consecratio sacerdotum veteris legis sacramentum erat, sacramentum ordinis in Ecclesia olim a Christo instituendum præfigurans, XV, 177.— In ministrorum inauguratione tria peragebantur, purificatio, consecratio, applicatio ad sacri ministerii functiones, 177. — Purificatio ablutione et sacrificiis absolvebatur, 177. — Vitulus pro peccato oblatus Christi typus erat, 178.— Aries quoque prior Christi figura fuit, 178. — De ritu quo consecratio pontificis et sacerdotum peragebatur, 179. — De ritu quo fiebat applicatio sacerdotum ad sacri ministerii functiones 180.— De interrogationibus adhibendis cum sacerdote in sacro Pœnitentiæ tribunali, XXII, 1015. — Cum parocho, 1017. — Ignorantia , mater cunctorum vitiorum maxime in sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt. Scripturas sacras legere et scrutari tenentur, XI, 18 et seq.—Sacerdotes, ait Mediolanense III concilium, quo die eorum unusquisque sacerdotio initiatus est, illum etiam quotannis recolant missæ sacrificio et precibus. XXIV, 1402, 1403. — Nobilissimum est officium, et nobilissima potestas sacerdotum novæ legis, V, 1215.— Sacerdotem oportet offerre, benedicere, præesse, prædicare et baptizare, 1216 ; XXV, 19, *in nota*. — Magna est sacerdotalis dignitas, I, 825, 826-651.— Neque agricola, ait Aristoteles, neque artifex neque vilium exercitiorum quisque sacerdos est deputandus ; honos namque diis est a civibus impendendus, 826.— Idem non credidit alios fore ad sacerdotium idoneos nisi vel qui reges essent aut principes civitatis , 834. — On était soigneux dans la primitive Eglise que les païens ne discernassent point aisément parmi les chrétiens ceux qui étaient prêtres. XXI, 252 et seq.

Sacerdotium definiri potest : ordo sacer et sacramentum divinitus institutum, quo tribuitur potestas consecrandi corpus et sanguinem Domini nec non remittendi ac retinendi peccata , XXV , 19. — Est in Novo Testamento sacerdotium visibile et externum a Christo Domino institutum , quod non est omnibus commune , sed apostolorum proprium externo ritu in Ecclesia propagandum, cui competit vera sacramenti ratio , 16 et seq ; I , 1104 et seq.-871 ; VI , 1048. — Objectiones, XXV, 19 et seq. — Præter sacerdotium sunt in Ecclesia catholica alii ordines , et majores et minores, per quos voluit per gradus quosdam in sacerdotium tendi, 24. — Difficultates, 27. — Usque ad Moysis tempora sacerdotalis dignitas ad primogenitos cujusque familiæ pertinebat ; sed sub lege sacerdotale munus solis Aaronis posteris attributum est, III, 579. — Hæreditario jure Mosaicæ legis ministri assumebantur et ad officia divina obeunda vocabantur, XXIV, 157.—Novæ legis ministri non hæreditario jure designantur, sed a Deo per homines servatis præscriptis in Ecclesia formulis , et diligenti : habito examine, assumuntur, 158. — Hujus discriminis rationes exponuntur , 158 et seq. — Sacerdotium duplex est , unum quod summum sacerdotium passim vocatur , estque episcopatus ; alterum quod secundi ordinis sacerdotium dicitur , et communiter presbyteratus nominatur , 662. — Sacerdotium perfectus ordo est , et sacramenti ordinis perfectio. 671

Sacramentalia vocantur res quædam aut actiones ab Ecclesia institutæ et consecratæ ad quosdam effectus spirituales producendos. Sacramentalia dicuntur , quia sacramentis affinia sunt et cum eis analogiam habent, XX, 1550 *in nota* ; XVI , 248. — Sacramentalium nomine significari solent vel cæremoniæ quædam institutæ ab Ecclesia ad ornatum sacramentorum, vel generatius omnes cæremoniæ et benedictiones sacræ quæ in Ecclesia fiunt, XVIII, 428.— Sex hoc versu comprehensa communiter numerari solent :

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens,

XVI, 248. — Sacramentalium effectus sunt : 1° spirituales quidam gratiæ actualis motus ; 2° remissio peccatorum ; 3° pœnæ temporalis peccatis debitæ relaxatio ; 4° dæmonis expulsio vel cohibitio ; 5° nonnulla ordinis temporalis commoda, XX, 1550, *in nota*. — Sacramentalia vim habent ex opere operantis , 1550 et seq. ; XVI , 218. — Duplex distinguitur sacramentalis actio : una, quæ non habet permanentem effectum per consecrationem alicujus rei , ut benedictio nuptialis , exorcismus ; alia, quæ habet talem effectum , ut benedictio aquæ , olei , calicis consecratio. Prior dicitur sacramentale transiens ; res autem quæ sacra per benedictionem constituitur, dicitur sacramentale permanens , XVII , 429. — Sacramentalia tam in actione, quam in termino , sunt propria materia simoniæ , 429 et seq. — *Vid.* Simonia.

Sacramentum. De re sacramentaria contra perduelles hæreticos. Præfatio , XX , 1153 et seq. — De essentia sacramentorum , 1161. — Exponitur dogma catholicum de vocis *sacramentum* significatione. Primo sacramentum Latinis idem est quod Græcis μυστήριον ; dictum est mysterium , arcanum , res ad sacra aliqua pertinens, res nimirum secreta , paucis cognita , nec nisi initiatis communicanda , 1163. — Sæpe loco secreti accipitur , *ibid.*, *in nota*.— Secundo , latinis scriptoribus idem fuit sacramentum quod jusjurandum, 1164. — Tertio, sacramentum pecunia dicebatur a duobus contendentibus in loco deposita ea conditione, ut qui vicisset suam reciperet, victi ærario cederet, 1165.— Quarto, sacramentum generaliter dictum est , sacrum quodlibet , ritusve exterior , per quem homo divino cultui addicebatur, et initiabatur mysteriis, 1165.—Quinto, paulo strictius ab ecclesiasticis scriptoribus sacramenti nomen inditum est symbolis quibuslibet sacris, ad sanctificandos homines, tum in veteri, tum in nova lege divinitus institutis, 1165. — Sexto denique, vox *sacramentum* , jam pridem, a Patribus , et hodie communiter , de solis novæ legis sacramentis accipitur , 1165 , 1166. — De conditionibus, quæ ad essentiam sacramenti , theologorum judicio unanimi requiruntur. Prima est ut sit signum , 1166. — Secunda est ut sacramentum sit sensibile. — Tertia est ut sit signum divinitus institutum, 1167.—Quarta et proxima est, ut sacramenta aliquam habeant cum re significata convenientiam, sive habitudinis , sive proportionis , 1168. — Quinta est quod non ad quodlibet indifferenter significandum sacramentum ordinari possit , sed rei sacræ tantum et divinæ signum esse debeat , 1168. — Sexta est ut signum quod dicitur sacramentum non solum significet. verum etiam in præsenti quantum in ipso est , gratiam

tus gratiæ, non est necessaria ad sacramentorum validitatem, XXI, 90. — Solv. objectiones.

De necessaria in suscipientibus sacramenta intentione, XX, 1528 et seq. — De aliis dispositionibus requisitis ad licitam et utilem susceptionem sacramentorum, XX, 1534; XXI, 92. — Ut adultus sacramenta licite et cum fructu suscipiat non sufficit intentio ea suscipiendi, sed insuper aliæ requiruntur dispositiones, 92. — In sacramentis mortuorum ad percipiendum primarium eorum effectum, scilicet primam gratiam requiritur et sufficit in adultis dispositio, quæ sit saltem attritio supernaturalis, actualis vel virtualis, 93. — In sacramentis vivorum ad percipiendum primarium eorum effectum, scilicet augmentum gratiæ, non requiritur necessario dispositio actualis vel virtualis, sed sufficit habitualis, scilicet status gratiæ, 94. — Solvuntur objectiones. 95 et seq.

An sacramenta, ficte suscepta, sublata fictione, reviviscant. Fictio duplex : altera intentionis qua quis fingit se velle recipere sacramentum, quod tamen non vult interius recipere; altera præparationis, qua quis sacramentum recipit absque necessariis dispositionibus. Hæc vel est inculpabilis, vel culpabilis, 98. — Fictio vel est negativa, cum quis bona fide existimat se esse dispositum, licet reipsa dispositus non sit; vel positiva, cum quis, quo baptizatur instanti actum malum exercet; vel privativa, cum quis sciens et volens caret dispositione necessaria, 106. — Certum est, 1° fictionem præparationis solius non impedire ne sacramenta quæ characterem imprimunt, valide recipiantur; 2° ea fictione impediri omnes, v. g. Baptismi effectus, præter characteris impressionem, 98. — Sublata fictione reviviscit Baptismus ac proinde non solum fictionis venia, sed et Baptismi effectus, nimirum gratia regenerativa recipitur, 99. — Solv. objectiones, 101. — Peccata Baptismo ficte suscepto posteriora, ne indirecte quidem remittuntur per Baptismum, 101. — Peccata quæ Baptismum præcesserunt, per ipsum remittuntur sublato obice. 102

Baptismus reviviscens confert omnem effectum, quem conferre solet, cum pie recipitur, 103. — Sacramenta, ablato obice rediviva, non æqualem gratiam conferre videntur, sed majorem pro majoris dispositionis gradu, 103. — Ut reviviscat Baptismus cum fictione positiva receptus, requiritur vel contritio perfecta extra sacramentum Pœnitentiæ; vel attritio cum eodem sacramento. Ut vero reviviscat Baptismus cum fictione negativa susceptus, sufficit attritio, 106 et seq. — An et quatenus liceat sacramenta indignis administrare. Peccatores alii sunt publici, alii occulti. Publici tales sunt vel publicitate seu notorietate juris, vel publicitate facti. — Peccator seu occultus seu publicus vel publice seu coram frequenti cœtu sacramentum petit; vel occulto, id est, solus a solo, 109 — Peccatori undecunque notorio sacramenta, etiam publice petenti negari debent, excepta Pœnitentia, et nonnunquam Matrimonio, 110 et seq. — Quantum in se est indubia conclusio, tantum in praxi cautionis exigit et prudentiæ, 113. — Peccatori occulto occulte petenti sacramentum negari debet, nisi minister peccatum ejus rescierit per confessionem. Idem faciendum, si coram iis petat quos de crimine ejus certiores factos esse constet, 114. — Peccatori occulto sacramentum publice petenti, negari non debet, 115. — Solv. objectiones, 116 et seq. — Vitandæ impietatis causa non potest impio tradi hostia non consecrata, 118. — An relative ad sacramenta dignus censeatur quem non constat esse indignum; et utrum minister aliquam adhibere debeat diligentiam, ut sibi moraliter constet de dignitate petentis? non una hic pro sacramentis omnibus regula constitui potest. 118, 119

De cæremoniis sacramentorum, XX, 1535. — *Vid.* Cæremoniæ.

Quid de sacramentis legis evangelicæ sit fide catholica necessario credendum? VI, 812. — Tria de sacramentis in communi necessario credenda : primum, esse quædam sacramenta novæ legis ab ipso Christo instituta; secundum, hæc esse numero septem; tertium, hisce mediantibus, Deum gratiam suam conferre iis qui digne præparati eorum fiunt participes, 813. — Dogmata de sacramentis in genere, 1006 et seq. — Sacramenta concurrerunt ad Ecclesiæ formationem et conservationem in genere causæ efficientis instrumentalis, IV, 41. — Sacramentorum divinorum res diabolus æmulatur, XX, 1545. — Sua sunt etiam diabolo signa seu quasi sacramenta, XIV, 122, 138-98, 111

Sacrificare propria est religionis actio, quæ solius Dei honori dedicata est. I, 811-639

Sacrificium est quasi sacrum factum, I, 811-639. — Sacrificium proprium est religionis opus, 810-639. — Soli Deo est offerendum, XIV, 70-57. — Non quodcumque opus sacrum vel quicumque religionis ritus est sacrificium, I, 811-639. — Sacrificii nomen dupliciter in Scriptura sacra accipitur, et proprie et translate, 813 et seq.-641. — Sacrificii nomen interdum pro re quæ domino offertur, interdum pro actione ipsa sacrificandi accipitur, 816-644. — Sacrificium solum est, quum res aliqua sacra offertur Deo. Oblatio est de ratione sacrificii, 811, 812-640. — Non omnis oblatio sacrificium est, 812-640. — In sacrificio hostiam esse oportet quæ Deo immoletur, 811-639. — Sacrificium est specialis religionis cæremonia, in qua res Deo sacra vel per sanguinem, vel per ignem, vel alio quovis modo conficitur, 811-639. — Sacrificium est oblatio rei sensibilis a ministro legitimo facta Deo per realem immutationem, ad testandum ejus supremum dominium nostramque subjectionem, III, 353, *in nota*. — Variæ sacrificii definitiones, XXIII, 705. — In omni sacrificio debet intervenire destructionem aliquam rei oblatæ, 705. — Sacrificium oblatum deo falso est verum et essentiale sacrificium, 708. — Patriarcharum sacrificia a prima revelatione procul dubio originem suam habuerunt, II, 1003, 1004, 1098. — Inter sacrificia cruenta et dogmata de hominis perditione ac redemptione, maxima latebat convenientia. Mors homini peccatori debita transferebatur in victimam, quæ vicaria sorte peccatum expiaret. 1099

Sacrificia cruenta nunquam hominibus natura suggessisset, aut invenisset ratio, III, 352 et seq. — Eorum causa est positivum Dei præceptum, quod probat 1° antiquitas instituti; 2° universalitas hujus consuetudinis, 354. — Probat 3° ratio temporis quo prima sacrificia peracta sunt; 4° convenientia sacrificiorum cum dogmatibus, 355. — Probant 5° formæ loquendi in lingua hebraica, 358. — Probant facta historica, 358, 359. — Deus respexit ad sacrificia cruenta Abelis, et non respexit dona inanima Caini, 358. — Summa cultus publici apud ethnicos in sacrificiis posita fuit, et hæc sacrificia ad omnes usus apud eos adhibita sunt, ad quos adhibebantur a patriarchis, et in nulla re magis peccaverunt pagani, quam nimia in hac parte superstitione, quæ eos in barbaros et crudelissimos mores induxit, III, 395

De legibus cæremonialibus sacrificiorum. De sacrificiorum ratione. Sacrificia Israelitis non solum permisit, sed præcepit Deus, XV, 74. — Primarius finis sacrificiorum fuit, ut supremum Dei dominium mens humana recognosceret, 74. — Deus sacrificia non præcepit ut iis indigens, aut quasi per se ipsi grata et jucunda essent; sed ad idololatriam abolendam, ad Christi sacrificium adumbrandum, ad spiritualia sacrificia, quæ exigebat ab hominibus, significanda, 76. — Confirmatur ex Isaia propheta, 77. — Eamdem veritatem suffragiis suis Patres confirmant. 78 ad 89

De sacrificiorum materia. Veterum sacrificiorum materia vel animata fuit vel inanimata. Ex animalibus munda tantum, et eorum octo duntaxat species altari suo Deus admoveri jussit, oves, capras, hædos, boves, vitulos, columbas, passeres et turtures, 90. — Ratio cur hæc tantum animalia offerri liceret, multiplex est. Prima litteralis, quia præsto semper erant; et ad vitandam idololatriam, quia gentes animantium omne genus diis suis immolabant, 90. — Ratio typica est quod ad Christum, cujus sacrificio præludebant, significandum accommodata præ cæteris essent, 91. — Ratio moralis petitur ex cupiditatibus quas mactare, et virtutibus quibus animas nostras adornare debemus, ut nosmetipsos in sacrificium Deo gratum offeramus. 91. — Animalia omni ex parte perfecta in sacrificium offerri lex jubebat, 91. — De mercede prostibuli in templum Dei non inferenda, 92. — Cur a Deo pariter abominationis instar repudiatum fuit canis pretium, 93. — Materia sacrificiorum inanimata secundum legem divinam erat panis, simila, spicæ, vinum, sal, oleum, thus. Panis sacrificialis variis modis parabatur, 94. — Farrea oblatio triplex erat : prima, oblatio similæ; secunda, panum; tertia, spicarum virentium, 94. — Panis et vini sacrificialem oblationem ex profanis gentilismi ritibus originem duxisse asserit, non probat Spencerus, 95. — Mellis usum a sacrificiis suis Deus ablegavit. 96

De sacrificiorum fine et variis speciebus. Triplex fuit sacrificiorum finis : Dei bonos, et supremi ipsius dominii agnitio; peccati expiatio; grati animi ob accepta beneficia significatio, et novorum a Deo postulatio. Hinc triplex sacrificiorum species : holocausta, pacifica, expiatoria, sive *pro peccato*, XV, 98. — Variæ sacrificiorum species, I, 816-643, 644. — Sacrificia latine dicta eucharistica, pacifica, et salutaria, victimæ pacificæ et salutares hostiæ, a Græcis, etc., XXVI, 67, *in nota*. — Holocausti ritus, XV, 98 et seq. Holocausti ritum diabolus, Deo æmulus ad profanarum gentium sacra transtulit, 100. — Holocaustum hebraice derivatur a verbo quod significat ascendere, XXVI, 65, 66. — Secunda sacrificii species, hostia pacificorum quæ offerebatur pro pace, id est, salute, incolumitate, prosperitate. Duplex erat, una gratiarum actionis pro beneficiis acceptis, altera precationis pro beneficiis obtinendis, XV, 101. — Hostia pacifica esse debebat ex bobus, ovibus, agnis vel capris. 101

Adipis et sanguinis cujusvis esu Israelitis lege lata

adimpleri curet; potest tamen saltem ex parte exigere pluribus in casibus, 604 ad 614.—Satisfactio in actu exercito pars est integrans non essentialis sacramenti pœnitentiæ. 192.

Conclusio VI. Satius est ut confessarius pœnitentiam determinet, tum quoad materiam, tum quoad tempus. 614.

Conclusio VII. Potest satisfactio imponi ante vel statim post absolutionem, 615.—Sunt certa hæc duo; nec Ecclesiam, graviores olim imposuisse pœnas quam peccata mererentur, nec Deum minores nunc hodie pœnas exigere, quam olim repetierit, 615. — Canones pœnitentiales circa decem Dei præcepta, 615 et seq. — Règles que suivaient les confesseurs dans l'imposition de la pénitence. Des livres pénitentiaux qui étaient autrefois en usage; en quoi ils différaient des recueils de canons et des sacramentaires. XX, 449 et seq.

Instruitur confessarius qua judex circa impositionem operum pœnalium in vindictam et satisfactionem præteritorum peccatorum, XXII, 1250. Tria observanda, 1251, tria sunt pœnitentium genera: jejunare, orare, eleemosynam elargiri, 1253-1254. — Pœnitentia ab uno confessario imposita potest per alium confessarium commutari, sub tribus conditionibus, 1256.—De officio confessarii quoad medici. De remediis spiritualibus in generali et speciali quæ oportet præscribere peccatoribus, maxime consuetudinariis ut ad Deum convertantur; et justis, ut in justitia perseverent et proficiant, 1265 et seq.— *Vide* CONFESSARIUS.

De effectibus satisfactionis plures recenset concilium trid., XXII, 631.— Satisfactio sacramentalis pœnam temporalem ex opere operato remittit; majorem aut minorem, tum pro gradu operis, tum et pro satisfacientis dispositione, 632.— Probabile est satisfactionem in actu exercito non conferre novam gratiam ex opere operato. Sua tamen est opinioni contrariæ probabilitas. 633.— Quid de satisfactione sit necessario credendum? VI, 830.— Pœnitentia necessaria est ad gratiam recuperandam, 830, 831.— Effectus pœnitentiæ seu pœnæ, 831.— Omnis satisfactio ex Christi meritis, 831.— Non est de fide an satisfactiones sint de congruo vel de condigno, etc., I, 1339-1057.— Non est de fide hanc non fieri, per opera, nisi per opera charitatis, 1340-1057.— Non est de fide justum per se satisfacere pro alio, 1340-1057.— Non est de fide viventem posse satisfacere pro mortuis nisi orando et per modum suffragii, 1342-1059.—Nec est de fide thesaurum Ecclesiæ, ut vocant, satisfactionem sanctorum, dari per distributionem hujus thesauri. 1342 et seq.-1059

De disciplina veteris ecclesiæ circa pœnitentiam. — De institutione, progressu et cessatione pœnitentiæ solemnis. —Pœnitentia ab initio Ecclesiæ usque ad Montani hæresim, id est ad annum circiter 175, brevior fuit et clementius inflicta, XXII, 635.— A Montani ævo ad Novatum usque, id est ad annum circiter 250, levis ac brevis fuit pœnitentia, si cum subsequentis ævi severitate comparetur; tunc tamen nonnihil crevit, quoad modum et tempus, etc., istud necdum in specie determinatum fuerit ab Ecclesia, 637.— Post novatianum schisma gravior ac diuturnior fuit pœnitentia, quam prius, et ei certa temporis spatia præfixa sunt, variis classibus evolvenda; quod quidem in orientali Ecclesia ante viguit quam in occidentali, 638. — In Ecclesia orientali post quartum sæculum, in occidentali vero post septimum multopere refriguit solemnis pœnitentiæ disciplina, et fere in desuetudinem abierunt pœnitentium stationes, 639.— De ritu pœnitentiæ solemnis ex parte pœnitentium. Pœnitentia publica fiebat vel cum solemnitate, vel sine solemnitate, 1197, 1198.— Pœnitentes induti sacco et cinere conspersi capita, in templum vel ad templi fores prodibant. Id etiam ab iis, non ubique tamen servatum, ut nec barbam, nec crines nutrirent, 641. — Pœnitentia canonica quatuor stationes complectebatur, nempe fletus, auditionis, substrationis et consistentiæ, 1197.— Quatuor erant solemnis pœnitentiæ gradus, scilicet: fletus, auditio, substractio et consistentia. 642

FLETUS. Flentium statio fuit in atrio ante vestibulum Ecclesiæ, 643.— Pœnitentes hujus stationis lugubri habitu induti, in id intenti erant ut prætereuntium fidelium vota, preces et intercessionem et apud Deum, et apud Ecclesiam demererentur, 644.— Fletus ante Novatiani tempora non fuit pœnitentialis statio. Graviorum tamen criminum rei, ante Novatianum, jus agendæ pœnitentiæ non obtinebant, nisi illud ante fores Ecclesiæ prostrati, ab episcopo et ab universo Ecclesiæ cœtu efflagitarent, 644. — Stationis hujus et aliarum diuturnitas pendebat a studio et diligentia pœnitendi, a gravitate criminum. 644

AUDITIO. Auditionis locus fuit in vestibulo, seu porticu majoribus ecclesiæ portis connexa, 645. — Audientium functio in ea tota fuit, ut scripturam et sacras conciones audirent, 645.— Quot hominum genera contineret locus in quo erat audientium statio, 645. — In quo a flentibus et substratis differrent audientes, 645.— An audientium statio in utraque ecclesia observata fuerit, et quo inducta tempore. 646

DE SUBSTRATIONE. Hujus stationis pœnitentes dicti sunt 1° subjecti, 2° proprie pœnitentes, 3° substrati. Antiqua est statio substrationis, 646. — Substrationis scopus erat ut rei criminum maculas eluerent partim orationibus ecclesiæ, partim propriis pœnitentium operibus, 647.— Præcipua substratorum pœnitentia id totum erat quo caro affligi potest. 647

DE CONSISTENTIA. Hæc statio dicebatur 1° congregatio et consistentia; 2° orationibus communicatio; 3° segregatio, separatio et excommunicatio, 647. — Specialis hujus stationis pœna erat Eucharistiæ privatio, 647.— Locus consistentiæ erat ab ambone ad sanctuarii cancellos, 647. — Antiqua est consistentiæ origo ut Eucharistiæ privatio sumpta. 647

Ab una statione ad superiorem, omissa media nonnunquam fiebat transitus, 648. — De ritu solemnis pœnitentiæ ex parte ministrorum. Pœnitentia solemnis a solo episcopo imponebatur, 648. — Pœnitentia solemnis indici consueverat capite jejunii. Qui stationes digni excurrerant, in Ecclesia romana reconciliabantur feria quinta majoris hebdomadis, nisi reconciliationem anticipari gravis exigeret necessitas. — Reconciliati non erant ab omni pœna immunes, 648. — A sæculari militia prohibebantur; irregulares erant, et nunquam ad clerum promovendi; nec ante, nec post peractam pœnitentiam matrimonium contrahere poterant, 649. — Juvenes tamen post pœnitentiam contrahebant nuptias, 650.— Præcipuus ex parte ministrorum ritus pœnitentiæ erat manuum impositio, eaque triplex, et orationi multiplici conjuncta. 650

De peccatis solemni pœnitentiæ obnoxiis. Alia peccata erant gravissima, idololatria scilicet, homicidium, adulterium, et eorum finitimæ species, quæ canonica nuncupata fuere, XXII, 650. — Alia gravia minus, quæ vulgaria dici possunt; utraque vel occulta erant, vel notoria, seu facti, seu juris, 651. — Non omnia lethalia etiam publica publicæ vel solemni pœnitentiæ antiquitus subjacuerunt, 651 et seq. — Solvuntur objectiones, 655 et seq — Qui lethaliter deliquerant, ab eucharistia ad tempus semoti erant, 667. — Peccata graviora seu canonica omnino secreta, moraliter loquendo, non videntur toti pœnitentiæ publicæ subjacuisse, vi canonum. Publica vero. id est, aut aperte commissa, aut coram judicibus probata, eidem subjacebant. Idem cum aliquo tamen discrimine dicendum de semipublicis, id est, quæ cum gravi non ita paucorum scandalo commissa essent, 668 et seq. — Objectiones, 673 et seq.— De personis pœnitentiæ publicæ obnoxiis, XXII, 681. — Laici quacumque fulgerent dignitate etiam imperiali pœnitentia publica quoad certum gradum, cum id criminis ratio exigeret, mulctati fuerunt, 681.— Clericis majoribus publice reis publica incubuit pœnitentia, solemnis, saltem tota, nunquam; nisi forte alicubi diaconis, 682. — Objectiones, 684. — Clerici minores a pœnitentia solemni immunes non erant; et ea consuetudo usque ad sæculum septimum perdurasse videtur. 687

De unitate pœnitentiæ publicæ. Pœnitentia publica nunquam iterabatur, nisi forte quoad crimen hæreseos, XXII, 689.—Peccatoribus qui, peracta publice pœnitentia, eadem vel æque gravia crimina perpetraverant, privata pœnitentia et absolutio in morte non denegantur, 692.—Objectiones. 693 et seq.

De tempore absolutionis publicæ vel solemniter pœnitentibus concessæ, XXII, 698. — Reconciliatio quoad communionem precum et sacrificii *minor* dicebatur; *major* vero reconciliatio quoad communionem corporis Christi. Hæc major reconciliatio ubique eodem tempore, licet non ubique eadem die, 698, 699. — Multo plures existimant pœnitentes non antequam pœnitentiam totam explevissent, sacramentaliter reconciliatos fuisse, 699 et seq. — Alii docent reconciliationem in exitu pœnitentiæ concessam, vel sacramentalem non fuisse, vel non fuisse primam sacramentalem, sed canonicam tantum cum Ecclesia reconciliationem qua jus ad Christi corpus tribueretur, 699, 702 et seq. — Objectiones. 706 et seq.

De l'action de la pénitence, ou de la discipline extérieure que l'Eglise a observée depuis les premiers siècles jusqu'à présent à l'égard des pécheurs, tant clercs que laïques, pour les guérir des plaies du péché et les punir des fautes commises depuis le baptême, XX, 449. — Première partie. Depuis les apôtres jusqu'aux hérésies de Montan et de Novat. Des motifs qui engageaient les pasteurs de l'Eglise à user de rigueur envers les pécheurs, et les peuples a se soumettre à la sévérité de la discipline établie dans les premiers siècles, 450. — Que chez les anciens, et avant l'hérésie de Novat, on n'employait que trois sortes de peines pour la punition des péchés, dont deux

Les pénitences y étaient longues et rigoureuses, et le sont encore à présent, 608. — De l'état de la discipline de la pénitence dans les autres communions orientales, depuis le sixième siècle jusqu'à ces derniers temps. 611 et suiv.

Quatrième partie. Par quels degrés et par quelles occasions la discipline de la pénitence s'est relâchée depuis la fin du onzième siècle jusque vers le milieu du treizième. Etat de la pénitence dans les douzième et treizième siècles, XX, 617. — Idée abrégée de l'état de la pénitence canonique dans ce temps-là, et des occasions qui ont donné lieu à sa décadence. 618

Du rachat des pénitences, première cause de l'affaiblissement de la pénitence canonique ; quand il a commencé. Combien il devint commun ; différentes manières de faire ce rachat. 624

De la seconde et de la troisième cause de la chute de la pénitence canonique, savoir la croisade et la remise des peines canoniques, qui se faisait moyennant que l'on contribuait de ses deniers à quelques ouvrages pieux. 627

Sentiments des docteurs scolastiques favorables aux changements arrivés dans la discipline de la pénitence dans les douzième et treizième siècles. 632

De l'état de la pénitence tant secrète que publique dans les douzième et treizième siècles. 636

De l'absolution ou réconciliation du pécheur, XX, 639. *Vid.* Absolutio.

Satispassio fit ad obediendum justitiæ vindicativæ, XV, 888. — Finis satispassionis est sustinere tantam pœnam, quantam culpa præterita juxta vindicativam justitiam meretur, 1021, 1022.— Satispassio regulariter non debetur ante sententiam judicis. 1022

Scandalum large sumitur pro quolibet impedimento seu offendiculo. Scandalum proprie est, quando quis sua admonitione, vel inductione, aut exemplo alterum trahit ad peccatum, XIII, 1200-948. — Recte definitur : Dictum vel factum minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis, 1201-949.—Scandalum aliud est activum, aliud passivum. Activum est dictum vel factum, vel etiam omissio, præbens alteri occasionem ruinæ. Passivum est ipsa ruina spiritualis, sive peccatum, in quod proximus labitur ex occasione alterius dicti aut facti. — Scandalum activum subdividitur in scandalum per se, seu ex intentione ; et in scandalum per accidens, hoc est non ex intentione ut alter peccet, sed indirecte tantum et interpretative causatur alterius ruina spiritualis, 1202-949 ; I, 1510-1192.— Scandalum passivum subdividitur in scandalum pusillorum seu infirmorum, quod nascitur ex ignorantia et infirmitate ; et in scandalum Pharisæorum, quod est quidem acceptum, sed non datum, XIII, 1202-950. — Aliquando scandalum activum est simul cum passivo ; aliquando est activum sine passivo. 1202-950

Scandalum est vitium charitati, beneficentiæ et correctioni fraternæ oppositum, XIII, 1176-929.—Scandalum passivum semper est peccatum in eo qui scandalizatur, 1203-950. — Scandalum activum ex genere suo est peccatum mortale ; aliquando veniale, vel ex indeliberatione, vel ex parvitate materiæ, 1204-951.— Multi docent explicandum esse in confessione numerum personarum quibus datum est scandalum etiam unico peccato. 1205-952

Quandonam scandalum sit speciale peccatum specialem importans difformitatem, 1205 et seq.-950. — Scandalum mutat peccati speciem, quando quis intendit ipsam ruinam spiritualem proximi ; aut ad explendam libidinem sollicitat ad actum turpem. Utrovis modo dicitur scandalum directum. Scandalum est indirectum, quo quis aliquid agit ex quo prævidet secuturam proximi ruinam, licet eam non intendat, XXII, 1555. — Qui alium induxit ad peccatum intendens ipsius ruinam spiritualem, tenetur in confessione exprimere intentionem inducendi, XIII, 1210-956.— Opus indifferens vel veniale sæpe transit in mortale, si det occasionem ruinæ mortalis proximi, 1210-956.—Lethalis scandali rei sunt qui ad ludos alearum ædes suas locant, aut hujusmodi Ludorum academias aperiunt, 1210-956.— Graviter peccant qui pingunt fœdas imagines, etc., 1211-956. —Ordinarie loquendo in viros perfectos nec passivum nec activum scandalum cadere potest, 1212-957. — Casus fortium et fidelissimorum nobis non sit scandalum, I, 977 et seq.-769 — In scandalo directo est duplex malitia. Verior sententia et communiter recepta affirmat in scandalo indirecto reperiri duplicem materiam quæ est in directo. XXII, 1555

Utrum ad vitandum scandalum proximi, bona spiritalia vel temporalia sint dimittenda? Prima regula. Non sunt dimittenda bona quæ sunt de necessitate salutis quia prætermitti non possunt sine peccato mortali, XIII, 1212 et seq.-958. — Ad vitandum scandalum aliorum, non solum peccatum mortale, sed etiam veniale non est committendum, 1214-959. — Secunda regula. Quanda bona omitti possunt aut suspendi sine ullo peccato mortali aut veniali, differenda aut occultanda sunt ad tempus, ad vitandum scandalum proximi procedens ex illius infirmitate aut ignorantia, 1214-959. — Regula tertia. Quando scandalum non est datum sed acceptum, seu ex malitia ortum, non est necesse aliquid facere vel omittere cum aliquo detrimento spirituali vel temporali, etiamsi sine ullo peccato id fieri aut omitti possit. 1216-961

Scapulare. *Vid.* Benedictio. XXII, 1145

Schebet, vox hebraica virgam, et metaphorice sceptrum, insigne potestatis significat. III, 65 *in not.*

Sceptici iisdem debellantur argumentis quibus athæi. II, 58

Schisma est vitium charitati et paci oppositum, XIII, 1176-929. — De schismate in genere. Variæ hæreticorum opiniones de schismate, VI, 1159. — Schisma et nomen græcum quod scissionem significat, 1185-935. — Schisma juxta vocis etymologiam nihil aliud est quam totius divisio aut rejunctio in duas aut plures partes. In sensu stricto, schisma est hominum divisio quoad fidem, vel usum et exercitium religionis, VI, 1161.— In hoc sensu duplex est genus schismatum. Primo, potest esse duarum partium, aut membrorum mystici corporis mutua inter se divisio, quorum tamen utrumque communicationem habet cum toto. Secundo, potest esse sejunctio unius membri a reliquo corpore. 1162

Primum genus non potest evenire in necessariis. Duabus ex causis provenire potest hoc genus schismatis, 1161. —Hoc genus schismatis potest ab Ecclesia dirimi, 1162.—Secundum genus schismatis ex duplici causa, seu in duplici materia evenire potest, 1162.—Omne schisma ab uno auctore originem trahit, 1162 — Schisma involvens hæresim. Involvens sacrilegium, 1162. — Schisma specialiter involvens inobedientiam, 1165. — Omne schisma est destructivum corporis in quo accidit. Unde gravitas peccati in schismate, 1167. — Peccatum schismatis directe per se opponitur unitati quam facit charitas, ab ea dividit ac separat, 1184.— Non obedire præceptis cum rebellione quadam, constituit schismatis rationem, 1184. — Schisma verum et proprium illud est, quod a catholica unitate dividit, et separat ab unitate et communione papæ, III, 955. — Ut quis dicatur facere schisma, duo requiruntur et sufficiunt : alterum est, ut instituat privata conventicula ; alterum, ut illa conventicula instituantur ex desertoribus prioris unitatis, I, 1256-976. — Quinam dicantur deserere priorem unitatem, 1257-976. — Schisma dividit unitatem charitatis et obedientiæ, 1224-967.— Schisma proprie opponitur spirituali unitati multitudinis, scilicet unitati Ecclesiæ, XIV, 672-531. — Schisma destruit charitatem, VI, 1159. — Ubi deest unio, deest charitas, I, 1259, 1242-978, 981. — Schisma differt ab hæresi, in hoc quod hæresis per se et directe opponitur doctrinæ fidei ; schisma vero unitati ecclesiasticæ charitatis. Schisma est via ad hæresim, XIII, 1185-936.— Schisma est grave crimen, I, 1092-861. — Quantum malum sit, 1226 et seq.-968. — Schisma est minus peccatum quam hæresis, XIII, 1185-936. — Schisma est speciale peccatum mortale ex suo genere. Veniale non fit ex parvitate materiæ, sed solum ex defectu plenæ deliberationis, 1186-937. — Schismatis peccatum committi potest aliquando solum interius in animo, 1186-937.

Non est introducendum schisma propter mores in Ecclesia vera corruptos, I, 1228-969. — Nec propter ritus et cæremonias. Nec propter errorem in articulis non fundamentalibus seu non necessariis, 1229-970, 971. — Nec propter aversionem fundamenti per solam consequentiam, 1230-971. — Nec propter excommunicationem injuste latam, 1233 et seq.-973. — In schismate non potest esse successionis perpetuitas, 1251-988. — Vita impura schismata facit, 66-53.— Schismatis origo, superbia, VI. 1169. — Sur la nature et les effets du schisme, et sur l'unité catholique. Lettre de M. de Maistre, V, 1193 et suiv.— Ut tollatur schismatis occasio necessaria est unitas communionis, unitas fidei, unitas auctoritatis, III, 996, *in nota*. — Culpabiliter in schismate ex hac vita decendentibus nulla salus esse potest, VI, 1243 et seq. — Datur schisma inter Protestantes et romanam Ecclesiam, 1163. *Vid.* Protestantes.

Schisma Græcorum, V, 398 ; VI, 1177. *Vid.* Græci. — De schismate Meletii Antiocheni, III, 958 et seq. — De schismate Acacii Constantinopolitani, 965-975.— De schismate sæculi decimi quinti. Tres simul summi Pontifices. VI, 656

De schismate anni 1791, VI, 1197 et seq. — De secta quæ dicitur : *La petite Eglise.* 1211 et seq

Schismatici proprie dicuntur qui sponte et intentione se ab unitate Ecclesiæ separant, III, 963. — Schismaticus fit in jure excommunicatus non quærens omnia media possibilia ac justa, quibus in unitatem Ecclesiæ redeat, 963, 964. — Schismatici notorii ad Ecclesiam non pertinent,

versus moralem evangelicam movere solent, 594 et seq.— *Vid.* Evangelicum.

Quid de Scripturis sacris sit necessario credendum, VI, 806. — Scripturæ omnes ab hæreticis denegantur, 806. — Errores circa Scripturas, 807. — Destruuntur omnia protestantium biblia vulgaris versionis, simul et separatim sumpta, 1113.— De insufficientia bibliorum protestantium, 1114.—Protestantes non possunt provocare ad textum græcum tanquam authenticum, nec ad textum hebræum tanquam authenticum, 1115. — Apud protestantes non Scripturæ, sed illis qui eam proferunt, creditur, 1146. — In sacra Scriptura potissimum continentur veritates revelatæ religionis christianæ, 905. — Quid sit de inspiratione integræ S. Scripturæ credendum? 906, 907. — Omnes libri catalogo Tridentino positi sunt sacri et canonici, 909, et seq.-949.— In vulgata versione fidei et morum dogmata æque ac in autographis referuntur, et in hoc sensu vere authentica est, 949. — In libris sacris et canonicis continetur doctrina a Deo per prophetas, etc., revelata, et hoc præcipue sensu S. Scriptura est proprie verbum Dei, 907.— Illud solum ex libris divinis fide divina credendum est, quod tanquam doctrina revelata refertur, 907. — Fide quoque divina credenda sunt, quæ jam antea revelata fuerunt, licet postmodum sacri scriptores vel propriis sensibus se ea percepisse vel ab aliis fide dignis audivisse testentur, 907. — Libri etiam historici spiritu Dei pleni sunt, 908.—Facta quæ nec antea, nec in actuali scriptione revelantur, fide divina proprie non sunt credenda, 908. — Abest a dogmate fidei, et ne quidem certum et necessarium est, ut singulæ veritates et sententiæ immediate a Spiritu sancto sacris Scriptoribus suggerantur aut inspirentur. Sufficit ea inspiratio qua Spiritus sanctus auctores sacros inter scribendum direxit ne errarent, 908.— Ad rationem canonicæ Scripturæ non sufficit specialis assistentia; necessario requiritur inspiratio, sive divinus afflatus, qui auctoris sacri mentem vividius illuminet, IV, 565.— Omnia quæ in Scripturis referuntur, vera et certissima sunt, VI, 909.— In quo sensu versio vulgata sit authentica fidei regula, 914 et seq. Scriptura non est sufficiens regula credendi, III, 852 et seq.

Constat inter catholicos et protestantes originalia scripta prophetarum et apostolorum non superesse, et eorum scriptorum esse copias, quibus nunc utimur, V, 928 et seq. — De libris canonicis et apocryphis, 931 et seq.— De perfectione sacræ Scripturæ, 937 et seq. — Catholici et protestantes agnoscunt sacram Scripturam, sive explicite, sive implicite, illud omne continere, quod ad salutem necessarium est, 938. — Primus ac princeps locus Theologiæ tum scholasticæ, tum moralis, est auctoritas sacræ Scripturæ quæ libris canonicis continetur, I, 82-62; XI, 14.—Scripturæ auctoritas divina est et gravissima, I, 85-65. — Impugnatur, 86 et seq.-65. — Vindicatur, 94 et seq.-71. — Quatuordecim libri e sacris Bibliis numerantur, quos quidam vel ambigunt esse canonicos, vel certe a canone rejiciunt, 109-85.— Illi libri habendi sunt sine dubio pro canonicis, 156 et seq-101. — Adversariorum argumenta, 140 et seq.-108. — Eadem argumenta confutantur, 148 — 172-114 — 155. —Argumenta eorum qui suadere conantur Scripturam sacram non egere Ecclesiæ approbatione, 110 et seq.-84. — Eadem argumenta confutantur, 122 et seq -95. — Juxta communem legem, aliqua exteriora et humana incitamenta necessaria sunt, quibus ad evangelii fidem inducamur, 125-96. — Præterea opus est interiori causa efficiente, id est Dei speciali auxilio moventis ad credendum, 126 — 135-97 — 104. —Judicium de Scripturis per Scripturas ipsas nullo pacto idoneum esse potest, 113-86. — Judicium de Scripturis canonicis ad privatos reipublicæ Christianæ cives non pertinet, 114, 119-87, 91, 92.—Scriptura sensu privato interpretata non potest esse fidei regula, 1259 et seq.; IV, 69.— Multa sunt in Scripturis obscura, IV, 1-21. — Nihil certum est ex Scripturis, nisi certum sit, quænam sint, et quinam sint earum sensus, VI, 807. — Sine traditione minime constare potest S. Scripturæ libros omnes esse divinos, nec quinam libri sacri seu canonici sint, 923. — Protestantes nobiscum docent S. Scripturam haberi ex traditione, I, 1166-920. — Ad faciendam Scripturæ sacræ fidem necessaria est auctoritas, seu judex, I, 1106 ad 1120-872—884. — Ab Ecclesia est determinandum quisnam liber sit canonicus, et illius auctoritas certa regula est ad libros vel in sacrorum numerum recipiendos, vel etiam ex eo numero rejiciendos, 115 et seq.-88. — Eadem omnino est Spiritus sancti in Scriptura et Ecclesia auctoritas.—Ecclesia prior est et antiquior Scriptura, et ipsius auctoritas quodammodo major est, 800-651.—Ad apostolos pertinuit libros sacros probare, non sacros rejicere. Ad Ecclesiam nunc judicium pertinet, 118-90. — Ecclesia quæ nunc est, in fide errare non potest, 118-91.—Ad concilium universale præcipue pertinet definire quis liber sit canonicus, 120-92. — Ad summum etiam pontificem pertinet, 121-93.— Sacra Scriptura omnia ad salutem necessaria continet, sed ab Ecclesia explicata, 1156.— Scriptura est intelligenda juxta sensum Ecclesiæ, 1282-1012. — Ecclesiæ competit judicium de vero sensu et interpretatione sacræ Scripturæ, 1283-1013. — Sacra Scriptura juxta unanimem consensum Patrum interpretanda est, 1284-1013. — Eorum ponuntur argumenta, qui suadere volunt in intelligentia Scripturæ sacræ, ad fontes hebraicum et græcum recurrendum, 172 et seq.-133. — Eadem argumenta refutantur, 189 et seq.-146. — Veteris vulgatæ editionis auctoritas demonstratur. — Si qua morum et fidei quæstio exoriatur, eam definiri oportet per latinam hanc veterem editionem, 177 et seq.-137.— In fide et morum disputatione non nunc temporis ad hebraica vel græca exemplaria provocandum; nec iis certa controversiarum fides est facienda, 177, 180 et seq.-137, 140. — Textus hebraicus et græcus corrupti, 181 et seq.-140. — Hebræorum et Græcorum codices non sunt emendatiores quam latini; imo plerumque aliter habent, quam ratio ipsa et veritas postulant, 187-145. —Textus hebraici aut græci utilitas, 200 et seq.-156.— In his quæ ad fidem et mores pertinent, non sunt latina exemplaria per hebraica vel græca corrigenda, 177, 187-137, 145.— Eorum ponuntur argumenta, qui sunt opinati sacros auctores in libris canonicis non semper divino spiritu fuisse locutos, 210 et seq -163.—Refelluntur, 216 et seq.-168.— Ostenditur singulas particulas librorum canonicorum, Spiritu sancto assistente, scriptas fuisse. 215 et seq.-166

Quædam regulæ traduntur pro necessitate et usu sacrarum Scripturarum in rebus moralibus. Regula prima. Scriptura sacra edocet non solum mysteria aut dogmata fidei, sed ea etiam quæ ad mores informandos, officia erga Deum et proximum obeunda, et rectam salutis viam capessendam, utilia ac necessaria sunt, XI, 17. — Reg. secunda. Culpæ reus est qui singulari Dei beneficio per divinas Scripturas hominibus collato in moribus suis dirigendis non utitur, 17. — Reg. tertia. Præ cæteris christianis sacerdotes ad hauriendam divinæ legis notitiam sacras litteras legere et scrutari tenentur, 18. — Reg. quarta. Scripturarum scientia et studium potissimum necessaria sunt magistris theologiæ moralis, confessariis et animarum directoribus, 19. — Reg. quinta. Episcopi curare debent, ut ea quæ in concilio Trid. circa lectionem Scripturarum constituta sunt executioni demandentur, 20. — Reg. sexta. Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, aliquorum tamen librorum lectio frequens et accuratior magis prodesse potest ad mores hominum componendos, 21. — Reg. septima. In legendis libris Veteris Testamenti, et præsertim legalibus, distinguenda sunt ea quæ nunc quoque obligant, ab iis quæ jam obligare cessarunt, 22. — Reg. octava. In legendis sacris Scripturis, a manifestis textibus ad difficiles intelligendos pergamus, et posteriores per priores explicemus, 22. — Reg. nona. Legitimus sensus eorum quæ non satis pervia aut perspicua occurrunt, exemplis sanctorum virorum qui in iisdem commendantur, explicandus et determinandus est, 22. — Reg. decima. Quascumque tamen actiones particulares justorum hominum, quas sacra Scriptura commemorat, ad exemplum nobis proponere non debemus, 23. — Regula undecima. Cavendum est ne Scripturarum locutiones quæ nostræ voluntati non favent, ad sensus alienos violenter detorqueamus; aut iisdem sententiis ad eumdem finem utamur, quæ clarissimis aliarum documentis adversantur, 23. — Reg. duodecima. Quærenda sunt solum in sacris Scripturis principia et regulæ generales, ex quibus haud difficile elici potest peculiarium casuum resolutio, 24. — Reg. decima tertia. Non præcipit Scriptura, nisi charitatem; nec culpat, nisi cupiditatem; et eo modo informat mores hominum. S. Aug., 24. — Reg. decima quarta. Tunc mortale sive damnabile est peccatum quoties creatura finis est non tantum actionis, sed etiam ipsius hominis; etc. Veniale peccatum est cum quis licet aliquod creatum bonum plus æquo diligat, affectu tamen præponderante magis diligit Deum; etc., 26. — Reg decima quinta. Nefas omnino est sacras litteras nedum in fidei mysteriis, sed in iis etiam quæ mores spectant, sumere, aut interpretari contra sensum quem tenet Ecclesia, aut contra sensum unanimem SS. Patrum, 27. — Reg. decima sexta. Nemini licet sola humana ratione ducto a generalibus Scripturæ sententiis excipere non solum in materia fidei, sed neque etiam in materia morum, 27. — Reg. decima septima. In æstimanda qualitate actionum, sive quæ laudantur, sive quæ vituperantur, judicium vulgi, aut consuetudo attendenda non est; sed Scripturarum locutiones in proprio suo ac nativo sensu intellectæ, 27. — Reg. decima octava. Magna circumspectione discernenda sunt quæ sub præcepto cadunt, et quæ tantum sub consilio. 23

obstricta, 468. — Triplex est servitus : alia mere personalis, ut ea quæ a persona debetur personæ, alia mere realis, ut ea quæ a re debetur immediate alteri rei. Alia est mixta, quæ a re debetur immediate rei, 468. — Servitus personalis uti eam accipiunt christiani, nihil aliud est quam status subjectionis perpetuus, quo quis pro alimentis operas suas alteri tenetur præstare, 844. — De servitute, XXV, 571. — Servitus realis dividitur in Rusticam et Urbanam. XV, 468

Servitus definitur : onus prædio impositum in usum vel utilitatem prædii ad alterum proprietarium pertinentis, 877. — Triplex est servitus : naturalis, legalis et conventionalis. Servitus naturalis ea est quæ sine conventione et sine expressa legis dispositione instituitur ob naturalem positionem locorum, 878. — Servitus legalis ea est quæ, sine ulla conventione particulari, per legem constituitur pro bono publico vel pro utilitate privatorum, 878. — Servitus conventionalis ea est quæ hominum facto et voluntate constituitur, 878. — Dividuntur in Urbanas et Rusticas; in continuas et non continuas; in apparentes et non apparentes, 878.— Quomodo constituantur servitutes, 878. Quænam jura et obligationes e servitute proveniant, 879. — Quomodo extinguantur servitutes. 879

Servi nomen stricte et late accipitur. Stricte servus est persona non ingenua, quæ alieni juris est, non sui. Servus latiori sensu ille est qui alterius voluntati est subjectus, IX, 1002-792 — Servus est capax dominii, quamvis illud exercere nequeat, dum manet in servitute, XIV, 832-657. —Unus homo potest habere dominium alterius, non solum directivum et politicum, sed etiam despoticum et eo uti tanquam mancipio in proprium duntaxat commodum. Hæc servitus dicitur civilis et legalis, 845-667. — Dominium in homines seu mancipia quatuor modis, seu titulis acquiritur. Primus titulus est jus belli, XV, 505. — Secundus titulus est nativitas, ratione cujus fit servus qui ex ancilla natus est : nam partus sequitur ventrem, 506. — Tertius titulus est justa condemnatio, qua quis fit servus, 506. — Quartus titulus est emptionis et venditionis, 506. — Servus non videtur habere aliquod dominium omnino perfectum et independens a potestate Domini, XV, 480. — Potest tamen servus habere alicujus rei dominium imperfectum, ita ut eam non teneatur domino suo tradere, quamvis dominus sine iniquitate possit illum privare. Recensentur casus in quibus potest servus aliquod dominium comparare, 481. — Jure naturæ non habet homo dominium in alterum hominem quia omnes homines jure naturæ sunt æquales, 498, 499, 845. — Jure gentium et civili potest quis effici servus, idque multis modis, 499 —Homo in alterum hominem potest habere dominium, eo sensu quod possit eum emere, vendere, vel illo ad laborandum uti, 845, 844. — Servitus enim est status subjectionis perpetuus, qui nulli juri contradicit; non juri naturali; non juri divino; non juri civili in genere, neque juri ecclesiastico, 844. — Hinc primo, commercium Nigrorum, quamvis in se lugendum, absolute licitum est, si justo titulo illi sua libertate priventur et humano modo a mercatoribus tractentur, 844. — Hinc secundo, servus emptione aut nativitate factus fugere non potest, nisi careat necessariis vel ad peccatum impellatur; nam fugiendo Dominum in re sua et jure privaret, 845. — Homo fit servus 1° emptione; 2° justa condemnatione; 3° jure belli; 4° conditione nativitatis, 844; XIV, 845, 816-667, 668. — Licet omnes homines nascantur liberi, juste tamen introducta est servitus perfecta, XVI, 335. — Potest se homo liber alteri in servum vendere, vel ex alio pacto tradere, 335.— Homo liber sine suo consensu ab aliis vendi non potest. Jure Romano veteri licitum erat Patribus filios per pactum in servitutem dare, 336 et seq. — Servi christiani sunt secundum quid humano commercio exempti. 394-558

Servi possunt fugere, primo si non sint juste in servitutem tracti, XV, 507. — Secundo, si a Domino incitentur ad aliquod peccatum, vel inhumaniter tractentur, 508.—Tertio, si dominus sit Judæus, aut paganus, jurisdictioni principis christiani subjectus, vel si sit hæreticus, servus christianus hoc ipso fit liber, 508. — Qui a se vel a parentibus sunt venditi, fugere non possunt, 508. — Qui in pœnam criminum juste ad servitutem sunt condemnati non videntur posse fugere, 508.—Proles eamdem conditionem subit quam mater, 508.— Servi bello capti licite possunt fugere ad suos; non possunt tamen dominis persequentibus vi resistere, 509. —De officiis servorum erga dominos, XIV, 547 et seq.-432. — *Vid.* Famuli.

Sigillum officialis nihil aliud est quam signum vel instrumentum, muneri vel officio proprium, quo utuntur officiales ad claudendum vel authenticandum suas litteras vel Scripturas. Falsificatio sigilli est casus reservatus, XVIII, 1 599. — *Vid.* Falsificatio.

De sigillo confessionis. Du sceau de la confession. Gravius peccat sacerdos qui peccatum revelat, quam homo qui peccatum committit, XX, 394 et seq. — Confessarius jure divino in nullo casu imaginabili dispensationem aut epikeiam admittente, sub gravissimi sacrilegii reatu prohibetur revelare directe vel indirecte peccata pœnitentis etiam minima, quæ ex sola confessione novit, XXII, 1257. — Ex omni et sola sacramentali confessione oritur sigilli obligatio, 1258. — Si quis confiteretur peccata sua animo decipiendi confessarium, aut deridendi, aut pertrahendi ipsum ad peccatum, talis confessio obligationem sigilli non induceret, 1258. — Defectus qui ad famam pœnitentis pertinent cadunt sub sigillo, 1258. — Peccatum complicis, saltem indirecte, cadit sub sigillo, 1258. — Obligatio sigilli se extendit ad alios præter confessarium, 1258. — Qui chartam invenit continentem alicujus confessionem, legendo mortaliter peccat, et tenetur ad sacramentale secretum, 1258. — Confessarius de licentia pœnitentis manifestans ea quæ in confessione audivit non est violator sigilli, 1258. — Requiritur licentia expressa pœnitentis, ut confessarius cum eo loqui possit extra confessionem de auditis in confessione, 1259. — *N. B.* Intra confessionem confessarius cum pœnitente non loquatur de peccatis antea auditis et per absolutionem dimissis, nisi de ipsius pœnitentis licentia, aut nisi præsens confessio illud exigat. — Confessarius qui alia via noverit peccatum in confessione auditum, potest illud quandoque licite revelare, v. g., imminente necessitate, 1259. — Sacerdos sive a privata, sive a publica persona interrogatus de peccatis quæ ex sola confessione sacramentali novit, potest respondere se illa nescire; et juramento etiam suam responsionem confirmare tuto posset, 1259. — Si urgeatur sacerdos ut sine tergiversatione dicat an ex ipsa confessione peccata necne noverit, non posset ad hanc impiam interrogationem respondere. 1260

De usu notitiæ ex confessione acquisitæ. Sigillum confessionis violatur, quando quis utitur illa ad externum regimen et gubernationem, etc., XXV, 441. — Non licet confessario sine gravis peccati reatu uti scientia ex confessione acquisita, seclusa etiam revelatione directa et indirecta confessionis, quoties usus ille vel in gravamen pœnitentis, vel in odium sacramenti cederet, XXII, 1260. — Non licet uti notitia in confessione acquisita, etiamsi ex non usu sequeretur incommodum longe gravius gravamine pœnitentis, 1260. — Non omnis tamen usus scientiæ ex confessione acquisitæ sine ulla exceptione illicitus est 1260.—Si ex unius confessione noverit sacerdos peccatum alterius, qui illud in sua confessione non accusat, hortetur eum generaliter ad integritatem confessionis, ac prudenti circumlocutione inter alia de illo examinet; et si negare persistit, eum absolvat. Hæc sententia communior est, 1261. — De inquisitione complicis, 1262. — *Vid.* Confessarius.

Significatio verborum est duplex, naturalis et civilis, XVIII, 958. — Tertia addi potest quæ usualis vocatur. 959

Signum est res quæ præter speciem quam ingerit sensibus aliquid aliud ex se facit in cognitionem venire. — Ad signum duo requiruntur : primum, ut sit aliquid cognitum; secundum, ut ad alterius cognitionem nos ducat, XX, 1166. — Triplicis generis sunt signa : Quædam ita rebus significatis conjuncta sunt, ut sine ulla institutione ex natura significent. Quædam ita sunt a rebus significatis aliena, ut omnino non significarent, nisi accederet libera instituentis intentio. Alia medium tenent; nec ex natura significant, nec a significando aliena sunt. Tertii generis signa sunt sacramenta, 1168. — Signa, ait S. Aug., cum ad res divinas pertinent, sacramenta nominantur, 1168. — Signa non aliud quam quædam sui generis verba sunt. VIII, 1107

Silentii lex quoad verba et formas sacramentorum, V, 281 et seq. — Vérité de la loi qui défendait de mettre par écrit les formes sacramentelles, XXI, 121. — *Vid.* Forma. — canones ad argumenta e liturgicorum librorum silentio rite ducenda proferuntur. Canon primus. Liturgicorum librorum silentium, cui æqualia monumenta fidem adstruunt efficaci argumento esse potest, hoc vel illud antiquiore ævo usu non fuisse receptum, V, 279. — Canon II. Si qua magni momenti ratio suadeat aliquid olim usitatum fuisse, frustra liturgicorum silentium objicitur, 279. — Canon III. Si nulla sat probabilis causa afferri possit, cur aliquid in liturgicis libris prætermissum fuerit, horum silentium argumento est, illud de quo agitur, quibus locis aut temporibus codices liturgici fuere perscripti, nondum fuisse receptum, 280. — Canon IV. At si probabilis causa designari possit, cur ritus aut doctrinæ receptæ libri liturgici non meminerint, infirmum erit, quod ex eorum silentio sumitur, argumentum, 281.— Hujus modi probabilis causa esse potest : 1° vitium amanuensis; 2° disciplina arcani, præsertim quoad formas sacramentorum, 281.— 3° Vulgatus et

familiaris alicujus formæ brevissimæ usus, 284.— 4° Mores Ecclesiarum quarum usui codices fuere descripti. 285

Simonia est vitium sub genere sacrilegii contentum, XVII, 321. — Quid simonia sit. Hoc nomine vitium quodjam significatur, quod committitur vendendo, emendo et quocumque modo commutando rem sacram seu spiritualem pro temporali, 322. — Nomen simoniæ a Simone Mago acceptum est, XIV, 393-312. — Rationes ob quas a Simone hoc vitium nomen acceperit, plures redduntur, XVII, 323 et seq. — Hoc vitium vocatur simoniaca hæresis, quia potestatem apostolorum donum esse Simon non credebat, et quia existimavit spiritum sanctum et dona ejus venialia esse, et pecunia obtineri posse, 325. — Sed hoc vitium per se et formaliter non requirit errorem in intellectu contrarium fidei, 325. — Breviter definiri posset : sacrilegium commissum in emptione et venditione, seu in contractu quolibet, quo res spiritualis, ut talis est, pro temporali commutatur, 326. — Simonia definitur : Irreligiositas per quam studiosa voluntate emitur vel venditur aliquid spirituale, vel spirituali annexum, XIV, 393-312. — Alia definitio : Simonia est studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum. XVII, 327 et seq.

Aliqui addunt *pro re temporali*; addunt alii aliam particulam *opere subsecuto*, 329; XVI, 333; XVIII, 1201. — Ut actio aliqua sit simoniaca, tria necessaria sunt : primo, res spiritualis aut illi annexa, quæ est materia simoniæ; secundo, res temporalis et pretio æstimabilis; tertio, deliberata voluntas eas ad invicem commutandi per pactionem et contractum onerosum, XIV, 394-312.—Brevius : ad peccatum simoniæ tria concurrunt, materia, pretium, pactum, XVIII, 1202. — Ad omnem simoniam juris naturalis et divini necessario requiritur pactum aliquod saltem inchoatum internum vel externum permutandi spirituale pro temporali, XVI, 334. — Non ad omnem simoniam juris ecclesiastici requiritur pactum aliquod etiam duntaxat inchoatum, 335. — Pretium simoniæ debet esse aliquid temporale, vel pecunia ipsa, vel quod pecunia æstimabile est, et in contractum deduci solet aut potest, XVIII, 1202. — Pactum ad simoniam necessarium, est omnis contractus non gratuitus, 1202.— Ex parte materiæ dividitur simonia in simoniam juris divini et humani. Simonia juris divini ideo prohibita, quia mala; simonia juris ecclesiastici, ideo mala, quia prohibita. 1202

Ex parte pretii simonia dividitur in eam quæ fit per munus a manu, per munus a lingua, et per munus ab obsequio, 1203. — Ex parte pacti dividitur simonia in mentalem, conventionalem, realem, et his immixtam confidentialem, 1203. — Mentalis consistit in voluntate. Conventionalis involvit conventionem, pactum. Dividitur in puram et mixtam. Simonia realis est quando pactum ex utraque parte impletum est, 1203. — Simonia confidentialis ab aliis non differt essentialiter. 1204

Exemplum triplicis Simoniæ, 1204; XIV, 394, 395-313; XVII, 330. — Simonia est peccatum mortale ex genere suo, ac de se intrinsece mala et omni jure prohibita, XIV, 395-313. — Est aliqua simonia jure divino prohibita. Incipit explicari prima divisio simoniæ in eam quæ est prohibita, quia mala, et eam quæ est mala, quia prohibita; seu in eam quæ est contra jus divinum, et eam quæ tantum est contra jus ecclesiasticum, XVII, 330 et seq. — Vitium simoniæ ex genere suo est contra jus divinum naturale, 333. — In lege gratiæ non est latum speciale præceptum divinum positivum prohibens venditionem rerum spiritualium, sed naturale est a Christo Domino in Evangelio explicatum. 336

Qualis et quanta et quam intrinseca sit malitia simoniæ. Hæc malitia est directe ac proxime contraria virtuti religionis. Hoc peccatum ex genere suo mortale est et gravissimum, XVII, 339. — In hoc peccato non datur levis materia, nec fieri potest veniale nisi forte per inconsiderationem, vel ignorantiam habentem admixtam negligentiam tantum venialem, 340 et seq. — Stantibus omnibus conditionibus et circumstantiis quæ nunc sunt ex parte materiæ simoniæ, fieri non potest ut simonia sit licita, 342, 343.— Probabile videtur posse Deum ita donare spiritualia bona hominibus,ut ex vi talis donationis liceat illis talia bona vendere sine ullo sacrilegio vel irreligiositate. 343

An in peccato simoniæ sit tantum malitia contra religionem, an etiam contra justitiam, XVII, 345. — In peccato simoniæ est injustitia respectu Dei, quæ reducitur ad irreverentiam Deo factam, 346. — Respectu hominis malitia injustitiæ non semper conjungitur seu involvitur cum malitia simoniæ, 347. — Regula generalis constitui potest : quotiescumque ratione solius spiritualitatis rei aliquod temporale pretium accipitur, injustitiam committi, 349. — An simoniæ vitium sit proprium temporis legis gratiæ, vel etiam in lege veteri committi potuerit, 350. — Simonia repugnans divino juri etiam in lege veteri fuit prohibita, et ita hoc vitium potuit illo tempore committi, et de facto fuit commissum. Hæc assertio communis est, 351 et seq. — In lege naturæ habuit etiam locum simoniæ vitium, 358. — Illud vitium committi potuit in tempore legis naturæ, prout fuit in hominibus fidelibus ante latam legem Moysis, vel etiam post illam, in his qui non erant de stirpe Abrahæ per Abraham et Jacob, 359 et seq.

Admittenda est quædam simonia solo jure ecclesiastico prohibita. Ita communiter auctores, XIV, 396 et seq.-314. — Simonia solo humano seu ecclesiastico jure positivo prohibita, XVII, 366. — Simonia aliqua est de jure positivo, quando immediate habet talem malitiam ex vi prohibitionis Ecclesiæ vetantis venditionem aut pactum onerosum circa talem rem, intuitu religionis, 368 et seq.

De materia circa quam simonia committitur. An detur aliqua simonia in materia mere naturali, XVII, 373. — Duplicia tantum dona supernaturalia in homine intelligi possunt, intellectus et voluntatis, 375. — Spiritualia dona naturali more intellectualia, sive speculativa, sive practica eo modo quo de facto ab homine vendi possunt, nec sunt, nec esse possunt materiæ simoniæ. 377

Vendere hæc bona intellectualia eo modo quo vendi possunt de facto, per se loquendo nullam malitiam moralem continet, et si contingat illam habere, simonia non erit, 378. — Non est simoniacus ille qui vendit doctrinam, etiamsi intendat directe vendere ipsam veritatem naturalem, 379. — Non peccat aliquis etiamsi augeat pretium suæ doctrinæ, vel propter doctrinæ nobilitatem, vel propter eximiam peritiam personæ, etiamsi labor corporalis major non sit, imo licet sit minor, vel nullus, 380. — Qui vendit doctrinam suam carius quam par est, vel duplicatum pretium accipit, est quidem injustus, non tamen simoniacus, 381. — Non est simonia si præceptor nolit vacare a legendo, nisi pretio accepto a discipulis, sive id faciat in die festo, sive in non festo. 382

Naturalia bona moralia, id est, quæ inter homines tantum versantur, non sunt materia simoniæ, neque illa vendere est per se loquendo aliquod peccatum; interdum vero esse poterit contra charitatem et justitiam, nunquam tamen erit vera simonia, 383. — Non est simonia pretium accipere pro dando consilio morali, quatenus ex principiis lumine naturæ notis pendet, vel a jure aliquo humano scripto, 384. — Non est simonia, stando in pura natura, accipere pretium pro exhortatione aliqua ad virtutem moralem, et ad vitanda peccata contra naturæ legem, sive in publica oratione, et quasi concione fieret, sive in privata admonitione vel correctione, 385. — Nullo modo pertinet ad simoniam vendere opera misericordiæ aut similia, nec per se vitiosum est, 386. — Non est simonia dare alteri pecuniam ut omittat aliquod bonum opus, vel ne alteri bene faciat : hæc et similia esse possunt contra charitatem vel justitiam, ad simoniam nihil spectant. 387

Non est improbabile, in materia religionis naturalis posse dari malitiam naturalis simoniæ, et hoc modo posse intelligi peccatum simoniæ in homine etiam in puris naturalibus, vel nunc inter gentiles, vel paganos, quatenus mera ratione naturali utuntur. Esset tamen illa simonia distincta specie ab ea quæ nunc committitur, 387 et seq. — Apud cultores veri Dei per puram rationem naturalem, venditio sacerdotii esset simonia naturalis. 388.

De rebus spiritualibus et illis annexis, quæ sunt materia simoniæ. XIV, 400 et seq.-317; XVIII, 1202

De jure ecclesiastico sæpius sine vitio simoniæ res etiam spiritualis pro spirituali in pactum deduci non potest, XVI, 340 et seq.— Res intrinsece sacra vel spiritualis non potest esse objectum pactorum et contractuum bilateralium in quibus ex altera parte temporale pretium intervenit, 344. — Idem dicendum de re extrinsece sacra vel spirituali, sive deinde rei sacræ aut spirituali fuerit concomitanter connexa et intrinsece conjuncta, sive tantum conjuncta extrinsece et consequenter connexa, 346 et seq.— Imo neque res extrinsece sacra et spiritualis, si huic antecedenter sit annexa, pro pretio temporali in pactum deduci potest, si in concreto accipiatur, 350. — Secus dicendum de extrinsece et antecedenter connexa in abstracto sumpta. 351

In propositionibus ab Innocentio XI confixis, tria damnantur : primum est, quod sine simonia possit dari temporale pro spirituali in gratuitam compensationem, 357. — Alterum, quod etiam dari possit temporale tanquam motivum pro spirituali, 359. — Simoniæ reus non est qui dat aliquid temporale ex sola spe obtinendi spirituale, aut vicissim, 360.— Tertium, quod dari possit spirituale propter temporale, tanquam propter motivum principale et finale, ita ut pluris æstimetur temporale istud, quam ipsa res spiritualis, 362 et seq. — Quamvis res religiosa ...

mine privatorum in pactum aut contractum deduci possit; nihil tamen obstare videtur quominus auctoritate ecclesiastica, in pactum aut contractum etiam pro re temporali et profana veniat; neque in tali pacto vel umbra simoniæ apparet, 370 et seq. — Bona spiritualia supernaturalia solent in tria membra dividi: quædam enim dicuntur spiritualia in se, seu per essentiam; alia spiritualia ex parte causæ; alia supernaturalia et spiritualia ex parte effectus, XVII, 391, 392. — Gratia unionis non potest esse materia simoniæ, nec Juda fuit vere et proprie simoniacus, 393.— Gratia sanctificans potest esse materia simoniæ.— Hæc gratia potest vendi et emi. 395

Sacramenta omnia Ecclesiæ sunt propria materia simoniæ, 398.— Eucharistia non solum est propria, sed etiam suprema et maxima simoniæ materia, nisi forte venditio ipsius dicenda sit vitium simonia detestabilius, 399.— Regula generalis et certa est, cætera sacramenta ut sic, esse propriissimam materiam simoniæ juri naturali contrariæ. — Hæc sententia communis est, 400. — Potest facile inveniri in sacramentorum venditione malitia contra charitatem, 401. — Certum est matrimonium, ut sacramentum est, esse materiam simoniæ, neque posse ut sic sine simonia vendi, 402 et seq. — Accipere pecuniam pro spirituali sacramentorum gratia est crimen simoniæ, XIV, 402-319. — Idem dicendum si detur pretium pro materia proxima sacramentorum, ut pro absolutione, impositione manuum, etc. Secus vero si detur pretium pro materia remota, ut pro aqua, vino, pane, etc., 402-319; XVII, 405.— In materia proxima, quæ semper consistit in aliqua hominis actione, duo spectari possunt: unum est actio ipsa corporalis, in qua ratio sacramenti fundatur, ut est ablutio; aliud est labor, ut defatigatio sacerdotis, etc. — Actus ipsi sunt materia simoniæ, 403. — De simonia in electione ad sacros ordines cavenda, XXIV, 489 et seq. *Vide* Ordo. — Valida est ordinatio a simoniacis vel intrusis celebrata, XXIV, 1236 et seq. *Vide* Ordo.—Utrum in necessitate possit sacramentum emi ab eo qui non vult illud nisi propter pretium ministrare. Variæ sunt sententiæ. Prima simpliciter negat licitum esse in eo casu dare pecuniam sub ullo colore vel titulo, ut sacramentum obtineatur pro quacumque necessitate, etiamsi sit spiritualis et omnino extrema, qualis est in infante morti proximo, XVII, 408.— Secunda distinguit inter extremam necessitatem simpliciter in ordine ad vitandam æternam damnationem, et necessitatem gravem, non absolutam et extremam, 410.— Tertia docet licere in casu de parvulo pecuniam dare, quia licet tunc sacramentum emere, quæ emptio nunquam licet nisi in extrema necessitate, 412.— Quarta asserit licitum esse in eo casu dare pecuniam non ut pretium sacramenti, sed ut removentem impedimentum pravæ voluntatis et avaritiæ, non solum in parvulo sed etiam in adulto, 416 et seq. — In ordine ad sacramenta obtinenda, præsertim quæ necessaria sunt ad salutem, fideles habent jus acquisitum ex Christi institutione et donatione, et in extrema et quasi extrema necessitate conceditur facultas redimendi vexationem propter perpetuam animæ salutem; sed non extenditur ad alios casus ordinarios, 422; XIV, 403 et seq.-324; XXV, 572.

Pro sacramentalibus pretium recipere, sive pro ipsis, sive pro exercitio aut receptione illorum, est simonia juris divini et humani, XIV, 410 et seq.-325. — Omnes actus procedentes a potestate ordinis, in quocumque ejus gradu, seu ordine, materia sunt simoniæ, ita ut illos emere aut vendere simoniacum sit. Est certa et communis sententia, XVII, 422. — Quomodo hæc regula ad singulos actus ordinum ecclesiasticorum applicanda sit, et quinam sint isti actus, vel quomodo fieri debeant, ut sint materia simoniæ, si emantur aut vendantur, 422 et seq.

An omnia sacramentalia, tam in actione, quam in termino sint propria materia simoniæ? 428.—Sacramentalia omnia, etiam quæ sunt in fieri, seu transeuntia, sunt materia simoniæ, 429.— Sacramentalia omnia permanentia, seu res specialiter ab Ecclesia consecratæ, ut tales sunt, materia sunt simoniæ contra jus divinum, 430. — An istæ res consecratæ vendi possint ratione materiæ, non obstante consecratione, eo pretio quo vendi possent ante consecrationem. Alii negant, 430. — Alii aiunt has res sacras vendi posse ratione materiæ, sive sint res artificiales, ut vasa; sive naturales, ut oleum vel simplex, vel mixtum balsamo quod chrisma dicitur, 432 et seq. — Loquendo ex solo jure naturali, simpliciter dicendum est, has res vendi posse ratione materiæ secundum se spectatæ, et nulla habita ratione consecrationis, 436 et seq.

Divina officia prout in Ecclesia fiunt ex ejus institutione, et ministros ecclesiasticos, materia propria sunt simoniæ, ita ut illa vendere, vel emere simonia sit contra divinum et naturale jus. Ita communiter, 445 et seq. — At vero aliquid in illis vel pro illis accipere honesto modo et titulo, per se malum non est, 447.— Distinguendum est inter stipendium quod licet, et pretium quod non licet; inter id quod ex consuetudine offerendum est, et quod ultra consuetudinem postulatur. Spontaneæ oblationes non prohibetur, sed iniquæ exactiones, 447. — Orationes privatæ et actus virtutum materia simoniæ esse possunt. 449

An actus spirituales soli operanti utiles, ut sic possint esse materia simoniæ. An sit licitum dare alicui pecuniam vel quid simile, ut fiat christianus vel religiosus, vel ut sacramenta frequentet et similia, 450 et seq.— Donare aliquid de præsenti proximo, petendo ab illo ut aliquid spirituale faciat in bonum animæ suæ, non est malum, quando donatio fit absolute, 456. — Promittere aliquid sub conditione expressa, si fidem susceperis, vel si fueris religionem ingressus, aut si quidpiam simile spirituale feceris, intendendo spirituale bonum operantis, et intendendo se obligare ad implendam promissionem, adimpleta conditione, et non aliter, licitum est, quando nulla oritur obligatio ad ingressum religionis, vel quidpiam simile, 456, 457. — Dare vel promittere temporale sub pacto et conditione ut alter obligatus maneat determinate ad fidem vel religionem, vel sacramentum aliquod suscipiendum, vel quidpiam simile, licitum non est, et simoniæ vitio non caret. 458

Utrum sit simonia aliquid exigere ab iis qui recipiuntur vel profitentur in religione, XIV, 415-329. — Prima, sententia asserit monasterium opulentum non posse sine simoniæ peccato aliquid temporale exigere, vel accipere ex pacto, etiam pro sustentatione religiosi, 416-330. — Secunda sententia negat esse vere et proprie simoniam, etiamsi monasterium sit ditissimum, 417 et seq.-331.—Per ingressum in religionem non intelligitur admissio ad habitum religionis seu novitiatum, XVII, 1538. — Simonia est et quidem juris divini dare vel recipere aliquid pro ipso religionis ingressu, 1538. — Donis aut muneribus solummodo allicere alterius animum, ut sponte amplectatur religionem, non est simonia, 1538.—Si mera sponte temporale aliquid detur ab ingrediente ut recipiatur a religione, non incurritur censura, 1539. — Si tenue sit monasterium potest sine simonia et censura pacisci cum ingrediente de dote pro ipsius sustentatione, 1539 et seq.— Doctores plurimi eamdem in hoc puncto rationem esse de monasterio tenui, et opulento; scilicet neutro casu prohiberi exactionem moderatæ dotis. Opinio contradictoria est multo communior, 1545. — Utrum ingressus religionis ad habitum vel ad professionem sit materia simoniæ, 461. — Ex natura rei, vi juris divini simonia esset recipere aliquem in religiosum vendendo illi religiosum statum. 463

Nihilominus ad sustendenda onera temporalia, quæ religio suscepit cum tali persona, non est ex natura rei simoniacum aut malum aliquid recipere, 463 et seq. — Concludendum est cum communi sententia non esse prohibitum jure canonico in vero casu necessitatis aliquid recipere, et de illo pacisci, explicando illud esse ad necessariam sustentationem, 470. — An functiones supernaturalis doctrinæ sint materia simoniæ, 471. — Sententia hodie communis recepta in scholis tenet pretium pro docenda theologia posse recipi sine simonia, ac subinde doctrinam theologiæ, quantum ad hanc functionem non esse materiam simoniæ, 473 et seq.— Supposita obligatione ad docendum theologiam ratione beneficii non est simonia petere aliquid pro ipsa doctrina, 479. — De concionandi actu omnes doctores tam theologi quam canonistæ fatentur esse materiam simoniæ, et sine illius labe vendi non posse, 482.—Sustentationem recipere licet, pretium non licet. 483

An actus pertinentes ad jurisdictionem interni fori, seu ad animarum curam, sint materia simoniæ. — Variis modis potest peccari in usu hujus jurisdictionis, XVII, 484 et seq. —De jurisdictione pertinente ad externum forum solet generalis regula constitui nullum illius actum posse sine simonia vendi aut emi, ac subinde semper esse materiam simoniæ, 490. — Distinguendi sunt actus quibus ipsa jurisdictio confertur ab actibus quibus eadem jurisdictio administratur, 491. — Duplices sunt actus quibus jurisdictio administratur: quidam vocantur jurisdictionis voluntariæ; alii jurisdictionis contentiosæ, 491, 492.— Actus communicandi jurisdictionem spiritualem natura sua sunt materia simoniæ, ita ut illos vendere aut emere simonia sit juri divino contraria, 492. — Omnes actus jurisdictionis voluntariæ, quatenus ad effectum spiritualem ordinantur, materia sunt simoniæ, 494. — Actus jurisdictionis ecclesiasticæ, etiam contentiosæ, et involuntariæ, materia sunt simoniæ, ad quam vitandam gratis exerceri debent, 498. — Actus qui videntur mere politici et humani et qui exercentur per spiritualem potestatem, probabilius sunt vera materia simoniæ ex vi juris divini. 500

Minister potest sine simonia et peccato accipere aliquid temporale pro labore extrinseco: secus vero pro labore intrinseco. Conclusio est communis inter auctores. Labor

his quæ illa concernunt, prohibita est per Ecclesiam, si propria auctoritate fiat, et sic facta, veram simoniam continet, quia prohibita, 601 et seq. — Est simonia saltem contra jus positivum commutationes facere in actionibus pertinentibus ad provisiones beneficiorum, quæ a potestate, vel jure aliquo spirituali procedunt, 605.—Hæc doctrina extenditur ad omnia spiritualia, quæ habent temporalia annexa consequenter, etiamsi proprie et in rigore beneficia non sint, 605. — Est etiam simonia prohibita, permutare beneficium pro jure quasi inchoato ad aliud beneficium, sive per præsentationem, sive per nominationem comparatum sit, 606. — Est simonia ejusdem ordinis, permutare inter se similia jura ad beneficia, ut si unus cedat suæ præsentationi, ut alius sibi conferat aliam expectationem, quam a pontifice habeat, vel quidpiam simile, 606. — Permutare spirituale pro spirituali extra beneficiorum materiam non est specialiter prohibitum jure positivo, 608. — Certum est res spirituales inter se permutari posse, XIV, 442-350. — Permutationes beneficiorum sunt simoniacæ, si fiant privata auctoritate, et sine superioris consensu, saltem de jure positivo ecclesiastico, 442-350. — Possunt recte fieri permutationes beneficiorum sine simonia, si sequentes serventur conditiones. Prima est ut commutatio fiat auctoritate superioris prælati, ad quem id jure spectat; secunda, quod beneficium commutandum sit pleno jure acquisitum; tertia, ut nulla pactio inter partes præcesserit, saltem absoluta; quarta, ut sine auctoritate pontificis nulla pensio, nullum onus imponatur, et nulla fiat exactio aut compensatio excessus fructuum pro aliquo pretio æstimabili, 443-351; quinta est, ut permutatio fiat ex justa causa utili, vel necessaria Ecclesiæ, 444-352. — In his transactionibus est simonia dum remittitur vel retinetur jus spirituale pro temporali emolumento, et e contra, 444-352. — In materia beneficiorum Ecclesia prohibuit hujus modi transactiones propria auctoritate fieri, etiamsi in ea pro spirituali transigatur. 445-352, 553; XVI, 540, 541

An prælati auctoritas necessaria sit, ut spiritualium permutatio in beneficiis sine simonia fiat, XVII, 609. — Regula generalis : ut permutatio licite fiat, necessariam est, ut auctoritate superioris fiat, 610. — Permutatio beneficiorum proprie sumpta, et ut distinguitur a translatione personarum, est jure concessa auctoritate prælati, 610. — Licitum est volentibus, permutare et tractare de negotio, concludere, quantum est ex se, præbendo suum mutuum consensum in ordine ad consensum prælati, 612. — Quis sit superior, cujus auctoritate facienda est permutatio, ut sine simonia fiat, 614 et seq.

An beneficium ecclesiasticum possit sine simonia cum pensione permutari, 618. — Si pensio in titulum beneficii erecta sit, permutari potest cum beneficio etiam in manibus episcopi, et juxta jus commune, 619. — Pro spirituali pensione permutari potest beneficium auctoritate papæ, non vero inferiorum prælatorum, 619 et seq. — Pensio mere temporalis non potest cum beneficio permutari sine simonia contra jus divinum, unde nec a summo pontifice fieri potest per modum permutationis, licet alio modo possit pontifex eumdem effectum efficere, 623. — Utrum permutatio inæqualium beneficiorum fieri possit facta temporali recompensatione sine simonia, 625 — Multorum opinio fuit, hoc non esse intrinsece malum, neque prohibitum, si interveniente auctoritate prælati fiat, et ideo tunc non esse simoniam, 626. — Alia sententia simpliciter negat hoc esse licitum, 627. — Permutare pingue beneficium pro tenui cum pecunia, quocumque modo et intentione fiat sine auctoritate superioris, simonia est, non solum contra jus positivum, sed etiam contra jus divinum, 629. — Permutatio beneficiorum inæqualium in fructibus cum adjectione pecuniæ ex parte tenuioris, etiamsi fiat in manibus cujuscumque prælati inferioris summo pontifici, simoniaca est, et contra legem ecclesiæ, et contra divinam, 629. — Nihilominus probabile est hoc posse fieri sine simonia auctoritate papæ, non per modum propriæ permutationis, nec per propriam dispensationem, quæ in jus divinum non cadit, sed per mutationem factam ex parte materiæ, et quasi novum jus ex parte ipsarum rerum instituendo, 630 et seq. — Conditiones necessariæ ut permutationes in materia beneficiorum pure et sine simonia fiant, ad quatuor revocari possunt. 634

An renuntiatio beneficii in favorem tertii simoniam contineat, XIV, 446 et seq.-353; XVII, 635.— Stando in novo jure quæcumque resignatio facta sub conditione qualitercumque explicata sive admissa, est invalida et simoniaca, si fiat coram ordinariis et quibuscumque prælatis inferioribus summo pontifici, XIV, 447-354; XVI, 542. — Renuntiatio sub conditione rigorosa et suspensiva, fieri non potest, nisi in manibus Papæ, XVII, 638. — Non potest episcopus acceptare renuntiationem illam tanquam absolutam, rejecta conditione, et consequenter non potest licite aut valide dare beneficium alteri, quia illud beneficium non vacat ante impletam conditionem, 641. — De renuntiatione longe aliter judicandum est, si conditio addatur non in vi rigorosæ et suspensivæ conditionis, sed tanquam modus quasi posterior et conjunctus renuntiationi absolute factæ, 642. — Simonia est, si renuntiatio beneficii fiat cum reservatione pensionis in manibus solius episcopi, etiamsi ipse illam approbet; nam in hoc etiam simoniacus erit. — Nihilominus hic modus renuntiationis cum conditione pensionis honeste et licite fit in manibus pontificis, 646

Quando temporale donum censeatur habere rationem pretii rei spiritualis? XVII, 648. — Quoties temporale donum gratis datur, non habet locum simonia, saltem ex natura rei, 648.— Potest dari temporale ex obligatione, et non ut pretium, si non detur in commutationem rei, sed in sustentationem personæ, tanquam stipendium ex justitia debitum operatio, 649. — An si temporale sit principale motivum, non vero pretium, comittatur simonia, XIV, 434-344. — Dare spirituale pro temporali, vel e contra, secluso titulo stipendii, aliove justo et honesto, est simoniacum, etiamsi temporale non fuerit pretium, sed motivum principale conferendi spirituale, 435-345.— Principia statuta non obstant quin liceat dare aliquid temporale pro spirituali, et vicissim, quando illud fit ex mera gratitudine, benevolentia, adeo ut sit donum reapse et absolute gratuitum, 437 *in not.*-346. — An sufficienter dividatur pretium simoniæ in munus a manu, a lingua, et ab obsequio. — Illa divisio videtur omnia comprehendere, XVII, 656. — Dare alicui beneficium, solo titulo consanguinitatis non est simonia, 658.— Nullum jus invenitur quod inter pretia simoniæ metum ponat. 662

Quid per manus a manu intelligatur? XIV, 429-340. — Primum locum inter munera a manu tenet pecunia, XVII, 666.— Pecunia in quacumque quantitate, etiam minima sufficit ad rationem pretii simoniaci, si pro re spirituali detur, 667. — Sub hoc munere a manu comprehenduntur omnes res temporales pretio æstimabiles, cujuscumque generis sint, id est, sive sint bona mobilia inanimata, sive se moventia, sive immobilia corporalia, sive incorporalia jura, seu census, 668. — Ad munus a manu pertinet, si quis pro re spirituali obtinenda debitum remittat, aut se remissurum promittat. Nam sine dubio id sufficit ad simoniam, 668. — Ad munus a manu pertinet mutuare pecuniam pro accipiendo beneficio, vel simile re spirituali, vel e converso dare beneficium sub conditione pecuniæ mutuandæ tantum, 669.— Pertinet ad munus a manu pensio imposita et cui datur beneficium, vel collatori, præsentanti, renuntianti, vel aliter procuranti solvenda, sive ex ipso beneficio, sive aliunde, quia illa est pecunia æstimabilis; imo est promissio certæ pecuniæ solvendæ quæ est manifesta simonia, 672.— Sub munere a manu continetur omne donum, quod jure positivo prohibitum est dari pro re spirituali. 673

Quid sub munere ab obsequio comprehendatur? XIV, 430-341; XVII, 673. — Dare et accipere beneficium spirituale propter obsequia et beneficia temporalia jam facta in eorum recompensationem, et quasi solutionem debiti, et obligationis ex justitia ad condignam mercedem tribuendam, simonia est; moveri autem ex hujusmodi servitiis ad dandum beneficium gratis, et ultra omne debitum, non est simonia, 675.— Si beneficium detur cum onere et sub conditione exhibendi aliquod obsequium temporale non annexum beneficio, simonia est, et tunc obsequium respicitur ut pretium, saltem promissum, 677. — Quando obsequium temporale est annexum rei spirituali, ut beneficio, licitum est illud dare cum obligatione talis oneris, 677. — Obsequium spirituale jam exhibitum non potest habere rationem pretii ad simoniam sufficientis, nisi in aliquid temporale resolvatur, vel præcesserit pactum per Ecclesiam prohibitum, 679. — Obligari ex pacto ad obsequium spirituale pro spirituali beneficio, licet non sit jure naturæ prohibitum, est tamen simonia contra jus ecclesiasticum; et ita dare beneficium, imponendo personæ tale onus obsequii spiritualis, quod non est beneficio conjunctum, simonia est, saltem contra jus ecclesiasticum, 679. — Si obsequium spirituale annexum sit beneficio aut dignitati spirituali, non potest habere rationem pretii, nec erit simonia conferre beneficium sub tali onere et conditione expressa, 682. — Licitum temporale aliquid dare Ecclesiæ cum onere alicujus obsequii spiritualis, obligando ad illud ex justitia, imo adhibendo expressam conditionem, ut alias non detur vel quod si Ecclesia non adimpleverit conditionem seu modum, privetur tali re temporali, seu legato. 683

Quid sub munere a lingua comprehendatur? XIV, 432-342.— Prima opinio simpliciter affirmat beneficium prop-

cipiens *preneur*, XVI, 683. — Quadruplex potissimum distinguitur species societatis animalium : 1° Le cheptel simple ou ordinaire ; 2° le cheptel à moitié ; 3° le cheptel donné au fermier ; 4° le cheptel donné au colon partiaire. Quibus addenda est quinta species improprie dicta cheptel, 683. — Quænam sint regulæ illarum societatum, 683. — Licitæ sunt hæ societates, modo servetur æqualitas, 683. — In societate duorum, communis administratio locum habere non potest, nisi penes alterutrum major negotia dirigendi facultas constituatur, XVI, 832. — De homine in societate constituto. VI, 862. *Vid.* Homo.

Quædam est inter homines et Deum societatis communio : cives nos sumus magnæ reipublicæ, cujus rector est et gubernator Deus.— Universus hic mundus, ait Cicero, una civitas deorum atque hominum existimanda est. II, 436

Sociniani, hæretici sæculi decimi sexti, appellationem et prava dogmata traxerunt a gemino Socino. — Utriusque errores præcipui, V, 101. — Socinianorum methodus est veluti illatio e protestantium systemate deducta. II, 917 ad 920

Sodomia est coitus inter personas ejusdem sexus, ut dum commiscentur mares inter se, aut mulieres inter se. Est gravissimum et turpissimum, XIV, 752 594.—Sodomia nefarium et abominandum præposteræ libidinis crimen est, quo personæ ejusdem sexus carnaliter copulantur et commiscentur, uno turpiter agente, altero turpiter patiente, XI, 956. — Quidam distinguunt sodomiam proprie dictam ab actu sodomitico, XIV, 755-595. — Quæstio magna est in quonam actu consistat sodomia. Alii tenent consistere in concubitu ad indebitum vas, alii in concubitu ad indebitum sexum. Utraque sententia est probabilis, et in utraque cernitur specialis difformitas quam habet sodomia contra naturam. Secunda sententia est probabilior. — Vera et propria sodomia committitur in accessu ad personam quacum nullo modo generatio fieri potest, XXII, 998, *in nota.*

Perfecta dicitur quæ est congressus maris cum mare, vel fœminæ cum fœmina ; imperfecta, quæ est congressus viri cum fœmina, sed extra vas naturale. 832

Sodomia gravius peccatum est pollutione simplici, et inordinato concubitu, XI, 1006. — Stupratoribus puerorum, nec in fine dandam esse communionem, decrevit Illiberitana synodus. 1009

Peccatum sodomiticum aliud alio gravius est, 1009. — Clericis in sodomiam lapsis, vel qui se diu ac frequenter ad pollutionem soli excitarunt, vel cum aliis longo usu, vel cum pluribus, brevi licet tempore, se contaminarunt, confessarii in sacro pœnitentiæ tribunali prohibere debent ne suorum ordinum functiones exerceant, et ad altiores gradus ascendant ; laicis vero sacrorum ordinum susceptio debet interdici ; nec alia conditione concedenda ipsis est absolutio. 1010 et seq.

Sodomia est peccatum reservatum, XXI, 832. — Exprimendum est in confessione, num scelus illud cum propria uxore commissum sit, 832 ; XVIII, 1208 et seq. —Reflexiones, 1201. — Corollaria. 1212

Ex copula sodomitica non oritur affinitas. Impedit tamen matrimonium propter criminis enormitatem. XXV, 572

Solemnitates veteris legis, XV, 159. — Solemnitas continua erat oblatio jugis sacrificii, 163. *Vide* Festa.

Solertia præstat ut media per semetipsum intellectus facilius inveniat ad finem consequendum aptiora, XI, 597. — Solertia est facilis et prompta conjecturatio circa inventionem medii. 1206

Solidaritas. Obligatio solidaris seu in solidum ea est qua singuli cooperatores tenentur restituere pro cæteris cooperatoribus qui nolunt aut nequeunt restituere, salvo tamen eorum recursu contra illos qui primario aut æqualiter ad restitutionem tenentur. XV, 920, 930

Duplex est obligatio solidaris, alia inter creditores, alia inter debitores. Obligatio est solidaris inter creditores, quando unusquisque ex pluribus creditoribus totum debitum exigere potest, ita ut solutio uni eorum facta liberet debitorem. XVI, 580

Obligatio est solidaris inter debitores, quando creditor totum debitum exigere potest ab unoquoque ex pluribus creditoribus, adeo ut solutio ab uno eorum præstita cæteros liberet, 581. — Præcipui effectus solidaritatis inter creditores. 581

Præcipui solidaritatis effectus inter debitores considerari possunt vel quoad creditorem vel quoad debitores, 581. — Solidaritas non præsumitur, ac proinde locum non habet, nisi hoc expresse conventum vel lege cautum fuerit. 581

Quandonam damnificantes in solidum, seu loco aliorum cooperatorum qui restituere nolunt aut nequeunt, restituere teneantur, XV, 930. —Qui sua cooperatione physica vel morali aliquid cæteris cooperatoribus addunt audaciæ, etc., tenentur in solidum ad restitutionem totius damni. 931

Qui sua participatione nihil addunt animi, etc., adeo ut se habeant relative ad executionem damnificativam proinde ac si non essent, probabiliter non tenentur in solidum ad restitutionem totius damni. 931

Quandonam damnificatores sua cooperatione physica vel morali aliquid cæteris cooperatoribus addunt audaciæ, etc., adeo ut ipsi censeantur motores efficaces totius damni, hæc regula generalis affertur : cooperatores sunt vere motores efficaces aliorum quando erga illos funguntur munere vel mandantis, vel consulentis, vel consentientis, vel palponis, vel receptantis. 932

Quando plures tenentur in solidum, num unusquisque teneatur restituere totum, si dubium sit an socius restituerit, XXII, 971, 972, *in nota.*—An excusentur a culpa et restitutione ii qui cooperantur aliquo modo ad illationem damni, ob metum gravis detrimenti, 972 et seq., *in nota.*— Quomodo et quo ordine novem cooperatores una cum executore damni, teneantur ad illud restituendum, XIV, 937 et seq.-740; XV, 932 et seq.

Solidum. Teneri ad restituendum in solidum est obligari in totum, seu ad integrum damnum reparandum, XIV, 937-740. *Vid.* Solidaritas.

Sollicitudo nimia rerum temporalium est vitium veræ prudentiæ oppositum. Definitur studium quoddam adhibitum ad aliquid consequendum, XI, 1210. — Quot modis illicita fiat, 1210. — Labor exercendus est ; sollicitudo nimia et immoderata tollenda. 1211

Sollicitudo futurorum est nimis anxia mentis occupatio circa futura, ne scilicet temporalia desint. Intempestiva et nimia de futuris eventibus, et cum defectu fiduciæ in divinam Providentiam sollicitudo duntaxat damnanda est. 1211

Sollicitudo avaritiæ filia est nimia anxiæque animæ occupatio circa temporalia vitæ subsidia, ne forte in futurum desint. XI, 868

Sollicitudo lethale peccatum est, cum finem ultimum in rebus temporalibus quis constituit, et terrenis curis ita se immergit, ut æternæ salutis suæ curam abjiciat, vel cum divinæ Providentiæ diffidit. 894

Sollicitudo temporalium etiam ea quæ non repugnat fini charitatis veniale peccatum est, si superflua sit et anticipata. 896

Sollicitudo quæ ad prudentiam pertinet, in hoc consistit, quod aliquis ex quadam solertia animi velox sit ad prosequendum ea quæ sunt agenda. XI, 402

Solutio est præstatio rei debitæ. Omnis solutio supponit rem solutam esse debitam, XVI, 583. — Solutio præstari potest sive a debitore, sive ab alio quocumque, modo is agat nomine debitoris, 583.— Solutio fieri potest ipsi creditori, et ei cui creditor vel lex, vel judex causam dedit ad accipiendum, 584. — Valet solutio, si recusante creditore, res isti realiter oblata consignetur, seu remittatur ei qui præpositus est arcæ depositorum et consignationum, 584. — Quomodo solutio fieri debeat. 584

Somnia, quæ nihil ordinarie sunt, nisi confusæ quædam cognitiones ex occasione motuum cerebri ortæ, ad futura et occulta divinanda adhibentur, XIX, 1042.— Deus iis quandoque usus est ut hominibus, vel futura præmonstraret, vel arcana reseraret, 1042. — Dum somnia sint a Deo, iis fidem indubiam habere tenemur, si id certo constet aut certo putetur, 1042. — Divinatio superstitiosa per somnia. Dupliciter accidere potest, primo ex revelatione dæmonum ; secundo, ex tacita cum dæmone conventione et societate, XIV, 98-79. — Considerandum est quæ sit causa somniorum ; et an possit esse causa futurorum eventuum, vel ad cognoscendum illos conducere. — Causa interior duplex est, una animalis, altera corporalis.—Duplex etiam exterior, corporalis et spiritualis, 98-79. — Discernere somnia divina a diabolicis viri prudentis et confessarii sapientis judicio relinquitur, observatis duabus regulis ; primo, considerandum est ad quid somnium impellat ; secundo, si post somnium animus sit turbatus, minus dispositus aut promptior ad pia opera, 99-89. — Semper magna opus est prudentia et discretione spirituum, *ibid.* — Si quis utatur somniis ad præcognoscenda futura, secundum quod somnia procedunt ex revelatione divina, vel ex causa naturali intrinseca vel extrinseca, quantum potest se virtus talis causæ extendere, non erit illicita divinatio, 100-81. — Quidam excusant a peccato, saltem mortali, eum qui ex ignorantia et simplicitate sine pertinacia erraret, fidem somniis adhibendo, 101-81. — Cum divinatio per somnia sit per media natura sua improportionata, et superstitione diabolica originem trahat, graviter peccat, et tacitam cum dæmone pactionem init qui variis modis somnia procurat, ut inde futurorum cognitionem hauriat, XIX, 1043. —

progressu hujus controversiæ, 627. — 1° Ex Scripturis ostenditur Spiritum sanctum procedere a Filio, contra Græcos, 630, 631; VI, 406. — 2° Idem probatur ex conciliis, 409, VIII, 637; — 3° Ex patribus græcis et latinis, 632, VI, 413. — 4° Solvuntur argumenta Græcorum, 419 et seq. — Demonstratur recte factam additionem Filioque, 422.— Solv. objectiones Græcorum, 423.— Concluditur disputatio divino testimonio, 424.— Spiritus sanctus a Filio non distingueretur, si ab ipso non procederet, VIII, 641. — Recte addita est symbolo vocula Filioque, 644. — Quandonam hæc additio, Filioque, facta sit. Variæ sunt opiniones, 650. — Hæc vocula non est a concilio Constantinopolitano in symbolum inserta, 651.—Ineunte quinto sæculo, hoc vocabulum ab Hispanis in proprias fidei professiones inserebatur. Additio et decantatio addi ionis consuetudo ab Hispanis ad Gallos et Germanos octavo saltem sæculo manaverunt, 652. — Nono ineunte sæculo, neutrum erat in usu Romæ. Sub finem ejusdem sæculi, sedes apostolica additionem istam in symbolum admiserat, 653. Sub Gregorio X in concilio Lugdunensi, anno 1274, hæc additio utriusque Ecclesiæ consensu probata est. 654

Pater et Filius sunt unum Spiritus sancti principium, 654. — Dici potest Spiritum sanctum a Patre per Filium procedere. 656, *in nota.*

De tertia Trinitatis persona fides divina docet : 1° Spiritum sanctum esse verum Deum; 2° veram personam a Patre et Filio distinctam; 3° Patri et Filio consubstantialem; 4° ab æterno a Patre et Filio conjunctim essentiam divinam accipere, seu a Patre Filioque procedere; 5° Spiritum sanctum esse cum Patre et Filio adorandum, VI, 955, 956

Cur Christus ex Spiritu sancto conceptus dicitur, 154 et seq. — Cur Spiritus sanctus non sit Pater Christi, cum Christus ex Spiritu sancto sit conceptus. 160

De variis nominibus Spiritus sancti. Dicitur amor, charitas, vinculum, etc., VIII, 624. — Quid proprie significet nomen Spiritus sancti, VI, 285. — Cum nomen spiritus corporatis in rebus, ex quibus ad divina translatum est, impulsionem quamdam et motionem significet; cum aliunde proprium sit amoris ut moveat et impellat voluntatem amantis in amatum, tertia SS. Trinitatis persona, quæ a Patre et Filio procedit, ut Amor, ut Charitas, ut Communio ineffabilis utriusque, recte Spiritus appellatur, 286, — Diversa nomina Spiritui sancto in S. Scriptura tribuuntur, 291. —Donum etiam appellatur Spiritus sanctus. 292

De missione Spiritus sancti. — Probabilius est S. Lucam locutum fuisse de Pentecoste judaica, non de christiana quæ nondum erat instituta ut distincta a Judaica, VIII, 1470.— Spiritum sanctum bis apostolis suis dedit Christus, post resurrectionem suam et post ascensionem,VI, 297.— Quia denario numero lex decem præceptis constans significatur, Spiritum sanctum decimo post ascensionem suam die Christus in Ecclesiam suam misit, ut legem per gratiam sancti Spiritus impleri demonstraret, 297. —Spiritum sanctum jam habebant in se manentem discipuli Christi; sed visibili modo in homines missus non fuerat, neque cum ea spiritualium donorum copia effusus ac datus, 298. — Effectus missionis Spiritus sancti fuerunt : 1° augmentum gratiæ sanctificantis; 2° septem dona Spiritus sancti; 3° duodecim fructus ex his donis promanantes, VIII, 1472. —Per dispertitas linguas, intelliguntur linguæ velut igneæ supra singulorum capita, 1472. — Donum linguarum sic fuit collatum singulis apostolis, ut et variis linguis loquerentur, et etiam, quandoque una lingua loquentes, a variarum nationum populis audirentur, 1473. — Spiritus sanctus in specie linguarum ignearum apparuit et supra singulos sedit; qui in columbæ specie supra Christum descenderat et manserat. Verus fuit ignis in forma linguarum dispertitus, vera columba, VI, 298. — In igneis linguis apparuit Spiritus sanctus, ut illius operatio propria designaretur, 299. — In specie linguarum advenit, 1° ut singulis apostolis orbis terrarum regiones docendas veluti distribueret; 2° ut terrarum orbem in unitatem fidei congregaret; 3° ut donum ipsum linguarum apostolis a Spiritu sancto datum hoc signo demonstraretur, 300. — Non solum apostoli, sed omnes qui erant in cœnaculo, centum ere viginti, acceperunt donum linguarum et alios effectus Spiritus sancti, VIII, 1475.— De effusione donorum Spiritus sancti, et eorum in Ecclesia continuatione, III, 214-224. — Mittitur invisibiliter Spiritus sanctus, non tantum secundum dona, sed etiam secundum substantiam, VIII, 607.— Spiritus sanctus non est ipsa charitas et sanctificans gratia. 607 et seq., *in nota*

De donis Spiritus sancti. — Dona definiuntur a S.Thoma : perfectiones hominis, quibus disponitur ut bene sequatur instinctum Spiritus sancti, prima secundæ quæst. 68. — Donum Spiritus sancti est habitus supernaturalis, quo homo disponitur ad accipiendas extraordinarias Spiritus sancti motiones ad propriam salutem, X, 64, 1463-52, 1155. — Necessaria est Spiritus sancti motio, ut habitus virtutum infusarum in actum prorumpant, 1464-1156. — Dona sunt habitus a virtutibus distincti, 1464-1156. — Dona quæ conferuntur cum virtutibus theologicis iisdem virtutibus sunt inferiora, 1465-1156. — Quæ conferuntur cum aliis virtutibus, sive intellectualibus, sive moralibus, præstantiora sunt, 1466-1157. — Septem numerantur dona Spiritus sancti, nempe donum sapientiæ, intellectus, scientiæ, consilii, pietatis, fortitudinis et timoris. Quatuor priora perficiunt rationem; tria posteriora, voluntatem, 64, 1466-52, 1157. — Quomodo probatur septenarius ille donorum numerus. — Quomodo se habet quodlibet donum ad virtutem cui respondet, 1466, 1467-1157. — Quomodo octo beatitudines conveniunt cuilibet dono, 1470-1160. — Omnia dona infunduntur in justificatione. 1471-1161

I. De dono sapientiæ. — Donum sapientiæ est rectitudo judicii tam in contemplatione divinorum, quam in ordinatione rerum humanarum, secundum divinas regulas, quantum necessarium est ad salutem. S. Thomas. — Donum sapientiæ positum est in cognitione et delectatione summi boni, id est, Dei. «Sicut nemo, ait S. Aug. Enchir., cap. 1, a se ipso esse potest, ita etiam nemo a se ipso sapiens esse potest, sed ab eo illustrante, de quo scriptum est : Omnis sapientia a Deo est; hominis autem sapientia pietas est.» Vere igitur sapiens est ea sapientia, quæ donum est Spiritus sancti, qui uni Deo vacat et studet, in eumque fertur sincero affectu, totam fiduciam ac spem in illo collocans, et ipsum ex toto corde, tota anima, tota mente, tota virtute diligens, præterea nihil amans nisi Dei causa, omnia ad illius gloriam referens. Quæ sapientia plena est suavitatis. Pudica est, quia vitat corruptelas peccati. Pacifica, quia constituit ordinem in hominis animo : pax autem est tranquillitas ordinis, ait S. Aug. Modesta, modum in omnibus tenet Suadibilis, in aliorum monitis acquiescit. Bonis consentiens, plena misericordia et fructibus bonis, non judicans, sine simulatione. S. Jacob. III, 17. « Sobria sapientia est, ait S. Bernardus, in pœnitudine peccatorum, in contemptu præsentium commodorum, in desiderio futurorum præmiorum. Invenisti plane sapientiam, si prioris vitæ peccata defleas; si hujus sæculi desiderabilia parvipendas; si æternam beatitudinem toto desiderio concupiscas.» — Huic sapientiæ opponitur sapientia hujus mundi terrena, animalis, diabolica. « Prudentia carnis dicitur, cum anima pro magnis bonis temporalia bona concupiscit. Quamdiu appetitus talis inest animæ, implere non potest quæ lex jubet. — Anima cum inferia appetit, prudentiam carnis habere dicitur; cum superiora, prudentiam Spiritus. » S. Aug. — Huic Spiritus sancti dono opponitur hebetudo cordis, et stupor spiritualis sensus. Quæ longe miserabilior stultitia est ea quæ ex naturalibus causis oritur. Hæc enim inde nascitur quod « homo sensum suum rebus terrenis immergit, ex quo redditur ineptus ad percipienda divina. Talis stultitia est peccatum.» S. Thom. Est etiam pœna peccati, præsertim luxuriæ. Est denique peccati causa. Ad stultitiam enim pertinet fastidium Dei et donorum Dei. Unde illius duæ veluti partes, scilicet odium Dei et desperatio futuri sæculi.

II. De dono intellectus.— Illud donum est lumen supernaturale, quo mens hominis justi ad divina capienda a Spiritu sancto illustratur. Sive est illustratio mentis circa æstimationem rectam de ultimo fine, S. Thom. — Hoc donum ad rectam Scripturæ sacræ intelligentiam necessarium est. Hoc dono carent hæretici; caruerunt philosophi subtilissimi et facundissimi oratores, quia merces est fidei. Eo instructi sunt justi ex fide viventes. — « Si prius cognoscere et deinde credere vellemus, nec cognoscere, nec credere valeremus.— Gradus pietatis est fides, fidei fructus intellectus.—Fides meritum est, intellectus præmium. Errat quisquis putat veritatem se posse cognoscere, cum adhuc nequiter vivat. Nequitia est autem mundum istum diligere, et ea quæ nascuntur et transeunt pro magno habere; et ea concupiscere, et pro his laborare ut acquirantur; et lætari, cùm abundaverint; et timere, ne pereant; et contristari cum pereunt.» S. Aug. — Quamvis homines justi et Deo grati hebetudinem pati possint circa aliqua, quorum cognitio non est ad salutem necessaria, circa ea quæ sunt de necessitate salutis, sufficienter instruuntur a Spiritu sancto. — Donum intellectus, illuminans tenebras cordis, et lucem divinæ misericordiæ et copiosæ miserationis infundens, pugnat contra contemptum qui ex peccandi consuetudine oritur.

III. De dono consilii. — Donum consilii est, quo prompti reddimur ad bene deliberandum et judicandum quid in rebus difficilioribus, præsertim inopinatis, ad salutem pertinentibus, aut Dei gloriam promoventibus, optimum sit factu. Sive est habitus supernaturalis quo ratio a Spiritu sancto movetur, vel instruitur de agendis. Per donum con-

silii homo dirigitur, quasi consilio a Deo accepto. S. Thom. — Hoc donum respondet prudentiæ, ipsam adjuvans et perficiens; respondet quintæ beatitudini. Consilium, ait S. Aug., congruit misericordibus. — Justis omnibus commune est, ut a Deo consilium accipiant, in his quæ necessaria sunt ad salutem. Dono consilii maxime opus est, cum aliquis status est eligendus, ex quo tota vitæ nostræ ratio, et sors æterna pendet. — Adversus pravam consuetudinem militat Spiritus consilii. — Huic dono Spiritus sancti opponitur consilium humanum, cujus scopus non est Dei gloria, sed temporalia commoda : quo qui reguntur, quærunt quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi : et, quæ summa perversitas est, utuntur fruendis, et fruuntur utendis. « Ea re frui dicimur, quæ nos non ad aliud referenda per se ipsam delectat; uti vero ea re, quam propter aliud quærimus. Unde temporalibus magis utendum est, quam fruendum, ut frui mereamur æternis. » S. Aug. Dono consilii opponitur præcipitatio, qua aliquis impetu voluntatis vel cupiditatis fertur ad agendum : quæ præcipitatio singulare peccatum est. « Intuendum est, ait S. Greg., lib. 1 Moralium, cap. 9, quod nullus dolor mentis sit in actione præcipitationis. Qui enim sine consiliis vivunt, qui seipsos rerum eventibus præcipites deserunt, nullo interim cogitationum dolore fatigantur. Nam qui solerter in vitæ consilio figit mentem, caute sese in omni actione circumspiciendo considerat; et ne ex re quæ agitur repentinus finis adversusque surripiat, pensat ne ab his quæ agenda sunt præpediat formido; ne in his quæ differenda sunt præcipitatio impellat; ne prava per concupiscentiam aperto bello superent; ne recta per inanem gloriam insidiando supplantent. »

IV. De dono fortitudinis. — Donum fortitudinis est fiducia quædam, menti a Spiritu sancto ingenita, consequendi finem operis ardui propter Deum suscepti, et evadendi quæcumque pericula ex adverso imminentia vel prementia. Differt a fortitudine quæ est virtus cardinalis.« Fortitudo importat quamdam animi firmitatem. Et hæc quidem animi firmitas requiritur et in bonis faciendis, et in malis perferendis, et præcipue in arduis bonis vel malis.... Et secundum hoc fortitudo ponitur virtus specialis, vel generalis. Sed ulterius a Spiritu sancto movetur animus hominis ad hoc quod perveniat ad finem cujuslibet operis inchoati, et evadat quæcumque pericula imminentia : quod quidem excedit naturam humanam... Sed hoc operatur Spiritus sanctus in homine... Et secundum hoc fortitudo donum Spiritus sancti ponitur. » S. Th., 22, q. 139. — Hoc dono instructus christianus res perituras forti animo contemnit, nullis blanditiis emollitur, nullis adversis perturbatur, non lucris aut divitiis corrumpitur, non adulatione flectitur, non favore delinitur, nullius potentiæ metu frangitur. Hoc donum maxime nobis necessarium est, quamdiu in hac vita degimus, quæ militia est super terram. « In via Christi, ait S. Aug., laquei a dextris, prosperitas sæculi; laquei a sinistris, adversitas sæculi : laquei a dextris, promissiones; laquei a sinistris, terrores. Tu in medio laqueorum ingredere, a via noli recedere; nec promissio te capiat, nec terror elidat. » — Non solis itaque martyribus donum fortitudinis necessarium fuit; sed justis omnibus. Habet enim et pax Ecclesiæ martyres suos: et tota vita christiani, si secundum Evangelium vivat, crux est et martyrium. — Huic dono opponitur fortitudo virium humanarum, quatenus homo sibi ipsi fidit. Nam vere christianus innititur Dei præsidio. — Vere fortis est, qui propter Deum adversa quæque hujus sæculi patitur, nec prosperitate corrumpitur. — Huic dono quarta beatitudo respondet. « Fortitudo congruit esurientibus et sitientibus : laborant enim desiderantes gaudium de veris bonis, et amorem a terrenis et corporalibus avertere cupientes. » S. Aug. — « Contra concupiscentiam mali dimicat fortitudo : neque enim ulla jam nisi in manu forti liberatio est. » S. Bernardus.

V. De dono scientiæ. — « Donum scientiæ est habitus supernaturalis per quem homo ex singulari Spiritus sancti illustratione et motione scit quid credere debeat, discernens credenda a non credendis, et recte judicat de rebus humanis, quatenus nos ducunt ad Deum.—Circa credenda duplex scientia potest haberi : una per quam homo scit quid credere debeat, et secundum hoc scientia est donum, et convenit omnibus sanctis; alia per quam homo scit etiam fidem manifestare, et alios ad credendum inducere, et contradictores convincere. Et ista scientia ponitur inter gratias gratis datas, quæ non datur omnibus...Donum scientiæ primo quidem et principaliter respicit speculationem, in quantum homo scit quid fide tenere debeat; secundario autem se extendit etiam ad operationem, secundum quod per scientiam credibilium, et eorum quæ ad credibilia consequuntur, dirigimur in agendis. » S. Th., 2, 2, q. 9. — Homines quantumlibet eruditi, qui charitatem non habent, scientiæ donum non habent, et ne quidem sciendi modum noverunt. Quid porro dicit modum sciendi? « Quid nisi ut scias, quo ordine, quo studio, quo fine nosse quæque oporteat? Quo ordine; ut id prius, quod maturius ad salutem : quo studio; ut id ardentius, quod vehementius ad amorem : quo fine; ut non ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantum ad ædificationem tuam vel proximi. Sunt namque qui scire volunt eo fine tantum, ut sciant : et turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, ut sciantur ipsi : et turpis vanitas est. Et sunt qui scire volunt, ut scientiam suam vendant, verbi causa pro pecunia, pro honoribus : et turpis quæstus est. Sed sunt qui scire volunt, ut ædificent; et charitas est : et item qui scire volunt ut ædificentur, et prudentia est. » S. Bern., serm. 36 in Cantica. — Christiani quantumlibet rudes et imperiti, in statu gratiæ constituti, scientiæ dono sunt instructi. Duæ hujus scientiæ partes, Deum et seipsum nosse. « Volo, ait S. Bern. *ibid.*, animam primo omnium scire seipsam, quod id postulet ratio et utilitatis, et ordinis : et ordinis quidem, quoniam quod nos sumus primum est nobis : utilitatis vero, quia talis scientia non inflat, sed humiliat, et est quædam præparatio ad ædificandum. Nisi enim super humilitatis stabile fundamentum spirituale ædificium stare minime potest.... Quamdiu in me respicio, in amaritudine moratur oculus meus; si autem suspexero, et levavero oculos ad divinæ miserationis auxilium, temperabit mox amaram visionem mei visio læta Dei. » Et sermone 37. « Noveris te ut Deum timeas, noveris ipsum, ut æque ipsum diligas. In altero initiaris ad sapientiam; in altero et consummaris : quia initium sapientiæ timor Domini est, et plenitudo legis est charitas. » — Scientia Spiritus, docens eligere bonum, reprobare malum, pugnat adversus experientiam mali, quam parit curiositas.— Dono scientiæ respondet tertia beatitudo: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*. Ad scientiam enim pertinet rectum judicium de creaturis, quæ hominibus præbent occasionem aversionis a Deo.

VI. De dono pietatis. Donum pietatis est habitus supernaturalis quo anima christiana fit prompte mobilis a Spiritu sancto ad exhibendum cultum et officium Deo ut patri, et omnibus subinde hominibus, quatenus ad Deum pertinent. A religione distinguitur, qua Deum colimus ut creatorem et Dominum : a pietate, virtute qua parentes carnis nostræ colimus. Ad pietatem quatenus Spiritus sancti donum est, pertinet honorare sanctos, non contradicere Scripturæ, sive intellectæ, sive non intellectæ, proximis omnibus propter Deum benefacere, eorum miseriis ex animo compati ac subvenire. — Donum pietatis secundæ beatitudini, *beati mites*, respondet. Hoc dono fit ut opera misericordiæ prompte et delectabiliter exerceantur. — Hanc pietatem mundus non habet, quia Deum beneficentiæ finem non statuit. Pietas vero christiana ita in Deum intendit, ut Dei causa patrem, et matrem, fratres et sorores, patriam et cognationem relinquere et abdicare parata sit. Solum pietatis genus est, ait S. Hieronymus, in hac re esse crudelem. Impietatis genus est, parentes et amicos in causa Dei Deo præponere. — Curiositati pietatis donum adversatur : et quem curiositas a corde avocat, pietas revocat. — Pietatis donum est unguentum præ omnibus aromatibus exquisitum.

VII. De dono timoris Domini.—Timor Domini est habitus supernaturalis, quo anima Deum reveretur, seque ipsi subducere timet. Opponitur mundano timori, qui a Deo damnatur. Timor qui Spiritus sancti donum est, timor filialis et castus est. Timor servilis est timor pœnæ, quatenus malum est peccatoris a Deo inflictum. Timor filialis est timor culpæ, quatenus Dei, ut ita loquar, malum est, sive offensa. Servilis timor cor præparat charitati, sed excluditur a charitate perfecta. Timor castus oritur ex charitate, ipsiusque comes est indivisus. — Non omnis timor pœnæ servilis est, sed solum quo pœna timetur ut principale malum hominis, bono illius naturali contrarium : cum vero timetur malum pœnæ ratione separationis a Deo, timor hujusmodi ex amore casto proficiscitur. Hoc timore qui donati sunt, mandata Dei cum reverentia singulari et ex intimo affectu custodiunt, semperque solliciti ne aliqua in re Deo displiceant, et ab ejus gratia excidant, salutem suam cum timore et tremore operantur. « Sunt homines qui propterea timent Deum, ne mittantur in gehennam, ne forte ardeant cum diabolo in igne æterno. Ipse est timor ille qui introducit charitatem; sed sic venit ut exeat. Si enim adhuc propter pœnas times Deum, nondum amas quem sic times. Non bona desideras, sed mala caves. Sed ex eo quod mala caves, corrigis te, et incipis bona desiderare.... Quis est timor castus? Ne amittas ipsa bona..... Cum times Deum ne deserat te præsentia ejus, amplecteris eum, ipso frui desideras. » S. Aug.— Huic Spiritus sancti dono respondet prima beatitudo, *Beati pauperes spiritu*. « Timor Dei, inquit S. Aug., congruit humilibus, de quibus dicitur, *Beati pauperes spiritu*, id est, non inflati, non superbi, quibus aposto

lus dicit : *Noli altum sapere, sed time*, id est, noli extolli. » — Timor Domini contra negligentiam militat. « Qui timet Deum nihil negligit, sed veretur omnia opera sua..... Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter sapientia victrix, eradicando singula vitia, singulasque inserendo virtutes. Excutitur siquidem negligentia, ut timoris spiritus reuleat mentem ; abjicitur curiositas, ut succedat pietas ; experientia mali fugatur, apponiturque scientia. Sic et concupiscentiæ prævalet fortitudo, et consilium consuetudinem amputat, et intellectus vigens contemptum amovet, et, disparente omnino malitia, sapientia regnat. » S. Bern. serm. 14 de Diversis. — « Hoc unum timeamus, ne quid magis quam Deum timeamus. » S. Greg. Naz.

Ex donis Spiritus sancti suavissimi fructus consequuntur, qui nos veluti frugiferas arbores in Ecclesiæ agro commendant. Duodecim porro fructus Spiritus sancti ab Apostolo numerantur. Ad Gal. V.

I. Primus est charitas, fructus quidem generosissimus, sine qua virtutes cæteræ non censentur esse virtutes, et ex qua noscuntur universa quæ bona sunt.

II. Fructus secundus Spiritus sancti est gaudium, hoc præstans ut homo spiritualis alacriter lætèque serviat Deo. Gaudium istud internum est, purum, perpetuum, ad æternam perducens beatitudinem, quæ est gaudium de veritate. Gaudium illud nescit mundus, cujus risum sapiens reputat errorem.

III. Tertius fructus Spiritus sancti est pax, quæ eo spectat ut in hujus mundi procellis animi tranquillitas servetur. Pax illa est quæ exsuperat omnem sensum, quam mundus dare non potest, qua peccatores frui non possunt ; quæ nobiscum est, si tranquilla mens nullis passionibus perturbetur. Laudandi sunt qui amant pacem : qui autem oderunt, melius interim docendo ac tacendo pacandi, quam vituperando provocandi. Ama pacem, et tecum est quod amas. Res ista cordis est : quam si communicare velis, non minuitur, sed quanto plures sunt quibus datur, tanto magis crescit. S. Aug. — Pax est tranquillitas ordinis. Ordinem servemus, ut Deo in omnibus subditi simus, ipsum super omnia diligamus, illi fideliter serviamus : ut in nobis cupiditates rationi, corpus animæ, et ratio Deo subdantur : ut proximum sicut nosmetipsos propter Deum diligamus, non quærentes quæ nostra sunt, sed quæ aliorum : et pacem cum Deo, cum nobismetipsis, cum proximis omnibus habebimus.

IV. Quartus fructus Spiritus sancti est patientia, quæ in duris ferendis sita est. Patientia est character hominis christiani : efficit ut in tribulationibus gaudeamus. Christianorum est pati mala temporalia, ait S. Aug., et bona sperare sempiterna.

V. Quintus fructus Spiritus sancti est longanimitas, quæ magnitudinem animi in futuris bonis expectandis declarat. *Vid.* Habacuc, II, 2, 3. — Matth., X, 22. — II ad Cor. VI, 4, 5, 6.

VI. Sextus est benignitas, quæ virtus est lenis, blanda, tranquilla, et omnium bonorum apta consortio, invitans ad familiaritatem sui, dulcis alloquio, moribus temperata. Hunc ita definiunt stoici : Benignitas est virtus sponte ad benefaciendum exposita.

VII. Septimus est bonitas, quæ nulli nocet, sed bene vult omnibus. Non multum a benignitate differt, sed tristior esse potest.

VIII. Octavus est mansuetudo, quæ omnes iræ motus sedat et mitigat. Quæ propria Christi Domini virtus fuit.

IX. Nonus est fides in proximum, ut fideles ac religiosi pactorum promissorumque observatores simus.

X. Decimus est modestia, quæ omnem fastus et arrogantiæ speciem in exteriori habitu cultuque et apparatu excludit.

XI. Undecimus est continentia, qua non solum in cibo et potu modum servamus, sed etiam pravas omnes cupiditates coercemus, *ab omni specie mala abstinentes*. Ipsa in hoc bello valet plurimum, in quo adversus carnem spiritus concupiscit ; quoniam ipsas carnis concupiscentias quodam modo crucifigit. Divinum munus est, necessarium ut declinemus a malo.

XII. Duodecimus fructus Spiritus sancti est castitas, quam continentiæ vocabulum significatione sua complectitur, sed nomen istud magis explicat. Hæc mentem castam casto in corpore conservat. Cum enim templum Dei sanctum sit, quod nos sumus : « hujus templi antistes et æditua est pudicitia, ait Tertullianus, quæ nihil immundum aut profanum inferri sinit. » *E. Natali Alexandro.*

Fructus Spiritus sancti sunt ipsimet actus virtutum et donorum, X, 1468-1159. — Datur nobis Spiritus sanctus ut nos vita gratiæ vivificet et sanctificet, VI, 293. — Spiritus sanctus est vita animarum, 296. — Non sola gratiæ et charitatis, virtutumque ac donorum cæterorum infusione, sed intima, substantiva et personali sui numinis inhabitatione sanctificat nos Spiritus sanctus, 294. — Eo præsertim nos vivificat, quod charitatem in cordibus nostris diffundit ; imo ipse charitas est, 296. — Non existimandum est Spiritum sanctum ipsam esse charitatem sanctificantem, VIII, 607, *in nota.* — Mittitur invisibiliter Spiritus sanctus, non tantum secundum dona, sed etiam secundum substantiam. 607

Dispositiones ad suscipiendum Spiritum sanctum, VI, 300. — Prima dispositio est expiatio conscientiæ per pœnitentiam ferventem, 301 ; — Dispositio altera est humilitas ; — Tertia est castitas mentis et corporis ; — Quarta est oratio, 302 ; — Quinta est charitas, quam ipse in cordibus nostris diffundit, 303. — Hinc sequitur pacem et concordiam esse prorsus necessariam ut Spiritus sancti domicilium efficiamur, 303. — Ex hoc principio consequens est Spiritum sanctum extra Ecclesiæ unitatem non recipi. 304

Spolia ea dicuntur quæ acquiruntur occasione belli. Duplicis sunt generis ; bellica et navalia. XV, 849

Princeps et solus princeps tantum potest, in bello justo, de bonis hostium sumere, quantum necesse est, tum ad compensationem damni et impensarum quæ fieri debuerunt, tum ad justam injuriæ vindictam, tum ad pacem et tranquillitatem obtinendam, 849. — Milites ea omnia possunt retinere, quæ expresse vel tacite fuerunt a principe legitime concessa. 850

Milites ea sibi tantum arrogare possunt quæ legitime fuerunt a principe, vel expresse, vel tacite, concessa, 850. — Milites contra justitiam non peccant, cives urbis spoliando, quando victor in direptionem tradit urbem directam, nec quando legitime missi, quales vulgo *les partisans* in terra, et *les pirates* in mari, excursiones faciunt contra populos hostes. 850

Sponsalia dicuntur a spondendo quod est sponte promittere. Accipiuntur tripliciter : 1° pro futuri matrimonii promissione ; 2° pro matrimonio non consummato ; 3° pro muneribus datis sponsæ a sponso. Prior significatio est proprior, XXV, 572, 573, 743

Sponsalia sunt futurarum nuptiarum promissio, 573-545. — Triplex requiritur conditio, ut validæ sint, 1° ut sit promissio futuri matrimonii ; 2° ut sit inter personas jure habiles ad contrahendum ; 3° ut verbis aut signis manifestetur, 573. — Mos sponsalia matrimonio præmittendi est antiquissimus, 743. — Quæ causæ sint sponsalia matrimonio præmittendi. 743

Sponsalia nuptiis non absoluta necessitate sunt præmittenda, 744 ; XVI, 122. — Sponsalia fiunt absolute, et sub conditione ; absolute quatuor modis fiunt, 1° nuda promissione ; 2° datis verbis sponsalitiis ; 3° annulli subarrhatione 4° interveniente juramento, 744. — Si fiat promissio sub conditione honesta, stante conditione, stat promissio, 744, 745. — Si conditio est contraria bonis matrimonii, non contrahentur sponsalia. 745

Ad sponsalium solemnitatem requiritur, 1° præsentia testium, maxime consanguineorum ; 2° præsentia parochi, 745. — Juris communis habita ratione, sponsalia etiam impuberum receptanda sunt, et ad eorum validitatem septennii ætas sufficit, imo et minor, si usus rationis hos annos præverterit. 745

Hodierno more impuberes ad sponsalia contrahenda non facile admittuntur., 746. — Valida non sunt sponsalia impuberum, non propria ipsorum sed aliena parentum aut tutorum voluntate facta, 746. — Sponsalia pariunt obligationem matrimonii contrahendi, 746. — Sponsalia obligant sub peccato mortali. 573

Non est expediens eos qui celebratis sponsaliis inire matrimonium renuunt, ad illud compelli censuris ecclesiasticis, 747. — Quæ causæ possint esse legitimæ solvendorum sponsalium, 747. — Mutuo consensu sponsalia resolvuntur ; nulla est exceptio jure naturæ, sed jure positivo, qui impuberes contrahunt, ante annos pubertatis, etiam consensu mutuo, a vinculo sponsalium non possunt eximi. 747

Utrum ad dissolutionem sponsalium satis sit supervenire aut detegi circonstantiam aliquam quæ si præscripta fuisset, fides futurarum nuptiarum data non esset, 747. — Fieri potest ut sponsalia solvantur ex parte unius non vero ex alterius parte, 748. — Votum simplex castitatis præcedens solvit sponsalia, sequens non solvit, 748. — In conflictu voti castitatis et contractus sponsalium, duæ regulæ observandæ sunt, 749. — Ad solvenda sponsalia, non requiritur sententia judicis, 749. — Ante matrimonii celebrationem sponsus et sponsa in eadem domo cohabitare non debent. 749

Si parentes contrahant pro filiis, non constante de interno dissensu, valida censentur etiam in foro conscientiæ sponsalia, vel matrimonium, 574. — Sponsalia contracta in diem, non obligant ante adventum diei, etc., etc., 573 ad 580

Les fiançailles sont en usage encore à présent dans la plupart des Eglises d'Occident et dans celles d'Orient. Cette cérémonie est très-ancienne ; Pline l'Ancien en fait

charistiæ et pœnitentiæ administrare aliasque functiones ecclesiasticas exercere, 1313. — Non licet religiosis et clericis gerere negotia sæcularia, sive judicialia, sive extra judicialia ex cupiditate, vanitate, aut alio motivo profano, quia per hoc impedirentur a divinis contemplationibus et exercitiis spiritualibus, ad quæ tenentur vi status, 1313. — Religiosi per se et secluso præcepto suæ regulæ, si quod sit, non magis tenentur laborare manibus quam sæculares, 1313. — Licitum est religiosis vivere ex eleemosynis, sive sint parvæ et quotidianæ, sive consistant in perpetuis redditibus, 1314. — Religiosis non secus ac sæcularibus licitum est mendicare causa humilitatis, necessitatis et utilitatis, non causa acquirendi divitias aut victum otiose, 1394. — Religiosi non solum licite, sed etiam laudabiliter utuntur vilibus vestibus. 1315

De religionum distinctione, XVI, 1315. — Si spectentur finis remotus et principalis omnium religionum et exercitia seu media principalia ad hunc finem consequendum, est unica religio. Si spectentur fines proximi et diversa media ad hos fines, sunt diversæ religiones, 1315. — Potest institui religio aliqua ad corporalia opera activæ vitæ, ut ad suscipiendos peregrinos, redimendos captivos, sepeliendos mortuos, et ad alia quæcumque charitatis et misericordia opera, 1316. — Congrue potest institui religio ad studium sacræ doctrinæ, et consequenter earum doctrinarum sine quibus sacra doctrina haberi non potest, 1317. — Quæ sit religio excellentior. Inter religiones supremum gradum tenent mixtæ, 1317. — Utrum aliquid in commune minuat perfectionem religionis, 1318. — Possessio abundantius divitiarum in communi non tollit totaliter perfectionem religionis, sed est aliquod illius impedimentum; seu non tollit quoad substantiam, sed quoad gradum, 1319.—Religionibus quæ ordinantur ad corporales actiones vitæ activæ, ut ad militandum, etc., competit habere abundantiam divitiarum communium, 1320. — Utrum sit perfectior religio in societate viventium quam agentium solitariam vitam. — Inter religiones soli contemplationi vacantes major est perfectio earum quæ vitam solitariam ducunt quam eorum qui vitam cœnobiticam seu socialem agunt. Vita solitaria indebite assumpta, est periculosissima, 1321. — De conditionibus recipiendorum ad religionem. Quisquis baptizatus, qui est sui juris et nullo aliunde impedimento irretitus, potest admitti ad religionem quia religio est bonum commune a quo nemo repelli potest absque justa causa, 1321 et seq. — Impedimenta dirimentia. Primum est differentia sexus. — Secundum est si recipiendus sit hermaphroditus; sed hic opus est distinctione, 1324. — Tertium est amentia, si adsit dum actu emittitur professio, 1324. — Quartum est defectus ætatis sexdecim annorum completorum et anni novitiatus, 1325. — Impedimenta impedientia tantum, 1325, 1326. — De novitiatis, 1326. *Vid.* Novitiatus. — De professione religiosa, 1329. *Vid.* Professio.

Statutum principis, gallice *titre légal*, XVI, 750, 1008. *Vid.* Titulus legis civilis. Statutum dicitur proprie de lege municipali, XII, 898-710.

Stimuli. *Vid.* Conscientia.

Stipendium missæ possunt licite sacerdotes accipere a fidelibus quibus spiritualia ministrant stipendium sui ministerii, imo et habere jus ad illud exigendum, XXIII, 841. — Qua ratione possit hoc excusari a labe simoniæ, 841.— Multi possunt esse modi hoc explicandi. Primo aliqui volebant hoc debitum non esse ex justitia, sed ex obedientia prout videtur insinuare Paulus. Quod facile rejicitur, 841. — Secundo dicunt alii stipendium non dari ut pretium rei acceptæ, sed sub conditione missæ; hoc etiam facile rejicitur, 842. — Tertio dici posset quod non intervenit obligatio aut titulus justitiæ propriæ, sed religionis, seu pietatis spiritualis. Hoc etiam facile impugnatur, 842.— Quarto alii dicunt stipendium non dari pro missa, sed pro obligatione qua sacerdos obligat se ad celebrandum, quod est absurdum, 843. — Alii dicunt pretium seu stipendium non dari pro missa, sed pro labore et opera sacerdotis; hic modus rejicitur, 844. — Sacerdos pro labore celebrationis missarum et applicatione alicui facta juste potest ab eadem stipendium sustentationis recipere et exigere, XIV, 900-711. — Antiquior est mos largiendi stipem sacerdoti celebranti, XVI, 1188. — Communior et facilior explicandi modus est quod stipendium non detur ut pretium, sed ad sustentationem ministri, sive totalem, sive ex parte, XXIII, 845. — Stipendium pro missa accipi potest, non solum a sacerdote paupere et indigente, sed etiam a divite. In die Natalis potest sacerdos accipere tria stipendia pro tribus missis, 847. — Canonici beneficiarii et parochi quibus ex vi sui beneficii vel præbenda non est specialis obligatio applicandi sacrificii pro aliquo, possunt accipere stipendium pro missa, 848 et seq. — Quantum stipendium accipere possit sacerdos pro missa. Stipendium justum est quod vel lege præsuli ecclesiastici, vel consuedine hominum taxatum est 850. — Non licet pro una missa plura accipere stipendia, 850; I, 865-681. — Sacerdos qui missas dicendas suscepit debet absolute integram eleemosynam tribuere sacerdoti celebranti nec ullam illius partem sibi retinere potest, 851; XXIII, 1158.

Quando sacerdoti datur eleemosyna major solita pro celebratione missarum, nec tunc partem posse retinere declaravit sacra concilii congregatio, anno 1625, auctoritate pontificis Urbani VIII, 851. — Sacerdos partem stipendii accipere potest, si sacerdos celebrans omnino sponte et libere eam condonet, 851. — Non potest sacerdos duobus stipendiis a duobus personis acceptis satisfacere unica missa, 852. — Sacerdos non potest accipere plura stipendia, nisi intra modicum tempus possit omnibus satisfacere. Per modicum tempus communiter intelligitur illud quo quinquaginta vel sexaginta missa possunt dici, 852. — Sacerdos, accepto stipendio ad dicendam missam de B. Mariæ aut pro defunctis, satisfacit dicendo missam quæ hodie occurrit, et applicando pro illa intentione. Melius est servare regulam missalis, quam ob privatam devotionem invertere Ecclesiæ ordinem, 852. — An qui ex fundatione vel alio titulo debet celebrare in aliqua ecclesia, vel altari determinata, possit, saltem ex causa, alibi celebrare et satisfacere illi obligationi, 853. — An sacerdos qui debet celebrare ter in hebdomada scilicet feria secunda, sexta et sabbato, possit celebrare illas missas aliis diebus intra eamdem hebdomadam, 854.—Quando sacerdos debet singulis mensibus celebrare quindecim missas pro fundatore capellaniæ, potest hoc mense offerre triginta pro mense præsenti et sequenti. Potest excusari a mortali qui differt solutionem rationabili causa. 855

Qui debet ex fundatione celebrare omnibus sabbatis vel feriis quintis aut sextis, in hebdomada sancta non potest celebrare feria sexta, potest sed non tenetur feria quinta et sabbato, nec teneri videtur anticipare aut postponere celebrando aliis tribus diebus pro illis, 855. — An capellanus ægrotans debeat interim dare stipendium alteri, ne fraudetur testator vel fundator illis missis, 856. — Sacerdos non potest eleemosynam accipere ut alicui applicet fructum specialissimum qui sibi ut sacrificanti debetur, XXIII, 1158, 1215, 1216. — Variæ perpenduntur ac resolvuntur quæstiones circa stipendium missæ, 1216 et seq.— Restituere tenetur sacerdos missarum stipendia pro quibus non satisfecit, aut quorum celebrationem nimium distulit, XIV, 900-711; XXIII, 1159. — Benedicti papæ XIV brevis encyclicus. 1226

Stipes est persona in quam veluti principium originis consanguinei concurrunt. XVIII, 1097

* Stipulatio est veluti conditio resolutoria, vi cujus contractus donationis, licet validus dissolvitur. Alia est legalis, alia conventionalis, XVI, 606. — Stipulatio tripliciter fieri potest. XXV, 581

Stola est quintum indumentum sacrum. Stola vestis erat longa quæ totum corpus tegebat. Unde traxit illud nomen, XXIII, 907. — Sacra stola orarium etiam appellabatur, 907. — Stolæ usus vetustissimus est in Ecclesia 908

Strenæ erant certa quædam munera in omen, id est precationem bonam novi anni prospere decursuri. Strenam quidam dictam volunt quasi ternam a ternario numero; alio deducunt a strenuitate. XIV, 115-93

Studium divinæ sapientiæ, inter omnes hominum curas, est perfectius, jucundius et utilius, I, 9-9. — De studio theologiæ. Brevis hujus studii historia 41 ad 49. 34 ad 41.— De studiis theologicis. Ad primarium studii theologici objectum ea revocantur studia quæ, si omitterentur, jam viri theologi doctrina de religione manca staret et incompleta, 50-41. — De studio Patrum et Doctorum, 50-42. — Quæ de Patribus eadem de theologis scholasticis servata propositione dicenda sunt, 58-46. — De studio conciliorum, 58-46. — De studio decretalium S. Pontificum et juris canonici, 58-46. — De studio historiæ ecclesiasticæ, 60-49. Secundarium theologiæ objectum sunt, 1° philologia; 2° litteræ humaniores; 3° historia profana; 4° scientiæ naturales, ut physica, historia naturalis, mathesis. 61-48, 49

Stultitia, filia luxuriæ, provenit ex hoc quod sensus spiritualis hebetatus est, ut non sit aptus ad spiritualia dijudicanda. Stultitia vel ad cæcitatem mentis, vel ad inconsiderationem pertinet. Ad stultitiam pertinet quod homo habeat fastidium de Deo et donis ipsius. XI, 1021

Stuprator et corruptor virginis proprie dicitur qui vim infert, XV, 648. *Vid.* Stuprum.

Stuprum tribus modis accipitur, late, stricte, strictissime; late pro omni concubitu legibus prohibito; stricte pro illicita copula cum virginibus aut viduis honeste viventibus; strictissime pro violenta virginis corruptione, XVIII, 1198;

amicitiam lædat, aut dirimat, aut ea detegit imprudens, quæ rectam et laudabilem amicitiam graviter lædere aut dissolvere valeant vel suapte natura, vel ratione personarum apud quas referuntur, lethale peccatum est, XI, 1012. — In susurrationis peccatum non incurrit qui malum proximi renuntiat alteri vel ad salutem ipsius procurandam, vel ob Ecclesiæ aut reipublicæ utilitatem, vel ut amicorum suorum bono consulat, vel ut pravas et in damnum alterius conspirantes amicitias dissolvat, 1013. — Susurrationis peccatum aliud altero gravius est, non solum ratione finis, sed etiam ratione aliarum circumstantiarum, 1014. — Nihil unquam de aliis referre debet christianus, quod dissidia fovere vel excitare possit, alioqui susurrationis reus est, 1015. — Remedia adversus susurrationem. XXII, 1319

Susurro intendit amicitiam separare XIV, 1127-889. — Bilinguis proprie dicitur, 1128-889; XI, 1012.—Susurro qui secretis oblocutionibus amicos disjunxit, aut legitimam illorum amicitiam graviter læsit et labefactavit, absolvi non debet donec illos, quoad ejus fieri potest, inter se reconciliet, aut si id præstare non potest, pro damnis inde secutis, judicio viri probi satisfaciat. 1015

Sibyllæ carmina de Christo authentica, et justos ex omni gente fuisse SS. Patres existimarunt. III, 594

Sycomantia divinitatio ex foliis ficus. III, 451

Symbolum græce, quod latine dicitur indicium et collatio, indicium est, quia indicat cui credere debeamus, id est, uni Deo Patri et Filio et Spiritui sancto. Collatio dicitur symbolum, hoc est quod plures in unum conferunt. Collatio qua unusquisque aliquid de suo ponit, puta ad cœnam instituendam, potius symbola dicitur quam symbolum, VI, 401.—Symbolum vel plurium rerum in commune collationem significat, vel signum aut tesseram militarem, qua veri milites ab aliis discernuntur, VI, 11, 383, 384, 459. —Derivari potest hoc nomen non a militari, sed a contractuum tessera; est enim tessera pacti, quod inimus cum Deo in baptismo, 384. — Apud catholicos sumitur pro regula fidei, sive summa capitum fidei, quæ omnibus credenda proponuntur, 11, 401.—Symbolum est summa articulorum fidei qui omnibus credendi proponuntur, I, 1465-1156. — Conveniens fuit primaria et præcipua fidei capita in unum breviter colligi. VI, 11

Finis symboli conficiendi generatim fuit triplex, 459. — Sunt tria illustria fidei symbola apostolicum, Constantinopolitanum quod et Nicænum vocatur et symbolum S. Athanasii, 11, 926, 459.—Primum olim catechumenis tradebatur; alterum in missa recitatur; tertium in Primæ officio dominicis diebus dicitur. 11

Symbolum Apostolicum dicitur, non solum quia doctrinam et fidem apostolicam continet, sed quia ab apostolis traditum est, non litteris quidem, sed viva voce, 11, 402, 385 et seq. — Joannis Dominici Mansi nota, 398 et seq.— Triplici modo symbolum dici potest apostolicum, 461 et seq. — Apostolicum symbolum formularem omnium fontem, brevem et perfectam fidei confessionem vocat S. Leo, 421.— Quando et cur symbolum nova forma prodiit 403 et seq. — Symbolum Constantinopolitanum anno Christi, 381 editum est expositio vel auctuarium symboli in concilio Nicæno I, anno 325 conditi, 12, 401. — Hæc particula *filioque*, jure fuit addita symbolo Nicæno Constantinopolitano, 404.—Probabile est hanc additionem factam fuisse a Nicolao I aut circa ejus tempora, 410, 411. — Symbolum Aquileiense, 415 et seq.—Damasus papa instituit in missa cantare patenter symbolum; sed hujus cantationis origo alia fuit, 404. — Quandonam symbolum in synaxi cantari cœpit? Incertum est, 412 et seq.—Symbolum quod incipit his verbis *Quicumque vult salvus esse* S. Anathasii dicitur, quia summam fidei continet, cujus S. Athanasius assertor fuit et vindex, 13. —Non constat illud esse genuinum opus S. Athanasii, 423 et seq.; 424 in, *nota*.—An illius symboli S. Athanasius sit auctor, 464.—Omnino probabiliter teneri potest illud a S. Athanasio fuisse conditum, 465 et seq. — De antiquis formulis fidei et earum usu, 419 et seq.—Symbolum fidei in duodecim capita dividitur quæ similitudine quadam a patribus nostris frequenter usurpatam articulos appellamus, VI, 13.—Duodenarii istius articulorum numerum convenientem rationem tradit S. Thomas, 14.

Primus articulus : Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli et terræ, 14. — Secundus articulus : Et in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, 111 et seq. — Tertius articulus : Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, 148 et seq. — Quartus articulus : Passus sub Pontio Pilato, crucifixus et sepultus, 177 et seq.—Quintus articulus : Descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis, 239 et seq.—Sextus articulus : Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Patris omnipotentis, 258.—Septimus articulus : Inde venturus est judicare vivos et mortuos, 272 et seq.—Octavus articulus : Credo in Spiritum sanctum, 283 et seq.—Nonus articulus : Credo sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, 315 et seq. — Decimus articulus : Remissionem peccatorum, 339 et seq.—Undecimus articulus : Carnis resurrectionem, 343 et seq. — Postremus articulus : Vitam æternam, 355 et seq.

Synagoga erat Ecclesia particularis, non catholica, quia erat alligata uni tempori, uni loco, uni familiæ. Extra illam inventi sunt fideles et justi. Ubi sermo est de auctoritate et inerrantia, institui plene non potest Synagogæ comparatio cum Ecclesia Christi. VI, 447.—Post captivitatem Babylonicam, per omnes fere civitates synagogæ erectæ sunt, in quibus per omne sabbatum libri legis et prophetarum legebantur, addita interpretatione, exhortatione, I, 42-55. — In sola urbe Hierosolymitana 480 synagogæ numerabantur, 42.—Synagogæ erant ædes in quibus Judæi preces fundebant, lectionem et interpretationem sacræ Scripturæ audiebant, XXVI, 158, *in nota*.

Synderesis est habitus naturalis practicus, quo prima rerum agendarum principia cognoscimus.—Synderesis dicitur instigare ad bonum, et remurmurare de malo. — Non est potentia, sed habitus naturalis, XI, 594. — Synderesis est habitus versans circa principia practica, sed universalia et indeterminata, ut quod virtus sit amplectenda, vitium fugiendum, etc. Non potest immediate et proxime actus nostros regulare, 113.—Differunt synderesis, lex naturalis et conscientia : quia lex naturalis nominat ipsa principia universalia juris, synderesis nominat habitum eorum ; seu potentiam cum habitu; conscientia nominat applicationem quamdam legis naturalis, 114. — Principia practica sub diverso respectu pertinent tum ad rationem tum ad synderesim.—Synderesis nunquam in homine extinguitur; sed firma et immobilis permanet. — Principia naturaliter nota, quorum habitus est synderesis sunt fines virtutum moralium. 398

Synodus, ut ipsa præ se fert nominis etymologia, idem est ac concilium, seu plurium in unum locum aliquid deliberandi gratia, conventus. XXV, 803. — De synodis provincialibus ad componendas de fide ac moribus controversias, IV, 519. *Vid.* Concilium.

De synodo diœcesana Benedicti XIV libri tredecim. Præfatio XXV, 799-800.—Liber primus. Notiones, quæstionesque præliminares, 803, 804. — De synodi nomine, et synodorum divisione, *ibid.*—De synodi diœcesanæ utilitate, 809. — Quo titulo sit cohonestanda synodus diœcesana et quomodo inscribenda ejusdem decreta, 812. — An synodus diœcesana pertineat ad potestatem ordinis, vel jurisdictionis, et an ad legem diœcesanam vel ad legem jurisdictionis, 815.—De loco in quo synodus diœcesana habenda est, 818. — De tempore quo cogenda est synodus diœcesana. 821

Liber secundus. De his qui synodum diœcesanam cogere possunt, 813, 814. — An Romanus pontifex cogere possit synodum diœcesanam, *ibid.* — Jus Romani pontificis congregandi synodum tam provincialem quam diœcesanam explicatur et confirmatur, 826.—De cardinali urbis vicario, 830. — De archiepiscopo, 832. Generalia de simplici episcopo, 833. — De episcopo privilegium habente gestandi pallium, et crucem ante se deferendi, 837. — De episcopo titulari, 840.—De vicario generali episcopi, 842. — De vicario capitulari, 844. — De vicario apostolico, 848. — De prælato inferiori, 852.—De episcopo latino, in cujus diœcesi, Græci sacerdotes et clerici degunt. 859

Liber tertius. De vocandis ad synodum, ordine sedendi, et sacris vestibus, juxta proprium cujusque gradum adhibendis, 863, 864.—De prælatis regularibus et sæcularibus, *ibid.* De abbatibus, prioribus, guardianis conventuum subjectorum jurisdictioni episcopi, tanquam sedis apostolicæ delegati, 868. — De obtinentibus dignitates, personatus, officia, et de vicariis tum generali, tum foraneis, 871. —De canonicis ecclesiæ cathedralis et collegiatarum, 875. —De parochis, 877.—De obtinentibus beneficia simplicia, cæterisque presbyteris et clericis diœceseos, 878. — De fratribus capellanis sacræ religionis Hierosolymitanæ, curam animarum habentibus, aliisque eidem religioni inservientibus, 880.—De beneficiariis capellanis, aliisque aggregatis ecclesiæ in solo Lateranensi fundatæ ; de protonotariis et subcollectoribus spoliorum; ac de ecclesiasticis privilegiatis almæ domus Lauretanæ, 882. — De Laicis, 886.—De ordine sedendi in synodo, 890. — De indumentis episcopi, aliorumque, qui synodo diœcesanæ intersunt, 895. — De pœnis quibus fiunt obnoxii non accedentes ad synodum, nisi legitimo detineantur impedimento. 899

Liber quartus, De officialibus, seu ministris synodi suam nimirum operam synodo præstantibus, aliisque qui pro futuris eventibus in synodo eliguntur, 903, 904. — De officialibus primi generis, *ibid.* — De judicibus querelarum, et excusationum, 905. — De testibus synodalibus, 906. — De punctatoribus, 909. — De judicibus synodalibus, 910.—.

stolicæ sedis; ubi de falsitate assertionis tribuentis episcopo potestatem statuendi in sua diœcesi, iis duntaxat exceptis, quæ totius Ecclesiæ statum respiciunt, quidquid papa sibi specialiter non reservavit, et incidenter de erectionibus monasteriorum et domuum regularium, 1138.— Ex iis quæ dicta sunt decernitur quibus in casibus fas sit aut non sit episcopo relaxare impedimenta dirimentia matrimonium. Agitur etiam de consuetudine, ac nonnullis synodis Gallicanis, eamdem episcoporum facultatem spectantibus, 1141.—De pontificiæ auctoritatis læsione in eo quod pertinet ad dispensationes matrimoniales inter unam partem catholicam et alteram hæreticam, 1146. —Examen instituitur synodalis constitutionis, ascribentis episcopo facultatem absolvendi ab hæresi, quæ, nisi congrue explicetur, jura deturbat apostolicæ sedis, 1149. —Alia evertuntur argumenta, quibus speciatim suffulti nonnulli auctores Gallicani, facultatem absolvendi ab hæresi, quam aliis ablatam haud difficulter admittunt in suæ nationis episcopis intactam perseverare, asseverant, 1155. —Eadem jura Romani pontificis læduntur etiam per synodalem constitutionem, infligentem degradationis pœnam clericis quorumdam atrociorum criminum reis, 1157. — De læsione jurium apostolicæ sedis in unione beneficiorum, quæ seminario fit ab episcopis in vim decreti concilii Tridentini, cap. 18, sess. 23, de Reformatione, 1163. —Quomodo se gerere debeant episcopi erga apostolicam sedem, si quam forte pontificiam constitutionem de aliquo disciplinæ capite pro suis diœcesibus minus opportunam esse censeant, 1167. — Nulla in synodo decidatur controversia quæ in materia jurisdictionis versatur inter potestatem ecclesiasticam et sæcularem; ubi multa de causis nunc et olim pertinentibus ad ecclesiasticam potestatem, 1171. — Leges civiles cum moderatione et delectu in synodo allegandæ, 1179. — Exempla legum secundi generis quæ scilicet sunt a jure canonico correctæ et improbatæ; ubi de matrimoniis filiorumfamilias sine consensu parentum, et servorum sine consensu dominorum, 1182. — Exempla alia legum civilium a jure canonico correctarum; ubi præcipue de adulteriis et concubinatu, 1185.—Gravis dubitatio olim exorta, an quædam lex civilis esset a jure canonico recepta, an potius abrogata; atque ideo an valide contrahi possit matrimonium inter vitricum et uxorem privigni, 1189. — De legibus civilibus a jure canonico neque correctis neque expresse approbatis, et proinde aliquando opportune in synodo memorandis, 1191. — Nihil in synodo constituendum, quod regularium privilegia lædat, 1195. — Modus adhibendus in constitutionibus respicientibus regulares, 1200. — Aliæ exponuntur earumdem querelarum causæ, 1205

Liber decimus. De censuris, de usuris et contractibus, necnon de mulctis pecuniariis, 1209, 1210. — Censuræ, præsertim latæ sententiæ, synodalium constitutionum transgressoribus, nonnisi sobrie, et circumspecte infligantur; ubi etiam de potestate dictas censuras ferendi, *ibid.* — Auctoritate et exemplis improbatur immoderatus usus censurarum latæ sententiæ, 1214. — Interdum decerni potest censura latæ sententiæ ad cohibendam culpam quæ in se spectata est levis, si ob adjunctas circumstantias fiat gravis, 1216. — Quid de usuris et contractibus in synodo decerni possit; ubi specialiter de mutuo, 1219. — An et quando usuræ suspicione vacent quidam speciales contractus, de quibus interdum est in synodo agendum; ubi de lucro quod ultra sortem recipitur in montibus pietatis, de censibus et de cambiis, 1224. — A cambiis localibus activis, omnique alia quæstuosa negotiatione, quantumvis in se licita, et laicis permissa, per synodalem sanctionem cohibeantur clerici, 1228. — Quid sentiendum de contractu quem vocant trium contractuum; an a synodo permitti, an potius proscribi debeat, 1232. — Contractus cujuslibet diœcesis proprii et peculiares in synodo examinentur, 1234. — De mulctis, seu pœnis pecuniariis, 1236. — De mulctarum, seu pœnarum applicatione seu destinatione; obiter nonnulla de procuratione debita episcopo visitanti. 1240

Liber undecimus. De novitate et severitate quæ in constitutionibus synodalibus evitandæ sunt; ubi multa de hujusmodi notis aliquando synodalibus constitutionibus immerito inustis, 1243, 1244. — De falsa novitatis nota quæ synodalibus constitutionibus quandoque inuritur; ubi de constitutionibus sancti Caroli Borromæi pro sua Ecclesia Mediolanensi, *ibid.* — De falsa nota novitatis, quæ apponitur constitutionibus synodalibus, quibus ordinandorum multitudini modus imponitur, ac regula et remedia canonica præscribuntur, ut clericorum ordinationes debito modo fiant, 1249. — Ab eadem novitatis nota nonnullæ vindicantur synodales constitutiones, Alatrinæ videlicet Ulyssiponenses, Barchinonenses, Herbipolenses, et aliæ, 1259. — Quænam sit novitas in diœcesim non inducenda; et primo, ne veteris disciplinæ restituendæ studio contra recentiores leges, aut consuetudines generaliter receptas, decreta fiant; ubi de clericorum habitu, et de eorum cohabitatione cum mulieribus consanguineis aut affinibus, 1263. — Novitatis notam non evadit constitutio synodalis quæ antiquam diœcesis et regionis consuetudinem, justis de causis toleratam approbatamve, abrogare nititur; ubi de jejunio sabbati, de more alicubi vigente vescendi die sabbati carnibus, aut interioribus et extremis animalium partibus, item de ovis et lacticiniis, de carnibus avium et amphibiorum diebus jejunii vetandis aut permittendis, 1270. — Invisæ novitatis censuram merentur synodales constitutiones quibus damnari et prohiberi velint consuetudines quædam generaliter approbatæ; ubi de solutione dotis a sanctimonialibus facienda monasterio in quo professionem emittunt; deque aliis præstationibus quas canonici quidam suorum canonicatuum professionem aut fructus adepturi persolvere solent, 1277. — De aliis quibusdam consiliis a probis viris optimo sane studio propositis, quæ tamen in synodalibus constitutionibus adoptata odiosam novitatis speciem induissent; ubi de cantoribus eunuchis, ac de musica et instrumentis musicalibus in ecclesia tolerandis vel prohibendis; item de lacte infantibus præbendo, et de sectione cæsareæ, 1282.— De censoria nota nimiæ severitatis, synodalibus constitutionibus falso interdum inusta, ubi de præscribenda veste oblonga et nigri coloris clericis in sacris constitutis, aut beneficium ecclesiasticum possidentibus, 1289. — A severitatis nota vindicatur synodalis constitutio qua clericis interdicitur usus comæ suppositiliæ, gallice *perruque*, 1291.— Alia ejusdem censuræ synodalibus constitutionibus immerito inustæ exempla, ubi de ludis et venationibus, choreis spectaculisque quæ clericis interdicuntur, 1295. — Immerito nimiæ severitatis insimulatur constitutio præscribens sacerdotibus assiduam lectionem antiquorum canonum pœnitentialium, 1301. — A nimiæ severitatis nota vindicatur synodalis constitutio quæ mulieribus vetat vanos ornatus, cum ad pœnitentiæ et eucharistiæ sacramenta accedunt, 1303. — Exemplis ostenditur quænam sit severitas in synodalibus constitutionibus evitanda; et singulatim disseritur de constitutione prohibente usum tabaci ante eucharisticam communionem; atque expenditur alia constitutio qua interdicitur clericis ne sæcularium patrocinio et favore ecclesiastica beneficia assequi studeant, 1307. — Non potest a nimia severitate excusari synodalis constitutio adigens sæculares ad missam Deique verbum audiendum in ecclesia parochiali omnibus dominicis aliisque festis diebus. 1309

Liber duodecimus. De constitutionum synodalium quæ juri communi et apostolicis sanctionibus adversantur, insubsistentia. Item an et quatenus liceat aliquid præter jus commune in synodo statuere, 1315, 1316. — Firmitate carent synodales constitutiones juri communi et apostolicis sanctionibus adversantes; multaque ad hanc rem comprobandam afferuntur exempla, *ibid.* — Ad tuendam synodalem constitutionem, contrariam juri communi, frustra adducitur studium servandæ ecclesiasticæ disciplinæ; sigillatim vero examinantur constitutiones clericos omnium clericalium jurium possessione deturbantes, ob non impletas ab illis conditiones a concilio Tridentino præscriptas, 1318. — Ad ea confirmanda quæ nuper dicta sunt statuitur an et quando liceat clerico iterum induere clericales vestes quas antea dimiserat; an liceat episcopo ordines minores una cum subdiaconatu uni eidemque personæ eadem die conferre; et an irregularitate afficiatur qui, nulla impetrata absolutione a censura qua est irretitus, ascendere præsumit ad altioris ordinis gradum, 1320. — Ad ampliorem præmissorum confirmationem, expenditur casus clericorum qui, postquam prima tonsura insigniti ac etiam ad minores ordines promoti fuerunt, ad majores ascendere recusant; vel majoribus ordinibus initiati, ad sacerdotium promoveri non curant; an scilicet, et qua ratione ab episcopo cogi possint ad superiores ordines suscipiendos, 1324. — Ne obtentu quidem removendi abusus a rebus sacris, potest in synodo quidquam constitui contra jus commune; quamobrem viribus caruere quædam sydonales constitutiones respicientes sponsalia et matrimonia clandestina, etsi justæ ac sanctæ, atque ad graves eliminandos abusus viderentur quodammodo necessariæ, 1329. — Firmitate non carent synodales constitutiones, aliquid decernentes præter jus commune; quod multis firmatur exemplis, 1333. — Aliæ proferuntur synodales constitutiones quæ non ideo nutarunt, quod aliquid statuerint præter jus commune, 1341. — Nonnullæ recensentur rerum circumstantiæ, in quibus dubitari potest an liceat episcopo aliquid edicere contra jus commune aut apostolicas sanctiones; ubi de facultate episcopi clericum suspendendi ab ordinis exercitio ob occultum crimen, in foro externo non probatum; item examinandi alienos subditos cum propriâ

T

586. — Revera tentavit Julianus templi reparationem quæ per flammarum globos impedita fuit, 587.—Illud testantur pagani, Judæi et Christiani, 587, 588.—Illud factum est ingens miraculum, 589. — Solv. objectiones, 591 et seq. — Templorum antiquorum structura apud christianos. Primo, ingressuris in basilicam incurrebat atrium tribus aut quatuor auctum porticibus. Cujus in medio erat area fontem habens ori, manibus ac pedibus abluendis destinatum. Hæc area paradisus ac deinde paravisus est nuncupata, XXII, 643. — Secundo, post atrium vestibulum columnis fultum; cujus latitudo major quam longitudo; hæc Narthem dixere Græci.—Tertio, occurrebat Ecclesia navis quam in duas partes dividebat latum et sublime pulpitum, cui indictum a Græcis ambonis nomen.—Quarto, navim sequebatur sanctuarium, seu chorus ab ipsa cancellis sejunctus. 643

Tempus est idea abstracta durationis entium mutabilium, II, 223. — Tempus est duratio entis in substantia etiam mutabilis, quod initium agnoscit et finem, talis et variarum corporis specierum duratio, VII, 133.—Sunt philosophi qui tempus componunt ex solis instantibus. Alii illud componunt ex partibus divisibilibus in infinitum, XXIII. 478

De institutione quatuor anni temporum, XXIV, 1327. *Vid.* Jejunium.

Tenebrarum officium quod recitatur vel cantatur quando sol tres partes diurni cursus absolvit, feria quarta, quinta et sexta majoris hebdomadæ, XV, 351.—De tribus matutinis tenebrarum, ac præcipue de lectionibus ex Threnis hieremiæ, XXVI, 220.—Olim hæc officia noctu canebantur. De vocibus illis *Aleph*, *Beth*, in *Threnis*, 221. — Ratio cur singulis quibusque psalmis expletis lumina singula extinguantur, 222.—Opinio Verti, 222. —Vertus confutatus, 223.—Symbolicæ rationes in sacris cæremoniis. Usus thymiamatis unde sit, 224. — Usus luminum non ad depellendas tantum tenebras institutus. Candelæ etiam interdiu accendebantur, 224. — Rationes aliquot symbolicæ quamobrem candelæ subinde alia post aliam extinguantur. 225, 226

Tentare est periculum de aliquo facere, XVII, 1365.—Tentare aliquem est verbis aut factis eum probare, experiendo an sciat, velit, aut possit aliquid, XIV, 140-112. — Tentare Deum est experimentum facere de ejus potentia, bonitate, aut voluntate, sine ulla necessitate, aut utilitate, *ibid.*—Homines tentat Deus cum permittit fraudes et præstigias deceptorum. II, 533

Tentatio alia extrinseca, alia intrinseca. Prior consistit in suggestione et ostensione, seu propositione objecti vetiti; posterior, in motibus ad ejusmodi objectum prosequendum impellentibus. IX. 960-759. —Vocis tentationis varia est acceptio, XVII, 1365.—Alia est tentatio deceptionis, alia tentatio probationis, 1366. — Tentatio quæ est a Deo, bona est, et ideo petere non debemus, ne in nobis fiat, 1293.—Tentatio quæ ad malum inducit, merito formidatur. Tentari non est malum, sed tamen periculosum, et ideo propter infirmitatem nostram merito cupimus et petimus non tentari, 1293. — Sed quia non tentari vel est impossibile, vel præter legem ordinariam Dei, debemus postulare ne in noxiam tentationem incidamus. — Dicitur tentatio noxia quæ nos est superatura, 1294.—Deus homines tentare dicitur, quorum probat seu explorat, non quasi nescius intimorum animi sensuum, sed ut aliis illorum virtutem notam faciat ad exemplum, 1365.—Suos Deus tentare dicitur, cum inopia, morbo et aliis calamitatibus premit, quod probandæ eorum patientiæ causa facit, 1365. — Neminem Deus in tentationem inducit impellendo ad peccatum, aut illud suggerendo, sed nos in tentationem inducere dicitur, quatenus permittit ut diaboli tentationibus superemur, occulto sed justo judicio, gratiam suam a nobis subtrahens ob peccata nostra, 1366.—Deum oramus ne nos tentatione vinci permittat sive patiatur, 1367 et seq.—Eva nostra interior caro nostra est, 1368. —Triplex concupiscentia triplex est diabolicæ tentationis instrumentum, 1369. — Triplicem istam tentationem Christus in deserto sustinuit, 1369. — Carnis et mundi adminiculis fretus diabolus nos et aperte, et per cuniculos aggreditur, 1370 et seq.—Oramus non simpliciter et absolute, ut Deus tentationes a nobis avertat, sed ne nos tentationibus succumbere patiatur, 1373.—Cum in potestate nostra non sit omnino non tentari, parati esse debemus ad tolerandas animo christiano et fideli tentationes et ad resistendum diabolo, 1374 et seq.—Tentatio Dei. *Vid.* Decalogus.

Tephromantia, divinatio ex cinere ad auram exposito, III, 431

Terminus. Inter duos terminos positivos versatur conversio : Alter dicitur terminus a *quo*, alter terminus ad *quem* ut cum lignum convertitur in ignem, lignum est terminus a quo, et ignis terminus ad quem, XXIII, 229.—Duplex est terminus positivus *a quo* et *ad quem*, alius totalis; alius formalis; forma ligni est terminus formalis a quo, seu, est illud quod expellitur a composito; et forma ignis est terminus formalis ad quem, seu est illud quod de novo introducitur in illud compositum. Lignum vero dicitur terminus totalis *a quo*, et ignis dicitur terminus totalis. Sic etiam in eucharistica conversione, termini formales sunt substantia panis et corpus Christi; terminus vero totalis *a quo* est concretum ex pane et accidentibus, et terminus totalis *ad quem* est concretum ex corpore Christi, et accidentibus panis. 231

Tertullianistæ, dicti a Tertulliano, secundi sæculi hæretici. V, 35

Testamentum vetus est occultatio novi, et novum revelatio veteris S. Aug., III. 95. —De antiquitate, authenticitate et integritate librorum Novi Testamenti, 9 et seq. — *Vid.* Scriptura Sacra. — Præstantia Novi Testamenti. — *Vid.* Evangelium

Testamentum definiri potest, actus essentialiter revocabilis quo testator de bonis suis vel de quadam illorum parte disposuit suo tempore mortem ejus subsecutura, XVI, 591. — Triplex distinguitur testamentum in forma ordinaria, olographum, solemne et mysticum, 608.—Olographum est illud quod propria manu testatoris ex integro fuit scriptum, cum indicatione diei, mensis et anni, et ejus nominis subscriptione in forma chirographi, 608. — Exemplum testamenti olographi, 609. — Testamentum solemne est illud quod fit coram duobus notariis et duobus testibus, vel coram uno notario et quatuor testibus, 609. — Testamentum mysticum seu secretum est illud quod a testatore dictatur alicui scribenti aut ab ipsomet scribitur deinde traditur notario et sex testibus cum quibusdam solemnitatibus, 610.—Sunt quædam alia testamentorum genera, 610.— An testamenta prædictis solemnitatibus destituta vim habeant in foro conscientiæ? 610.—Testamentum formalitatibus sub pœna nullitatis præscriptis destitutum, invalidum est in foro conscientiæ, etiam ante sententiam judicis, ita ut qui possidet aliquid virtute talis testamenti illud ex proprio motu teneatur restituere, 611.—Objectiones solv., 612 et seq. — Quid dicendum, si testator ab hærede naturali obtinuerit promissionem tradendi legatum etiamsi testamentum esset irritum, 616.—Ubi nulla fraus intervenit, et lex non reddit personas inhabiles, per testamentum nullum in foro externo transfertur dominium non quidem omnino firmum, sed debile ac revocabile, XIV, 850 et seq.-671. — De variis dispositionibus quæ per testamenta fieri possunt, XVI, 616.—Testamentum semper ad nutum testatoris revocari potest : hæc revocatio fieri potest, vel expresse, vel tacite, 620. — Caducæ vocantur dispositiones testamentariæ quæ licet validæ a principio, executionem tamen sortiri non possunt, 621.—Rescissio testamenti pertinet ad hæredes naturales qui illam postulare et obtinere possunt, 621.—De testamento. XXV, 583

Testimonium seu attestatio est testis asseveratio, I, 1121-884.—Testimoniis creditur propter testes, et eorum integritatem et fidelitatem, 1121-883. — Alicujus testimonium est aliquando repellendum, sine illius culpa, XIV, 1173-925.— Falsum testimonium triplicem habet deformitatem. Ratione juramenti adjuncti semper est peccatum mortale. 1174-926

Testis est qui de aliquo facto, aliis ignoto, vel dubio, testimonium dicit, I, 1121-884. — Ad probationem numerus duorum vel trium testium sufficit, quales debent esse ad faciendam fidem, XIV, 1172-924. — Regulariter requiruntur et sufficiunt duo testes ad legitimam et plenam in judicio probationem. Aliquando unus sufficit, XVI, 1260. — An et quando quis tenetur testificari? 1261 et seq.; XIV, 1168-921.— Quando non tenetur ad ferendum testimonium, 1169 et seq.-922.— Quandonam testis peccat mortaliter et tenetur ad restitutionem? XVI, 1263. — An tenetur ad restitutionem, qui a judice etiam in generali citatus se occultat, vel testimonium fraude declinat, vel veritatem reticet? Communior sententia asserit, 1264; XV, 765, 925. — De perpetua probatione fidei per testes, I, 1121 et seq.-883. — *Vid.* Fides. — Concilium Nicænum processit per testes, 1139-899. — Concilium Ephesinum processit per testes, 1140-899. — SS. Patres per testes processerunt. 1142 et seq.-901

Theismus, polytheismo prior. III, 395, *in nota.*

Theista fit nomo raptus argumentis quibus probantur Dei existentia et perfectiones, ac vincula quibus homo Deo annectitur, VI, 9. — Cum demonstratur Deum suas manifestasse voluntates, tunc theista fit christianus.— Christianus per tractatum de Ecclesia fit catholicus. 9

Theocratia est monarchia Dei naturalis et civilis, II. 758

Theologia (Θεὸς Deus, λόγος sermo), latine de Deo sermo, ratio, aliquam in genere de Deo sermocinationem significat, subquolibet intellectuali moralive attingatur respectu.

pretium summum, 650. — Qui suam mercem vendidit pretio infimo vel mediocri, non potest aliquid de quantitate detrahere, vel adulterare, 650 — Mercatores qui carissimo pretio vendunt Indis, cultellos, specula et alia similia quæ apud nos sunt vilioris pretii, excusantur quia hæc minuta communiter ab Indis magni æstimantur, 651. — Utrum liceat negotiando charius aliquid vendere quam emere, XIV, 1047 et seq.-827. *Vid.* Cambium.

De obligatione venditionis emptionis. Obligationes venditoris respiciunt vel rei defectus seu vitia, vel traditionem, vel assecurationem, XVI, 651. — Triplex defectus considerari potest circa rem quæ venditur; unus circa rei speciem seu substantiam; alter circa rei quantitatem; tertius circa qualitatem, 652. — Quandonam venditor teneatur aperire defectus seu vitia rei suæ? 652 et seq. — Si vitium rei sit manifestum, venditor non interrogatus non tenetur ex justitia illud prodere, modo propter illud vitium subtrahat quantum oportet de pretio, 654. — Quomodo venditio reddatur illicita propter defectum rei venditæ. An venditor ejus vitium dicere teneatur, XIV, 1043 et seq.-823; XI, 886. — Lethalis fraudis et injustitiæ reus est venditor, qui occultum rei venalis vitium, et emptori noxium vel periculosum, ipsi ante venditionem non aperit, 883. — Si res vendenda habeat qualitates pretiosas venditori ignotas, emptor eas aperire vel saltem pretium justum solvere tenetur. XVI, 654

De obligationibus venditoris quoad rei traditionem, seu rei translationem in possessionem emptoris, 655. — Traditio diversis modis fieri potest prout agitur de immobilibus, aut mobilibus, aut juribus incorporeis quæ fuerunt objectum venditionis, 655. — Traditio rei venditæ in eodem loco fieri debet in quo erat tempore venditionis, 655. — Traditio rei venditæ eo tempore facienda est de quo fuit conventum. Cujusnam impensis fieri debeat rei traditio? 655; XIV, 1041-822. — Venditor tenetur rem in eo statu reddere in quo erat tempore venditionis, cum ejus accessoris, XVI, 655. — Quænam causæ venditorem excusent a traditione rei, 656. — Cui debeatur quando duobus in solidum et ex intervallo vendita fuit. XIV, 1841-822

Quænam simul cum re accessiones vendi censeantur, quando de his nulla facta est mentio expressa, 1041-822. — De obligationibus venditionis quoad rei assecurationem. XVI, 656. *Vide* Evictio.

Venditor tenetur assecurare emptorem sive contra evictionem rei venditæ, sive contra onera non declarata quibus res prægravari potest, nisi contrarium stipulatum fuerit, 656. — In casu evictionis totalis venditor tenetur emptorem omnino indemnem præstare, 657. — In casu evictionis partialis distinguendum, 657. — Quæ statuuntur de evictione partiali applicari possunt casui quo fundus vel aliud immobile venditur sine declaratione servitutis passivæ non apparentis. 658

De rei perditione seu destructione. An venditor teneatur de rei destructione, si res ante traditionem pereat; si pereat post traditionem. 658

De variis speciebus venditionis. Quid sit venditio cum pacto legis commissoriæ, et utrum licita sit, 660. — Quid sit venditio cum pacto addictionis in diem, et utrum licita sit, 660. — Quid sit venditio cum pacto retrovendendi seu redimendi, gallice *de rachat ou de réméré*, et utrum licita sit. 660 et seq.; XIV, 1040-821

De venditione jurium incorporeorum, 622. — De venditione chirographorum, gallice *des billets*, quæ duplicis sunt generis: alia simpliciter ad privatos pertinent; alia in commercio venduntur apud eos qui vocantur *agents de change*, 663. — An liceat emere infra valorem numericam chirographa quæ negotiationi non traduntur, 663. — An liceat emere infra valorem numericum chirographa commercii, 663, 664. — De venditione juris ad hæreditatem, 664. — De venditione juris litigiosi, 664. — De venditione sub hasta, 665. — De venditione per proxenetas, 666. — De venditione mohatra, 667. *Vide* Mohatra. — De monopolio, 668. *Vide* Monopolium.

Quot modis venditio rescindatur. XIV, 1042-822

Lethalis fraudis reus est, qui rem pluris justo pretio vendit, aut minoris justo emit, XI, 875. — Cum quis rem alterius admodum sibi necessariam vult emere, qua si careat alter, damnum patietur, pluris quam valeat vendi sine fraude vel injustitia potest, 875, 876. — Pretium rei augeri sine fraude et injustitia non potest ob necessitatem emptoris et commoda quæ ex illa percipiet, si venditor illam distrahendo nullum damnum patiatur, 876. — Emptiones et venditiones citra dimidium justi pretii fraudulentæ sunt et injustæ, 876. — Non est reus fraudis aut injustitiæ qui vendit merces certo pretio majori quam tunc valeant, quia non intendebat eas vendere, sed servare usque ad tempus, quo probabilior pluris erant valituræ; nunc autem vendit rogante emptore, ut ejus commodis serviat, 878. — Lethalis fraudis reus venditor, qui supposititios emptores interponit et subornat, qui mercium pretium augeant, ut fallatur emptor; fraudis pariter reus est emptor, si aliquos subornet, qui pretium offerant justo longe minus, ad cogendum venditorem ut ab ipso emptore accipiat pretium infra vulgare et infimum, 879. — Lethalis fraudis et injustitiæ reus est qui vendit rem aliquam vel in substantia, vel in quantitate, seu mensura, vel in qualitate notabiliter deficientem; et lege restitutionis tenetur, 881. — Si venditor rei venditæ notabilem defectum sine sua culpa ignoret, fraudis aut injustitiæ reatum non incurrit; cum tamen ad ejus notitiam pervenerit, damnum illatum emptori resarcire tenetur. — Idem de emptore judicium ferendum est, si venditorem pretiosas merces pro vilibus vendidisse, aut in rerum venalium qualitate et pretio cum suo damno fuisse deceptum animadvertit.

Venditoris obligationes, XVI, 651. *Vide* Venditio.

Venditrix sive proxeneta. De interrogationibus adhibendis cum eis in confessione, XXII, 1025, 1026. — An tradita tibi re ad vendendum, pretio designato, possis tibi retinere plus quod ex ea retrahes? 1025 *in nota.*

Veneficium ordinatur ad inferendum alteri nocumentum, XXIII, 1225. — Est duplex, naturale et superstitiosum, 1225. — Veneficium seu maleficium veneficum, quo directe intenditur alterius nocumentum est reale, vel personale: reale, in ejus bonis; personale, in ejus persona, quoad vitam, sanitatem, usum matrimonii, 1121. — Sub veneficio intelligitur omne maleficium quo per adhibitionem rerum naturalium, etc., aliquis inficitur, etc., 1233. — Est casus reservatus, 1233 et seq.

Venena sunt secundum quid, seu aliquorum tantum commercio exempta, XVI, 393. — Peccant contra justitiam venditores veneni. XV, 1152

Veniale peccatum est præcepti divini transgressio levis, quæ dissolvendæ Dei cum creatura sua unioni non sufficiat, IX, 738-583. *Vide* Peccatum. — De remissione peccati venialis, XXII, 164. — De absolutione venialium, 1248. *Vide* Pœnitentia.

Verba recitative seu materialiter dicuntur, quando proferens nihil intendit affirmare per illa, sed solum historice referre quid alius dixerit, XXIII, 429. — Enuntiative dicuntur, quando proferens intendit affirmare quod verba sonant; quod etiam dicitur significative seu formaliter ea proferre, 430. — Traité historique et dogmatique sur les paroles ou sur les formes des sept sacrements de l'Église, XXI, 121 et seq. *Vid.* Sacramenta.

Verbum Dei summa ratio est, IX, 73-60. — Verbum Dei ab Ecclesia propositum est nota sensum divinæ mentis hominibus per auctores canonicos manifestans, I, 1029-811. — Verbum Dei scriptum vocamus quod a Deo revelatum est, et ab auctore canonico litteris consignatum, 1029-811. — Verbum Dei non scriptum vocamus, quod a Deo revelatum est, sed a nullo auctore canonico litteris mandatum, 1031-813. — De verbo Dei ab Ecclesia proposito, 1033-814. — De verbo scripto et non scripto, VI, 783. — Verbum Dei non eget verbo Ecclesiæ ut sit verbum Dei; sed nos egemus verbo Ecclesiæ, ut certi simus illud, quod nobis tanquam verbum Dei proponitur, esse revera verbum Dei et non hominis. 884

Inventio verbi humanis facultatibus impervia, jam Deum cum nostris primis parentibus colloquentem, seu revelationem prærequirit, II, 501. — In verba magistri etiam sancti non jurandum, sed omnia ponderanda, I, 695-547. — In prooemio. — Verba ex quibus oriuntur sponsalia, vel matrimonium, sunt quintuplicia, etc. XXV, 585, 586

Verba turpia audire, loqui seu scribere, de se non est semper peccatum mortale. 586

Verbum, Dei Filius. *Vid.* Christus.

Verecundia est timor et horror turpitudinis et vituperii intemperantiam comitantis, quæ quidem proprie loquendo virtus non est, sed perfectio virtutis. Verecundiæ opponitur inverecundia. XI, 1238

Veritas est una et indivisibilis, IV, 224. — Veritas est quid simplex; idem non potest esse simul et non esse. — Nihil absurdius distinctione duplicis veritatis oppositæ, quarum alia theologiæ, alia rationis, IX, 26-22. — In omnibus veritas imaginem antecedit; post rem similitudo succedit, I, 998-787. — Veritas est res infinita. — Est res æterna, quæ semper fuit eritque semper. — Est res universalis. — Est res necessaria et immutabilis, id est, perpetuo et constanter eadem, II, 151, 152. — Et hæc veritas infinita, etc., est modus mentis infinitæ, æternæ, universalis necessaria et immutabilis, 153. — Veritas juxta veteres est comprehensio ejus quod necessario est, 170. — Veritates æternæ sunt abstractæ notiones rationum, quæ sunt inter res possibiles vel existentes, 223. — Error constans esse nequit; veritas sola immota est, sola est naturalis, 408. — Veritati inve-

DEDIT DEUS HUIC QUOQUE FINEM : SIT NOMEN EJUS BENEDICTUM.